
HDI
HW 2LBZ 3

VE
RI
TAS

Воспитаннику 7го класса

3й С. Петербургской Гимназiи

Iосифу Ропсу

за отличные успѣхи въ наукахъ

и благонравное поведенiе.

С. Петербургъ 22. Декабря 1836.

Директоръ Шмидъ

John C. Ropes

from the above

J. J. Ropes.

Oct. 21. 1892.

Q. HORATII FLACCI
OPERA OMNIA

RECENSUIT

ET

ILLUSTRAVIT

FRIDERICUS GUIL. DOERING.

TOMUS PRIMUS.

EDITIO QUARTA

AUCTIOR ET EMENDATIOR.

LIPSIAE

SUMTIBUS LIBRARIAE HAHNIANAE

MDCCCXXIX.

William Roper Track

PRINCIPI OPTIMO

ELECTORI SAXONIAE

SERENISSIMO

FRIDERICO AUGUSTO

PATRIAE MEAE

PARENTI BENIGNISSIMO

Si possem, veluti magnus Horatius,*
Mutari niveum nunc ego in alitem,
Et sic dulcisono suavia gutture
Per nubes volitans promere carmina:
Custodem populi Te Placidum pii
In terrae canerem finibus ultimis,
Et caeli eveherem sidera ad aurea.
At tentare humilem grandia sors vetat!

* Od. Lib. II. 20.

Ergo parva pii munera pectoris
(Nec raro haec placidis caelicolis placent,)
Parva haec accipias, Optime Principum.
Olim me puerum, me iuvenem Tua
(Testes Porta mihi, claraque Lipsia,)
Nutrivit duo per lustra benignitas.
Nunc nunc mente pia, quod licet, in sacris,
Princeps Alme, Tibi, thura focis cremo.

PRAEFATIO.

Quamvis in Horatio explicando et a librariorum peccatis purgando tantum unaquaque aetate positum est studium, ut vix a novis interpretibus dici et conferri aliquid posse putes, quod non dictum et collatum sit prius, nec librariorum vitium aliquod in Horatii textu, quem vocant, indagari et tolli posse credas, quod non indagatum et sublatum iam sit ab aliis; tamen nostra quoque aetate extitere Viri docti, qui novam lucem Horatio affunderent, nec, qui nova et meliora afferant, posthac deerunt. Scilicet alius hanc, alius aliam in edendo Horatio rationem secutus est; alius, ut Lambinus, Torrentius, Sanadonus cett. omnem paene in poetae sententiis uberius exponendis, illustrandis, cum similibus veterum scriptorum locis componendis vel ex historia dilucidius explanandis collocavit operam; alius, ut Bentleius, Cuningamius, Wakefieldius cett. unice in poeta ad artem criticam exigendo versatus est; alius, ut fere Gesnerus, utrumque ita coniunxit, ut nec textui ad normam

criticam examinando, nec sententiis impeditioribus expediendis deesset. Quam quidem rationem posteriorem, haud dubie utilissimam, dextre quoque in editis Odarum libris iniit Iani, nuperrime autem in communem Horatii lectorum gratiam Vir Eruditissimus, Mitscherlichius. Sed cum Iani Editio Odas tantum in duobus tomis complectatur, ea autem, in qua profliganda cummaxime occupatur vetus meus sodalis et amicus Mitscherlichius, ad tam splendidum opus excrescat, ut paucis ad illud sibi comparandum res suppetere videatur; desideratur adhuc, quae plurium lectorum rationibus accommodata sit, editio. Cum igitur ante tres annos Vir Honestissimus, bibliopola Lipsiensis, Caspar Fritschius, ut satisfaceret eiusmodi editionis desiderio, Gesneri editionem novis dotibus instructam recudendi cepisset consilium; mihi, ut eam recognoscerem, et, aliis resectis, aliis adiectis, diffingerem, oblata est ab illo conditio. Sed ex caussis, quas commemorare nihil attinet, eam repudiavi, et ad eum potius laborem, qui novae plane editioni impendendus sit, me proclivem esse professus sum. Placuit. Rem suscepi, et susceptae rei partes pro virili sustinere studui.

Nihil autem prius mihi faciendum esse putavi, quam ut textum darem emendatissimum. Itaque in locis dubiis non certae cuiusdam editionis auctoritatem secutus sum, sed ipse lectiones diligenter excussi, et, quae tam linguae quam poetae ingenio maxime respondere videretur, eam recepi. Ab initio quidem animus erat textum ita exhibere, ut ille a Cl. Mitscherlichio constitutus est, sed,

cum in lectiones incidissem, quibus ut accederem, a me impetrare non poteram, ab hoc consilio recessi, et meo ipsius iudicio in seligendis lectionibus me regi passus sum. Quod si prius fecissem, sine haesitatione v. c. cum Bentleio I. 5. 18. rectis pro: siccis, et I. 6. 18. strictis pro: sectis scripsissem. Ne tamen levitatis temeritatisque in lectionum delectu mihi culpam contraherem, non solum lectores de lectionis varietate diligenter in notis monui, sed rationem quoque, cur novam antiquae, vel antiquam novae lectioni praeferrem, semper addidi. Horatii editorum et aliorum virorum doctorum, v. c. Marklandi Epod. II. 27. coniecturis tum demum locum relinquendum esse censui, cum, iis receptis, apertum, quo laborabat oratio, tolleretur vitium. In uno loco IV. 8. 17. qui a recentioribus interpretibus ut locus suspectus et spurius asterisco notatus fuit, mihimet ipsi liberius indulsi, et, voce incendia in stipendia mutata, difficultatem, qua hic locus premebatur, removi. Praeterea ego ipse in textu nihil tentavi, nisi quod III. 2. 5. particulam et, quae mihi superflua ibi esse videbatur, delendam curavi. In coniecturis, quas in notis proposui, una est Epod. XVII. 81. quae non mihi, sed Amicissimi Iacobsii debetur acumini. Erat illa quoque, quam reciperem, dignissima, cum τῷ habentis in valentis mutato duplici orationis insolentiae (plorare artis pro: artis causa, et nil exitum pro: nil exitus) egregie succurratur.

Quod ad interpretationem attinet, quamvis omni cura et studio in ea versatus sum, nec pauca loca

difficiliora nova, quam in iis explicandis ingressus sum, via explanare studui, ea tamen non viris doctis, sed tironibus inprimis me consultum ivisse, facile docet, qua usus sum, interpretandi ratio. Nam in quibus doctrinae alias laus et copia cerni et censeri solet, in iis fui brevior, at in iis, quae ad poetae virtutes et sententias penitius perspiciendas facere viderentur, paulo copiosior; adeoque utilitatis magis quam gloriae studiosus. Ne vero, priusquam ipse de unoquoque carmine diligentius cogitassem, aliorum explicationes temere amplecterer, vel in eorum opiniones me induci paterer, legem mihi scripsi hanc, ut nonnisi iam certa de uniuscuiusque carminis consilio et sensu concepta animo sententia interpretes adirem, et, quae bonae frugis apud eos reperirentur, in usum meum converterem. Nec, quae aliis accepta refero, dissimulavi, sed, ubicunque opus videbatur, bona fide indicavi. Optima autem suppeditavit Mitscherlichii commentarius, exquisitioris doctrinae copia refertissimus, quem quidem eo lubentius in partes vocavi, quo magis eius auctor iam olim, ad cuius exemplum me componerem, mihi extitit dignissimus. Nam non sine summa animi voluptate in memoriam revoco illud tempus, quo non solum intimae nos pueros in schola Portensi amicitiae familiaritatisque tenebat vinculum, sed mutuum quoque honestissimae aemulationis agitabat studium. Gaudebit igitur ille, cuius antiqua fides et rarissima animi integritas mihi et aliis satis perspecta est, gaudebit, inquam, nisi me omnia fallunt, ille, si veterem suum amicum post messem a se factam spicas legisse intellexerit.

Post inchoatam Mitscherlichii editionem omnia Horatii carmina uno tomo evulgavit Cl. Wetzelius. Instructa est haec editio Indicibus, in quibus res historicae, mythologicae, geographicae accurate et diligenter enarrantur, copiosissimis; sed pauci lectores in eorum subsidio acquiescent, nec tam ex subiecta lectionis varietate, quam ex praepositis cuique carmini argumentis, multum proficient. In probandis enim vel improbandis lectionibus Wetzelius ad Iani iudicium et auctoritatem ita se attemperavit, ut nihil fere ex se ipso proferret, et ducem suum atque magistrum in deridendo tantum et petulantius tractando Magno Bentleio superaret. Nec Argumenta ita comparata sunt, ut lectores inde de cuiusque carminis pretio et virtutibus recte iudicare discant.

Quae de Horatii MSS. et Editt. cett. ex aliis editionibus cognosci possunt, et raro legi solent, iis hanc editionem augere et onerare nolui. Itaque nil nisi Vitam Horatii et Doctrinam de metris Horatianis praemittendam curavi. Rem scilicet de metris Horatianis novo studio tantaque diligentia, sollertia et peritia excussit et ad eiusmodi formam redegit Vir Doctissimus et multis nominibus mihi Carissimus Sparrius, ut communicatis, quae humanissime ille mecum de metris Horatianis communicavit, cum Horatii lectoribus, haud exiguam apud plurimos me gratiam initurum esse cum fiducia quadam sperare possem.

Restat ut Doctissimo Clarissimoque Philosophiae Doctori Carolo Christiano Wendlero, cuius accuratissima veterum linguarum cognitione aeque

ac summa perspicacia, ne vitiis typographicis inquinaretur haec nostra editio, egregie cautum et prospectum est, publice gratissimi animi sensum aperiam. Quo minus autem Vir ille Venerabilis publicae laudis et gloriae est appetens, in eo maiore apud omnes, qui eum norunt, est pretio. Dabam Gothae a. d. VI. Id. Mai. MDCCCIII.

DOERING.

PRAEFATIO
EDITIONIS SECUNDAE.

Pauca sunt, quae de hac repetita Horatii odarum editione monenda videntur. Nam, quae potissimum spectaverim, cum primum ad edendum Horatium animum appellerem, et quorum usui inprimis adiectum commentarium destinaverim, iam olim in praefatione, primae editioni praemissa, copiosius exposui. Nec me frustra id fecisse, ex aequiore, quod inde nonnulli de qualicunque mea Horatio praestita opera tulerunt, iudicio intellexi. Quodsi igitur fortasse erunt, qui de hac secunda quoque Horatii carminum lyricorum editione sententiam suam pronuncient, eos, ne consilii, quod in Horatio interpretando secutus sum, immemores sint, etiam atque etiam monitos rogatosque habeo. Versatus autem sum in iis, quae olim scripsi, recognoscendis ita, ut passim alia immutarem, alia brevius, alia disertius, explicarem, alia plane delerem, alia ad rem magis illustrandam afferrem; ne multa! feci, quod mihi faciendum esse putavi, vel pro virium

mearum modulo facere potui. Nec defuit mihi, quam in partes vocarem, nova Horatii Carm. Librr. V. a Vanderburgio (Lutetiis Parisiorum 1812.) adornata editio. Ceterum quo gravior mihi est auctoritas eorum, qui ad cetera Horatii carmina simili interpretatione instruenda me excitarunt, eo maiore industria atque religione fidem iam olim datam exsolvam. Gothae mense Sept. MDCCCXIV.

DOERING.

PRAEFATIO

EDITIONIS TERTIAE.

Cum non solum in Praefatione ad Editionem Horatii carminum Lyricorum primam, sed etiam iis, quae nuper ad editas a me Horatii Satiras et Epistolas praefatus sum, rationem, quam in Horatii interpretatione secutus sum, iam exposuerim, nihil, quod adderem, habui, nisi haec pauca verba:

„Adieci in hac tertia Odarum Horatii Editione, quae adiicienda videbantur; resecui, quae nunc displicebant; defendi denique receptas lectiones rationibus, ab earum vel antiquitate vel necessitate repetitis.“

Quemadmodum autem operae, quam Horatio navavi, iudicibus aequis et humaniter de vitiis, quae commisi, me monentibus aures faciles, ita

illis, qui omnia, ut inde eruant, quod atro dente carpant, cum pulvisculo excutiunt, aures duras praebebo. Gothae mense Sept. MDCCCXXIV.

DOERING.

PRAEFATIO

EDITIONIS QUARTAE.

Haec quartum repetita Horatii carminum Lyricorum Editio ideo praeferenda est tertiae, quod purgata est vitiis typographicis, quibus illa turpiter scatet. Quoties autem Horatium meum relego, toties in loca minus recte a me intellecta et exposita incidere soleo. Quemadmodum igitur ea in hac quarta Horatii Editione rectius constituenda et explicanda curavi; (nam, ut Horatius ait Epist. I. 16. 24. *Stultorum incurata pudor malus ulcera celat*) ita illa, quae acutius viderunt alii, modeste in rem meam vertenda putavi. Id factum inprimis est in Editione Horatii Minore, quae, absterso sudore, (mea enim culpa paulo diutius sub prelo sudavit) viam ad Horatii amatores, tirones maxime, adfectare meditatur. In ea proposui duas emendationes, quas memoravi quoque in hac quarta Hor. Editione. Pro

quamvis nempe Od. I. 28. 11. legendum esse coniectavi: *quoniam is*, et Od. III. 11. 18. pro *eius* (quam lectionem omnes emunctioris naris interpretes Horatio plane indignam iudicarunt) *aestus*. Verum probandae, an improbandae sint hae duae emendationes, virorum doctorum iudicio relinquo; certe de posterioris emendationis probabilitate nullus ego dubito.

Vale, Humanissime Lector, et benevolentia atque favore tuo me recreare perge. Gothae a. d. XVII Octobr. MDCCCXXIX.

DOERING.

HORATII VITA

A C. SUETONIO CONSCRIPTA.

Q. Horatius Flaccus, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino [1]), et exauctionum [2]) coactore: (ut vere creditum est, salsamentario, quum illi quidam in altercatione exprobrasset: *quotiens ego vidi patrem tuum cubito emungentem?*) [3]) bello Philippensi, excitus a Marco Bruto, imperatore, tribunus militum meruit; victisque partibus, venia impetrata, scriptum quaestorium [4]) comparavit. Ac primo Maecenati, deinde Augusto insinuatus, non mediocrem locum in amborum amicitia tenuit. Maecenas quantopere eum dilexerit, satis demonstratur illo epigrammate:

Ni te visceribus meis, Horati,
Plus iam diligo, tu tuum sodalem
Ninnio videas strigosiorem [5]).

1) *libertino*, hinc Od. II. 20. 6. *pauperum parentum sanguinem* se vocat. cf. Sat. I. 6. 45. 2) *exquctionum coactore*, homine, qui, finita auctione, ab iis, quibus res in auctione attributae fuissent, pretium exigeret et cogeret. 3) verba uncis inclusa pro panno assuto a viris doctis habentur. 4) *scriptum quaestorium* h. e. munus scribae quaestorii; vid. Liv. IX. 46. XL. 29. 5) *tu tuum sod. Ninn. vid. strigosior.*, tum accidat mihi hoc, ut ego sodalis tuus ninnio fiam strigosior; per *ninnium* vel parvus equus sive mulus, vel homo quidam ignotus,

Sed multo magis extremis iudiciis [6]), tali ad Augustum elogio:

Horati Flacci, ut mei, memor esto.

Augustus ei Epistolarum officium obtulit: ut hoc ad Maecenatem scripto significat: *Ante ipse scribendis epistolis amicorum sufficiebam: nunc occupatissimus, et infirmus, Horatium nostrum a te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa* [7]) *ad hanc regiam, et nos in scribendis epistolis iuvabit.* Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam aut amicitiam suam ingerere [8]) desiit. Exstant epistolae, ex quibus, argumenti gratia, pauca subieci. *Sume tibi aliquid iuris apud me, tamquam si convictor mihi fueris; quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri possit.* Et rursus [9]): *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio* [10]) *quoque nostro audire; nam incidit, ut illo coram fieret a me tui mentio. Neque si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν* [11]). Praeterea saepe inter alios iocos *putissimum penem* [12]) et *homuncionem lepidissimum* appellat, unaque et altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem eius usque adeo probavit, mansuraque perpetuo opinatus est, ut non modo Saeculare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam

Niannias, qui admodum macilentus esset, intelligendus est. 6) *extremis iudiciis*, testamento. 7) *parasitica mensa*, cui apud te et alios gratis, h. e. nullo ei imposito officio, adhibetur. 8) *ingerere*, pro suggerere, h. e. probare. 9) *et rursus*, parum latine pro: et alio tempore. 10) *ex Septimio*, vide de eo in Argum. ad II. 6. 11) *ἀνθυπερφρονοῦμεν*, vicissim superbi sumus. 12) *putissimum penem*, refer ad eas appellationes, quibus apud Romanos familiares tantum inter se per iocum in vita communi utebantur; sic fere apud Catull. LIII. 5.

Tiberii Drusique, privignorum: eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libris, ex longo intervallo, quartum addere: post Sermones quoque lectos sui nullam mentionem habitam ita sit questus: *Irasci me tibi scito, quod non in plerisque eiusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris, ne apud posteros tibi infame sit, quod videaris familiaris nobis esse?* Expressitque eclogam [13]), cuius initium est:

Cum tot sustineas, et tanta negotia solus:
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.

Horatius habitu corporis brevis fuit, atque obesus: qualis a se ipso in Satyris [14]) describitur, et ab Augusto hac epistola: *Pertulit ad me Dionysius* [15]) *libellum tuum, quem ego, ne accusem brevitatem, quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne maiores libelli tui sint, quam ipse es. Sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo* [16]) *scribas: quum circuitus voluminis tui sit ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui.* Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini aut [17]) Tiburtini: domusque eius ostenditur circa Tiburtini luculum. Venerunt in manus et elegi sub titulo eius, et epistola prosa oratione, quasi commendantis se Maecenati: sed utraque falsa puto. Nam

salaputium. 13) *eclogam*, nempe Epist. II. 1. 14) *in Satyris*, Sat. II. 3. 309. 15) *Dionysius*, servus vel libertus Augusti. 16) *in sextariolo scribere*, sensus: Itaque licebit tibi quidem breviore voluminis forma uti, modo ipsum volumen aeque crassum, ac corpusculum tuum, sit; — volumina, ut satis constat, convolvebantur super bacillo, cuius brevitas iam per mensuram *sextarioli* designatur. *ὀγκωδέστατος*, crassissimus. 17) *Sabini aut Tiburtini*, villa Horatiana nempe ita sita

elegi vulgares, epistola etiam obscura: quo vitio minime tenebatur. Natus est sexto Idus Decembres, Lucio Cotta et Lucio Torquato Consulibus. Decessit quinto Kal. Decemb., Caio Marcio Censorino, Caio Asinio Gallo Consulibus, post nonum [18]) et quinquagesimum annum, herede Augusto palam [19]) nuncupato: quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis, iuxta Maecenatis tumulum.

fuit, ut tam *Sabina*, quam *Tiburtina* vocari posset. 18) *nonum*, temporum ratio postulat: *septimum*. 19) *palam*, voce coram testibus.

METRA HORATII LYRICA.

PROOEMIUM.

Metra, quibus Horatius in odis usus est, exhibituro mihi visum est, quorundam ad rem metricam pertinentium vocabulorum tironum maxime causa praemittere brevem explicationem, omissis quae notiora esse solent. In quod studium si cui altius penetrare in animo sit, duce utatur peritissimo Godofredo Hermanno V. Cl. (Handbuch der Metrik. Leipz. 1799.)

Versus iambicos et trochaicos Grammatici plerumque dipodiis (διποδίαις) h. e. binorum pedum seriebus (⏑–⏑– aut –⏑–⏑) metiuntur, et versum duarum dipodiarum s. ex quatuor pedibus constantem *dimetrum*, — tribus dipodiis s. sex pedibus constructum *trimetrum* vocant. Versus enim iambici cum in locis imparibus (primo, tertio cet.) ac trochaici in paribus (secundo, quarto) spondeum habere possint, rhythmus idem post singulas demum dipodias redit. — Sin vero de dactylicis, choriambicis ceterorumque generum versibus (exceptis tamen anapaesticis, quorum metra etiam *κατὰ διποδίαν* dispescuntur) sermo est, *dimeter* appellatur qui duobus — *trimeter* qui tribus continetur pedibus simplicibus.

Versus *catalectus* (*στίχος κατάληκτος*) est cuius pedi ultimo syllaba deest. Si pedi aut trisyllabo aut tetrasyllabo duae syllabae desunt, versus existit catalectus — aut in syllabam aut in disyllabum.

Versus *brachycatalectus* est cui pes integer deest; non nisi iambici et trochaici versus brachycatalecti sunt.

Versus *acatalectus* est in cuius ultimo metro nihil ad integritatem deest, neque quidquam abundat.

Versus *hypercatalectus*, in quo una in fine syllaba abundat.

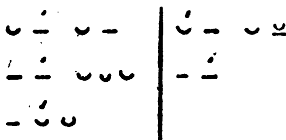
Basis est pes duarum aut trium syllabarum, a quibus versus quidam exorditur, antequam series pedum versui illi propriorum incipit.

Horatii odae per versus vel eiusdem usque, vel duplicis vel triplicis generis decurrunt. Sunt igitur ποιήματα vel μονόκωλα vel δίκωλα vel τρίκωλα. Versus autem diversi generis, ex certo ordine semper redeuntes, *systemata* (nos: Strophen's. Stanzen) efficiunt sibi in vicem quoad rhythmum similia. Quodsi post seriem binorum versuum primum genus redit, systema est δίστροφον; ex quo quid sit τρίστροφον, μονόστροφον, τετράστροφον facile patet.

A. Versuum singulorum genera.

a. *Versus iambici.*

1. Versus iambicus dimeter acatalectus s. quaternarius.

Inarsit aestuosius. Epod. 3, 18.
Vel hoedus ereptus lupo. Epod. 2, 60.
Imbres nivesque comparat. Epod. 2, 30.
Forti sequamur pectore. Epod. 1, 14.
Vide|re prope|rantes domum. Epod. 2, 62.
Ast ego | vicissim risero. Epod. 15, 20.

Cf. de hoc versu num. 20 et 21.
Est in metro XV et XVI.

2. Versus iambicus trimeter catalectus.

⏑ –́ ⏑ – | ⏑ –́ ⏑ – | ⏑ –́ ⏓
– –́ ⏑ ⏑ ⏑ | – –́ |

Mea renidet in domo lacunar. II, 18, 2.
Iam te premet nox fabulaeque manes. I, 4, 16.
Regum|que pue|ris nec satelles orci. II, 18, 34.

Est in metro XII et XVIII.

3. Versus iambicus trimeter acatalectus s. senarius.

⏑ –́ ⏑ –́ | ⏑ ‖ –́ ⏑ | ⏑ –́ ⏑ ⏓ *)
– – ⏑ ⏑ ⏑ | – ‖ –́ | – –
⏑⏑ –́ | – ‖ ⏑́ ⏑ |
– ⏑́ ⏑ | ⏑ ‖ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ |

Suis et ipsa Roma viribus ruit. Epod. 16, 2.
Heu me per urbem, nam pudet tanti mali. Epod. 11, 7.
Tibi hospitale pectus et purae manus. Epod. 17, 49.
Deripe|re lunam vocibus possim meis. Epod. 17, 78.
Infa|mis Hele|nae Castor offensus vicem. Epod. 17, 42.
Optat quie|tem Pelo|pis infidi pater. Epod. 17, 65.
Aliti|bus at|que cani|bus homi|cidam Hectorem. Ep. 17, 12.
Vecta|bor hume|ris tunc|ego ini|micis eques. Epod. 17, 74.

In epodon carm. 16. Horatius puris iambis usus est.
Est in metro XI. XIV. XV. XVII.

b. *Versus trochaici.*

4. Ithyphallicus.

–́ ⏑ – ⏑ | – ⏓

In logaoedicis aut, si mavis, asynartetis no. 19.

5. Versus trochaicus dimeter catalectus.

– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓

Truditur dies die. II, 18, 15.

Horatius spondeum in secunda sede non admittit.
Est in metro XVIII.

*) Nota ‖ locum caesurae designat.

c. *Versus choriambici.*

6. Versus Pherecrateus s. choriambicus monometer hypercatalectus cum basi, in qua apud Horat. semper spondeus est.

— — | ´— ⏑ ⏑ — | ⏑̲

Vis formosa videri. IV, 13, 3.

Est in metro IV.

7. Versus Glyconeus s. choriambicus dimeter catalectus in pyrrhichium aut iambum, cum basi, quam apud Horat. semper spondeus tenet.

— — | ´— ⏑ ⏑ — | ⏑ ⏑̲

Nil mortalibus arduum est. I, 3, 37.

Bis in basi reperiretur trochaeus, si lectio servanda esset. *Teucer et* I, 15, 24. et *Ignis Iliacas* ibid. 36. Syllabae ultimae, qua versus abundat, vocalem elisam reperis IV, 1, 35.

Est in metro II. III. IV.

8. Versus Asclepiadeus minor s. versus choriambicus trimeter antecedenti similis, nisi quod uno choriambo locupletior est.

— — | ´— ⏑ ⏑ — || ´— ⏑ ⏑ — | ⏑ ⏑̲

Crescentem sequitur cura pecuniam. III, 16, 17.

Caesura bis omissa est:

Dum flagrantia detorquet ad oscula. II, 12, 25.

Non stipendia Carthaginis impiae. IV, 8, 17.

Mirari licet, Bentleium, dum, in not. ad vers. poster., ex pausa in media voce constituta argumentum versus delendi petens, vehementior, uti solet, in tenebrionem illum, qui hunc versum contexuerit, invehitur, adiecisse: „nunquam ne semel quidem (sciens hoc affirmo) discessit ab hac (observandae nempe caesurae) regula Noster in versu Asclepiadeo."

Semel in pausa brevis est syllaba:

Quam si quidquid arat impiger Appulus. III, 16, 26.

Est in metro I. II. III. IV.

9. Versus Asclepiadeus maior s. choriambicus tetrameter, antecedenti similis, nisi quod uno adhuc choriambo auctior est.

– – | –́ ⏑ ⏑ – || –́ ⏑ ⏑ – || –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat. I, 18, 5.

Semel tantum caesura post secundum choriambum abest.

Arcanique fides prodiga perlucidior vitro. I, 18, 16.

Est in metro V.

10. Versus Aristophanicus s. choriambicus dimeter catalectus in amphibrachyn (⏑ – ⏓) aut bacchium (⏑ – –).

– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

Cur neque militaris. I, 8, 5.

Est in metro VII.

11. Versus Sapphicus minor, s. epichoriambicum hendecasyllabum, constans ex dipodia trochaica et versu antecedenti.

–́ ⏑ – – | –́ || ⏑ ⏑ – | ⏑ – ⏓

Ludit herbosa pecus omne campo. III, 18, 9.

Saepe caesura est post syllabam brevem sextam:

Dauniae defende || decus Camenae. IV, 6, 27.

praesertim in IV, 2 et 6. et in carm. saecul. Semel neutro in loco: I, 2, 34. Graeci quidem utuntur in exordio versus tam dipodia trochaica pura (– ⏑ – ⏑) quam epitrito secundo – ⏑ – –, qui solus Horatio placuit. Porro caesuram observat, quam Graeci ignorant. — Interdum versus hypermeter est, i. e. ultima eius syllaba superflua eliditur vocali a qua subsequens incipit versus: II, 2, 18. IV, 2, 22 et 23. Carm. saec. 48.

Est in metro VI.

12. Versus Sapphicus maior. Oritur ex versu Sapphico praecedenti eodem modo ut Asclepiadeus maior (num. 9.) ex Asclepiadeo minori (num. 8.), inserto nimirum uno adhuc choriambo.

–́ ⏑ – – | –́ ‖ ⏑ ⏑ – ‖ –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ – ⏓

Saepe trans finem iaculo nobilis expedito. I, 8, 12.

Si recte a Cl. Hermanno hic versus inter choriambicos numeratur, aequo iure Sapphicus praecedens locum inter illos obtinere posse videtur.

Est in metro VII.

d. *Versus dactylici.*

13. Versus Adonicus, s. dactylicus dimeter catalectus.

– ⏑ ⏑ | – ⏓

Terruit urbem.

Est in metro VI.

14. Versus Archilochius minor, s. dimeter hypercatalectus, s. penthemimeris (πενθημιμερὶς) dactylica.

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | ⏓

Pulvis et umbra sumus. IV, 7, 16.

Horatius spondeis non utitur.

Est in metro IX. cf. num. 20 et 21., et quae ibi praemissa sunt.

15. Versus dactylicus tetrameter catalectus, s. tetrameter heroicus.

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏓
–́ – | –́ – | –́ – |

Carmine perpetuo celebrare. I, 7, 6.
O fortes peioraque passi. I, 7, 30.
Mensorem cohi|bent Ar|chyta. I, 28, 2., qui rarissimus est.

Horatius caesuram constituit post primam syllabam aut secundi aut tertii pedis; exceptis ter versibus odae 28. lib. I.

Est in metro XIII.

16. Versus Alcmanius, qui est dactylicus tetrameter acatalectus.

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑
– – | – – | – – |

cf. num. 19.

17. Versus hexameter, (heroicus,) qui est catalectus.

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ‖ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | – ⏓
–́ – | –́ – | –́ ‖ – | –́ – | (– –) |

Vos quibus est virtus muliebrem tollite luctum. Epod. 16, 39.

Interdum spondeus est in sede quinta, I, 28, 21. Epod. 13, 9; 16, 17. Aliquoties caesura non in initio pedis tertii sed secundi et quarti simul constituitur, I, 7, 29; 28, 5. Epod. 16, 21. Ter ne hic quidem observatur, I, 28, 15 et 29.; Epod. 15, 9.

Est in metro IX. X. XIII. XVI. XVII.

e. *Versus logaoedici.*

Sic ii dicuntur versus, in quibus seriem dactylicam subsequitur series trochaica. Nomen logaoedicorum inde acceperunt, quod rhythmus dactylicus ἀοιδῇ, trochaicus λόγῳ accommodatior est.

18. Versus Alcaicus decasyllabus, constans e duobus dactylis totidemque trochaeis.

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏓

Purpurei metuunt tyranni. I, 35, 12.

Est in metro VIII.

19. Versus Archilochius maior.

– ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ‖ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ ‖ –́ ⏑ – ⏑ | – ⏑
– – | – – | – ‖ – |

Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni. I, 4, 1.

Ex duobus compositus est membris sive κώλοις, nimirum

a) ex versu Alcmanio (num. 16.),
b) ex versu Ithyphallico (num. 4.).

Graeci quidem hos ita iungunt, ut ultima syllaba membri prioris, perinde quasi integrum claudat versum, et brevis et longa esse et hiatum quoque efficere queat. Contra Horatius nec pedem creticum -⏑- neque spondeum in quarto loco posuit neque hiatu usus est; ideoque hoc metrum Horatianum a subsequenti versuum genere asynartetorum, inter quos numerari solet, excludendum videtur.

Est in metro XII.

f. *Versus asynarteti.*

Versus asynarteti (ἀσυνάρτητοι) s. inconnexi nominantur qui duobus aut pluribus membris constant, quae tamen inter se non magis connexa sunt quam versus cum versu. Cuiusque igitur membri ultima syllaba eodem iure, ac si esset ultima versus, et longa et brevis esse potest neque eliditur. Hoc versuum genus invenisse Archilochus dicitur. A multis Horatii editoribus singuli versus in binos dividuntur illos, ex quibus compositi sunt. Et sane, ut Gesnerus observat, commodissima esset divisio. Sed acriter pro versus integritate pugnat Bentleius, Hephaestionis aliorumque Grammaticorum auctoritate fretus. Cf. num. antecedens. Ex Horatio huc pertinent:

20. Versus elegiambus, compositus nempe ex elegiaci versus dimidio s. penthemimeri dactylica (num. 14.) et versu iambico dimetro acatalecto (num. 2.).

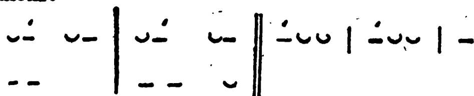
–́⏑⏑ | –́⏑⏑ | – ‖ ⏑ –́ ⏑ – | ⏑ – ⏑ –
 | | ⏑ ‖ – –́ | – –́

Desinet imparibus certare submotus pudor. Ep. 11, 18.
Libera consilia nec contumeliae graves. Epod. 11, 26.
Inachia furere sylvis honorem decutit. Epod. 11, 6.
Fervidiore mero arcana promorat loco (cum hiatu). Epod. 11, 14.

Est in metro XI.

21. Versus iambelegus praecedenti similis, nisi quod inverso

ordine membrum iambicum praecedit et elegiacum subsequitur.

Tu vina Torquato move consule pressa meo. Ep. 13, 16.
Levare duris pectora sollicitudinibus. Epod. 13, 10.

Est in metro X.

g. *Versus ionici.*

Sic dicti ob pedes ionicos*) ex quibus constant. Unum tantum apud Horatium talium versuum genus reperitur:

22. Versus ionicus a minore (ἀπ' ἐλάσσονος) tetrameter acatalectus.

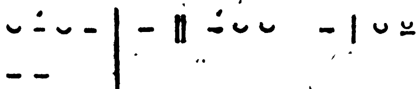
Miserarum est nec amori dare ludum neque dulci. III, 12, 1.

Alii editores aliter odae allegatae versus ordinant, suntque qui et tetrametros ionicos aliosque versus exhibeant.

Est in metro XIX.

h. *Versus ex diversis rhythmis mixti.*

23. Versus Alcaicus hendecasyllabus, s. epionicum a maiore:

Dulce et decorum est pro patria mori. III, 2, 13.
Tumultuosum sollicitat mare. III, 1, 26.

Rarius tamen ab iambo incipit. — Quinquies caesuram neglectam reperies: I, 16, 21.; 37, 5 et 14.; II, 17, 21. IV, 14, 17.; quibus locis adde in hac editione correctum III, 2, 5. — In caesura hiatus II, 20, 30.; III, 2, 30. et brevis syllaba III, 4, 53. — Legitur II, 15, 17. versus sequens:

Nec fortuitum spernere cespitem.

Horatius vel a regula versus discessit, vel syllabam penultimam vocis *fortuitum* produxit.

Est in metro VIII.

*) ◡◡– ionicus a minore, –◡◡ ionicus a maiore.

24. Versus Alcaicus enneasyllabus.

– – ◡ – – – ◡ – ⏓
◡ –

Si fractus illabatur orbis. III, 3, 7.
Ŏlentis uxores mariti. I, 17, 7.

Rarius tantum iambo utitur in prima sede. — Versus longe plurimi caesuram habent post syllabam sextam.

Hunc versum praecedenti similem esse patet. Errant qui eum versum iambicum hypercatalectum esse putant et (uti Wetzelius quoque) sic ordinant:

◡ – ◡ – | ◡ – ◡ – | ◡
– – | – – | – ; cum in 317 versibus huius generis apud Horatium obviis ne unus quidem (sciens hoc affirmo) iambum in tertia sede habeat.

Ultima syllaba superflua a vocali subsequenti versus eliditur in II, 3, 27.

Est in metro VIII.

B. Systemata.

I. Metrum Asclepiadeum primum, *μονόκωλον μονόστροφον*, versum Asclepiadeum minorem (num. 8.) usque repetens.

– – | – ◡ ◡ – || – ◡ ◡ – | ◡ ⏓
I, 1.
III, 30.
IV, 8.

Qua ratione hoc metrum Wetzelius *τετράστροφον* appellaverit, non liquet, cum numerus versuum odae 8. lib. IV. non quaternarius sit; continet enim carmen illud 34 versus.

II. Metrum Asclepiadeum secundum, *δίκωλον δίστροφον*, quod ex versu Glyconeo (num. 7.) et versu Asclepiadeo minori (num. 8.) alternatim se excipientibus compositum est.

– –́ | –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓

– – | –́ ⏑ ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓

I, 8; 13; 19; 36.
II, 9; 15; 19; 24; 25; 28.
IV, 1; 3.

III. Metrum Asclepiadeum tertium, *δίκωλον τετράστροφον*, constans ternis versibus Asclepiadeis minoribus (num. 8.), quos subsequitur versus Glyconeus (num. 7.).

– – | –́ ⏑ ⏑ – ‖ –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓
– – | – ⏑ ⏑ – ‖ – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓
– – | – ⏑ ⏑ – ‖ – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓
– – | –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓

I, 6; 15; 24; 33.
II, 12.
III, 10; 16.
IV, 5; 12.

IV. Metrum Asclepiadeum quartum, *τρίκωλον τετράστροφον* etc. Constat ex Asclepiadeo versu minori (num. 8.) bis posito, versu Pherecrateo (num. 6.) et Glyconeo (num. 7.).

– – | –́ ⏑ ⏑ – ‖ –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓
– – | – ⏑ ⏑ – ‖ – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓
– – | –́ ⏑ ⏑ – | ⏓
– – | –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓

I, 5; 14; 21; 23.
III, 7; 13.
IV, 13.

V. Metrum Asclepiadeum maius, *μονόκωλον μονόστροφον*; cf. num. 9.

– – | –́ ⏑ ⏑ – ‖ –́ ⏑ ⏑ – ‖ –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏓

I, 11; 18.
IV, 10.

VI. Metrum Sapphicum, δίκωλον τετράστροφον. Ter repetit versum Sapphicum minorem (num. 11.) sequenti Adonico (num. 13.).

Quater vocem tertiae lineae ultimam dissectam invenies: I, 2, 19; 25, 11. II, 16, 7. III, 27, 60.
I, 2; 10; 12; 20; 22; 25; 30; 32; 38.
II, 2; 4; 6; 8; 10; 16.
III, 8; 11; 14; 18; 20; 22; 27.
IV, 2; 6; 11.
Carmen saeculare.

VII. Metrum Sapphicum maius, δίκωλον δίστροφον. Habet versum Aristophanicum (num. 10.) et Sapphicum maiorem (num. 12.) alternatim positos.

I, 8.

VIII. Metrum Alcaicum, τρίκωλον τετράστροφον. Binos exhibet versus Alcaicos hendecasyllabos (num. 23.), versum Alcaicum enneasyllabum (num. 24.), denique versum Alcaicum decasyllabum (num. 18.).

I, 9; 16; 17; 26; 27; 29; 31; 34; 35; 37.
II, 1; 3; 5; 7; 9; 11; 13; 14; 15; 17; 19; 20.
III, 1; 2; 3; 4; 5; 6; 17; 21; 23; 26; 29.
IV, 4; 9; 15; 17.

IX. Metrum Archilochium primum, δίκωλον δίστροφον.

Hexametro heroico (num. 17.) subiectus est versus Archilochius minor (num. 14.).

–́ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | –́ ‖ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | –́ ∪
– – | – – | – ‖ – | – – | | | –

–́ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | ⏓

IV, 7.

X. Metrum Archilochium secundum, *δίκωλον δίστροφον*. Hexametro heroico (num. 17.) subiectus est versus iambelegus (num. 21.).

–́ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | –́ ‖ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | –́ ⏓
– – | – – | – ‖ – | –́ – | |

∪ –́ ∪ – | ∪ –́ ∪ – ‖ –́ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | ⏓
– – | – – ∪ ‖ | |

Epod. 13.

XI. Metrum Archilochium tertium, *δίκωλον δίστροφον*. Post versum iambicum senarium (num. 3.) sequitur versus elegiambus (num. 20.).

∪ –́ ∪ – | ∪ ‖ –́ ∪ – | ∪ –́ ∪ –
– – | – ‖ – | – –

–́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ ⏓ ‖ ∪ –́ ∪ – | ∪ –́ ∪ –
‖ – – | – –

Epod. 11.

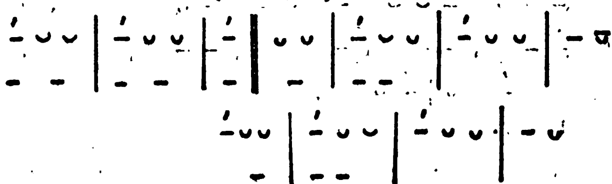
XII. Metrum Archilochium quartum, *δίκωλον δίστροφον*, compositum ex versu Archilochio maiori (num. 19.) et versu iambico trimetro catalecto (num. 2.).

–́ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ | –́ ‖ ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ ‖ –́ ∪ – ∪ | – ∪
– – | – – | – ‖ – | ‖ |

∪ –́ ∪ – | ∪ –́ ∪ – | ∪ – ∪
– – | – – |

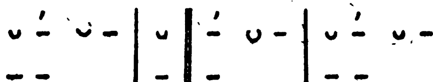
I, 4.

XIII. Metrum Alcmanium, δίκωλον δίστροφον. Hexametro heroico (num. 17.) subiectus est versus dactylicus tetrameter catalectus (num. 15.).

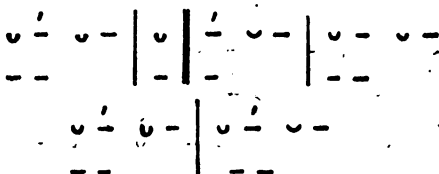
I, 7; 28.
Epod. 12.

XIV. Metrum iambicum primum, μονόκωλον μονόστροφον, quod semper versum senarium (num. 3.) repetit.

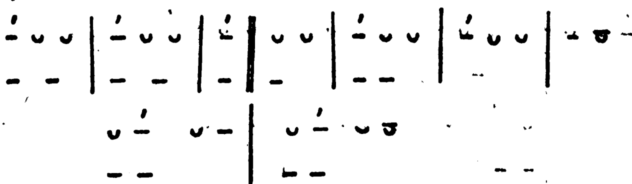
Epod. 17.

XV. Metrum iambicum secundum, δίκωλον δίστροφον, in quo versus iambicus senarius et quaternarius (num. 3. et 1.) alterna vice se invicem sequuntur.

Epod. 1—10.

XVI. Metrum pythiambicum primum, δίκωλον δίστροφον. Hexametrum heroicum (qui et versus pythius nominatur) (num. 17.) excipit versus iambicus quaternarius (num. 1.).

Epod. 14; 15.

XVII. Metrum pythiambicum secundum, *δίκωλον δίστροφον*. Hexameter heroicus (num. 17.) cum versu senario (num. 3.).

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | – ‖ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | – ⏓
– – | – – | – ‖ – | – – |

⏑ –́ ⏑ – | ⏑ ‖ –́ ⏑ – | ⏑ –́ ⏑ ⏓
– – | – ‖ – | – –

Epod. 16.

XVIII. Metrum trochaicum, *δίκωλον δίστροφον*. Ex versu constat trochaico heptasyllabo (num. 5.) et iambico trimetro catalecto (num. 2.), quos si *ἀσυναρτήτως* (cf. supra sub lit. f.) connectis, tanquam seriem trochaicam novem pedum recitare potes.

–́ ⏑ – ⏑ | –́ ⏑ ⏓

⏑ –́ ⏑ –́ | ⏑ –́ ⏑ – | ⏑ – ⏓

II, 18.

XIX. Metrum ionicum a minore, *μονόκωλον μονόστροφον*, usque revolvens versum ionicum a minore tetrametrum (num. 22.).

⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ –

III, 12.

Alii sic versus carminis laudati digesserunt; parum solliciti, in fine versuum quinquies vocabula dividi:

⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ –
⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ –
⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́
–́ ⏑ ⏑ | – –

ita ut systema *τρίκωλον τετράστροφον* esset. Alii in duos trimetros, quos sequitur tetrameter, carmen redigunt, dissectis nonnullis vocibus. Rursus alii in duos tetrametros cum uno dimetro distribuerunt. Vide, si tanti est, Bentleium ad h. l. et Iani Excurs. I. ad libr. III.

C. Syllabus

Odarum, adiecto metro, cui quaeque conveniunt.

Lib.	Od.	Metrum	Lib.	Od.	Metrum
I.	1	I.	II.	1	VIII.
	2	VI.		2	VI.
	3	II.		3	VIII.
	4	XII.		4	VI.
	5	IV.		5	VIII.
	6	III.		6	VI.
	7	XIII.		7	VIII.
	8	VII.		8	VI.
	9	VIII.		9	VIII.
	10	VI.		10	VI.
	11	V.		11	VIII.
	12	VI.		12	III.
	13	II.		13	VIII.
	14	IV.		14	VIII.
	15	III.		15	VIII.
	16	VIII.		16	VI.
	17	VIII.		17	VIII.
	18	V.		18	XVIII.
	19	II.		19	VIII.
	20	VI.		20	VIII.
	21	IV.	III.	1	VIII.
	22	VI.		2	VIII.
	23	IV.		3	VIII.
	24	III.		4	VIII.
	25	VI.		5	VIII.
	26	VIII.		6	VIII.
	27	VIII.		7	IV.
	28	XIII.		8	VI.
	29	VIII.		9	II.
	30	VI.		10	III.
	31	VIII.		11	VI.
	32	VI.		12	XIX.
	33	III.		13	IV.
	34	VIII.		14	VI.
	35	VIII.		15	II.
	36	II.		16	III.
	37	VIII.		17	VIII.
	38	VI.		18	VI.

Lib.	Od.	Metrum	Lib.	Od.	Metrum
III.	19	II.	IV.	7	IX.
	20	VI.		8	I.
	21	VIII.		9	VIII.
	22	VI.		10	V.
	23	VIII.		11	VI.
	24	II.		12	III.
	25	II.		13	IV.
	26	VIII.		14	VIII.
	27	VI.		15	VIII.
	28	II.	Epod.	1-10	XV.
	29	VIII.		11	XI.
	30	I.		12	XIII.
IV.	1	II.		13	X.
	2	VI.		14	XVI.
	3	II.		15	XVI.
	4	VIII.		16	XVII.
	5	III.		17	XIV.
	6	VI.	Carm. saec.		VI.

Q. HORATII FLACCI
CARMINVM
LIBER PRIMVS.

CARMEN I.
AD MAECENATEM.

Maecenas atavis edite regibus,
O et praesidium et dulce decus meum,
Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum
Conlegisse iuvat, metaque fervidis
Evitata rotis palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.

CARMEN I.

Carmina lyrica, quae tum ad umbilicum adduxerat Horatius, et quidem, quantum ex ultimo carmine libri tertii et primo libri quarti suspicari licet, collectionem eorum, quae in tribus libris prioribus continentur, patrono suo Maecenati una cum hoc carmine primo offert atque dedicat. Expressit autem in hoc carmine sententiam fere hanc: homines diversa studia sectari solent, alius victoris praemio in ludis Olympicis, alius summis honoribus, alius patriorum agrorum possessione, alius mercatura, alius laetis conviviis, alius militia, alius venatione delectatur; me prae ceteris lyricae poeseos trahit studium, in quo si id impetravero, ut tibi, Maecenas, haud indignus, cui nomen lyrici poetae tribuatur, videar, summum me attigisse felicitatis fastigium putabo. — De variis hominum studiis dignus est, qui cum hoc carmine comparetur, locus classicus apud Virg. Georg. II. 502. seqq. cf. inprimis infr. Lib. I. Satir. 1. ab initio.

v. 1—6. *atav. edit. reg.* — Maecenas ortus fuit e gente Cilnia, cuius atavi sive maiores ideo vocantur *reges*, quia inter Lucumones sive duces Etruriae fuerunt. — *dulce* refer ad dulcem voluptatem, quam poeta ex honorificentissimo Maecenatis favore capiebat. *curriculo* h. e. in stadio. — *Sunt*, *quos* — *iuvat*, antique pro: *iuvet* post *sunt*. Exem-

Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo,
Quidquid de Libycis verritur areis.
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi

pla collegit *Heindorf.* ad Sat. I. 4. 24. — *pulv. Olymp. collegisse* h. e. certasse in ludis Olympicis; certantes enim, dum velocissimo cursu vehuntur quadrigis, *pulverem colligunt* h. e. pulvere obteguntur, consperguntur. — *metaque* cett. iunge: *et quos evehit meta* cett. — *evitata,* ab arte enim metam ita evitandi curru celerrime circumacto, ne hic illi impingeretur, pendebat inprimis victoria. — *terrarum dominos* refer ad *deos*, quorum est in terras dominatio; inepte quidam de Romanis, qui alias *terrarum domini* vocantur, explicant; sermo est de ludis Olympicis.

v. 7—10. *Hunc* h. e. alium sc. iuvat. — *mobilium* refer ad populi inconstantiam, cuius animus levi momento modo huc, modo illuc impellitur, modo huic, modo alii favet.

v. 8. *tergeminis toll. hon.* h. e. extollere ad summos et amplissimos honores; *honoribus* est casus tertius.

v. 9. *Illum, si* cett. sensus: alium iuvat, si omnium, quae in Africa nascuntur, frugum est dominus, h. e. alius divitiarum (quae tum in latifundiorum inprimis cernebantur possessionibus) delectatur copia; — *Libycis* h. e. Africis, et hoc pro: fertilibus; — *verritur areis* fruges enim in areis (non, uti nunc, in horreis) tritae (Sat. I. 1. 45. *Millia frumenti tua triverit area centum*) *verrendo* colligebantur.

v. 11—14. *Gaudentem patrios* cett. sensus: alius, qui agrorum suorum, quos a patre accepit, cultu gaudet, et sorte sua contentus vivit, ne maximarum quidem divitiarum spe proposita, ut mercaturae operam det, adduci potest.

v. 12. *Attalicis* pro: largissimis, amplissimis; Attalus enim, rex Pergami, immensas, (quarum haeredem populum Romanum scripsit, vid. Flor. III. 12.) possidebat divitias.

v. 13. *dimoveas* h. e. abductas ab agro patrio et permoveas, ut cett. — *Cypria* pro: mercatoria, mercatura enim Cyprus olim fuit nobilissima.

v. 14. *Myrtoum mare*, ita pars maris Aegaei ab insula Myrto dicebatur.

v. 15—18. *Luctantem* cett. sensus: at alium iuvat esse mercatorem, qui, quamvis, saeviente in mari tempestate, nunc mercaturam damnet, et otium atque securitatem, qua in patria frui possit, laudet, mox tamen nova divitiarum cumulandarum cupiditate agitatus fractam navem ad quaestum, in exteris terris faciendum, reficiendam curat. — *Africus* ventus procellosus ab occasu flans; (*West-Süd-West*) Graecis *Λίψ*. cf.

Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est, qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra iuvant, et lituo tubae
Permixtus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Iove frigido
Venator, tenerae coniugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum ederae praemia frontium

Kapp. ad Aristot. de Mundo, *Excurs.* III. *de ventis* §. XVIII. p. 480. sqq.

v. 18. *paup.* — *pauperies* vel *paupertas* apud Horatium (nisi vel *dura*, vel *importuna*, vel similia adduntur,) non est egestas et penuria, sed ea vitae sors et conditio, qua quis, quantum ad vitam sustentandam opus est, habet.

v. 19—22. *Est*, *qui* — *spernit*, pro vulgari: alius non spernit. *Massici* vini generosioris, in Massico, monte Campaniae, nati.

v. 20. *nec part. sol. dem. de d. sp.*, h. e. nec sibi religioni ducit partem de die integro detractam potationi impendere.

v. 22. *lene* ad aquam leniter ex fonte scaturientem referendum; *caput* fons, ut saepe; *sacrae* diis agrestibus vel Nymphis fontes fuerunt sacri.

v. 23—28. *et lituo tub. permix. son.* — *lituus*, qui, ut vet. schol. observat, erat incurvus et sono acute, fuit equitum, *tuba*, quae erat directa et sono gravi, peditum.

v. 25. *detestata* passive. — *manet*, — *manere*, (uti apud nos: *bleiben*) pro: pernoctare, saepe apud Ciceronem et Livium; multa exempla dabit *Drakenb.* ad Liv. III. 45. §. 7. Tom. I. p. 725. — *sub Iove* sub caelo, ὑπὸ *Διός*.

v. 28. *teretes* tereti filo confectas. — *Marsus* pro: Marsicus; epitheton ornans; apris nempe abundabat saltuosa Marsorum regio.

v. 29—34. *Me doct. ed. praem. fr. D. m. sup.*, h. e. ego sum poeta, et poetarum praemio, corona ederacea, cinctus deorum admittor concilio. — Poetae enim divino, quo aguntur, furore pleni diis interesse, eosque *videre* (Od. II. 19. 2.) et *audire* (Od. III. 4. 6.) sibi videntur. — *eder.*-*edera*, Baccho sacra, aeque ac laurus, poetarum, praecipue Bacchi laudes canentium, praemium atque insigne. Virg. Ecl. VII. 25. *Pastores edera crescentem ornate poetam.* — *doct. front.* doctorum poetarum; *doctus* (σοφὸς) solemne poetarum, doctrinae laudem sibi vindicantium, epitheton. Ceterum *Wakefieldio*: *Te doctarum*, ut ad Maecenatem referatur, pro *Me doctarum* cett. legendum esse contendenti nemo facile suffragabitur. —

Dis miscent superis: me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori
Secernunt populo: si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quodsi me lyricis vatibus inseris,
Sublimi feriam sidera vertice.

(Recepit tamen lectionem *Te* in fidem et clientelam suam gravis patronus *Illustrissimus Wolfius* in *Litt. Anal.* II. p. 261. seqq. Lubenter ab huius *Magni Viri* auctoritate starem, nisi essent, quae me aliter de hoc loco sentire iuberent. Sententia huius totius carminis est et manet haec: „Diversa plane, Maecenas, vitae studia sectantur homines; alius hoc, alius aliud amplectitur; ego poeseos mihi delegi studium; quodsi igitur tibi non indignus videar, qui poetarum choro adscribar, me felicissimum praedicabo.“ — At si pro *me* legeris *te*, erit: alius hoc, alius aliud studium sequitur; tu es poeta, et ego sum poeta. — Maecenas, quidquid de eius doctrina et poeseos studio tradant vendantque scriptores, non fuit poeta; non eius fronti hederae, praemia doctorum poetarum, conveniebant; non, ut poeta Horatius, se miscere poterat Diis superis; imo si vere Horatius scripsisset *Te*; si vere Maecenatem in hoc ad eum scripto carmine ut magnum poetam celebrasset: apertus profecto apud omnes Romanos Maecenatis adulator extitisset. Horatius non gloriose et iactanter loquitur, sed loquitur ut poeta *entheus*, qui divinae poeseos vi et honore agitatus se miscet diis superis, et ut poeta lyricus *sublimi vertice ferire sibi videtur sidera*. Quis Horatium iactatorem habeat, si canit Od. II. 20. *Non usitata, nec tenui ferar Penna etc.* vel Od. III. 30. *Exegi monumentum aere perennius, Regalique situ Pyramidum altius?* Si Horatius in v. 29. ad Maecenatem convertere voluisset orationem, haecce fere ei exprimenda fuisset sententia: „Te iuvat rerum publicarum esse curatorem et administrum.“)

v. 31. *leves* refer ad Nympharum cum Satyris saltantium agilitatem.

v. 32. *secernunt populo*, possis explicare: seiungunt a consortio et consuetudine cum aliis hominibus, me in solitudine (quam amant poetae) delectant; sed cum *secernunt populo* τῷ *dis miscent superis* respondeat, malim explicare: me distinguunt a populo, ultra vulgarem hominum sortem extollunt, in societatem deorum me adducunt. — *si* pro: siquidem, quandoquidem.

v. 33. *Euterpe* — *Polyhymnia* pro quavis Musa. — *cohibet* retinet, denegat.

v. 34. *refug. tend. Lesb. barb.* abhorret a tractando barbito Lesboo, h. e. a carminibus lyricis, qualia olim Alcaeus Lesbius, et Sappho Lesbia cecinerunt; *tendere*, quod proprie de chordis, quae lyrae intenduntur, dicitur, iam pro: moderari, temperare, tractare.

v. 36. *Subl. fer. sid. vert.*, sublime caput ad sidera usque extollam, h. e. ad sidera usque nomen meum celebrabitur.

CARMEN II.

AD AVGVSTVM CAESAREM.

Iam satis terris nivis atque dirae
Grandinis misit Pater et rubente
Dextera sacras iaculatus arces
Terruit urbem,

CARMEN II.

Cum exorta, quae nive, grandine et fulminibus deiectis praeter morem saevierat, tempestate ingens in agris Romanis facta esset Tiberis inundatio, et quidem, ut bene ad rem ex Dione Cassio Lib. LIV. (ab initio) probatum ivit Massonus, V. C. DCCXXXII, opportunam, qua Augustum, tanquam Deum civitatis Romanae tutelarem sive averruncum, celebraret, occasionem sibi oblatam esse putavit Horatius. Nam cum, quidquid in rerum natura praeter morem accidebat, pro ea, quae tum tenebat populi animos superstitio, prodigium haberetur; oblata illa per diram tempestatem et Tiberis inundationem prodigia, praeter Augustum, neminem esse, qui procurare Deorumque iram placare possit, poeta in hoc carmine ostendit. — Tantam vim aquarum, canit poeta, e caelo in terram demissam vidimus, ut Tiberis super ripas effusus timorem, ne Deucalionis diluvium rediret, iniiceret. En Dii iram suam ob bella civilia patefaciunt, calamitatemque, quae reipublicae nostrae imminet, portendunt! Quem Deum, ut scelera nostra expiet, et haec mala a nobis avertat, invocabimus? Num Apollinem? an Venerem? an Martem? an te, qui Augusti personam in his terris induisti, Mercurium? Vtinam, Deus Auguste, diu [illegible] nomine Patris et Principis apud populum Romanum commoreris, eiusque salutem exteros hostes ulciscendo confirmes!

v. 1—4. *satis* nimis multum, satis superque — *nivis* de nive, quae solito copiosior ceciderit, explicant interpretes. Equidem nivis commemorationem ad ipsam tempestatem, quae hic describitur, pertinere puto, cum nix inter fulgura quoque nonnunquam decidere soleat. Sic apud Diotimum Epigr. X. (Anth. Graec. T. I. p. 186. edit. Iac.) oves, quarum pastor fulmine percussus fuerat, ad stabula *κολλῇ νιφόμεναι χιόνι* redeunt, ubi vide, quae in hanc rem notavit amicissimus *Iacobsius* in Comment. T. II. p. 167. — Quo rarius autem nix inter fulgura delabi solet, eo magis illa pro prodigio haberi potuit. Fieri quoque potuit, ut Horatius per *nivem* intelligeret *grandinem*, nam particula *atque*, aeque ac *que* in versu 16. (ubi vide *not.*) passim vim explicandi habet. Et sic passim *et.* — *dirae* quod diri ominis erat. *misit* pro: *immisit.* — *rubente* a repercusso fulminum rubentium fulgore puta. — *sacr. iac. arc.* — *iaculari arces* pro: fulmen iaculando arces percutere; Ovid. Am. III. 3. 35. *Iupiter igne suo lucos iaculatus est arces.* — Per *arces*, qua voce

Terruit gentes, grave ne rediret
Saeculum Pyrrhae, nova monstra questae,
Omne quum Proteus pecus egit altos
Visere montes,
Piscium et summa genus haesit ulmo,
Nota quae sedes fuerat columbis,
Et superiecto pavidae natarunt
Aequore damae.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Litore Etrusco violenter undis,
Ire deiectum monumenta Regis,
Templaque Vestae,
Iliae dum se nimium querenti

summa montium fastigia notantur, iam Capitolium, vel potius templa, in Capitolio posita, intelligenda esse, adiectum *sacrae* docet.

v. 5—8. *grave saec. Pyrrhae*, foeda illa tempora, quibus Deucalion cum uxore sua Pyrrha oppressus fuit diluvio; *Pyrrhae* cum delectu pro: Deucalionis; multo graviores enim muliercularum in rebus trepidis querelae. Caeterum Deucalionis aetate diluvium vel ex Ovid. Met. I. 260. seqq. satis notum. — *nova monstra* h. e. inauditam in diluvio illo rerum permixtionem; vidit enim Pyrrha Proteum phocas in altis montibus pascentem, vidit pisces haerentes in arboribus, et damas natantes in aequore. — *monstra* dicuntur, quae a vulgari rerum ordine recedunt, quae nunquam visa, nunquam audita sunt. — De *Proteo*, deo marino, Neptuni armenta, nominatim phocas, pascente, cf. Hom. Odyss. IV. 386. seqq. et Virg. Georg. IV. 395. seqq.

v. 10. per columbas iam non domesticas, sed silvestres, (*palumbes*) sedem suam in arborum ramis habentes, intelligendas esse, sponte apparet.

v. 13—16. *flavum*, solemne Tiberis a flavo arenarum colore epitheton. — *retortis* cett. litus nempe maris Etrusci sive Tyrrheni, in quod Tiberis effunditur, cum nimiam aquae copiam non caperet, vi eam repellebat. — *monum. Regis*, i. e. Numae Pompilii; quae fuerint autem illa a Numa exstructa monumenta, statim subiicitur, nempe *templum Vestae*; particula *que* τῷ *templa* subnexa vim explicandi habet, ut sit: nempe. vid. *Drakenb.* ad Liv. VI. 16. §. 8. Tom. II. p. 830.

v. 17—20. *Iliae dum* cett. sensus: dum amnis Tiberis, ut querelis uxoris suae Iliae satisfaciat, immodicus exsurgit ultor, et praeter Iovis voluntatem sinistra ripa evagatur. — *Ilia* sive *Rhea Silvia* ideo, quod ab Amulio vel in fluvium Anienem vel Tiberim demersa dicitur, utriusque fluvii uxor ficta est. — *querenti* sc. necem Caesaris, cognati sui, cum ille, ut ipsa Ilia, ab Iulo sive Ascanio, Albae rege, originem suam duceret. — *nimium* non ad *querenti*, sed ad *ultorem* referendum esse puto; *nimius* enim fuit ultor Tiberis, sive modum in ulciscendo uxoris suae dolore excessit, dum tantam ruinam

Iactat ultorem, vagus et sinistra
Labitur ripa, Iove non probante, u-
xorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persae melius perirent;
Audiet pugnas vitio parentum
Rara iuventus.
Quem vocet Divom populus ruentis
Imperî rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctae minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Iupiter? Tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo;

Romae aedificiis moliebatur. — *sinistra ripa*, ubi Roma sita fuit. *Iove non probante*, Iupiter enim, in cuius praesidio Romae fuit incolumitas, improbare debebat urbem perdendi consilium. — *uxorius* dicitur, qui uxori deditissimus nihil non in uxoris gratiam facit. — Similiter Aeneas apud Virgil. Aen. IV. 266. et Vulcanus apud Claudian. de Nupt. Honor. et Mar. v. 59. *uxorii* dicuntur.

v. 21—24. nexus et sensus: portendunt autem haec prodigia bella civilia, quod ita poeta extulit: posteri, quorum exiguus (*rara iuventus*) maiorum culpa restabit numerus, fama accipient, Romanos ferrum, quo hostes vincere debebant, contra semet ipsos acuisse, pugnasque commisisse. — *graves*, multum negotii Romanis facessentes, timendi; *Persae* h. e. Parthi. — *perirent* pro: perituri fuissent. — *vitio parentum* h. e. culpa parentum, quod bellorum civilium furore se corripi passi sunt.

v. 25 — 28. *Quem vocet Divom* cett. quem Deorum adesse precetur populus sustentando, quod ruinam minatur, imperio? — *rebus* est casus tertius pro: ad res cett. — *res imperii* pro: ipso imperio; saepe enim *res* inservit periphrasi. — *sanctae* Vestales, ob pudicitiae, cui se consecrarant, sanctitatem. — *minus audientem*, quia de bellis civilibus et caede Caesaris irascebatur. — *carmina*, solemnes precum formulas. — *Vestam*, in cuius peculiari tutela posita fuit reipublicae Romanae salus. cf. Virgil. Georg. I. 498.

v. 29—32. *scelus* (τὸ ἄγος) bellorum civilium, scelesta, quae ad bella civilia spectant, consilia. — *venias*, sc. ad scelera et vitia nostra expianda. — *nube hum. amict.* νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους Homer. Iliad. V. 186. dii nempe, ne mortalium oculis conspiciantur, nube circumfusi in terris apparent. — *candentes* h. e. nitentes, pulchros; *nube candentes* Cl. *Mitsch.* docte explicat pro: refulgentes nube s. nimbo *lucido*, qui deorum propitiorum, uti *ater* iratorum, signum sit.

Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Iocus circumvolat et Cupido;
Sive neglectum genus et nepotes
Respicis, auctor,
Heu! nimis longo satiate ludo,
Quem iuvat clamor galeaeque leves,
Acer et Marsi peditis cruentum
Vultus in hostem;
Sive mutata iuvenem figura
Ales in terris imitaris, almae
Filius Maiae, patiens vocari
Caesaris ultor:
Serus in caelum redeas, diuque
Laetus intersis populo Quirini,
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura

v. 33—36. *mavis* sc. venire ad scelera nostra expianda. — *Erycina* Venus ita appellata ab Eryce, monte Siciliae, ubi templum ei exstructum fuit nobilissimum. cf. Virgil. Aen. V. 759. et III. *Heynii* Excurs. ad h. l. — *ridens* (*φιλομμειδής*, *μειδιόωσα*) Veneris ingenio accommodatum epitheton. — *quam Iocus* cett. cf. Anacr. LI. 24. Ovid. Fast. IV. 1. — *neglectum genus* stirpem tuam, Romanos, quos parum adhuc curasti. — *respicis* — *respicere* et *adspicere* (Gr. *ἐπιβλέπειν*, *εἰςορᾶν*) de diis propitiis. — *auctor*, Mars, pater Romuli.

v. 37—40. *ludo* graviter pro: bello, quod, sicut gladiatorum fere ludus spectatoribus, iucundum Marti praebet spectaculum. — *acer*, torvus, ferox. Pro *Marsi*, quod ex admodum probabili emendatione *T. Fabri* iam ab aliis in textum receptum est, in Codd. et vett. Editt. *Mauri* exstat; sed cum Mauri populi imbelles fuerint, minimeque peditatu valuerint, adumbrata autem ab Horatio imago fortioris omnino militis repraesentationem postulet, proposita sane illa lectio *Marsi* pro *Mauri*, si rem spectas, longe praeferenda est; Marsi enim Romanorum milites fuerunt longe fortissimi; cf. infr. II. 20. 18. et III. 5. 9. — *cruentum*, a se perfossum et sanguine conspersum.

v. 41—44. *Siv. mut. iuv.* cett. sensus: sive tu, alate deus, Mercuri, qui caedem Caesaris ulciscendi consilium haud dissimulas, deposita divinae formae maiestate (*mutata figura*) sub iuvenis Augusti, quam induisti, persona in terris versaris. — *ales*, Mercurius, alatos calceos, sive talaria (*πέδιλα πτηνά*) gestans.

v. 45. *Serus in cael. red.* comparant Lucret. I. 46. Ovid. Trist. V. 2. sed inprimis huc pertinet locus Ovid. Met. XV. 868. *Tarda sit illa dies, et nostro serior aevo, Qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto, Accedat caelo.*

Tollat; hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici Pater atque Princeps,
Neu sinas Medos equitare inultos
Te duce, Caesar.

CARMEN III.

AD VIRGILIVM.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,

v. 49 — 52. Honorifica *Patris Patriae* appellatio publice quoque postea V. C. DCCLII. Augusto decreta est. — *Princeps*, qui ob egregia, quibus cives sibi devinxit, merita, et ob summam de reipublicae salute curam; primum locum inter cives occupat. — *Principis* nomen, cum minus invidiosum esset, assumsit Augustus V. C. DCCXXVI. vid. Dio LIII. 11. — *Medos* h. e. Persas, Parthos. — *equitare*, equitando nobis insultare et ferociter per terras nostras ruere; de voce *equitare* cf. infr. IV. 4. 44.

CARMEN III.

Poeta, cum amicum suum, Virgilium, iter Athenas facturum, navem conscendere videt, (V. C. DCCXXXV. cf. *Heyn. Vit. Virgil. p. ann. dig.*) de periculo, cui ille in mari expositus sit, anxium perturbatumque in hoc carmine prodit animum. In hac igitur de amici vita sollicitudine usque eo progreditur, ut in istum durissimi animi hominem, qui primus navem mari committere ausus sit, tanquam in doloris sui auctorem graviter invehatur, et tam huic, quam similibus, quae hominum audacia tentaverit, facinoribus diutius immoretur. — Quae quidem poetae nostri digressio cum ex summo, quem ille declaraturus erat, amore fluxerit, eam huic carmini accommodatissimam esse, facile apparet.

v. 1 — 8. Sensus: o navis, quae Virgilium fidei tuae commissum finibus Atticis debes, h. e. in fines Atticos deportare debes, reportes eum, precor, incolumem, et animae meae dimidium serves; quod si feceris, opto, ut Venus, Dioscuri, et ventorum deus Aeolus cursui tuo faveant. — Secutus nempe sum unice veram huius loci interpunctionem, quam iam *Wakefieldius* proposuerat. *Sic*, optandi formula, cum conditione, quae subiicitur; de qua cf. inprimis Virg. Eclog. IX. 30. et X. 5. Tibull. I. 4. 1. — *Diva potens Cypri*, Venus, imperium suum in insula Cypro, tanquam sede propria, exercens; sic Neptunus *maris potens* infr. 5. 15. et Diana *silvarum potens* in Carm. Saecul. 1. Venus autem ex mari orta (ἀναδυομένη) ut dea marina quoque colitur. Musaeus v. 284. *Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης, Καὶ κρατέει πόντοιο.* Hinc dicta quoque illa *Εὔπλοια*. — *Fratres Helenae*, Dioscuri, Castor et Pollux, navigantibus propitii, ἀρωγοναῦται. — *lucida*, ob clarum eorum splendorem, navigantibus iucundissimum. — *ob-*

Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis praeter Iapyga,
Navis, quae tibi creditum
Debes Virgilium finibus Atticis,
Reddas incolumem, precor,
Et serves animae dimidium meae.
Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyades, nec rabiem Noti,
Quo non arbiter Hadriae

strictis, vel in utre secundum Hom. Odyss. X. 29. seqq. vel in antro secundum Virg. Aen. I. 52. — *aliis* h. e. ceteris. — *Iap. Iapyx*, ventus occidentalis, ab incolis Apuliae, qui Iapyges vocantur, ita dictus, ex Italia in Graeciam navigantibus secundus; *West-Nord-West*; Gr. Ἀργέστης. cf. quae de hoc vento disputat *Kappius* ad *Arist. de Mund. Excurs.* III. §. 18. p. 432. seqq. — *tibi creditum* tanquam pignus vel depositum aliquod, quod is, cui creditum est, *debet*, ut suo tempore *reddat*; verba igitur *credere*, *debere*, *reddere* e re pecuniaria translata pulchre sibi respondent. — *anim. dimid.* (ἥμισυ τῆς ψυχῆς) nota summi amoris declaratio.

v. 9 — 16. Locus, qui sequitur, ex re ipsa subnatus est. Nam cum poeta, nave, qua Virgilius vehebatur, soluta, reputasset secum subeunda nunc amico suo in mari pericula, sponte in auctorem horum periculorum, navigationis quippe inventorem, convertitur, et loco suo locum communem de audacia hominum tractat. — Similia veterum poetarum, a quibus primus navium inventor carpitur, loca collegit *Burm. Sec.* ad Lotich. II. 20. At Lotichius, contrariam sententiam secutus, laudatum carmen exorditur sic: *Qui primum latum sulcavit puppibus aequor, Vtilis humanis usibus ille fuit.* cett. Quid per *robur*, qua voce, quidquid durum et firmum est, notatur, intelligendum sit, adiectis vocibus *aes triplex* magis declaratur. Fuit ille, ait, durissimus audacissimusque, qui cett. — Hominibus autem durissimis tribuitur pectus ferreum, θυμὸς σιδήρειος, ἦτορ σιδήρειον. — *praecipitem* praecipiti impetu ruentem.

v. 14. *trist. Hyad.* Hyades, (Latinis *Suculae*) stellae in fronte Tauri, quarum ortus et occasus *tristem* tempestatem praedicere credebatur. Ovid. Fast. V. 165. *Ora micant Tauri septem radiantia flammis, Navita quas Hyadas Graius ab imbre* (ὕειν, pluere) *vocat.*

v. 15. *Quo non arbiter* cett. qui, quod attinet ad tempestatem tam concitandam, quam componendam, summam in mari Hadriatico exercet potestatem.

Maior, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,
Qui rectis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum et
Infames scopulos alta Ceraunia?
Nequidquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen inpiae
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetheria domo

v. 17 — 20. *Quem mortis gradum*, quam viam ad Orcum, h. e. quod mortis genus.

v. 18. pro vulgari lectione: *siccis oculis*, quod, nisi pro: lento animo, vel duro pectore, explicueris, ineptum est, (nam quis belluarum marinarum adspectu, nisi admodum puer sit, effundat lacrymas?) elegantissimam *Bentleii* recepi emendationem: *rectis oculis*, h. e. oculis non retortis, sed recta in monstra illa natantia conversis. — *Vir Doctus* quidem in *Novis Commentt. Lips.* 1803. *Tom.* I. p. 532. *oculis siccis* explicat *rigidis* (ξηροῖς ἀκλαύστοις ὄμμασι apud Aeschyl. Sept. c. Th. 698.) ita ut oculi *sicci* iidem sint, qui *recti;* sed quis lectionem, quam usus loquendi confirmat, non praeferat ei, cuius explicatio dubia et incerta manet?

v. 20. *Infames* naufragiis nempe ibi factis; *alta Ceraunia* (ἄκρα Κεραύνια) montes in litore Epiri inter mare Hadriaticum et Ionicum prominentes, quos praetervehi debebant ex Italia in Graeciam navigantes.

v. 21 — 24. *dissociabili* activo sensu explicant: qui terras dissociaret, separaret, cf. *Gesner.* sed cum *dissociabile* dicatur, quod sociari nequit, insociabile, malim explicare: haud sociando sc. cum terris: perplacet autem a *Bentleio* proposita lectio: *dissociabiles*, h. e. haud sociandas sc. cum Oceano.

v. 24. *impiae*, scelestae, dum audent, quod prudenti Dei consilio vetitum est; nos: *frevelhaft*, *frech*. — *transiliunt* quasi res nullius fere momenti sit; — *transilire* cum delectu pro: traiicere, superare, ad audaciam insolentiamque designandam; similiter dixit Tibull. I. 8. 37. *contemnere undas* et Ovid. Met. I. 134. *insultare fluctibus*.

v. 25 — 33. *perpeti* h. e. suscipere, tentare, perpetrare, τλῆναι; *audax omnia perpeti*, ex graeca loquendi ratione pro: ad omnia perpetienda. — *genus* h. e. filius, nempe Prometheus. Sic apud Catull. LXI. 2. Hymenaeus *Vraniae genus* dicitur, ubi cf. notata. — *fraude mala* h. e. dolo pernicioso, τέχνῃ κακῇ; per fraudem designatur calliditas, qua ignem e caelo surripuit Prometheus.

Subductum Macies et nova Febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda Necessitas
Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est:
Caelum ipsum petimus stultitia, neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Iovem ponere fulmina.

CARMEN IV.

AD L. SEXTIVM.

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni,
Trahuntque siccas machinae carinas;

v. 31. *terris incubuit* h. e. in terras irruit, ingruit, terras obsedit. — Ignis nempe usus varias artes, hominum valetudini perniciosas, v. c. artem coquinariam, protulit.

v. 32. *Semotique prius* cett. h. e. et mortem hominum, qui diutius ante vivere solebant, acceleravit; expende dictionis ornatum!

v. 34 — 40. *Daed.* Daedali fabulam suaviter enarrant Virg. Aen. VI. 14. seqq. Ovid. Met. VIII. 183. et A. A. II. 21. — *Expert. vac. Daed. aër. Penn. n. hom. datis*, eleganter pro: audacter Daedalus volatum per vacuum aëra alis, quas haud concessit homini natura, tentavit.

v. 36. *Acheronta*, Orcum, ut Cerberum inde extraheret. — *Herculeus labor* h. e. vis, audacia Herculis.

v. 38. *Cael. ips. pet. stult.*, stulto consilio deorum adeo conditionem affectamus, dii esse volumus.

v. 40. *iracunda*, ab iracundo Iove missa.

CARMEN IV.

Vere redeunte, cuius suavissimam in prima huius carminis parte descriptionem dedit poeta, Sextium monet, ut vitae brevitatis memor, quae nunc adsint et offerantur, perfruatur voluptatibus. Quo quidem praecepto, a vitae brevitate et mortis cogitatione petito, saepius Noster, ut amicos suos ad voluptates, dum licet, percipiendas exhortaretur, usus est. — Amicus autem Horatii, L. Sextius, videtur fuisse ille Bruti socius, quem Augustus, cum consulatu se abdicasset, in locum suum suffecit. — Ceterum quod ad veris descriptionem attinet, operae pretium facient, qui ad poetae in eiusdem rei tractatione copiam et ubertatem perspiciendam hoc cum carm. L. IV. 7. et 12. comparabunt.

v. 1. — 4. *Trahuntque sicc. m. car.*, h. e. et naves in litus, ut per hiemem in sicco starent, subductas,

Ac neque iam stabulis gaudet pecus, aut arator igni,
Nec prata canis albicant pruinis.
Iam Cytherea choros ducit Venus, imminente Luna:
Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.

per *machinas* (h. e. phalangas, instrumenta lignea) in mare deducuntur.

v. 4. *canis* epitheton ornans ad album roris, qui frigidis noctibus iniicitur, colorem designandum.

v. 5 — 8. Suavissima imago Veneris, sub veris adventu in terris, ubi omnia vi sua ad procreandum implet, (cf. Pervigil. Vener. v. 63 — 67.) Gratiarum et Nympharum saltantium choros moderantis! Vere autem inprimis terras invisere credebatur Venus. Lucret. V. 736. *It ver, et Venus, et Veneris praenuntius ante Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter.* — *Cytherea*, ab insula Cythera in sinu Laconico, Veneris cultu inprimis celebrata. — *Gratiae*, assiduae Veneris comites et ministrae, dicuntur *decentes*, quia ad omne, quod pulchrum et decorum est, se componunt, et saltantes quoque hunc amabilem decorem servant. — *iunctae Nymphis*, per manus nempe in saltatione. Cl. *Mitsch.* comparat Hom. H. in Apoll. v. 194. ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχουσαι.

v. 7. *Alt. t. qu. ped.*, ornate pro: saltant; ad numerum enim saltantes alternis pedibus terram pulsant; sic *terram pede tundere* de saltatione infr. in Epist. ad Pis. 430. *saliet, tundet pede terram.* — *dum grav. Cycl. Vulc. a. ur. off.* dum Vulcanus Cyclopes in officinis suis exercet. — Vulcanus nempe, dum uxor eius tempore veris adest in terris, et omnia vi sua foecundat, non sedet interea in otio, sed suo quoque operi intentus est. — Non autem de officina, quam secundum Hom. Iliad. XVIII. 369. in Olympo habet Vulcanus, cogitandum est, sed de aliis officinis, quas poetae huic deo in insulis et montibus, igni subterraneo inprimis, quem eiaculantur, notis, adsignarunt; de quibus cf. *Ill. Heyn.* ad Virg. Aen. VIII. 416. — Iam, si verum est, quod nonnulli suspicantur, Horatium in hac veris descriptione poetam quendam Siculum, cui mons Aetna obversaretur, expressisse, non dubitari potest, quin Vulcani *officina in monte Aetna* intelligenda sit. Finge igitur tibi Venerem in amoenissima circa Aetnam regione choreas cum Gratiis Nymphisque ducentem, in eius vicinitate autem Veneris maritum Vulcanum operi suo insudantem, et sic animo concipies imaginem longe suavissimam. — Caeterum quaerenti, cur sub veris potissimum initio Vulcanus operi suo insudasse dicatur, ingeniose *Vossius* ad Virg. Georg. I. 311. seqq. respondet: quod ille vere inprimis, quo crebrae in Italia tempestates cum tonitru concipi in aëre soleant, fulminibus procudendis et suppeditandis operam dare debuerit. — *graves*, ob graves Cyclopibus ibi obeundos labores. — *ardens* h. e. flammis relucens, ut pulchre explicat Cl. *Mitsch.*, quem vide. Fabri enim, dum ferrum candens procudunt, ipsi ardere videntur ignis fulgore et scintillis circumfusi: similiter supr. II. 2. dicebatur *dextera rubens.* — *urit officinas*

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
  Aut flore, terrae quem ferunt solutae.
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
  Seu poscat agna, sive malit haedo.
Pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
  Regumque turres. O beate Sexti,
Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
  Iam te premet nox, fabulaeque Manes,
Et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,

h. e. accendit officinas, paulo sublimius pro: ad flammas, quas in officinis accendit, opus facit.

v. 9—12. *Nunc decet* cett. vide, quam suaviter poeta vulgarem sententiam: *nunc laetitiae, ad quam anni tempus invitat, indulgendum est*, externa laetantium specie adumbrata, extulerit! diem laetum enim celebrantes capiti, unguentis delibuto, (*nitido*) corollas e *myrto* (cuius usus fuit inprimis in compotationibus, cf. infr. 38. 5. et II. 7. 25.) et aliis floribus nexas imponere solebant. — *solutae*, a frigore, quo fuerunt constrictae, per Zephyri flatus et mitiorem solis calorem resolutae. *Fauno*, huic deo agresti, tanquam agrorum et gregum custodi, bis quotannis, nempe Id. Febr. (Ovid. Fast. II. 193.) et Non. Dec. (huc pertinet carmen infr. Libr. III. 18.) sacra (*Faunalia* vulgo dicuntur) instaurari, et cum summa omnium laetitia celebrari solebant; hinc poeta ad laetitiam evocaturus Fauno immolandum esse dicit. — *agna* — *haedo* — sc. sibi immolari. *Immolare aliqua re* pro vulgari: *immolare aliquid*, apud Liv. XLI. 14. *immolantibus Iovi singulis bubus*, ibidem paulo post: *bove perlitare iussus*.

v. 13 — 20. *Pallida Mors* cett. Nexus et sensus est fere hic: nunc, nunc, o Sexti, dum licet, perfruere vitae voluptatibus; nam mors, divitibus aeque ac pauperibus instans, mox praeter opinionem te opprimet; post mortem autem neque comissationibus, neque amoris lusibus indulgere licebit. — *tabernae*, humiles casas, tuguria; *regum turres*, excelsa nobilium et beatiorum aedificia. *reges* saepe dicuntur beatiores, divites, potentes ob divitias; — eandem sententiam novo ornatu repetit Horatius infr. Od. Lib. II. 3. 25. seqq. et 14. 11. et 18. 32. et III. 1. 14. seqq. Sat. II. 6. 95. — *neque ulla est Aut magno aut parvo leti fuga*. — *beate* — beati dicuntur in laetam sortem nati, fortunati, qui iis, quae possident, beatam vitam sibi parare possunt. — *vitae summa brevis*, exiguus dierum, qui ad vivendum nobis concessi sunt, numerus. — *spem nos vet. inch. long.* h. e. monet nos, ne multa moliamur in longioris vitae spem, iubet nos *brevi spatio* (ut infr. L. II. 7. Noster loquitur) *spem longam resecare*.

v. 16. *iam te pr. nox* cett. mors, manes et loca infera mox te prement, h. e. tenebras tibi offundent; *fabulae* dicuntur *Manes*, quia, quae de iis circumferuntur, merae sunt fabulae. — *exilis* dicitur domus Plutonis ob exilem levium et tenuium, quae ibi versantur, Umbrarum (quae infr. Od. I. 10. 18. *levis turba* vocantur)

Nec regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
Nunc omnis, et mox virgines tepebunt.

CARMEN V.

AD PYRRHAM.

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urguet odoribus

formam; nisi quis *exilem domum* de inopi et egena, ubi nihil reperitur, quo bene sit, cum *Bentleio* explicare malit; hoc sensu certe *domus exilis* dicitur infr. Ep. I. 6. 45. — *nec regna vin. sort. tal.*, nec regnum amplius in comissationibus talorum iactu tibi continget, h. e. nec amplius comissaberis; talorum nempe iactu creari solebant, qui praeessent conviviis, legesque convivis scriberent; vocabantur ii *reges convivii*, *βασιλεὺς τοῦ συμποσίου*, (hinc *regna vini*) *modimperatores*, *domini*, *strategi*, *dictatores*, *arbitri bibendi*; cf. notata ad Catull. XXVII. 3. — *tener. Lycid mirab.* pulchri Lycidae adspectu delectabere.

v. 20. *tep.* — *tepere* de amore, ut *ἐνθάλπεσθαι ἔρωτι* apud Graecos. — Caeterum in sententiam horum vv. Doctissimus *Mitscherl.* praeter Sapph. c. XI. (secundum Anal. Br. T. I. 57.) comparat Asclepiad. ep. 21. Anth. Gr. T. I. p. 148. (*cf. Iac.*) Strat. ep. 96. Anth. Gr. T. III. p. 90. et elegiam, quae est in Theognid. v. 951. (Gnom. *Brunck.* p. 39.)

CARMEN V.

Cum puerum quendam, quem Pyrrha in amorem suum pellexerat, delicias apud eam in antro quodam facere vidisset Horatius, hac arrepta perfidiam et levitatem, quam olim in eius amore expertus fuerat, Pyrrhae exprobrandi occasione, salse ex illa quaerit: quis sit ille miser puer, quem nunc amore suo ludat fallatque? — Quo quidem novo Pyrrhae amatore cum nauta, cui horribilis in mari tempestas imminet, se vero, vetere eius amatore, cum homine, qui feliciter e naufragio servatus sit, comparato, tam illius in Pyrrhae amore periculum, quam suam, qua ex illo periculoso amore evaserit, fortunam suaviter describit et exprimit.

v. 1—4. *Quis multa gracilis* cett. quis est, quaeso, Pyrrha, ille iuvenis delicatior, qui rosis redimitus et unguentis delibutus assidue sub grato antro te sectatur (*urget*) et nunquam a latere tuo recedit. — *gracilis*, corporis gracilitas ad pulchritudinem, qua sibi placent iuvenes, pertinet. — *te* — *in rosa* — *Iani* et alii explicant: te reclinantem in rosis, quibus humus constrata est; sed huic explicationi tam res, quam usus loquendi repugnat; pueri enim delicatiores, qualem Noster describit, non unguentis tantum capillos saturare, sed rosis quoque caput impedire solebant. Huc accedit, quod Pyrrha, *munditiis simplex*, festo quodam die in amoeno illo antro,

Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam
Simplex munditiis? Heu, quoties fidem
Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aurea;
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius aurae
Fallacis. Miseri quibus

ubi plures haud dubie iuvenes unguentis perfusi et sertis roseis coronati (cf. infr. L. II. 11. 14. seqq.) laetitiae et potationi indulgebant, simul adfuisse videtur. Ex usu loquendi autem per dictionem *in rosa* non: in rosis cubans, sed: *rosis coronatus* designatur. Sic apud Cic. de Fin. II. 20. *potare in rosa* et Tuscul. V. 26. *esse in rosa.* Similiter apud Graecos Eurip. Herc. Fur. 677. (quem locum commode laudavit Cl. *Mitscherl.*) *ἐν στεφάνοισιν εἶναι* dicitur. — *grato*, ob loci amoenitatem; fuit enim illud antrum haud dubie iucundum umbraculum sub spelunca, hilaritati, potationi, amorisque lusibus opportunum.

v. 4. *cui*, in cuius gratiam; nos: *wem zu gefallen.* Tibull. IV. 6. 2. *Tota tibi est hodie, tibi* (dir zu gefallen) *se laetissima comsit.* — *comam. relig.* — Cl. *Mitscherl.* comparat Paul. Silentiar. ep. 22. *Anthol. Graec.* T. IV. p. 48. — *simplex mundit.* cultus enim simplicitate magis saepe puellae, quam operoso et arte quaesito ornatu, placent et placere student.

v. 5—8. *Heu, quoties fidem* cett. sensus: heu, quoties de mutata fide (tua perfidia) et mutatis diis (eius nempe amori, cui ab initio adspirare videbantur, nunc adversantibus) querelas fundet, et in medio amoris cursu se tristi tempestate oppressum cum stupore animadvertet, h. e. se miserum sentiet. — Amatorem, cuius laeta ab initio in amore spes repente puellae perfidia in tristitiam mutatur, comparat cum nauta, qui in mari, cui vento secundo et prosperrimae navigationis spe confisus se crediderat, subita tempestate deprehenditur; — et in hac comparatione sive allegoria (nimirum quod ad decepti amatoris sortem attinet) scite poeta usque ad finem carminis persistit.

v. 7. *nigr. vent.* venti dicuntur *nigri* sensu activo, h. e. caelum nigrum reddentes, sive nubibus obscurantes; pari modo infr. 7. 15. *Notus* dicitur *albus*, h. e. caelum album sive serenum reddens; et III. 7. 1. *candidi Favonii.*

v. 8. *insolens*, qui tale quid non timuerat, stupens ob rerum insolentiam.

v. 9—16. *aurea* h. e. ob pulchros mores et firmam in amore fidem maxime amabili. Sic mores pulchri et honesti infr. IV. 2. 23. dicuntur *aurei.* — *vacuam*, sibi soli, haud alii, in amore vacantem.

v. 11. *nescius aurae fallacis*, ille ignorat, te in amore aurae instar mutabilem et inconstantem esse.

v. 12. *nites*, formae tuae nitore

Intentata nites! Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

CARMEN VI.

AD AGRIPPAM.

Scriberis Vario fortis et hostium
Victor, Maeonii carminis aliti,

places. — *Me tabula sacer* cett. me, ex naufragio servatum, madida vestimenta Neptuno (*potenti maris Deo*, cf. supr. ad 3. 1.) suspendisse, id testatur sacer in eius templo paries per votivam tabulam, sive, id docet, quam vovi, affixa in eius templo tabula; exprimere autem his voluit poeta fere hoc: ego perspecta tua perfidia ex laqueis, quibus in amorem tuum me irretiveras, deorum, quos grato animo veneror, beneficio feliciter expeditus sum. — De ritu, quem Hor. tangit, ex quo, qui salvi ex naufragio enataverant, votas vestes cum tabula, in qua scripta vel picta fuit res, quae acciderat, in templo dei salutiferi (σωτῆρος) tanquam ἀνάθημα suspendere solebant; cf. Virg. Aen. XII. 766. seqq. et Iuvenal. XII. 27.

CARMEN VI.

M. Vipsanius Agrippa, dux ille egregius, et insignium victoriarum gloria conspicuus, haud immerito carmen ab Horatio in eius laudes bellicas compositum exspectare poterat. Nec haec eum fefellit exspectatio. Nam quamvis Horatius Agrippae in hoc carmine significat, se grandioris illius spiritus, quo poetae epici assurgunt, expertem, et proinde eius laudibus canendis plane imparem esse, tamen mira quadam arte et spiritu, quem dissimulat, altissimo Agrippam, cum ipso Marte et clarissimis antiquitatis heroibus comparatum, summis in hoc ipso carmine extollit laudibus. — Comparanda sunt omnino cum hoc carmine infr. L. II. 12. et IV. 15. ubi per eandem artem et dissimulationem, quod se praestare posse negat poeta, vel maxime praestat. — Non opus est, ut cum quibusdam interpretibus statuamus, Horatium se excusandi causa apud Agrippam, qui ei, quod nullo adhuc carmine res eius gestas celebrasset, exprobraverit, hoc carmen scripsisse; quidni enim, quod scripsit in hoc carmine: *Non ego, Agrippa, id mihi sumam, ut laudes tuas canam, hoc enim epicis et sublimioris spiritus poetis, qualis est Varius, relinquendum est; ego lyra mea non gravioris, sed levioris tantum argumenti res tractare possum*, sponte scribere potuit? Caeterum Agrippa, qui cum multarum aliarum, tum Actiacae inprimis victoriae non solum particeps, sed praecipuus eius auctor fuisse perhibetur, Augusto tam gratus fuit, ut ei filiam suam Iuliam in matrimonium daret.

v. 1 — 4. *Scrib. Var.* non a me,

Quam rem cumque ferox navibus aut equis
Miles te duce gesserit.
Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Vlixei,
Nec saevam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum pudor
Imbellisque lyrae Musa potens vetat
Laudes egregii Caesaris et tuas
Culpa deterere ingeni.

sed a Vario carmine celebraberis; *Vario* est casus tertius. *Varii*, ut insignis tum temporis poetae epici, tam Noster Sat. I. 10. 4. Epist. ad Pis. 55. quam Virgilius Ecl. IX. 35. honorificam mentionem faciunt. Eundem nobilem fuisse poetam tragicum testatur Quintilianus, qui eius Thyesten cuilibet Graecorum comparari posse iudicat X. 1. 98. — *Maeonii*, h. e. Homeri, a patria Homeri Smyrna, Maeoniae sive Lydiae urbe. — *Maeonii carminis aliti* h. e. canenti et in altum evolanti, ut cecinit et in altum evolavit Homerus, h. e. poetae epico, qualis fuit Homerus. — *ales* pro cycno, ut *albus ales* infr. II. 20. 10. *cycnus* autem pro poeta, ut infr. IV. 2. 25. *cycnus Dircaeus*. — *ales carminis* lyrica audacia, pro: poeta, qui canit carmen.

v. 3. *quam rem cunque* cett. supple: scribenti, h. e. canenti. — *navibus aut equis* h. e. aut mari aut terra.

v. 5—12. *Nos, Agrippa, neque* cett. sensus: ego non magis res tuas gestas canere quam Iliadem, aut Odysseam, aut tragoediam aliquam scribere audeo; sum enim poeta tenuis, et illa carmina sunt grandioris spiritus. — *gravem Pelidae stomachum* h. e. Achillis (Pelei filii) iram, (μῆνιν Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος) quam cecinit Homerus in Iliade. — *cedere nescii*, qui a se impetrare non poterat, ut Agamemnoni ob ereptam sibi ab eo Briseidem cederet, inexorabilis, pervicacis.

v. 7. *cursus Vlixei* errores Vlyssis, quos cecinit Homerus in Odyssea. *Vlixeus* vetus forma pro: Vlysses, ut infr. 15. 33. *Achilleus* pro: Achilles. *dupl.* — *duplex* (διπλοῦς) qui simulando et fictam speciem prae se ferendo fallit, vafer, dolosus, versipellis, (πολύτροπος) homini *simplici* (qui Graecis est ἁπλοῦς) h. e. candido vel sincero opponitur.

v. 8. *Nec saev. Pelop. dom.* h. e. nec saevas a Pelopis familia perpetratas caedes, quae Sophocli inprimis largissimam ad tragoedias scribendas suppeditarunt materiem. Oenomaus enim a genero Pelope, Thyestae liberi ab eius fratre Atreo, Atreus ab Aegistho, Agamemnon a Clytaemnestra, haec et Aegisthus ab Oreste, illius filio, occisi sunt, Orestes ipse furiis agitatus. — *tenues* refer ad *nos*, *grandia* ad grandioris spiritus carmina.

v. 10. *imbellisque lyr. Musa potens* h. e. et ingenium non epicis, sed iocosis et amatoriis carminibus ca-

Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troio
Nigrum Merionem? aut ope Palladis
Tydiden superis parem?
Nos convivia, nos proelia virginum
Strictis in iuvenes unguibus acrium
Cantamus, vacui, sive quid urimur,
Non praeter solitum leves.

CARMEN VII.

AD MVNATIVM PLANCVM.

Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Epheson, bimarisve Corinthi

nendis aptum; — *potens alicuius rei* dicitur, qui rei alicui suscipiendae, tractandae et moderandae par est, qui pollet aliquid in aliqua re. — *imbellis* h. e. a rebus bellicis abhorrentis, ludicrae, iocosae.

v. 13—20. *Mart. tun. tect. adam.* Ducta haec Martis imago ab Homero, ubi ille dicitur χαλκοχίτων, χαλκεοθώρηξ, χάλκεος Ἄρης. Cl. *Mitsch.* comparat Claud. in Cons. Prob. et Olyb. 99. *Mavors adamante coruscat.* — *adamas* de ferro durissimo praestantissimoque. — *nigrum* significanter pro: obductum, conspersum.

v. 15. *Merionem* nobilissimum apud Homerum Idomenei aurigam. — *Tydiden* Diomedem, Tydei filium.

v. 18. pro vulgari lectione: *sectis*, dedi: *strictis*, quod eleganter reposuit *Bentleius*, qui locutionem: *ungues* vel *manus stringere* idoneis exemplis illustravit, Ovid. Am. I. 6. 14. Stat. Theb. III. 536. Nam primum vix dici potest: *ungues secare in* (contra) *aliquem*; deinde ridiculum fere est, si virgines *acres*, h. e. iratae, *unguibus sectis*, tanquam armis, *in iuvenes* usae dicuntur. Quis enim accedat interpretibus, qui ad defendendam lectionem: *sectis*, addunt: „ne nimis laedantur vel foedentur ora iuvenum?“ — Caeterum adumbratam virginum, unguibus prae ira in amatorum vultum involantium, imaginem haud Romanorum urbanitatem offendisse, ex multis aliis poetarum, qui eiusmodi proelia amatoria describunt, locis satis apparet.

v. 19. *vac., siv. qu. urim.* sive liberi sumus ab amore, sive puellae vel pueri cuiusdam amore urimur; — *sive*, pro: vel si, ut infr. Sat. II. 5. 11. — *non praeter solitum*, haud praeter consuetudinem nostram, ex more nobis proprio; *leves*, ad levitatem et protervitatem proclives.

CARMEN VII.

L. Munatius Plancus, cum ob contractam sibi apud Augustum dubiae fidei et inconstantiae suspicionem non parum de salutis suae securitate esset sollicitus, sponte so-

Moenia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt, quibus unum opus est, intactae Palladis arces

lum vertendi et in Graecam aliquam civitatem secedendi, quantum ex hoc carmine nobis colligere licet, cepisse et cum amico suo Horatio communicasse videtur consilium. Poeta igitur, quid sibi videatur de hoc consilio, per ambages et paulo tectius in hoc carmine declarat. Vt ex urbe discedat Plancus, haud quidem improbare videtur, sed, dum prae Graecis civitatibus (quo tum migrare solebant securitati suae timentes) Tiburtinae regionis amoenitatem commendat, quasi aliud agens, locum, ubi Plancus Bacchi, laetitiae datoris, munere tristitiam et dolorem abstergere, et ad quaevis toleranda animum confirmare possit, longe opportuniorem innuit. — Nexus sententiarum, de quo adeo laborarunt nonnulli interpretes, ut hoc carmen ex duobus diversis conflatum esse opinarentur, est fere hic: „clarissimas Graeciae civitates aliis laudandas relinquo; me praecipue delectat amoenissima Tiburni regio; tu quoque, Plance, in ea potissimum regione animi tui dolorem deponere poteris, (*supplendum enim est, quod consulto praetermisit poeta*) eo te confer, et cogita, non semper mala durare, sed post illa, sicut tempestatem excipere solet serenitas, laetiorem sortem redire. Vbicunque es, vel futurus es, vino curas dilue, et animum tuum exhilara. Exemplo in hac re tibi esse potest Teucer, qui, quamvis patriam suam fugere debebat, tamen animum haud despondebat, imo ad vinum se sociosque suos ad melioris sortis exspectationem excitabat.“ — Quam varius et inconstans fuerit Plancus, tam ex diversis, quas in republica secutus est, partibus, quam ex mutuis eius et Ciceronis epistolis, quae exstant in Cic. Ep. ad Div. L. X. intelligi potest. Cf. de eo Cl. *Wetselii Ind. Nom.* p. 69.

v. 1—4. *Laudab. alii*, non deerunt alii, qui laudent, commendent; Cl. *Mitsch.* ad formam Graecam explicat: laudent licet, celebrent per me, extollant. — *Rhod. claram*, mercatura, artibus et philosophia puta. — *Mitylenen*, hanc Lesbi urbem Cicero quoque in Orat. c. Rull. c. 14. *et natura, et descriptione aedificiorum, et pulchritudine inprimis nobilem* vocat. — *Ephesum*, urbem Ioniae maritimam, Dianae inprimis templo claram. — *bimaris*, ob duo maria, Ionium et Aegaeum, quibus *Corinthus*, ad Isthmum in Achaia sita, alluitur; epitheton *bimaris* factum est ad Graec. διθάλασσος, ἀμφιθάλασσος; opulentia inprimis et multarum rerum abundantia hanc urbem floruisse constat; *Graeciae decus* vocat *Corinthum* Flor. II. 16.

v. 3. *Baccho*, Bacchi origine, educatione et cultu. — *Apoll.* Apollinis templo et oraculo.

v. 4. *Thess. Tempe*, harum amoenissimarum inter Ossam et Olympum Thessaliae convallium, praeter Ovid. Met. I. 569. seqq. uberiorem descriptionem dedit Aelian. V. H. III. 1.

v. 5—9. *intactae* h. e. indelibatae, castae. *arces* Athenarum nempe, quibus praefuit Minerva, unde dicta illa est πολιοῦχος, vid. *Cuper.* Observ. III. 16. et *Spanhem.* ad Cal-

Carmine perpetuo celebrare,
Indeque decerptam fronti praeponere olivam.
Plurimus in Iunonis honorem
Aptum dicit equis Argos ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedaemon,
Nec tam Larissae percussit campus opimae,
Quam domus Albuneae resonantis,
Et praeceps Anio, ac Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila caelo

lim. in Pall. v. 53. *arces Palladis* autem pro ipsis Athenis.

v. 6. *perpetuo*, quod uno tenore omnes Athenarum laudes coniunctim tractat, cyclico.

v. 7. pro *undique*, quod inde ab Erasmo plurimas editiones obsidet, Cl. *Mitsch.* recte in textum recepit, quod iam *Schraderus* coniecerat, *indeque;* sic enim omnis difficultas, qua in hoc loco explicando misere se torserunt interpretes, remota est; *indeque decerptam — olivam* h. e. et quaesitam sibi ex hoc (*inde*) Athenas carminibus celebrandi studio laudem (*fronti praeponere*) publice prae se ferre, sive: in canendis Athenis laudem et famam sibi quaerere; nam qui in honorem Minervae canunt, eorum fronti *praeponitur* h. e. praefigitur corona oleagina, quia oliva Minervae sacra est; sicut proprie *lauro*, qui Apollinem, *hedera*, qui Bacchum, *myrto*, qui res Veneris vel amatorias canunt, coronantur. — *olea* quoque fuit praemium victorum in certaminibus illis poeticis, (τετραλογίαις) quae in Panathenaeis, ludis Minervae, instituebantur.

v. 9. *Argos aptum equis* (ἱπποτρόφον, ἱππόβοτον) ob egregia, quae ibi fuere, pascua; *Argos* autem sedes Iunoni fuit gratissima, unde Pindaro Nem. IX. 3. dicitur Ἥρας δῶμα θεοπρεπές.

v. 10—14. *patiens*, ob magnam laborum, quibus Spartani a teneris exercebantur, patientiam. In hoc sensu infr. Epist. I. 7. 40. Vlysses dicitur *patiens*. — *Larissae opimae campus*, ager circa Larissam, Thessaliae oppidum, fertilissimus. — *percussit*, gravius pro vulgari: movit, cepit; nam qui vehementius aliqua re afficiuntur, ea *percuti* vel *ici* dicuntur.

v. 12. *dom. Alb.* iam Tiburtini agri amoenitatem luculenta eius descriptione commendat; transit eum fluvius *Albula*, qui in fonte *Albunea* oritur, ubi eiusdem nominis Nympha sedem vel *domum* suam habet; — *resonantis*, dulcis cum murmure prosilientis aquae sonitus suaviter ipsi Nymphae tribuitur.

v. 13. *praec. Ani.* — *Anio* (nunc *Teverone*), qui per agros Tiburtinos in Tiberim decurrit, ideo dicitur *praeceps*, quod prope Tibur de scopulo triginta circiter cubitos se praecipitans cataractam (nunc *la cascata* dictam) efficit. — *Tiburni lucus*, memoriae vel cultui *Tiburni*, qui cum fratribus suis, *Catillo* et *Cora*, Tiburis conditor fuisse dicitur, haud dubie sacer.

v. 15. *albus* — *Notus*, (λευκόνο-

Saepe Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitaeque labores
Molli, Plance, mero: seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
Quum fugeret, tamen uda Lyaeo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristes adfatus amicos:
Quo nos cumque feret melior Fortuna parente,
Ibimus, o socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro;
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

τος) caelum album sive serenum reddens; sic *nigri venti* supr. 5. 7. ubi cf. not. *niger Eurus* infr. Epod. 10. 5. *clarus Aquilo* Virg. Georg. I. 460. *candidi Favonii* infr. III. 7. 1. — *deterget* a *detergeo*.

v. 16. *neque part. imbr. Perpet.* infr. Od. II. 9. 1. *Non semper imbres nubibus hispidos Manant in agros.*

v. 19. *Molli*, vinum vetustum dicitur *molle*, ut infr. Epist. I. 15. 18. *lene; Ad mare cum veni, generosum et lene requiro.*

v. 20. *seu dens. tenebit Tib. umb. t.* sive potius Tibur rusticatum ibis; hoc enim, ut diximus in argumento, Planco suadere videtur Horatius. — *tui* vel quod Tibur in deliciis fuit Planco, vel quod villam ibi habuit.

v. 21—32. *Teucer Salam.* cett. Telamon, Salamine regnans, duos filios, Teucrum et Aiacem, ea conditione in bellum Troianum proficisci passus erat, ut neuter sine altero rediret. Teucer igitur, cum, sine Aiace redux, pulsus esset a patre ex patria, ab Apolline monitus, in Cypro, quo exsulatum iverat, novam Salamina condidit; vid. Vell. Pat. I. 1. Soph. Ai. 1036. Eurip. Hel. 91. et *Heynii* Excurs. XXIII. ad Virg. Aen. 1.

v. 22. *uda*, (βεβρεγμένα) madida vino.

v. 23. *populea corona*, vel tanquam heros, vel quod sacrificabat Herculi, cui *populus* sacra est.

v. 24. *trist. adf. amic.* orationem Teucri ad socios habitam hausisse Nostrum vel ex Graeco aliquo poeta, vel ex Pacuvii tragoedia, quae tum exstabat, *Teucer* inscripta, (cf. Cic. Orat. II. 46.) vix dubites.

v. 25. *quo nos cunqu. fer.* cf. in hanc sententiam Virg. Aen. V. 709. — *melior* h. e. benignior.

v. 27. *Teucro duc. et ausp. Teucr.* h. e. ubi et dux est Teucer, et bonis ipsius Teucri auspiciis res geritur. Ad bona illa auspicia pertinet Apollinis oraculum.

v. 28. *certus*, haud dubiae fidei.

v. 29. *ambig. tell. nov. Sal. fut.* h. e. nova Salamine condita veteris Salaminis gloriam ambiguam fore, s. obscuratum iri.

O fortes, peioraque passi
Mecum saepe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus aequor.

CARMEN VIII.

AD LYDIAM.

Lydia, dic, per omnes
Te deos oro, Sybarin cur properas amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris

v. 30. *O fortes*, infr. Sat. II. 2. 135. — *quocirca vivite fortes, Fortiaque adversis opponite pectora rebus.* — *peioraque passi*, Virg. Aen. I. 203. *O passi graviora, dabit deus his quoque finem.*

v. 32. *Cras ing. iter. aequor.* ergo, ut bene observat Cl. *Mitsch.*, ad litus appulerant, sacra Herculi facturi.

CARMEN VIII.

Perdite amantis imaginem poeta in hoc carmine repraesentat, Sybaris exemplo proposito. Is enim, cum Lydiae amore, in cuius illecebras se irretiri passus fuerat, ita detineretur, ut, neglectis plane, quibus ante magna cum laude interfuerat, exercitationibus gymnasticis, molliter apud solam Lydiam lateret, quid sit morbi amor, et quantum ille homines immutet, satis ostendebat. — Videtur autem poeta eo consilio hoc carmen scripsisse ad Lydiam, ut, dum miseri illius, quo nunc Sybaris peribat, amoris culpam ad eam transfert, inhonestam simul ei iuvenes in amorem pelliciendi artem exprobraret; quae quidem eo magis urere debebat Horatium, cum ipse Lydiae (quaecunque demum sub eius nomine puella latet) amator esset. Obtrectationis igitur stimulo poeta ad hoc carmen scribendum incitatus fuisse videtur.

v. 1 — 7. *Sybarin* adolescentem ingenuum fuisse, ex gymnasticis exercitationibus, quibus ille ante deditus fuisse dicitur in campo Martio, apparet. — *Syb. c. prop. am. perd.* h. e. cur Sybarin amore, quo eum captum tenes, is perditum? cur tanto studio Sybarin per amoris tui nequitiam corrumpis? — *cur apricum* cett. cur ille, (*patiens pulveris atque solis*) qui ferre ante poterat pulverem atque solem, nunc campum Martium aversatur atque vitat? sive: cur strenuus ante ille iuvenis nunc prae mollitie fugit gymnasticas exercitationes in campo Martio? Studia autem illa, quibus pueri ingenui *equitando*, *natando*, *luctando*, *discum* et *iaculum iaciendo* in campo Martio exercebantur, recenset ipse poeta. — *oderit* pro: odit. — *apricum*, ubi aestus solis, cui campus Martius expositus est, ferendus est.

v. 5. *militaris*, tanquam miles, more militari; milites nempe imitabantur pueri, et ludum militarem ludebant. Sunt, qui Horatium equestre

Inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
Temperat ora fraenis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
Cautius vitat? neque iam livida gestat armis
Brachia, saepe disco,
Saepe trans finem iaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinae
Filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae

illud nobilium iuvenum Romanorum certamen, *ludum Troiae* dictum, respexisse arbitrentur, sed, ut bene observat Cl. *Mitsch.*, *ludus Troiae* (de quo cf. Virg. Aen. V. 545. seqq.) erat solemnis, et raro agebatur.

v. 6. *Gallica* — *ora* h. e. os equi Gallici; ad optimos nempe referebantur a Romanis *equi Gallici*, (cf. Tacit. Ann. II. 5.) sed ob insignem eorum ferociam domari debebant fraenis *lupatis*, h. e. ferreis aculeis, qui *lupi* (λύκοι) dicebantur, instructis.

v. 8—16. *cur tim. fl. Tib. tang.* egregie ad Sybaris mollitiem notandam pro vulgari: cur non natat in Tiberi? molliores enim homines aquam ne tangere quidem audent, nedum ut in illa natando se exerceant. — *cur olivum* cett. cur a palaestra magis quam a veneno praesentissimo sibi cavet? *olivum* pro palaestra, quia luctaturi ibi artus suos oleo, ne facile teneri possent ab adversario, inungere solebant; *sanguis viperinus*, venenum efficacissimum, ut infr. Epod. 3. 6. *cruor viperinus*.

v. 10. *livida* — *armis* h. e. livore notata ex armorum, disci et iaculi, pondere.

v. 11. *disc.* — *discus* fuit massa plumbea vel ferrea, in disci speciem rotundam conformata, quam iuvenes in exercitationibus gymnasticis, virium tam exercendarum quam augendarum causa, ad certam metam proiiciebant; descripsit hunc ludum Hom. Odyss. VIII. 186. seqq.

v. 12. *expedito*, significanter pro: misso, proiecto; inest enim τῷ *expedito* notio facilitatis, qua Sybaris discum et iaculum trans metam proiicere valuerat.

v. 13. *Quid latet*, *ut mar.* *cett.* sensus: quid latet Sybaris apud te, Lydia, sicuti Thetidis filium, Achillem, sub funesti belli Troiani initio latuisse narrant, muliebri quippe veste indutum, ne virili cultu proditus ad caedem contra Troianos proficisci cogeretur. — Nimirum cum fata, ex quibus constitutum fuit, ut Achilles, si in bellum Troianum proficisceretur, ibi periret, haud fallerent eius matrem Thetidem; horum eludendorum causa illa filium suum apud Lycomedem in Scyro sub cultu muliebri occultasse dicitur, unde is deinde, cum Deidamiae, cuius amore captus fuerat, se virum prodidisset, ab Vlysse in bellum Troianum protractus est. Fusius hanc rem tractavit Statius in Achilleide. cf. Bion. Id. VI.

v. 14. *sub. lacrym. Tro. fun.* — cum Graeci ad bellum funestissimum se accingerent; *funera* pro bello, funerum causa.

Funera, ne virilis
Cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

CARMEN IX.

AD THALIARCHVM.

Vides, ut alta stet nive candidum
Soracte, nec iam sustineant onus
Silvae laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto.

---

v. 16. *Lycias* h. e. Troianas; Lycii enim, Sarpedone et Glauco ducibus, Troianorum fuerunt socii.

CARMEN IX.

Vitae illud praeceptum, tam saepe a Nostro repetitum, ut de rebus futuris parum solliciti unumquemque a Fortuna nobis concessum diem hilariter transigamus, in hoc quoque carmine Thaliarcho, (cui aliquid accidisse videtur, quod eius perturbaret tristitiaque afficeret animum,) commendat. Erat tum hiems, sed nec hiemem vitae iucunditatibus obesse, ostendit. Montium igitur, silvarum et fluminum nive et glacie obtectorum suaviter adumbrata imagine, Thaliarchum lignis, super foco accensis, frigus discutere, vinum vetustum depromere, sortem futuram diis committere, quidquid boni quisque dies offerat, cupide amplecti, et iuvenili, dum licet, aetate fruentem, amoribus, saltationibus et lusibus indulgere iubet. — Cum initium huius carminis ex Alcaei Fragm. apud Athen. X. 8. quod Cl. *Hermanno de metris* p. 688. ita constituendum videtur:

῞Υει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐκ δ' ὀρανῶ μέγας
Χειμών· πεπάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί.
. . . .
. . . .
Κάββαλλε τὸν χειμῶν', ἔπι μὲν τιθεὶς
Πῦρ, ἐν δὲ κίρναις οἶνον ἀφειδέως
Μελιχρόν· αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσα
Μαλθακὸν ἀμφιγνόφαλλον
. . . .

aperte expressum sit, fortasse in reliqua quoque huius carminis parte Hor. eiusdem poetae vestigiis institit. Nisi *Thaliarchus* nomen fictum, et totum carmen mera Alcaei imitatio est, Horatium, cum hoc carmen scriberet, in *Thaliarchi*, nobilioris cuiusdam fortasse iuvenis, villa non procul monte *Soracte* in Faliscis fuisse, probabile est.

v. 1—4. *stet* h. e. se attollat, immineat, pro vulgari: sit. — *Soracte* in agro Faliscorum, nunc *Monte di S. Silvestro*. — *laborantes* eleganter dicuntur silvarum arbores, quae nivis onere ita deprimuntur, ut ei sustinendo vix pares sint, ei succumbant; sic *Atlas*, vix humeris sustinens caelum, *laborare* apud Ovid. Met. II. 296. et *respublica Romana*, prae nimia magnitudine vix amplius se tenens, *magnitudine sua laborare* Livio in Prooemio dicitur. — *constiterint*, glacie nempe per acre gelu adstricta.

Dissolve frigus, ligna super foco
Large reponens; atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota.
Permitte Divis cetera: qui simul
Stravere ventos aequore fervido
Deproeliantes, nec cupressi
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quaerere: et
Quem Fors dierum cumque dabit, lucro
Adpone: nec dulces amores
Sperne puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et Campus et areae,
Lenesque sub noctem susurri
Composita repetantur hora:
Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellae risus ab angulo,

v. 5—8. *benignius* h. e. largius, liberalius, ἀφειδέως. *benigne* τῷ *maligne*, h. e. parce, opponitur. — *Sabina* — *diota*, in qua vinum Sabinum conditum est; *diota* vasculum, duas aures (ὦτα) h. e. ansas habens, ansatum, quo ad vinum e cadis in pocula minora transfundendum utebantur.

v. 9—12. *qui* cett. sensus: qui composita tempestate omnia tranquilla reddunt; *qui sim. str. vent. aequ. ferv. deproel.* h. e. simulac illi ventorum in concitato mari contra se pugnantium impetum prostraverunt, contuderunt, domuerunt.

v. 13—16. *fuge quaerere*, noli sciscitari; inf. Epist. II. 2. 150. *fugeres* (nolles) *curarier*. In sententiam, qua ridetur de crastini diei sorte sollicitudo, laudat Cl. *Mitsch.* Grot. Excerpt. p. 875. ubi Philetaerus iubet haud εἰς αὔριον φροντίζειν, τί ἂν ἔσται. — *puer*, donec in flore aetatis constitutus es.

v. 17 — 20. *virenti* significantius pro: tibi. — *Camp. et areae* intellige ambulationes in campo Martio et *areis* h. e. locis puris in urbe, vel porticibus ad templa, ubi pueri puellaeque frequenter amoris causa versari solebant. — *lenes susurri*, blandae et furtivae amantium confabulationes (ὀαρισμοί, ψιθυρίσματα). — *composita*, ex composito constituta; nos: *verabredet*. — *repetantur* h. e. de integro vel saepius misceantur. — Caeterum in sententiam, amori et voluptatibus, antequam iners aetas nos subrepat, indulgendum esse, comparat Cl. *Mitsch. Antiphan.* ep. 2. 3. Anth. Gr. T. II. p. 188. (edit. *Iac.*) et *Rufin.* ep. 10. 2. seqq. Anth. Gr. T. III. p. 101.

v. 21—24. *Nunc et latentis* cett. nunc tam risus, quo puella se ipsam

Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

CARMEN X.

AD MERCVRIVM.

Mercuri, facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum

in intimo angulo latentem prodit, quam pignus delectat, quod eius lacertis vel digito dereptum est; sive: nunc iucundissimus est ille lusus amatorius, quo puellae, quae se ipsam in intimo angulo latentem ridendo prodidit, vel armilla de eius lacertis, vel annulus de eius digito tanquam pignus amoris deripitur. — *digit. mal. pert.* facete de puella, quae non vincere, sed vinci in lusu amatorio cupit; eius *digitus* igitur, haud ita compressus, ut aegre ex eo detrahi possit annulus, est *male*, h. e. minus, *pertinax*. — Totum hunc locum, ut bene observat Cl. *Mitsch.*, imitatus est Auctor Elegg. quae sub Corn. Galli nomine circumferuntur, I. 67. *Et nunc subridens latebras fugitiva petebat, Non tamen, effugiens, tota* (ut bene pro: *tale* emendat Cl. *Mitsch.*) *latere volens, Sed magis ex aliqua cupiebat parte videri; Laetior hoc multo, quod male tecta foret.*

CARMEN X.

Cum totum hoc carmen secundum Porphyrionis scholion: „*Hymnus in Mercurium ab Alcäeo lyrico poeta*" ex Alcaeo expressum sit, poeta in illo componendo nihil aliud, nisi ut ex Graeco carmen Latinum faceret, spectasse videtur; quod quidem, quamquam lyrico more breviter tantum Mercurii laudes attingit, ad hymnorum tamen, qui in deorum origine, muneribus, virtutibus, meritis et inventis celebrandis versantur, genera recte referri potest. Iam vero cum Mercurio tribuatur inprimis ingenium prudens, sollers atque callidum, laus quoque eius in rebus, prudenter, sollerter et callide ab eo factis, continetur. Itaque in hoc carmine Mercurii prudentia et sapientia, qua non solum hominum animos dicendi arte imbuere, sed eorum corpora quoque gymnasticis exercitationibus corroborare studuerit; eius in explendis nuntii apud Iovem et caeteros deos partibus dexteritas, et, qua lyram invenerit, sollertia; eius porro, qua tam Apollinem, sagitta illi iocoso furto surrepta, luserit, quam vigiles in castris Graecorum, Priamum per ea ad Achillem ducendo, fefellerit, calliditas; eius denique, quo animas ad inferos deducat, ministerium laudatur atque celebratur; breviter: celebratur Mercurius in hoc carmine tanquam Deus *λόγιος*, *ἐναγώνιος*, *ἄγγελος ἀθανάτων*, *αἱμυλόμητις*, *ψυχοπομπός*.

v. 1 — 4. *facunde*, (*λόγιε*) facundiam enim inprimis postulabat legati sive nuntii apud deos munus; — hinc eloquentiae pater habitus est Mercurius; *λόγου προφήτης* dicitur Orph. H. 27. 4. — *nepos Atlantis*, filius nempe Iovis ex Maia, Atlantis filia, Pleiadum una. — *fer.*

Voce formasti catus, et decorae
More palaestrae:
Te canam, magni Iovis et Deorum
Nuntium curvaeque lyrae parentem;
Callidum, quidquid placuit, iocoso
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.
Quin et Atridas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,

cult. h. rec. rudes et incultos olim homines; *recentes*, recens olim nati, primigenii, antiquissimi, *πρωτότοκοι*. — v. 3. *voce*, loquela, sermone, animi sui sententiam cum aliis communicandi facultate. — *catus*, vox Sabina, pro: cautus, i. e. prudens, sapiente consilio praestans; sapienter enim iudicavit Mercurius, rudes et feros hominum mores nulla re magis cultiores reddi posse, quam communi sermonis usu sive eloquentia; hinc Cicero Orat. I. 8. de eloquentia: *quae vis alia potuit aut dispersos homines unum in locum congregare, aut a fera agrestique vita ad hunc humanum cultum civilemque deducere?* — *dec. more palaest.* h. e. institutis, quae corpus ad decentiam componerent, certaminibus palaestricis.

v. 5 — 8. *Deor. nuntium*, *ἄγγελον ἀθανάτων*, *διάκτορα*. — *curv. lyr. parentem*, intentis curvae testudini ovium nervis primus lyrae auctor fuisse perhibetur Mercurius, cf. Hom. H. in Merc. 40 seqq. et Lucian. D. D. VII. — *callidum condere*, Graece pro: callidum ad condendum.

v. 9 — 12. Sensus: dum olim Apollo tibi adhuc parvulo, poenas minando, ni abactas per fraudem ab eo boves redderes, terrorem incutit, ecce! eo ipso momento eius ira, pharetra, dolose a te surrepta, se privatum animadvertentis, in risum vertitur. — *puerum*, Mercurius, vix trium dierum puerulus, boves ex Admeti armentis, quae Apollo pascebat, clam avertisse, (Hom. H. in Merc. 19.) et simili furandi dexteritate arcum et sagittas Apollini abstulisse dicitur. Luc. D. D. VII. — Haec duo furta, diversis temporibus facta, lepide Alcaeus, quem Hor. sequitur, coniunxit. — *viduus*, Graece, viduum se sentiens.

v. 13 — 16. Sensus: imo Priamus, Ilio (ad corpus Hectoris ab Achille redimendum) profectus, cum te duce callido uteretur, neque ab Atridis, Agamemnone et Menelao, neque a vigilibus copiarum Achillis in castris Graecorum conspectus et detectus est. — Rem narrat Hom. Il. XXIV. 336 seqq. — *superbos* (*μεγαθύμους*, *μεγαλήτορας*) tam ob fortitudinis, quam ob summae, quae penes eos fuit, potentiae gloriam. — *dives* (*πολύχρυσος*, *πολύκτητος*) auri simul, quod ad Hectoris corpus redimendum curru advehendum curaverat, re-

Thessalosque ignes et iniqua Troiae
Castra fefellit.
Tu pias laetis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

CARMEN XI.

AD LEVCONOEN.

Tu ne quaesieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi
Finem Dî dederint, Leuconoe; nec Babylonios

spectu habito. — *Thess. ign.* per *ignes* designantur vigiles, qui ignes in vigiliis accendere solent, et per *Thessalos* locus, ubi Achilles, Thessalus, in castris Graecorum tendebat.

v. 17 — 20. *Tu pias laet. an. rep. Sed.* a munere pias animas in laetas sedes sive Elysium deducendi et compellendi Graecis dicitur Mercurius ψυχοπομπός, ψυχαγωγός, de quo vid. inprimis *Hemsterhusius* ad Luc. Contempl. c. 1. — *virga aur.* (ῥάβδῳ χρυσείῃ, unde Mercurii χρυσόῤῥαπις) qua, velut pastor ad gregem cogendum, utitur. Virga autem illa Mercurii (ῥάβδος) antiquitus nihil a caduceo diversa fuit; vid. Cl. *Ilgen.* ad Hom. Hymn. in Merc. v. 528. et Amicias. *Boettig. in den Vasengem.* I. 2. p. 96. — *levem turbam*, exiles animas, εἴδωλα. — *superis Deorum*, Graece, pro: superis diis.

CARMEN XI.

Cum Leuconoen (sub quo ficto nomine haud dubie amica quaedam Horatii latet) pro ea, quae tum ceperit hominum animos, superstitione, iam id agere, ut astrologos consulendo finem vitae sibi constitutum sciscitetur, intellexisset poeta: eam hoc carmine, tam fata futura, quae ignorentur, multo melius ferri, docendo, quam voluptatum, ob vitae brevitatem, dum licet, percipiendarum, fructum commendando, a stulto isto consilio avocare studet.

v. 1. *ne quaesieris* pro: cave quaeras, noli quaerere; — commode in hanc sententiam Cl. *Mitsch.* laudat Propert. II. 20. 60. *At vos incertam, mortales, funeris horam Quaeritis, et qua sit mors adeunda via. Quaeritis et caelo Phoenicum inventa sereno, Quae sit stella homini commoda, quaeque mala.* — *scire nefas, quem* cett. impium est scire vel sciscitari velle, quem cett. nam *prudens* (ut Hor. infr. III. 29. 30.) *futuri temporis exitum Caliginosa nocte premit deus.* Stat. Theb. III. 562. — *quid crastina volveret aetas, Scire nefas homini.* — *quem mihi, quem tibi F. D. d.* Leuconoe igitur, cum non solum de suae, sed etiam de Horatii vitae exitu esset sollicita, intimo eum amore amplexa esse videtur.

v. 2 — 3. *nec Babyl. tent. num.* — cum Babylonii inprimis sive Chaldaei (quorum urbs fuit Babylon) ex hora, qua quis natus esset, sive ho-

Tentaris numeros. Vt melius, quidquid erit, pati!
Seu plures hiemes, seu tribuit Iupiter ultimam,
Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum. Sapias, vina liques, et spatio brevi

roscopo, secundum constellationem sive stellarum, quarum cursum et coniunctiones in ephemeridibus suis vel tabulis astronomicis descriptas habebant, computationes et numerum suae cuique vitae exitum praedicendi artem professi sint, *numeros Babylonios tentare* erit: ex subducto secundum Babyloniorum artem stellarum numero, sive ex *Chaldaicis* (ut Cicero loquitur de Div. II. 47.) *rationibus* vitae exitum explorare et discere velle; h. e. consulere astrologos.

v. 3. *ut mel., quidq. er., pati* i. e. quanto sapientius, quidquid acciderit, patienter ferre!

v. 5. *Quae nunc oppositis deb. pum. m. T.* lyrico ornatu pro vulgari: quae nunc transit vel transigitur hiems. — *quae nunc debilitat mare*, pro vulgari: qua nunc mare debilitatur h. e. frangitur, repercutitur *oppositis pumicibus*, pro: rupibus, marinorum fluctuum impetu, pumicum instar, exesis et cavatis. Sic *pumex* pro rupe cavernosa apud Virg. Aen. V. 214. *Qualis spelunca subito commota columba, Cui domus et dulces latebroso in pumice nidi, Fertur in arva volans* cett. et XII. 587. *Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor Vestigavit apes* cett. — *Voigtius*, Vir Celeberrimus, ex physicis rationibus (ut ex Cl. *Mitsch.* Anal. ad Hor. T. II. p. 677. intellexi) hunc locum explicandum esse existimat. Putat nimirum per *oppositos pumices* massam ardentem sive lapides igne peresos intelligendos esse, quos mons ignivomus in Aeoliarum insula una, Strongyle, eiaculetur et in mare Tyrrhenum deiiciat. Itaque hunc locum ita fere vertendum esse arbitratur: *Oder es mag dieser Winter der letzte seyn, der jetzt den Drang des Tyrrhenischen Meeres durch glühende Lavaströme zu brechen strebt.* — Sed hanc explicandi rationem neutiquam usus loquendi admittit. Nam massa illa ardens, s. igne adesi lapides *elici* quidem ex monte ignivomo, et in mare *deiici*, sed non sicut rupes, vel vasta quaedam moles, quae fluctibus marinis resistit, mari *opponi* recte dicuntur; nec tanta vis ardenti illi massae et lapidibus igne peresis tribui potest, ut mare, sicut rupes quaedam, *debilitent*, h. e. fluctus maris frangant et retundant.

v. 6 — 8. *Sapias* cett. sensus: ne stulte igitur de vitae exitu sciscitando animum tuum maceres; quin, cogitans de vitae brevitate et fugientis aetatis velocitate, vinoque indulgens, sapienter praesentis vitae fructus carpe. — *vin. liqu.* — *vinum liquare* est vinum percolando liquidius et sic bibendo aptum reddere; nos: *den Wein filtriren, durchseihen;* Graecis dicitur: ὑλίζειν, σακκίζειν, ἐξηθριάζειν; cf. Cl. *Schneid.* ad Colum. XII. 19, 4. — Vtebantur veteres ad vinum liquandum colo, (ἠθμῷ, ὑλιστῆρι, h. e. sacculo linteo, tenui vimine rarius in coni inversi formam contexto) ut vinum per illud transmissum defaecarent, vel potius, ut mihi videtur, a flore vel mucore (*Kahn*) purgarent. — Caeterum poetam ideo Leuconoen *vinum liquare* iubere, ut

Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
Aetas. Carpe diem, quam minimum credula postero.

CARMEN XII.

AD AVGVSTVM.

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumis celebrare, Clio?

illud bibendo hilaritati indulgeat, vix monendum videtur. — *spatio brevi spem long. resec.* h. e. spem in longioris vitae tempus productam a brevioris vitae spatio rescindas et disiungas; noli sperare, quae ob vitae brevitatem assequi nequis. — Alio verborum ornatu eandem sententiam extulit Hor. supra I. 4. 15. *Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.*

CARMEN XII.

Quo magis poeta consilium, quod in hoc carmine componendo secutus est, dissimulavit, eo magis eum illius finem attigisse animadvertes. Laudes enim Augusti celebraturus haud secundum vulgarem rationem fusius iis enarrandis immoratur, sed eas, alia quasi agendo, cum Deorum, Heroum et maximorum, quos Roma tulit, virorum laudibus mira quadam arte consociat. — Postquam nempe poetae, grandioris argumenti carmen molientis, et ex Musa, quem virum aut heroa deumve sibi celebrandum sumat, sciscitantis animo, iam furore poetico percito, ex diis quidem Iupiter, Minerva, Bacchus, Diana et Phoebus; ex heroibus Hercules et Dioscuri; ex viris Romanorum illustrissimis Romulus, Numa Pompilius, Tarquinius Superbus, Cato, Regulus, Scauri, Paullus Aemilius, Fabricius, Curius et Camillus obversati fuerant, repente e gente Iulia apparet iuvenis Marcellus, a cuius admiratione ad Augusti, cum Iove comparati, maiestatem extollendam transit; qua quidem conversione et comparatione nihil cogitari potest splendidius, nihil sublimius. — Cum, superstite adhuc Marcello, et quidem eo ipso tempore, quo contra Parthos bellum pararet Augustus, hoc carmen scriptum sit, ad annum ferme V. C. DCCXXX. illud referri debet.

v. 1 — 4. *Quem vir. a. her.* Similiter Pindarus, cui plura Horatius in hoc carmine debet, exorditur Ol. 2. Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα θεὸν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν; — *virum*, rerum praeclare gestarum gloria nempe conspicuum; *heroa* — *heroes* dicuntur ex deo deave et homine procreati et post mortem inter deos relati, (ἡμίθεοι) quales commemorantur in hoc carmine Hercules et Dioscuri. — *lyra v. acr. tib.* h. e. carmine ad lyram vel tibiam decantato. — *acri*, ob acrem sive gravem tibiae sonum. — *sumis celebrare*, Graece, pro: celebrandum. — *Clio*, ex more poetarum, qui grandioris argumenti carmen molientes Musam aliquam in partes vocant; ipsis autem gravioris argumenti carminibus praeest

Quem Deum? cuius recinet iocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Haemo?
Vnde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis Parentis

Clio: *iocosa imago* h. e. Echo, quae plenius infr. 20. 8. *montis imago* et Virgil. Georg. IV. 50. *vocis imago* dicitur; — *iocosa* ob iocosum quasi lusum, quo missas voces Echo reddit.

v. 5 — 12. Cum semel poeta canendi partes delegasset Musarum uni, eius cantus quoque resonare debebat in iis locis, ubi Musae sedem suam habent; nempe vel in Boeotiae monte, *Helicone*, vel in Thessaliae monte, *Pindo*, quorum uterque tam Apollini, quam Musis sacer est. Iam vero cum Thraciae mons *Haemus* Lini, Musaei et Orphei inprimis carminibus celebratissimus sit, apte in hoc quoque monte Musarum carmina resonare dicuntur.

v. 7 — 12. *unde vocalem* cett. sensus: ex quo monte promiscue confluxerunt undique arbores ad audiendum Orpheum, cui tanta, qua a matre sua Calliope imbutus fuerat, canendi erat ars atque dulcedo, ut eius audiendi gratia flumina cursus rapidos, et venti celerem impetum inhiberent, quin quercus adeo blandis eius carminibus aures praeberent. — *vocalem* (φωνήεντα) cantantem; similiter *chordae vocales* apud Tibull. II. 5. 3. — *temere*, haec particula egregie rem pingit: arbores nempe, quo quamque rapiebat caecus impetus, *temere*, h. e. confuse et sine ordine, prae audiendi cupiditate ruebant. —

v. 9. *arte* sc. canendi, *materna*, cui innutritus fuit Orpheus a matre sua Calliope. — *morantem* h. e. sistentem. —

v. 11. *blandum — ducere*, Graece pro: blande ducentem, h. e. tam blande canentem, ut duceret. — *canoris*, suaviter sonantibus; sic infr. Epist. II. 2. 76. *versus canori*. — *quercus* audacter, sed apposite dicuntur *auritae*, quia audiendi nunc iis tribuitur facultas; cum dilecta autem posuit *quercus*, ut, cum illae arbores, alias durissimae, iam Orphei carminibus percussae et delenitae esse dicantur, quanta vis eius carminibus fuerit, vel quantum in universum poesis valeat, eo magis appareat. — Imitatus est hunc locum Sidon. c. II. 71. *Qui cantu flexit scopulos, digitisque canoris Compulit auritas ad plectrum currere silvas; Quum starent Hebri latices, cursuque ligato Fluminis attoniti carmen magis unda sitiret.*

v. 13 — 16. *solitis* h. e. quas vulgo poetae carminum suorum principium facere solent; Virg. Eclog. III. 16.

Laudibus? qui res hominum ac Deorum,
Qui mare ac terras, variisque mundum
Temperat horis?
Vnde nil maius generatur ipso,
Nec viget quidquam simile aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Proeliis audax, neque te silebo,
Liber, et saevis inimica Virgo
Belluis: nec te, metuende certa
Phoebe sagitta.
Dicam et Alciden, puerosque Ledae,

Ab Iove principium, Musae, Iovis omnia plena. — *res hom.* h. e. fata, fortunam hom. — *mundum* h. e. caelum, (κόσμον) designatur autem per *mare, terras*, et *caelum* universa rerum natura. Catull. LXIV. 205. *Quo nunc et tellus atque horrida contremuerunt Aequora, concussitque micantia sidera mundus*, ubi vide, quae de voce *mundus* notata sunt. — *variisque mund. temp. hor.* h. e. moderatur siderum cursum in caelo ita, ut variae *horae* h. e. anni vicissitudines existant. Infr. in Epist. ad Pis. v. 302. — *sub verni temporis h o r a m.*

v. 17 — 20. *Vnde nil mai. gener. ips.* h. e. a quo nihil, quod ipso maius sit, procreatur; nam qui sequuntur, quos generavit Iupiter liberos, Minerva, Bacchus, Diana et Phoebus, longe patre minores vel inferiores sunt; nolim igitur *unde* ad prosaicae orationis indolem cum Cl. *Mitsch.* pro: *quare* explicare. *unde* pro: a quo, passim. Sic infr. I. 28. 28. *V n d e potest, tibi defluat aequo Ab Iove.* Sat. I. 6. 12. contra, *Laevinum, Valeri genus, unde Superbus Tarquinius regno pulsus fuit.* — *viget* pro vulgari: est, existit. — *aut secundum*, aut quod secundum statim ab eo locum occupet. — *Proxim. ill. tam. occ. Pall. honores*, nimirum, si nemo secundum tertiumve ab aliquo locum occupat, primum locum tenenti *proximus* quoque est ille, qui quartum quintumve ab eo locum obtinet. Minerva igitur, quamvis longe ab Iovis maiestate distabat, prae caeteris tamen diis deabusque honoratissima fuit. Plat. Sympos. I. p. 617. *ἡ δὲ Ἀθηνᾶ φαίνεται τὸν πλησίον ἀεὶ τοῦ Διὸς τόπον ἔχουσα.* cf. Callim. H. Lav. Pall. 131. et, quem Cl. *Mitsch.* iam laudavit, *Spanhem.* ad Call. H. Apoll. 29.

v. 21 — 24. *Proel. aud. Lib.* bellicosa Bacchi virtus vel ex triumpho de victis Indis ab eo acto satis nota. Hinc Orpheus de illo H. 44. 8. ὃς *ξίφεσιν χαίρεις, ἠδ᾽ αἵμασι.* — *saevis inimica Virg. bell.* Diana (θηροκτόνος, ἰοχέαιρα). — *certa*, nunquam a scopo aberrante. Sic Hercules apud Catull. LXVIII. 113. *Tempore, quo c e r t a Stymphalia monstra sagitta Perculit.* et sic passim *certus* de *arcu, nervo, ictu, hasta, dextra* dicitur.

v. 25 — 32. *Alciden*, Herculem,

Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor;
Concidunt venti, fugiuntque nubes;
Et minax, nam sic voluere, ponto
Vnda recumbit.
Romulum post hos prius, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos
Tarquinî fasces, dubito, an Catonis
Nobile letum.

Alcaei nepotem. — *pueros Ledae*, Castorem et Pollucem, Iovis et Ledae, Tyndari uxoris, filios, unde illi *Dioscuri*, *Tyndaridae*. — *hunc*, Castorem, (infr. Sat. II. 1. 26. *Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem Pugnis.*) *illum*, Pollucem, *nobilem superare*, Graece pro: nobilem superando alios *equis*, in certamine equestri, *pugnis*, in certamine caestuum, (πυγμαχίῃ) quo Pollux Amycum prostravisse dicitur. cf. Apollod. I. 9. 20. —

v. 27 — 32. *quorum simul* cett. sensus: quorum sidus propitium simulac nautis exortum est, tempestas statim saevire desinit, et concitatum mare, quo nautae perituri videbantur, illorum nutu componitur; — *alba* vel lucida, clara, (vocantur certe Dioscuri supr. 3. 2. *lucida sidera*) vel, quod magis placet, *album* h. e. purum et serenum caelum reddens, ut *albus Notus* supr. 7. 15. — *Defluit saxis* cett. commode cum hac desaevientis tempestatis descriptione comparant Theocrit. XXII. 19. *Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νῆας Αὐτοῖσιν ναύτῃσιν διομένοις θανέεσθαι· Αἶψα δ' ἀπολήγοντ' ἄνεμοι, λιπαρὰ δὲ γαλήνα Ἀμπέλαγος, νεφέλαι τε διέδραμον ἄλλυδις ἄλλαι.*

v. 33 — 36. *quietum Pompil. regnum*. Liv. I. 21. *maximum eius operum fuit tutela per omne regni tempus pacis. Ita duo deinceps reges, alius alia via, ille* (Romulus *bello*, *hic* (Numa) *pace civitatem auxerunt*. —

v. 34. *superbos Tarquinî fasces*, non Tarquinium Superbum, cui nullus omnino in hoc carmine locus sit, sed Tarquinium Priscum intelligendum esse, contendit ad h. l. *Cl. Mitsch.* Itaque *superbos* iam: splendidos esse, et ad magnificum regis apparatum pertinere existimat. At mihi secus videtur. Ex mea enim sententia imprudenter plane nunc epitheton *superbus* in ea, quam alias habet, significatione posuisset poeta, cum quemque illud non ad Tarquinii Prisci sed Superbi imperium relaturum esse, ipse facile intelligere posset. Nec video, cur Tarquinius Superbus indignus plane, quem inter insignes Romanorum viros commemoraret poeta, habendus sit, praecipue cum Virgilius quoque Aen. VI. 810. non Tarquinium Priscum tantum, sed etiam Superbum ad *illustres* animas, quarum Anchises in campis Elysiis recensum habet, retulerit. Nam si Horatius dicit: *an superbos Tarquinî fasces*, neque

Regulum, et Scauros, animaeque magnae
Prodigum Paullum, superante Poeno,
Gratus insigni referam Camena,
Fabriciumque.

de Tarquinii Superbi vitiis, neque de singulis eius virtutibus, v. c. virtute bellica (Ovid. Fast. II. 688. *Vltima Tarquinius Romanae gentis habebat Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen*) neque de singulis aliis rebus praeclare ab eo gestis vel institutis, sed potius de insigni illa sub fine eius imperii per Brutum inprimis facta rerum publicarum conversione cogitandum est, quae sane largissimam Horatio ad carmen, de Tarquinii Superbi rebus et aliorum simul magnorum virorum virtutibus componendum, suppeditare potuisset materiem. Hanc autem rerum conversionem respexisse poetam, probabile fit inde, quod ad aliam statim insignem rerum conversionem transit, quam per *nobile Catonis letum* designat: *nobile* illud dicitur, quod Cato, cum mori, quam Caesari se dedere mallet, ipse, ne in eius potestatem veniret, Vticae, unde *Vticensis* dictus est, manum sibi intulit. cf. Cic. Offic. I. 31. Hinc ipse Caesar dixisse fertur: *Invideo morti tuae, Cato.* Itaque haec honorifica inter viros illustres Catonis commemoratio vix Augustum (ut opinabatur, et ex hac opinione hunc locum corrigere tentabat *Bentleius*) offendere poterat; alias Virgilius quoque Aen. VIII. 670. ne offenderet Augustum, huius magni viri laude abstinuisset.

v. 37 — 40. *Regulum*, exemplum, quod de summo patriae amore Marcus Attilius Regulus edidit, illustrissimum fusius Hor. enarrat infr. III. 5. — *Scauros*, gens Scaurorum plures, qui egregie de republica meruerunt, protulit: prae caeteris eminet M. Aemilius Scaurus, vir amplissimus, et princeps senatus (dicebatur ita proprie is, quem censor senatum recensens primum legerat, v. *Wesseling*. Observ. I. 8.) eiusque filius M. Scaurus, aedilitatis magnificentia clarus; v. Plin. H. N. XXXVI. 15. — *Paul.* — L. Aemilius Paullus, Consul, cum in praelio, Varronis, alterius consulis, temeritate ad Cannas commisso, insignem cladem expertus esset exercitus Romanus, ne tantae ignominiae superstes esset, sponte se trucidandum hostibus obtulit. Liv. XXII. 49. Flor. II. 6. 16. hinc *prodigus magnae animae* dicitur, h. e. vitam, pro patria deponendam, magno animo contemnens, sive: vitam, tantis meritis conspicuam, prodigorum more, tanquam rem vilem, profundens. Exquisitiorem locutionem *prodigus animae* plures imitati sunt; cf. *Drakenb.* ad Sil. Ital. I. 225. ubi de militibus Hispanis: *Prodiga gens animae, et properare facillima mortem.* Similiter fere Cic. de Off. I, 24. *vitam profundere.* — *Inventi autem multi sunt, qui non modo pecuniam, sed* *v i t a m* *etiam* *p r o f u n d e r e* *pro patria parati essent.* —

v. 39. *insigni Camena*, carmine sublimi, versante nempe in celebrandis virorum insignium laudibus. — *Fabric.* — *C. Fabricius Luscinus*, vir honestissimus, neque legatus magnis a Pyrrho, rege Epirotarum, ad quem de recuperandis captivis missus fuerat, oblatis muneribus ad

Hunc, et incomtis Curium capillis,
Vtilem bello tulit, et Camillum,
Saeva paupertas et avitus apto
Cum lare fundus.
Crescit, occulto velut arbor aevo,
Fama Marcelli: micat inter omnes
Iulium sidus, velut inter ignes
Luna minores.

perfidiam, neque deinde consul, contra Pyrrhum bellum gerens, a proditore quodam, qui Pyrrhum mercede accepta se interfecturum esse promiserat, ad fraudem pellici potuit; hinc ipse Pyrrhus: *Fabricius difficilius ab honestate, quam sol a cursu suo averti potest*, dixisse traditur. cf. Cic. Off. III. 22. Val. Max. IV. 3.

v. 41 — 44. *Hunc, et* cett. sensus: hic Fabricius, et Curius, vir antiquis moribus, atque Camillus, quamvis ad duriorem sortem nati nil nisi exiguum cum exigua domo fundum a maioribus acceptum possidebant, viri tamen fortes et rei militaris peritissimi evaserunt. — *Curium* — de Curio Dentato, quem Samnitum legati de pace cum eo acturi, ligneo scamno iuxta focum sedentem et tostis rapis vescentem invenisse dicuntur, cf. Val. Max. IV. 3. — *incomtis capillis*, Curius enim non venustorum et elegantiorum hominum more comebat capillos, sed, ut solent viri severiores, externum corporis cultum negligebat. Similiter Cato, antiquum morem servans, haud se tonderi passus est; unde ille *intonsus* infr. II. 15. 11. — *Camill.* de Marco Furio Camillo, liberatore illo urbis, a Gallis captae, cf. Liv. V. 46. seqq. et Flor. I. 13. — *saeva paupertas*, cum paupertas hoc quoque loco dicatur de conditione eorum, qui, quantum ad vitam sustentandam opus est, habent, haud nimis urgendum est epitheton *saeva*, quod praecipue referendum videtur ad duram illam saevamque quasi sortem, qua vulgo pauperibus beatiorum potentia depressis, via ad meritos honores intersepta est. — *apto*, pro fundi, quem possidebant, modulo.

v. 45 — 48. Poeta, praetervectus quasi longam magnorum, qui eius animum advertere poterant, virorum seriem, subito iuvenis Marcelli, tanquam novi nobilissimae olim stirpis surculi, admiratione percellitur. Sensus: per iuvenem Marcellum antiqui Marcelli fama atque gloria, velut arbor, occulte crescit: ille iuvenis enim tanquam novum gentis Iuliae sidus prae caeteris omnibus, velut Luna inter stellas minores, effulget atque eminet. — *fama Marcelli* non cum Cl. *Mitsch.* ad iuvenem Marcellum, qui per *Iulium sidus* designatur, sed potius ad M. Claudium Marcellum, qui quinquies consul in bello Punico secundo floruit, et primus Hannibalem ad Nolam vinci posse docuit, referri debet; huius *fama* igitur *crescebat*, dum iuvenis Marcellus, tanquam novus ex antiqua stirpe surculus efflorescens, novum ei honorem conciliabat. Exsplendescebant autem in iuvene Marcello, Octaviae, Augusti sororis, filio, et

Gentis humanae pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Caesaris fatis data, tu secundo
Caesare regnes.
Ille, seu Parthos Latio imminentes
Egerit iusto domitos triumpho,
Sive subiectos Orientis orae
Seras et Indos,

Iuliae, Augusti filiae, coniuge, licet vix septemdecim annos tum nato, tot tantaeque virtutes, ut non solum Augusto (qui eum adoptasse et successorem sui in regno destinasse dicitur, cf. Dio LIII. 30.) sed etiam omnibus Romanis in summis esset deliciis; hinc tantus omnium in eius, immatura morte erepti, (V. C. DCCXXXI) funere, ingenti cum apparatu in campo Martio facto, dolor atque luctus fuisse perhibetur. Dio l. c. et Vell. II. 93. — Comparandus autem cum toto hoc loco Virgil. Aen. VI. 856. seqq. ubi is iuvenem Marcellum, quem in illustrium animarum recensu antiqui Marcelli comitem facit, eadem, qua Noster, arte in Augusti gratiam carmini suo intexuit: ex qua quidem Virgiliani loci comparatione, ea, quam ad h. l. attulimus, vel maxime confirmatur explicandi ratio. — *velut arbor* — ducta haec comparatio e Pind. Nem. 8. 68. *αὔξεται δ' ἀρετά, χλωραῖς ἐέρσαις ὡς ὅτε δένδρεον ᾄσσει — πρὸς ὑγρὸν αἰθέρα.* cf. Virg. Eclog. X. 73. — *occulto aevo*, ipsum aevum paulo sublimius dicitur *occultum*, quod arbores sensim sensimque cum aevo tam occulte crescunt, ut earum incrementa animadverti nequeant. — *inter omnes* sc. alios Romanorum iuvenes. — *Iulium sidus*, iuvenis Marcellus, sideris instar virtutum suarum splendore gentem suam Iuliam illustrans, spes ac decus gentis Iuliae. Sic Drusus et Germanicus, Tiberii filii, dicuntur *sidus iuvenile* Ovid. Tr. II. 167. et Fabius Maximus *Fabiae gentis sidus* Ovid. Pont. III. 3. 2.

v. 49 — 52. Iam ad splendidissimum gentis Iuliae lumen, Caesarem Augustum, adeoque ad ipsum carminis finem transiturus, non, quod quis ex vulgari ratione exspectaverit, ipsum Augustum appellat; sed sublimiore conatu praeter opinionem ad Iovem conversus pro divina Augusti in his terris dignitate vota nuncupat. — *cura* h. e. tutela. *fatis* h. e. a fatis, per fata. — *tu secundo Caes. regnes* h. e. regna, precor, ita, ut Caesar a te secundus sit, ille te minor (ut magis explicatur v. 57.) in terris, tu in caelo imperium teneas.

v. 53 — 56. *Parthos Latio imminentes*, si verum est, quod in argumento monuimus, Augustum tum temporis bellum contra Parthos, populum Romanis infestissimum, apparasse; poeta eo simul consilio, ut de novis terrarum domini victoriis vaticinium ederet, hoc carmen scripsisse videtur. — *eger. iust. domitos triumpho*, ornate pro vulgari: vicerit, domuerit. — *iust. triumph.* — *iustus* triumphus, qui de hostibus plane devictis agitur; nos: *ein völliger*, *förmlicher Triumph*. Sic *iusta victoria* apud Cic. ad Div. II.

Te minor latum reget aequus orbem:
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

CARMEN XIII.

AD LYDIAM.

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, cerea Telephi

10. — *Seras et Indos*, extremos Asiae populos; *subiectos Orient. orae* h. e. habitantes sub plaga orientali.

v. 57 — 60. *Te minor lat. reg. aequ. orb.* similiter de bipartito Augusti in terris et Iovis in caelo imperio Ovid. Fast. II. 131. *Hoc tu per terras, quod in aethere Iupiter alto, Nomen habes; hominum tu pater, ille Deûm.* et Met. XV. 858. — *Iupiter arces Temperat aetherias, et mundi regna triformis: Terra sub Augusto, pater est et rector uterque.* — *aequus*, aequitatis, ut deum decet, amans, mitis, propitius. — *Tu gravi* cett. pro vulgari: tu regnabis in caelo, ponit ea, quae Iovem in caelo regnare declarant, fulmina nempe, quae Iupiter ex curru, quo cum tonitru in caelo invehitur, in terras deiicit; infr. III. 5. 1. *Caelo tonantem credidimus Iovem regnare.* Lucan. III. 320. *deorum Ignarum mortale genus, per fulmina tantum Sciret adhuc caelo solum regnare Tonantem.* cf. *Burmanni Iupiter Fulgur.* c. 9. p. 292. — *gravi* h. e. graviter per tonitrua minante, tremendo. — *parum castis*, flagitiis et adulterio pollutis et profanatis; ex hac enim causa demitti ab Iove irato in lucos credebantur fulmina.

CARMEN XIII.

Vt Lydiae, quam amabat poeta, animum a Telephi, simul eam sectantis, amore avertat, primum intimum, quo ipse eam depereat, amorem in hoc carmine declarat; deinde, Telephi amore in suspicionem vocato, summam eorum, quos indissolubile usque ad mortem amoris vinculum teneat, felicitatem praedicat.

v. 1 — 4. Vulgarem sententiam: „simulac, Lydia, Telephi nomen pronuntias, eiusque pulchritudinem laudas, ira statim et indignatione exardesco." splendide expressit. —

v. 2. *roseam* h. e. pulchram; sic Veneri *roseam cervicem* tribuit Virg. Aen. I. 402. — *cerea*, tam candorem, quam splendorem cerae referentia; nam cum *alba cera* veteribus aeque ac nostratibus nota fuerit, cf. Plin. H. N. XXII. 24. (λευκὸν καρόν apud Theocritum VIII. 19.) ex meo sensu *cerea* multo simplicius et aptius ad album brachiorum colorem et cerae similem laevorem, quam secundum alios, qui *Cereus in vitium flecti*, ex Ep. ad Pis. v. 163. huc trahunt, ad molles et flexibiles brachiorum motus refertur. — *Telephi*, consulto repetit nomen *Telephi*, quia Lydia

Laudas brachia, vae! meum
Fervens difficili bile tumet iecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certa sede manet: humor et in genas
Furtim labitur, arguens,
Quam lentis penitus macerer ignibus.
Vror, seu tibi candidos
Turparunt humeros immodicae mero

quoque, ut male ureret Horatium, eiusque ardorem magis accenderet, identidem formosi Telephi nomen repetere et in ore habere solebat. Tenebat nempe praeceptum illud, quod ad eum, a quo amari cupimus, pungendum et lacessendum apud Terentium (Eunuch. III. 1. 46. seqq.) Thrasoni dat Gnatho, ubi hic: *immo auge magis suspicionem. T. cur? G. rogas? Scin'? si quando illa mentionem Phaedriae Facit, aut si laudat, te ut male urat. T. sentio. G. Id ut ne fiat, haec res sola est remedio. Vbi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam Continuo; si quando illa dicet, Phaedriam intromittamus comissatum: tu, Pamphilam cantatum* (pro vulgari: ad cantum; invitemus Pamphilam, ut cantet) *provocemus; si laudabit haec Illius formam: tu huius contra.* — *meum ferv. diff. bil. tum. iec.* h. e. ego graviter irascor et commoveor; expende verborum ornatum. — *fervens iecur tumet* h. e. iecur effervescit et tumet. *bile* pro ira, ut saepe; *difficili* gravi, non facile compescenda, ἀργαλέῳ χόλῳ Homer. Il. XVIII. 119. nimirum cum *iecur* vel hepar prima sanguinis, unde ille per totum corpus dimanet, sedes haberetur; non solum mentis, prudentiae et omnis cogitandi facultatis, sed etiam irae, et omnium animi affectionum atque cupiditatum sedes in eo posita est.

v. 5—8. *Tunc*, in hac graviore animi affectione, *nec mens mihi* cett. h. e. tam mens mea huc illuc agitatur, quam os, modo pallore, modo rubore, obducitur. — Similiter os Medeae, eodem zelotypiae furore percitae, varios colores induit apud Senec. Med. 858. *Flagrant genae rubentes, Pallor fugat ruborem, Nullum vagante forma Servat diu colorem;* in eandem rem Cl. *Mitsch.* comparat Apollon. Rh. III. 296. — *hum. et in gen. furt. lab.* h. e. et labens ex oculis lacryma, quam, ipso non sentiente, (*furtim*) dolor expressit, genas humectat: cf. infr. IV. 1. 33. — *arguens*, prodens, manifestans. cf. infr. V. 11. 12. Similiter apud Graecos *μηνύειν:* vid. *Iacobs* in Animadv. ad Asclepiad. X. T. II. p. 29. — *quam lent.* — *ign.* — *lenti ignes* eleganter dicuntur, qui occulte serpunt, et sensim sensimque amantium pectora peredunt; nos: *das langsam verzehrende Liebes-Feuer;* sic *ignes lenti* apud Ovid. A. A. 573. et *lentus amor* apud Tibull. I. 4. 81. et infr. III. 19. 28. *lentus Glycerae amor.*

v. 9—12. *Vror, seu* cett. sensus: urit et excruciat animum meum, sive per rixam, super mero immodice sumto exortam. candidi tui humeri livoris maculis turpati sunt, sive Te-

Rixae; sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Laedentem oscula, quae Venus
Quinta parte sui nectaris imbuit.
Felices ter et amplius,
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divulsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die.

lephus, nimio amore ardens, tam cupide te osculatus est, ut eius dentis, labris tuis impressi, vestigia appareant. — *turparunt*, rixas nempe, cum vino incaluisset Telephus, miscendo cum Lydia, tam rustice eam attrectasse videtur, ut eius candidi humeri livorem inde traherent, et turpiores fierent; ad ipsa verbera, quamvis, Romanorum mores parum saepe in amore urbanos fuisse, ex multis poetarum locis constat, referre equidem nolim. — *immodicae mero rixae*, ex immodico vini potu ortae. — *memorem* suaviter: in rei factae, osculi nempe impressi, memoriam exstantem, sive, quid factum sit, docentem. Sic infr. III. 17. 4. *fasti memores*, qui, quae olim gesta sunt, docent et memorant. Epist. II. 1. 144. *Genius memor brevis aevi*, qui monet de vitae brevitate.

v. 13—20. *Non — speres perpetuum*, (*οὐκ ἐλπίσειας ἂν*) haud a te impetrare poteris, ut speres, eum constantem in amore fore. — *oscula*, labella; *barbare*, nulla in amoris aestu tenelli oris ratione habita, crudeliter; *laedentem*, dentem nempe iis imprimendo. — *quae Ven. qu. p. s. nect. imb.* quae Venus bona sui nectaris parte h. e. multo nectare (in numero enim *quintus* haud argutandum est,) rigavit et perfudit; hinc basiorum quoque, quae ab eiusmodi ore imbibuntur, dulcedo cum nectaris vel ambrosiae dulcedine comparari solet. Cl. *Mitsch.* laudat ex Anthol. Graec. in *Ἀδεσπότ.* ep. LV. T. IV. p. 129. (*edit. Iac.*) *Κούρη τίς μ᾽ ἐφίλησεν ὑφέσπερα χείλεσιν ὑγροῖς. Νέκταρ ἔην τὸ φίλημα· τὸ γὰρ στόμα νέκταρος ἔπνει.* et Meleag. ep. XXI. 3. (X. 3. *edit. Iac.*) ubi poeta ex pueri osculo se tantam suavitatem percepisse ait, ut Iovem non nectar, sed oscula de Ganymedis ore bibere, et Ganymedem propterea Iovis pocillatorem vocari, suspicetur. — Catull. XCIX. 2. *Suaviolum dulci dulcius ambrosia.*

v. 19. *malis — querimoniis* h. e. male exorto dissidio. — *citius suprema die* — priusquam diem supremum obierunt, ante mortem.

CARMEN XIV.

AD REMPVBLICAM.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus? O quid agis? fortiter occupa

CARMEN XIV.

Cum Romani magna illa, quam iam per bella civilia experti fuerant, calamitate se deterreri non paterentur, quin nova de iis redintegrandis agitarent consilia; Horatius, labefactatum reipublicae statum cum male affecta et lacerata nave comparans, ab isto furore eos revocare studet. Navem igitur, quam, licet tempestate fractam, tamen novum per mare iter nunc ingrediendum cum maxime molientem, oculis suis obversari fingit, alloquitur, eamque, ne in hoc temerario iterum se mari periculoso committendi consilio persistat, sed ad damna potius, quae perpessa sit, reparanda otio et securitate in portu perfruatur, diligenter singulas, quibus laboret, partes secum reputare iubet. Iam vero cum ipsius reipublicae consulto, ne forte sibi conflaret invidiam, nullam in toto hoc carmine mentionem iniecerit, et institutam navis cum ea comparationem, haud inusitatam sane (cf. infr. II. 7. 15. Cic. ad Div. XII. 25. *quam ob rem, mi Quinte, conscende nobiscum, et quidem ad puppim; una navis est iam bonorum omnium.* et IX. 15. *sedebamus in puppi* cett. cf. quae de republica a potentioribus occupata leguntur in Theognideis 679. seqq.) lectoribus ad rem, quam in animo habuit, transferendam reliquerit, recte hoc carmen meram *allegoriam* dixeris. Hinc Quinctil. Instit. Or. VIII. 6. 44. *At allegoria, quam inversionem interpretamur, aliud verbis, aliud sensu ostendit; ac etiam interdum contrarium. Prius, ut: O navis referent in mare te novi fluctus* cett. *totusque etiam ille Horatii locus, quo navem pro republica, fluctuum tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia dicit.* Extitere tamen, quorum princeps fuit Muretus, qui, cum partim subtilitatem illam, qua poeta singulas navis cum singulis reipublicae partibus comparaverit, nimiam et putidam esse iudicarent, partim, quomodo vv. 17. 18. reipublicae statum accommodari possint, non viderent, haud allegorice sed proprie hoc carmen interpretandum esse contenderent. Itaque hoc carmen scriptum esse arbitrati sunt in navem, qua poeta post cladem Philippensem V. C. DCCXIII. cum amicis in Italiam venerit, male ad Palinurum promontorium tempestate afflictam. Hanc igitur nunc poetam, de amicis, quos, ex Italia, ubi parum benigne excepti fuerant, iam recessuros, eandem conscendisse vidisset, sollicitum, simili modo, ut supr. c. 3. navem, qua Virgilius Athenas navigaturus erat, in hoc carmine alloqui. Sed haec ingeniose magis, quam vere, prolata esse, facile apparet. Nam sic, ut nihil de aliis rationibus dicam, huius totius carminis, in hac tantum

Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo
Antennaeque gemant? ac sinè funibus
Vix durare carinae

humiliore sententia: „*nolite, quaeso, amici, cum nave, cuius omnes ac singulae partes* (quasi hoc ipsi non videre potuissent) *fractae sunt, novum iter parare*“ tam operose versantis, vel maxime in reprehensionem incurreret ieiunitas. Vix igitur de allegoria, prudenter in hoc carmine a poeta adhibita, dubitari potest, modo teneamus illud, quod in multis aliis poetarum comparationibus tenendum est, ne, nimis anxie omnia in illa ad vivum resecantes, ea, quae ad exornandam imaginem pertinent, ad rem per eam expressam referamus, h. e. ne paulo argutius, quas potissimum reipublicae partes singularum navis partium enumeratione designare voluerit poeta, quaeramus, sed eum id tantum, ut totam navem male tempestate adfectam cum tota per bella civilia male adfecta republica compararet, spectasse, nobis persuadeamus. — Habuit autem, quem Horatius in hac allegoria sequeretur, Alcaeum, plurium in tyrannos carminum allegoricorum auctorem, cuius in hanc rem fragmentum apud Heraclidem Pont. de allegor. Homer. p. 13. ed. Schow. legitur, cum *Hermanno de metris* p. 688. ita restituendum:

* * * * * * * * * * *

Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,
Τὸ δ' ἔνθεν· ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον
Ναΐ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ,
Χειμῶνι μοχθεῦντες μεγάλῳ κάλων·
Πὲρ μὲν γὰρ ἄντλος ἱστοπέδαν ἔχει,
Λαῖφος δὲ πᾶν ζάδηλον ἤδη,
Καὶ λακίδες μεγάλαι κατ' αὐτό.
Χαλᾶσι δ' ἄγκυραι . . . .

Caeterum, cum scriptum sit hoc carmen eo tempore, quo novorum bellorum civilium metu terrebantur Romanorum animi, non male illud ad annum DCCXXII. referunt, quo Octavianum et Antonium inter se dissidentes atrocissimum bellum apparasse constat. cf. Virg. Georg. I. 509. seqq.

v. 1—8. *O nav. ref. in m. te nov. fluct.?* Tune, o navis, iterum te fluctibus in mare referendam committes? iterumne tempestatis periculo in mari te expones? si ad rempublicam transtuleris, erit: Tene, o respublica, novus furor ad bella civilia abripiet? — *quid agis?* haec formula, qua quis, quam temere agat, secum reputare iubetur, saepe apud scriptores Comicos obvia; sic Pamphilus apud Terent. Andr. I. 1. 107. cum Glycerium suam imprudentius ad rogi flammam accessisse vidisset: *Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?* — *fortiter* refer ad consilii, quo navis in portu se tenere debebat, constantiam; iam cum per *portum* pax et otium designaetur, *fortiter occupa portum*, demto rei involucro, erit: salutem tuam, o respublica per bella civilia labefactata, in pace fortiter et constanter tuenda quaere. — v. 4. *ut. nud. remig. lat.* ut navis latus remorum ordine denudatum sit, ut remis, fractis illis et perditis, navis careat. — v. 5. *saucius* h. e. laesus,

Possint imperiosius
Aequor? Non tibi sunt integra lintea,
Non Dî, quos iterum pressa voces malo:
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,
Iactes et genus et nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus

laceratus; imitatus est Horatium Claudian. de Cons. Honor. VI. v. 133. seqq. — *scissis velorum debilis alis, Orba gubernaclis, antennis saucia fractis, Ludibrium pelagi vento iactatur et unda.* — *gemant* h. e. stridorem edant. — *ac sine funibus* cett. atque ut carina, funibus (h. e. navis retinaculis, ancoris) privata, vix saevi maris impetum sustinere possit; *carinae* (pluralis ex more poetarum pro singulari) h. e. navis alveus, unde retinacula demittuntur, sive ancorae iaciuntur.

v. 9 — 16. *lintea* h. e. vela. — *Non Dî*, intellige deos tutelares, quorum simulacra in puppe cum ara collocari solebant; diversum autem ab hac *tutela navis* (ut proprie vocabatur illud deorum tutelarium in puppe sacrarium) fuit *παράσημον*, insigne, quod, super rostro navis in prora appictum, vel dei cuiusdam vel animalis, vel alius rei imaginem repraesentabat, unde ipsi navi nomen indi solebat; cf. *D. Heins. et Drakenb.* ad Sil. Ital. XIV. 84. et *Pet. Burm.* ad Petr. c. 105. — Similiter autem de navis diis tutelaribus, tempestate deiectis, Pers. VI. 30. — *iacet ipse in litore et una Ingentes de puppe dei.* — *pressa*, h. e. oppressa, depressa; *malo*, tempestate. — Caeterum poetam horum deorum tutelarium, de nave tempestatis vi deiectorum, commemoratione ad deos, ob bella civilia a Romanis aversos, respexisse sponte apparet. — v. 11 — 13. *Quamvis Pontica pinus* cett. sensus: quamvis tu, ex Ponticae silvae pinu fabricata, originis tuae gloria et nobilitate nitaris, vana scilicet illa, et nihil plane utilitatis ad salutem tuam allatura. — *Pontica pinus*, naves enim, e ligno, quod in pinifera Ponti regione natum erat, confectae, in optimis nobilissimisque habebantur; cf. Catull. IV. 9. et ibi notata. *silv. fil. nob.* h. e. arbor in silva nobili prognata; arbores enim, quia stirpem suam propagare dicuntur, tam *matrum*, (Virg. Georg. II. 19. *Parnasia laurus Parva sub ingenti matris se subiicit umbra*) quam *filiarum* (Mart. XIV. 90. *Non sum Maurae filia silvae,*) nomine a poetis insigniuntur; *genus* h. e. stirpis nobilitatem; sic Phaselus apud Catull. l. c. v. 15. se *ultima ex origine* in cacumine Cytori *stetisse* ait. — *nomen* h. e. gloriam; *inutile*, epitheton tam imagini, quam rei, per imaginem expressae, accommodatissimum; quemadmodum, poeta vult dicere, tibi, o navis, si iterum tempestatis in mari periculum subieris, nihil ligni, ex quo fabricata es, proderit nobilitas, ita nec Romanis, bella civilia redintegrare ausis, nobilissima gentis suae, a Marte et Venere deductae, profutura est origo atque gloria. — *Nil pictis* cett. nexus sententiarum est fere hic: nihil enim iuvat in tempestate navis nobilitas,

Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quae mihi taedium,
Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites aequora Cycladas.

CARMEN XV.

NEREI VATICINIVM DE EXCIDIO TROIAE.

Pastor quum traheret per freta navibus
Idaeis Helenen perfidus hospitam,

nihil externus navis splendor, in quo timidus nauta nullam omnino ponit fiduciam. — *pictis*, ad externum enim navium splendorem pertinebant picturae, quibus puppes inprimis decorari solebant. Laudant Senec. Epist. LXXVI. *Navis bona dicitur, non quae pretiosis coloribus picta est*, — *nec cuius tutela ebore caelata*, — *sed stabilis et firma*. — *nisi ventis deb. ludibr.* h. e. nisi ventis, ut iis sis ludibrio, te exponere vis; loquendi ratio: *ludibrium alicui debere* h. e. ludibrio alicuius se obnoxium facere, conformata esse videtur ad exemplum Graecae locutionis: *ὄφλειν* vel *ὀφλισκάνειν γέλωτα* apud Aristoph. Nub. 1031. Euripid. Med. 1049. *risum debere* h. e. risui se obnoxium offerre, se ipsum deridendum propinare.

v. 16—20. *Nuper sollicitum quae mihi* cett. sensus: o navis, quae nuper in naufragii periculo mihi sollicitudini eras atque taedio, nunc vero, servata nempe ab interitu, voluptati et magnae curae, vites, quaeso, maris loca navigationi infestissima. — Haec extrema sententia paulo apertius prodit animum poetae, haec fere expressuri: o respublica, quae nuper, bellis civilibus saevientibus, creabas mihi sollicitudinem atque taedium, nunc vero, reducto otio, et desiderio tui renovato, vel maxime mihi curae cordique es, cave, ne, motis de integro bellis civilibus, praeceps ruas in perniciem. — *aequora interfusa Cycladas* h. e. fusa, labentia inter Cycladas. — *nitentes*, ob marmoris ibi nascentis nitorem; similiter infr. III. 28. 14. *fulgentes* dicuntur.

CARMEN XV.

Nereus, deus marinus, Paridem in mari cum rapta Helena cursum in patriam accelerantem conspicatus, compresso statim ad audientiam sibi faciendam ventorum murmure, triste, quo ingens Graecorum exercitus raptae Helenae repetendae causa Troiam oppugnaturus atque eversurus esset, bellum cecinisse fingitur. — Poetam Graecum in hoc carmine expressisse Horatium, cum ex ipso eius argumento, frequenter a poetis Graecis tractato, tum ex Porphyrionis evincitur testimonio, qui: *hac ode*, inquit, *Bacchylidem imitatur*; *nam ut ille Cassandram facit vaticinari futura belli Troiani*, *ita hic Pro-*

Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata: Mala ducis avi domum,
Quam multo repetet Graecia milite,
Coniurata tuas rumpere nuptias,

teum. (Scribere voluit *Nereum.*) — Iam vero cum vaticinium edituri altiore spiritu exsurgere, et rerum futurarum imaginem sublimiore quasi animo concipere soleant; facile, cur poetae, ad sublimitatem adspirantes, vatis saepe personam induerint, intelligi potest. Quo magis autem hoc de excidio Troiae vaticinium accommodatum esset carmini lyrico, eo cupidius illud sibi tractandum sumsit Horatius, quem quidem eo, quod Nereo inprimis, sedem suam in mari Aegaeo, quod Paridi transeundum erat, habenti, vaticinantis partes delegaverit, egregie argumento suo consuluisse, quilibet animadvertet. Compara, qui Nostrum imitatus est, Stat. Achill. I. 20. seqq.

v. 1 — 4. *Pastor*, Paris, qui in monte Ida et educatus est a pastoribus, et ipse puer adhuc vitam pastoritiam ibi degit; *pastor Phrygius* dicitur ap. Virg. Aen. VII. 363. et *pastor Dardanus* Stat. Ach. I. 20. cf. Apollodor. III. 12. 5. Hygin. Fab. 91. — *traheret* h. e. ut raptam secum abduceret; sequitur Hor. eos, qui Helenam invitam secutam esse Paridem tradunt; hinc ipsa ad Paridem apud Ovid. Her. XVII. 21. sic scribit: *An, quia vim nobis Neptunius attulit heros; Rapta semel, videor bis quoque digna rapi?* — *Idaeis*, fabricatis ex ligno in monte Ida exciso. — *perfidus*, violata hospitii fide et sanctitate; hinc Helena apud Ovid. l. c. v. 4. *Ausus es, hospitii temeratis, advena, sacris, Legitimam nuptae sollicitare fidem?* — *Ingrat. cel. obr. ot.* h. e. Nereus, ut auribus percipi posset, quod caneret vaticinium, silentium imposuit ventis, non sine eorum indignatione compressis; *ingrato*, molesto nempe ventis, qui sunt (ut eos vocat Aeschyl. Agam. 201.) κακόσχολοι, et strepitum facere, quam silere, malunt; hinc dicuntur etiam *otio obrui* h. e. gravari, deprimi. (*Mirus quidam homo vanae gloriolae captandae causa de hac explicatione, sive de levi errore, clamorem sustulit satis *rusticum.* *Otium* enim *ingratum* de eo, quod Graecis fuerit ingratum, explicari posse, et πνοιὰς κακοσχόλους apud Aeschylum dici ventos, qui Graecis, navigare cupientibus, ingratum otium fecerint, facile concedo.) Caeterum non solum vaticinandi facultas Nereo, (Hesiod. Theog. 233. Eurip. Hel. 15.) ut aliis diis marinis, v. c. Proteo, (Hom. Odyss. IV. 384. seqq. Virg. Georg. IV. 387.) Glauco, (Apoll. Rhod. I. 1310.) sed etiam ventos comprimendi potestas pariter, ac Neptuno, apud Virg. Aen. I. v. 131. seqq. recte tribuitur. — *fera* h. e. saeva, tristia; similiter apud Ovid. Met. XIII. 454. saeva et horrenda *fata* (al. *sacra*) dicuntur *fera.*

v. 5—8. *Mala avi* h. e. infausto omine, ut infr. Epod. X. 1. *mala alite* et Od. III. 3. 61. *alite lugubri.* — v. 7. *coniurata rumpere* Graece pro: quae coniuravit, se rupturam esse; respexisse putant poetam illud

Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanae
Genti! Iam galeam Pallas et aegida
Currusque et rabiem parat.
Nequidquam Veneris praesidio ferox
Pectes caesariem, grataque feminis

iusiurandum, quo Graecorum principes, se non nisi Troia eversa et Helena recepta in Graeciam redituros esse, fidem sibi invicem in Aulide dedisse dicuntur. — *regnum vetus* h. e. vetustate nobile. Similiter Virg. Aen. I. 375. *Troiam antiquam* et Ovid. Fast. III. 423. *veterem* appellat. — Caeterum cum τὸ *rumpere* uni tantum nomini *nuptias* accommodatum sit, ad alterum *regnum* ex nota zeugmatis figura aliud verbum, v. c. *evertere*, *delere*, vel simile supplendum est.

v. 9 — 12. Iam rerum futurarum imaginibus ita impellitur vatis divino furore correpti animus, ut, fervente quasi iam bello futuro, Minervam et viros Graecorum fortissimos, ob raptam a Paride Helenam ad Troiam pugnaturos, se oculis conspicere credat; de quo poetarum, sub vatis cuiusdam persona res futuras tanquam praesentes ad oculos vocantium, more plura exempla adduxit diligentia Cl. *Mitsch.* — *Eheu, quantus equis* cett. Cl. *Mitsch.* comparat Hom. Il. II. 388. seqq. Nostrum imitatus est Stat. Theb. III. 210. *Quantus equis quantusque viris in pulvere crasso Sudor, io quantum crudele rubebitis omnes.* — *quanta mov. fun.* — *funera movere* paulo audacius pro: bellum movere, quod funerum sive caedis causa est. *Dardanae* h. e. Troianae, a rege Dardano, Iovis ex Electra filio, sic appellatae. — *Iam galeam* cett. Iam galeam Minerva capiti imponit, iam aegidem arripit, currusque, e quibus pugnet, conscendit, et ad iram contra Troianos effundendam se parat; — expende, quam breviter et graviter id poeta uno verbo *parat* expresserit; — *aegida* h. e. clypeum, nam aegis, qua voce proprie denotatur clypeus, quem Iupiter ex pelle caprae (quae Graecis αἴξ dicitur) Amaltheae, nutricis suae, sibi confecisse perhibetur, passim quoque de Minervae clypeo, Medusae capite instructo; cf. infr. III. 4. 57. Virg. Aen. II. 615. et VIII. 354. — *rabiem* iram et furorem, tanquam arma, vel maxime hosti timenda, suaviter poeta caeteris, quibus Minerva ad pugnam se instruebat, armis subiungit. — Caeterum pugnans contra Troianos Minerva ex Homero satis nota est.

v. 13 — 20. *Nequidq. Vener. praes.* cett. Similiter Paridis, externo formae suae cultu et dulcium carminum cantu feminis placere studentis, mollitiem, ut parum ad caedem vitandam ei profuturam, apud Homer. Il. III. 54. 55. carpit Hector: *Οὐκ ἄν τοι χραίσμῃ κίθαρις, τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης, Ἥ τε κόμη, τό τε εἶδος, ὅτ' ἐν κονίῃσι μιγείης.* — *ferox*, nimis et ferociter confisus. — *grata* h. e. dulcia, amatoria nempe, hinc *cithara*, qua res amatorias canebat Paris, contemtim vocatur *imbellis;* cithara quidem Achilles quoque cecinisse di-

Imbelli cithara carmina divides:
Nequidquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnosii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Aiacem: tamen, heu, serus adúlteros
Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuae
Gentis, non Pylium Nestora respicis?
Vrguent impavidi te Salaminius
Teucer, te Sthenelus sciens

citur apud Hom. Il. IX. 189. sed is ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν. Itaque Alexander M. non Paridis, sed Achillis citharam videre voluisse dicitur. — *carm. divid. fem.* — *carmina dividere feminis* est: modo huic, modo alii feminae carmen canere; simili modo *oscula dividere* infr. 1. 36. 5. — v. 16. *thalamo* h. e. in thalamo, ubi Venus Paridem, quem ipsa ex pugna eripuerat, tutum a caede praestare volebat secundum Hom. Il. III. 382. — *graves* h. e. timendas, ut supr. 2. 22. *Persae graves.* — *calami spicula*, sagittas, tela, *Gnosii* pro: Cretici, a satis nobili Cretae urbe *Gnoso*; sagittae scilicet, e canna Cretica factae, in praestantissimis habebantur, et ipsi Cretes, quos contra Troianos duxit Idomeneus. (Hom. Il. II. 645.) optimi sagittarii fuisse perhibentur; hinc infr. quoque *arcus Cydonius* IV. 9. 17. — v. 18. *strepitum*, tumultum bellicum, armorum sonitum; — *celerem sequi* Graece pro: celerem in persequendo hoste. — *tamen*, *heu*, *serus* cett. cum particulae *nequidquam* — *vitabis* — *tamen* — *collines* parum sibi respondeant, τὸ *tamen* refer ad omissam particulam *quamvis*, et iunge: quamvis *serus*, *tamen* — *collines*. Simillima orationis structura est apud Virg. Eclog. I. 28. *Libertas*, *quae*, *sera*, *tamen respexit inertem*, ubi pariter ad *sera* supplendum est: *quamvis*. — *adult. crin. pulv. coll.* h. e. pulvere foedabis crines eleganter adulterorum more comtos, i. e. trucidaberis et morte adulterii poenam lues. Virg. Aen. XII. 99. — *Da sternere corpus* — *Semiviri Phrygis*, *et foedare in pulvere crines.*

v. 21 — 23. *Non Laërtiaden* — *respicis?* annon te fugientem persequi animadvertis Vlyssem, Laërtis filium? — Vlysses autem, quia partim Palladio surrepto, partim consilio, de illo equo ligneo aedificando dato, exitium paravit genti Troianae, ipse nunc graviter *gentis* Troianae *exitium* vocatur. Nostrum imitatus est Ovidius Met. XIII. 500. ubi Hecuba Achillem *exitium Troiae* appellat; et sic apud Senec. Herc. Fur. 358. Megara de Lyco: *Quidnam iste*, *nostri generis exitium ac lues*, *Novi parat?* simili loquendi genere *Thais* apud Terent. Eunuch. I. 1. 34. dicitur *fundi calamitas*; itaque non opus, ut in nostro loco pro *gentis* cum quibusdam legatur *genti*, quae loquendi ratio paulo durior videtur. — *Pylium Nestora*, Pyli, antiquae civitatis in

Pugnae, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydides, melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu;
Non hoc pollicitus tuae.
Iracunda diem proferet Ilio
Matronisque Phrygum classis Achillei:
Post certas hiemes uret Achaïus
Ignis Pergameas domos.

Peloponneso, regem. — *Salaminius Teuçer*, Telamonis, regis Salaminis, filius. — *Sthenelus*, Capanei filius, *sciens pugnae* (εἰδὼς μάχης, Hom.) pro: fortis. — *non auriga piger*, fuit nempe Sthenelus auriga Diomedis. —

v. 26. *Merionen*, cf. supr. ad I. 6. 15. — *Nosces* h. e. virum fortem esse senties et experieris. — *furit te reperire* h. e. furit prae cupiditate te reperiendi et tecum congrediendi. (Hom. μεμαὼς κιχέειν.) *atrox*, ut: *saevus*, *cruentus* cett. pro: fortis. — *Tydides*, Diomedes, Tydei filius. *melior patre* h. e. fortior (πατρὸς ἀμείνων, κρείσσων).

v. 29—36. *Quem tu, cervus uti vallis* cett. sensus: quem simulac procul conspexeris, eadem statim, ut homo mollis et ignavus, celeritate fugies, qua fere cervus, simulac lupum in altera vallis parte prospexit, e pascuis statim (*graminis immemor*) fugere solet. — *graminis immemor* — sic vacca apud Virg. Ecl. VIII. 2. a gramine depascendo ad carmina pastorum audienda subito conversa, *immemor herbarum* dicitur. — *sublimi anhelitu* h. e. graviter anhelans, dum spiritus ex alto et sublimi pectore attrahitur; similiter *cursu exanimis* apud Stat. Theb. XI. 239. —

v. 32. *Non hoc*, non hanc animi mollitiem et ignaviam, sed eam, quae virum fortem decet, virtutem. — *tuae*, Helenae. —

v. 33. *Iracunda — classis Achill.* h. e. iracundus ob ereptam sibi ab Agamemnone Briseidem Achilles; *Achilleus* antiqua forma, ut supr. 6. 7. *Vlixeus* pro: Vlixes. *iracunda classis*, exempla de adiectivis, non ad nomen, cui addita sunt, sed ad aliud vicinum referendis, ubique obvia. — *diem*, fatalem excidii diem, excidium. — *Matronisque*, ad miserationem movendam mentionem facit *matronarum*, quibus inprimis ob timendam sibi servitutem horribile esse debebat Troiae excidium. — *post certas hiemes*, post certum annorum, a fato constitutorum, numerum.

CARMEN XVI.

PALINODIA.

O matre pulchra filia pulchrior,
Quem criminosis cunque voles modum
Pones iambis; sive flamma,
Sive mari libet Hadriano.
Non Dindymene, non adytis quatit

CARMEN XVI.

Amantium iras, quod Terentius ait, *amoris redintegrationem* esse, id poeta in hoc carmine satis luculenter exemplo suo probat. Vix enim ille irae furore abreptus pulchrae cuidam puellae, iambis criminosis ei missis, bellum indixerat, cum statim ad illud componendum ipse mollissimas pacis conditiones ferret. — Iam cum omnis poetae apud puellam de misso carmine ignominioso excusatio petita sit ab irae, cui ille resistere non potuerit, vehementia; plurimam huius carminis partem in gravissimae illius animi affectionis vel vitii humani descriptione, quam locum classicum de *ira humana* dixeris, versari nemo facile mirabitur. — Ad quam puellam, utrum ad Tyndaridem, an ad Gratidiam aliamve puellam hoc carmen scriptum sit, id cum veteribus et recentioribus quibusdam interpretibus exquirere velle, vix operae pretium est. — Imitatus est Noster, ut observat Acron, Stesichorum, qui, cum ob carmen probrosum, in Helenam scriptum, privatús esset oculorum lumine, recantatis opprobriis sive palinodia visum recepisse traditur; exstat huius palinodiae initium apud Platonem in Phaedro (Opp. T. III. p. 243.).

v. 1—4. *Quem. crim. cunq. vol.* cett. h. e. dele, quaeso, quocunque modo tibi placebit, criminosos iambos, sive eos in ignem, sive in aquam, proiicere mavis. — *iamb. crim.* — *iambi*, quibus primus eorum auctor Archilochus, (Ep. ad Pis. v. 79. *Archilochum proprio rabies armavit iambo*) ad-alios traducendos usus est, et post eum alii poetae dicuntur *criminosi*, quia res turpes puellae criminabantur, i. e. contumeliosi; in hoc sensu apud Suet. Octav. 75. *liber criminosissimus*, h. e. maledicentissimus, dicitur. — *quemcunque modum iambis pones*, est: sortem, quamcunque libet, iambis tibi ponere et decernere licebit; — *mari Hadriano* pro: Hadriatico, ornate, pro: aqua quacunque. — Pari modo, quae frustra in laudem amicae suae cecinerat carmina, deleri cupit Tibullus I. 9. 49. *Illa velim rapida Vulcanus carmina flamma Torreat, et liquida deleat amnis aqua.*

v. 5—12. Locus, si quis alius mira sublimitate insignis. Irae furorem, cuius vim modo senserat poeta, iam descripturus, novo quasi, quo poetae agitari solent, furore ita incalescit, ut furor furorem peperisse videatur. — Nexus et sensus h. l. est fere hic: indomita autem, qua ad istos iambos scribendos abreptus sum, me apud te excusare debet irae

Mentem sacerdotum incola Pythius,
Non Liber aeque, non acuta
Si geminant Corybantes aera,
Tristes ut irae: quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec saevus ignis, nec tremendo
Iupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus, addere principi

vehementia; nam neque Cybele, si eius sacra instituuntur, neque Apollo, si in templi sui penetralibus sacerdotum pectora occupat, neque Bacchus, si in eius honorem celebrantur orgia, neque Corybantes, si aerea cymbala iteratis ictibus pulsant, tantum animis furorem iniiciunt, quantum saevae irae, quae nulla omnino vi et periculi timore, neque ense, neque mari, neque igni, neque fulminibus domari et compesci possunt. — *Dindymene*, Cybele, appellata ita a *Dindymo* vel *Dindymis*, Phrygiae monte, eius cultui sacro; *Dindymena domina* dicitur Catullo LXIII. 13. De Cybeles sacris, in quibus huius deae sacerdotes, Galli vel Corybantes, tympanorum, cymbalorum et tibiarum sonitu ad eundem, quo ipsi agitabantur, furorem alios rapere studebant, res nota; cf. Lucret. II. 616. seqq. Catull. LXIII. et Virg. Aen. IX. 617. — *adytis*, interiore et secretiore templi parte, quam praeter sacerdotes nemini intrare fas fuit; — *quatit*, agitat, concutit; — *mentem sacerdotum*, intellige inprimis Pythiam et Sibyllas — *Pythius*, Apollo Delphicus, a Pythone serpente occiso sic dictus; — *incola* h. e. habitans quasi in pectore, in quod se ipsum deus immisit, vel, quod numine suo occupavit; hinc Sibylla apud Virgil. Aen. VI. 77. *At Phoebi nondum patiens immanis in antro Bacchatur vates, magnum si pectore possit Excussisse deum*, cett. nisi fortasse τὸ *incola* rectius ad *adytis* retuleris, ut simpliciter sit: qui in iis habitat. — *Liber*, de furore illo, quo Bacchae et Maenades celebrare solebant orgia, omnia in vulgus nota. — *non acut. Si gem. Cor. aera*, iunge: *non Corybantes* (sc. quatiunt aeque mentem), *si acuta aera geminant*; nimirum ipsa dea *Dindymene* ministros suos *Corybantes* sive *Curetes* in furorem mittit, qui ad eundem, *aeris acuti* h. e. cymbalorum, acriter et acute sonantium, pulsu, stimulabant alios. —

v. 9. *Noricus*, epitheton ornans pro: praestantissimus, quia Noricum, pars Illyrici, praestantissimo, quod ibi effodiebatur, ferro nobile fuit. —

v. 10. *naufragum*, ob naufragii periculum timendum; — *trem. Iupiter ip. ru. tum.* magnifice pro: Iupiter tonans et fulmina mittens; ex prisco enim loquendi genere Iupiter (h. e. aether) vel imbre, vel nive, vel tonitru et fulmine in terram descendere dicitur, unde ille Ζεὺς καταιβάτης; infr. Epod. 13. 1. *Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres Nivesque deducunt Iovem.*

v. 13 — 16. *Fertur Prometheus* cett. sensus: Prometheus, cum ob defectum materiae, ad fingenda caetera animalia iam dispensatae, cogeretur limo, e quo primum hominem

Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Irae Thyesten exitio gravi
Stravere, et altis urbibus ultimae
Stetere causae, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.

formaret, particulam, (*undique*) ex caeteris animalibus decerptam, admiscere; (*et*) inter alias quoque particulas vim insani leonis stomacho nostro apposuisse traditur; — vulgaris sententia, quam tanta arte et doctrina exornavit poëta, fuit fere haec: eo magis autem irae, qua me abripi passus sum ad scribendos iambos, veniam dare debes, cum illa ad vitia, humanae naturae insita, pertineat. — *Prometh.* — De *Prometheo*, qui primus ex *luto*, vel, ut Ovid. Met. I. 82. loquitur, ex *tellure* — *mixta fluvialibus undis* formasse hominem fingitur, res nota; apud Aristoph. Av. 687. homines e limo ficti dicuntur πηλοῦ πλάσματα; illud vero, quod de *vi insani leonis* vel ira, a Prometheo hominum animis iniecta, hic commemoratur, Stesichori, quem Noster imitatus sit, inventum esse, ex Fulgent. Myth. L. III. c. *de Peleo* colligi posse existimant. Simile commentum de diverso mulierum ingenio, ex diversorum animalium, suis, vulpis, asini, mustelae cett. cupiditatibus composito, laudant ex Fragmento quodam Simonidis περὶ γυναικῶν, quod separatim edidit *Koelerus*. Huc pertinet quoque, quod excitavit Cl. *Mitsch*. Fragment. Euripid. T. II. p. 496. (edit. Lips.) quod apud Stob. (Grot. Flor. p. 13.) Philemoni tribuitur. — *principi*, e quo primum finxit hominem Prometheus; de primaria materia equidem explicare nolim. — *undique*, ex aliis undique animalibus; sic plane infr. in Epist. ad Pis. v. 3. *et varias inducere plumas Vndique collatis membris*. —

v. 15. *et insani leonis* cett. cum particula *et* perperam pro copula haberetur, in expedienda orationis structura, quam *insolentiorem* vocant, valde se torserunt interpretes; sed bene se res habet; *Fertur* enim non ad *addere*, quod a *coactus* pendet, sed ad *apposuisse* tantum referendum est; *et* igitur h. l. est: etiam, quoque, inter alias quoque desectas undique particulas. — *stomacho*, irae sedi.

v. 17—28. In sententiam, quam Noster de *ira*, ut prima caedis et maximarum calamitatum causa, h. l. tractavit, laudant Senec. *de Ira* I. 2. — *Thyesten*, nam illud atrox Thyestis cum Atreo fratre de regno certamen ira exortum est; *exitio gravi*, cogita de Thyestis liberis, quos Atreus ei epulandos apposuit, et de eius morte in exilio, quo pulsus est ab Atrei occisi filiis, Menelao et Agamemnone. — *stravere*, perdidere, *ultimae*, primariae.

v. 16. *Stetere*, exquisitius pro: fuere, extitere. Virg. Aen. VII. 553. *Stant belli causae*. —

v. 20. *imprimeretque mur. host.*

Compesce mentem: me quoque pectoris
Tentavit in dulci iuventa
Fervor, et in celeres iambos
Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quaero tristia: dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

CARMEN XVII.

AD TYNDARIDEM.

Velox amoenum saepe Lucretilem
Mutat Lycaeo Faunus, et igneam

arat. exerc. haec explicant magis *τὸ funditus*, quod praecessit; nam solum urbium *funditus* delendarum aratro vertebatur; Propert. III. 7. 41. *Moenia quum Graio Neptunia pressit aratro Victor Palladiae ligneus arcis equus.* — *insolens*, insolenter saeviens. —

v. 22. *Compesce mentem*, iram, quam iambis meis excitavi, reprime; — *tentavit*, agitavit, abripuit; ipse Horatius infr. Epist. I. 20. 25. se *celerem irasci* esse fatetur; et hinc mox iambos *celeres* (quamvis Ovid. Rem. Am. v. 378. de iambo: *Seu celer, extremum seu trahat ille pedem* et Hor. infr. in Epist. ad Pis. v. 251. *Syllaba longa brevi subiecta vocatur iambus; Pes citus*) cum Cl. *Mitsch.* ad metri rationem referre nolim; *celeres iambi* haud dubie sunt: qui nimio fervore praecipitanter (nos: *aus Uebereilung*, *in der Hitze*) scripti sunt; similiter *consilia celeriora* dicuntur apud Liv. II. 51. *quamvis in praecipitia, dum celeriora essent, agebat consilia.* — *misit in iambos*, concitavit ad scribendos iambos. Sed nolo contendere cum quoquam, qui *celeres* malit ad naturam iambi referre. —

v. 25. *mitibus mutare tristia*, ea, quae te tristitia et indignatione affecerunt, remunerari iis, quae tibi suavia atque iucunda sunt. — *recant. opprob.* — *recantare opprobria* est: opprobria cantata, quasi non cantata, revocare, falsa et ficta fuisse cantata opprobria declarare; similiter apud Virg. Aen. XII. 11. *retractare dicta* pro: revocare, recantare. — *animum reddas*, pristino amore me amplectaris, te mihi restituas.

CARMEN XVII.

Tyndaridem, ut in villam, quam in Sabinis habebat poeta, secum rusticatum veniat, dulcissimae, qua ibi frui possit, felicitatis descriptione permovere studet. Auctorem huius felicitatis inprimis facit Faunum. Nam cum ille deus regionis, in qua sita fuit villa Horatiana, amoenitate ita caperetur, ut relicto Lycaeo saepius eam inviseret, et dulcia carmina ibi fistula caneret; (quo nihil ad loci amoenitatem commendandam fin-

Defendit aestatem capellis
Vsque meis, pluviosque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quaerunt latentes et thyma deviae
Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubras,
Nec Martiales haeduleae lupos:
Vtcunque dulci, Tyndari, fistula
Valles et Vsticae cubantis
Levia personuere saxa:

gi a poeta potuit aptius,) dignam quoque, quam singulari tutela foveret, habuit. Hinc Faunus nimium solis aestum aeque ac nimiam pluviarum copiam a villa Horatii avertere, securitatem gregibus praestare, et agros pii poetae quovis felicitatis genere mactare dicitur. — Promittit igitur poeta Tyndaridi, si ad se in villam suam venerit, primum omnium, quae in agris proveniant, rerum abundantiam; deinde otium, quo vacare ibi possit canendis carminibus, iucundissimum; porro hilarem in locis umbrosis compotationem; denique tutum ab importuno, cuius vim puella timebat, amatore Cyro perfugium. — Caeterum Tyndaridem honestam, doctam et elegantioris ingenii fuisse puellam, ex v. 17. seqq. colligi potest.

v. 1—4. *Velox*, dii enim capripedes inprimis velocitate excellunt; — *saep. Lucret. mut. Lyc.* saepe ex Lycaeo transit in Lucretilem; est enim Faunus deus ὀρειβάτης, qui, ut Ovidius (Fast. II. 285.) de eo loquitur, *discurrere gaudet in altis montibus.* — *Lucretilem*, montem in Sabinis, villae Horatii imminentem. — *Lycaeo*, monte in Arcadia, Fauno et Pani sacro; Ovid. Fast. II. 424. *Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.* — *def. aest. cap.* — *defendere aestatem capellis* est: arcere, avertere capellis aestatem, prohibere aestatem a capellis; sic apud Virgil. Eclog. VII. 47. *solstitium pecori defendite;* similiter apud Graecos ἀρκεῖν, ἀρήγειν, ἀλαλκεῖν, ἀμύνειν. — *pluv. vent.* itaque villa Horatii, cum neque aestu, neque pluviis laboraret, tam salubritate quam fertilitate gavisa est.

v. 5—12. *Impune*, sine ullo periculi timore, securae. — *olentis uxores mariti*, faceta caprarum descriptio; caper enim est *maritus* vel *vir gregis*, ut vocatur apud Virgil. Eclog. VII. 7. secundum imitationem Theocriti VIII. 49. τράγε λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ. — *haeduleae*, proles caprarum, parvae capellae. — *Martial. lup.* lupus *Martialis* vel *Martius* (ap. Virg. Aen. IX. 566.) dicitur, quia Marti sacer est. — *Vtcunque dulci fistula* cett. dum Faunus dulcia carmina canit fistula, quae in valle saxosi montis Vsticae resonant, pro vulgari: dum Faunus praesens numine suo greges tuetur. — Iam Faunus, similiter ut Pan, quocum plurima communia habet, (utriusque enim dei mythus in unum confluxit, cf. *Voss.* ad Virg. Ecl. VI. 27.) fistula canens (συρίζων) inducitur. — *Vsticae cub. lev. saxa.* — *Vstica* fuit

Di me tuentur: Dis pietas mea
Et Musa cordi est. Hic tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle Caniculae
Vitabis aestus: et fide Teïa
Dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.

parvus mons prope villam Horatii, qui, quia leniter assurgebat, vel, ut Virgilius loquitur, (Eclog. IX. 8.) *molli clivo iugum demittebat*, *cubans* dicitur; quemadmodum enim altius adsurgentes montes *stare*, (supr. 9. 1. *Vides, ut alta stet nive candidum* Soracte) ita molliter in planitiem vel vallem se demittentes *cubare* dicuntur; hinc *colles supini* apud Virgil. Georg. II. 276. *levia* qualia sunt, super quae rivuli decurrunt; πέτραι λισσάδες. — Comparat Cl. *Mitsch.* cum h. l. Anytes Epigr. VIII. Anth. Gr. T. I. p. 131.

v. 13 — 16. *Di me tuentur* cett. sensus: hanc securitatem diis acceptam refero, quibus pii et innocentis poetae, qualis ego sum, placent carmina, — veni igitur, et largissimis ruris muneribus mecum fruere. — *Hic tibi copia* cett. iunge: *hic opulenta copia honorum ruris manabit tibi benigno cornu ad plenum* — *benigno cornu*, tanquam e divite Amaltheae cornu; (de quo vid. Ovid. Fast. V. 121. seqq.) similiter ad illud cornu copiae respexit Hor. infr. Carm. Saec. 59. *apparetque beato Copia cornu*; et Epist. I, 12. 28. *aurea fruges Italiae pleno defudit copia cornu.* — *manabit ad plenum*, largiter adfluet; sic *ad plenum* pro: abundanter, apud Virg. Georg. II. 244. *dulcesque a fontibus undae Ad plenum calcentur.* — *ruris honor.* intellige fruges, poma, flores cett.

v. 17 — 20. *reducta*, sinuosa, curva. — *Canicul. vit. aest.* ab aestu solis, quando Sirius saevit, te defendes; similiter Tibull. I. 1. 27. *Sed canis aestivos ortus vitare sub umbra Arboris, ad rivos praetereuntis aquae.* — *fide Teïa*, lyra Anacreontis, Teïi. — *Dices labor. in un. Pen. vitr. Circ.* canes amorem, quo Circe simul cum Penelope unum Vlyssem deperiit; — haud dubie huic ipsi argumento carmine Anacreontico pertractando iam antea manus admoverat docta Tyndaris, ad quod absolvendum nunc otii iucundissimi copiam ei facit in villa sua Horatius; *laborantes in uno.*, graviter pro: amantes unum eundemque; τὸ *laborare* enim complectitur simul notionem sollicitudinis et curarum, quibus amantes cruciari et laborare solent; sic πονεῖν de amoris aestu apud Graecos, et πόνοι de amoris cruciatibus; cf. *Iacobs.* ad *Anth. Graec. Rufin.* XVIII. 4. — dictum autem est *laborare in uno* (h. e. ob unum) ut *aestuare, flagrare, ardere in aliqua* (i. e. ob aliquam). — *vitr. Circ.* Circe, ex Homero satis nota, vel, ut Nympha, a colore maris, veteris vitri colorem fere referentis, dicitur *vitrea*, ut sit *marina, caerulea*, vel, quod magis respondet usui loquendi,

Hic innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbra: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Proelia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum, ne male dispari
Incontinentes iniiciat manus,
Et scindat haerentem coronam
Crinibus, inmeritamque vestem.

CARMEN XVIII.

AD VARVM.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem,
Circa mite solum Tiburis et moenia Catili.

a vitri splendore, ut sit: *splendida, pulchra*; sic pulchra Galatea apud Ovid. Met. XIII. 792. dicitur *vitro splendidior*; et sic *vitreus* saepe est: splendidus, perlucidus. Ovid Her. XV. 157. *Est nitidus, vitreoque magis perlucidus amni, Fons sacer.* — Sic infr. Sat. II, 3. 222. *fama* splendida dicitur *vitrea*; de simili usu *τοῦ ὑάλινος*, *ὑαλόεις* apud Graecos praeter Cl. *Mitsch.* ad h. l. exempla conduxit *Iacobs.* ad *Anthol. Graec.* Vol. II. P. III. p. 122.

v. 21 — 28. *innocentis* h. e. haud ebrietate mentem obruentis, lenioris (*ἀμύμονος*); nos quoque vinum, quod non est fervidum et forte, dicere solemus: *einen unschuldigen Wein.* De praestantia vini Lesbii cf. Aul. Gell. XIII. 5. — *duces*, largius bibes; uti *ducere* et *trahere pocula* (infr. Epod. 14. 4. *pocula — arente fauce traxerim*) pro: largius bibere, apud Latinos, ita *ἕλκειν*, *σπᾶν*, apud Graecos; Euripid. Cyclop. 416. *ἔσπασέν τ' ἄμυστιν ἑλκύσας*; cf. *Bergler* ad Alciphron. I. 34, p. 149. — *nec Semeleïus* cett. nec Bacchus hilares iocos et lusus cum Martis proeliis miscebit, h. e. nec inter vina rixa orietur. *Thyoneus* a matre Thyóne, ut Semele quoque vocabatur, Bacchus dictus est. —

v. 25. *Suspecta*, ipsi Cyro, nempe ob amoris perfidiam. — *male dispari* tibi, non sine malo tuo viribus ei dispari, vel tibi admodum imbecilliori. — *incontinent. iniic. manus*, haud dubie similem, ubi in convivio quodam manibus non temperaverat Cyrus incontinentior, iam semel Tyndaris experta fuerat petulantiam, quam Hor. respicere videtur. — *haerent. coron. crinibus*, coronam convivalem inhaerentem crinibus, capiti impositam; — *immeritam*, innocentem; facete de re inanimata, plane ut infr. Sat. II, 3. 7. *paries immeritus.*

CARMEN XVIII.

Quum Varus, (Epicureus ille, ut videtur, et Caesaris amicus, cuius mentionem Quinctil. VI. 3. 78. facit,) iam serendis in agro Tiburtino arbo-

Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque, decens Venus?
At ne quis modici transiliat munera Liberi,

ribus cum maxime intentus esset; poeta, prae caeteris arboribus omnibus vitis serendae curam ei commendaturus, breviter hoc carmine vini, ut efficacissimi curarum et aegritudinis remedii, laudes complectitur. Sed prudenter has laudes temperat adiectis malis, quae vinum immodice sumtum sequi solent, et sic a nimio simul vini potu, quem ipse abominatur, deterrere studet. — Nisi totum, certe initium huius carminis, expressum est ex Alcaeo, cuius fragmentum apud Athenaeum X. 8. sic se habet: *Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλῳ.*

v. 1 — 6. *sacra*, Baccho nempe. — *circ. mit. sol. Tib. et moen. Cat.* circa agrum Tiburtinum, sub mitioris aëris temperie situm, et quidem (particula *et* vim explicandi habet, cf. supr. ad I, carm. 2, v. 1.) circa ipsa Tiburis moenia. — *moenia Catili*, *Tibur*, ab uno eius conditorum Catillo; nam tres Catilli filii, Coras, Catillus et Tiburnus, hanc urbem condidisse traduntur; cf. *Heyne* ad Virg. Aen. VII. 671. Excurs. VIII. Sil. Ital. VIII. 366. *Tibur*, *Catille*, *tuum.* Noster mediam in *Catilus*, elisa littera *l*, corripuit.

v. 3. *Siccis omnia nam dura* cett. nam, qui vino abstinent, ad vitam duriorem, hilaritatis quippe, quae vino debetur, expertem, a sorte destinati sunt. *sicc. siccum*, *cui* opponitur *vino madidus*, *uvidus*, (infr. IV. 5. 39.) cum Ovidio Met. XV. 3. 8. dixeris, qui *Vina fugit*, *gaudetque meris abstemius undis.* — *neque aliter*, neque alio remedio nisi vini potu; similiter Euripides Bacch. v. 283. de vino: *οὐδ' ἔστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.* — *mordaces*, macerantes, pungentes animum, (*θυμοβόροι, δακέθυμοι, θυμοδακεῖς*) similiter infr. II, 11. 17. *edaces curas* dissipare Bacchus dicitur. — *gravem militiam aut pauperiem crepat?* h. e. crebras de dura militia et paupertate querelas iacit? *crepare aliquid*, (*κροτεῖν, κομπάζειν*) saepe aliquid in ore habere et repetere, et hinc passim de hominibus, qui multa verba de una eademque re magno cum strepitu effutiendo aliis molestiam creant; cf. infr. Ep. I, 7. 84. Sat. II, 3. 33. et in Epist. ad Pis. 247. — *Quis non te potius* sc. crepat, et hoc iam pro: iterum iterumque laudat. — *decens*, ad amabilem, quae Venerem componit et subsequitur, gratiam et decorem refer.

v. 7 — 10. Sententiarum nexus est fere hic: sed quemadmodum vinum modice sumtum dulcissimum curarum humanarum lenimentum est, ita idem, immodice sumtum, maximorum malorum causa fieri solet; bellum enim Lapitharum cum Centauris super vino exortum, et cruentae Thracum inter compotationes caedes, unumquemque, ne modum in bibendo vino excedat, adhortari debent. — *modici transil. mun. Liberi*, paulo sublimius pro: modum, qui tenendus est in percipiendis Bacchi muneribus, h. e. in vino bibendo, exce-

Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius,
Quum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,
Invitum quatiam: nec variis obsita frondibus

dat. — *modici*, modice bibendi; Bacchus enim non ebrietati et rixis, quae inde oriuntur, sed modestiae favet; hinc infr. 27. 3. *verecundus* dicitur; *transilire*, notionem protervitae et temeritatis habet; cf. supr. 3. 24. — Cl. *Mitsch*. comparat Theogn. v. 471. *Ὃς δ' ἂν ὑπερβάλλῃ πόσιος μέτρον, οὐκ ἔτ' ἐκεῖνος Τῆς αὑτοῦ γλώσσης καρτερὸς οὔτε νόου.* — *Centaurea*, pugnae illius, inter Centauros et Lapithas super mero in nuptiis Pirithoi exortae, suavissimam descriptionem dedit Ovid. Met. XII. 219. seqq. — *Sithoniis*, Thraciae populo, pro ipsis Thracibus, quibus ob ebrietatem, cui illi dediti sunt, vel ob barbara, quae vino graves committunt, facinora, Bacchus *non levis*, sed gravis et infestus deus est; de Thracum vinolentia cf. infr. 27. 1. seqq. — *Evius*, Bacchus, ab illa bacchantium acclamatione *Evoe* (*εὖ οἱ*) sic dictus. —

v. 10. *fas atq. nefas*, honestum et inhonestum, pulchrum et turpe. — *exiguo fine*, nullo fere limite constituto, pro vulgari: parum. — *avidi libidinum*, libidinibus, vino excitatis, indulgentes.

v. 11 — 16. *Non ego te* cett. Vulgarem sententiam: „equidem a furore illo ebrietatis, quae tibi, Bacche, displicet, diligenter mihi cavebo," egregie sequentibus exornavit poeta. — Ex nefandis sceleribus, quae ab hominibus temulentis committi solent, unum, quod ad Bacchum proxime spectat, commemorat, impiam nempe eius mysteria evulgandi temeritatem. *Non ego te* cett. cavebo mihi ab ista temulentia, quam, ut nefandorum scelerum causam, abominaris. — *candide*, formose, pulcher, ob perpetuam Bacchi iuventam; cf. *Broukhus*. ad Tibull. III. 6. 1. — *Bassareus*, Bacchus, a voce Thracia vel Afra *Βάσσαρος* vel *Βασσαρίς*, quam Suidas et Etym. M. explicant *ἀλώπηξ*, quia non hinnulorum tantum, sed etiam vulpium pellibus se texisse dicuntur Bacchae, quae inde dictae sunt *Βασσαρίδες*. Hesych. *Βάσσαραι· χιτῶνες, οὓς ἐφόρουν αἱ Θρᾴκιαι Βάκχαι.* — *invitum quatiam* h. e. more tibi displicente sacra tua movebo. *quatere Bacchum* idem esse videtur, quod Bacchi *sacra commovere* apud Virgil. Aen. IV. 301: *qualis* *commotis* *excita* *sacris* *Thyias;* inprimis autem *τὸ quatere* vel *movere* ad sacrorum vasorum, sub initio ceremoniae e templis sublatorum, iactationem referendum videtur. — *nec var. obsita frondibus S. div. rapiam*, nec sacra occulta vel mysteria, variis frondibus obtecta, protraham in publicam lucem; publice enim in orgiis res quaedam mysticae in cista quadam vel arcula, hedera et pampinis obvelata, circumferri solebant a cistophoris. Catull. LXIV. 260. *Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis, Orgia, quae frustra cupiunt audire profani.* — *τὸ variis* paulo argutius vel ad foliorum colorem, vel ad eorum vento agitatorum motum referunt; equidem simplici-

Sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecyntio
Cornu tympana, quae subsequitur caecus Amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio Gloria verticem,
Arcanique Fides prodiga, perlucidior vitro.

CARMEN XIX.

DE GLYCERA.

Mater saeva Cupidinum,
Thebanaeque iubet me Semeles puer,

ter *frondes varias* de hederaceis, pampineis, et aliis accipio. — *Saeva tene cum Berecyntio Cornu tympana, quae subseq.* retine et comprime saevum tympanorum et cornu Phrygii clangorem; fac, ne ad aures meas accedat horribilis tympanorum et Phrygii cornu sonitus; averte a me saevum istum, qui tympanorum et Phrygii cornu strepitu excitatur, furorem, quem subsequitur cett. et hoc pro: tutum me praesta ab ebrietatis furore, quem subsequitur cett. — *saeva*, ob saevum, quem iniiciunt, furorem, vel sonoribus saeva, h. e. terribiliter sonantia; Virgilius certe Aen. IX. 651. *saeva sonoribus arma* pro: terribiliter sonantia dixit. — *Berecyntio* h. e. Phrygio, a Phrygiae monte Berecynto, ubi colebatur Cybele, in cuius sacris iisdem, quibus in orgiis, ad furorem excitandum usi sunt instrumentis musicis; cf. supr. 16. 15. seqq. — *caecus Amor sui*, stulta superbia et arrogantia. *Et toll. vac. pl. nim. Glor. vert.* iactantia, qua nimis se extollunt homines vani; *vacuum* significanter pro: vanum, nihil habentem nempe, quo se extollere possit. — *Arcani Fid. prod.* loquacitas, inconsideranter res arcanas, quae fido pectore tegi debebant, effutiens; ea dicitur *vitro perlucidior*, quia, quae gerit homo loquax in animo, veluti per vitrum elucentia, facile perspiciuntur. Laudat in hanc rem Cl. *Mitsch.* ex Gnom. Gr. Brunck. p. 234. *Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.*

CARMEN XIX.

Poeta, qui iam satis sibi in amoris aestu deferbuisse videbatur, novis repente Veneris, Bacchi et protervae Licentiae stimulis se agitari sentit. Novum igitur, quo Glycerae pulchritudine et eius lenociniis captus sit, amorem libere in hoc carmine fatetur, tantamque eius vim esse ait, ut totus in eo occupatus iam neutiquam canendis gravioris argumenti carminibus vacare possit; immo relictis rebus omnibus sacrificium, quo Venerem placet, sibi parandum esse existimat. — Quod alii ex v. 10. seqq. suspicati sunt, poetam delatam sibi vel a Maecenate, vel ab alio, ut res contra Scythas et Parthos praeclare ab Augusto gestas, carmine celebraret, hac novi amoris sui excusatione detrectasse provinciam, id ad ea, quae paulo argutius poetae affinguntur, pertinere videtur. — Caeterum de novo, quo reses et iam desuetus eius animus incaluerit, amore, similiter Noster ludit infr. Libr. IV. 1.

Et lásciva Licentia,
  Finitis animum reddere amoribus.
Vrit me Glycerae nitor,
  Splendentis Pario marmore purius:
Vrit grata protervitas,
  Et voltus nimium lubricus adspici.

v. 1 — 4. *Mater Cupidinum*, Venus, infinitae Amorum, quae in eius comitatu sunt, multitudinis mater; cf. Stat. Silv. I. 2. 62. Claud. Nupt. Honor. 47. seqq. — *Saeva*, (χαλεπή, δεινή) ob graves, quos *saevo cum ioco* (ut infr. I, 33. 12. dicitur) in amantium animis excitat, dolores; *saeva* iam inprimis fuit Horatio, quod sopitos in eius animo ignes resuscitabat. — *Theban. iub. m. Sem. puer*, Bacchus, assiduus Veneris comes, quod, ut Ovidius Rem. A. v. 805. canit: *Vina parant animum Veneri*; οἶνος γὰρ (Ach. Tat. II. 3.) ἔρωτος τροφή, vel quod *Venus* (Ovid. Art. Am. I. 244.) *in vinis*, ut *ignis in igne*, esse solet, at *sine Libero* (Terent. Eunuch. IV. 5. 6.) *Venus friget*. — *Licentia*, ad ea, quaecunque libido suadet, instigans, apte, ut Veneris et Bacchi πάρεδρος, in eorum comitatu apparet. — *Finit. anim. redd. amoribus* h. e. iterum dedere animum amoribus, quibus iam mihi solutus esse videbar; iterum servire amori, cuius iugum iam me excussisse putabam.

v. 5 — 8. *Glyc. nit.* — *nitor* et *nitens* passim de formae pulchritudine; Ovid. Met. XII. 405. *Hylonome, qua nulla nitentior* h. e. formosior; — *splend. Par. mar. pur.* refer ad splendorem coloris candidi, quo *marmor Parium* inprimis insigne fuit; hinc passim *marmoreus* pro: candidus, pulcher; *cervix marmorea* apud Virgil. Georg. IV. 523. *collum marmoreum* apud Ovid. Fast. IV. 135. et *pedes marmorei* apud eundem Amor. II. 11. 15. — *grat. proterv.* explicant de illo in amorem pelliciendi studio, quod Galli *la coquetterie* vocant; equidem *gratam protervitatem* de iocosa illa petulantia (nos: *Leichtfertigkeit*, *Muthwille*) accipio, quae haud displicet in puellis, immo eas iucundas atque amabiles reddit. — *et volt nim. lubr. adsp.* h. e. oculi flagrantes, quorum adspectus nimis periculosus est ad libidinem propensis. *vultus lubricus* est Graecorum βλέμμα ὑγρόν, h. e. oculi petulanter et lascive mobiles, natantes, paeti, voluptate suffusi, et fere Venerei, quales in amicae suae imagine pictorem exprimere iubet Anacreon Od. XXVIII. 21. τὸ δὲ βλέμμα νῦν ἀληθῶς Ἀπὸ τοῦ πυρὸς ποίησον· Ἅμα γλαυκὸν, ὡς Ἀθήνης· Ἅμα δ᾽ ὑγρὸν, ὡς Κυθήρης. ubi τὸ ὑγρὸν bene vertit Barnesius: *lubricum*. cf. ibi *Fisch.* et *Bergler.* ad Alciphr. I. 28. p. 117. eiusmodi oculos Catullus XLV. 11. vocat *ebrios*, ubi cf. notata. τὸ *adspici* possis quidem explicare: si adspiciuntur, adspectu, sed hoc ne opus quidem est; nam plane illud Graeco more abundat, ut infr. L. IV, 2. 59. *niveus videri* pro simplici; niveus.

v. 9 — 12. *In me tota ruens Ven. Cypr. des.* Venus ex insula Cypro emigrasse et toto numine suo in pectus meum immigrasse videtur, pro vul-

In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit; nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere, nec quae nihil attinent.
Hic vivum mihi cespitem, hic
Verbenas, pueri, ponite, turaque,
Bimi cum patera meri:
Mactata veniet lenior hostia.

gari: ego summa Veneris potentia exerceor, summo amoris aestu agitor. Comparant, unde hausisse videtur Horatius, fragmentum Alcmanis apud Eustath. ad Hom. p. 305. C. et apud Steph. Poett. Lyr. p. 628. *Κύπρον ἱμερτὰν λιποῖσα καὶ Πάφον περιῤῥύταν.* Laudant quoque in hanc sententiam Euripid. Hippol. 443. *Κύπρις γὰρ οὐ φορητὸς, ἢν πολλὴ ῥυῇ.* Plura vide apud *Mitsch.* — *Scyth. et vers. animos. equ. Parth. dicere*, rem gravioris argumenti carmine epico celebrare, Augusti nempe laudes de Scythis et Parthis bello victis canere; — *Parthus* dicitur *versis equis animosus*, quia in arte sua *versis equis* h. e retro in fuga tela in hostes iaciendi, magnam ponebat fiduciam; hinc Virg. Georg. III. 31. *Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis;* res nota, vide interprett. *attinent* sc. ad me; mihi enim, ut Veneris ministro, res iocosas tantum et amatorias mollioribus citharae modis aptare licet.

v. 13 — 16. *Hic vivum mihi cesp.* cett. Venerem potius sacrificio sibi placandam esse ostensurus, subito ad aram, qua illud Deae offerat, exstruendam appellit animum, et servos, quae ad rem sacram pertinent, sine mora afferre iubet; quae quidem conversio vehementiores, quibus relevari cupit, amoris cruciatus egregie exprimit. — *vivum cespitem*, ad aram nempe gramineam ex more antiquissimo exstruendam; cf. Theocrit. XXVI. 3. Ovid. Met. IV. 752. Virg. Aen. XII. 119. — *verb. verbena* modo de quavis e sacro et secreto loco petita herba, modo de certo quodam, cuius in sacris usus fuit, herbae genere; cf. interpretes ad Virgil. Ecl. VIII. 64. ubi in sacris magicis, amoris causa institutis, *verbenas et tura* ministras adolere iubet venefica. — *bimi*, infra quoque I, 31. 2. in libatione *novi liquoris*, h. e. vini, fit mentio. — *mactata hostia*, quamvis *sanguinem arae Veneris offundere* vetitum fuit, ut Tacitus Hist. II. 3. in narratione de templo Veneris Paphiae refert, (hinc Catull. LXVI. 91. *Placabis festis luminibus Venerem Sanguinis expertem*) hostias tamen in honorem Veneris, extorum inprimis inspiciendorum causa, mactatas fuisse, cum aliunde, v. c. Martial. IX. 91. 16. tum ex Tacito l. l. constat, ubi ille: *hostiae, ut quisque vovet, mares deliguntur, certissima fides haedorum fibris;* itaque *mactata hostia* proprie accipi posse existimo; alii, de hostiarum sanguine in sacris Veneris solliciti, pro: transacto sacrificio, positum esse autumant; *veniet lenior*, placabitur et amoris mei cruciatus lenitum veniet.

CARMEN XX.

AD MAECENATEM.

Vilè potabis modicis Sabinum
Cantharis, Graeca quod ego ipse testa
Conditum levi, datus in theatro
Cum tibi plausus,

CARMEN XX.

Maecenati, qui Horatio, se proxime eum invisurum esse, promisisse videtur, ne vana forte vini generosioris, quale ipsi sit, exspectatione eludatur, nil nisi *vile Sabinum* suppeditatum iri, breviter significat. Sed dum hoc vile vinum in memoriam illustris illius diei, quo Maecenas publica acclamatione in theatro exceptus fuerat a populo, se condidisse ait; mira sane urbanitate illud a re commendat, quae Maecenati debebat esse iucundissima. Quod de occasione, qua hoc carmen scripserit poeta, Cruquius e codice suo Divaei attulit: *Maecenatem, in Apuliam iturum, Horatio significasse, se in itinere in ipsius villam Sabinam deversurum*, utrum verum sit nec ne, in haud magno ponendum esse videtur discrimine. Caeterum hoc carmen brevius in censum eorum retulerim, quae poeta subito et *αὐτοσχεδιαστὶ* exarasse videtur.

v. 1 — 4. *vile Sabinum*, parvi nempe pretii fuit *vinum Sabinum*, quod Plin. H. N. XIV. 2. *crudum* et *austerum* vocat; — *mod. canth.* — *cantharus*, vas vinarium, ansatum, et paulo capacius, e quo in pocula minora vinum transfundi solebat, dictum fortasse ita, quod ad formam *scarabaei*, qui Graecis *κάνθαρος* dicitur, effictum esset; sacer inprimis *cantharus* fuit Baccho; iam hi *canthari*, ex quibus apud Horatium pro re eius modica modice bibendum esset, ipsi dicuntur *modici*, ut infr. Epist. I, 5. 2. *modica patella*. Quamquam nihil impedit, quominus *cantharos modicos* de modicae magnitudinis sive paulo minoris formae cantharis explicemus, et, grandioris formae cantharos apud ditiores in usu fuisse, statuamus. — *Graeca testa* — Romani, ut satis notum, condere vinum solebant in vasis fictilibus, quorum praestantiora fuere *Graeca*, sive quod terra et materies, e qua in nonnullis Graeciae civitatibus conficiebantur, esset melior, et eorum bonitati et firmitati convenientior, sive quod artifices ibi in iis fingendis excellerent; ad nobiliora inprimis pertinent *vasa Cumana*, quae vulgo inter vasa Campana Etruscis accenseri solent, cf. Tibull. II. 3. 28. et ibi *Heyne*. — *levi* h. e oblevi (*ἤλειψα*) sc. pice vel cera, quibus cortex oblinebatur; Columell. XII. 18. hinc infr. III, 8. 10. *corticem adstrictum pice demovere* et apud Tibull. II. 1. 28. *vincula cado Chio solvere* dicitur. — *datus in theatro C. tibi plaus.* eo die, quo tibi theatrum ingresso applaudebat populus; — Maecenas, haud dubie a morbo recreatus, vel a gravi quodam periculo liberatus, primum post aliquod temporis intervallum hoc die in theatrum prodierat,

Clare, Maecenas, eques, ut paterni
Fluminis ripae, simul et iocosa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Caecubam et praelo domitam Caleno
Tu bibes uvam: mea nec Falernae
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

CARMEN XXI.

IN DIANAM ET APOLLINEM.

Dianam tenerae dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium:

ubi nunc solemni illa honoris et favoris significatione, quae aliis quoque viris magnis, ut Ciceroni, Pompeio cett. contigit, a populo Romano exceptus est. cf. infr. II, 17. 25.

v. 5 — 8. Ego quoque in vulgata lectione *Care Maecenas, eques* epitheton, ad *eques* referendum, desiderabam; itaque non dubitavi lectionem a Bentleio e codice regiae Societatis propositam: *Clare, Maecenas, eques* in textum recipere. Quamvis enim Maecenas pro familiaritate, quae ei cum Horatio intercedebat, recte ab illo dici poterat *carus*, ut infr. II, 20. 9. *dilectus*, tamen τὸ *clare* ad *eques*, quod sine epitheto friget, relatum, multo nunc est significantius. Infra quoque III, 16. 20. Maecenas *decus equitum* vocatur. — *paterni fluminis*, Tiberis, ab Etruria, Maecenatis patria, delabentis. — *Vaticani montis*, ergo Maecenas ingressus est *theatrum Pompeii*, quod prope Tiberim ad montem Vaticanum versus situm fuit. — *montis imago*, Echo; cf. supr. ad 12. 4.

v. 9 — 12. Sensus: vina generosiora, *Caecubum*, *Calenum*, *Falernum* et *Formianum* domi tibi, ubi illa servas, bibere licebit. — τὸ *Caleno* maluit poeta doctiore ratione ad *praelo*, quam ad *uvam* referre. — *bibes* sc. domi apud te, non apud me. — *mea nec Falernae temper.* cett. exquisite pro vulgari: mihi neque ex vitibus Falernis, neque ex uvis, in collibus Formianis natis, vinum exprimitur, quod, poculis infusum, temperare (sc. aqua admixta) possim; h. e. ego nec Falernum nec Formianum vinum possideo.

CARMEN XXI.

Hunc hymnum in Dianam et Apollinem, ut recte hoc, brevius licet, carmen dixeris, cecinisse videtur poeta instante die, qui publico Dianae et Apollinis cultui sacer esset. Iam vero, cum more receptum esset, ut die illo solemni puerorum puellarumque chorus carminibus celebraret numina illa salutaria; apte iam Horatius, ut notus poeta, et Apollinis quasi sacerdos, huius chori se magistrum et moderatorem profitetur, et pueros puellasque, ut rite partes

Latonamque supremo
Dilectam penitus Iovi.
Vos laetam fluviis et nemorum coma,
Quaecunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Silvis, aut viridis Cragi:
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,

suas expleant, exhortatur. — Compara inprimis Carmen Saeculare et Catulli Hymn. in Dianam, Carm. XXXIV. — Argutias interpretum, qui hoc carmen vel religioso usui, ut alternis caneretur a puerorum puellarumque choro, destinatum esse contenderent, vel illud, modo ad ludos Apollinares, modo ad ludos Saeculares, traherent, imo partem carminis Saecularis facerent, vel denique infausto illo anno DCCXXXI. cum fame ac pestilentia Roma laboraret, scriptum esse statuerent, bene in argum. h. c. refutavit Cl. *Mitscherlichius*.

v. 1 — 4. Quo spectaverit communis Apollinis et Dianae religio, id optime ex Carmine Saeculari cognosci potest. Nimirum cum soli et lunae, a quibus salubris aëris temperies, adeoque tam agrorum fertilitas, quam corporum sanitas, pendet, divinam Apollinis et Dianae personam indueret antiquitas, habiti illi sunt dii salutares, publicae salutis auctores, *σωτῆρες*, vel dii *averrunci*, *ἀλεξίκακοι*, *ἀλεξίμοιροι*, *ἀποτρόπαιοι*, qui famem, pestilentiam et publicam calamitatem avertere possent; et hinc iidem sunt dii socii, *πάρεδροι*, *σύνναοι*, eiusdem religionis in eodem templo participes. — v. 2. *Intonsum*, *ἀκερσεκόμην*. Tibull. I. 4. 36. *Solis aeterna est Phoebo Bacchoque iuventas, Nam decet intonsus crinis utrumque deum.* — *Cynthium*, a Deli monte, Cyntho. — *Latonam*, iure matri locus suus adsignatur in hymno, in quo inclyta eius proles celebratur; hinc Callimachus Hymn. in Apoll. 14. *χαῖρε μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπεὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα.*

v. 5 — 12. Sensus: vos, puellae, dicite Dianam gaudentem fluviis et nemorum frondibus, quaecunque supereminent aut in Algido, aut in Erymanthi et Cragi silvis. — *laetam* (*χαίρουσαν*, *τερπομένην*,) *fluviis*, hinc apud Catull. carm. laud. v. 12. *amnium sonantum domina* dicitur. — *nemor. com. quaec. prominet*, pro vulgari: nemoribus, quae sunt cett. Qui in locutione: *nemorum coma prominet in silvis* tautologiam vix ferendam sibi deprehendisse visi sunt, diversam *nemoris* et *silvae* notionem parum perspectam habuere; *nemus* enim est pars *silvae*, vel locus amoenus et reconditus in *silva*; Ovid. Met. I. 568. *Est nemus Haemoniae, praerupta quod undique claudit Silva* cett. Ars Amat. III. 689. *Silva nemus non alta facit*, cett. Iucunda igitur in silvis Dianae fuerunt *nemora*, h. e loca amoena et recondita, recessus, praecipue in montium iugis, quo spectare videtur *τὸ prominet*; possis haec *nemora* vocare *saltus reconditos*, Catullus certe l. l. v. 9. seqq. *Montium domina ut fores, Silvarumque virentium,*

Insignemque pharetra
Fraternaque humerum lyra.
Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
Pestemque, a populo, principe Caesare, in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

CARMEN XXII.

AD ARISTIVM FVSCVM.

Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauris iaculis, neque arcu,

Saltuumque reconditorum. Cl. *Mitsch.* in Annal. T. II. p. 688. apposite cum h. l. comparat Orph. Hymn. XXXI. 4. 5. — *Algido*, monte, prope Romam, in via Appia. — *Erymanthi*, montis in Arcadia, ubi inprimis venationis studium exercere solebat Diana; Hom. Odyss. VI. 103. *Cragi*, Lyciae montis; *viridis*, consitus igitur hic mons fuit arboribus, quarum frondes non nigro, ut silvae Erymanthi, sed viridi colore fuere conspicuae. v. 9. *Tempe*, huius amoenissimae in Thessalia vallis, ubi Apollo suaviter interdum cum Musis delitescere solebat, descriptionem dedit Aelianus Var. Hist. III. 1. — *fraterna — lyra*, lyram enim Apollo debebat fratri suo Mercurio, qui supr. I, 10. 6. *lyrae parens* dicitur.

v. 13—16. *Hic*, Apollo, deus averruncus, *bellum lacrimosum*, triste, exitiosum; Hom. *πόλεμον δακρυόεντα*, *bellum lacrimabile* dixit Virgilius Aen. VII. 604. — v. 15. *Persas* h. e. Parthos, Romanis infestissimos. — *Britannos*, ut populum remotissimum, *orbis* (ut dicuntur infr. I, 35. 29.) *ultimos*. — *aget*, propulsabit. Cum fine huius carminis Cl. *Mitsch.* comparat Philippi Thessal. Ep. XLVII. Anth. Gr. T. II. p. 208. Ζηνὸς καὶ Λητοῦς θηροσκόπε τοξότι κούρη, Ἄρτεμις, ἢ θαλάμους τοὺς ὀρέων ἔλαχες, Νοῦσον τὴν στυγερὴν αὐθημερὸν ἐκ βασιλῆος Ἐσθλοτάτου πέμψαις ἄχρις Ὑπερβορέων.

CARMEN XXII.

Poetas pietate et innocentia sua multo fortius, si in vitae periculum adducantur, quam caeteris armis omnibus, defendi, id se ipsum nuper, cum horrendae magnitudinis lupus sponte eum in silva Sabina, ubi defixus in meditatione carminis amatorii ultra terminum progressus esset, inermem adeo fugerit, expertum esse, cum amico suo Fusco in hoc carmine communicat. Qua quidem experientia adeo in persuasione de singulari, qua pii poetae fruantur, deorum tutela se confirmatum esse ait, ut nullus dubitet, quin tutus ab omni periculo, ubique terrarum, securo animo amoribus suis canendis vacare possit. — Simile vitae periculum, quod iam olim a se puero, ut futuro poeta, singularis deorum cura averterit, narrat infr. III, 4. 9. seqq. — Caeterum ad eundem *Aristium Fuscum*, grammaticum et rhetorem, et

Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra:
Sive per Syrtes iter aestuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, et ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem.
Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis,

Horatio amicissimum, scripta quoque est Epistola decima Lib. I. cf. Sat. I, 9. 61.

v. 1 — 8. *Integer vitae*, pro vulgari: *vir integrae vitae.* sic infr. Sat. II, 3. 200. *integer animi* et apud Ovid. Met. IX. 440. *integer aevi* pro: vir aetatis adhuc integrae. — *Mauris iaculis* h. e. Mauritanicis, quibus Mauri ob pericula a feris bestiis, quibus scatebat eorum regio, sibi timenda instructi esse debebant; — *gravida* pro: plena, referta; sic Graecis ἐγκύμων, κυόμενος.

v. 5 — 8. Vulgarem sententiam: quamvis iter ei faciendum sit per loca periculosissima, docte exornavit. *Syrtes*, loca Syrtibus (h. e. vadis illis arenosis in mari ad extremae Africae litus, hodie: *Golfe de Sidra et Gabes*) adiacentia; similiter Hor. infr. II, 20. 15. per *Syrtes Gaetulas* et Virgil Aen. IV. 41. per *Syrtem inhospitam* extremae Africae oras designat; *aestuosas*, ob arenam a solis aestu ibi ferventem; sic Iupiter Hammon ab arenae aestu in Libya, ubi eius templum fuit, apud Catull. VII. 5. *aestuosus* dicitur; et sic apud eundem XLVI. 5. *Nicaea aestuosa.* — *inhosp. Caucasum*, montem inter Caspium et mare Nigrum situm, qui, quia ob ferarum, quae ibi latibula sua habent, immanitatem et locorum vastitatem inhabitabilis est, eleganter *inhospitalis* (ἄξενος, ἄβατος, ἀπάνθρωπος, Aeschyl. Prom. 19.) dicitur. — *vel quae loca* pro: vel per loca, quae cett. — *fabulos. Hydaspes*, Indiae fluvius; τὸ *fabulosus* referunt ad miras narrationes, quae de immanibus ad hunc fluvium bestiis et monstris, uti de tota India, circumferuntur; respexit nempe poeta fabulas, quas nunc ignoramus; *lambit* exquisitius pro: alluit.

v. 9 — 16. *ultra terminum* h. e. extra terminum, intra quem alias circumvagari solebat in silva Sabina; animum enim, qui iam totus in meditatione carminis erat, ad viam non adverterat; *curis expeditis*, exquisitius pro vulgari: animo curis soluto et expedito; sic apud Catull. XXXI. 7. *O quid solutis est beatius curis!* pro: animo curis soluto, ubi cf. quae de hoc loquendi genere notavimus; adde *Mitsch.* ad h. l. —

v. 13. *Quale portentum*, qualem monstrosam belluam. *Daunias* sc. terra, (γῆ) Appulia, quae infr. IV, 14. 26. *regna Dauni Appuli* vocatur;

Nec Iubae tellus generat leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura;
Quod latus mundi nebulae malusque
Iupiter urget:
Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

militaris, bellicosa; nam Appuli et Marsi inprimis inter milites Romanos virtute bellica insignes fuere; cf. infr. III, 5. 9. *latis aesculetis* h. e. vastis et late porrectis aesculorum nemoribus. — *Iubae tellus*, Mauritania, quae Iubae ditioni subiecta fuit. — *leonum arida nutrix* h. e. arida illa regio, quae leones inprimis nutrit; *τὸ arida* referendum ad terrae naturam, quae solis ardore exusta, torrida et *siticulosa*, ut infr. Epod. 3. 16. *Appulia* vocatur, fuit; *nutrix leonum* similiter Phrygia *θρέπτειρα λεόντων* appellatur in Anth. Graec. Epigr. *Ἀδεσπ.* CLXXIV. 1. T. IV. p. 152.

v. 17—24. Nexus et sensus: certissime igitur de singulari, qua dii me pium et innocentem poetam tuentur, cura persuasus in desertissimis terrae regionibus, sive in zona frigida, sive in zona torrida, securo animo amoribus meis vacare potero. — *pigr. ubi nulla campis* cett. sequitur primum *frigidae*, deinde *torridae zonae* descriptio, quarum altera ob nimium frigus, altera ob nimium solis ardorem ab hominibus non habitari posse putabatur. Veterum de quinque zonis opinionem ad elegantissimam earum descriptionem apud Virg. Georg. I. 233. docte et accurate exposuit *Vossius;* cf. Tibull. IV. 1. 153. Ovid. Met. I. 46. seqq. — *pigr. camp.* — *pigri campi* sunt steriles, ubi omnia torpent; similiter *pigra hiems* apud Ovid. Am. III. 6. 94. et *iners bruma* apud Hor. infr. IV, 7. 12. *aestiva aura*, mitioris, qualis aestate spirare solet, aurae adflatu. — *malus Iupiter*, spissus et frigidus aër; *urget*, tanquam onus premit, incubat.

v. 23. *domibus negata* pro vulgari: inhabitabili. — *Dulce rid. Lalag. am. Dulc. loqu.* ibi quoque in amore, quo dulcissimam Lalagen amplector, securitatem mihi praestabit pietas mea et innocentia: *dulce ridentem — dulce loqu.* Graecorum *ἡδὺ γελᾶν, ἡδὺ λαλεῖν.*

CARMEN XXIII.

AD CHLOEN.

Vitas hinnuleo me similis, Chloe,
Quaerenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et silvae metu.
Nam seu mobilibus vepris inhorruit
Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovere lacertae,
Et corde et genibus tremit.

CARMEN XXIII.

Chloen, quam, viro licet iam tempestivam, delicias tamen, quas poeta in amore apud eam facturus erat, trepido animo refugientem, nec a sinu matris se avelli patientem, suaviter cum hinnulo, qui levissimo quoque strepitu exterritus anxie matrem in silvis quaerere soleat, comparat, ut, relicta tandem matre, se, a quo nihil crudelitatis ei timendum sit, sequatur, permovere studet. — Graeci cuiusdam poetae imitationem cum totius carminis color prodit, tum fragmentum apud Athenaeum IX. 12. (quod Anacreonti vulgo tribuitur) sic a Bentleio refictum:

Ἄτε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνόν, ὅς ἐν ὕλῃ
Κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη.

v. 1 — 4. *Hinnul.* — *hinnuleus*, pro hinnulus, ut supr. I, 17. 9. *haeduleae* pro haeduli. — *pavidam*, iam non sua tantum, sed pulli quoque pericula paventem. — *non sine van. aur. et silv. metu*, dum per levissimum quemque ab aura in silvis excitatum strepitum vano timore percellitur.

v. 5 — 8. Vulgata lectio: *Nam seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis*, servata et defensa a novissimis editoribus, sane, quod attinet dictionis elegantiam et doctam orationis inversionem: *adventus veris mobilibus foliis inhorruit* pro: mobilia folia inhorruerunt adventu veris (h. e. venti vernalis, Zephyri, flatu), Horatio dignissima est, sed, si rem spectas, difficultatibus illa laborat, quas non tam facile expedias. Nam primum arbores nondum sub veris adventu induerunt folia, quae ventus movere et impellere possit; deinde hinnuli non sub veris adventu, sed sub eius fine, mense Iunio demum, quo nascuntur, matres suas sequi solent; aiunt quidem, plurimas in Italia esse arbores silvestres, v. c. laurum, myrtum cett. quae hieme non priventur foliis, vel per *folia mobilia* ea, quae in terram deciderint, intelligi posse, cervas autem et capreas per duos et tres annos secum ducere hinnulos; sed illas arbores vel arida folia, humi iacentia, poetam respexisse, vix probabile, et alterum de hinnulis falsum est; caprearum enim et cervarum pulli, iam unum annum nati, neque amplius sunt hinnuli, neque matribus am-

Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Gaetulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

CARMEN XXIV.

AD VIRGILIVM.

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis? Praecipe lugubres

plius adhaerent, multo minus eas pavidas in silvis quaerunt; itaque cum omnes has difficultates removeat plane ingeniose et levissima mutatione a Bentleio constituta lectio, ubi *vepris* et *rubus* egregie sibi respondent, eam, in textum receptam, secutus sum. — *mobil. foliis inhorruit*, ἀορίστως, leni mobilium foliorum horrore h. e. agitatione impelli solet. — *ad ventum* h. e. flante vento; Ovid. Trist. I. 10. 3. *Sive opus est velis, minimam bene currit* (sc. navis) *ad auram* h. e. minima aura flante.

v. 9 — 12. *Gaetulus leo*, leo Africanus pro quovis alio, quia leonum parens et nutrix est Africa, cuius pars Gaetulia. — *te frangere persequor*, Graece pro: te frangendam, vel ut te frangam; — *frangere*, de belluis immanioribus pro: discerpere, dilaniare, ἀγνύναι. — *tempestiva viro* h. e. nubilis, ὡραία γάμου. Suaviter puellam nubilem Virg. Aen. VII. 53. describit sic: *Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.*

CARMEN XXIV.

Virgilium, graviter de morte Quinctilii dolentem, consolaturus, consolandi rationem init longe prudentissimam. Non enim, quae sapientes de supprimendo dolore iactare solent, praecepta repetit, sed iustum piumque de carissimi amici morte dolorem probat, immo mollissimo animi affectu in eius societatem venit, et, laudatis singulis Quinctilii virtutibus, eum, qui non solum a Virgilio, quamquam ab eo praecipue, sed etiam ab omnibus bonis defleatur, dignissimum esse ait; et sic ad patientiam, qua levius feratur, quidquid mutari nequit, Virgilio commendandam, egregie sibi viam munit. — Scriptum hoc carmen esse ad magnum illum poetam, Maronem, cum ex summa quae inter utrumque poetam viguit, amicitia, tum ex vv. 13. 14. colligi potest. — *Quinctilius* autem idem esse videtur, cuius *iudicium acutum* et *severum* infr. in Epist. ad Pis. v. 438. laudatur, de quo Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. CLXXXIX. 1. (V. C. DCCXXIX.) haec notat: *Quinctilius Cremonensis, Virgilii et Horatii familiaris, moritur.*

v. 1 — 4. *Quis des. sit pud. aut mod. tam car. cap.* quam pulchre et breviter pro vulgari: cui, quaeso, dedecori sit desiderium, quo tam carus amicus efflagitatur, vel quis modum in eo tenere, h. e. ab eo sibi temperare, valeat? *tam car. cap.* tam boni et dilecti amici, φίλης κεφαλῆς. — *Praecipe* h. e. doce me canere, praecine. Musae igitur delegat partes, quas prae doloris gra-

Cantus, Melpomene, cui liquidam Pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quinctilium perpetuus sopor
Vrget? cui Pudor, et Iustitiae soror,
Incorrupta Fides, nudaque Veritas
Quando ullum inveniet parem?
Multis ille bonis flebilis occidit:
Nulli flebilior, quam tibi, Virgili.
Tu frustra pius, heu! non ita creditum
Poscis Quinctilium Deos.
Quod si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,

vitate se ipsum sustinere posse desperat; et sic passim poetae res gravioris momenti Musis memorandas demandant; cf. Catull. LXVIII. 45. Virgil. Eclog. VIII. 63. translatum autem est *τὸ praecipere* e re scenica, ubi chori magistri carmina choro canenda *praecipiunt* h. e. praecinunt. — *liquidam* h. e. claram, sonoram, dulcisonam; sic apud Ovid. Am. I. 13. 8. *liquidum cantare* dicuntur aves, quibus Lucretius V. 1378. *voces liquidas* tribuit. — *Pater* h. e. Iupiter, qui Musas ex Mnemosyne procreasse dicitur.

v. 5 — 8. *Ergo Quinct. perp. sop. urg.?* pro vulgari: ergo Quinctilius mortuus est? — *perp. sop.* — *sopor* vel *somnus*, qui *Leti consanguineus* (Virg. Aen. VI. 278.) modo, *perpetuus*, *ἀτέρμων*, modo *longus*, *μακρὸς*, *νήγρετος*, modo *ferreus*, *χάλκεος* dicitur, sexcenties de morte. Virgil. Aen. IX. 745. *Illi dura quies oculos et ferreus urget Somnus, in aeternam clauduntur lumina noctem.* cf. ad Catull. V. 6. — *cui Pud. et Iust. sor.* cett. quis unquam reperiri poterit eo modestior, iustior, sanctior, et candidior? observent tirones in magnifico huius simplicis sententiae ornatu poetae artem. — *Pudor*, de *Pudore*, ut Deo, Cl. *Mitsch.* laudat Euripidis Fragm. Hippol. apud Stob. t. 31. — *incorrupta*, corrumpi nescia, sancta, intemerata.

v. 11 — 12. *Tu frustra p. h. non ita credit. posc. Quinct. deos.* sensus, docta loquendi brevitate paulo impeditior, est fere hic: tu susceperas quidem pia vota pro vita Quinctilii, sed frustra, nam eheu! nunc poscis a Diis, ut reddant tibi Quinctilium, quem *(non ita)* longe alia conditione, non, ut eum mori paterentur, sed ut eum servarent, eorum fidei credideras. — *creditum*, nimirum ex prisco et priscis opinionibus accommodato loquendi usu, qui vota suscipiunt, diis aliquid *credere*, et dii, quod sub votorum conditione iis creditum est, *debere* dicuntur.

v. 13 — 20. Sensus: quamvis dulcius caneres Orpheo, cui arbores adeo aures praebuere, Quinctilii tamen anima, semel inexorabilis Mercurii virga ad inferos compulsa, nunquam in corpus redibit, h. e. Quinctilium semel mortuum haud in vitam revocabis. Nuperrime prolata in edit. *Vanderburgii* lectio: *Quid? si Threicio — Num vanae redeat*

Non vanae redeat sanguis imagini,
  Quam virga semel horrida,
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum! Sed levius fit patientia,
  Quidquid corrigere est nefas.

— *gregi?* quam tantopere aliis placere video, mihi quidem parum placet. Immo haud temere sollicitandam esse particulam *non*, cum gravitate positam, satis docent alia loca, huic nostro simillima; infr. IV, 7. 23. *Quum semel occideris, et de te splendida Minos Fecerit arbitria, Non, Torquate, genus, non te facundia, non te Restituet pietas.* et II, 14. 5. *Non si trecenis, quotquot eunt dies, Amice, places illacrymabilem Plutona tauris.* et sic passim. — *moder. fid.* — *fidem moderari*, ut *lyram temperare*, pro: pulsare. *auditam arboribus* cf. supr. I, 12. 11. *arboribus* est casus tertius. — *Non van. red. sang. imag.* vana imago, h. e. anima sine corpore, non redeat in corpus, quod vim vitalem a sanguine accipit, h. e. in vitam humanam. — *Animae* mortuorum, quia externam speciem corporis, quod in vita habuerunt, repraesentare putabantur, dicuntur *imagines* (*simulacra*, *εἴδωλα*), sed *vanae* et *inanes*, sanguine quippe, carne et ossibus h. e. vero et solido corpore destitutae; — in sententiam commode Cl. *Mitsch.* laudat Aeschyl. Agam. 1026. seqq. *τὸ πεσὸν δ' ἅπαξ ἐπὶ γᾶν Πρόπαροιθ' ἀνδρὸς θανάσιμον Μέλαν αἷμα τίς ἂν Πάλιν ἀγκαλέσαιτ' ἐπαείδων;* — *horrida*, horrorem incutiente, nisi potius ad significationis proprietatem de virga aspera, ramulis nempe sursum erectis, compacta, explicandum sit; *aurea virga* tribuitur Mercurio *ψυχοπομπῷ* supr. I, 10. 18. ubi cf. not. — *non len. prec. fata reclud.* non audiens preces, ut viam, qua, qui ex fato ad Orcum destinati sunt, in vitam redeant, recludat et aperiat; nam (Propert. IV. 11. 2.) *Panditur ad nullas ianua nigra preces*, Oppian. Halieut. IV. 394. *ἀνέκβατος ἄϊδος εὐνή*, ubi plura exempla in hanc sententiam congessit *Rittersh.* — *fata* igitur *recludere* docta brevitate pro: viam ex Orco in vitam redituris occlusam recludere. — *lenis fata recludere*, Graece, ut saepe apud Nostrum, ut fata recludat, ad fata recludenda. — *nigr. compul. gregi.* similiter Mercurius animas, ut pastor gregem, virga sua compellens inducitur apud Lucian. Catapl. §. 3. *πλησίον αὐτὸς οὗτος*, (Mercurius) *ὡς ὁρᾷς, πολλούς τινας ἡμῖν ἄγων, μᾶλλον δὲ, ὥσπερ τι αἰπόλιον, ἀθρόους αὐτοὺς τῇ ῥάβδῳ σοβῶν.*

CARMEN XXV.

AD LYDIAM.

Parcius iunctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris iuvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt: amatque
Ianua limen,
Quae prius multum facilis movebat
Cardines. Audis minus et minus iam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis!

CARMEN XXV.

Lydiam, iam senescere, et ab amatoribus, quos superbe forma adhuc potens tractaverat, deseri incipientem, petulanter hoc carmine exagitat Horatius. Auguratur nempe poeta, fore, ut Lydia, quae tanto fastu amatores reiecerit, fiat in posterum prostibulum. — Graecum quendam poetam, quem Horatius expressisse videtur, totum carmen spirat. — Caeterum compara infr. III, 15, et IV, 13. ubi Chloridem et Lycen, ut vetulas, similiter fere traducit.

v. 1 — 3. *iunct. quat. fen. fenestrae iunctae*, sunt valvae, *fenestris* (h. e. parietum foraminibus, quibus lux immittebatur) iunctae; nam tum temporis fenestrae, nondum ex vitro factae, valvis inprimis muniri solebant; hinc *fenestrae bifores* apud Ovid. ex Pont. III. 3. 5. et Amor. I. 5. 3. *Pars adaperta fuit, pars altera clausa fenestrae;* itaque *fenestrae iunctae* valvis, vel valvae iunctae fenestris, iam sunt: *clausae*. — *protervi* (ἀσελγεῖς) refer ad lascivam petulantiam iuvenum, qui iteratis ictibus fenestras quatiendo admitti cupiunt. —

v. 3. *Nec tibi somn. adim.* vim sarcasmi quis non sentit? laudant Propert. II. 16. 5. ad Cynthiam rus profectam: *Nulla neque ante tuas orietur rixa fenestras, Nec tibi clamatae somnus amarus erit.* — *amatque Ian. lim. Quae pr. m. fac. mov. card.* et ianua, cuius cardines saepe multumque antea movebantur, nunc amanter quasi limini suo adhaeret; suaviter pro vulgari: et nunc raro amatores intrant ianuam, quam prius celebrabat amatorum frequentia; *ianua amat* (φιλεῖ) *limen*, amanter quasi consuescit cum limine, h. e. raro aperitur. cf. infr. II, 3. 10. — *multum facilis*, facillima, paratissima, pro: saepissime. — *Me tuo* cett. sunt verba iuvenis, noctu ante aedes puellae porrecti, (θυραυλοῦντος) et carmen flebile, (παρακλαυσίθυρον) quale est infr. III, 10. ut intromittatur, canentis. — *pereunte*, frigore nempe et imbribus, ut infr. l. l. 4—7. — *longas noctes*, notissimus in hanc rem est versus infr. Ep. I, 1. 20. *Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesque Longior.* Comparant Asclepiadis. Ep. XXIII. Anthol. Graec. T. I. p. 148. *Νὺξ μακρὴ καὶ χεῖμα, μέσην δ' ἐπὶ*

Invicem moechos anus arrogantes
Flebis in solo levis angiportu:
Thracio bacchante magis sub interlunia vento:
Cum tibi flagrans amor, et libido,
Quae solet matres furiare equorum,
Saeviet circa iecur ulcerosum;
Non sine questu,
Laeta quod pubes hedera virenti
Gaudeat pulla magis atque myrto:

Πλειάδα δύνει, *Κἀγὼ πὰρ προθύροις νείσσομαι ὑόμενος*, *Τρωθεὶς τῆς δολίης Ἑλένης πόθῳ*.

v. 9 — 12. *Invicem* cett. sensus: tu vicissim anus levis, sub interlunia, ubi multo magis et vehementius furere solet Boreas, in viis solis et angustis copiam tui factura, moechos adeo arrogantes esse et te contemnere dolebis. — *angip. angiportus* et *angiportum* via angusta et parum ab hominibus frequentata; hinc dicitur *solus* h. e. desertus; Terent. Eunuch. V. 2. 6. *ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, in angiportum quoddam desertum;* prostare autem ibi solebant scorta, ut cum Catullo loquar, *semitaria.* —

v. 11. *Thracio vento* h. e. Borea; sic infr. Epod. 13. 3. *Threicius aquilo*, Graecis enim ex Thracia, ventorum patria, flabat Boreas. — *bacch. mag.* τὸ *magis* ad *bacchante* referendum esse puto, cum vere venti *sub interlunia* h. e. eo temporis intervallo, ubi nec vetus, nec nova luna conspicitur, vehementius, ut tradit Veget. IV. 40. saevire soleant. — Cl. *Mitsch.* sublata post *vento* interpunctione τὸ *magis* ad *saeviet* in v. 15. trahit, et verba ita inter se conciliat: *quum tibi amor et libido circa iecur saeviet magis quam Thracius ventus, qui sub interlunia bacchatur.* sed, ut fatear, haec ratio nimis dura mihi videtur.

v. 13 — 20. *Cum tibi flagrans* cett. quam graviter! pro vulgari: cum libidinis explendae eris cupidissima; — *matres fur. equor.* Graecorum ἱππομανεῖν — *circa iecur*, ut irae et cupiditatum, ita et libidinis sedem; cf. supr. I, 13. 4. Apposite Cl. *Mitsch.* laudat Theocrit. XI. 16. ἔχων ὑποκάρδιον ἕλκος Κύπριδος ἐκ μεγάλας, τό οἱ ἥπατι πᾶξε βέλεμνον. et XIII. 71. χαλεπὸς γὰρ ἔσω θεὸς ἧπαρ ἄμυσσεν. Hinc Macedon. Epigr. VIII. Anth. Gr. T. III. p. 83. Λῆξον Ἔρως κραδίης τε καὶ ἥπατος. ubi cf. *Iacobs* in Comment. — *ulcerosum*, libidinibus foede laceratum, gravius pro simplici: libidinosum; infr. Epist. I, 18. 72. *Non ancilla tuum iecur ulceret ulla, puerve.* — *Laeta quod pubes* cett. quod laeta iuventus magis delectetur virente hedera atque pulla myrto, at frondes aridas ventis dissipandas tradat; suavissima allegoria! pro: quod iuvenes magis delectentur puellis aetate florentibus, at vetulas facessere iubeant. — *hedera virenti*, cum hedera passim puellae tenerae comparantur; cf. infr. I, 36. 20. et Epod. 15. 5. *pulla*, nam myrti frondes, tene-

Aridas frondes Hiemis sodali
Dedicet Euro.

CARMEN XXVI.

DE AELIO LAMIA.

Musis amicus tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidae metuatur orae,

rae inprimis et recens efflorescentes, subnigri et fusci fere coloris sunt; cum *myrto* Manlii sponsam, Iuliam, comparat Catull. LXI. 21. *Floridis velut enitens Myrtus Asia ramulis.* — *aridas frondes*, similiter vetulas per *quercus aridas* designat Hor. infr. IV, 13. 9. Cl. *Mitsch.* comparat in hanc rem Aeschyl. Agam. 79. et Macedonii Epigr. XVI. 7. 8. Anthol. Graec. T. IV. p. 85. — *Hiemis sodali Euro*, similiter infr. IV, 12. 2. Zephyri *veris comites* dicuntur.

CARMEN XXVI.

Musis, quibus se cordi esse ait, vacaturus, et carmen in Lamiam suum compositurus, tristitiam, metum, et quidquid curarum publicarum aliorum animos laceret, procul a se abesse iubet. Sed dum canendis Lamiae laudibus se imparem esse sentit, eum Musarum uni, quam appellat, celebrandum commendat; qua quidem ad Musam conversione poetam Lamiae suo plus dignitatis et honoris, quam longis verborum laudisque strophis, conciliasse, suus quemque sensus docebit. — Fuit autem poetae nostri amicus *Q. Aemilius Lamia* tam generis antiquitate, (cf. infr. ad III, 17. 1.) quam doctrina et rebus bello Cantabrico gestis clarus et nobilis. — Caeterum hoc carmen V. C. DCCXXX. scriptum esse, ex rei de Teridate facta mentione colligi potest.

v. 1 — 12. *Musis amicus*, ego, qui Musas amo, et ab iisdem vicissim amor, pro vulgari: ego poeta, et hoc iam pro: ego, dum carmen in Lamiam meum meditor; comparant Virg. Aen. IX. 774. — *amicum Crethea Musis, Crethea Musarum comitem, cui carmina semper Et citharae cordi, numerosque intendere nervis.* Similiter φίλος Μοίσαις apud Theocr. VI. 96. — *trist. et met. trad. prot.* cett. omnes curas et sollicitudines ex animo dimittam; — nam poetarum animus omni sollicitudine liber et vacuus esse debet; hinc Ovid. Trist. I. 1. 39. *Carmina proveniunt animo deducta sereno*, cf. eundem Trist. V. 12. 3. et Euripid. Suppl. 180. seqq. — *trad. prot.* — *vent.* — *ventis aliquid tradere* nota loquendi apud poetas ratio de rebus, quas vel procul a nobis avertere cupimus, vel parum curamus et leviter ex animo dimittimus; sic Graecis ἀνέμοις vel αὔραις διδόναι. Anacr. Fragm. II. 9. 10. Ἐμῶν φρενῶν μὲν αὔραις Φέρειν ἔδωκα λύπας. Plura in hanc rem loca excitavit Cl. *Mitsch.* ad h.

Quid Teridatem terreat, unice
Securus. O, quae fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiae coronam,
Pimpleï dulcis; nil sine te mei
Possunt honores: hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuasque decet sorores.

l. et *Cerda* ad Virg. Aen. IX. 373. — *protervis* h. e. petulanter insultantibus; similiter Austros *procaces* dixit Virgil. Aen. I. 536. et Euros *petulantes* Lucret. VI. 110. — *Creticum*, epitheton ornans, pro quovis alio; *tradam portare* Graece (φέρειν δώσω) pro tradam portandos. — *quis s. Arct. R. g. m. or. Qu. Ter. ter. un. Sec.* poeta volebat subiicere: a curis, quibus alii terreantur, alienissimus. Iam vero cum eo ipso tempore vel maxime de rebus suis sollicitus esset Teridates, eius timorem, tanquam illustre, et tum omnibus notum, exemplum ponit. Teridates nempe, iam semel a Phraate e regno Parthorum pulsus, sed deinde, vicissim Phraate a populo eiecto, eidem praefectus, iam nuncio allato, regem Scytharum Phraatis in regnum restituendi causa magnum contra se ducere exercitum, novis terrebatur periculis; — *quis*, quibus, cui populo, Parthis nempe, *rex gelidae orae sub Arcto* regionis Arctoae, borealis, rex Scythicus; *quid*, quale periculum; *unice*, prorsus, plane. — v. 6. *O, quae font. — Pimpleï dulc.* iam carmen in Lamiam suum exorsurus repente se convertit ad Musam, quasi ei soli carminibus tantum virum aeternitati commendandi data sit facultas; — *fontibus integris*, a nemine adhuc tactis; *fontes integri*, per quos designatur poesis lyrica, respondent *novis fidibus* v. 10. et *Lesbio plectro* v. 11. Horatius nempe primus ex fontibus, quos nemo adhuc Romanorum tetigerat, hausit, h. e. primus Romanorum poesin lyricam tentavit; — *apric. nect. fl. Nect. m. La. cor.* pro vulgari: carmine Lamiam meum celebra; *corona*, quam nectere et capiti alicuius imponere dicuntur poetae, passim de carmine, quo laudes alicuius celebrant; sic apud Virgil. Eclog. VIII. 12. de carmine Asinio Pollioni sacro: *atque hanc sine tempora circum Inter victrices ederam tibi serpere lauros.* et sic apud Pind. Nem. XII. 118. στεφάνους εἴρειν et Olymp. VI. 147. ὕμνους πλέκειν. plura dabit Cl. *Mitsch.* — *Pimplei*, Πιμπληΐ, Musa, a Pimpla, vel Pimplea, Thraciae fonte, Musis sacro. *dulcis*, a cantus dulcedine, ἡδυεπής. *honores*, carmina, sic τιμαὶ κλυταὶ apud Pindar. Nem. IX. 24. cf. *Mitsch.* — *fidibus novis*, carmine *novo*, h. e. lyrico, quale nemo apud Romanos ante Horatium cecinit, vel, ut ipse ait infr. III, 30. 13. quod *princeps ad Italos modos deduxit.* — *Lesbio plect.* cf. supr. I, 1. 34.

CARMEN XXVII.

AD SODALES.

Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare, Thracum est, tollite barbarum
Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces

CARMEN XXVII.

Conspicimus iam poetam in media compotatione versantem, et strenue ibi modimperatoris partes agentem. Vix enim sodales, qui nimium vino incaluerant, rixantes, tumultuantes, et poculis invicem se petentes videt, cum statim non sine indignatione exsurgit, eos graviter increpat, et non solum sublato barbarorum inter vina more se quietos tenere iubet, sed eorum animos quoque re, multo magis compotationi conveniente, occupare, et sic a rixa et clamore incondito ad iocum et hilaritatem avertere studet. Appellat igitur rixantium unum, quocum haud alio pacto, nisi is statim puellae, quam amet, nomen sibi indicaverit, se bibiturum esse ait; ille primum recusare et tergiversari; Horatius eo acrius instare, et tam laudando eius in amore honestatem, quam fidem et taciturnitatem suam promittendo, ei tandem persuadere, ut clam puellae nomen sibi in aures insusurret. Tum Horatius, cum nominata puella, quam bene norat, tanta arte et calliditate iuvenes amoris laqueis irretire et irretitos tenere didicisset, ut inde expediri non possent, haud laetum de sodalis sui amore canit augurium. — Compara similis coloris carmen Anacr. LVII. 7. seqq. et Theogn. v. 485. seqq.

v. 1—4. *Natis* h. e. factis, effectis. Martial. XIV. 102. *Accipe non vili calices de pulvere natos.* — *in usum laet.* in eum finem, ut essent laetitiae instrumenta. — *scyph.* — *scyphus*, qui proprie ut *cantharus* (cf. supr. I, 20. 2.) Baccho sacer, (Macrob. V. 21.) iam pro quovis poculo. — *Thracum est* sc. mos. cf. supr. ad I, 18. 9. — *ver. Bacch. sangu. proh. rix.* h. e. et a compotatione, ubi modeste et verecunde percipi debent Bacchi munera, procul abesse iubete rixas *sanguineas* h. e. ad vim et caedem spectantes. — *verecundus Bacchus*, ut supr. I, 18. 7. *Bacchus modicus*, de verecundo et modico, qualis Baccho placet, vini usu. *Bacchum prohibere rixis* pro: rixas removere et arcere a Baccho; sic apud Liv. XXXI. 25. *agros sociorum populationibus prohibere* pro: populationes arcere ab agris sociorum.

v. 5—8. *Vin. et l. M. ac. im. qu. discr.* dici enim vix potest, quantum caedes a nocturnis compotationibus discrepet. — *Medus acinaces*, gladius, quem Medi, h. e. Parthi (cf. supr. I, 2. 51.) gestare solebant, iam pro quibusque armis, quibus cae-

Immane quantum discrepat! impium
  Lenite clamorem, sodales,
    Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? dicat Opuntiae
  Frater Megillae, quo beatus
    Vulnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? non alia bibam
Mercede. Quae te cunque domat Venus,
  Non erubescendis adurit
    Ignibus, ingenuoque semper
Amore peccas. Quidquid habes, age,

des perpetratur. — *immane quantum* pro vulgari: mirum quantum, h. e. longissime. — *impium* h. e. insanum, quo praeter pietatem et amicitiam sodales contra sodales assurgunt. — *et cubito remanete presso*, neque ex lectis vestris ad rixam surgite; *accumbentes* enim apud veteres *se reponebant* (ut infr. Hor. loquitur Sat. II, 4. 39.) *in cubitum*, nempe sinistrum. — *presso* h. e. impresso, vel innixo sc. pulvillis substratis. hinc pulvillus coenantium cubito suppositus infr. Sat. II, 3. 255. dicitur *cubital*. Opportune in sententiam comparat Cl. *Mitsch*. Phocyl. (Brunck. Gnom. p. 92.) Fr. VII. *Χρὴ δ' ἐν συμποσίῳ κυλίκων περινισσομενάων Ἡδέα κωτίλλοντα καθήμενον οἰνοποτάζειν.*

v. 9—12. Sodales obiurgationem magistri bibendi haud iniquo animo accepisse, imo eum, ut una secum biberet, amice provocasse videntur; hinc dicit: vos me invitatis, ut partem vini Falerni vobiscum bibam? agedum bibam, sed frater Opuntiae Megillae antea nomen puellae, quam amat, mihi significet. — *severi*, austeri, amari; nam grata amaritudo pertinet ad virtutem vini Falerni; hinc Catulus XXVII. 1. *Minister vetuli, puer, Falerni, Inger mi calices amariores.* — *Opun. Meg.* — *Megilla* dicitur *Opuntia*, ab eius patria, Opunte, Locridis oppido; fuit autem haec puella haud dubie pulchritudine sua tam nobilis, ut omnibus esset notissima: — in *beatus*, *vulnere* et *perire* observent tirones suave oxymoron; simili suavitate *Amor* Posidippo Epigr. XI. 4. Anthol. Graec. T. II. 49. dicitur *γλυκύπικρος*, et apud Catull. LXIV. 95. *Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces*, ubi cf. quae in hanc rem notavimus.

v. 13—20. *alia mercede* h. e. alio pacto, alia conditione; — *quae te cunqu. dom. Ven.* cett. quaecunque te captum tenet puella, non est, quod eius amoris te pudeat, nam tu semper eiusmodi sectaris amores, qui iuveni ingenuo haud dedecori sunt. — *amore peccare* simpliciter pro: amare, ut infr. I, 33. 9. et sic saepe alibi, praecipue de amore haud legitimo. — *Quidquid habes*, quamcunque demum amas puellam; similiter Catullus VI. 15. *Quare, quidquid habes boni malique, Dic nobis.* — *depone tutis auribus*, committe mihi,

Depone tutis auribus — Ah miser
Quanta laboras in Charybdi!
Digne puer meliore flamma!
Quae saga, qui te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

qui tuto, et sine omni metu, ne evulgetur, committere potes. Auribus *tutis* opponuntur infr. Sat. II. 6. 46. aures *rimosae*. — *quanta lab. Charyb.* — pro *laboras in Charybdi* vulgo legitur: *laborabas Charybdi*, quod explicant: huc usque laborabas et adhuc laboras; sed *Bentleius*, cum neque hunc imperfecti usum in hoc loco concoquere posset, neque praepositionem *in* ad locutionem *laborare* facile desiderari posse existimaret, (aliud enim esse *laborare morbo*, *frigore*, *inopia* cett. aliud *laborare in itinere*, *in silva*, *in mari*, *in puella*, ut supr. I, 17. 19.) egregie pro *laborabas* ad orationis simplicitatem iuvandam dedit: *Quanta laboras in Charybdi* h. e. quam periculosam tibi puellam amas! Visa igitur mihi est haec lectio, quam in textum reciperem, dignissima. — Suaviter autem meretrix, rapaciter amatorum bona absorbens, notae illi inter Italiam et Siciliam voragini, Charybdi comparatur; cf. Cl. *Mitsch.* qui Graecorum in hanc rem exempla suppeditat; hinc Sidon. Ep. IX. 6. meretricem *domesticam Charybdim* vocat.

v. 21 — 24. *Thessalis venenis*, herbis potentibus, (φαρμάκοις) quarum in artis magicae usum feracissima fuisse dicitur Thessalia. — *quis poterit Deus?* de hac proverbiali locutione in rebus perditis et desperatis vide, quae ad h. l. Cl. *Mitsch.* attulit. — *Vix illig. te trif. Peg. exped. Chim.* pro vulgari: nullus omnino ab amore, quo ista te vinctum tenet, dissolvere poterit. — Meretrix illa, rapacitate sua iuvenum bonis infestissima, comparatur cum triformi illo monstro, Chimaera (de quo Hom. Il. VI. 181. *Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.*) quam, Lyciae regioni infestissimam, Bellerophon, Pegasi, a Minerva in hanc rem ei traditi, ope, occidisse dicitur; Hesiod. Theog. 325. *τὴν μὲν Πήγασος εἷλε καὶ ἐσθλὸς Βελλεροφόντης.* — *illigatum Chimaerae*, annexum quasi Chimaerae, h. e. amoris laqueis ab hac meretrice irretitum. Bene in hanc sententiam attulit Cl. *Mitsch.* Epigr. XXXII. *Ἀδεσπ.* in Anth. Graec. Tom. IV. p. 124. *Παιδείῳ, Θρασύβουλε, σαγηνευθεὶς ὑπ' ἔρωτι Ἀσθμαίνεις, δελφὶς ὥς τις ἐπ' αἰγιαλοῦ Κύματος ἱμείρων· δρέπανον δέ σοι οὐδὲ τὸ Περσέως Ἀρκεῖ ἀποτμῆξαι δίκτυον, ᾧ δέδεσαι.* cf. Lucill. Epigr. LXXXVIII. in Anth. Graec. T. III. p. 46.

CARMEN XXVIII.

ARCHYTAS.

Te maris et terrae numeroque carentis arenae
   Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope litus parva Matinum
   Munera: nec quidquam tibi prodest
Aërias tentasse domos, animoque rotundum

CARMEN XXVIII.

Archytas Tarentinus, Pythagoreus, profunda geometriae et astronomiae scientia pariter ac morte, qua, naufragio prope Apuliae litus facto, periisse traditur, notus, iam in hoc carmine, quod totum sententiae: *de communi moriendi necessitate*, tractandae destinatum est, cum nauta quodam loquens inducitur. Fingitur nempe nauta quidam, cum forte in Archytae corpus, fluctibus prope litus Matinum eiectum, incidisset, mirabundus eum ita fere allocutus esse: Ergo ne tu quidem, Archyta, mortem effugere potuisti, et nunc, qui antea immensa maris, terrae et caeli spatia emensus es, tam exiguum terrae spatium corpore occupas? cui Archytae Manes inde a v. 7. usque ad carminis finem: non est, quod me occidisse mireris; Tantalus quoque, Tithonus, Minos et Pythagoras occiderunt, nec ullus quisquam moriendi necessitate exemtus est; sed diverso modo et diversa aetate moriuntur homines; alius in bello, alius in mari, alius in iuventute, alius in senectute morti succumbit; equidem naufragio perii; inhumato igitur mihi particula terrae iniecta iusta persolve; quod si feceris, secundam et quaestuosam navigationem tibi apprecor; at si me neglexeris, iusta huius sceleris te tuosque nepotes manebit poena, — quamvis festinas, hoc tamen pietatis officio, quod brevissimum temporis spatium exigit, antequam ulterius naviges, defungi poteris. — Vestigia Graeci cuiusdam poetae, quibus Hor. institerit, ubique in hoc carmine expressa animadvertes.

v. 1—6. Nauta usque ad vers. 7. loquitur. — *maris et terrae mensorem*, geometram; *numer. car. aren. mens.* arithmeticae, qua infinitum arenae numerum subducere didicerat, peritum; exstabat olim de *arenae numero* Archimedis liber Ψαμμίτης inscriptus. — *parva munera exigui pulveris*, ornate pro: pulvis exiguus, exigua pulveris pars; *munus*, ut saepe, inservit periphrasi, ut infr. Od. II, 1. 38. — *cohibent*, apposite et cum delectu iam pulvis exiguus vel spatium arctissimum *cohibere* h. e. capere, retinere, coercere, dicitur Archytam, cuius animus amplissima maris, terrae et caeli spatia antea complexus et emensus fuerat; infr. II, 20. 8. *nec Stygia cohibebor unda.* III, 4. 80. *trecentae Pirithoum cohibent catenae.* — *litus Matinum*, de ora Calabriae occidentalis, a Calabriae promontorio *Matino*. — *aërias tentasse domos, animoque rot. percurr. pol.* pro vulgari: astrono-

Percurrisse polum, morituro.
Occidit et Pelopis genitor, conviva deorum,
Tithonusque remotus in auras,
Et Iovis arcanis Minos admissus: habentque

niae operam dedisse. Similiter fere in Epigr. II. Ptolemaei Reg. Anthol. Gr. T. II. p. 65. *Οἶδ', ὅτι θνατὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος· ἀλλ' ὅταν ἄστρων Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας, Οὐκ ἔτ' ἐπιψαύω ποσὶ γαίης* cett. *tentare aërias domos*, quod adiecta locutio *animo rotundum polum percurrere* magis explicat, iam est: caelum vel caeli sidera explorare, perscrutari, emetiri; sic passim *tentare* simpliciter pro: *explorare* dicitur; Virg. Aen. III. 32. *causas penitus tentare latentes.* et supr. I, 11. 3. *Babylonios numeros tentare.* Itaque *τὸ tentare* ad impium ausum, quo Archytas, ut philosophus, in naturam deorum inquisiverit, cum Cl. *Mitsch.* referre nolim. *animo percurrere polum* dictum est, ut *mente animoque omne immensum peragrare.* apud Lucret. I. 73.

v. 7—16. *Occidit et Pelopis* cett. Archytas iam nautae usque ad carminis finem respondet. — Sensus et nexus huius paulo impeditioris loci est fere hic: noli, quaeso, o nauta, mirari, quod ego occiderim; occidit quoque Tantalus, quamvis deorum epulis admissus est, et Tithonus, quamvis ab Aurora in caelum raptus est, et Minos, quamvis cum ipso Iove familiariter versatus est; Pythagoras adeo, qui iam semel Troiani belli temporibus sub Euphorbi, Panthoi filii, persona se vixisse refixo scuto testatus est, quamvis tum non plane morte extinctus est, quia non ipsam animam, sed nervos atque cutem tantum Morti concesserat, h. e. corporis exuvias tantum deposuerat, Pythagoras, inquam, qui vel te ipso iudice magnus philosophus fuit, iterum ad Orcum demissus est. — De moriendi necessitate Archytas acquiescit in solatio, quod alii quoque viri nobiles a nobiliorum ante se mortuorum exemplo petierunt. Sic Achilles apud Hom. Il. XVIII. 117. *Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε Κῆρα, Ὅσπερ φίλτατος ἔσκε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι.* cf. eundem Lib. XXI. 107. Lucret. III. 1038. et 1055. Virgil. Aen. X. 469. seqq. et Hor. infr. II, 16. 29. IV, 7. 13. — *Pelopis genitor*, Tantalus, rex Lydiae, qui, cum esset opulentissimus, ipsos deos ad convivia vocasse, et ab iisdem vicissim eorum mensis adhibitus fuisse dicitur; cf. Euripid. Orest. 9. Pind. Olymp. I. 86. Ovid. Met. VI. 173. seqq. hinc *conviva deorum.* — *Tithonus*, Laomedontis, regis Troiani, vel frater vel filius, ob insignem corporis pulchritudinem ab Aurora in *auras* quidem *remotus* h. e. in caelum raptus, (*ὃν ἀστέρων*, ut Euripid. Troad. 855. loquitur, *τέθριππος ἔλαβε χρύσεος ὄχος ἀναρπάσας*) sed longa senectute, (cf. infr. II, 16. 30.) quam ab immortalitate, ab Iove ei concessa, deprecari Aurora neglexerat, consumtus esse fingitur; cf. Hygin. Fab. 270. — *Iov. arc. Min. admiss.* Minos, rex ille Cretae, quia ad leges, quas tulit, sanctiores et augustiores reddendas, se Iovis consortio, familiaritate et consiliis uti callide iactaverat, *Iovis arcanis* (sc. colloquiis, consiliis,) *admissus* dicitur. Hinc ille apud Hom. Od. XIX.

Tartara Panthoiden, iterum Orco
Demissum; quamvis, clypeo Troiana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem Morti concesserat atrae;
Iudice te non sordidus auctor
Naturae verique. Sed omnes una manet nox,
Et calcanda semel via leti.

179. *Διὸς μεγάλου ὀαριστὴς* audit, de quo Pausan. III. 2. 207. *βουλεύσασθαι. ὑπὲρ τῶν νόμων, οὐκ ἄνευ θεοῦ τὸν Μίνω.* — *habentque Tart. Panth.* Archytas iam pio gratoque animo in virorum nobilissimorum censum refert quoque magnum suum praeceptorem Pythagoram, qui propositam de metempsychosi sive animarum migratione doctrinam, cum non solum se Troiani belli temporibus *Panthoiden*, Panthoi filium, Euphorbum, fuisse affirmasset, sed id quoque *clypeo*, quem se Euphorbum gestasse aiebat, in templo Iunonis haud procul Mycenis, ubi ille inter alia *ἀναθήματα* affixus esset, *refixo* (h. e. detracto) et vere Euphorbi nomine, uti praedixerat, inscripto, comprobasset, suo ipsius exemplo stabilivisse dicitur; v. Ovid. Met. XV. 160. seqq. cf. Interpp. ad Aelian. V. H. V. 26. et ad Diog. Laert. VIII. 5. — *iterum Orco demissum*, h. e. iterum mortuum, nam semel, necatus nempe, cum Euphorbus esset, a Menelao, ad Orcum demissus erat, ubi tamdiu eius anima latuit, usque dum in novum corpus ei migrare liceret. — *quamvis*, si Pythagoras nihil ultra nervos atque cutem Morti concesserat, animo scilicet superstite, eum secundum metempsychosim iterum Orco demissum esse, mirum sane non est; exspectes igitur pro particula: *quamvis*, cui inest impedimenti alicuius notio, aliam, quae causam, cur aliquid fieri potuerit, designet. Suspicor igitur, Horatium pro *quamvis* scripsisse: *quoniam is;* unusquisque enim videt, quam facile *quoniam is* in *quamvis* depravari potuerit. — *Iudice te*, ut tu ipse iudicabis; nam cum in inferiore Italia, haud dubie huius nautae, h. e. mercatoris, patria, Pythagorae nomen celebratissimum esset, sane de iudicio, quod ille de Pythagora laturus esset, certus esse potuit Archytas; itaque lectio *Iudice me*, quam ex coniectura aliorum in textum recepit *Iani*, neutiquam probanda est, praecipue cum Pythagorae commune et publicum de eo iudicium longe honorificentius sit privato. Erudite et copiose de hoc loco disputat Celeberr. *Wolfius* in Opusculis sive: *Vermischte Schriften und Aufsätze*, (*Hall.* 1802.) p. 431—452. — *non sordidus*, haud contemnendus per *λιτότητα* pro: magnus, gravis; *auctor naturae verique*, doctor eorum, quae in rerum natura latent, et quae vera aut falsa sunt, vel: qui in rerum naturam penetrare, et vera a falsis discernere docet, h. e. philosophus. Sic *auctor* pariter de philosophiae doctore apud Cic. Off. II. 2. *quamquam in antiquissima philosophia, Cratippo auctore, versaris.* — *Sed omn. un. man. nox* cett. cf. in hanc sententiam supr. I, 4. 19. infr. II, 3. 21. et 14. 11. Propert. III. 20. 21. *Sed tamen huc omnes, huc primus*

Dant alios Furiae torvo spectacula Marti:
  Exitio est avidum mare nautis:
Mixta senum ac iuvenum densentur funera; nullum
  Saeva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
  Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagae ne parce malignus arenae
  Ossibus et capiti inhumato

et ultimus ordo, Est mala, sed cunctis ista terenda via.

v. 17—22. Diversa mortis genera latius exsequitur Stat. Silv. II. 1. 210. seqq. et alii, quos ad h. l. laudavit Cl. *Mitsch.* — Qui in bello pereunt, sublimiore imagine a *Furiis Marti spectaculo dari* dicuntur; scilicet *Furiae*, quae in proeliis adsunt, (cf. Virgil. Aen. VII. 324. seqq.) instigant et in furorem coniiciunt pugnantes, quos immitis, qui et ipse adest, Mars saevo cum ioco caedi videt. — *avidum*, omnia absorbens et deglutiens. — *densentur*, coacervantur, a *densere*, verbo Lucretiano. — *null. saev. cap. Proserp. fugit*, inversa constructio pro: nullum caput fugit saevam Proserpinam; h. e. nullus adhuc capitis crinis saevae Proserpinae manibus se subducere potuit. — Datum nimirum est Proserpinae id negotii, ut mori destinatis crinem de vertice abscinderet. Virg. Aen. VI. 698. *Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Oreo.* Scilicet ut victimae, pilis in fronte evulsis et in ignem coniectis, (cf. Virg. Aen. VI. 245. quod proprie κατάρχεσθαι dicebatur) diis superis, ita morti destinati, crine abscisso, tanquam victimae, diis inferis consecrabantur. — Eandem sententiam Noster infr. Sat. II. 6. 94. ita variavit: — *neque ulla est Aut magno aut parvo leti fuga.* — *Me quoque* cett. ergo ego quoque perii, et quidem naufragio. *Notus, rapidus comes devexi Orionis*, ornate pro vulgari: tempestas. Nam sub occasu Orionis (Virg. Aen. VII. 719. *Saevus ubi hibernis Orion conditur undis*) furere et tempestatem ciere solent venti. (Hesiod. Ἔργ. 621. Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἀῆται.) Hinc *Notus* (*quo non arbiter Hadriae Maior, tollere seu ponere vult freta* supr. I, 3. 15.) dicitur *comes Orionis devexi* h. e. occidui; similiter Orion ad occasum se vergens infr. Od. III, 27. 18. vocatur *pronus*. — *obruit* Virg. Aen. VI. 336. *Obruit Auster, aqua involvens navemque virosque.* — *undis Illyricis*, fluctibus maris Illyrici, h. e. Adriatici.

v. 23—29. *ne parce malignus ar.* cett. noli, quaeso, tam maligno et inhumano in me esse animo, ut operae parcas, vel graveris, particulam levis pulveris (ψαμάθου μόριον βραχὺ in simili re apud Diodor. Zon. Ep. IX. 7. Anthol. Graec. T. II. p. 70.) inhumato meo corpori iniicere; nam cum veteres teneret opinio, animam insepulti corporis non posse quieti dari, sed centum annos circa Stygem vel circa corpus errare, nihil inhumati corporis sorte cogitari iis potuit atrocius. Haec cogitatio misere quoque cruciabat Ariadnen, a Theseo in sola insula Naxo dere-

Particulam dare: sic, quodcunque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinae
Plectantur silvae, te sospite, multaque merces,
Vnde potest, tibi defluat aequo
Ab Iove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis inmeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere? Fors et
Debita iura vicesque superbae
Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.

lictam, dum dicit apud Catull. LXIV. 153. *neque iniecta tumulabor mortua terra*. cf. Virg. Aen. VI. 365. Apposite cum Hor. Cl. *Mitsch.* comparavit Iuliani Aegypt. Ep. LIV. Anthol. Gr. T. III. p. 207. *Πλώεις ναυηγόν με λαβὼν, καὶ σήματι χώσας; Πλῶε, Μαλειάων ἄκρα φυλασσόμενος. Αἰεὶ δ' εὐπλοΐην μεθέποις φίλος· ἢν δέ τι ῥέξῃ Ἄλλο τύχη, τοίων ἀντιάσαις χαρίτων.* — *sic, quodcunque* cett. quod si feceris, opto, ut, quaecunque tibi in mari Italo naviganti tempestas imminebit, te sospite, in silvas Venusinas avertatur; de usu particulae *sic* cf. supr. ad I, 3. 1. *merces*, lucrum, quaestus. *unde* h. e. a quo, sc. Iove, *potest* sc. defluere; cf. supr. ad I, 12. 17. — *tibi defluat*, affatim tibi affluat, largiter in te effundatur, (*ἐς τὲ καταῤῥεῖ* Theocrit. 1. 5.) — *Neptun. sacr. cust. Tarent.* cum Tarentini Neptunum, ut deum tutelarem, (*ἐγχώριον*) ad cuius filium, Tarantem, urbis suae primordia adeo referebant, singulari cultu venerarentur, Archytas sane, ut Tarentinus, multo magis sperare poterat, fore, ut deus patrius precibus eius locum relinquat.

v. 30—36. *Negligis — committere?* an parum curas scelus committere, nepotibus tuis, qui nihil tale meruerunt, expiandum? — Nam quicunque in corpus mortui inciderat, nec illud sepeliendum curaverat, is secundum antiquissimorum populorum opinionem deos contra se irritasse, (Hom. Odyss. XI. 73.) et hoc graviore quasi scelere (*ἄγει*) non solum se, sed etiam nepotes suos, eorum irae atque vindictae obstrinxisse putabatur; de qua re vide, quae praeter *Valcken.* ad Eurip. Phoeniss. 941. et ad Hippol. 826. Cl. *Mitsch.* ad h. l. attulit. *postmodo te natis*, nepotibus, *τοῖς ἐξοπίσω παισίν.* — *τὸ te* aptius in casu sexto pro: ex te, ad *natis*, quam in casu quarto ad *committere* refertur; *natus aliquo* pro: ex aliquo, sexcenties apud poetas. — *debita iura*, poena, quam quis debet, cui quis obstrictus est, poena merita. *vices superbae* h. e. superbiae, quam quis vicissim ab aliis experitur, poena, *ἀντίποινα, ἀμοιβή;* sic apud Propert. I. 13. 10. *vices exigere* pro: poenam vicissim exigere, iniuriam remunerari, ulcisci. — *prec. non linq. inultis*, haud inultae et irritae erunt meae imprecationes, si insepultum me hic reliqueris. — *resolvent*, sc. a poena, cui scelere tuo te obligasti. — *iniecto ter pulvere*, nam ad iusta inhumati corporis persolvenda parva iniectae

Quamquam festinas, non est mora longa, licebit
Iniecto ter pulvere curras.

CARMEN XXIX.

AD ICCIVM.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabaeae
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas? Quae tibi virginum

terrae vel pulveris particula sufficiebat, quod Graeci γῆν vel κόνιν ἐπαμήσασθαι dicebant; vid. *Dorvill.* ad Charit. p. 422. seqq. edit Lips.

CARMEN XXIX.

Cum Iccius, ex umbra et otio, ubi se totum huc usque philosophiae abdiderat, nunc in solem, quod aiunt, et pulverem prodituras, nomen suum praeter exspectationem omnium professus esset apud exercitum, quem Augustus, duce Aelio Gallo, in Arabiam Felicem, ditioni suae subiiciendam, missurus erat; (de qua, quamvis parum prospero successu V. C. DCCXXX. suscepta expeditione vid. Dio LIII. p. 723. Strabo XVI. p. 780. et Plin. VI. 28.) Horatius, de hoc incredibili amici sui consilio certior factus, facete eum, ut novum et timendum, si Diis placet! regum Sabaeorum domitorem deridet atque traducit. — Observent tirones, qua arte et elegantia poeta simplicem sententiam: „Quis putaverat, fieri potuisse, ut tu, Icci, ex philosophiae studioso miles fieres?“ exornaverit!

v. 1 — 10. *beat. n. Arab. invid. gaz.* quasi compulerit Iccium ad militiam divitiarum in Arabia Felice sibi colligendarum cupiditas. — *nunc*, cum vi, tu, qui ante, ut philosophus, a divitiarum quaerendarum studio alienissimus fueras. — *beatae gazae* sunt, quibus censentur beatiores, quae sunt beatiorum; sic apud Catull. LXVIII. 14. *dona beata petere* pro: dona, quae sunt beatiorum, petere. — *et acr. mil. par. n. a. dev. Sab. reg.* quasi summa belli posita sit in hoc novo ex philosopho facto milite, qui solus et unus non ante devictos Sabaeae reges devincere possit; quam salse! — *Sabae. reg.* Sabaea, Arabiae Felicis pars, pro totis eius finibus; habebat autem unaquaeque Arabiae Felicis pars suum regulum. — *non ant. devict.* nondum enim usque ad Arabiam Felicem, quam philosophus noster nunc perdomiturus erat, Romanorum arma penetraverant. — *horribil. Med.* exercitum enim illum, quem secuturus erat Iccius, ad Parthos Indosque simul debellandos destinatum fuisse, ex locis supr. I, 12. 56. et infr. I, 35. 31. colligi potest. — *horribili*, hosti vel maxime fortitudine sua Romanis timendo. — *nectis catenas?* scilicet ut iis constringantur captivi ante Iccii victoris currum triumphalem ducendi. — *Quae tibi virginum*

Sponso necato barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis,
Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti,
Cum tu coemtos undique nobiles
Libros Panaetî, Socraticam et domum

cett. sensus: quam magnificus tibi victori accedet honor, quando regia virgo, cuius sponsum necasti, tibi serva, et puer regius, bene in sagittarum iaciendarum arte exercitatus, pincerna erit? — *quae virginum barbara* pro vulgari: quae virgo barbara, vel: quae barbararum virginum; per *virginem barbaram* intelligo *regiam*, quae infr. III, 2. 8. ubi pariter de Romanorum fortitudine, sponsis barbararum virginum infesta, sermo est, plenius *adulta bellantis tyranni virgo* dicitur; — *puer quis ex aula* sc. Arabum vel Parthorum regis cuiusdam, h. e. puer regius. — *ad cyathum stat.* sc. ut vinum infundat et ministret, h. e. pocillatoris munere fungatur. *statui* pro: stare. Cl. *Mitsch.* laudat Auson. Idyll. de Hist. 19. *Stat Iovis ad cyathos, genuit quem Dardanius Tros.* — *capill. unct.* nam ad conviviorum magnificentiam et splendorem pertinebat quoque pincernarum tam formositas, quam externus eorum cultus, inter alia in crinibus eleganter comendis et unguendis positus. — *Doct. sag. tend. Ser. arc. pat.* non cum interpretibus haec adiecisse poetam puto, ut puerum ab ingenuis, quibus ille imbutus fuerit, artibus commendaret, sed ut Iccio eum, ut sagittarum iaciendarum peritissimum, redderet terribilem; hinc *Medus* quoque ab Iccio vincendus paulo ante *horribilis* dicebatur. His omnibus autem magnum, quod Iccius nunc subeat, discrimen inaui, sponte apparet. — *tendere sagittas arcu*, paulo audacius pro: sagittas ex arcu tento iacere; nisi quis *tendere* simpliciter pro: dirigere, dictum putet. Similiter *telum tendere* dixit Virgil. Aen. V. 508. *Post acer Mnestheus adducto constitit arcu, Alta petens, pariterque oculos telumque tetendit.* — *Sericas*, ab Orientis populo, Seribus, iaculandi arte nobilissimis; est igitur *Sericus*, nisi forte ipsam gentem, Seres, ab Iccio domandos, poeta respexerit, epitheton ornans, ut paulo post v. 15. *loricae Iberae* et IV, 9. 17. *Cydonius arcus.* I, 15. 17. *Gnosius calamus.* I, 27. 5. *Medus acinaces.* I, 16. 9. *Noricus ensis* et eiusmodi generis alia; *paterno*, a patre, qui eo usus fuerat, accepto.

v. 10 — 16. *ard. pron. relab. poss. riv. mont.* h. e. fieri posse, ut rivi sursum pariter ac deorsum prono cursu ad arduos montes relabantur; *montibus* est casus tertius. Caeterum fluviorum ad fontes recursus saepe de rebus ἀδυνάτοις, vel de verso rerum ordine; vid. Interpp. ad Ovid. Her. V. 30. — *Panaet.* Panaetius, Rhodius, Stoicorum princeps, Antipatri discipulus, Posidonii doctor

Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

CARMEN XXX.

AD VENEREM.

O Venus, regina Gnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Ture te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.
Fervidus tecum Puer, et solutis
Gratiae zonis, properentque Nymphae,

(Cic. Divin. I. 3.) Scipionis, Africani Maioris, familiaris, (Vell. Pater. II. 13. 3.) multis, quos scripsit, libris, praecipue περὶ τοῦ καθήκοντος, nobilitatem nactus; cf. Cic. de Offic. I. 2. et III. 2. — *Socratic. dom.* intellige libros philosophorum e familia h. e. secta vel schola Socratis, v. c. Xenophontis, Platonis, Aeschinis cett. — *Iberis*, ex ferro optimo, Hispano nempe, confectis.

CARMEN XXX.

Dum Glycera, haud dubie puella formosior, sacra in domo sua parat Veneri; hanc, ut dextra atque propitia cum toto comitatu suo illi adesse velit, piis precibus poeta implorat. — Similitudinem quandam cum hoc carmine κλητικῷ habet Fragm. XXIX. apud Anacr. edit. Fisch. p. 271.

v. 1 — 4. *regina Gnidi*, sic vocatur Venus, quia, ut dea tutelaris Gnido praeerat, et imperium suum ibi exercebat; *Gnidus*, urbs Doridis in Caria, simulacro Veneris a Praxitele sculpto nobilissima. v. Pausan. Attic. I. 20. Plin. XXXVI. 5. — *Paph.* Paphus, Cypri oppidum, Veneris cultu satis notum, cf. Virg. Aen. X. 51. et I. 415. — *Sperne*, pro vulgari: relinque, desere; sic supra I, 19. 9. Venus, cum tota in animum poetae rueret, *Cyprum deseruisse* dicitur; *spernere* nempe hactenus iam debebat Venus Cyprum, ut, quamdiu in domo Glycerae ei sacra fierent, tamdiu illam propriae suae sedi anteponeret. Plures urbes Veneri sacras recenset Catull. XXXVI. 11. seqq. — *vocantis te ture multo* h. e. advocantis et invitantis te ad lautiora tibi adolenda sacrificia. *decoram*, refer ad munditiem et nitorem, quo, ut decebat die festo, domus splenduit.

v. 5 — 8. *Fervidus tecum Puer* cett. sensus: et quidem cum dulcissimis, qui assidue tibi adhaerere solent, comitibus, Amore, Gratiis, Nymphis, Iuventate et Mercurio. — *fervidus*, est enim *Amor* animosus et fervidioris ingenii puer. — *Gratiae*, perpetuae Veneris comites et ministrae, cf. supr. I, 4. 5. et Hom. Hym. in Ven. v. 61. Claud. de Nupt. Honor. v. 100. — *solutis zonis*, discinctae, sine zonis; quod ad gratam Gratiarum negligentiam referendum. *Iuventas*, Ἥβη, quae pariter in Veneris comitatu apparet apud Hom. Hym. in Apoll. 195. — *par. com. sine te*, a Venere enim iuventas lenocinia

Et parum comis sine te Iuventas,
Mercuriusque.

CARMEN XXXI.

AD APOLLINEM.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat, de patera novum
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniae segetes feracis;
Non aestuosae grata Calabriae
Armenta; non aurum, aut ebur Indicum,

sua accipit, h. e. Amor iuventam amabilem reddit; — *Mercuriusque*, qui adest Veneri facundia sua, (est enim deus λόγιος, cf. supr. I, 10. 3.) ut amantes inter se conciliet. Hinc ipsa Venus apud Apul. Met. VI. p. 93. (Plant.) *Scis, sororem tuam Venerem sine Mercurii praesentia nil unquam fecisse.*

CARMEN XXXI.

Cum die solemni, quo Augustus Apollinis templum in Palatino rite dedicaverat, (V. C., ut tradit Dio LIII. 1., DCCXXVI.) nemo non, tam publice, quam privatim, vota nuncuparet; Horatius secus in his votis a vulgo sentiens, neque opes, neque latifundia, neque alia, quibus vulgo censetur humana felicitas, sed res tantum ad vitam sustentandam necessarias, tum animi corporisque sanitatem, honestam denique et poeseos studio exhilarandam senectutem ab Apolline sibi expetit.

v. 1 — 4. Finge tibi Horatium ex media quasi turba precantium et certatim variis votis Apollinem fatigantium in haec, quibus carmen exorditur, verba erupisse: *Quid dedicatum poscit Apollinem vates?* h. e. at quid ego peto ab Apolline, cui hodie templum consecratum est? Pro *ego* significanter posuit *vates*, ut ostendat, se pro eo, quod sibi poetae insit, ingenio longe distare ab humiliore sentiendi ratione populi, rebus vanis atque inanibus felicitatem humanam metientis. — *de pat. nov. fund. liqu.* h. e. novum vinum libans; novum enim vinum adhiberi solebat in libationibus, hinc supr. XIX. 15. *patera bimi meri.* — *opimas segetes* h. e. pingues agros, (πίονας ἀγρούς Hom.) sic *seges* pro agro apud Tibull. I. 3. 61. *Fert casiam non culta seges;* sed recte quoque *opimae segetes* explicari possunt de ubertate frugum, quae ex opimis segetibus colliguntur. — *Sard. ferac.* de Sardiniae fertilitate vid. Mel. II. 7. Val. Max. VII. 6. — In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Pind. Nem. VIII. 63.

v. 5 — 8. *grata* sc. dominis, quos suaviter delectat magnorum armentorum possessio. *Calabriae*, ob egregia enim huius regionis pascua alebant ibi beatiores armenta et greges; cf. infr. Epod. I. 27. — *aestuosae*, praecipue sub sidere *fervido;* infr. Epod. I. 27. *Pecusve Calabris ante*

Non rura, quae Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.
Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna, vitem: dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce,
Dîs carus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens aequor Atlanticum
Impune. Me pascant olivae,
Me cichorea, levesque malvae.
Frui paratis et valido mihi,

sidus fervidum Lucana mutet pascua. — *ebur Indic.* ad magnificentiam apud veteres pertinebat inprimis supellex affabre ex ebore facta; in summo autem pretio fuisse *ebur Indicum* operose docet *Cerda* ad Virg. Georg. I. 57. — *Liris*, (nunc *Garigliano*) fluvius Latium et Campaniam dividens, cuius utramque ripam agri fertilissimi ambiunt. — *mordet*, exquisitius pro: alluit; similiter *rodere* apud Lucret. V. 257. *et ripas radentia flumina r o d u n t;* et sic supr. Carm. I, 22. 6. *lambit*, et infr. II, 3. 18. *lavit.* — *taciturnus*, similiter hic leniter et quiete fluens fluvius apud Sil. Ital. IV. 352. *tacitas ripas perstringere* dicitur.

v. 9 — 16. *Prem. Cal. falc.*, *qu. ded. Fort.*, *vit.* alii in Campania possideant colantque vineas. — *falce premere vitem* est: inutiles vitis ramulos amputare, quod dicebatur *putatio*; unde *falx* ipsa dicta est *putatoria* apud Pallad. I. 43. 1. cf. *Voss* ad Virg. Georg. II. 362. Similiter *falce premere* pro: amputare, dixit Virg. Georg. II. 401. — *Calena*, quod ex vulgari ratione ad *vitem* referri debebat, doctiore ratione ad *falce* poeta retulit, plane et supra I, 20. 9. *praelum Calenum* et infr. III, 16. 34. *amphora Laestrygonia.* — *exsiccet* h. e. ebibat; sic infr. I, 35. 27. *cadi siccati* pro: epoti. *culull.* — *culullus* proprie, ut Acron ad h. l. docet, calix fictilis, quo Pontifices virginesque Vestales in sacris utebantur; iam de poculo capaciore; *exsiccare vina culullis* pro: culullos exsiccare vinis; *reparata*, pro verbo simplice *parata* h. e. empta. *Syra merce*, intellige aromata, unguenta cett. ex India et Arabia in Syriam, et inde Romam deportata; mercator nempe, cum mercatura apud veteres in mercibus praecipue permutandis (nos: *Tauschhandel*) versaretur, pecuniae loco mercem pro vino dedit. Fortasse Horatius cum delectu et accommodate ad merces, quae permutantur, iam posuit *reparare;* nam qui pro data aliqua merce aliam recipit, pretium oblatae rei accepta alia eiusdem pretii re quodammodo *reparat.* — *Dis carus ipsis*, ipsorum deorum praesidio atque tutela fruens; *aequor Atlanticum* ad insanam quaestus faciendi cupiditatem designandam posuit tanquam remotissimum. — *cich. cichoreum* (κιχοϱεῖον sive κιχώϱιον) nos: *Endivie; levea*, quia alvum adstrictiorem levant; nam *malvae* (ut infr. Epod. II. 57.) *gravi corpori salubres.*

v. 17 — 20. *Frui paratis* h. e. iis,

Latoe, dones, et, precor, integra
Cum mente; nec turpem senectam
Degere, nec cithara carentem.

CARMEN XXXII.

AD LYRAM.

Poscimur: — si quid vacui sub umbra
Lusimus tecum, quod et hunc in annum

quae mihi iam parata sunt, quae ego possideo; *et valido mihi*, et mihi bene valenti; infr. Epist. I, 18. 3. *Si validus, si laetus erit;* — opportune in hanc sententiam Cl. *Mitsch.* affert locum ex Menandri *Κόλακι* (apud Athen. XIV. 22. p. 659.) — *εὐχώμεθα Ὀλυμπίαισι, πᾶσι, πάσαις — διδόναι σωτηρίαν, ὑγίειαν, ἀγαθὰ πολλὰ, τῶν ὄντων τε νῦν ἀγαθῶν ὄνησιν.* — *Latoe* (*Λατῷε*) Latonae fili, Apollo; *integra* Cl. *Mitsch.* explicat de animo ab omni scelere puro; equidem malim referre ad integrum mentis usum, sive mentis sanitatem, ad illud Iuvenal. X. 356. *Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.* — *nec turp. senect. deg. n. cith. carentem.* Cl. *Mitsch.* in hanc sententiam attulit Euripid. Herc. Fur. 676. seqq. et e Theognideis v. 769. seqq.

CARMEN XXXII.

Lyram, qua, ab Alcaeo sibi tradita, princeps Romanorum Aeolium carmen (ut infr. loquitur III, 30. 13.) ad Italos modos deduxerat Horatius, non sine voluptatis et gloriae, tam sibi, quam Alcaeo, per eam partae, sensu alloquitur, eiusque laudes peculiari hoc carmine celebrat. — Vitupetur autem poeta solemnibus quasi in hoc carmine verbis lyram suam allocutus esse tum, cum ad gravioris argumenti carmen aliquod componendum impelleretur.

v. 1 — 4. *Poscimur* h. e. ad canendum nunc ego evocor et impellor; utrum Augustus an Maecenas an amicus quidam poetam impulerit haud liquet; sed fuisse aliquem, qui Horatio rem quandam, carmine celebrandam, proponeret, ex voce *poscimur* satis probabiliter colligi posse videtur. Nam si Horatius sponte vel ipsius animi impetu ad lyram tractandam impulsus fuisset, vix *poscimur* dixisset. Quemadmodum autem Horatius *Carmini Saeculari*, Augusti auctoritate composito, singulari carmine (IV, 6.) praelusit, ita hoc quoque alii cuidam gravioris argumenti carmini, v. c. duobus illis carminibus, quibus, Augusto poscente, Drusi et Tiberii victorias celebravit, (IV, 4. IV, 14.) praelusisse videri potest. — *Pro poscimur* dedit *Bentleius:* *poscimus*, sed haec lectio, licet docte a Bentleio adstructa, mihi parum probatur. — *vacui*, h. e. otiosi. — *vivat* h. e. duret, permaneat; infr. Epist. I, 19. 2. *Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt.* Liv. XXXIX. 40. de M. Porcio Catone: *vivit immo vigetque eloquentia eius, sacrata scriptis omnis generis.* ubi plura exempla de hoc usu verbi *vivere* congessit diligentia *Drakenborchii.* — *hunc in*

Vivat, et plures, — age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primum modulate civi;
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive iactatam religarat udo
Litore navim,
Liberum et Musas, Veneremque, et illi
Semper haerentem Puerum canebat,
Et Lycum, nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phoebi, et dapibus supremi
Grata testudo Iovis, o laborum
Dulce lenimen, mihi cunque salve
Rite vocanti.

ann. et plur. pro tenui: semper, perpetuo. — *Latinum*, nam idem barbiton Alcaeo olim dixerat carmina Graeca; laudant Fragm. Sapph. ἄγε μοι, δῖα χέλυ, φωνάεσσα γένοιο. et Theogn. 739.

v. 5 — 12. *modulate*, non passive accipiendum, sed supplendum est: *carmina*, quemadmodum enim vers. antec. barbiton *carmen dicere* Horatio, ita olim ille *modulatus esse carmina* dicitur *civi Lesbio* h. e. Alcaeo. — *Qui ferox bello* cett. sensus: qui, quamvis fortis miles, tamen inter ipsum armorum strepitum, vel post superatum in mari tempestatis periculum, navi ad litus appulsus, vel Bacchum, vel Musas, vel Venerem, vel Amorem, vel pulchrum, quem deperibat, puerum Lycum canebat. — *iactatam navem litore religare* est: navem tempestate in mari iactatam ad litus appellere et ibi alligare; sic *pinus in litore religata* pro: alligata apud Ovid. Met. XIV. 248. et passim alibi. — *Liberum*, cecinit enim Alcaeus ᾄσματα παροίνια, quorum fragmenta quaedam exstant apud Athenaeum IX. 8. p. 430. — *Lycum*, quem, sui delicias, ut Anacreon Bathyllum, carminibus celebravit Alcaeus.

v. 13 — 16. *decus Phoebi*, insigne et ornamentum Apollinis. — *et dap. sup. gr. test. Iov.* ipse Iupiter enim inter dapes lyrae ab Apolline pulsatae cantu deleniri solebat; vid. Hom. Iliad. I. 603. Hinc φόρμιγξ δαιτὸς ἑταίρη. — *o lab. dulc. len.* o lyra, quae cantus tui dulcedine animum laboribus fessum recreare soles. — *mihi cunqu. salv. rit. voc.* sis mihi propitia, quandocunque, ut mihi adsis, te rite rogavero, h. e. benignam et facilem te mihi praebe, quandocunque te, ut decet, tractare animus est. — *cunque* pro: quandocunque. — *salve*, χαῖρε, vox solemnis tam in appellandis diis hominibusque, quos nobis propitios atque benevolos esse cupimus, quam in aliis rebus, quas nobis gratissimas iucundissimasque accidere significamus.

CARMEN XXXIII.

AD ALBIVM TIBVLLVM.

Albi, ne doleas plus nimio, memor
Inmitis Glycerae, neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi iunior
Laesa praeniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor, Cyrus in asperam

CARMEN XXXIII.

Albium Tibullum, graviter de praelato sibi a Glycera iuniore amatore dolentem, communem illam fortunam, qua parum saepe in amore conspirent animi, secum reputare iubet, eique tam aliorum, qui eandem in amore experti fuerint sortem, quam sui ipsius exemplum solatii loco proponit. — Scriptum hoc carmen esse in nobilissimum poetam Tibullum, ne dubita, nam is, si quis alius, decantavit elegos *miserabiles*, h. e. mollissimi animi sensus egregie exprimentes, et querelas passim de perfidia vel Deliae, vel Nemesis, vel Neaerae, vel Pholoes, (quarum unam sub ficto nomine *Glycerae* latere magis, ut credam, adducor, quam ut Glyceram in deperditis Tibulli carminibus fortasse celebratam esse existimem,) continentes. — Tibullum autem pariter ac Virgilium dignum ab Horatio, quem singulari amore complecteretur, habitum fuisse, quis sibi non persuadeat? Ad eundem scripta est infr. Epist. 4. lib. prim.

v. 1 — 4. *mem. inmit. Glyc.* h. e. cogitatione de perfidia duri pectoris Glycerae animum tuum crucians. — *miserabiles*, flebiles et miserationem moventes; sic philomela, de pullis sibi detractis querens, *carmen miserabile integrare* dicitur apud Virg. Georg. IV. 514. et sic *miserabiliter* (h. e. flebiliter) *scriptae literae* apud Liv. XXVI. 3. — *cur*, propterea quod, ut infr. Epist. I, 8. 10. — *tibi praeniteat*, pro tenui: tibi praeferatur, te potior sit apud Glyceram, (*laesa fide*) quae datam tibi in amore fidem laesit. — Caeterum fuerunt, qui, cum non satis assequerentur, quomodo Tibullo poetae, qui iam aetatis anno XXXI. diem supremum obierit, iunior a puella praeferri potuerit, vix ad illum hoc carmen scriptum esse, autumarent. Sed quam saepe accidere solet, ut puellae vel viginti quatuor annos nato iuveni alium eo iuniorem praeferant!

v. 5 — 12. Nexus et sensus: non tibi soli, sed aliis idem in amore accidere solet. Lycoris quoque amat Cyrum, at Cyrus sectatur Pholoen, ab eius amore vel maxime abhorrentem. Scilicet sic res in amore constituta est ex decreto Veneris, quae ex amantium, neque forma neque animis sibi respondentium, coniunctione duro pectore voluptatem capit! — Comparant in hanc sententiam Mosch. Idyll. VI. 1. seqq. Ἤρα Πὰν Ἀχῶς τᾶς γείτονος, ἤρατο δ' Ἀχὼ Σκιρ-

Declinat Pholoen: sed prius Appulis
Iungentur capreae lupis,
Quam turpi Pholoe peccet adultero.
Sic visum Veneri: cui placet impares
Formas atque animos sub iuga aënea
Saevo mittere cum ioco.
Ipsum me melior quum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Hadriae
Curvantis Calabros sinus.

τηκῶ Σατύρῳ, Σάτυρος δ' ἐπεμήνατο Λύδαν. cett. adde Callimach. Epigr. XXXIII. 5. — *ten. front.* in tenui enim et angusta fronte pars venustatis spectari solebat apud veteres; hinc puellae, ut observat ad h. l. *Mitsch.*, comam in frontem usque eo demittebant, ut βραχὺ τῷ μετώπῳ μεταίχμιον relinqueretur. Lucian. T. II. p. 441. edit. Reitz. Martial. IV. 41. 9. — *declinat* sc. animum a Lycoride aversum. — *sed prius Appulis* cett. laudant Aristoph. Pac. 1076. πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ. et Virg. Eclog. VIII. 27. *Iungentur iam Gryphes equis* cett. cf. infr. Epod. 16. 30. — *iungentur* sc. amore vel coitu; sic *Venerem cum trucibus feris iungere* dixit Tibull. I. 9. 76. cf. *Heins.* ad Ovid. Remed. Am. 407. — *turp. pecc. adul.* inhonesto Cyri amore castitatem suam pollui patiatur. — *Sic visum Veneri*, formula de rebus, quae, uti ex voluntate et decreto deorum constitutae sunt, ita fieri omnino debent. Ovid. Met. I. 366. *Sic visum superis*, et saepe alibi. cf. *Burm.* ad Virg. Aen. II. 427. — *cui placet*, cui volupe est. — *impares formas*, formosos ac deformes — *impares animos*, homines diversi ingenii — *sub iuga aënea mittere*, constringere amoris vinculo firmissimo, pro simplice: copulare, coniungere. — *iuga*, notissima translatione de amoris vinculis, quibus coniugantur amantes; *aënea*, quae non facile solvi possunt, quae, qui amat, non facile rumpere vel iis se expedire potest. infr. III, 19. 18. *Quid si prisca redit Venus, Diductosque iugo cogit aëneo*, simpliciter de amoris vinculo firmissimo. — *Saev. cum ioc.* haec duri pectoris χαιρεκακία de amantium dolore passim Veneri tribuitur.

v. 13 — 16. *melior Venus*, puella mollioris et mitioris ingenii; nam Myrtale, cui opponitur, fuit vehementior et iracundior. *Venus* pro: puella, ut supr. I, 27. 14. — *grat. detin. comp.* h. e. amoris sui dulcedine ita me ceperat, ut ceteras omnes prae ea contemnerem; *compes*, quae alias est dura et molesta, suavi oxymoro iam dicitur *grata*, quia ipsa servitus apud Myrtalen Horatio fuit grata. Infra quoque IV, 11. 24. dives quaedam et lasciva puella Telephum *grata compede vinctum* tenere dicitur. — *acrior*, iracundior, ferventior, (nos: *ein Brausekopf*, *aufstürmend*). *fret. Hadr. curv. Calabr. sin.* h. e. fluctibus maris Hadriatici ad litus Calabriae in sinum se curvantis, sive: quod ad litus Calabriae,

CARMEN XXXIV.

Parcus Deorum cultor et infrequens,
Insanientis dum sapientiae
Consultus erro, nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter

ut cum Virgil. Aen. I. 161. loquar, *Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos;* ubi enim hoc fit, ibi sane mare multo vehementius fervet; cf. infr. III, 9. 23.

CARMEN XXXIV.

Horatius, cum, neglecto deorum cultu, temere eorum, qui nullam deos rerum humanarum curam habere statuerent, sapientiam secutus esset, audito repente in caelo sereno tonitru se adeo perculsum esse narrat, ut divinitus quasi monitus statim ab impia ista animi perversitate ad mentem saniorem redire coeperit. In hac nova igitur, deos omnino esse, qui omnia gubernent, persuasione, sententias de divina in res humanas potentia subiungit gravissimas. — Iam vero cum Horatius, quamvis in nullius magistri verba (ut ipse fatetur infr. Epist. I, 1. 13.) iuraverit, h. e. nulli philosophiae sectae unice addictus fuerit, Epicureorum tamen placita, ad vitae iucunditatem et voluptatem spectantia, studiose amplexus sit; equidem illum non tam abiurare Epicuream philosophiam et ad Stoicam se convertere, vel adeo Stoicorum disciplinam traducere, (quod nonnulli, ut aliorum argutias taceam, opinati sunt,) sed gravem illum Epicureorum errorem, *deos nihil curare homines*, hoc praecipue argumento, quod horrendum in caelo puro auditum sit tonitru, quale in caelo puro audiri posse ipsi quoque Epicurei (Lucret. VI. 245. et 399.) negabant, refellere voluisse existimo.

v. 1 — 8. Sensus: ego, qui Deorum cultum adhuc neglexeram, falsa scilicet Epicureorum opinione, *deos nihil curare res humanas* deceptus, nunc, meliora edoctus, in viam rectam, a qua aberraveram, redire cogor. — *Parcus deor. cult. et infreq.* qui raro deos colit, nec eorum templa frequentat; *τὸ parcus* ad munera, quae parca manu diis offerantur, referre nolim. — *insan. sapi. consul.* imbutus praeceptis sapientum, h. e. Epicureorum, in iis, quae contra divinam providentiam disputant, insanientium; — *insaniens sapientia* pertinet ad oxymora, de quibus ingentem exemplorum copiam congessit diligentia *Rittershusii* ad Oppian. p. 29 — 32. adde *Iens.* ad Lucian. Merc. Conduct. T. I. p. 698. et quos laudat *Albert.* ad Hesych. T. I. p. 275. n. 4. — *retrorsum vela dare,* retro navigare; *iterare cursus relictos*, redire in viam relictam, *ἀνατρέχειν*. Vulgata lectio cum sensum commodum fundat, nec mihi sollicitanda videtur. Sed qui immoderatos risus tollunt, quod iam a *N. Heinsio* ad Ovid. Met. VIII. 173. propositam lectionem *relectos* pro *relictos* tam operose defensum iverit *Bentleius*, nae illi a doctrina, quae

Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum tonantes
Egit equos volucremque currum:
Quo bruta tellus, et vaga flumina,
Quo Styx et invisi horrida Taenari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. Valet ima summis

passim fraudi fuit *Magno Bentleio*, mirum quantum discrepant! Nam *iterare cursus relectos* profecto non est, ut isti carpunt, cursus iteratos iterare, sed cursus relegendo repetere, ut *flexos arcus incurvare* apud Virg. Aen. V. 500. pro: flectendo arcus incurvare; de locutione proba et usitata *relegere campos, vias, iter, spatium, aequora, cursus*, multa exempla in medium protulit *Bentleius*. Recte igitur et eleganter Horatium *atque iterare cursus Cogor relectos* scribere potuisse, nemo, qui latinae linguae indolem penitius perspectam habet, dubitat. — *Diespiter*, Iupiter, diei vel lucis pater, ut Varro de L. L. IV. 10. explicat. — *plerumque*, more solito, alias, vulgo. — *per pur. ton. eg. equ. voluc. curr.* tonuit sive movit in caelo sereno tonitru, quod currus, quo per aërem invehi putabatur Iupiter Fulgurator, strepitu et equorum χαλκοπόδων ei iunctorum pulsu moveri finxit sibi prisca antiquitas. — *per purum* sc. caelum, δι' αἰθρίας; *tonitru* in caelo sereno auditum ad res a naturae legibus recedentes sive prodigia relatum fuisse, satis constat, cf. *Lambin.* ad h. l. et *Iul. Obsequens* c. 83. 107. 122. — *volucrem* h. e. alatum, ad summam eius celeritatem designandam; laudant Platonis locum ex Phaedro T. IX. p. 321. Bip. ὁ μέγας Ζεὺς, πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων. cf. Cl. *Mitscherlichius.*

v. 9 — 16. *Quo* sc. curru, h. e. moto per currum tonitru. *bruta* h. e. immobilis, *iners*, ut infr. III, 4. 45. vocatur. Senec. Thyest. 1020. *Immota tellus pondus ignavum iacet?* — *invis. horrid. Taen. sed.* h. e squalida loca diis hominibusque abominabilis Tartari. Colores in foedi Tartari adumbranda imagine duxisse videtur ex Hom. Il. XX. 64. 65. Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ. Hinc Virg. Aen. VIII. 245. *regna pallida, dis invisa.* — *Taen.* — *Taenarus*, specus in Laconica, ad Taenarum, per quem ad Tartarum descendi posse credebatur, (Virg. Georg. IV. 467.) iam pro ipso Tartaro. *Atlanteus finis*, pro locis terrae ultimis vel remotissimis; nam Atlas, mons ille in Africa, antiquitus pro ultimo terrae occidentalis termino habebatur. — *Valet ima summis* cett. nexus et sensus: hoc igitur prodigio monitus non amplius de divina rerum humanarum administratione dubito, imo deus, ut nunc mihi persuasissimum habeo, ex infimo quemque ad summum locum extollere, et eum qui summum locum tenet, ad infimum detrudere valet; nam vis fati potentissima imperium, quod huic eripuit, pro lubitu ad alium transferre solet. — *ima summis mutare*, similiter supr. I, 16. 26. *mitibus mutare tristia* — *insignem* sc. imperio, honoribus; *attenuat*, de-

Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit, hic posuisse gaudet.

CARMEN XXXV.

AD FORTVNAM.

O Diva, gratum quae regis Antium,
Praesens vel imo tollere de gradu

primit ad tenuitatem vel obscuritatem; *Deus*, Iupiter; *obscura promens*, ex obscuritate protractos gloriae splendore illustrans; insolentior generum permutatio in *ima*, *insignem*, *obscura*, permovit *Bentleium* et *Cuningamium*, ut ille pro *insignem* legendum esse censeret: *insigne;* hic: *insignia;* sed cum in hac quoque re, ut erudite ad hunc locum docuit *Mitsch.*, secutus sit Horatius exemplum Graecorum, neutri emendationi locus relinquendus videtur; in sententiam laudant Hesiod. *Ἐργ.* 5—7. *Ῥεῖα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει, Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει* (*insignem attenuat*) *καὶ ἄδηλον ἀέξει, Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.* — *Hinc apicem* cett. quos designaverit poeta in antecedentibus, (reges nempe et principes) in his adiectis magis declarat; *apicem*, intellige tiaram, sive pileum cum apice eminente, regum barbarorum inprimis insigne, iam, (ut apud nos fere *corona*) pro ipso imperio. *Fortuna*, dea, cuius munus versatur in exsequendis et perficiendis iis, quae ex summi dei consilio cuique homini decreta sunt; *rapax*, refer ad huius deae violentiam. — *cum stridore acuto*, praeclara imago deae cum impetu advolantis et alarum agitatione gravem stridorem edentis; de *Fortuna*, *dea alata*, vid. Comment. de *alat. imaginibus* p. 30. — *sustulit*, (ἀορίστως) auferre solet; *posuisse* pro: imposuisse.

CARMEN XXXV.

Quantum ars et ingenium magni poetae in simplice aliqua sententia exornanda valeat, id ex hoc et huic similibus Horatii carminibus optime intelligi potest. — Conscripserat Augustus V. C. DCCXXVI. duos exercitus eo consilio, ut alterum ipse contra Britannos duceret, alterum duce Aelio Gallo in Arabiam mitteret. Horatius igitur iam preces in hoc carmine pro felicissimo utriusque expeditionis eventu facturus vulgarem sententiam: „*O Fortuna, serva Caesarem cum exercitu contra Britannos profecturum, et fac, ut arma a bellis domesticis ad domandas gentes barbaras convertantur*". Fortunae potentiam celebrando ita amplificavit, ut carmen exiret splendidissimum. — Si quis cogitaverit, quam saepe felix bellorum exitus a Fortunae favore et arbitrio pendeat, is, poetam in coacervandis summae huius Deae potentiae imaginibus tam multum et copiosum fuisse, non adeo mirabitur. —

Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus; te dominam aequoris,
Quicunque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.

Optime autem totius huius carminis finem ita constitui posse puto, si illud dixeris *hymnum in Fortunam, quem ad huius deae favorem, Augusto contra Britannos profecturo conciliandum, pia mente cecinerit.* Sic argutiis, quibus onerarunt hoc carmen nonnulli interpretes, facile supersedere possumus.

v. 1—8. *grat. quae reg. Antium* h. e. quae imperii tui sedem habes Antii, urbe prae caeteris tibi cara; quemadmodum nempe Venus ob praecipuum, quo in insula Cypro gaudebat, cultum, supr. I, 3. 1. *potens Cypri* et I, 30. 1. *regina Gnidi* appellatur, ita *Fortuna*, Antii inprimis religiosissime culta, *Antium regere* dicitur. Fuit autem *Antium* (nunc *Anzo Rovinato*) oppidum Latii maritimum, Fortunae templo nobilissimum; cf. *Torrent.* ad h. l. et *Phil. a Turre Monumenta vet. Ant.* c. 1. — *praesens*, quae statim potes; *dii praesentes* dicuntur, qui praesentia sua statim potentiam suam declarant, potentes; passim quoque, qui praesens, h. e. celerrimum, auxilium ferunt. — *im. toll. de gr. mort. corp.* h. e. mortales ex infimo ad summum gradum extollere. — *superb. vert. fun. triumph.* splendidam victoriam mutare in cladem. Cl. *Mitsch.* explicat: „pompam triumphalem in funebrem mutare, ut pro triumpho, quem victor acturus erat, funus eius ducatur.“ in quam rem ille laudat exemplum Drusi. Auct. Consol. ad Liv. 27. Sed quanto maior et potentior apparet Fortuna victoriam in cladem mutando, quam triumphum triumphantis morte funestando! — *Te pauper ambit* cett. numen tuum omnes homines, et pauperes et divites, et populi barbari, et nos, et tyranni venerantur atque metuunt. — *ambit*, cum delectu pro: adit, habet enim notionem verecundiae. — *sollicita*, quam sollicito pectore pro agrorum suorum incolumitate fundit ruris colonus. — *domin. aequ.* in Fortunae enim potestate positi sunt casus, quibus navigantes in mari se exponunt; Cl. *Mitsch.* rem bene illustrat loco Pind. Ol. XII. 3. seqq. Respexisse autem poeta videtur in hoc cultu, a ruris colono et navigantibus Fortunae exhibito, antiquam huius deae imaginem, qua illa in vett. monumentis altera manu *cornu copiae*, altera *gubernaculum* tenens conspicitur; vid. *Reines. Emendatt.* II. 24. — *Quicunque Bithyn.* cett. quicunque quaestus causa per mare Carpathium Bithyniam navigat. — *Bithyna*, h. e. mercatoria; nam mercatores Romani e Bithynia inprimis merces suas petebant; similiter supr. I, 1. 13. *trabs Cypria.* — *Carpathium pelagus*, procellosum et Bithyniam petentibus transeundum, ab insula *Carpatho*, (nunc *Scarpanto*) inter Rhodum et Cretam, ita dictum. *lacessit* h. e. tentat; *τὸ lacessere* explicant: remis impellere, movere, ferire. Equidem adiunctam audaciae

Te Dacus asper, te profugi Scythae,
Vrbesque, gentesque, et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni,
Iniurioso ne pede proruas
Stantem columnam, neu populus frequens
Ad arma cessantes ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit saeva Necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu

notionem habere, et de iis dici existimo, qui, dum nihil maris minas timent, sed temere et audacter ei se committunt, illud quasi ad iram et saevitiam provocant; similiter fere *insultare fluctibus* apud Ovid. Met. I. 134. *contemnere undas* apud Tibull. I. 3. 37. et *transilire vada* supr. I, 3. 24. nos: *dem Meere trotzen.*

v. 9—16. *Dac. asp.* — *Daci*, populi trans Istrum, Romanis ob crebras, quas in eorum fines faciebant, incursiones infestissimi; *asper*, Iustin. II. 3. *gens laboribus et bello aspera.* — *Scythae*, ob sedem eorum vagam et instabilem, dicuntur *profugi*, nam erant, ut infr. Hor. III, 24. 9. *campestres* — *Quorum plaustra vagas rite trahunt domos;* ἁμαξόβιοι, ἁμάξοικοι. — *Latium ferox*, bellicosum. — *regumque matr. barb.* nam regiae matres vel maxime de filiorum regni incolumitate sollicitae sunt; Cl. *Mitsch.* comparat Aeschyl. Pers. 160. — *barbarorum*, intellige reges in Asia minore; cogitavit fortasse poeta de Parthorum rege Phraate. — *purpurei*, purpura induti, purpurati. — *Iniurios. ne pede pror.* sensus: ne violenter imperium de eo, quo se nunc extollit, statu deiicias, neve populus ad seditionem concitatus illud evertat. — *iniurioso* h. e. violento; sic venti *iniuriosi* infr. Epod. 17. 34. — *proruas*, active: deturbes, deiicias. — *Stantem columnam*, stans et florens adhuc imperium, quod cum stante columna comparatur; hinc passim reipublicae status *concuti*, *labefactari*, cett. dicitur. — Cl. *Mitscherl.* in hanc sententiam laudat Pind. Pyth. IV. 484. et Pausan. III. 7. — *cessantes*, moras nectentes nec statim arma arripientes; *ad arma*, cum vi repetit voces *ad arma*, *ad arma*, quas, qui in repentino tumultu ad arma evocant, identidem repetere solent. Ovid. Met. XII. 241. *Certatimque omnes uno ore, arma, arma loquuntur;* cf. Virg. Aen. II. 668.

v. 17—20. Sententiam „*potentiae tuae cedere debent omnia*" lyrica sublimitate expressit per adumbratam imaginem *Necessitatis*, quae *Fortunae*, ut eius ministra, cum instrumentis, ad res indissolubili firmitate muniendas validissimis, praecedere fingitur. Cum Necessitas Fortunae, ut ita dicam, sit attributum, apte iam illa personam induit. — *saeva*, dira, inexorabilis, δεινή, κρατερά. — *clav. trabal.* quibus ad aedium trabes firmissime copulandas olim utebantur; cum eiusmodi *clavo*

Gestans aëna, nec severus
Vncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno: nec comitem abnegat,
Vtcunque mutata potentes
Veste domos inimica linquis.
At volgus infidum et meretrix retro
Periura cedit: diffugiunt cadis
Cum faece siccatis amici,
Ferre iugum pariter dolosi.
Serves iturum Caesarem in ultimos

trabali sistitur Fortuna, ut observat ad h. l. *Iani*, in *Causei Museo Rom.* T. I. p. 72. Tab. XXVIII. et apud *Spenc.* Tab. XXIII. n. 5. p. 151. hinc apud Cic. Verr. V. 21. *ut beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clavo figeret*, h. e. firmissimum efficeret. Petron. c. 75. *Nosti, quod semel destinavi, clavo trabali fixum est*, h. e. immutabile est. Cl. *Mitsch.* in hanc rem laudat Aeschyl. Suppl. 949. — *cuneos manu Gestans*, — iam non ad diffindendum, sed ad compingendum et firmius coagmentandum. — *uncus*, hamus ferreus, (nos: *Klammer*) cuius usus fuit in lapidibus firmius iungendis, adfuso *liquefacto plumbo*, ne uncus inde dissolvi posset; *severus*, horrendus, saevus; sic *Eumenidum amnis* apud Virg. Aen. VI. 374. *severus* dicitur; cf. Georg. III. 37. His omnibus autem instrumentis, quae non sine animi quodam horrore *Necessitatem* prae se ferre conspicimus, nil nisi vim Fortunae indomitam et insuperabilem designari, vix est, quod moneam.

v. 21 — 28. Sensus: *Spes* et *Fides* te *adversam* quoque colunt, nec a te recedunt, quando ex *secunda* in *adversam* mutata potentiorum domos relinquis; sed caeteri, qui tibi *secundae* tantum adhaerent, vulgus infidum, meretrices, parasiti, te *adversam* fugiunt; h. e. veri amici in fortuna adversa fidem, falsi perfidiam probant. — *Spes*, quae adest Fortunae adversae, ut miseros melioris sortis solatio recreet; hinc Ἐλπίδες Τύχης ἑταῖραι apud Macedon. XXXIX. 1. in Anthol. Graec. T. IV. 92. — *rara*, quia raro amici in utraque fortuna fidem praestant, significanter ipsa dea dicitur *rara* h. e. raros cultores habens. — *albo*, ad candorem animi designandum; — *abnegat*, sc. se. — *utcunque*, quandocunque, tum quoque, quando. — *mutata veste*, finge tibi *Fortunam secundam* splendida, *adversam* sordida veste indutam; mutat igitur vestem splendidam cum sordida, quando ut dea adversa apparet. — *cadis cum faece siccatis*, postquam ad faecem usque vinum ebiberunt, h. e. omnes opes consumserunt et devorarunt. — *dolosi ferre*, Graece pro: astutiores, quam ut ferant; sic infr. Sat. I, 4. 12. *piger ferre* pro: nimis piger, quam ut ferat. — *iugum* h. e. inopiam, tanquam iugum et onus. — Comparant Pind. Nem. X. 147. παῦροι δ' ἐν πόνῳ πιστοὶ βροτῶν καμάτου μεταλαμβάνειν.

Orbis Britannos, et iuvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus, Oceanoque rubro.
Eheu cicatricum et sceleris pudet
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Aetas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manum iuventus
Metu Deorum continuit? quibus
Pepercit aris? O utinam nova
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

CARMEN XXXVI.

AD PLOTIVM NVMIDAM.

Et ture et fidibus iuvat
Placare et vituli sanguine debito

v. 29—40. Iam, captata quasi Fortunae per hymnum, in eius potentiam decantatum, benevolentia, subiungit preces pro Caesare. — *ultimos Britann.* Sic ex veteri opinione, ultimam orae occidentalis insulam esse Britanniam, apud Catullum quoque *Britanni* dicuntur *ultimi;* et *extremi* Virg. Aen. VIII. 727. Luc. VII. 541. — *examen*, apposite a nova apum sobole translatum ad exercitum recens ex iuvenibus conscriptum. — *Eois partibus*, terrae orientali, Arabiae Felicis populis, cf. argum. supr. ad Carm. XXIX. — *Oceano rubro*, maris Indici, ab ortu solis rubescentis, accolis. —

v. 33. *Eheu cicatric. et scel.* cett. haec subita ad bella domestica conversio, et dira malorum, quae illa protulerunt, exsecratio, ad votum, ut bellum a patria ad barbarorum vincendorum terras avertatur, egregie ducit. — *sceleris* cf. supr. I, 2. 29. — *Fratrumque*, copiosius in hanc sententiam Lucan. II. 286. *domini per viscera ferrum Exegit famulus; nati maduere paterno Sanguine — in fratrum ceciderunt praemia fratres.* — *intactum*, impollutum. — *nefasti*, scelesti. — *diffingas*, recudendo in aliam formam fingas, retractes. — *Massagetas*, nobilem Scythiae gentem, Parthis conterminam.

CARMEN XXXVI.

Cum redux factus esset Plotius Numida ex Hispania, (V. C. DCCXXX.) ubi cum Augusto in bello Cantabrico tres annos abfuerat; poeta eius sodales, praecipue autem intimum eius amicum et aequalem Lamiam, diem festum secum celebrare, et, mactata ante omnia ex voto, pro felici Numidae reditu suscepto, hostia, potationi, saltationi, amoribus, et omnibus, quibus iucundissimi dies transigi solent, liberius indulgere iubet laetitiis. — Quam egregie poeta in

Custodes Numidae Deos,
Qui nunc, Hesperia sospes ab ultima,
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quam dulci Lamiae, memor
Actae non alio rege puertiae,
Mutataeque simul togae.
Cressa ne careat pulchra dies nota:
Neu promtae modus amphorae,
Neu morem in Saliûm sit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
Bassum Threïcia vincat amystide:

hoc carmine prae laetitia de recepto amico exsultans, mollissimi in amicitia amoris sensus expresserit, quivis ipse sentiet. — Compara cum hoc carmine Catull. IX. et Iuvenal. XII.

v. 1—9. *fidibus*, inter sacrificandum enim ad tibiam et lyram cani solebat; infr. IV, 1. 21. *Illic plurima naribus Duces thura, Lyraeque et et Berecyntiae Delectabere tibiae Mistis carminibus, non sine fistula.* — *vituli sanguine debito*, hostia, quam poeta ex voto, quo diis pro felice Numidae reditu se obligaverat, nunc debebat. Infr. Epist. I, 3. 36. *Pascitur in vestrum reditum votiva iuventus.* — *custodes*, tutelares, *Numidae*, cognomen nobilis gentis Plotiae et Aemiliae, quod maiorum aliquis ob rem quandam in Numidia praeclare gestam accepisse videtur. — *ultima*, remotissima, ut infr. II, 18. 3. *ultima Africa.* — *divid. oscul.* — *oscula dividere*, modo huic, modo alii osculum dare, ut supr. I, 15. 15. *carmina dividere.* — *memor act. non al. reg. puer.* suaviter recordans, se una cum eo sub unius eiusdemque magistri vel custodis auspiciis pueritiam transegisse, et simul cum eo togam virilem induisse; — a teneris igitur Numidae et Lamiae amicitia coaluerat. — *mutatae*, praetextae nempe cum pura.

v. 10—16. *Cress. ne car. pul. di. not.* dies, quem hodie celebramus, laetissimus nota alba insigniatur, h. e. in numerum felicissimorum dierum referatur; dies feliciores apud Romanos nota alba, vel albo lapillo, infeliciores autem nota nigra vel atro lapillo notatos fuisse, satis notum est; cf. *Bentl.* — *Cressa* h. e. alba a creta, quae ex insula Creta vel apportata, vel pro Cretica terra habita fuit. — *neu promt. mod. amph.* neve modus in promendis ex cella vinaria amphoris servetur, h. e. largius hodie vinum afferatur. — *Saliûm*, Saliorum, Martis sacerdotum, qui ex Numae instituto secundum Liv. I. 20. *per urbem ire canentes carmina cum tripudiis solemnique saltatione iussi sunt.* — *multi Damalis meri*, puella, quae largiter vino se ingurgitare solebat, ut apud Ovid. Met. XIV. 452. *nimiique Elpenora vini;* fuit Damalis haud dubie libertina vel puella inhonestior, quia honestioribus vel ingenuis virginibus haud interesse licebat potationibus.

Neu desint epulis rosae,
  Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
  Deponent oculos; nec Damalis novo
Divelletur adultero,
  Lascivis hederis ambitiosior.

CARMEN XXXVII.

AD SODALES.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus, nunc Saliaribus

— *Bassum*, insignem inter sodales potatorem; — *amystide* h. e. uno spiritu et haustu poculum exhauriendo; *amystis* est vox Graeca, Hesychio interprete: *συνεχὴς πόσις*, hinc apud Anacr. XXI. 2. *πίνειν ἀμυστί*; vocatur haec avidius uno haustu vinum absorbendi ratio *Thracia*, a nota Thracum vinolentia; laudant Callimach. Fragm. (*Bentl.* CIX. p. 481. edit. *Ernest.*) *Καὶ γὰρ ὁ Θρηΐκίην μὲν ἀνήνατο χανδὸν Ἄμυστιν ζωροποτεῖν.* — *apium vivax*, diu viridem colorem suum servans; *breve*, breve tempus florens, ut *brevis rosa* infr. II, 3. 13. Caeterum florum usus in laetis conviviis notissimus; cf. infr. carm. XXXVIII. et multa in hanc rem congesta a *Fulv. Vrsin. in Append. ad Ciaccon. de Triclin.* p. 263. seqq.

v. 17—20. *Deponent*, suaviter amantes, qui obtutum in puella figunt, vel uno obtutu in ea haerent, *deponere in puellam* dicuntur *oculos*, et quidem *putres* h. e. amore tabescentes, libidine natantes, lascivos, cf. supr. ad I, 19. 8. Comparant Theocrit. I. 90. *Καὶ τὺ δ', ἐπεί κ' ὁρῇς τὰς παρθένος, οἷα γελεῦντι, Τάκεαι ὀφθαλμώς.* — *nec Dam. nov. divell. adul. lasc. hed. ambitios.* nec Damalis ab novi amatoris amplexibus, quibus arctius hedera se implicabit, per alium se divelli patietur. — *lasciv. heder.* similiter Hor. arctos complexus cum hedera ubique se implicante comparat infr. Epod. 15. 5. *Arctius atque hedera procera adstringitur ilex, Lentis adhaerens brachiis.* cf. Catull. LXI. 34. 35. *hedera* autem, ob eius amplexus cum lasciviorum amplexibus comparata, ipsa suaviter dicitur *lasciva*, quod respondet fere nostro: *buhlend.* — *ambitiosior*, magis brachiis suis ambiens, h. e. arctius et tenacius inhaerens atque se implicans.

CARMEN XXXVII.

Quo gravius fuit periculum, quod Romano imperio moliebatur Cleopatra, eo laetior Romanis debebat esse nuncius de morte, quam Cleopatra, cum anno post pugnam Actiacam (DCCXXIV.) capta esset ab Augusto Alexandria, aspidis ad corpus admotae morsu, ne in triumphum duceretur, sibi conscivit. — In hu-

Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, Sodales.
Antehac nefas depromere Caecubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementes ruinas
Funus et Imperio parabat

ius publicae igitur laetitiae societatem dum poeta sodales suos evocat, et, quomodo Cleopatra, ad Actium primum ab Augusto victa, deinde usque eo redacta fuerit, ut violenta morte periret, sublimiore spiritu enarrat, alia quasi agens, Augusti, ut Romani imperii statoris, laudes in hoc carmine celebrat. Compara cum hoc carmine infr. Epod. 9. Virg. Aen. VIII. 675. et Propert. III. 11. et IV. 6.

v. 1—4. *Nunc* cum vi ter repetitum; — hoc die, si quo alio, ubi laetissimus de Cleopatrae morte nobis accidit nuncius, potationi et saltationi indulgendum est; — imitatus est Noster, ut observant interpretes, similis argumenti carmen Alcaei, cuius primos versus servavit Athenaeus X. 8. *Νῦν χρὴ μεθύσκειν, καί τινα πρὸς βίαν πίνειν, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος.* — *nunc Saliaribus* cett. hic dies, si quis alius, lautas epulas, diis in templis apponendas, h. e. lectisternium sive supplicationem exigebat. — In supplicationibus enim, ubi diis vel ob res praeclare in bello gestas, vel ob felicem quendam rerum eventum publice gratiae agebantur, lautiores epulae in eorum templis apponi, et circa eas strati lecti sive pulvinaria, quibus dii ad cibos capiendos discumberent, collocari solebant, quod dicebatur *lectisternium*; itaque *ornare pulvinar deorum Saliaribus dapibus* iam erit: magnificas epulas diis in eorum templis apparare; *pulvinar* pro templo, ubi pulvinar positum est; sic apud Ciceronem in Cat. III. 10. *quia ad omnia pulvinaria supplicatio decreta est.* et sic Livius XXIV. 10. s. fin. *et supplicatio omnibus Deis, quorum pulvinaria Romae essent, indicta est.* — Peculiarem libellum *de sacris pulvinaribus* scripsit *I. David Ellrod, Altorf.* 1726. 4. — *Saliares dapes* de epulis lautis et opiparis, quibus se invitare solebant Martis sacerdotes, Salii; hinc παροιμιακῶς apud Cic. ad Attic. V. 9. *epulari Saliarem in modum.* — *tempus erat*, explicant pro: tempus est; quod non opus videtur; cogita, poetam iam initio supplicationis facto sodales suos allocutum esse: *nunc tempus erat*, nunquam magis fas fuit, quam nunc cett.

v. 5—12. *Caecubum* pro vino generosiore, cf. supr. ad. I, 20. 9. — *Cellis avitis*, vinum ab avis conditum servantibus; Ovid. Art. Amat. II. 695. — *mihi fundat avitum Consulibus priscis condita testa merum.* Similiter *testam paternam* dixit Tibull. I. 10. 48. — *dementes*, dementiam et insanum furorem eius, qui eas parat, prodentes. — *Funus* h. e. interitum; rem Horatius, ut poeta, auget; non proprie enim imperium Romanum ad interitum vocatura, sed imperii Romani tantum sedem Alexandriam translatura erat Cleopatra; Propert. III. 11. 31. 32. *Coniugii obsceni pretium Romana poposcit Moe-*

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum, quidlibet impotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Caesar, ab Italia volantem

nia, et addictos in sua regna patres. cf. Dio L. VII. — *Contam. cu gr. turp. morb. vir.* in comitatu suo habens catervam virorum turpi morbo infamium; intellige spadones sive eunuchos, cf. infr. Epod. IX. 13. — cum contemtu autem istam catervam vocat *gregem* et quidem *contaminatum* h. e. impurum vel foeda libidine pollutum; *virorum morbo turpium* h. e. turpiter eviratorum, nam *morbus*, ut *νόσος* apud Graecos, passim de corporis vitiis, nisi quis *morbum* de eo, quo libidinosi laborant, accipere malit; hinc apud Catull. LVII. Mamurra et Caesar, pathici, dicuntur *morbosi:* cf. *Bentl.* ad h. l. — *quidlibet impotens sperare* impotente animo, (h. e. praeter modum, temere,) sperans omnia; *impotens*, animi cupiditati temperandae impar; Livius VI. 11. *animi ingenio vehemens et impotens.* — *dulci* refer ad dulcem illam spem, quam de Romano imperio, tamquam amoris mercede, ab Antonio accipiendo, (Flor. IV. 11.) fovebat Cleopatra; *ebria*, quia spes, quam imbiberat, dulcissima, eius mentem, ut nimius potus, perverterat; nos similiter: *berauscht;* Graeci: *μεθύων*, v. c. Theocrit. XXII. 98. *μεθύων ἔρωτι.*

v. 13 — 24. *Vix un. sosp. nav. ab ign.* intelligendum est de classe Antonii, quam totam paene in pugna Actiaca combustam esse constat; ipsa Cleopatra enim vano timore externata sub pugnae statim initio cum sexaginta navibus aufugerat, quam mox navi praetoria (ad quam spectare videtur *una navis sospes ab ignibus*) secutus est Antonius; vid. Dio L. XXXIII. p. 439. Flor. IV. 11. 8. — *mentemque lymphatam Mareotico — remis adurgens:* sensus: et Caesar celeri cursu ab Italia fugientem Cleopatram persecutus, vanum eius timorem, quo pugnae se subduxerat, in verum ad Alexandriam mutavit; *vanum timorem*, qui *vero* opponitur, expressit Noster per *mentem lymphatam Mareotico.* — *lymphatus* (*νυμφόληπτος*) proprie dicebatur, qui Nympham aquaticam conspicatus aquam timeret; (nos: *wasserscheu*) unde deinde de eo, qui vel subito terrore offusus, vel mente alienatus, vel furore correptus esset, vid. *Cuper. Observ.* III. 12. Iam vero cum Cleopatra vix pugna navali ad Actium commissa ita alienata esset animo, ut nulla adhuc urgente necessitate statim fugam capesseret; ille terror vanus salse ad eius vitam luxuriosam simul notandam *menti lymphatae Mareotico* h. e. offusae et externatae vino Mareotico, sive eius ebrietati, tribuitur; cf. *Bentl.* — *Mareoticum*, vinum nobilissimum, ad Mareotidem paludem super Alexandria natum; cf. *Heyn.* ad Virg. Georg. II. 91. — *ab Italia*, quo teten-

Remis adurgens; accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Haemoniae: daret ut catenis
Fatale monstrum; quae generosius
Perire quaerens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe cita reparavit oras;
Ausa et iacentem visere regiam
Vultu sereno, fortis et asperas

derat Cleopatra; *remis adurgens*, primum nempe Caesar Liburnas naves fugientem Cleopatram premere iussit, deinde post aliquod temporis intervallum ipse eam ad Alexandriam usque persecutus est. — *accipiter velut* sc. premere solet; *molles*, timidas; primas lineas huius comparationis duxit Homerus Il. XXII. 139. *Πηλείδης δ' ἐπόρουσε — Ἠΰτε κίρκος ὄρεσφιν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν, Ῥηϊδίως οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν.* cf. Virgil. Aen. XI. 721. ubi plura tam Graecorum quam Latinorum poetarum in hanc rem exempla conduxit *Cerda*. — *nivalis Haemoniae*, Thessaliae, ab antiquo rege *Haemone*, quae nunc a tempore, quo lepores in campis venator indagare solet, *nivalis* dicitur. — *daret ut catenis*, eo scilicet consilio, ut ex more solenni *catenata* ante currum triumphalem duceretur. — *Fatale monstrum*, horrendae et inauditae cupiditatis mulierem, fato quodam a diis iratis Romano imperio immissam, quam graviter! Similiter Cicero Catilinam ob dira eius consilia *monstrum* et *prodigium* vocat *in Cat*. II. 1. *Dedecus Aegypti*, *Latii feralis Erynnis* audit Cleopatra apud Lucan. X. 59. — *generosius*, nobiliore et honestiore mortis genere, quam quod se captivam maneat. — *expavit ensem*, arreptum enim telum, quo vim sibi illatura erat Cleopatra, cum Proculeius eam ad Caesarem abductum venisset, vix vi ex eius manibus extorqueri potuit, ut narrat Plutarch. in Vit. Anton. p. 952. — *nec lat. class. cit. repar. or.* h. e. nec, ut mortem effugeret, occultiora, quibus lateret, loca cita classe parare h. e. assequi studuit. — *reparare* pro simplice *parare*, ut supr. I, 31. 12. *vina reparata* pro: *parata*. In quo quidem verbi *reparare* usu cum essent, qui non acquiescere possent, emendando locutionis insolentiam tollere studuerunt; *Bentleius* quidem ingeniose tentabat *penetravit oras*, ut *Illyricos sinus penetrare* pro: in sin. Illyr. penetrare apud Virg. Aen. I. 143. — *Lambert. Bos in Animadv.* p. 36. *ire paravit oras*, ut *ire Afros* pro: in Afros apud Virg. Ecl. I. 65. — Nostra denique aetate satis audacter *Wakefield: repedavit oras*.

v. 25 — 32. *iacentem*, periculi imminentis metu deiectam, afflictam; sic *iacentem* (h. e. afflictum, miserum) *solari* apud Ovid. Trist. I. 8. 13. et Pont. III. 3. 77. et saepe alibi; — *tractare* sc. manibus, ut ad morsus lacesseret; *asperas* refer ad

Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberata morte ferocior:
Saevis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

CARMEN XXXVIII.

AD PVERVM.

Persicos odi, puer, adparatus;
Displicent nexae philyra coronae;

asperam serpentum iram et saevitiam; sic infr. III, 2. 10. hostis timendus et saevus cum *aspero tactu leone* comparatur. — Serpentes autem sive aspides illas fixisse dentes suos venenatos in Cleopatrae brachio, ex adumbrata cum aspidibus eius brachio implicitis imagine, quam Augusto, in triumphum invecto, praeportatam esse tradunt, intelligi potest; v. Propert. III. 9. 53. et ibi *Burm.* — Caeterum mortis per aspidum morsus conscitae genus apud Aegyptios haud infrequens; sic Demetrium Phalereum in Aegypti regno, aspide ad corpus admota, vita privatum esse narrat Cicero in Orat. p. C. Rabir. c. 9. — *Saev. Lib. sc. invid. Priv. ded. sup. N. hum. mul. triumpho*, h. e. invidens scilicet hostibus hanc gloriam, ut *mulier non humilis* (h. e. modo regina,) nunc privata in splendidum triumphum deduceretur. — *Saevis Liburnis*, navibus illis parvis et velocioribus, qualibus Liburni inprimis piratae mare olim infestaverant; iam vero cum Augustus vel potius Agrippa egregia earum opera non solum Antonii classem, ex grandioribus et ob molem suam minus agilibus navibus instructam, vicisset, sed iisdem etiam ad persequendam Cleopatram usus esset, cum dilectu pro: hostibus infestissimis, ponuntur. — *privata deduci*, ut privata (h. e. perdito regiae dignitatis honore) deduceretur; opportune Cl. *Mitsch.* affert locum e Zenob. Cent. V. p. 121. edit *Schott.* ὁ δὲ *Κλ.* αἱρουμένη μᾶλλον ἐντίμως ἀποθανεῖν, ἢ ἐν ἰδιωτικῇ τάξει ἐπὶ θεάτρου ἀτιμασθῆναι, ἀνελεῖν ἑαυτὴν ἐμέλησεν.

CARMEN XXXVIII.

Vt ostendat poeta, se conviviorum simplicitate magis quam splendido eorum apparatu delectari, puerum, cui convivii apparandi curam demandaverat, coronam convivalem haud ex floribus undique studiose conquisitis, sed ex simplice myrto, nectere iubet.

v. 1 — 4. *Persicos odi adparat.* De Persarum luxu et magnificentia in apparandis conviviis vid. Athen. IV. 10. et 12. Val. Max. IX. 1. Aelian. V. H. XIV. 34. — *nexae philyra coronae* convivales ex variis floribus per philyram connexae, quae inde dicebantur *sutiles*; de *philyra* Plin. H. N. XVI. 14. s. 25. *In-*

Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil adlabores
Sedulus curae; neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arta
Vite bibentem.

ter corticem ac lignum tenues tunicae multiplici membranula, e quibus vincula, tiliae (Lindenbast) *vocantur, tenuissimae earum philyrae, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore.* — *mitte*, noli. — *sera moretur*, ubi serioris anni tempore, quo caeterae defloruerint, adhuc floreat: exquisite!

v. 5 — 8. *Simpl. myrt. nih. adl. sed. curae;* sensus: nolo, ut ex sedulitate et ex ministerii tui bene administrandi cura alios flores simplici myrto adiungas; pro *sedulus curae* vulgo legitur: *sedulus curo;* sed cum dura loquendi ratio: *curo nihil adlabores*, indigna esse videatur Horatio, dedi, quod *Bentleius* ex Cod. Bodleiano protulit: *Sedulus curae*, pro: sedulus in rebus, quae curae cordique alicui sunt, sive pro: sedula cura. — *ministrum* sc. vini. *dedecet myrtus*, nam pocillatores quoque sertis coronari solebant; *sub arta vite*, sub denso umbraculo e vitibus contexto; sic apud Virg. Eclog. IX. 42. *lentae vites umbracula texere* dicuntur.

Q. HORATII FLACCI
CARMINVM
LIBER SECVNDVS.

CARMEN I.
AD ASINIVM POLLIONEM.

Motum ex Metello consule civicum,
Bellique causas, et vitia, et modos,

CARMEN I.

In nullis, quantum equidem animadverti, Horatii carminibus magis hallucinati sunt interpretes, quam in diiudicandis iis, ubi excelsiore spiritu poeta exsurgit, et lyrica arte, h. e. liberiore vinculo sententias inter se coniunxit. Itaque super huius quoque carminis, sublimitate sua eminentis, consilio mirae prolatae sunt argutiae, quas repetere et refellere cum molestum, tum ab instituto nostro alienum est. — C. Asinius Pollio, vir consularis, quem belli pacisque artibus pariter, ac literarum ingeniique, quo praeclarum tragoediarum scriptorem se praestitit, gloria inter Romanos excelluisse satis constat, cum iam eo contulisset studia sua, ut belli civilis historiam scriberet, Horatius eum in hoc carmine ad illud opus strenue perficiendum non sine magna eius laude adhortatur atque excitat. Sententiarum nexus est fere hic: bellorum civilium originem, ab eo inde tempore, quo Metellus consul fuit, repetendam, et rationem, qua illa gesta sunt, enarrare aggressus es, Pollio. Est sane tanti, ut tamdiu, donec ultimam manum suscepto operi imposueris, animum paulisper a tragoediarum scribendarum studio avertas. Quam vivis coloribus omnia in illa bellorum civilium descriptione expressa erunt! Iam nunc ipsis pugnis, quas descripturus es, interesse mihi videor! iam nunc adumbrata fortissimorum ducum imago animo meo obversatur! iam nunc mente percipio, quomodo totus terrarum orbis praeter atrocem animum Catonis subactus, et quanta strages in Africa edita sit! Quis campus enim Romanorum civium sanguine non pollutus est? In quam terram fama de bellorum civilium calamitate non penetravit? Quem gurgitem, quem fluvium,

Ludumque Fortunae, gravesque
Principum amicitias et arma,
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosae plenum opus aleae,
Tractas, et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paullum severae Musa tragoediae
Desit theatris: mox, ubi publicas

quod mare non commaculavit civium caedes? Sed quo me abripi patior ego, qui non gravioris, sed levioris tantum argumenti carmina canere possum! — Caeterum cum bellorum civilium historiae, in XVII libris a Pollione expositae, alii quoque scriptores (e. g. Tacit. Ann. IV. 34. Sueton. Caes. 30. et de Cl. Gramm. 10. Appian. de B. C. p. 479.) tam honorificam mentionem iniecerint; profecto eam non aetatem tulisse maxime dolendum est. — Pollionis autem laudes inprimis complectuntur quarta et octava Ecloga Virgilii, qui illi aeque atque Horatio amicus et patronus extitit.

v. 1 — 8. *Mot. ex Met. c. civ.* Pollio nempe, cum a societate illa, quam V. C. DCXCIV. Q. Caecilio Metello Celere, Lucio Afranio Coss. tres viri principes, Caesar, Pompeius et Crassus, contra rempublicam inierunt, primam bellorum civilium originem repeteret; inde quoque eorum historiam detexere exorsus est. — *motus civicus*, seditio, quae inter cives movetur, iam pro initio belli civilis. — *bellique causas*, poeta ipse eas v. 4. subiicit, *graves* scilicet *principum amicitias*. — *vitia*, temere, a Pompeianis inprimis, capta consilia. — *modos* refer ad omnem rationem, qua bellum pro cuiusque partis consilio et viribus gestum est. — *Ludumque Fortunae*, fortunae vicissitudines. — *graves*, exitiosas. — *uncta* h. e. polluta, ut infr. Epod. 5. 19. *ora turpis ranae sanguine uncta*. — *nond. expiat. cruor.* perpetrata enim in bello civili civium caedes ad graviora et piaculis expianda referebatur scelera; hinc supra Hor. de bellis civilibus I, 2. 29. *Cui dabit partes scelus expiandi Iupiter?* — *Pericul. plen. op. aleae* explicant: opus periculosissimum, rem magnam et arduam moliris; equidem per *opus plenum periculosae aleae* simpliciter designatum esse puto *bellum civile*, quia in eo, sicut in alea, plurima a fortunae favore pendent; et sic *incedere per ignes suppositos cineri doloso* erit: versari in describendo bello civili, ubi inopinata mala et pericula, sicut ignis cineri doloso suppositus, subito prorumpunt; eleganter autem *cinis* dicitur *dolosus*, sub quo ignis dolose quasi latet.

v. 9 — 16. *Paul. sev. Mus. trag. Des. theatr.* sileat interea Musa tua tragica, cesset et intermittatur paululum, quo tragoediis scribendis de theatris egregie meres, studium. — *ubi res publicas ordinaris*, ubi res, quae ad bella civilia spectant, digesseris, et earum nexum ex ordine descripseris; vel ad exquisitius loquendi genus: postquam rempublicam composueris, h. e. postquam historiam tuam ad illa usque tempo-

Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne moestis praesidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiae,
Cui laurus aeternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Iam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures: iam litui strepunt:
Iam fulgor armorum fugaces
Terret equos equitumque vultus.
Audire magnos iam videor duces

ra produxeris, quibus respublica est composita. Facere enim dicuntur poetae et historiarum scriptores, quod describunt. — *grande mun. Cecrop. repet. cothurn.* tragici poetae partes de integro sustinebis; *repetere grande munus*, ad grave tragoedias scribendi studium redire, *Cecropio — cothurno*, sublimiore, quem illud exigit, spiritu. *Cecropius*, Atticus; fuerunt autem nobilissimi tragoediarum scriptores Attici sive Athenienses, Thespis, Sophocles, Aeschylus, Euripides. — *cothurnus*, calceus altior, quo in tragoediis utebantur, pro ipsa tragoedia, vel sublimiore scribendi genere, uti *soccus*, calceus humilior, pro comoedia, vel humiliore scribendi genere; infr. in Epist. ad Pis. *carmina prope socco digna* et v. 280. de Aeschylo: *Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.* Et hinc Virgilius, Eclog. X. 8. Pollionem Sophocli aequiparans, eius *carmina sola Sophocleo cothurno digna* esse ait. — *Insigne moestis — peperit triumpho*, pro vulgari: o Pollio, vir consultissime et victoriarum gloria clarissime. — *consulenti curiae*, senatui de rebus gravioribus deliberanti. — *Dalmat. triumph.* Pollio, de Parthenis proprie, populo Illyrico, contra quos missus fuerat ab Antonio, triumphum egit. Dio XLVIII. 41. Appian. de B. C. V. 75. p. 1135. qui quidem triumphus honorificentiore nomine dictus est *Dalmaticus*.

v. 17 — 24. Sequitur locus longe pulcherrimus. Iam nunc oculis suis subiecta esse ait poeta, quae Pollio pro insigni, qua polleat, dicendi arte adumbraturus sit. Tribuit igitur ei laudem, in qua summa historiarum scriptoris virtus cernitur. — *perstringis*, feris, impellis. — *Terret equos equitumque vultus*, equi nempe armorum fulgore consternantur et equitum vultus periculo imminente pallescit. — *Audire magnos iam videor duces* cett. sensus: iam auribus percipere mihi videor voces et iussa, quibus magni et egregii duces milites ad pugnam exhortantur, et sic praesens quasi cognosco, quomodo praeter invictum Catonis animum totus terrarum orbis subactus sit. — *Aud. mag. iam. vid. duc.* explicant fere: iam audire mihi videor te recitantem de magnis ducibus cett. sed sic omnis huius loci vis tollitur; lector enim Pollionis de bellis civilibus historiae non legere de pugnis, sed in ipsa pugna simul versari sibi

Non indecoro pulvere sordidos,
Et cuncta terrarum subacta
Praeter atrocem animum Catonis.
Iuno et Deorum quisquis amicior
Afris inulta cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Retulit inferias Iugurthae.
Quis non Latinó sanguine pinguior
Campus sepulcris impia proelia

videtur; audit cornuum murmur et lituorum strepitum, videt consternatos equos; auribus igitur percipere quoque sibi videtur ipsas ducum militibus imperantium voces. — *non indec. pulv. sord.* decori enim est viro forti pulvis in pugna collectus; hinc supr. I, 6. 15. *Meriones pulvere Troio niger* dicitur. — *Et cuncta* cett. verbum *audire* iam non in propria significatione repetendum, sed vel pro: *cognoscere*, *intelligere*, *videre*, accipiendum, vel eiusmodi verbum ex noto loquendi genere, quod *zeugma* dicitur, supplendum est. — *praeter atroc. anim. Cat.* praeter Catonem, virum pervicacissimum, qui, cum mori, quam tyranni vultum adspicere, mallet, (Cic. Offic. I. 31. Vell. II. 49. Senec. de Provid. 2. et Epist. 95.) manum sibi Vticae intulit; itaque eius animi constantia et pervicacia cum atrocitate coniuncta fuit.

v. 25 — 28. Iam causa, ex qua Cato mortem sibi conscivit, subiicitur; vulgarem autem sententiam: „postquam Romani in bello Africano occidione paene a Caesare occisi sunt“ egregie ad veteris religionis doctrinam adumbravit; Iunonem enim et caeteros Africae deos ἐπιχωρίους sive tutelares, qui cedere olim debuerant cladibus, quas Romani in bello Iugurthino et bellis Punicis Afris intulerant, iam auctores facit insignis illius cladis, qua collectus a Q. Scipione exercitus, ultimum libertatis defendendae praesidium, ad Thapsum, (Byzacii oppidum) ad internecionem caesus est; — olim quidem, ait, Iuno et caeteri dii Afris propitii *impotentes* (quia fati necessitati resistere non poterant) *inulta terra* excedere coacti sunt; sed nunc dii illi *nepotes victorum*, tanquam piacula, Iugurthae et caeterorum Afrorum manibus obtulerunt, h. e. nunc avorum poenas a nepotibus expetierunt. — *cesserat*, loca enim vastata vel captas urbes dii deserere putabantur; vid. *Cerda* ad Virgil. Aen. II. 351. — *retulit*, significanter pro: obtulit; *referre* enim notionem vicis reddendae simul complectitur, uti *gratiam referre* in malam partem pro: vicem reddere, dici solet. — *inferias* refer ad inhumanum illum priscae antiquitatis morem, ex quo captorum sanguine placari solebant in bello caesorum Manes; de quo vid. ad Virg. X. 519.

v. 29 — 36. *Quis non Lat. sangu.* cett. vulgarem sententiam: ubinam est in toto terrarum orbe locus, quem Romani cives non sanguine suo maculaverint? splendide exornavit poeta. — *sanguine pingu. camp.* simili-

Testatur, auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?
Qui gurges, aut quae flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?
Quae caret ora cruore nostro?
Sed ne, relictis, Musa procax, iocis,
Ceae retractes munera Naeniae:
Mecum Dionaeo sub antro
Quaere modos leviore plectro.

CARMEN II.

AD CRISPVM SALLVSTIVM.

Nullus argento color est avaris
Abdito terris, inimice lamnae

ter apud Virgil. Georg. I. 491. de bellis civilibus *campi pinguescere* dicuntur; cf. *Mitsch.* — *audit. Med. Hesp. sonit. ruin.* et quis non percepit (quod ex verbo *testatur* eliciendum est) fragorem corruentis imperii Romani, Medis adeo (h. e. Parthis, Romano nomini infestissimis) auditum? — *quae flumina*, fluvii enim passim a poetis proeliorum testes adhiberi solent; cf. infr. IV, 4. 38. Catull. LXIV. 358. Tibull. I. 7. 11. Virg. Eclog. V. 21. cogitare autem licet de proeliis ad Rhodanum, Padum et Iberum commissis. — *Daun. caed.* h. e. sanguis caesorum civium Romanorum; *Daunia* sive Appulia pro tota Italia. — Terras, quae bella civilia senserunt, recenset Florus IV. 2. §. 6. *Si locum et spatium* (sc. *inspicias*, quod ex antecedentibus repetendum) *ubi commissum est*, *intra Italiam; inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit; hinc in Aegyptum subito transiliit; inde respexit Asiam; inde Africae incubuit; postremo in Hispaniam regyravit, et ibi aliquando defecit.*

v. 37 — 40. *ne munera Ceae Naeniae retractes*, ne canas naenias, θρήνους, carmina lugubria et miserationem moventia, qualia olim cecinit Simonides *Ceus* (insula Cea oriundus.) — *Simonideas lacrimas*, flebiles illos et miserabiles Simonidis elegos vocat Catull. XXXVIII. 8. — De laudibus, quae Simonidi, ut poetae, tribuuntur, vid. *Wesseling.* ad Diodor. Sic. T. I. p. 412. — *munera Naeniae*, pro: naeniam vel naenias; *munus*, ut saepe, inservit periphrasi; ut supr. Carm. I, 28. 4.

CARMEN II.

Agit poeta in hoc carmine de vera, quae ex divitiarum vel contemtu vel liberali earum usu comparetur, gloria eo consilio, ut eam Crispo Sallustio, sapientius, quibus ille abundabat, divitiis uso, vindicet. Pro-

Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius aevo
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.

culeii igitur, immortale liberalitate sua in fratres nomen nacti, laudato in hanc rem exemplo, tam miseram conditionem eorum, quorum plura habendi cupiditas in dies, ut hydrops, crescat, quam summam felicitatem et potentiam eorum, qui exstirpata plane ex animo plura habendi cupiditate sibi imperare et fortuna sua uti didicerint, describit. — Fuit autem Crispus Sallustius, clarissimi historiarum scriptoris ex sorore nepos, non solum a divitiarum augendarum (nam vivebat splendidissime) sed etiam honorum (noluit enim ultra ordinem equestrem assurgere) studio alienissimus. Nobilissimi inprimis sunt *horti Sallustiani*, quos praeclaris antiquitatis monumentis instructos Imperatores postea obtinuisse constat. — In sententiam huius carminis comparant Theocrit. XVI.22. seqq.

v. 1—4. Sensus: nullum pretium habet argentum, quod avaris hominibus abditum est in terra; hinc invisa tibi est, Crispe Sallusti, pecunia, quae non sapienter in usum convertitur. — *nul. arg. col. est*, splendore suo h. e. pretio caret argentum. — τὸ *avaris* omnes, quos vidi, interpretes ad *terris* trahunt, et *avaram terram* explicant de ea, quae avari instar argentum conditum custodiat; equidem *avaris* in casu tertio et *terris* in casu sexto positum esse arbitror, ita, ut *argentum avaris abditum terris* sit, argentum, quod avaris hominibus abditum est, vel quod avari abdere in terra solent. *Avaris* scilicet opponitur Crispus Sallustius, qui, ut paulo post dicitur, *avidum spiritum domare* didicerat. — *inimicus lamnae*, qui nihil curat pecuniam; — *lamna* pro *lamina*, argentum in laminas procusum, iam cum contemtu quodam pro: pecunia. — *temperato* sc. ad eum, qui tenendus est, modum, h. e. recto. Commode cum sententia huius loci contendunt Pind. Nem. I. 44. *Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψαις ἔχειν· Ἀλλ' ἐόντων, εὖ τε παθεῖν καὶ ἀκοῦσαι, φίλοις ἐξαρκέων.*

v. 5—8. Itaque gloria, quam liberalitate in fratres sibi comparavit Proculeius, semper vigebit et apud posteros celebrabitur. — *Notus — paterni animi* pro vulgari: notus paterno animo. — *C. Proculeius Varro Muraena*, eques Romanus, et intimus Augusti amicus, tam pio liberalique in fratres (L. Licinium Varronem Muraenam et M. Terentium Varronem Muraenam, secundum Masson. Vit. Horat. p. 304.) bonis suis in bellis civilibus exutos animo fuisse dicitur, ut patrimonii sui partem de integro aequis partibus cum iis divideret. — *extento aevo*, pro vulgari: apud posteros; extendit enim aevum, qui gloriam virtute partam ad posteros propagat; similiter Virg. Aen. X. 468. *famam extendere factis* et ibid. VI. 807. *virtutem extendere factis* dixit. — *aget*, extollet, eve-

Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Lybiam remotis
Gadibus iungas, et uterque Poenus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem

het; *penna metuente solvi Fama*, ad famae aeternitatem designandam tribuuntur Famae, ut deae alatae, *pennae metuentes solvi*, quae sibi cavent, ne solvantur, h. e. quae nunquam solvuntur, nunquam languescunt, nunquam volatui desunt; sic passim *metuere*, ut Graecorum *φυλάττεσθαι*, periphrasi τοῦ *non* vel *nunquam* inservit. Virg. Georg. I. 246. *Arctos Oceani metuentes aequore tingi*. cf. infr. ad Sat. II, 5. 65. — *superstes*, ad Famam refertur, quod proprie ad Proculeium referri debebat.

v. 9 — 12. Sensus: si animum tuum a maiorum divitiarum cupiditate domas, et iis, quae habes, recte uteris, haud scio, an latiores possessiones tibi habere videaris, quam si Africae et Hispaniae agros simul possideas, et Carthaginienses tam in Africa quam in Hispania tibi uni serviant; brevius: sapiente autem divitiarum tuarum usu longe eris potentissimus. — *lat. regn.* — *regnum* et *regnare* passim de agrorum possessionibus; Virg. Eclog. I. 70. *Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?* cf. Georg. III. 476. *Libyam*, Africam, ubi latifundia sua habebant Romanorum ditissimi. — *remot. Gadib.* — *Gades*, insula prope fretum Gaditanum, pro Hispania, vel Hesperia, quae terra Romanis fuit remotissima; hinc supr. I, 36. 4. *Hesperia ultima* — *iungas*, simul possideas; eandem sententiam variavit Noster infr. III, 16. 39. seqq. *Contracto melius parva cupidine Vectigalia porrigam, Quam si Mygdoniis regnum Alyattei Campis continuem.* — *Vterque Poenus*, Afer et Hispanus, veteris et novae (in ora Hispaniae maritima) Carthaginis incolae.

v. 13 — 16. Avarus enim, qui semper plura appetit, similis est hydropico, cuius sitis, quamdiu causa morbi in venis sedet, nunquam expleri potest. Similiter crescentem avarorum cupiditatem cum hydrope comparat Ovid. Fast. I. 211. *Creverunt et opes, et opum furiosa cupido; Et, cum possideant plurima, plura volunt. Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda, Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.* cf. *Mitsch.* — *aquosus alb. corp. langu.* aqua intercus, qua corpus tam pallore quam languore afficitur.

v. 17 — 24. Sapiens longe aliter ac plebs de felicitate, quae virtute paritur, iudicat; nec Phraatem ideo, quod in regnum Parthicum restitutus sit, in censum beatorum refert; idemque, probans, solum eum recte dici posse regem, et summis virtutis praemiis dignum esse, qui nulla pla-

Dissidens plebi numero beatorum
Eximit Virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus; regnum et diadema tutum
Deferens uni propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

CARMEN III.

AD DELLIVM.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis

ne divitiarum cupiditate et invidia tangatur, rectius populum de humana felicitate iudicare docet. — *Redd. Cyr. sol. Phraat.* Phraates, rex Parthorum, cum insolentius et crudelius se gessisset, a suis expulsus, sed idem deinde, Scytharum auxilio, quod imploraverat, sustentatus, V. C. DCCXXX. in regnum restitutus est; v. Dio LI. 18. cf. supr. ad I, 26. 5. *Cyri solio*, imperio Persico, pro Parthico, ut saepe Persae pro Parthis; supr. I, 2. 22. et 21. 15. — *beatorum*, Senec. Epist. 45. *beatus non is est, quem vulgus appellat, ad quem magna pecunia confluxit; sed ille, cui bonum omne in animo est, erectus, excelsus, et mirabilia calcans.* — *Virtus* personam doctoris, sive sapientis, virtutis praeceptis imbuti, induit. — *populumque fals. ded. uti vocibus*, et populum deponere iubet falsas, quas de felicitate humana imbiberit, sententias. — *diadema*, insigne regii honoris; *tutum*, quod eripi nequit. — *propriam*, perennem, aeternam; Cic. post Red. in Senat. 4. *Si illud — perenne ac proprium manere potuisset;* et sic perennes et aeternae deorum voluptates *propriae* dicuntur apud Terent. Andr. V. 5. 4. infr. Sat. II, 6. 5. *nil amplius oro, Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis;* ubi plura vid. in not. — *oculo irretorto*, h. e. recto, ὄμμασιν ὀρθοῖς, ἀσκαρδαμύκτοις, ἀμεταστρεπτί, non invidorum more, qui rem, cui invident, haud rectis, sed ab ea retortis, h. e. limis et invidis oculis adspiciunt. — ad v. 10. In textu legendum est: *Libyam*, quae vox per typothetarum errorem falso excusa prostat. —

CARMEN III.

Dellio, qui tum ob praesentem rerum suarum statum tristitiae se tradidisse videtur, animum in utraque fortuna sibi constantem commendat, eumque monet, ut, communi moriendi necessitate ante oculos sibi posita, vitae iucunditatibus, dum licet, sapienter perfruatur. — De quo quidem ad iucundioris vitae fructum spectante praecepto, saepius nova arte ab Horatio repetito, compara supr. lib. I. carm. 4. et 9. — Fuit autem Q. Dellius homo varius et inconstans, *bellorumque civilium*, ut vocatur a Messala apud Senec. Suas. I. 6. *desultor;* de quo vid. Vell. Paterc. II. 84. et Dion. XLIX. 39. ibique *Fabricium.*

Ab insolenti temperatam
Laetitia, moriture Delli,
Seu moestus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.
Qua pinus ingens albaque populus
Vmbram hospitalem consociare amant
Ramis, et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo:
Huc vina, et unguenta, et nimium brevis
Flores amoenos ferre iube rosae,
Dum res et aetas et Sororum

v. 1—8. *Aequ. mem.* cett. *mens aequa*, quae fortuna adversa haud de statu suo deiicitur, sed in ea sibi constat, eamque patienter fert. — *reb. in ard.* — *res arduae*, quae difficultatibus haud facile superandis nos impediunt, res dubiae et periculosae. — *ab insol. temper. laetit.* h. e. ita ratione se regi patientem, ne insolentius in re secunda se gerat, nimiaeque se dedat laetitiae. Cl. *Mitsch.* comparat Grotii Excerpt. trag. p. 909. ubi Incertus: *Ἀγαθὸς ἀνὴρ λέγοιθ' ὁ φέρων εὖ τ' ἀγαθά, Ἀγαθὸς ἂν εἴη Χ' ὁ φέρων καλῶς κακά.* — *Seu moest. omn. temp.* cett. cf. allatum in hanc sententiam a Cl. *Mitsch.* epigramma IV. Antiphanis in Anthol. Graec. Tom. II. p. 188. et Epigr. Incert. DXXVI. Anth. Gr. T. IV. p. 229. — *in remoto gramine*, in prato a conspectu hominum remoto, h. e. secreto. — *bearis inter. not. Fal.* exhilaraveris optimo Falerno. — *nota*, de cado, notam sive titulum, quale vinum contineat, prae se ferente; qui quidem nunc dicitur *interior*, quia vinum nobilius et praestantius continebat, ideoque in interiore cellae vinariae parte, ut festis tantum diebus inde promeretur, reconditum atque repositum fuit.

v. 9—16. Sensus: ubi pinus et populus hospitaliter communem umbram sufficiunt, rivusque intentiore cursu festinat; eo affer vina, unguenta et rosas, ibique, dum fata sinunt, indulge laetitiae. — Fuit autem hic locus, quem tanta arte Noster descripsit, amoenissimus haud dubie in villa Dellii, cuius mentio fit v. 18. — *alba*, nos: *Silber-Pappel.* — *hospitalem*, benigno quasi eos, qui illuc deveniunt, hospitio excipientem; cf. Virg. Georg. IV. 24. — *consociare amant ramis*, implicitis invicem ramis ex mutui quasi amoris affectione umbram iungunt; similiter fere supr. I, 25. 4. *amat ianua limen* pro: ianua amanter quasi cum limine consuescit, amanter limini adhaeret. — *laborat trepidare*, cum labore et intentiore nisu per tortuosos rivi sinus flexusque festinat. *trepidare* simpliciter pro: festinare; cf. infr. Epist. I, 10. 21. et sexcenties alibi. — *brevis rosae*, h. e. breve tempus florescentis, ut supr. I, 36. 16. *breve lilium.* — *res*, praesens rerum conditio; *Sororum*, Par-

Fila trium patiuntur atra.
Cedes coemtis saltibus et domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes, et exstructis in altum
Divitiis potietur haeres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper et infima
De gente, sub divo moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna serius ocius

carum, quae simpliciter *Sorores* dici solent; cf. *Mitsch.* — *atra*, ornat, ut rerum infernarum epitheton; nihil amplius.

v. 17 — 24. *Cedes coemt. salt.* morte tibi recedendum erit a coemtis saltibus cett. *saltibus* h. e. pascuis, in quorum possessione spectabantur antiquitus divitiae; sic *saltus* (h. e. pascua) *depascere* apud Ovid. Fast. V. 283. cf. infr. Epist. II, 2. 177. — *villaque*, intellige caetera aedificia et possessiones, quae praeter *domum*, ubi habitabat dominus, ad villam pertinebant. — *lavit*, alluit. *lavere* antique, ut infr. III, 4. 61. et 12. 9. — *prisco nat. ab Inacho*, antiquissima stirpe oriundus. *Inachus*, antiquissimus Argivorum rex. — *sub divo moreris*, in terra sub caelo degas, pro simplice: vivas; cum delectu autem posuit *morari*, ad vitae brevitatem designandam, quia breve tantum tempus in hac vita commorantur homines. — *Victima nil. mis. Orci*, es et manes tamen victima immisericordis Orci; vel: destinatus tamen es Orco inexorabili; morti enim destinati, tanquam victimae, crine abscisso, diis inferis consecrabantur; vid. supr. ad I, 28. 20. — Rex Orci, Pluto, apud Homerum quoque Iliad. IX. 158. audit ἀμείλιχος ἠδ' ἀδάμαστος, unde Virgilius Georg. IV. 470. eidem *corda* tribuit *nescia humanis precibus mansuescere*; — pro *moreris* ingeniose *Wakefieldius* tentat: *moraris*, quod deleta distinctione cum *Victima* coniungit, ut sit: vivis tamen victima nil miserantis Orci.

v. 25 — 28. Expende ornatum vulgaris sententiae: moriendum est sine discrimine omnibus hominibus. *Omnes eodem cogimur*, aurea nempe virga Mercurii ψυχοπομποῦ; cf. supr. I, 10. 8. et 24. 16. seqq. — *omn. sors. versatur*, quatitur (πάλλεται) in *urna*; cogita de urna illa fatali, quam *Necessitas* (Ἀνάγκη, Μοῖρα) eo consilio in Orco versare atque concutere fingitur, ut, cuiuscunque hominis sors inde exsiliat, ei moriendum sit; vid. *Gronov.* ad Herc. Fur. 191. Sic infr. III, 1. 14. seqq. — *aequa lege Necessitas Sortitur insignes et imos; Omne capax movet urna nomen.* — *serius ocius*, similiter Propert. II. 28. 58. *longius aut propius.* — *exitura* — *exire* (ἐξορούειν, ἐκθορεῖν) proprie de sortibus, quae excidunt, vel exsiliunt. — *impositu-*

Sors exitura, et nos in aeternum
Exsilium inpositura cymbae.

CARMEN IV.

AD XANTHIAM PHOCEVM.

Ne sit ancillae tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu! Prius insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem:
Movit Aiacem Telamone natum
Forma captivae dominum Tecmessae:

ra cymbae, sc. Charontis, *in aetern. exsilium*, ut avehamur *illuc*, *unde* (Catull. III. 12.) *negant redire quemquam;* vel, ut Virgil. Aen. VI. 425. loquitur, in *ripam irremeabilis undae.*

CARMEN IV.

Turpitudinem, quam ancillarum amore contrahere sibi apud Romanos putabantur homines ingenui, elevare studet Horatius in hoc carmine. Tantum enim abest, ut amorem, quo Xanthiam Phoceum ancillam suam Phyllidem sectari inaudiverat, turpem et pudendum habeat, ut potius laudatis summorum virorum, qui ancillas amaverint, exemplis Xanthiae amorem vel maxime probet; praecipue cum Phyllidem nobili loco natam esse, tam ex iis, quae ipse profiteatur, quam ex eius ingenio et moribus, liberalem educationem prodentibus, satis colligi possit. — Denique ne forte laus, quam Phyllidi tribuit, suspicionem aliquam apud Xanthiam moveat, se iam in ea aetate constitutum esse ait, ubi iuvenilis ille in amore aestus deferbuerit. — Similiter fere ancillariolorum causam perorat Ovidius Am. II. 8. 9. seqq.

v. 1—4. *ancillae*, servae, haud dubie in bello captae, ut suspicari licet ex v. 15. — *Xanth. Phoc.* hominem Graecum eius nomen prodit. — *prius insolentem* cett. iam olim et antiquitus ferocem Achillis animum cepit et vicit servae Briseidis venustas; alii τὸ *prius* ad *insolentem* trahentes explicant: invictum et indomitum adhuc amore; sed sic nullus huius sententiae cum praecedente est nexus. Horatius voluit dicere: non est, quod ancillae amoris te pudeat; haud *novus enim ille est*, immo *antiquissimi* heroes iam ei indulserunt. — *insolens* bene designat immitem nec facile pervincendum Achillis animum. *Briseis*, quae capta in praedae sortitione Achilli contigerat; res notissima, vid. Hom. Iliad. II. 690. — *niveo colore*, pulchra, formosa; *movit*, ita affecit, ut amori resistere non posset. Terent. Eunuch. III. 5. 19. *in hac commotus sum* pro: eius forma captus sum.

v. 5—12. *Tecmessae*, Teleutantis sive Teuthrantis, regis Phrygii, filiae, ab Aiace in expeditione quadam captae; *arsit* — *ardere aliqua* pro: ardere ob aliquam saepius; infr. III, 9. 5. IV, 11. 33. et sic supr. I,

Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta,
Barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore, et ademtus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias, an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes;
Regium certe genus et Penates
Moeret iniquos.
Crede non illam tibi de scelesta
Plebe dilectam; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam, potuisse nasci
Matre pudenda.
Brachia et vultum teretesque suras

4. 19. *calere aliquo.* — *Atrides*, Agamemnon. — *medio in triumpho*, in ipso Troiae excidio, cum victor urbem ingrederetur; vocem *triumphus* paulo audacius ad gloriosum victoris in urbem expugnatam ingressum transtulit. — *virgine rapta*, capta Cassandra. — *barbarae turmae*, Phrygiae sive Troianae copiae; *barbarus* et *barbaricus* saepe apud poetas pro: *Phrygius*; vid. Cerd. ad Virg. Aen. II. 504. et quos ibidem laudat *Burmannus*. — *Thessalo victore*, intellige Achillem, a cuius fortitudine, qua praeter multos alios Hectorem, summum Troianorum praesidium, morti dedit, pendebat Graecorum victoria. *ademtus*, e medio sublatus, occisus. *leviora tolli*, Graece pro: ad tollendum, ut leviore opera tolli possent; obversatus Horatio videtur Homerus, ubi Il. XXIV. 243. Priamus ad Troianos: 'Ρηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε, *Κείνου τεθνηῶτος.* — *fessis*, sc. bello, in decem annos extracto. Virg. Aen. II. 109.

v. 13 — 20. *Nescias*, *an*, pro vulgari: fortasse. — *beati*, potentes, nobiles. *flavae*, pulchrae, a parte pulchritudinis in flavis crinibus positae; — *te gen. decor.* honore te generum ornent atque mactent. — *iniquos* refer ad iniquam et indignam sortem, qua nobilioris gentis puella ad servilem conditionem detrusa fuerat. —

v. 17. *scelesta*, ad quodque scelus perpetrandum proclivi, infima, abiecta. —

v. 20. *pudenda*, inhonesta, cuius sors et conditio proli est pudori et dedecori.

v. 21 — 24. *teretesque suras*, earum enim forma apud servas inprimis, brevioribus tunicis usas, in oculos incurrebat. — *integer*, omnis amoris expers, ab omni amore liber et vacuus; nos: *unbefangen*, ut infr. III, 7. 28. *fuge suspicari* sc. me tibi in hoc amore esse rivalem; *cuius octav. trepid aet. Claud. lust.* qui iam

Integer laudo: fuge suspicari,
Cuius octavum trepidavit aetas
Claudere lustrum.

CARMEN V.

Nondum subacta ferre iugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Aequare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes est animus tuae

quadraginta annos natus sum; *trepidavit*, festinavit.

CARMEN V.

A Lalages, nimis adhuc tenerae et immaturae puellae, amoribus poeta in hoc carmine hominem quendam, qui illam sectabatur, avocare studet. Vsus autem est ad Lalagen, ut crudam adhuc marito, describendam duplice comparatione, altera, ab iuvenca adhuc indomita et cum vitulis in pascuis ludente et exsultante, altera, ab immitibus uvis petita; in quarum quidem posteriore, ut multo honestiore, sola poetam acquievisse, malit fortasse is, qui rem ad nostros mores diiudicat. Sed cum totum hoc carmen ex poeta quodam Graeco, quem satis prodit colorum, quibus illud obrutum est, diversitas, expressum videatur, ea, quae a praeceptis pulchri, recti et honesti in eo recedunt, non Horatio, sed ei, quem expressit, vel aetatis, qua illud scriptum est, ingenio tribuenda sunt.

v. 1—4. Puella, nondum libidini exercendae matura, comparatur cum iuvenca, tam iugum, quam libidinem tauri in se ruentis adhuc detrectante. — *ferre iugum*, iugum nempe ferunt boves adultiores, et quia bos vel iuvenca, quae iugum fert, coniugatum sibi socium habet, id translatum est ad amantes, qui amoris vinculo rite coniuncti inde dicti sunt *coniuges*, (σύζυγες) et eorum coniunctio sive societas *coniugium*: hinc supr. I, 33. 11. *Venus animos sub iuga aënea mittere*, pro: coniungere, dicitur. — *cervice subacta*, adacta, ut iugum subeat, h. e. domita; inde puella quoque nullius adhuc amore se vinci passa, vel nullum adhuc virum experta, dicta est *indomita*, παρθένος ἀδμής, Hom. Odyss. VI. 109. et 228. Hinc apud Catullum LXVIII. 118. Protesilaus cum Laodamia, puella adhuc integra, primum coniugio coniunctus, *indomitam iugum ferre docuisse* dicitur; — *munia comparis aequare*, eadem in opere faciendo praestare, quae praestat eidem iugo submissus. — *tauri ruentis* hinc Graecis, quorum sensum et ingenium haud offendebant hae a bobus ad amantes translatae locutiones, puella coniugii adhuc expers dicta est ἀτανύρωτος, Aristoph. Lysistrat. 217. Aeschyl. Agam. 254. — *in Venerem*, συνουσίαν.

v. 5—8. Imago iuvencae, in pascuis lascivientis et cum vitulis ludentis, mores certe tenerae puellae,

Campos iuvencae, nunc fluviis gravem
Solantis aestum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Praegestientis. Tolle cupidinem
Inmitis uvae: iam tibi lividos
Destinguet Auctumnus racemos
Purpureo varius colore.
Iam te sequetur; currit enim ferox

unice adhuc lusibus cum aequalibus suis deditae, suaviter exprimit. — Colorem Horatium duxisse aiunt ex Anacr. LXI. *Πῶλε Θρηΐκίη — Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι. Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις.* Similiter Theocrit. XI. 21. Galateam *μόσχω γαυροτέραν* vocat. cf. infr. III, 11. 9. — *iuvencae*, puellarum comparatio cum iuvencis saepe apud Graecos obvia; cf. Euripid. Hec. 526. Androm. 511. 1167. pariter infra II, 8. 21. *iuvenci* de adolescentibus. — *solantis* pro: refrigerantis, exstinguentis; Cl. *Mitsch.* affert locum Claudiani XVII. 196. *Ille vel Aethiopum pluviis solabitur aestus;* scilicet *solari* ponitur pro: levare, quia, quos solamur, levare studemus.

v. 9—12. *Praegestientis* — *praegestire* exprimit laetitiae sensus, quos iam ante rei, quam cupide exspectamus et appetimus, fructum percipimus. Sic apud Catull. XLVI. *praetrepidare: Iam mens praetrepidans avet vagari; Iam laeti studio pedes vigescunt.* — *Tolle cupidinem* cett. sensus: abstine a puella immatura, et cupidinem usque ad eius maturitatem, quae non procul abest, comprime. — Non perstat, ut debebat, poeta in una allegoria, sed ad novam ab immitibus uvis ductam transit; quae quidem colorum varietas et imaginum in una eademque re adumbranda diversitas displicere omnino debet rem ad normam recti pulchrique aestimantibus. — Caeterum puellarum, viro nondum tempestivarum, vel in amore adhuc crudarum, cum immaturis fructibus comparatio haud infrequens est apud veteres poetas. Theocrit XI. 21. de Galatea: *φιαρωτέρα ὄμφακος ὠμᾶς;* contra puellae viro maturae et plenis annis nubiles cum *uvis maturis* comparantur; sic Catullus XVII. 16. puellam adultiorem *uvis nigerrimis* (h. e. maturis) *diligentius adservandam* esse ait, et hinc puellae *nondum nubiles* Graecis *ὄμφακες*, *nubiles πέπειροι* dictae sunt; plura in hanc rem collegit diligentia Cl. *Mitsch.* — *iam tibi lividos distinguet* cett. pro vulgari: brevi maturescet. — *Auctumnus* dicitur *varius*, quia et ipse variis coloribus distinctus est, (repraesentatur ille infr. Epod. II. 17. *capite mitibus pomis decoro*) et variis coloribus fructus distinguit. — *distingu. livid. racem. purp. color.* h. e. variabit et imbuet iam nigrescentes racemos purpureo colore; sive: purpureum colorem iam nigrescentibus uvis inducet. — *lividos*, subnigrum enim colorem habent uvae maturescentes. Sil. Ital. VII. 208. *liventes sole racemos.* Propert. IV. 2. 13. *Prima mihi variat liventibus uva racemis.*

v. 13 — 20. Sensus: brevi non amplius Lalage te fugiet, sed sponte

Aetas, et illi, quos tibi demserit,
Adponet annos: iam proterva
Fronte petet Lalage maritum,
Dilecta, quantum non Pholoe fugax,
Non Chloris, albo sic humero nitens,
Vt purâ nocturno renidet
Luna mari, Gnidiusve Gyges,
Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites

te sequetur; nam aetas, ubi illa adhuc ferocem se praebet, celeriter transit, et quos de tuorum annorum serie demserit, eos illius annorum summae explendae adiiciet; brevi amplexus tuos ultro petet, et quidem tantum tibi amata, quantum nunc nec aspera Pholoe, nec pulchra Chloris, nec Gnidius Gyges ab aliis amatur. — *currit enim* — *aetas;* Anacreon IV. 8. τρόχος ἅρματος γὰρ οἷα Βίοτος τρέχει κυλισθείς. — *aetas ferox*, h. e. aetas ferocis puellae, aetas, qua ferociter adhuc se gerit puella; fatendum tamen est, valde mihi arridere coniecturam *Wakefieldii*, epitheton *ferox* cum *fugax* in v. 17. permutandum esse censentis; uti enim rectius et usitatius *aetas fugax* dicitur, ita τὸ *ferox* melius ingenio puellae Pholoes convenit; — *et illi, quos tibi dems., appon. an.* et anni, qui currente aetate de vitae tuae summa decedent, illius vitae summae accedent, h. e. et sicut tu aetate proveheris, ita illa quoque aetatem amoribus maturiorem consequetur; in locutione: *aetas annos alii demit, alii apponit,* id tantum discriminis interesse videtur, ut illud dicatur de eo, qui iam ad certum quendam vitae terminum pervenit; hoc de eo, qui hunc terminum nondum attigit; *demit* nempe aetas annos, quos quis iam egit, *apponit*, quos quis nondum assecutus est; sic fortasse iis, quae copiose et argute ad h. l. ab interpretibus disputata sunt, supersedere possumus. — *iam proterva Fronte pet. marit.* hoc ad iuvencae imaginem, quam primum puellae induerat poeta, referendum; *maritus*, pro quovis amatore. — *dilecta* sc. tantum. *fugax* insolenter dictum pro: quae fugit amatores, aspera est; multo aptior igitur, ut iam monuimus, est lectio: *ferox.* — *albo sic hum. nit. ut pur.* cett. cuius humeri ita candore nitent atque splendent, uti nocte sublustri imago lunae in mari repercussa splendere solet. Exsplendescentis autem pulchritudinis, praecipue in albo colore spectatae, cum lunae in aquis repercusso fulgore comparatio passim apud veteres poetas obvia; vid. quae in hanc rem notavimus in Eclog. Vett. Poett. ad Val. Flacc. III. 558. p. 222. *Gnidius*, ab eius patria, Gnido, vel Cariae, vel Cypri urbe, sic dictus.

v. 21 — 24. *Quem si puellarum inserer. choro* cett. sensus: quem si puellarum turbae immisceres, eius a puella discrimen, quod soluti crines et vultus venustas obscurum et ambiguum reddunt, ne sagacissimi quidem, (*mire sagaces*) qui eum nondum no-

Discrimen obscurum solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

CARMEN VI.

AD SEPTIMIVM.

Septimi, Gades aditure mecum, et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra, et
Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Aestuat unda:

sunt (*hospites*) animadverterent. — *discrimen me fallit*, exquisitius pro: ego non animadverto discrimen. *obscurum*, haud facile oculorum acie assequendum; *solut. crin.* crines enim solvere solebant cum pueri, tum puellae delicatiores; cf. infr. III, 20. 14. IV, 10. 3. Epod. XI. 28. — *ambiguo*, h. e. dubitationem, utrum puer, an puella sit, movente. Simillime autem, ut iam observavit Cl. *Mitsch.*, Hermaphroditum describit Lucian. D. D. XXIII. ὁ δὲ θῆλυς, καὶ ἡμίανδρος, καὶ ἀμφίβολος τὴν ὄψιν· οὐκ ἂν διακρίναις, εἴτ' ἔφηβός ἐστιν, εἴτε καὶ παρθένος.

CARMEN VI.

Septimium, quem, ut spectatae fidei amicum, remotissima quaeque secum loca aditurum esse sibi persuasum habet, rogat poeta, ut nunc in agrum Tiburtinum vel Tarentinum, ubi reliquam vitae partem transacturus sit, se comitetur, et, si supremum diem ibi obierit, piis lacrymis cineres spargendo iusta sibi persolvat. — Omnis igitur huius carminis finis in rarae, quam Septimius poetae probaverat, amicitiae laude ponendus esse videtur. — Eundem Septimium, equitem (ut probatum ivit Porphyrio) Romanum, Tiberio V. C. DCCXXXI. in Orientem proficiscenti commendat Hor. infr. Ep. I. 9.

v. 1 — 4, *Gades* (nunc *Cadix*) cf. supr. ad II, 2. 11. — *aditure mecum*, ad fidem enim in amicitia probandam referebatur paratus amici amicum in remotissimas terrae partes comitandi animus; Catull. XI. 1. *Furi et Aureli, comites Catulli, Sive in extremos penetrabit Indos* cett. cf. infr. Epod. II. 11. seqq. et laudata in hanc rem a Cl. *Mitsch.* exempla. — *Cantabr.* — *Cantabri*, populus Hispaniae Tarraconensis bellicosissimus, (infr. II, 11. 1. *Quid bellicosus Cantaber* cett.) iam semel ab Augusto V. C. DCCXXIX. et iterum DCCXXXI. victus, denique ab Agrippa DCCXXXIV. perdomitus; vid. Dio LIV. 11. hinc *Cantabrum* Hor. dixit *indoctum iuga ferre nostra*, non ita se domari patientem, ut iuga nostra ferre discat; h. e. ditioni nostrae se subiicere nolentem; quapropter infr. III, 8. 22. *Cantaber, sera domitus catena.* — *Barb. Syrt.* cf. supr. ad I, 22. 5. — *barbaras* refer ad feros accolarum mores. — *Maura unda*, mare Africum, ab extrema Africae regione Mauritania, (nunc *Marocco*).

Tibur, Argeo positum colono,
Sit meae sedes utinam senectae;
Sit modus lasso maris et viarum
Militiaeque.
Vnde si Parcae prohibent iniquae,
Dulce pellitis ovibus Galaesi
Flumen et regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi praeter omnes
Angulus ridet, ubi non Hymetto

v. 5 — 8. *Argeo posit. colono*, a Tiburno, Catillo et Cora, fratribus, qui coloniam Argivam eo deduxerunt, conditum, cf. supr. ad I, 18. 2. *ponere* pro: condere, fundare, passim; sic *urbs alieno loco posita* apud Liv. IV. 48. cf. Virgil. Aen. IV. 212. — *modus*, locus, ubi modus ponitur, terminus; — *lasso mar. et vi. milit.* mihi itinerum maritimorum et terrestrium, adeoque ipsius militiae, pertaeso; *lassus alicuius rei*, Graece pro: aliqua re. — Sane, si verba Horatii spectas, eum in armis consenuisse putes, quamvis breve tantum tempus ea sub Bruto (cf. carm. seq.) secutus est. Sed poetae, otio et mollioris vitae generi adsueto, brevis quoque militia debebat esse molestissima.

v. 9 — 12. *Vnde si Parc.* cett. sensus: quodsi autem sors iniquior ab agro Tiburtino me prohibet, in agrum Tarentinum me conferam; *ager Tarentinus* primum designatur per Calabriae fluvium *Galaesum*, (nunc *Galaso*) Tarentum praeterfluentem, deinde per *Phalantum*, quem coloniam *Partheniarum* (h. e. hominum vago concubitu ex innuptis matribus prognatorum, vel potius, ut erudite docet Cl. *Manso* (*Sparta* Vol. I. Pars I. p. 229. et P. II. p. 270. seqq.) ab muliebri ignavia, qua militiam contra Messenos detrectaverant, opprobrii causa sic dictorum) e terra Laconica Tarentum deduxisse, et pulsis veteribus incolis ibi regnasse tradunt; Iustin. III. 4. Strabo VI. p. 426. — *flumen dulce ovibus*, cum propter laeta ad utramque fluminis ripam pascua, tum propter umbrarum iucunditatem. — *oves* dicuntur *pellitae*, quia oves in his regionibus, ne sentibus et dumetis corrumperetur earum lana praestantior, pellibus velari solebant; Columell. VII. 2. Varo R. R. II. 2. Idem adhuc fieri solet in iis regionibus, ubi lana praestantior gignitur. — Caeterum similiter Tarentum describit Martial. VIII. 28. 4. — *tibi floruit herba Phalanti, Qua saturat Calabris culta Galaesus aquis.*

v. 13 — 16. *Ille terrarum angulus*, illa terra, ubi quis suaviter delitescere potest in otio et securitate. — *mihi ridet*, mihi placet. Infr. Epist. I, 7. 44. — *mihi iam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.* — *praeter omnes*, sc. terras sive terrarum angulos, h. e. loca secretiora et a strepitu hominum remotiora. — *ubi non Hymett. mell. deced.* ubi mella non cedunt iis, quae apes in monte Hymetto colligunt; ubi aeque bonum atque in mon-

Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro,
Ver ubi longum tepidasque praebet
Iupiter brumas: et amicus Aulon
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus et beatae
Postulant arces: ibi tu calentem
Debita sparges lacrima favillam
Vatis amici.

te Hymetto mel conficitur; de mellis Tarentini bonitate vid. Varro apud Macrob. Sat. II. 12. cf. infr. III, 16. 33. — *decedere*, ut passim *concedere*, pro simplice: cedere. Virg. Eclog. VIII. 88. *Perdita nec serae meminit decedere nocti*, pro: cedere tenebris, h. e. non sera nocte sub divo manere, sed redire in stabulum. — *virid. cert. bacc. Venafr.* et ubi oliva certat cum bonitate olivarum in Campaniae urbe, Venafro, nascentium; *certare alicui* pro vulgari: *certare cum aliquo* passim. — *Venafrum* pro olivis Venafranis, ut *Hymettus* pro melle Hymettio; *viridi*, apte ad terram, ubi olivae virent, designandam.

v. 17 — 20. *tepidas*, mites; infr. Ep. I, 10. 15. *Est, ubi plus tepeant hiemes?* — *Iupiter*, qui, ut supr. I, 12. 15. dicitur, *variis Horis mundum temperat;* — *Aulon*, mons agri Tarentini, ubi vinum optimum nascebatur; Mart. XIII. 125. *Nobilis et lanis et felix vitibus Aulon, Det pretiosa tibi vellera, vina mihi;* hinc dicitur *amicus fertili Baccho*, h. e. favens vini fertilitati. — *min. Fal. invid. uvis*, uvae nempe, quas Aulon gignit, quia nihil a Falernarum uvarum bonitate recedunt, minime opus habent, ut iis invideant. Imitatus Horatium est Statius Silv. II. 2. 4. *Qua Bromio dilectus ager, collesque per altos Vritur, et praelis non invidet uva Falernis.*

v. 21 — 24. *beatae arces*, colles tam amoenitate, quam fertilitate sua beantes; *postulant*, impellere omnino nos debent, ut eo secedamus; gravius igitur pro vulgari: vocant, invitant. — *calentem favillam*, cineres cremati corporis adhuc tepidos. — *debita lacrima*, non unguentis, ut alias mos ferebat, (vid. Tibull. I. 3. 7.) sed piis amici lacrymis cineres suos spargi cupit; *vatis amici*, significantius pro vulgari: meam. Cl. *Mitsch.* comparat Inscr. apud Fabrett. p. 64. et Flettw. p. 320. sed vitiose scriptam. Emendatius hoc Epigramma exhibuit *Iacobs* in Anthol. Graec. DCCXV. 6. 7. T. IV. p. 273. sic: Μέμνεο κὴν ζωοῖς ἐμέθεν, καὶ πολλάκι τύμβῳ Σπεῖσον ἀπὸ βλεφάρων δάκρυ ἀ π ο ι χ ο μ έ ν ῃ.

CARMEN VII.

AD POMPEIVM.

O saepe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiae duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dîs patriis Italoque caelo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantem saepe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos et celerem fugam

CARMEN VII.

Quo gravior fuit sollicitudo, qua Horatius de Pompeio sibi amicissimo, qui post proelium Philippense novis belli tempestatibus se exposuerat, perturbatus fuit, eo maior fuit laetitia, qua ille de insperato primi sodalium reditu perfusus est. Cui quidem poeta nunc liberius indulturus diem festum, tam sacris, quas Iovi Pompeius voverat, epulis, quam hilari potatione celebrandum, hoc carmine indicit. — De Pompeio Grospho, equite Romano, Pompeii Magni, ut videtur, liberto, copiose egit ad h. l. *Sanadonius*. — Similiter fere laetitiam suam de felici Plotii Numidae reditu expressit Hor. supr. I. 36.

v. 1 — 8. *tempus in ultimum*, ubi, ut Livius IX. 39. loquitur, *ad ultimum periculi ventum est*. — *redonavit*, redonantur enim quasi, quos iam perditos putabamus. *Quiritem*, omnis, quo ante civis Romanus gaudebas, iuris de integro participem; in ius Quiritium restitutum. — *Cum quo morant. saep. di. mer. fregi* cett. cum quo saepe tempus fefelli in compotationibus; —, pro vulgari: tempus inter vina fallere, gravius dixit: *morantem diem mero frangere*, h. e. compotationi indulgendo tardius euntis diei moras vincere. — Sed Cl. *Mitsch.* *diem mero frangere* paulo subtilius explicat: partem de die gravibus et seriis rebus destinatam demere, demtamque compotationi dare; decurtare diei spatium, noctique illud adiicere, quod fit compotatione tempestivius instituta; ut supr. I, 1. 20. *partem de die solido demere*. — *malobathro*, unguento e malobathri foliis expresso; *malobathrum* proprie frutex odoratus, in Indiae paludibus nascens, ex cuius folio convoluto conficiebatur unguentum nobilissimum, quod et ipsum *malobathrum*, Latinis *foliatum* (Mart. XI. 28.) dictum est; vid. Plin. XII. 26. XIII. 1. *Syrio*, ex India in Syriam, et inde a mercatoribus Romam deportato; fuit igitur, ut supra I, 31. 12. dicebatur, *merx Syra*.

v. 9 — 12. *Tecum Philipp. et cel. fug. sensi*, quale fuerit illud summum vitae discrimen, quod se una cum Pompeio subiisse versu primo

Sensi, relicta non bene parmula;
Quum fracta Virtus, et minaces
Turpe solum tetigere mento.
Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens

ait, disertius nunc poeta declacrat. — Expertus sum, inquit, una tecum infelicem illam ad Philippos (Macedoniae urbem) pugnam, ubi, cum fortiter pugnantes non amplius sustinere possent vim hostium, et vultus in terram prostratorum minas adhuc et iram in hostem exprimerent, mihi, ut salutem in celeri fuga quaererem, parmula parum honorifice abiicienda fuit. *Sentire* passim de calamitatibus sive malis, quibus bello graviter afficimur. Liv. IX. 37. *Vastationem sub Ciminii montis radicibus iacens ora s e n s e r a t.* et XLV. 28. *quae quisque Persei bello privatim ac publice s e n s i s s e t.* Senec. Oedip. 472. *S e n s e r e terrae te Dacûm feroces.* cf. infr. III, 4. 43. IV, 4. 25. IV, 6. 3. — *et celerem fugam,* ad mala nempe, quae in pugna Philippensi senserit, celeriter inde aufugiendi necessitatem refert; rei igitur magis describendae haec adiecta esse puta. — *non bene*, non sine pudore; quamquam, ut expeditior esset fuga, scutum abiicere debebat. *parmula* de scuto breviore. — Sunt, qui rem de abiecto scuto ideo Horatium finxisse existiment, ut factis quoque imitatus esse videretur Alcaeum et Archilochum, quorum uterque se arma in proelio amisisse fatentur; de Alcaeo vid. Strab. XIII. p. 600. Herodot. V. 95. de Archilocho autem versus in hanc rem extant apud Sext. Empir. Pyrrh. hypot. III. 24. — *fracta Virtus*, fortitudo, quae vi maiore ita deprimitur et contunditur, ut resistere ei non valeat. — *sol. tetig. mento* pro vulgari: ceciderunt, ad terram prostrati sunt; ducta videtur haec loquendi ratio ex Hom. Il. II. 418. *Πρηνέες ἐν κονίῃσιν ὀδὰξ λαζοίατο γαῖαν.* et passim alibi. — *turpe*, sanguine turpiter pollutum. *minaces*, bene adumbrat milites, qui forti animo ceciderunt, et caesi adeo vultum torvum et minacem prae se ferunt; Cl. *Mitsch.* in h. r. affert locum Flori I. 18. ubi de Romanis in bello cum Pyrrho occisis: *omnium in manibus enses, et relictae in vultibus minae, et in ipsa morte ira vivebat;* nisi forte *minaces* simpliciter de militibus fortioribus, mortem hosti minitantibus, explicare praestet.

v. 13 — 16. Sensus: sed me tum bona fortuna ex medio belli periculo eripuit, te vero in idem vehementior impetus abripuit. — Quod bona fortuna factum est, id tribuit Mercurio, cum propter eius in huius muneris vicibus obeundis dexteritatem et celeritatem, (hinc dicitur *ὠκύπους* apud Euripid. Hel. 247.) cf. supr. I, 10. 13. tum, quia *virorum Mercurialium*, (infr. II, 17. 29.) h. e. poetarum, custos est. — Poeta autem satis magnifice se adsimulat heroibus Homericis, qui passim vel a deo vel a dea quapiam *denso aëre*, h. e. nube circumfusi et sic proeliis erepti esse finguntur. — *resorb. und. fret. aest.* belli impetus

Vnda fretis tulit aestuosis.
Ergo obligatam redde Iovi dapem,
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea, nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso levia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Vnguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas
Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

comparatur cum impetu undae marinae, omnia fluctibus aestuosis secum abripientis; *resorb. fret. aest.* h. e. te iterum maris aestu sorbens, quem iam semel sorbuerat; Cl. *Mitsch.* cum Nostro contendit Eurip. Heracl. 428. Infr. Epist. II, 2. 47. *Civilisque rudem belli tulit aestus in arma.*

v. 17 — 20. *obligatam*, h. e. debitam; nam vota, quibus Iovi, si salvus ex hoc bello evaderet, *se obligaverat*, nunc solvere debebat; — *dapem* antique pro: dapes, h. e. sacras epulas. — *sub lauru mea*, quae haud dubie in impluvio, vel quod Virgil. Aen. II. 512. et VII. 59. de eiusmodi lauru ait, *aedibus in mediis*, ubi seri et nutriri antiquitus solebant arbores, consita fuit.

v. 21 — 28. *lev. cibor.* — *ciborium* genus poculi, speciem fere eorum, quibus Aegyptii usi esse dicuntur, referentis; Aegyptiis nempe calyx fabae cuiusdam, (quam *colocasiam* sive *cyamum* fuisse aiunt) poculorum, quae *ciboria* appellabant, usum praestabant; cf. Schol. ad h. l. Paulo capacius illud poculi genus fuisse, ex usu, cui id poeta nunc destinat, facile apparet. — *levia*, polita, adeoque splendentia; *exple Massico*, imple vino Massico, cf. supr. ad I, 1. 19. — *oblivioso*, curas abigente et oblivioni tradente; hinc Alcaeo apud Vrsin p. 101. vinum dicitur οἶνος λαθικηδής, et λήθη ὀδύνης apud Incert. Auct. Ep. LXXIX. 8. in Anthol. Graec. T. IV. p. 133. — *conchis*, vasis unguentariis, ad formam conchae effictis. — *Quis* sc. convivarum. — *quem Ven. arbitr. dic. bib.?* — per *Venerem* intellige talorum iactum optimum; *iactus optimus* nempe, cum unusquisque quatuor talorum, quibuscum ludebatur, aliud latus ostenderet, *Venereus*; *pessimus* contra, cum omnes tali idem latus ostenderent, *Canis* dicebatur; legant tirones, quae accurate de talorum lusu exposuit *Ernesti* in *Clav. Cic.* sub voce *talus*. — *arbitr. bibend.* cf. supr. ad I, 4. 17. — *Edonis*, Thraciae populo, pro ipsis Thracibus, effraenata in compotationibus licentia satis notis; cf. supr. ad. I, 18. 9. — *dulce mihi furere est*, expressit notissimum illud Anacreontis XXXI. θέλω, θέλω μανῆναι.

CARMEN VIII.

AD BARINEN.

Vlla si iuris tibi peierati
Poena, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres vel uno
Turpior ungui:
Crederem. Sed tu simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo, iuvenumque prodis
Publica cura.

CARMEN VIII.

Haud nescium poeta in hoc carmine se profitetur aurae fallacis, qua varia et mutabilis puella *Barine* in amore nunc sibi adspiret. Quamvis igitur Barine iureiurando tandem firmiorem ei in amore constantiam promiserat, tamen, cum illa iam saepe peieraverit, nec ulla usquam adhuc corporis parte periurii poenam dederit, imo, quasi per sanctissimas obtestationes fefellisse ei prosit, novis insuper formae lenociniis aucta multo plures, quam ante, in amorem suum pellexerit, se nullo modo, ut eius verbis fidem habeat, adduci posse ait. — Quod sub fine addit, matres et patres ob filios suos, novas coniuges autem ob maritos suos de Barine esse sollicitos, id sane ad insignem illius venustatis laudem plurimum valet. — Caeterum non poenitet me eorum sententiae esse, qui totum hoc carmen ex Graeco quodam poeta expressum esse statuunt. — Horatium de periuriorum in amore impunitate imitatus est Ovidius Am. III. 3.

v. 1 — 8. *iuris peierati*, h. e. periurii; quemadmodum enim *ius iuratum* apud Ennium pro iureiurando, ita *ius peieratum* pro periurio ponitur, scilicet *ius peieratur* ab eo, qui, quod iuris vel officii sibi impositum est, perfide, se id exsecuturum esse, iuravit. — *Dente si nigro* cett. nam secundum religionem, quae veterum animis insidebat, vitia, quae quis corpore traxisset, vel morbi vel alia repentina mala ad mendaciorum, periuriorum vel fraudis cuiusdam commissae poenas referebantur; vid. *Casaubon. Lect. Theocrit.* cap. X. — *crederem*, sc. fidei iureiurando interposito mihi datae. — *Simul oblig. perfid. vot. cap.* h. e. simulac iurasti; nam, qui iurat, *obligat*, obstringit, obnoxium facit *caput suum*, h. e. se, *votis*, exsecrationibus, in se ipsum, si fallat, iactis; *perfidum*, apposite pro: tuum, *perfidum caput* autem pro: te. — *enitescis*, ut versu sequente: *prodis*, significantius pro: es. — *iuvenum publica cura prodis*, brevi gravitate pro: tam pulchra et venusta appares, ut, quicunque te incedentem conspiciunt iuvenes, statim curam tui sive amoris flammam animo concipiant; scilicet *puellae* dicuntur *curae*, quia curas iniiciunt. Sic, ut unum saltem ex multis ponam exemplum, Propertius II. 25. 1. Cynthi-

Expedit, matris cineres opertos
Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum caelo, gelidaque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa, rident
Simplices Nymphae, ferus et Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.
Adde, quod pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova; nec priores
Impiae tectum dominae relinquunt
Saepe minati.

am suam *pulcherrimam curam, dolori suo natam*, appellat.

v. 9 — 12. *matris cineres opertos Fallere*, falso iurare per conditos matris cineres; de more per parentum ossa iurandi cf. Propert. II. 16. 15. et ibi *Burmann.* Peierantes igitur per rem, quae maxima pietate et religione ab iis coli debebat, gravioris sceleris culpam sibi contrahebant. — *gelida morte carentes*, immortales.

v. 13 — 16. *Ridet hoc, inquam, Venus* cett. nihil, inquam, nocent tibi periuria, nam ipsa Venus, Nymphae et Cupido ea rident. Positam igitur ab initio sententiam, *impune peierare amantes*, ad quam *τὸ inquam* referendum est, ulterius exsequitur. — *Ridet hoc* (eiusmodi periurium) *Venus ipsa;* apud Tibullum III. 6. 49. ipse Iupiter: — *periuria ridet amantum Iupiter, et ventos irrita ferre iubet.* Caeterum in sententiam *τοὺς ἐν ἔρωτι Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων* (ut apud Callimach. Epigr. XXVI. 3. dicitur) cf. Ovid. Art. I. 631. et plura ad h. l. ab interpretibus allata exempla. — *simplices*, non ad externum Nympharum cultum, sed ad nativam earum animi simplicitatem retulerim, nos: *gutmüthig.* — *ferus*, saevus, *ἄγριος.* — *semp. ard. acu. sag. cot. cruent.* de hac Cupidinis, sagittas acuentis, in gemmis quoque expressa imagine laudant *Lippert. Dactyl.* Mill. I. 798. Adde *Winckelmann* in Opp. Tom. I. p. 71. VII. p. 499. — *sagittae* dicuntur *ardentes*, quia ignem, quo imbutae sunt, spirant. *Τόξα ἔμπυρα, πυρίπνοα, πυριπνείοντες ὀϊστοί;* cf. Cl. *Mitsch.* — *acuens*, sic apud Philodemum Epigr. XV. 3. in Anthol. Graec. T. II. p. 74. *Ἀλλ' ἤδη θοὰ τόξα νέοι θήγουσιν Ἔρωτες.* — *cote cruenta*, cogita Cupidinem sagittas acuere obtusas, et sanguine, in cotem destillante, adhuc madentes; nisi *cruentus*, ut saepe alibi, iam est saevus, crudelis, atrox.

v. 17 — 20. *Adde, qu. pub. t. cr. omn.*, *Serv. cr. nov.* Quid, quod plures, quam ante, ex omni iuventute ad te confluunt, et sic novorum, qui tibi serviant, amatorum numerus augetur. *servitus*, hinc Barine vers. seq. *domina* dicitur; apposite autem iuvenis, qui totum se puellae cuidam emancipat, ei *servire* dicitur, ut apud Graecos *δουλεύειν*, vid. *Dorvill.* ad Charit. II. 17. p. 319.

Te suis matres metuunt iuvencis,
Te senes parci, miseraeque nuper
Virgines nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

CARMEN IX.

AD VALGIVM.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros: aut mare Caspium

edit. Lips. — *Impiae*, periurae, perfidae.

v. 21 — 24. *iuvencis suis*, filiis suis; *iuvencus* de adolescente, ut supr. II, 5. 5. *iuvenca* de puella, ubi vide notata. — *te sen. parci*, sc. ne formae tuae illecebris eorum filios capias, et sic fundi illorum fias calamitas. — *miserae*, h. e. misere et perdite amantes, δυσέρωτες. eodem sensu infr. III, 7. 10. Chloe *misera* dicitur. — *tua ne retard. aur. maritos*, h. e. ne formae tuae lenociniis maritos ad libidinem tecum exercendam pellicias. — *Aura* de odore, quem iuvencae, equae, (Virg. Georg. III. 250. *Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, si tantum notas odor attulit auras?*) et alia animalia, ad libidinem proclivia, emittunt, et sic mares ad coitum alliunt. Quemadmodum igitur Horatius paulo ante adolescentes appellavit *iuvencos*, ita nunc Barinen comparat cum *iuvenca*, (cf. supr. carm. 5. v. 6.) et, quod iuvencae proprium est, ei tribuit. Quam quidem inhonestioris rei imaginem non ex nostrae aetatis ingenio diiudicandam esse, iam supra l. l. monuimus.

CARMEN IX.

T. Valgium Rufum, immodicas de amatissimi sibi Mystae morte querelas dies noctesque repetentem, duabus praecipue rationibus, ut tandem illis modum ponat, permovere studet. Primum enim reputare eum secum iubet, quomodo in rerum natura quoque non semper mala tempestas, vel hiems, vel venti saeviant; deinde ante oculos ei ponit exemplum Nestoris et Priami, qui, quamvis eundem de carissimorum filiorum morte dolorem susceperant, tamen non semper, ut ille, in eo defixi permanserint. — Tum, ut habeat, quo animum suum cum maxime exhilarare possit, novas Augusti victorias, carminibus secum celebrandas, tanquam optimum tristitiae remedium ei proponit; quae quidem ingeniosa ad Augusti laudes canendas conversio efficacissima sane ad eius gratiam captandam esse debuit. — De *T. Valgio Rufo*, poeta epico, quo *non alterum aeterno Homero propiorem* fuisse Tibullus IV. 1. 180. ait, copiose ad hunc ipsum Tibulli locum egit *Broukhusius*. — *Mysten* autem Valgii filium fuisse, inde, quod eius de ademto Myste sors cum simili Nestoris et Priami sorte comparatur, satis probabiliter colligi potest.

v. I — 8. *Non semper*, ad vim, quam particula *semper* in hoc car-

Vexant inaequales procellae
Vsque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urgues flebilibus modis
Mysten ademtum; nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.

mine habet, praecipue advertendum est; poeta enim ideo tantum carpit Valgii luctum, quod assidue et *semper* ei huc usque indulserat; hinc *non semper*, *non usque*, *non menses per omnes*, *non omnes annos*, et *tu semper*, sibi respondent. — *Non semp. man. imbres nubibus*, pro: e nubibus; in eandem sententiam supr. I, 7. 16. Notus *non imbres perpetuos parturire* dicebatur: *hispidos*, h. e. squalidos, uti agri sunt tempore pluvioso; *inaequales*, quia procellae inaequaliter, h. e. vario, turbido et inconstante impetu, decidunt; at Cl. *Mitsch.* *procellas* dictas esse putat *inaequales*, quod mare inaequale reddunt. — *vexant*, perturbant, concitant; Ovid. Her. XIX. 126. *An mare, ab inviso privignae nomine dictum, Vexat in aequoream versa noverca deam?* — *Armeniis in oris*, mari Caspio vicinis; — *iners*, immobilis, apposite ad glaciei naturam designandam; *iners* enim dicitur, quod torpet, sine motu et actu iacet; hinc *bruma* quoque *iners* infr. IV, 7. 12. *terra iners* III, 4. 45. — *Gargani*, Apuliae montis, (nunc *Monte S. Angelo* in *Capitanata*) qui crebris tempestatibus infestari solet; cf. infr. Epist. II, 1. 202. — *Aquilonibus laborant*, ita Aquilonibus impelluntur, ut vix se tenere possint; *laborare* eleganter dicitur, qui vim, impetum, onus cett. vix sustinere potest; sic supr. I, 9. 4. *silvae*, nivis oneri sustinendo impares, *laborantes* dicuntur; ubi cf. not.

v. 9 — 12. *urges* gravius pro vulgari: prosequeris; similiter *lacrimis urgere* dixit Propert. IV. 11. 1. *Desine, Paulle, meum lacrimis urgere sepulcrum.* — *flebilibus modis*, h. e. *miserabilibus* (quales supr. I, 33. 2. Tibullus decantasse dicitur) *elegis*; fuit igitur Valgius non solum poeta epicus, sed etiam elegiacus. — *Vespero surgente — fugiente solem*, Veneris stella sub vespere surgente, solis ortu occidente, h. e. vespere et mane, noctu dieque; nam *sidus* Veneris, quod vespere *Hesperus*, idem mane mutato nomine *Lucifer* vocatur; vid. *Wernsdorf.* ad Poett. Minor. T. III. Excurs. V. p. 508. 9. — *rapidum*, ad celerem et rapidum solis cursum referendum. — *decedunt amores*, ex animo Mysten tuum, quem in deliciis habebas, dimittis; *amores* passim in honestiore sensu de iis, quos pie amamus et in deliciis habemus; Virg. Eclog. VII. 21. *Nymphae, noster amor, Libethrides* cett. h. e. quas pie colimus. cf. ad Catull. X. 5.

At non ter aevo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos; nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiae sorores
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum: et potius nova
Cantemus Augusti tropaea
Caesaris, et rigidum Niphaten,

v. 13—16. *senex ter aevo* (h. e. tribus aevis, γενεαῖς) *functus*, qui tres hominum aetates vixit, nempe Nestor; *aevum*, γενεά, hominum aetas, triginta ferme annorum spatio circumscribi solet; scriptores tamen in constituendo annorum, quibus γενεὰ absolvatur, numero inter se discrepant; vid. quos laudat *Alberti* ad Hesych. T. I. p. 814. n. 18. *Larcher*. in Nott. ad Herod. Libr. II. — de *Nestore* vid. Hom. Il. I. 250. — *Antilochum*, filium Nestoris, in pugna ad Troiam, dum patrem praesenti vitae periculo ereptum venerat, occisum; cuius caedem, breviter Homero Odyss. III. 111. IV. 187. commemoratam,) cf. Pindar. Pyth. VI. 28. seqq.) celebrarunt poetae, qui plura, ad bellum Troianum spectantia, latius post Homerum exsecuti sunt, nominatim Quint. Calab. II. 243. seqq. — *amabilem*, filius enim, cui pater vitae suae salutem acceptam refert, profecto *amabilis* est. — *parentes*, Priamus et Hecuba. *Troilon*, in pugnis illis Troianis, quas in tabulis depictas non sine magna admiratione Carthagine deprehendisse Aeneas dicitur apud Virgilium, repraesentata quoque fuit caedes Troili, infelici conatu et imparibus viribus cum Achille congressi; vid. Virg. Aen. I. 474. seqq. ubi lege, quae Illustriss. *Heyne* in Excurs. XVII. erudite de *Troilo* disserit. — *Phrygiae sorores*, Cassandra, Creusa, Polyxena.

v. 17—24. *Desine querelarum* — Graece (λῆγε γόων, ὀδυρμῶν, vid. Lambin.) pro: desine queri, vel, (ut Ovid. Met. VI. 215. dixit) *desine querelas*. — *mollium*, mollioris animi dolorem exprimentium; — *et potius*, particulam *et* putide h. l. abundantem equidem deleverim. — *nov. August. Caes. tropaea, et rigid. Niph.* cett. novas, quas Augustus ab Armeniis, Parthis et Gelonis reportavit, victorias. — Rem, ut poeta, auget. Iusto bello enim nullum horum populorum proprie perdomuit Augustus, sed *Armeniis*, qui per *rigidum Niphaten* designantur, V. C. DCCXXXIV. misso in eorum terram Tiberio duce exercitu, regem tantum Tigranem, pulso Artaxia, praeposuit, vid. Dio LIV. 9. Sueton. Tib. c. 9. Vellei. II. 94. Tacit. Annal. II. 3. a *Parthorum*, (pro quibus *Medum flumen* positum est) rege autem, Phraate, eodem anno signa, Crassi clade amissa, recepit, vid. Dio LIV. 8. *Gelonos* denique, gentem Sarmaticam, cum in Romanorum fines trans Istrum incursionem fecissent, misso Lentulo, trans flumen repulit; vid. Flor. IV. 12. — *Niphaten*, montem Armeniae, qui vel a saxis et rupibus, quibus cinctus est, vel a duro accolarum ingenio, (ut supr. II, 6. 3. *barbarae*

Medumque flumen, gentibus additum
Victis, minores volvere vortices;
Intraque praescriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

CARMEN X.

AD LICINIVM.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urguendo, neque, dum procellas

Syrtes, infr. IV, 5. 26. *Germania horrida) rigidus* dicitur. — Sed. Cl. *Mitscherlichius* proclivior est *Niphaten* explicare de fluvio, cuius nomen, licet nulli veterum Geographorum commemoratum, Tigris fortasse in ea Armeniae parte, ubi mons Niphates situs fuit, gesserit; quae quidem opinio seriorum certe poetarum, qui *Niphatis* fluvii mentionem faciunt, testimonio nititur. vid. *Mitsch.* — *Medum flumen*, Euphraten puta; *minores volvere vortices*, minus, ut domitum, se extollere, lenius et moderatius fluere; huc pertinet, quem laudant, locus Virgil. Aen. VIII. 726. — *Euphrates ibat iam mollior undis.* — *Parthi* nempe, huius fluvii accolae, desinebant hoc anno altiores spiritus trahere. — *intra praescriptum*, intra praescriptos terminos. — *equitare*, pro vulgari: se tenere, moris, quo Geloni equis vecti circumvagari et incursiones facere solebant, respectu habito.

CARMEN X.

Quum Horatius Licinium Varronem Muraenam, Proculeii (de quo vid. supr. ad II, 2. 5.) ac Terentiae fratrem, hominem varium, ambitiosum, seditiosum, et, quidquid suaderet vehementioris animi impetus, cupide appetentem, iam id agere intellexisset, ut non solum meliorem sortem (nam bonis suis proscriptione exutus fuerat) sibi pararet, sed etiam ad honores altissimos adscenderet; praeceptis saluberrimis ei in hoc carmine consulere, eumque a temerariis istis ad rectiora consilia avertere studet. Itaque primum ei auctor est, ut inter altiora et humiliora viam mediam, eamque ad felicioris vitae fructum tutissimam, ingrediatur; deinde eum eiusmodi animo, qui in rebus adversis meliorem sortem speret, in secundis iniquiorem timeat, adeoque adversam fortunam fortiter ferat, in secunda autem minime se efferat, sapienter se munire iubet. — Sed Licinius, uti ex Dione LIV. 3. Vellei. II. 91. discimus, amicorum consiliis haud se regi passus, detectis, quae cum Fannio Caepione ad Augustum opprimendum inierat, consiliis, temeritatis suae poenas tandem dedit gravissimas.

v. 1 — 4. *Rectius*, prudentius, adeoque felicius; *neque altum semper urg.* cett. dum neque in altum semper navis tuae cursum dirigis, neque securitatis causa litori, ipsi non satis fido, nimium adhaeres; h. e. demta rei imagine: si neque nimio animi fervore ad altiora abre-

Cautus horrescis, nimium premendo
Litus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.
Saevius ventis agitatur ingens
Pinus: et celsae graviore casu
Decidunt turres: feriuntque summos
Fulgura montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. Informes hiemes reducit
Iupiter, idem

ptus, neque nimio timore ad humiliora depressus, mediam inter utrumque viam ingressus fueris; — *semper*, refer ad ferventius, quo quis semper agitatur, studium.

v. 5 — 8. *Auream quisquis mediocrit.* in hanc sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Loll. Bass. Epigr. VI. 3. in Anthol. Graec. T. II. p. 148. *Αἱ μεσότητες ἄρισται, ὅπη δέ γε πράξιες ἀνδρῶν. Καὶ μάλα μέτρον ἐγὼ τἄρκιον ἠσπασάμην. Τοῦτ' ἀγάπα, φίλε Λάμπι, κακὰς δ' ἔχθαιρε θυέλλας.* — *tutus*, sc. ab egestate; *caret obsol. sord. tect.* non opus habet habitare in domo sordida et longioris temporis iniuria male affecta; *sobrius, νήφων*, continens, prudens. — *invidenda*, ubi invidia, cui expositi in aula sunt homines, evitari omnino nequit. Cl. *Mitsch.* comparat Sotad. apud Stob. in Floril. Grot. p. 427. *Ὁ πένης ἐλεεῖται, ὁ δὲ πλούσιος φθονεῖται, ὁ μέσος δὲ βίος κεκραμένος δίκαιός ἐστιν. Αὐτάρκεια γὰρ πρὸς πᾶσιν ἡδονὴ δικαία.* cf. Pallad. Ep. CXXIV. in Anthol. Graec. T. III. p. 140.

v. 9 — 12. Vulgarem sententiam: „noli igitur ultra mediocritatem assurgere; nam quo quis in altiore loco est positus, in eo maiore periculo versatur" allegoricis imaginibus pulchre exornavit. — *Saevius*, saeviore et vehementiore impetu. — Vulgaris lectio: *saepius*, friget. — *cels. grav. cas. decid. turr.* Claud. in Ruf. I. 22. *tolluntur in altum, Vt lapsu graviore ruant.* cf. *Mitsch.* — *summos montes*, summa montium cacumina, *τὰ ἄκρα*.

v. 13 — 20. *Sperat infest., met. secund.* cett. sensus: animus virtutis praeceptis bene munitus et confirmatus neque in rebus infestis desperat, neque in secundis, timens quippe fortunae inconstantiam, insolentius se gerit; scit enim, utriusque fortunae eandem, ac tristioris et laetioris anni temporis vicissitudinem esse cett. — *alteram*, contrariam, adversam; qui in rebus secundis metuit adversas, eleganter infr. Sat. II, 2. 111. *in pace sapienter bello idonea aptare* dicitur. — *informes*, quia tristem formam naturae induunt. *Iupiter*, cf. supr. I, 12. 15. et II, 6. 17. — *idem submov.* Cl. *Mitsch.* af-

Submovet. Non, si male nunc, et olim
Sic erit: quondam cithara tacentem
Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis adpare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

fert locum ex Fragm. Comici apud Grot. in Exc. p. 913. *χειμὼν μεταβάλλει ῥᾳδίως εἰς εὐδίαν.* — *Non, si male nunc, et ol. sic er.* notissimi in hanc sententiam sunt versus Theocriti IV. 41. et 43. *Θαρσεῖν χρὴ, φίλε Βάττε· τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον. Χὼ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.* — *quondam cithar. tac. suscit. Mus.* cett. non semper tendit arcum Apollo, sed idem citharam quoque interdum pulsat, h. e. non semper tristem et iratum, sed serenum quoque placidumque nonnunquam vultum prae se fert Apollo. *Tendere* nempe *arcum* Apollo fingitur, quando ira commotus sagittis suis pestem et calamitatem immittit; Hom. Hym. in Apoll. 3. et Iliad. I. 59. at *arcum suum*, ut in Carm. Saecul. 33. dicitur, *condit*, quando *mitis placidusque* apparet. — *tacentem Musam suscitare*, pro vulgari: intermissa carmina retractare; de Graeco loquendi genere *Musam suscitare*, *ἐγείρειν*, *ἐρεθίζειν* cett. vid. *Mitsch.* — *quondam*, nonnunquam, interdum. Virgil. Aen. II. 367. *Quondam etiam victis redit in praecordia virtus.*

v. 21—24. *animosus adpare*, bene praeparatum pectus, ut v. 14. dicebatur, ostende, animi robur et constantiam proba. — *contrah. vent. nim. sec. turg. vel.* Carminis exitus bene eius initio respondet; vulgarem sententiam; „fortuna secunda tibi arridente compesce animum tuum" pariter imagine a navigatione ducta extulit. Nam nautae quoque, si prohibere volunt, ne longius auferatur navis secundi venti adflatu, contrahere debent vela nimium vento turgentia; *τὸ nimium* aptius ad *turgida*, quam ad *secundo* refertur. Infr. Epist. II, 2. 201. *Non agimur tumidis velis Aquilone secundo; Non tamen adversis aetatem ducimus austris.* Exempla de locutione nautica: *vela contrahere*, ad impetum animi cohibendum translata, ex utriusque linguae scriptoribus collegit *Cl. Mitsch.* Adde *Dissen.* in Comment. ad Pind. Isthm. II. 40. Tom. III. Pars. II. p. 497.

CARMEN XI.

AD QVINCTIVM.

Quid bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quincti, cogitet, Hadria
Divisus obiecto, remittas
Quaerere: nec trepides in usum
Poscentis aevi pauca. Fugit retro

CARMEN XI.

Quinctio Hirpino, variis, ut videtur, curis se maceranti, eandem, quam saepe aliis amicis, consilii sui medicinam poeta affert. Monet enim eum, ut vanas, tam de bellis externis, quam de rebus in futurum usum necessariis, curas ex animo eiiciat, vitaeque potius brevitate ante oculos sibi posita una secum, dum licet, hilaritati et potationi indulgeat. Quod quidem ut eo magis fiat, ipse statim consilio, quod dedit, perficiendo instat. Locus amoenus, quo potent, deligitur; vinum Falernum affertur; et psaltria Lyde, facilitate sua in amore satis nota, arcessitur. — Audimus igitur Horatium non solum inter ambulandum cum Quinctio in loco amoeno canentem, sed eundem inter canendum quoque videmus agentem; quod quidem totius rei scenam ita ante oculos ponit, ut suaviter delusi ei interesse videamur. — Ad eundem Quinctium, de quo nihil aliunde constat, scripta quoque est infra Epistola decima sexta libri primi. — Caeterum poetae cum artem, tum ubertatem in unius eiusdemque sententiae pertractatione admiraturum comparasse iuvabit supr. L. I. carm. 4. c. 9. c. 11. Lib. II. c. 3. infr. L. IV. c. 7. Epod. c. 13.

v. 1 — 8. *Quid bellicos. Cantaber*, vid. supr. ad II, 6. 2. *cogitet*, moliatur, minetur; scriptum igitur hoc carmen est ante annum DCCXXXIV. quo demum Cantabri ab Agrippa, et Scythae a Lentulo perdomiti sunt. — *divisus*, seiunctus et interclusus ab Italia; *obiecto*, tanquam obice, et propugnaculo; Virgil. Aen. X. 377. *Ecce maris magna claudit nos obiice pontus*; significantius igitur pro: interiecto; *remittas quaerere*, cave quaeras, *omitte* et *fuge*, ut alibi Horatius, quaerere; noli eiusmodi curis te cruciare; *nec trepid. in us. posc. aev. pauc.* vulgo iungunt: *nec trepides aevi* (quod explicant: aevi causa) *pauca poscentis in usum*; equidem malim: *nec trepides in usum*, nec sis sollicitus, quod attinet ad res, quae sint in usum, h. e. quod attinet ad res necessarias *aevi*, vitae, *pauca poscentis*; et sic *trepidare in usum* eodem modo dictum esse videtur, ut infr. II, 13. 14. *cavere sibi in horas*, ubi vid. notata. — *in usum* et *ad usum esse*, de rebus, quibus vita sustentatur, infr. Epist. I, 12. 4. *Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.* Liv. VII. 26. *aqua etiam praeter cetera usui* (in usum) *deficiente.* Idem XXII. 2. *nec ubi consistere coactis necessaria ad usus deessent.* cf. *Burm.* ad Quinctilian. Decl. 133. p. 281. et *Gronov.* de *Pec. Vet.* II. 7. p. 105. — *fugit retro*, pro vulgari: recedit;

Levis Iuventas et Decor; arida
Pellente lascivos Amores
Canitie facilemque Somnum.
Non semper idem floribus est honor
Vernis; neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid aeternis minorem
Consiliis animum fatigas?
Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu iacentes sic temere, et rosa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriaque nardo

— *Lēvis*, imberbis. Tibull. I. 8. 31. *Carior est auro iuvenis, cui levia fulgent Ora.* — *decor*, iuvenilis nitor, honor, vel ut Virgil. Aen. IV. 558. loquitur: *membra decora iuventae*; — *arid. Pell. lasc. Am. Can.* Tibull. I. 1. 71. *Iam subrepet iners aetas, nec amare decebit, Dicere nec cano blanditias capite.* — *facilem*, ut infr. III, 21. 4. quem dormiturus facile capit.

v. 9 — 12. *Non semp. id. flor. est hon. Vern.* hanc sententiam copiosius, ut ferebat carminis pastoritii indoles, executus est Theocritus Idyll. XXIII. 28: seqq. *Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει. Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ. Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστὶ, μαραίνεται ἁνίκα πίπτῃ· — Καὶ κάλλος καλόν ἐστι παιδικὸν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ.* Cl. *Mitsch.* comparat Strat. Epigr. LXXIII. 3. 4. in Anthol. Graec. T. III. p. 85. *Ἄνθος γὰρ καὶ κάλλος ἴσον χρόνον ἐστὶ λαχόντα. Ταῦτα δ' ὁμοῦ φθονέων ἐξεμάρανε χρόνος.* ubi plura in hanc sententiam suppeditat *Iacobs.* in *Animadv.* V. II. P. III. p. 114. — *rubens*, lucens, *rubens nitet* ornatius pro simplice: lucet. *rubere* de lunae splendore passim; infr. Sat. I, 8. 36. Propert. I. 10. 8. — *aetern. min. consil. anim.* h. e. animum ad brevioris temporis spatium tibi concessum, quam ut ille aequare vel ad exitum perducere possit consilia *aeterna*, h. e. in remotissima tempora, quasi aeternum victurus sis, praecepta.

v. 13 — 20. *sic temere*, hic, ubi forte fortuna in hanc pinum, sub qua considere licet, incidimus, nullo alius arboris delectu habito. Similiter apud Virgil. Aen. IX. 329. tres famuli, cum in loco, qui ante pedes fuerat, forte fortuna procubuissent, *temere inter tela iacuisse* dicuntur, et sic *temere sub armis strati* milites apud Liv. X. 43. — *canos*, canescere certe incipientes, adeoque de fugientis aetatis usu utrumque eo gravius monentes. Comparant Anacr. XXXVI. 9. *Πολιαὶ στέφουσι κάραν. Δὸς ὕδωρ, βάλ' οἶνον, ὦ παῖ.* — *odorati*, significanter de iis, qui serto, suaves odores spirante, capillos coronant. — *Assyria*, v. supr. ad I, 31. 12. et ad II, 7. 8 — *Evius*, Bacchus, v. supr. ad I, 18. 9. — *dissip. curas.* — Cl. *Mitsch.* affert locum ex Athenaeo II. 1. p. 35. (est ille ex Cypriis carminibus) *οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον* (quam vocem omisit *Mitsch.*)

Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocius
Restinguet ardentis Falerni
Pocula praetereunte lympha?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? eburna, dic age, cum lyra
Maturet, incomtam Lacaenae
More comam religata nodo.

CARMEN XII.

AD MAECENATEM.

Nolis longa ferae bella Numantiae,
Nec durum Hannibalem, nec Siculum mare

Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας. — *edaces*, *γυιοτόρους*, *μελεδῶνας*, quae, ut Catullus LXVI. 23. loquitur, *penitus medullas exedunt.* — *restinguet*, temperabit. — *ardentis* (*αἴθωνος*) h. e. fervidioris, ut infr. Epod. XI. 14. nos: *feurig*; nam *φλὸξ οἴνου* (ut Euripid. Alc. 761. loquitur) *θερμαίνει.* Huc pertinet locus Meleagr. Ep. CXIII. 3. in Anthol. Graec. T. I. p. 33. *Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος. ἢν δέ νιν εἴργῃς Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.*

v. 21 — 24. *devium*, in urbis loco remotiore vel angiportu, ubi meretrices latere solebant, habitans; hinc apud Ovidium quoque Trist. III. 7. 30. *devia femina* de meretrice. *eliciet domo*, domo evocatam arcesset. Eadem fere, quae Horatius, iussa dat Anacreon IV. 13. seqq. *Ἐμὲ μᾶλλον, ὡς ἔτι ζῶ, Μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα Πύκασον, κάλει δ' ἑταίρην.* — *eburn. cum lyra*, leviores enim puellae sub causa psallendi compotationibus interesse solebant. — *incomtam comam religata nodo*, non ante se comens, sed incomtam comam negligenter nodo religans et coercens. Dedi nempe lectionem a Bentleio propositam, tam rei, quam latinitati magis vulgata: *in comtum — comas religata nodum*, ut mihi videtur, faventem. — *more Lacaenae*, ad morem puellae Spartanae; quamvis hic puellarum Spartanarum crinem in nodum colligendi mos solius Horatii testimonio nititur.

CARMEN XII.

Rogatus a Maecenate, ut carmine epico Augusti celebraret victorias, se, ut poetam, rebus ludicris tantummodo tractandis aptum, has partes sibi demandatas sustinere posse negat. Itaque, non dubitans, quin ipse Maecenas multo melius res gestas Augusti pedestri oratione enarraturus sit, nunc canit, quas Musa eum canere iubet, laudes Licymniae. — Compara omnino supr. I. 6. ubi pariter, dum Agrippae et Augusti laudibus canendis se imparem esse simulat, eas hac ipsa simulatione vel maxime extollit. Eadem

Poeno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharae modis:
Nec saevos Lapithas, et nimium mero
Hylaeum: domitosve Herculea manu
Telluris iuvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus

arte in celebrandis Augusti laudibus usus est Propertius II. 1.

v. 1—12. Sensus et sententiarum nexus est fere hic: quemadmodum vix cupias, ut vel bellum Numantinum, vel bella Punica, vel Lapitharum cum Centauris pugnam, vel Gigantomachiam, poeta tenuis canat; ita nec cupere potes, ut ego simillimum argumentum, res gestas nempe Augusti, lyra mea, mollioribus modis tantum apta, celebrem; tu ipse enim multo melius soluta oratione tam proelia Augusti, quam eius triumphos expones. — Expende, qua arte simplicem sententiam: „nolis Augusti victorias a poeta tenui celebrari" exornaverit, allatis aliis argumentis gravioribus, quae a poeta tenui tractari non possint. — *long. bella Num.* — *Numantia*, Hispaniae Tarraconensis urbs olim nobilissima, quae, cum plures annos (in annorum numero scriptores inter se discrepant) fortissime Romanis restitisset, tandem a Scipione Africano Minore deleta est; vid. Flor. II. 18. Vellei II. 4. 2. Strabo III. p. 246. — *ferae*, referendum fortasse eo, quod eius incolae, ut tradit Florus l. l. *in ultimam rabiem furoremque conversi, duces suos seque patriamque, ferro et veneno subiectoque undique igne, peremerunt.* — *durum*, laboris, famis, caloris frigorisque patientissimum; de Hannibalis ingenio est locus classicus apud Liv. XXI. 4. designatur autem per Hannibalem bellum Punicum secundum. — *Sicul. mar. Poen. purpur. sangu.* intellige tres nobilissimas illas pugnas navales, quibus Carthaginienses in bello Punico primo ad Siciliam victi sunt a Romanis, C. Duilio, Regulo et Luctatio Catulo ducibus. — *mollibus aptari cithar. modis*, cani ad citharam, qua *molliores modi* tantum (carmina amatoria puta) deducuntur, h. e. cani a poeta, res levioris argumenti tractare solito. infr. Epist. I, 3. 13. *fidibusne Latinis Thebanos aptare modos studet, auspice Musa?* — *Nec saev. Lapith.* argumentis, in insigni Romanae virtutis gloria versantibus, adeoque recentioribus, subiungit antiquiora, fabulas nempe, non nisi a sublimioris spiritus poetis tam olim pertractatas, quam nunc et in posterum pertractandas. Fabula de Lapitharum cum Centauris pugna vel ex Ovid. Met. XII. 220. seqq. satis nota; cf. Virg. Georg. II. 457. Apollod. II. 5. 4. et ib. *Heyne.* — *nim. mer. Hylaeum*, Centaurum, qui, cum nimium vino accensus Hippodamiam attrectavisset, pugnae auctor fuisse traditur. — *Telluris iuvenes*, (γηγενεῖς) Gigantes, caelum et Iovem adortos, sed Hercule in partes vocato domitos; (Apollodor. I. 6. 1. cf. infr. II, 19. 21.) — *unde*, a quibus, quorum conatu. — *contremuit*, cum tremore timuit. *fulg. dom. Saturn.* Olympus, caelum; *veteris*, πρεσβυτάτον μακάρων, ut Chronus appellatur ab Orph. Lapid. XVIII. 31. —

Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis proelia Caesaris,
Maecenas, melius, ductaque per vias
Regum colla minantium.
Me dulcis dominae Musa Licymniae
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, et bene mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare ioco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianae celebris die.

Bene cum Horatio Cl. *Mitsch.* comparat Virg. Cul. 26. seqq. — *tibi namque canit non pagina bellum, Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus; Nec Centaureos Lapithas compellit in enses: — Mollia sed tenui percurrere carmina versu.* — *Tuque* cett. Cl. *Mitsch.* haeret in subnexa particula *que*, eamque orationis nexum turbare putat; sed bene se res habet; *que — que*, ut saepe alibi, pro: *tam — quam*, ponuntur; iunge igitur: *Tu melius, Maecenas historiis pedestribus tam proelia Caesaris, quam colla regum minantium per vias ducta* (h. e. eius triumphos) *dices.* — *historiis pedestribus*, Maecenatem vere conscribendae Augusti historiae manum imposuisse, fidem facit Plin. VII. 45. Caeterum, quod supra ad Carm. I, 1. 29. dixi, Maecenatem non fuisse poetam, cum ex aliis, tum ex hoc carmine satis apparet. — *ducta regum colla*, pro vulgari: reges collo (h. e. catenis collo annexis) ductos; *minantium*, praeclare ad rem! de publica ignominia iram et indignationem vultu prae se ferentium.

v. 13—20. *lucidum fulgentes*, ὄμματα μαρμαίροντα, in quibus, ut eiusmodi oculos describit Tibull. IV. 2. 6. *Accendit geminas lampadas acer Amor.* — *lucidum*, pro: lucide, ut *dulce* vel *perfidum ridens*, (infr. III, 27. 67.) et plura eiusmodi. — v. 17—20. Sequitur pulcherrima puellae mira cum suavitate et concinnitate saltantis descriptio; — *quam nec dedecuit*, per λιτότητα pro: quam egregie decuit; de eiusmodi puella suavissime Tibullus IV. 2. *Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit, Componit furtim, subsequiturque decor.* — *ferre pedem*, saltantium enim ars praecipue in scito concinnoque pedum motu vel incessu cernitur. *certare ioco*, varii cogitari possunt lusus, quibus saltantes invicem se excipiunt et iocose inter se certant; *dare brachia*, quod, cum saltantes brachia inter se nectunt, vel manus invicem sibi porrigunt, cum lepore quodam fieri debet. — *ludentem*, h. e. saltantem; *ludere*, ut παίζειν apud Graecos, saepe pro: saltare, sive choreas ducere; — *sacr. Dian. celebr. die*, plures quotannis dies, Dianae sacri, a virginibus, praecipue choreas ducendo,

Num tu, quae tenuit dives Achaemenes,
Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes,
Permutare velis crine Licymniae?
Plenas aut Arabum domos,
Dum flagrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili saevitia negat,
Quae poscente magis gaudeat eripi,
Interdum rapere occupat?

(Propert. III. 28. 50.) tam in urbe, quam in agris, magna cum laetitia celebrari solebant.

v. 21 — 28. Sententiarum nexus, in quo constituendo prava interpunctione decepti valde se torserunt interpretes, est fere hic: Quid dicam de crine Licymniae? num tu eum cum Achaemenis opulentia vel Phrygiae opibus permutare velis? Quid dicam de summa, quae ex eius in amore lusibus percipitur, voluptate? num tu eam, quando illa vel sponte osculum offert, vel facili saevitia denegat, permutare velis cum Arabum divitiis? — Signum interrogandi, quod post *Licymniae*, re ipsa flagitante, posui, in omnibus, quas inspexi, editionibus post *domos* demum positum est, et sic verba: *Plenas aut Arabum domos*, quae cum sequente sententia iungi debent, perperam cum antecedente iuncta sunt. Quam quidem vitiosam interpunctionem a nemine adhuc sublatam esse, eo magis miror, cum sic particula *dum*, quo referatur, plane non habeat, nisi eam inepte ad *crinem Licymniae* retuleris. — *dives Achaemenes*, primus Persarum rex, in universum pro regum Persarum opulentia. — *pingu. Phryg. Mygdon. opes*, h. e. opes, quas Mygdones in opimis Phrygiae campis possident. *Mygdones*, antiquus Thraciae populus, qui Phrygiae partem occupavit. Ad septentrionalem Phrygiae plagam Mygdones collocat Strabo XII. p. 861. *permutare crine opes*, exquisitiore ratione pro vulgari: crinem permutare opibus, vel cum opibus; — cum Horatio Cl. *Mitsch.* comparat Pallad. Epigr. I. v. 1. seqq. in Anthol. Graec. T. III. p. 114. — *Plenas aut Arabum domos*, sc. permutare velis Licymniae osculo; pro simplice: osculo, quatuor versibus mellitissimis ipsius Licymniae osculantis imaginem expressit. — *plen. Arab. domos*, intellige *beatas*, ut supr. I, 29. 1. Hor. loquitur, *Arabum gazas*. infr. Epist. I, 7. 36. *nec Otia divitiis Arabum liberrima muto.* — *facili*, facile se vinci patiente. — *rapere occupat*, prius ipsa rapit; cf. infr. ad Epist. I, 6, 32.

CARMEN XIII.

AD ARBOREM.

Ille et nefasto te posuit die,
Quicunque primum, et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, obprobriumque pagi.
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia

CARMEN XIII.

Quid senserit et cogitaverit Horatius, feliciter e praesente vitae periculo, quod ei in villa sua forte ambulanti ab inopinato arboris casu imminuerat, (cf. infr. II, 17. 27. III, 4. 27. III. 8.) servatus, id enarrat in hoc carmine. Primum igitur, quo rapere in eiusmodi casu homines solet affectus vehementior, ei, qui istam arborem tam infausto omine posuisset, tanquam homini omnium scelestissimo diras imprecatur; deinde, quod res ipsa iam suggerebat praeceptum, neminem ab inproviso mortis genere satis sibi cavere posse, graviter exemplo suo confirmat; denique Orci, ad quem paene delatus fuisset, imaginem, mira arte ad Alcaei et Sapphus inprimis laudes celebrandas adumbratam, animo suo repraesentat. Fingit nempe, Alcaeum et Sappho apud inferos quoque ita placere carminibus suis, ut non solum omnes umbrae ad ea audienda catervatim confluánt, sed eorum dulcedine Cerberus adeo et Furiae suaviter demulceantur, damnatique, intermisso interea labore suo, cupidi ab ore cantantium pendeant, quo nihil profecto cum ad utriusque gloriam, tum ad universam poeseos laudem celebrandam fingi ab Horatio potuit sublimius.

v. 1—4. *Ille et nefasto* cett. iunge: *Quicunque* te, *arbor*, *primum* posuit, *ille te posuit et die nefasto, et manu sacrilega produxit* cett. *nefasto*, infausto. Sic apud Livium VI. 28. *ne qua terra sit nefasta* (infausta, inominata) *victoriae suae.* — *posuit* — *ponere arborem* (plane uti nos: *einen Baum setzen*) pro: serere, plantare, passim apud scriptores rusticos; apud Ovidium quoque Fast. III. 139. sic *posita arbor* dicitur; et sic *statuere arborem* vers. 10. *qui* — *produxit*, pro educavit, vel, quod idem, eduxit. — *obprorbrium*, dedecus; nos: *Schandfleck;* sic *òbprobria Romuli Remique* apud Catull. XXVIII. 15. cf. *Bentleius* supr. ad I, 37. 9.

v. 5—12. *Illum et parentis* cett. Imo, qui te male ominatam arborem plantavit, ut in immerentis domini caput aliquando caderes, is vel patrem occidisse, vel nocturna hospitis caede domum suam polluisse, vel venena miscuisse, vel, quod usquam gentium nefandum scelus concipitur, perpetrasse videtur, pro simplice: is gravissima quaeque commisisse videtur scelera. — *cervicem fregisse*,

Sparsisse nocturno cruore
Hospitis; ille venena Colcha,
Et quidquid usquam concipitur nefas,
Tractavit: agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput inmerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosporum
Poenus perhorrescit, neque ultra
Caeca timet aliunde fata;
Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus et Italum
Robur: sed inprovisa leti
Vis rapuit rapietque gentes.
Quam paene furvae regna Proserpinae,

sc. laqueo; similiter *gulam laqueo frangere* dixit Sallustius Cat. c. 35. — *nocturno cruore*, sanguine tempore noctis hausto, pro: caede nocturno tempore insidiose perpetrata; de hospitii, cui tuendo Iupiter ξένιος praeerat, sanctitate res nota. — *Colcha*, pro: Colchia, Medeae Colchicae inprimis veneficiis, ut longe efficacissima, nobilitata. — *caducum lignum*, arborem cadentem, vel lignum casurum, ut infr. III, 4. 44. *fulmen caducum*, quod decidit, vel deiectum est; et sic saepe alibi.

v. 13—20. *in horas*, in tempus futurum, h. e. quod attinet ad pericula, quavis hora, quovis temporis momento, nobis imminentia; *in*, ut supr. II, 11. 4., positum fere pro: *quod attinet ad.* — *horas*, fata quavis hora nobis instantia. — *Navita Poenus*, mercator Phoenicius. *Bosporum*, Thracium nempe, per quem navigantes in Pontum Euxinum deferuntur. — *perhorrescit*, praecipue ob petras Cyaneas, a Bosporo Thracio exeuntibus magna circumspectione, naufragium ibi patiantur, evitandas. — *nequ. ultr. caec. tim. al. fat.* neque praeterea, quae in aliis locis (*aliunde*) ei immineant pericula, timet, quia *caeca* sunt, h. e. latent, nec praevideri possunt. Cic. Agr. II. 14. *cur hoc est tam obscurum et caecum.* — *celer. fug. Parthi*, Parthus enim in celeri, quam simulabat, fuga, cum telorum, equo repente verso, (cf. supr. I, 19. 11.) in hostem iaciendorum esset peritissimus, vel maxime timendus fuit. — *robur*, intellige locum in carcere trabibus roboreis contextum, ubi supplicium de captivis vel maleficis sumi solebat; unde postea *roboris* nomen carceri mansit. Liv. XXXVIII. 59. *Vt in carcere inter fures nocturnos et latrones vir clarissimus Scipio includatur, et in robore et tenebris exspiret.*

v. 21 — 28. Expende ornatum, quem simplici sententiae: „quam paene ego arboris ictu periissem, vel: quam paene arboris ictu delatus fuissem ad inferos,“ paravit poetae in-

Et iudicantem vidimus Aeacum:
Sedesque discretas piorum, et
Aeoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus;
Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
Dura fugae mala, dura belli.
Vtrumque sacro digna silentio
Mirantur Vmbrae dicere; sed magis
Pugnas et exactos tyrannos

genium. — *furvae*, ut *luridus*, *niger*, *pallidus* cett. rerum infernarum epitheton. — *regna Proserpinae videre*, ut *nigrum Tartarum videre*, apud Virgil. Aen. VI. 134. et apud Hom. Il. XV. 252. *νέκυας καὶ δῶμ' Ἀΐδαο ὄψεσθαι*. — *iudic. vid. Aeac.* — Cl. *Mitsch.* comparat Antip. Sid. I. 4. Anthol. Graec. T. II. p. 5. *Μίνω θᾶσσον ἐποψόμεθα*. — *sed. discr. pior.* campos Elysios. — *Sapph. quer. puell. de popul.* sensum amoris, quo puellas populares deperiit, mollioribus carminibus exprimentem, h. e. carmina amatoria, *ᾄσματα*, canentem; ad haec Sapphus carmina spectare videtur Fragm. apud Hephaest. p. 24. et apud Athenae. XIII. p. 571. At qui Sappho ideo de puellis popularibus nunc queri contendunt, quod hae Phaonem ab illa misere amatum in amorem suum pellexerint, ipsi, quam apte hoc argumentum nunc apud inferos tractaverit Sappho, viderint. — *Aeoliis*, h. e. Lesbiis, nam Lesbus tota fere ad Aeoliam pertinet. Similiter infr. IV, 9. 12. Sappho *puella Aeolia* dicitur. — Caeterum ut Hor. Sappho, ita Simonides XLIX. 9. 10. (Anthol. Graec. T. I. p. 69.) Anacreontem apud inferos canentem inducit. — *Et te son. pl. aur.*, *Alc.*, *pl.* et te, Alcaee, graviore carminis genere cantantem duros labores, quos in navigatione, exsilio et bello exantlaveris. — Tangit igitur argumenta ab Alcaeo in carminibus suis tractata. — *sonare plectro mala*, facere, ut sonent vel resonent plectro mala, pro simplice: mala canere. — *plenius*, gravius, fortius. Ipsa Sappho apud Ovid. Heroid. XV. 30. se cum Alcaeo, patriae lyraeque consorte, comparans, illum *grandius sonare*, at se *blandissima carmina* dicere ait. — *aureo*, epitheton ornans; sic, ut observat Cl. *Mitsch.* Pindar. Pyth. I. 1. *χρυσέαν φόρμιγγα*, et Nem. V. 44. *χρύσεον πλᾶκτρον* Apollini tribuit. — *dura navis mala*, intellige tempestates marinas. — *fugae*, exsilii, in quod a civitatis suae tyrannis, Myrsilo et Pittaco, expulsus fuerat Alcaeus. — *dura belli*, bellum Mitylenaeis cum Atheniensibus gestum puta, quod Alcaeo inprimis, qui ex eo male abiectis armis aufugisse perhibetur, (Herodot. V. 95.) plenum periculosae aleae opus fuisse videtur.

v. 29 — 32. *Mirantur utrumque dicere*, cum admiratione tam Sappho, quam Alcaeum audiunt canentes, *digna sacro silentio*, carmina tam egregia, ut digna sint, quae summo silentio auscultentur; *sacro*, tanquam

Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures, et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues;
Quin et Prometheus et Pelopis parens

in re sacra, ubi, quicunque adsunt, linguis favere debent. — *densum humeris vulgus*, en praeclaram rei imaginem! omnes ac singulae umbrae (hinc *vulgus* dictae sunt) undique accurrunt, et tam arcta turba circa Sappho et Alcaeum prae cupiditate eorum carmina audiendi condensantur et glomerantur, ut humeris invicem se premant terantque. cf. Virgil. Georg. IV. 473. seqq. — *aure bibit*, cupide audit. Propert. III. 6. 8. *suspensis auribus ista bibi*. — *magis*, grandioris enim spiritus carmina magis percellunt audientium animos. — *pugnas*, h. e. Alcaeum, pugnas, quibus tyranni exacti sunt, canentem; cecinit igitur bella civilia, a Mitylenaeis contra tyrannos mota, quorum ipse dux factus est; — *exact. tyrannos*, ad eos praeter Pittacum et Myrsilum plures, qui rerum potiri cuperent, pertinuisse, ex Strab. XIII. p. 917. intelligi potest.

v. 33 — 40. Quid mirum? Vmbras delectari carminibus, quibus Cerberus adeo et Furiae delectantur! — Compara omnino cum Horatio Virg. Georg. IV. 471. seqq. ubi eadem vi apud inferos canens inducitur Orpheus; nec utriusque poetae imitatores Ovid Met. X. 41. seqq. Senec. Herc. Oet. 1065. seqq. et Boeth. Consol. Philos. III. metr. 12. 29. seqq. contulisse pigebit. — *centiceps*, in capitum, quae Cerbero affinxit antiquitas, numero discrepant poetae; vulgo tria tantum ei capita tribuuntur, ut infr. II, 19. 31. sed *πεντηκοντακάρηνος* ille apparet apud Hesiod. Theog. 312. Horatius Cerberum sistit *ἑκατοντακάρηνον*, haud dubie Graeci cuiusdam poetae exemplum secutus; Cl. *Mitsch.* opportune in hanc rem affert verba Tzetzae ad Lycophr. 678. *ὁ κύων τοῦ Ἅιδου, ὃς ἔχει ἑκατὸν κεφαλάς*. Itaque *τὸ centiceps* malim equidem proprie accipere, quam contra usum loquendi cum aliis ad anguium, quibus Cerberi cervix horruisse dicitur, capita referre. — *stupens illis carminibus*, cum stupore admirans illa carmina; observa vim in *illis*, h. e. tam praeclaris, divinis; — *demittit aures*, uti enim canes minaces et stomachabundi aures arrigere, ita iidem eas, quando suaviter afficiuntur, demittere solent. — *et intort. capill. Eumen. recre. angu.* angues, quos Furiae capillis implexos gestant, graviter pro ipsis Furiis dulci cantu deleniri dicuntur. In eiusdem rei imagine Virgil. l. l. 483. *Eumenides* dixit *caeruleos implexas crinibus angues*. — *Prometheus*, ergo secundum antiquiorem, quam Hor. secutus est, fabulam, Prometheus in Orco quoque aeternis laboribus exerceri fictus est; v. Aristot. Poet. c. 17. nam vulgo eum Caucaso affixum, ubi aquila continuo cor eius renascens exedat, sceleris, quo ignem caelo subduxerit, poenam luere tradunt. — *Pelopis parens*, Tantalus, de quo omnia in vulgus nota. —

Dulci laborum decipitur sono:
 Nec curat Orion leones
  Aut timidos agitare lyncas.

CARMEN XIV.

AD POSTVMVM.

Eheu fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec Pietas moram
 Rugis et instanti Senectae
  Adferet, indomitaeque Morti;
Non, si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places inlacrimabilem

dulc. lab. decip. sono, cantus dulcedine ita se decipi et abripi patitur, ut laborum suorum immemor sit. *decipitur laborum*, Graece dictum (*κλέπτεται τῶν πόνων*) pro: deceptus obliviscitur laborum. — *Orion*, is enim venationem, cuius studiosissimus in vita fuerat, apud inferos quoque (quia, ut dicitur apud Virg. Aen. VI. 655. *cura — eadem sequitur tellure repostos*) exercebat; *Orionis*, apud inferos venantis, imaginem iam adumbravit Homerus Odyss. XI. 571. seqq. Quo magis autem Orion venatione delectabatur, eo maior carminum, quibus audiendis ab ea se detineri passus est, vis esse debuit.

CARMEN XIV.

Vitae praeceptum, ab eius brevitate ductum, quod ad bona, quae cuique contigerint, sapienter, dum licet, percipienda iterum iterumque amicis suis commendat Horatius, (ut *Dellio* supr. II. 3. *Quinctio* II, 11. ubi cf. argum. et *Torquato* infr. IV. 7.) *Postumo* quoque impertit. Itaque eum ad celerem temporis fugam animum advertere, moriendi necessitatem nulli omnino homini neque sacrificiis avertendam, neque prudentia evitandam, secum reputare, bonisque, quae haeres profusius absumturus sit, ipsum perfrui iubet. — Quis fuerit Postumus, vix certis argumentis evincas; nam neque *Iulius Florus*, ad quem infr. duae epistolae L. I. 3. et II. 2. scriptae sunt, neque ille Postumus, ad quem apud Propertium III. 12. elegia exstat, idem fuisse videtur.

v. 1—12. *labuntur*, celeriter fluminis instar (quod proprie *labi* dicitur) currunt. — *nec pietas* cett. nec sacrificiis efficere poteris, ut rugae et instans senecta atque mors tardius te occupent atque opprimant. — De senecta nos opprimente Cl. *Mitsch.* comparat Mimnerm. IV. 4. Annal. Brunck. T. I. p. 61. — *indomitae*, nullo pietatis genere se mitigari patienti, saevae, inexorabili; similiter Graecis *Θάνατος* vel *Ἀΐδης, ἀδάμαστος, ἀμείλιχος*. — *trecenis tauris*, tribus hecatombis. — *inlacrimabilem*, ad lacrymas, h. e. ad miserationem se permoveri non patientem, *ἄδακρυν*; infr. Epist. II, 2. 179. — *si*

Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi
Compescit unda, scilicet omnibus,
Quicunque terrae munere vescimur,
Enaviganda, sive reges
Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Hadriae;
Frustra per auctumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum:
Visendus ater flumine languido
Cocytos errans, et Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris.

metit Orcus Grandia cum parvis non exorabilis auro. In sententiam huius loci Cl. *Mitsch.* comparat Aeschyl. Fr. Niob. p. 642. *Stanl.* — *ter. ampl. Geryon.* *τρισώματον* vel *τρικάρηνον*; nam tria capita sive tria corpora Geryoni, Chrysaoris et Callirrhoes filio, ab Hercule perdomito, ad insignem eius corporis molem designandam, tributa esse satis notum est. *Forma tricorporis Vmbrae* dicitur Virgilio Aen. VI. 289. — *Tityonque*, Terrae filium, ob vim, quam Latonae inferre ausus est, vel Iovis fulmine, vel Apollinis sagittis confixum, et ad Tartara, ubi ei, ut Virgil. Aen. VI. 596. canit, *per tota novem iugera corpus porrigitur*, detrusum; posuit autem Geryonem et Tityon, vastissimi corporis homines, tanquam illustria humanae fragilitatis exempla. — *unda*, Stygis nempe. — *omnibus, quicunqu. terr. mun. vesc.* pro vulgari: mortalibus. Nota est Homerica *mortalium* descriptio: οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι. — Pro *munere* *Wakefieldius* dedit: *munera*; non raro certe casus quartus *τῷ vesci* iungi solet; vid. *Broukhus.* ad Tibull. II. 5. 64. nec negari potest, pluralem sententiae accommodatiorem esse singulari. — *reges*, divites, beati, potentes; cf. supr. I, 4. 13. et infr. II, 18. 32.

v. 13 — 24. Mortis fugiendae caussa frustra bello et navigatione abstinebimus, frustra auctumni tempore gravem aërem, morborum caussam, evitabimus; pro vulgari: a morte nulla nos tutos praestabit prudentia. — *Marte cruento*, *μιαιφόνῳ*, *αἱματόεντι*. — *per auctumn. noc. corp. met. Austr.* hinc infr. Sat. II, 6. 19. *Auctumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae*; et eadem de causa infr. III, 23. 8. auctumni tempus *grave*, h. e. valetudini perniciosum, dicitur. Huc pertinet Bion VII. 13: *Οὐκ ἐθέλω φθινόπωρον, ἐπεὶ νόσον ὥρια τίκτει.* — *flum. langu. err.* lente circa Tartarum fluens. — *Danai gen. infame*, filiae Danai sponsorum caede infames, res nota. *Sisyph. Aeol.* notissimam Sisyphi, apud inferos ingens saxum in verticem volventis, fabulam enar-

Linquenda tellus, et domus, et placens
Vxor: neque harum, quas colis, arborum
Te, praeter invisas cupressos,
Vlla brevem dominum sequetur.
Absumet haeres Caecuba dignior
Servata centum clavibus: et mero
Tinguet pavimentum superbum
Pontificum potiore coenis.

CARMEN XV.

Iam pauca aratro iugera regiae
Moles relinquent: undique latius

rat Hom. Odyss. XI. 592. seqq. — *placens*, sc. morum suavitate, amabilis, dulcis; comparant Lucret. III. 907. seqq. *At iam non domus accipiet te laeta, neque uxor Optima, nec dulces occurrent oscula nati Praeripere — omnia ademit Vna dies infesta tibi tot praemia vitae.* — *invisas*, ob tristem earum in tumulis positarum adspectum; — *brevem*, brevis vitae, ὀλιγοχρόνιον, μινυνθάδιον, ut *brevis rosa*, *breve lilium* cett.

v. 25 — 28. *Absumet haeres* cett. Eandem sententiam expressit Hor. infr. Sat. II, 3. 122. *Filius aut etiam haec libertus ut ebibat haeres, Dis inimice senex, custodis?* — *dignior*, sc. vini Caecubi possessione, quia illud non centum clavibus servaturus, sed bibiturus est. — *centum clavibus* pro: diligentissime. — *et mer. tingu. pav. sup. Pontif. pot. coen.* et merum ipso illo, quod in coenis Pontificum bibi solet, praestantius, tam profuse apud eum bibetur, ut pavimentum adeo eo madeat. — *tingu. pavim.* de eiusmodi profuso vini usu similiter Cicero Philipp. II. 41. *natabant pavimenta mero, madebant parietes.* — *superbum*, splendidum, magnificum, tessellato quippe opere in beatiorum domibus ex marmore factum; *potiore Pontificum coenis*, meliore et nobiliore, quam quod in coenis Pontificum bibitur; sacrae epulae enim, quas Pontifices apparabant, tam lautae et opiparae fuerunt, ut locum darent proverbio. Mart. XII. 48. 12. *Non Albana mihi sit comissatio tanti, Nec Capitolinae, Pontificumque dapes.* cf. Macrob. II 9.

CARMEN XV.

Ad luxum, qui tum Romam immigraverat, pertinebat ea inprimis magnificentia, quae ab hominibus privatis in amplissimorum aedificiorum, piscinarum, non ad communem utilitatem, sed ad solam voluptatem spectantium, usu atque possessione ponebatur. In hoc insandum igitur per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia studium nobiliore indignationis affectu Horatius in hoc carmine invehitur, veterumque Romanorum severiore disciplina, frugalitate et continentia ante oculos po-

Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu: platanusque caelebs
Evincet ulmos, tum violaria, et
Myrtus, et omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori:
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Praescriptum et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque norma.

sita, quantum a maioribus suis nunc degeneraverint Romani, ostendit.

v. 1—10. *Iam*, brevi inde tempore. *regiae moles*, amplissima et regio splendore in altum educta aedificia, qualia tum in villis suis exstruere solebant beatiores. Hinc illud, quod in villa sua habebat Maecenas, similiter quoque infr. III, 29. 10. vocatur *moles propinqua nubibus*. — *undique visentur*, ubique conspicere licebit. — *stagna*, intellige piscinas marinas, sive maris particulam, quam ditiores *iactis in altum molibus* (ut infr. III, 1. 33. dicitur) ideo a mari secluserant, ut quovis anni tempore piscium ibi haberent copiam; locus classicus de hoc luxus Romanorum genere est apud Varr. R. R. III. 17. cf. Tibull. II. 3. 45. Cic. Attic. I. 16. 17. — *latius extenta Lucrino lacu*, lacus Lucrini ad Baias in Campania magnitudinem superantia; vocantur haec *stagna* infr. Sat. II, 5. 44. *cetaria*. — *platanusque cael. evinc. ulm.* platanis, non utilitatis, sed voluptatis causa consitis, cedere debebunt ulmi; scilicet ulmi ei praecipue in Italia inserviebant usui, ut vites cum earum trunco iungerentur, unde vites *ulmos maritare* dicuntur; Columell. V. 6. Itaque *platanus*, quae non commode adhiberi posset iungendis cum ea vitibus, (pulchre pro: inutilis,) iam dicitur *caelebs*. — *tum* — *tum*, porro — porro. *violaria*, loca violis consita. *omnis copia narium*, quidquid est florum bene olentium. — *spargent odorem*, eleganter pro vulgari: florebunt, erunt, conspicientur; — *olivetis* pro: in olivetis. Horatium, ut iam observavit Cl. *Mitsch.*, ante oculos habuisse videtur Quinct. Instit. Orat. VIII. 3. *An ego fundum cultiorem putem, in quo mihi quis ostenderit lilia et violas — quam ubi plena messis, aut graves fructu vites erunt? Sterilem platanum, tonsasque myrtos, quam maritam ulmum et uberes oleas praeoptaverim?* — *Tum spiss. ram. laur. fervid. exclud. ictus*, porro lauri eo tantum fine ponentur, ut sub spissis suis ramis ambulantes a solis aestu defendant; h. e. lauretis porro delectabuntur homines. — *ictus*, sc. solis.

v. 11—20. *Non ita Rom. Praescr. et int. Cat. Ausp. vet. nor.* huic quidem insano luxui secundum vivendi normam, a Romulo, Catone et aliis veteribus praescriptam, nemini olim indulgere licuit. — Commode autem ad priscos mores commendandos Catonis antiquioris, tam morum, quam censurae, severitate satis noti, men-

Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum; nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton:
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant, oppida publico
Sumtu iubentes et Deorum
Templa novo decorare saxo.

tionem facit, qui, quia priscorum morum observantissimus haud ad aetatis suae morem barbam tonderi passus est, *intonsus* vocatur, ut supr. I, 12. 41. *Curius* — *incomtis capillis.* — *Privat. ill. cens. er. brev.*, *comm. magn.* bonorum privatorum tum parva, sed communium lata fuit possessio; *census* pro bonis, quae censu aestimantur; hinc bona tenuia infr. Epist. I, 7. 56. *tenuis census.* — *nulla decempedis* cett. non ampliores, ut nunc, a privatis hominibus ad decempedarum mensuram exstrui solebant porticus, quae septentrionem exciperent, h. e. septentrionem versus sitae essent, scilicet ut solis aestum ibi vitarent molliores homines. *decempedis metata*, passive, (ut apud Liv. XLIV. 7. *metarique sub ipso templo — iussit*) ad mensuram decempedarum facta; — *privatis*, sc hominibus; — *τὸ privatis* haud cum aliis ad *decempedis*, in casu sexto positum, referendum, sed in casu tertio accipiendum esse existimo. — *opacam*, quia Arctos sive Septentrio loca ad se versa opaca reddit. — *Nec fortuit. spern. cesp. leg. sineb.* sensus: nec secundum leges, quae tum vigebant, hominibus privatis domos in agris exstruere licebat ex magnis lapidibus, quibus oppida tantum et deorum templa publico sumtu decorari iubebantur, sed casas ex cespite fortuito. — *fortuitum*, vulgarem quemque, in quem forte incidimus; ubique forte obvium. — *cespitem* hinc apud Virg. Ecl. I. 69. de eiusmodi casa: *tuguri congestum cespite culmen.* — *oppida*, intellige publica oppidorum aedificia, muros et alia, quae ad externum oppidorum vel splendorem vel amplitudinem pertinent. — *novo*, aliunde quaesito et recens exciso. — *saxum novum* opponitur *cespiti fortuito.* Nimirum in agris Romanorum, ubi ante casae humiliores ex cespite constructae steterant, nunc amplissima ex lapidibus quadratis vel marmore surgebant aedificia.

CARMEN XVI.

AD GROSPHUM.

Otium Divos rogat in patenti
Prensus Aegaeo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpura venale, neque auro.

CARMEN XVI.

Scripsit hoc carmen eo praecipue consilio poeta, ut Grosphum a rerum, nunc animum eius perturbantium, sollicitudine ad tranquillitatis, in qua omnis vitae humanae spectanda sit felicitas, traduceret studium. Sententiarum nexus est fere hic: *Otium*, h. e. securitatem, quietem, et animi tranquillitatem, semper homines flagitant; securitatem quidem, qui in mari tempestatis periculo expositi sunt; quietem, populi bellorum laboribus fessi; animi tranquillitatem, neque purpura neque auro venalem, summis honoribus et divitiarum splendore conspicui. Verum enim vero animi tranquillitas iis tantum contingit, qui, modica, in qua nati sunt, sorte contenti, neque divitias appetunt, neque studiose eas in exteris regionibus quaerunt, adeoque curis, assiduis illis cupiditatum comitibus, vacui sunt. Animus tranquillus de iis, quae adsunt, laetatur, et sicut futura non curat, ita fortunam adversam moderate fert, cum, nihil ab omni parte beatum esse, vel Achillis et Tithoni exempla satis doceant; alius hoc, alius alio felicitatis genere gaudet; tu, o Grosphe, es dives, ego parvi agelli sum possessor, sed poeta, ultra vulgi invidiam elatus. — Sic equidem in hoc carmine, in cuius sententiis inter se nectendis valde laboratum est, omnia ad consilium, quo illud scriptum esse diximus, commode referri posse existimo. — De *Pompeio Grospho* copiose egit *Sanadonus* supr. ad L. II. 7.

v. 1 — 8. *Otium* in latiore sensu, ut iam in argumento ostendimus, tam de securitate, pace et quiete, quam de animi tranquillitate positum; itaque notio cuique sententiae apta inde elici debet. — *prensus* — *prendi* et *deprendi* proprie de nautis, qui subita tempestate in mari opprimuntur; vid *Bentl.* supr. ad I, 14. 10. [ubi iis, quae a nobis adnotata sunt, addendum est hoc: „deprensa."] — *certa*, ad quae nautae navis cursum tuto dirigere possunt, tuta. Tibull. I. 9. 10. *Ducunt instabiles sidera* *certa* *rates.* — *bello furiosa*, bellandi cupiditate, tanquam furore quodam, se agitari patiens, bellicosissima; hinc Euripid. Hecub. v. 1090. Thraces Ἄρεϊ κάτοχον γένος dixit. — *Medi*, Parthi, *pharetra decori*, sagittiferi. — *non venale*,

Non enim gazae, neque consularis
Submovet lictor miseros tumultus
Mentis, et Curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum:
Nec leves somnos Timor aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes iaculamur aevo
Multa? quid terras alio calentes
Sole mutamus patria? quis exsul
Se quoque fugit?

quod non parari potest; sed nunc intelligit Hor. per *otium* animi tranquillitatem, ut satis docent sequentia.

v. 9 — 12. *Non enim* cett. nam neque divitiae, neque honorum insignia curas ex animo pellere valent. — *consul. submov. lict.* suaviter *lictor consularis*, qui Consuli in viis praeire, et plebis ibi *tumultuantis* turbam *submovere* solebat, iam non *mentis tumultus submovere*, h. e. non ea, quae turbas in animo movent, sive curas abigere posse dicitur. Cl. *Mitsch.* in hanc sententiam comparat Senec. Ep. 94. *Non est, quod tibi tranquillitatis tuae fastidium faciat ille, sub illis fascibus, purpura cultus: non est, quod feliciorem iudices, cui submovetur, quam quem lictor semita deiicit.* — *Curas — volantes*, de *Curis alatis* egimus in Comment. *de alatis Imaginibus* p. 29. (Goth. 1786.) — *circum tecta laqueata*, intellige tricliniorum inprimis tecta, quae *laqueata* vel *laquearia* et *lacunaria* dicuntur, quod eorum *lacus* vel *lacunae* (*die Füllungen der getäfelten Felder*) auro, opere caelato et picturis exornatae atque distinctae fuerunt; eiusmodi *tecti laqueati* vel *lacunaris* descriptio est apud Ioseph. A. VIII. 3 2. ubi tabulae tecti dicuntur fuisse ἐξεσμέναι εἰς φατνώματα καὶ προσκόλλησιν χρυσοῦ.

v. 13 — 16. *parvo*, re modica; — *paternum*, tanquam pars patrimonii, *splendet salinum*, ad externam enim munditiem salinorum inprimis bene politorum splendor pertinebat; vid. *Meurs.* ad Lycophr. v. 135. Comparant Pers. III. 25. *rure paterno Est tibi far modicum, purum et sine labe salinum.* — *in mensa tenui*, hinc infr. Sat I, 3. 13. — *sit mihi mensa tripes et Concha salis puri* cett. — *leves*, molles, faciles. *sordidus* refer ad sordidam avaritiam.

v. 17 — 24. *Quid brev. fort. iac. aev. multa?* graviter pro vulgari: cur tam multis rebus in brevioris vitae usum nobis parandis tanta omnium virium contentione unice intenti sumus? *iaculari aliquid* pro: omne studium in aliquid dirigere, ut Graecorum τοξεύειν τι, dictum est; vid. *Mitsch.* — *Quid terr. al. cal. sol. mut. patria?* Cur terras sub alia caeli plaga sitas mutamus cum patria? h. e. cur quaestus causa in terras remotissimas e patria discedimus? — *quis exsul se quoq. fug.?* quis

Scandit aeratas vitiosa naves
Cura: nec turmas equitum relinquit:
Ocior cervis, et agente nimbos
Ocior Euro.
Laetus in praesens animus, quod ultra est,
Oderit curare, et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.

patriam fugiens animi simul curas fugit? h. e. quem discedentem e patria non curae animi comitantur? *se fugere* ut infr. Sat. II, 7. 113. *se vitare.* — Dedi nempe lectionem a *Viro Docto* quodam apud *Bentl.* et a *Wakefieldio* propositam; nam in vulgata lectione: *quid terras alio calentes Sole mutamus? Patriae quis exsul* cett. primum *mutare terras* simpliciter pro: ex patria in alias terras discedere, vel, ut Cl. *Mitsch.* interpretatur, aliam ex alia terram adire, vix recte dici posse puto; deinde vox *patriae*, quam desiderabat locutio: *mutare terras*, nova plane abundantia *τῷ exsul* additur; itaque non dubitavi lectionem in textum recipere, qua utriusque locutionis insolentia tollitur; *mutare* autem *aliquid aliqua re* pro: cum aliqua re, saepe dicitur; sic. Hor. plane, ut h. l., supr. I, 17. 1. *Velox amoenum saepe Lucretilem Mutat Lycaeo Faunus;* cf. I, 16. 26.

v. 21 — 24. *Scandit aeratas* cett. nemo, cui semel adhaeret Cura, eam effugere potest; est enim velocissima et ubique homines comitatur; si quis aufugere vult navi, navem simul conscendit, si quis equo, sedet illa post equitem. — *aeratas*, rostra navium *aere* inprimis munita fuisse constat. — *vitiosa*, cum curae ad vitia humana pertineant, *Cura* quoque, ut persona, per epitheton *vitiosa*, talis, qualis est apud homines, designatur; similiter supr. I, 35. 21. *Fides*, ut persona, *rara* dicitur. — *turmas equitum* explicant vel de militia, vel de itinere terrestri, navali opposito: equidem per *navem* et *equites* simpliciter celerrime fugiendi modum designari existimo; hinc infr. III, 1. 40. *atra Cura post equitem sedere* dicitur. — *agente nimb. oc. Eur.*, Cl. *Mitsch.* comparat Hom. Il. XII. 156. *νιφάδες* — *Ἅς τ' ἄνεμος ζαὴς, νέφεα σκιόεντα δονήσας, Ταρφειὰς κατέχευεν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.*

v. 25 — 28. *quod ultra est*, futuram sortem, *τὰ πόῤῥω. amar. lent. temp. ris.* — *amara lento risu temperare*, praeclare pro vulgari: tristia moderate vel lento aequoque animo ferre; vir constans enim mediis in malis ridet, et dum hoc risu placido animum *lentum*; h. e. qui malis haud afficitur, prodit, suaviter *amara risu lento temperare*, h. e. mitigare, dicitur. Cl. *Mitsch.* Horatium contendit cum ignoti cuiusdam poeta Epigr. DXXXI. Anth. Graec. T. IV. p. 230. *Ὁ τὸν πολυστένακτον ἀνθρώπων βίον Γέλωτι κεράσας Νικαεὺς Φιλιστίων.* — *Nihil est ab omn. p. beat.*, laudant Theognid. v. 1159. *Οὐδεὶς γὰρ πάντ' ἐστὶ πανόλβιος.* et Euripid. Fr. Sthenob. I. *οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ* cett.

Abstulit clarum cita mors Achillem,
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan, tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum Siculaeque circum
Mugiunt vaccae; tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa; te bis Afro
Murice tinctae
Vestiunt lanae: mihi parva rura, et
Spiritum Graiae tenuem Camenae

v. 29 — 32. *cita*, maturior, quae fuit Achilli a fato constituta; unde ille apud Homerum μινυνθάδιος, ὠκύμορος dicitur; cf. Hom. Il. IX. 410. seqq. — *Tithonum*, cf. de eo supr. ad. I, 28. 8. — *Et mihi forsan* cett. et mihi fortasse continget felicitatis genus, quo frui tibi non licebit; — respexisse inprimis videtur, ut ex v. 37. seqq. colligas, animum paucis contentum, poeseos facultatem et pectus ultra vulgus sapiens. — *Hora*, quae tempus futurum, et fata futuri temporis subministrat; alias *Horae*, ut deae, anni vicissitudines dispensare finguntur; cf. infr. IV, 7. 8.

v. 33 — 40. *Te greges, centum* cett. Tu es multorum gregum, armentorum et equarum nobilium possessor, vestesque geris bis colore purpureo tinctas; h. e. tu es longe ditissimus; antiquitus enim, ut satis constat, in magnorum gregum armentorumque possessione spectari inprimis solebant magnae divitiae, unde homines beatiores dicuntur apud Homerum Il. IX. 154. ἄνδρες — πολύῤῥηνες, πολυβοῦται. — *Te circum mugiunt*, eleganter pro vulgari: tu habes, tu possides cett. *Siculae vaccae*, Grosphus, ut in armentis suis nobilioris stirpis vaccas haberet, haud dubie arcessi iusserat *Siculas*, praestantia sua ob egregia in Sicilia pascua insignes; — *tibi tollit hinnitum* pro vulgari: tibi est; *apta quadrigis*, tam generosa, ut quadrigis in certamine curuli aptari s. iungi possit; *equarum* autem praecipuum in certaminibus curulibus usum fuisse, vel ex Virg. Georg. I. 59. constat. — *lanae bis Afro murice tinctae*, bis succo muricis infectae; *murex*, e cuius succo parabatur color purpureus, dicitur *Afer*, quod ille ad Africae, Phoeniciae, et Laconiae litora capi solebat; hinc *murex Gaetulus* infr. Epist. II, 2. 181. *Tyrius* Epod. XII. 21. *Sidonium ostrum* Ep. I, 10. 26. — De vestibus bis colore purpureo tinctis sive dibaphis vid. *Ruben. de Lat Clav.* II. 14. — *mihi parva rura* cett. obversatum Horatio esse Bacchylidae carmen, cuius Fragm. servavit Athen. XI. p. 500. (Anthol. Graec. c. XIII. T. I. p. 85.) iam monuit Cl. *Mitsch.* — *parva rura*, intellige agellum Sabinum. *Spirit. Grai. ten. Camen.* tenuem ad modos Graecorum poetarum canendi facultatem; *Parca non mendax*, sors mihi nascenti a Parcis, veridicis illis deabus, assignata; Parcae enim nascentibus non solum sortem praedicere, sed etiam destinare dicuntur. Compa-

Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

CARMEN XVII.

AD MAECENATEM.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Dîs amicum est, nec mihi, te prius
Obire, Maecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meae si partem animae rapit
Maturior vis, quid moror altera?

rant cum Hor. Pind. Ol. VIII. 38. Nem. IV. 66. — *et spernere*, sc. dedit, h. e. concessit mihi hoc, ut spernerem.

CARMEN XVII.

Quanto amore Maecenatem complexus fuerit Horatius, tam expressus in hoc carmine ob iteratas eius de instante sibi morte querelas dolor, quam ratio, qua vanas istas querelas compescere studet, luculenter ostendunt. Itaque Maecenatem de vitae, nondum secundum deorum voluntatem exactae, fine eo magis desinere tandem queri iubet, cum ille utrique communis futurus sit; se enim post eius mortem diutius in hac vita morari nolle, sed pro sacramento, quod illi dederit, indissolubili plane societatis vinculo una cum eo mortis iter ingressurum esse; huc accedere mirum quendam siderum, sub quibus uterque natus sit, consensum, summamque fortunae, qua iam semel uterque mortis periculo ereptus sit, similitudinem; non igitur nunc de morte, sed potius de votis, utrique pro vitae servatae beneficio reddendis, cogitandum esse.

v. 1 — 4. *exanimas*, gravius pro: crucias, maceras, ut alias: *enecare*. — *querelis tuis*, sc. de propinqua tibi morte. Constat autem, Maecenatem saepe multumque cum adversa valetudine conflictatum esse; Plin. VII. 52. *Quibusdam perpetua febris est, ut Cilnio Maecenati.* — *Nec Dis amic.*, *n. mih. te pr.* cett. nec diis, nec mihi placet, te prius mori; diis nempe displicere debebant Maecenatis, cui longior vita destinata erat, de propinqua morte querelae, et Horatio eaedem debebant esse tristissimae, cum tanta pietate eum amaret, ut ne morte quidem ab eo se disiungi passurus esset; — *amicum est*, Graece: φίλον ἐστί, placet, vid *Lambin.* ad h. l. — *columen*, ut Graecorum βάθρον, ἔρεισμα, (vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. Timon. c. 50.) de eo, in quo omnis posita est spes et fiducia; cf. *Cerda* ad Virg. Aen. XII. 59.

v. 5 — 12. *partem animae*, h. e. *dimidium animae*, ut supr. Hor. I, 3. 8. vocat Virgilium. *maturior vis*, mors ante constitutum vitae terminum accelerata; ipsi enim dii, ut v. 2. dicebatur, Maecenatem ante diem mori nolebant. Videtur igitur poeta maturioris mortis causam in nimiam, qua corporis sui vires conficiat Maecenas, sollicitudinem non sine repre-

Nec carus aeque, nec superstes
Integer. Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Vtcunque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec, si resurgat centimanus Gyges,
Divellet unquam. Sic potenti
Iustitiae placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius adspicit

hensione aliqua transferre. — morer, sc. in his terris. *altera*, ego animae pars; altera. — *Nec carus aeque*, — Cl. *Mitsch.* et alii explicant: „siquidem non aeque, atque antea, cum tu, pars mei melior, superesses, carus mihi futurus sim, vitam non amplius jucundam ducam;" equidem malim: cum nemo in vita restet, cui aeque ac tibi carus et dilectus sim; *nec superstes integer*, sublata nempe altera animae parte. *utramque* (pro: utriusque) *ducet ruinam*, communi casu utrumque detrudet ad inferos, pro vulgari: utrumque ex hac vita auferet, utrique parabit interitum. — *sacramentum*, iusiurandum, quod milites, se nunquam formidinis causa signa deserturos esse, dabant, bene iam transfertur ad fidem, quam Horatius Maecenati, se eum ne morientem quidem deserturum esse, dederat. *Vtcunque*, quandocunque, ut supr. I, 35. 23. — *suprem. carp. iter*, similiter, ut observavit Cl. *Mitsch.*, loquitur Sophocl. Antig. 818. *Ὁρᾶτέ με — τὰν νεάταν ὁδὸν στείχουσαν, νέατον δὲ φέγγος λεύσσουσαν ἀελίου.* et Simmias Rhod. IV. 4. Anthol. Graec. T. I. p. 137. *ὤχεο γὰρ κυμάταν εἰς Ἀχέροντος ὁδόν.*

v. 13 — 16. *Me nec Chimaer.* cett. nihil omnino, nec Chimaera, igneum spiritum efflans, nec Gyges centimanus, (ἑκατόγχειρ) me te in Orcum comitantem a societate tua divellere poterunt. — Scilicet in Orcum descensuri incidere debebant in duo ista monstra, Chimaeram et Gygen, una cum aliis in Orci vestibulo stabulantia; vid. Virg. Aen. VI. 285. seqq. — de *Chimaera* vid. supr. ad I, 27. 24. — *resurgat*, mole sua se levet, et contra me assurgat; prostratus enim iacebat Gyges in Tartaro, quo cum aliis centimanis Iovis fulmine deiectus fuerat. — *Sic potenti Iustit. plac. Parc.* haec nostra ne morte quidem dirimenda societas deorum voluntate decreta est. — *Parcas* nascentibus fata decernere et assignare, in vulgus notum; cf. carm. antec. v. 39. Praeclare autem in Parcarum consiliis et societate, ut dea πάρεδρος, apparet *Iustitia*, *Δίκη*, quae a summa, qua res humanas moderatur, potestate *potens* dicitur.

v. 17 — 32. Sub quibuscunque tandem, tam faustis quam infaustis, sideribus ego natus sum, mirifice certe illa cum iis, sub quibus tu natus es, consentiunt; uterqur enim,

Formidolosus, pars violentior
Natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae:
Vtrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. Te Iovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque Fati
Tardavit alas, quum populus frequens
Laetum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas

iam semel ex praesente vitae periculo servatus, simillimam sortem expertus est; ergo (nam haec conclusio inde elici debet) uno eodemque quoque die simul moriemur. — De veterum superstitione vitae exitum ex ea, quae sub hora cuiusque nascentis esset constellatio, sive ex horoscopo coniiciendi cf. supr. ad I, 11. 2. — Consensus autem siderum, sub quibus Horatius et Maecenas nati esse dicuntur, ponendus est in singulari stellarum tam faustarum quam infaustarum coniunctione, qua factum est, ut vis salutaris unius vim noxiam alterius infringeret. — *Libra*, stella salutaris, at *Scorpius* et *Capricornus* mali ominis sidera. — *me adspicit*, mihi nascenti radiavit et adhuc radiat. *formidolosus*, cuius ipse adspectus formidine implet. — *pars viol. nat. hor.* una infestiorum geniturae meae stellarum. — *Capricornus* dicitur *tyrannus Hesperiae undae*, quod tam ortus quam occasus eius procellas comparare putabatur; similiter supr. I, 3. 15. *Notus* dicitur *arbiter Hadriae*. — *tutela Iovis*, sidus tutelare, Iupiter, *refulgens impio Saturno te eripuit*, contra impii Saturni sidus fulgens, periculo, quod illud tibi portendebat, te eripuit; exitiosum Saturni sidus apposite iam dicitur *impium*, impiae nempe Saturni in liberos saevitiae, adeoque causae, qua ei adversetur filius, respectu habito. Caeterum totum hunc locum expressit Persius V. 45. seqq. *Non equidem hoc dubites, amborum foedere certo Consentire dies, et ab uno sidere duci. Nostra vel aequali suspendit tempora libra Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora Dividit in Geminos concordia fata duorum: Saturnumve* (ut bene *Mitsch.* pro: *Saturnumque*) *gravem nostro Iove frangimus una.* — *voluer. Fat. tardav. al.* ornate pro: Fatum celeri volatu te petens repressit. — *quum pop. freq. laet. theat. ter crep. son.* publici illius plausus, quo Maecenas a gravi morbo recreatus, cum primum in theatrum prodiisset, a frequente populo exceptus est, meminit quoque supr. I, 20. 3. — *truncus*, sc. arboris; cf. supr. II. 13. *sustulerat* pro: sustulisset; sic passim indicativus plusquamperfecti pro coniunctivo in latina lingua poni solet. *Fau-*

Aedemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

CARMEN XVIII.

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiae
Premunt columnas ultima recisas
Africa: neque Attali
Ignotus haeres regiam occupavi:

nus, villa enim Sabina, ubi Horatius extinctus paene fuerat arboris casu, (cf. supr. II, 13. 10.) in peculiari Fauni tutela fuit; vid. supr. I. 17. *virorum Mercurialium*, poetarum; Mercurius enim *curvae lyrae parens* supr. I, 10. 6. — *humilem*, suaviter *agna* ab humilitate et tenuitate eius, qui eam offert, ipsa *humilis* dicitur.

CARMEN XVIII.

Dum poeta insanum illum luxum, cui labente tum vetere disciplina in magnificis inprimis exstruendis aedificiis indulgebant opulentiores, in hoc carmine ridet atque exagitat, se, ut hominem, paucis contentum, et ingenii sui facultatibus aliis carum atque dilectum, multo divitibus feliciorem praedicat. Compara supr. II. 15. ubi eadem fere indignatione in aetatis suae luxum invehitur.

v. 1 — 8. Vulgarem sententiam: „Equidem non possideo, quibus divites superbiunt," enumerando quaedam, quibus enormem opulentiorum luxum et magnificentiam sugillaret, egregie exornavit. *Non ebur*, ad externum enim in potentiorum domibus splendorem varia, inprimis ex ebore facta, utensilia pertinebant. — *aureum lacunar*, vid. supr. ad II, 16. 11. — *renidet*, splendet, refulget. Obversatus Horatio videtur Bacchylides XI. 11. 12. Anth. Gr. T. I. p. 84. Χρυσῷ δ' ἐλέφαντί τε Μαρμαίρουσιν οἶκοι. — *trabes*, intellige superiores columnae partes, (*das Gebälk*) nempe *epistylium*, (*Unterbalken; Architrab*) *zophorum*, (*Friess*) *coronam*, (*Kranz*, *Karniess*) columnae scapo (*Schaft*) eiusque capitulo incumbentes; *Hymettiae*, h. e. e marmore Hymetti, montis Atticae, excisae; — de *Hymettii* marmoris nobilitate vid. Strab. IX. p. 613. quod primum a L. Crasso Romam advectum esse narrat Plin. XXXVI. 3. Caeterum quod trabes, quae alias fuerunt ligneae, nunc e pretioso marmore factas esse memorat, id quoque ad Romanorum luxum, quem carpit, referendum. Laudant de his trabibus, lapideis quoque et marmoreis, Vitruv. III. 2. et 3. Plin. XXXVI. 8. Plin. Paneg. 54. *premunt columnas*, superimpositae sunt columnis. — *ultima recisas Africa*, factas e marmore in remotiore Africae parte exciso, h. e. Numidico, subnigro et variis maculis distincto. — *regiam Attali*, immensas Attali, regis Pergamenorum, divitias, pro

Nec Laconicas mihi
Trahunt honestae purpuras clientae.
At fides et ingenî
Benigna vena est; pauperemque dives
Me petit. Nihil supra
Deos lacesso: nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novaeque pergunt interire Lunae:
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus; et, sepulcri
Inmemor, struis domos;
Marisque Baiis obstrepentis urgues

quibusque aliis ingentibus divitiis; *haeres ignotus*, nemini, ut haeres legitimus, notus, alienus, haeredipeta, vulturius; *occupavi*, iusto haeredi praeripui; carpit autem nefandam aetatis suae hominum, testamentorum subiectionibus aliisque malis artibus aliena bona sibi vindicandi, cupiditatem. — *Nec Lacon. mih. trah. honest. purpur. client.* nec vestem e lana, purpura tincta, quam mihi clientae honestiores traxerunt, confectam gero, h. e. non purpura fulgeo, non summorum magistratuum insignibus ornatus incedo. *honestae clientae*, intellige matronas ingenuas, quae lanam patrono suo trahendo, tanquam officiorum quodam genere, eius gratiam sibi conciliare student; caeterum quod *honestae* vocantur, cum lanificium servarum alias opus esset, id ad patroni nobilitatem augendam vel maxime facit. *Laconicas*, fuit enim purpura *Laconica*, h. e. e murice, prope oram Laconiae capto, infecta, ob colorem lucidiorem inprimis nobilis; Plin. IX. 36. XXI. 8. XXXV. 6.

v. 9 — 14. *At fides*, apud Bacchylid. l. l. *ἀλλὰ θυμὸς εὐμενὴς, Μοῖσά τε γλυκεῖα·* vitae probitatem et integritatem, quam sibi, ut poetae, alias quoque tribuit, (cf. supr. I, 22. 1.) commode nunc opponit, quam paulo post describit, divitum improbitati; *ingenî benigna vena*, ingenium ex fonte largo affluens, h. e. ingenii vis largior; *vena* passim pro: fonte; similiter infr. Ep. ad Pis. v. 409. *dives vena.* — *supra*, praeterea, ulterius. — *potentem amicum*, intellige Maecenatem.

v. 15 — 22. Nexus sententiarum est fere hic: dum enim considero, quomodo dies die trudatur, et novae semper Lunae intereant, nihil in futurae vitae usum molior; sive: reputans enim mecum cursum vitae humanae celerrimum, parum equidem de vita futura sum sollicitus. — Cl. *Mitsch.* comparat Ammian. XXVI. 12. Anth. Graec. T. III. p. 98. *Ἠὼς ἐξ ἠοῦς παραπέμπεται, εἶτ', ἀμελούντων Ἡμῶν, ἐξαίφνης ἥξει ὁ πορφύρεος.* cf. infr. IV, 7. 9. seqq. — *locas*, sc. redemtoribus. — *Maris Baiis obstrep. urg. sub. lit.* cett. et quasi tibi non sufficiant possessiones

Submovere litora,
  Parum locuples continente ripa.
Quid? quod usque proximos
  Revellis agri terminos, et ultra
Limites clientium
  Salis avarus; pellitur paternos
In sinu ferens Deos
  Et uxor, et vir, sordidosque natos.
Nulla certior tamen
  Rapacis Orci fine destinata
Aula divitem manet

in terra continente, litori adeo maris, Baias alluentis, ulterius promovendo unice intentus es, h. e. in litore sinus Baiani mare adeo summo cum studio aedificiis occupas; *urges submovere*, pro: summo cum studio submoves; *parum locupl. cont. rip.* similiter fere infr. III, 1. 36. *dominus terrae fastidiosus;* notat autem, ut passim alibi, insigne illud luxus genus, quo Romanorum ditissimi tam voluptatis, quam possessionum suarum amplificandarum et prolatandarum causa, pretiosissima in ipso maris litore iactis in altum molibus exstruerent aedificia sive praetoria, quorum in ipso sinu Baiano exstructorum mentionem quoque facit Virgil. Aen. IX. 710. seqq. ubi cf. *Cerda et Heynius;* huc refer eorum piscinas vel vivaria, de quibus supr. II, 15. 3. infr. III, 1. 33. seqq.

v. 23 — 32. Locus sequens mira arte ad indignationem contra improbas divitum cupiditates excitandam adornatus. *Quid? quod*, pro vulgari: imo. — *proximos revellis agri terminos*, terminos revellendo et ulterius promovendo praeter ius et fas vicini agri partem tibi vindicas, quod proprie *movere terminos* dicebatur; — *clientium*, indignum sane facinus, si patronus, quos defendere contra iniuriam debebat, ipse fallit; hinc iam in Legg. XII. Tabb. *Si patronus clienti fraudem faxit, sacer esto.* — *salis*, pudendae audaciae et insolentiae notionem habet. — *pellitur paternos* cett. imago pulsae divitum vi ab agello suo pauperis familiae, deos patrios et sordidos natos in sinu gestantis, egregie ad miserationem movendam adumbrata. Horatium ante oculos habuit Quinctilianus Decl. XIII. 2. *Postquam proximos quosque revellendo terminos ager locupletis latius inundavit: aequatae solo villae, et excisa patria sacra, et cum coniugibus parvisque liberis, respectantes patrium larem, migraverunt veteres coloni.* — *sordidos*, squalidos, quales fere sunt, quorum parentes cum inopia conflictantur. — *Nulla certior tamen* cett. Iunge: *Nulla tamen aula manet divitem herum certior rapacis Orci fine destinata*, h. e. locorum inferorum destinatis cuique finibus pro vulgari: mors tamen divites, istos et iniustos homines manet certissime. Pro *fine* tres Codd. *Cruquiani* et unus apud *Bentl. Zulichemianus* offerunt: *sede.* Sed haec lectio habuit fortasse auctorem, qui frustra de

Herum. Quid ultra tendis? Aequa tellus
Pauperi recluditur
Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali
Genus coercet; hic levare functum
Pauperem laboribus
Vocatus atque non vocatus audit.

CARMEN XIX.

IN BACCHVM.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, (credite posteri!)

grammatica esset sollicitus. Nam *finis* haud raro apud optimos quosque scriptores in genere foeminino ponitur. — Caeterum in eandem sententiam exstat Ammiani Epigr. XIV. Anth. Gr. T. III. p. 95. ubi avarus quidam, vicinorum terminos movere ausus, de futura eius apud inferos paupertate admonetur: *Κἂν μέχρις Ἡρακλέους στηλῶν ἔλθῃς παρορίζων*, (h. e. quod Hor. dixit, *proximos agri terminos revellens*) *Γῆς μέρος ἀνθρώποις πᾶσιν ἴσον σε μένει.* — *rapacis*, sic apud Callim. Ep. II. 6. *Ἀΐδης ἁρπακτήρ.*

v. 32 — 40. *Quid ultra tendis?* cur spem vanam ultra vitae terminum prorogas? cur rebus intentus es, quibus tibi morituro frui non licet? *Aequa tell. paup. recl. reg. pueris,* aliter eandem sententiam expressit supr. I, 4. 13. *recluditur*, sc. sepeliendis. — *satelles Orci,* Charon, qui similiter Leonidae Tar. LIX. 1. Anth. Gr. T. I. p. 169. *Ἀΐδεω λυπηρὸς διήκονος* dicitur. — *callidum*, *ποικίλον*, *αἱμυλομήτιν.* — *Revexit aur. captus*, fabulam de hoc callido, quo Prometheus Charontem, ut se reveheret, auro corrumpere tentavit, consilio, haud dubie tractavit poeta Graecus, quem Hor. secutus est. — *superbum*, divitem. *Tantali genus,* Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem. — *hic levare*, cett. iunge: *hic vocatus levare*, h. e. ut levet. *vocatus atque non vocatus*, *κἄκλητος, ἀκλητί.*

CARMEN XIX.

Bacchi laudes carmine sublimiore celebraturus fingit rem ad altiorem spiritum animo concipiendam aptissimam. In ipsum Bacchum poeta incidit; videt et audit eum in rupe remota Nymphis et Satyris carmina praecinentem; stupet attonitus, sentit dei praesentiam, eius numine impletur, furit, et ipsius dei, qui in eius pectus descenderat, ut fas erat, laudes canit. Canit igitur primum tam summa, quibus ille pios sacrorum suorum cultores mactat, beneficia, quam graves poenas, quibus

Nymphasque discentes, et aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evoe! recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Laetatur! Evoe! parce, Liber!
Parce, gravi metuende thyrso!
Fas pervicaces est mihi Thyiadas,

idem sacrorum suorum contemtores, ut Pentheum et Lycurgum, afficiat; deinde maximam, qua saevissima quaeque domet, potentiam; tum insignem virtutem, qua Iovi in ancipiti contra Gigantes proelio adfuerit; denique divinum a Cerbero adeo ei apud inferos praestitum honorem. — Si varios huius carminis colores et sublimitatem, ad quam poeta in *hoc hymno in Bacchum* eniti studet, spectaveris, ei Graeci cuiusdam poetae carmen ex genere dithyrambico, ut infr. III, 25., obversatum esse, vix dubites; huc pertinere videtur Pratinae ὑπόρχημα apud Athen. XIV. 2. p. 617. quod iam per partes cum Hor. comparavit Cl. *Mitscherlichius*.

v. 1 — 4. *rupibus remotis*, sc. ab hominum conspectu et frequentia, solis. *carmina docentem*, choragi quasi, carmina praecipientis, partes sustinentem. Sic Bacchus canens apparet apud Euripid. Bacch. 150. seqq. cf. Orph. H. LII. 5. et sic pariter Silenus Satyris et Nymphae cuidam carmina praecinit apud Virgil. Eclog. VI. — *credite posteri!* quasi rei tam novae et inauditae fidem derogaturi sint posteri. — *Nymphasque*, de Nymphis, ut Bacchi comitibus, plura Graecorum poetarum loca excitavit Cl. *Mitsch.*; hinc Bacchus infr. III, 25. 14. *Naiadum potens* dicitur. — *capriped.* similiter Graecis Satyri dicuntur αἰγίποδες, τραγόποδες. — *acutas* — *acuere* enim quasi aures (nos: *die Ohren spitzen*) dicuntur, qui cupide et magna cum attentione aliquid auribus imbibunt. Similiter infr. Sat. II, 5 95. *aures substringere*.

v. 5 — 8. *Evoe!* iam sentiens, se Bacchi numine agitari, exclamat, ut Bacchico furore correpti exclamare solebant; qua quidem exclamatione ad furentis speciem prae se ferendam nihil ab Horatio nunc adhiberi potuit accommodatius. — *recent. mens trep. met.* mens horrore recens immisso tremiscit et quatitur. *Plen. Bacch. pect.* infr. III, 25. 2. *Quo me, Bacche, rapis tui Plenum?* Ovid. Fast. VI. 535. *Fitque sui toto pectore plena dei.* — *turbidum* pro: turbidè; mixta nempe laetitia fuit cum timore et animi perturbatione. *Evoe!* (*ἐυοῖ! ut εὖα, εὐάν.*) iam, cum vi maiore Bacchum in se ruentem sentit, iterum bacchantis more exclamat, deumque, quasi pectus eum ferre et capere nequeat, ut sibi parcat, implorat. — *grav. met. thyrso*, iniecto enim thyrso furorem simul iniicere putabatur Bacchus; a qua graviore thyrsi vi ipse thyrsus nunc dicitur *gravis;* apposite in hanc rem Cl. *Mitsch.* laudat Ovid. Amor. III. 1. 23. *Tempus erat thyrso pulsum graviore moveri*, cf. eundem III. 15. 17. Trist. IV. 1. 43.

v. 9 — 12. *Fas — est mihi cantare*, pietas in deum, a quo agor,

Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatae coniugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disiecta non leni ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.
Tu flectis amnes, tu mare barbarum:
Tu separatis uvidus in iugis
Nodo coerces viperino

a me exigit, ut cantem, cett. *Thyiades pervicaces*, Bacchas pervicaciter in furore perstantes. *vinique fontem* cett. recenset quaedam munera, Bacchi beneficio sacra eius colentibus concessa, ex aureae aetatis, ad quam illa referebantur, ingenio aestimanda. Scilicet Thyiades thyrsis suis e terra aquam, vinum et lac, ex arboribus autem mel elicuisse dicuntur; laudant in hanc rem Euripid. Bacch.. 142. seqq. *Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον, ῥεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν νέκταρι.* — *iterare*, iterum iterumque laudare, nihil amplius.

v. 13 — 16. *honorem*, insigne honoris, nempe coronam; *coniugis*, Ariadnes, *beatae*, ut deae; dii enim *beati*, *μάκαρες*· de Ariadne inter deos relata vid. Propert. III. 15. 8. et ibi *Broukh. additum stellis*, de Ariadnes corona stellis inserta vid. Ovid. Fast. III. 459. seqq. Met. VIII. 180. Manil. Astron. I. 323. V. 252. et Hygin. II. 5. *tectaque Penthei* cett. ad Bacchi potentiam, quam cantaturus est poeta, declarandam divinas illas poenas refert, quas ille a sacrorum suorum contemtoribus, Pentheo et Lycurgo, expetiisse, et Penthei quidem (Echionis et Agaves filii, regis Thebarum) domum, ruptis vinculis, quibus ibi constrictus tenebatur, disiecisse, (cf. inprimis Euripid. Bacch. 633.) Lycurgum vero, (Dryantis, Edonorum, Thraciae gentis, regis, filium) quod Baccho infestissimus omnes vites per totum regnum exscindi iusserat, in tantum furorem immisisse dicitur, ut filium suum Dryantem interficeret, et ipse sibi falce crura amputaret; vid. *Heyn.* ad Apollodor. III. 5. p. 576.

v. 17 — 20. *Tu flectis amnes*, tu fluviorum cursum pro lubitu moderaris et cohibes; respicit autem Orontem et Hydaspen, quos Bacchus thyrso percussos retro flexisse et sicco pede transiisse traditur; vid. Nonni Dionys. XIII. 123. seqq. — *tu mare barbarum*, sc. flectis, quod iam pro: domas. — *barbarum*, h. e. Indicum, victoriarum ex India reportatarum respectu habito; hinc, ut iam observavit Cl. *Mitsch.*, Bacchus apud Senec. Herc. Fur. 409. *domitor rubri maris* dicitur. — *uvidus*, sc. vino, ut *madidus*, saepius; (*βεβρεγμένος*, *ὑγρός*) sic infr. IV, 5. 39. — *dicimus integro Sicci mane die, dicimus uvidi.* — *separatis*, secretis, remotis. — *Tu nodo coerc. vip. Bist. s. fr. crin.* tu viperas *sine fraude* (h. e. quas potentia tua reddit innoxias) mulierum bacchantium crinibus implicas, sive: tua potentia fit, ut

Bistonidum sine fraude crines.
Tu, quum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhoetum retorsisti leonis
Vnguibus horribilique mala:
Quamquam, choreis aptior et iocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnae ferebaris; sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

bacchantes sine noxa tractent serpentes, eosque crinibus suis innectant; *Bistonidum*, mulierum Thraciarum sive Baccharum; *Bistones* enim populus Thraciae, ubi praecipue orgia celebrata esse satis constat. Caeterum de more, quo bacchantes tam comam, quam corpus serpentibus incinxerint, vid. *Voss.* et *Muret.* ad Catull. LXIV. 259. ubi de bacchantibus: *Pars sese tortis serpentibus incingebant.*

v. 21 — 28. Sensus: te quoque insignem fecit virtus bellica, cuius quidem, cum in pugna illa, qua Gigantes Iovis regnum affectabant, leonis forma indutus unum eorum Rhoetum de caelo deturbares, egregium documentum edidisti; quamvis enim choreis, iocis et ludo aptior, quam pugnis, esse videbaris, idem tamen in pugna illa pacis bellique arbiter extitisti. — *per arduum*, per aërem, *δι' αἰθέρος*. — *impia*, mortalis enim contra deum assurgens impium scelus committit. *leon. ungu. horr. mal.* sequitur Hor. eos, qui Bacchum in leonem conversum contra Gigantes pugnare tradunt. Similiter Bacchus contra latrones pugnans apud Hom. Hymn. in Bacch. v. 44. leonis speciem induisse fingitur. — *chor. apt. et ioc. lud.* designatur, ut bene observat *Mitsch.*, Bacchus *χορευτής*, *ἐγερσίγελως* et *φιλοπαίγμων*. — *sed* pro: tamen, ut passim post: *quamvis*. — *Pacis eras med. belli*, explicant fere: tam pacis et mollioris otii amans, quam bello strenuus, vel utrique tempori aptus, aeque idoneus mollibus deliciis pacis ac tumultibus belli; — sed huic explicationi *τὸ cras* obstare videtur, cum *pacis eras medius* necessario quoque ad ea, quae Bacchus in illa pugna praestitit, referendum sit; itaque Bacchum ideo *medium pacis bellique* dictum esse arbitror, quod in medio quasi loco inter pacem et bellum stans aut huic aut illi favebat, sive quod arbitrium pacis bellique, h. e. pugnae illius tam componendae quam continuandae, a solo eius auxilio et interventu pendebat; nisi Bacchus intervenisset, vult dicere, diutius illa pugna durasset; quo quidem nihil ad eius virtutem bellicam declarandam dici potuit gravius; *medius* igitur, ut apud Graecos *μεσίτης*, est arbiter, vel, ut hac voce utar, mediator; vid. Interpp. ad Val. Flacc. V. 500.

v. 29 — 32. Vulgarem sententiam: „Tibi, ut insigni deo, apud inferos adeo magnus honor statuitur,“

**Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.**

CARMEN XX.

AD MAECENATEM.

**Non usitata, non tenui ferar
Penna biformis per liquidum aethera**

egregie exornavit. — Fingit nempe, Cerberum, belluam alias saevissimam, Bacchi ad inferos venientis adspectu adeo percussum esse, ut caudam atterendo comiter ei adblandiretur, et, cum ille inde recessurus esset, pedes et crura eius lambendo summae reverentiae amorisque signum ederet. — *Te vidit*, nimirum tum, cum Bacchus Semeles repetendae causa ad inferos descendisset; vid. Apollod. III. 5. 3. Hygin. Fab. 251. — *insons*, iam innoxius et mitis, qui alias esset immitissimus. — *aur. corn. decor.* de Bacchi cornibus, antiquo illo roboris insigni, praeter *Spanhem. de Vs. et Praest. Num.* Diss. VII. T. I. p. 392. et *Burm.* Sicul. T. II. t. 12. copiose disputavit *Broukh.* ad Tibull. II. 1. 3. — *aureo*, hinc Bacchus χρυσόκερως. — *trilingui*, iam Cerberus est triceps, τρικρανής, qui supr. II, 13. 34. dicebatur *conticeps;* ubi cf. not. — *recedentis ore ped. tet. crur.* imago suavissima! Cerberus, qui alias ex Orco recessuros devorasse fingitur, (Hesiod. Theog. 771.) nunc Bacchum inde recedentem lambit.

CARMEN XX.

Immortalem nominis sui gloriam (ut alii poetae, v. c. Ovidius Amor. I. 15.) vaticinatur in hoc carmine Horatius. Ornatum autem ad vulgarem sententiam: „*Nominis mei gloria per totum terrarum orbem semper celebrabitur*“ efferendam ab egregie in hanc rem ficta imagine petit. Non amplius, canit, in his terris morabor, nec, ut caeteri mortales, obibo, sed transformatus in alitem enitar ad aethera; iam sentio me fieri cycnum, iam totum terrarum orbem, ut remotissimi quique populi me noscant, pervolitabo; nolite igitur me, ut fato suo perfunctum, vel luctu persequi, vel vano sepulcri honore decorare. — Cum cycnus Apollini sacer sit, et ob eius cantum suavissimum (distinguendus enim est *cycnus canorus* ab *olore muto*, vid. not. ad Eclogg. Vett. Poett. p. 232.) ipsi poetae passim *cycni* appellentur, (cf. supr. ad I, 6. 2.) sane, cur prae caeteris alitibus in cycnum potissimum mutari voluerit poeta, nemo non intelligit. — Caeterum tam rei imaginem, quam altiorem, quo Horatius in hoc carmine assurgit, spiritum a poeta quodam Graeco traxisse videtur.

v. 1 — 8. *Non usitata penna*, h. e. novis alis, qualibus nec ego adhuc, nec quisquam alius ante me instructus fuit; *non tenui*, h. e. non alis

Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiaque maior
Vrbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte Maecenas, obibo,
Nec Stygia cohibebor unda.
Iam iam residunt cruribus asperae
Pelles: et album mutor in alitem
Superna: nascunturque leves
Per digitos humerosque plumae.
Iam Daedaleo ocior Icaro
Visam gementis litora Bospori,

modicis, sed grandioribus, cycneis nempe. — De commento alarum usu gloriam per loca remotissima dissipandi commode afferunt locum Theognid. 231. *Σοὶ μὲν ἐγὼ πτέρ' ἔδωκα, σὺν οἷς ἐπ' ἀπείρονα πόντον Πωτήσῃ, κατὰ γῆν πᾶσαν ἀειρόμενος Ῥηϊδίως, πολλῶν κείμενος ἐν στόμασι.* — *biformis vates*, ego, cui ut poetae, binae formae, tam hominis, quam cycni, concessae sunt. — *invidiaque maior*, et maiore gloria elatus, quam ut invideri mihi amplius possit; ultra invidiam elatus. *Non ego paup. sang. parent.* non ego, qualis nunc sum, pauperum parentum filius; — patre enim libertino usus est Horatius. cf. eius Vit. ap. Suet. — *sanguis*, de prole et propagine passim. Virg. Aen. VI. 836. *Proiice tela manu, sanguis meus*, ubi vid. *Cerda*. cf. infr. III, 27. 63. *non ego, quem vocas, Dilecte Maecenas, obibo*, non ego, ut homo vulgaris, qualem tu me nunc appellas, dilecte Maecenas, et qualis tibi esse videor, morti ero obnoxius; *Nec Styg. cohib. unda*, nec a Styge me cohibebit Charon, h. e. nec ex hac terra migrabo ad inferos.

v. 9 — 12. *Iam iam resid. crur. asp. pell.* iam incipit corporis mei in cycnum mutatio; pellis fit aspera, et *residit cruribus*, h. e. ita contrahitur, ut tenuiora tantum crura ambiat. — *album alitem*, cycnum; *superna*, quod ad superna corporis membra, ad superiorem corporis partem attinet; *τὰ ἄνω*, *ἄνωθεν*. — *leves* refer ad splendidum pennarum cycnearum nitorem.

v. 13 — 16. Sensus: iam summa velocitate in terras longissime a nobis distantes volabo. — *Iam Daedaleo ocior Icaro*, h. e. iam ut verus ales et veris, non ut Icarus, Daedali filius, cereis, alis instructus, multo velociore volatu cett. — Quod in multis aliis comparationibus tenendum est, ut ex re comparata id tantum, quod unice spectatum est, eliciamus, id quoque de hac cum Icaro instituta comparatione valet. Scilicet Horatius, ut se, in verum alitem conversum, multo velocius Icaro volaturum esse ostenderet, iam in illo, secum comparato, non tam ad infelicem eius casum, quam ad eius alas facticias, longe nativis postponendas, respexisse putandus est. Sic mihi quidem hic locus nec reprehendendus, nec emendandus cum *Bentleio* et aliis esse videtur. — ge-

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

CARMEN XX.

AD MAECENATEM.

Non usitata, non tenui ferar
Penna biformis per liquidum aethera

egregie exornavit. — Fingit nempe, Cerberum, belluam alias saevissimam, Bacchi ad inferos venientis adspectu adeo percussum esse, ut caudam atterendo comiter ei adblandiretur, et, cum ille inde recessurus esset, pedes et crura eius lambendo summae reverentiae amorisque signum ederet. — *Te vidit*, nimirum tum, cum Bacchus Semeles repetendae causa ad inferos descendisset; vid. Apollod. III. 5. 3. Hygin. Fab. 251. — *insons*, iam innoxius et mitis, qui alias esset immitissimus. — *aur. corn. decor.* de Bacchi cornibus, antiquo illo roboris insigni, praeter *Spanhem. de Vs. et Praest. Num.* Diss. VII. T. I. p. 392. et *Burm.* Sicul. T. II. t. 12. copiose disputavit *Broukh.* ad Tibull. II. 1. 3. — *aureo*, hinc Bacchus χρυσόκερως. — *trilingui*, iam Cerberus est triceps, τρικρανής, qui supr. II, 13. 34. dicebatur *centiceps;* ubi cf. not. — *recedentis ore ped. tet. crur.* imago suavissima! Cerberus, qui alias ex Orco recessuros devorasse fingitur, (Hesiod. Theog. 771.) nunc Bacchum inde recedentem lambit.

CARMEN XX.

Immortalem nominis sui gloriam (ut alii poetae, v. c. Ovidius Amor. I. 15.) vaticinatur in hoc carmine Horatius. Ornatum autem ad vulgarem sententiam: „*Nominis mei gloria per totum terrarum orbem semper celebrabitur*" efferendam ab egregie in hanc rem ficta imagine petit. Non amplius, canit, in his terris morabor, nec, ut caeteri mortales, obibo, sed transformatus in alitem enitar ad aethera; iam sentio me fieri cycnum, iam totum terrarum orbem, ut remotissimi quique populi me noscant, pervolitabo; nolite igitur me, ut fato suo perfunctum, vel luctu persequi, vel vano sepulcri honore decorare. — Cum cycnus Apollini sacer sit, et ob eius cantum suavissimum (distinguendus enim est *cycnus canorus* ab *olore muto*, vid. not. ad Eclogg. Vett. Poett. p. 232.) ipsi poetae passim *cycni* appellentur, (cf. supr. ad I, 6. 2.) sane, cur prae caeteris alitibus in cycnum potissimum mutari voluerit poeta, nemo non intelligit. — Caeterum tam rei imaginem, quam altiorem, quo Horatius in hoc carmine assurgit, spiritum a poeta quodam Graeco traxisse videtur.

v. 1 — 8. *Non usitata penna*, h. e. novis alis, qualibus nec ego adhuc, nec quisquam alius ante me instructus fuit; *non tenui*, h. e. non alis

Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiaque maior
Vrbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte Maecenas, obibo,
Nec Stygia cohibebor unda.
Iam iam residunt cruribus asperae
Pelles: et album mutor in alitem
Superna: nascunturque leves
Per digitos humerosque plumae.
Iam Daedaleo ocior Icaro
Visam gementis litora Bospori,

modicis, sed grandioribus, cycneis nempe. — De commento alarum usu gloriam per loca remotissima dissipandi commode afferunt locum Theognid. 231. *Σοὶ μὲν ἐγὼ πτέρ' ἔδωκα, σὺν οἷς ἐπ' ἀπείρονα πόντον Πωτήσῃ, κατὰ γῆν πᾶσαν ἀειρόμενος Ῥηϊδίως, πολλῶν κείμενος ἐν στόμασι.* — *biformis vates*, ego, cui ut poetae, binae formae, tam hominis, quam cycni, concessae sunt. — *invidiaque maior*, et maiore gloria elatus, quam ut invideri mihi amplius possit; ultra invidiam elatus. *Non ego paup. sang. parent.* non ego, qualis nunc sum, pauperum parentum filius; — patre enim libertino usus est Horatius. cf. eius Vit. ap. Suet. — *sanguis*, de prole et propagine passim. Virg. Aen. VI. 836. *Proiice tela manu, sanguis meus*, ubi vid. *Cerda*. cf. infr. III, 27. 63. *non ego, quem vocas, Dilecte Maecenas, obibo*, non ego, ut homo vulgaris, qualem tu me nunc appellas, dilecte Maecenas, et qualis tibi esse videor, morti ero obnoxius; *Nec Styg. cohib. unda*, nec a Styge me cohibebit Charon, h. e. nec ex hac terra migrabo ad inferos.

v. 9 — 12. *Iam iam resid. crur. asp. pell.* iam incipit corporis mei in cycnum mutatio, pellis fit aspera, et *residit cruribus*, h. e. ita contrahitur, ut tenuiora tantum crura ambiat. — *album alitem*, cycnum; *superna*, quod ad superna corporis membra, ad superiorem corporis partem attinet; *τὰ ἄνω*, *ἄνωθεν*. — *leves* refer ad splendidum pennarum cycnearum nitorem.

v. 13 — 16. Sensus: iam summa velocitate in terras longissime a nobis distantes volabo. — *Iam Daedaleo ocior Icaro*, h. e. iam ut verus ales et veris, non ut Icarus, Daedali filius, cereis, alis instructus, multo velociore volatu cett. — Quod in multis aliis comparationibus tenendum est, ut ex re comparata id tantum, quod unice spectatum est, eliciamus, id quoque de hac cum Icaro instituta comparatione valet. Scilicet Horatius, ut se, in verum alitem conversum, multo velocius Icaro volaturum esse ostenderet, iam in illo, secum comparato, non tam ad infelicem eius casum, quam ad eius alas facticias, longe nativis postponendas, respexisse putandus est. Sic mihi quidem hic locus nec reprehendendus, nec emendandus cum *Bentleio* et aliis esse videtur. — ge-

Syrtesque Gaetulas canorus
Ales Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et qui dissimulat metum
Marsae cohortis Dacus, et ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere naeniae,
Luctusque turpes et querimoniae:
Compesce clamorem, ac sepulcri
Mitte supervacuos honores.

mentis, refer ad sonitum, quo fluctus ibi franguntur. *Bospori*, intellige Bospori Thracii accolas; *Gaetulas*, Libycas; *Gaetulia* enim pars interioris Libyae. *Hyperb. campos*, extremas Septentrionem versus terras; cf. Plin. IV. 12.

v. 17—20. *Marsae cohortis*, Marsi enim, cum fortissimis Romani exercitus militibus adnumerarentur, vel maxime hosti timendi fuerunt. — *Dacus*, cf. supr. ad I, 35. 9. ubi *asper* dicitur. *Geloni*, cf. supr. ad II, 9. 23. *Iber*, Hispanus, a fluvio Ibero. *peritus*, sc. literarum, in quarum studio Romanos imitabantur Hispani. — *discet*, cantibus meis attentas aures praebebit. — *Rhodani potor*, Gallus; nam fluviorum accolae ita a poetis designari solent, ut ex iis bibere dicantur; cf. infr. IV, 15. 21.

v. 21—24. *Absint inani fun. naen.* cett. ad illud Ennii apud Cic. Tusc. I. 15. *Nemo me lacrimis decoret, neque funera fletu Faxit: cur? volito vivu' per ora virûm.* — *fun. inani*, ubi corpus in cycnum mutatum non sepeliri potest. — *turpes*, vultum deturpantes. Ovid. Art. Am. I. 535. 4. *Clamabat*, *flebatque simul*, *sed utrumque decebat; Nec facta est lacrimis turpior illa suis.* — *sepulcri mitte supervacuos honores*, noli cogitare de tumulo in honorem meum exstruendo, cum ille, quod corpus meum tegere nequit, supervacuus sit.

Q. HORATII FLACCI
CARMINVM
LIBER TERTIVS.

CARMEN I.

Odi profanum volgus et arceo;
Favete linguis: carmina non prius

CARMEN I.

Praeceptum illud e philosophia Stoica depromtum: „*veram hominum felicitatem neque in potentia et honorum splendore, neque in magnarum divitiarum possessione, sed in animo tranquillo et in eo, quod satis est, acquiescente, ponendam metiendamque esse,*“ iam nova in hoc carmine sententiarum gravitate, novaque, quam sibi ut sacerdoti Musarum tribuit, auctoritate proponit atque commendat. Nexus sententiarum est fere hic: gravioris argumenti carmen, quod ego cantaturus sum, attento animo percipite: Reges, divites, nobiliores et alii vel gloria, vel gratia populi eminentes, male vulgo in censum feliciorum hominum referuntur; manet enim eos non solum aequa moriendi necessitas, sed iidem quoque, dum vivunt, miseris curis agitantur. Hinc fit, ut medias inter curas nec lautissimarum epularum suavitate delectentur, nec avium citharaeque cantu ad somnum invitentur. Quanto maior igitur est nil, nisi quod satis est, desiderantis felicitas; is nec marinis tempestatibus, nec ortu casuve siderum minacium, nec grandine, nec nimia pluvia nimiove solis aestu, sterilitatis causis, perturbatur. Videmus nunc quidem divites immensis sumtibus magnifica in maris litore, ut ibi se recreent, exstruere aedificia, sed timor et tristes curae ibi quoque ab iis haud recedunt, imo eos, sive navi, sive equo vectos, ubique sequuntur atque premunt. Quod si igitur nec praestantissimi marmoris, nec nobilissimae purpurae, nec vini optimi, nec unguentorum pretiosissimorum usus quidquam ad curas avertendas valet, cur ego tam stultus sim, ut villulam Sabinam cum aedificiis magnificis, vitae iucunditatem autem et tranquillitatem cum divitiarum molestiis curisque permutem? — Sic ea, quae super huius carmi-

Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis,
Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est, ut viro vir latius ordinet

nis sententiis, ut parum inter se cohaerentibus, a pluribus disputata sunt, vana et nihili esse facile apparet.

v. 1—4. Verbis solemnibus ad audientiam sibi faciendam exorditur poeta; argumenti nempe, quod in hoc carmine tractaturus est, gravitatem cum re sacra comparans utitur illis formulis, quibus alias sub sacrorum initiis uti solebant sacerdotes, profanis quidem, ut eos inde arcerent, ἑκὰς, βέβηλοι! vel ἑκὰς, ἑκὰς, ὅστις ἀλιτρὸς (Callim. H. Ap. 2.), *Procul, o procul este, profani* (Virgil. Aen. VI. 258.), pro quo Hor. dixit: *Odi profanum vulgus et arceo;* initiatis vero, ut sacro silentio iis interessent, εὐφημεῖτε, *Favete linguis!* (linguas cohibendo, h. e. tacendo) acclamantes; apposite igitur ad has formulas iam se non vatem vel poetam, sed *Musarum sacerdotem* profitetur. — *carmina non prius audita*, h. e. nova, quasi nemo ante eum praecepta tam salubria cecinerit; nisi forte haec quoque verba ad formulam quandam solemnem referenda sint, ubi *nova* a mystis promittebantur praecepta, qualia nunquam fando audivissent. — *virginibus puerisque, sc.* ut ea discant, et in cantibus solemnibus repetant; canebat enim puerorum virginumque chorus, quae chori magister (*Musarum sacerdos*) praecinuerat.

v. 5—8. Reges quidem in his terris super alios elati sunt, et timentur ab iis, quibus imperant; sed iisdem timendus est Iupiter, qui eorum pariter, ut olim Gigantum, frangere potest superbiam; errant igitur, (nam hoc ad sententiam supplendum est), qui reges inter feliciores homines referunt, praecipue ob ea, quae v. 14. seqq. dicuntur. — *in proprios greges*, h. e. populum eorum potestati subiectum; *grex* antique pro: populo, hinc *reges*, ποιμένες λαῶν· in sententiam laudant Pind. Ol. I. 181. τὸ ἔσχατον κορυφοῦται βασιλεῦσι. — *Reges in ipsos*, comparant Call. H. in Iov. 75. et 79. 80. Philisc. in Thebanis apud Stob. Florileg. Grot. p. 233. — *Gigant. triumpho*, domitis enim Gigantibus triumphans quasi Ζεὺς Γιγαντολέτωρ curru suo invectus dicitur; cf. *Mitsch.* — *Cuncta superc. moventis*, primas lineas huius sublimioris ad summam Iovis potentiam designandam imaginis duxit Homerus Il. I. 528—30. in eadem exprimenda multos imitatores nactus; vid. ad Catull. LXIV. 204—6.

v. 9—16. Sunt porro alii, qui vel divitiis vel gloria vel gratia apud populum super alios se extollant, sed omnes illi pariter, ut infimi, ad mortem destinati sunt. — *Est, ut*, ἔστιν ὡς, ἔστιν ὅπως, fieri solet, ut, h. e. est sane haec humanae sortis diversitas, ut cett. *viro vir lat. ordin. arbust. sulc.* alius ampliora alio pos-

Arbusta sulcis; hic generosior
Descendat in Campum petitor;
Moribus hic meliorque fama
Contendat; illi turba clientium
Sit maior: aequa lege Necessitas
Sortitur insignes et imos;
Omne capax movet urna nomen.
Destrictus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharaeque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium

sideat latifundia. *arbusta sulcis ordinare* est: arbores, oleas, vites cett. eiusmodi intervallo inserere sulcis, (ὄγμοις, vid. *Hermann.* in Comment. Soc. Phil. T. II. p. 259.) sive scrobibus, ut congruo ordine invicem se excipiant; serebantur autem arbores fere in *quincuncem*, cuius adumbratam figuram vid. in *Gesn. Thesaur. s. v. quincunx*, et apud *Voss.* ad Virg. Georg. II. 277. *latius*, ut iam explicuimus, ad latiores agrorum fines referendum. — *generosior*, generis nobilitate clarior. *petitor*, sc. honorum. *morib. hic mel. fama*, alius vitae honestate et meritorum gloria insignior; intellige hominem *novum*, qui *generoso* opponitur. *contendat* explicant: certet cum reliquis de obtinendo magistratu; equidem *contendat* simpliciter pro: petat (sc. magistratum) positum puto. Sic Cicero Verr. II. 13. *magistratus ille summa ambitione contenditur.* — *Necessitas*, dea, (Ἀνάγκη, Μοῖρα,) quae apud inferos urnam capaciorem, in quam uniuscuiusque hominis sors coniecta fuisse dicitur, eo consilio versare fingitur, ut cuius sors inter versandum exsiliat, ei statim moriendum sit; vid. Plato de Republ. X. T. VII. p. 336. edit. Bipont. — *insign. et im.* in hanc sententiam cf. supr. I, 4. 13. II, 3. 26. II, 18. 32.

v. 17 — 24. Huc accedit, quod homines potentiores ob assiduas, quibus anguntur, curas parum suavitatis e vitae suae deliciis percipiunt, imo ne quietum quidem somnum capiunt. — *Destrict. ens. cui sup. imp. cerv. pend.* vulgarem sententiam: „qui semper de imminente sibi periculo trepidat, ei“ cett. expressit imagine nudi ensis, cervici alicuius impendentis; de qua re nota est historia Damoclis, quam narrat Cicero Quaest. Tusc. V. 21. — *destrictus ensis*, infr. Sat. II, 1. 41. *quem* (ensem) *cur destringere coner?* ubi vide, quae de differentia verborum *destringere* et *distringere* notavimus. — *Siculae dapes*, exquisitissimae, qualibus se invitare solebant tyranni Siculi; hinc epulae lautissimae proverbiali locutione dictae sunt *Siculae* seu *Syracusanae;* vid. *Mitsch.* — *Dulc. elab. sapor.* ita eius palatum afficere valebunt, ut earum suavitatem sapiat; quam pulchre et significanter *elaborabunt* pro: parabunt,

Lenis virorum non humiles domos
  Fastidit, umbrosamve ripam,
    Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem, quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
  Nec saevus Arcturi cadentis
    Inpetus, aut orientis Haedi:
Non verberatae grandine vineae,
Fundusve mendax, arbore nunc aquas
  Culpante, nunc torrentia agros
    Sidera, nunc hiemes iniquas.

excitabunt, positum sit, suus quemque sensus docebit. — *Somnum reducent*, efficere poterunt, ut Somnus in domos potentiorum, unde recesserit, redeat, vel in eas se reduci patiatur. Cogitandum enim est de deo Somno. — *Somnus agrestium* cett. iunge: *Lenis Somnus humiles domos virorum agrestium* (h. e. casas rusticas) *non fastidit*, non transit, sed intrat. Nos: *verschmäht nicht die niederen Wohnungen des Landmanns.* In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Senec. Herc. Oet. 644—47. Epist. 90. et Menand. apud Stob. Florileg. Grot. p. 391.

v. 25—32. Qui non plura, quam quibus ad vitam sustentandam opus est, desiderat, is omnibus illis curis, quibus divites, exempli gratia mercator, ob tempestatum in mari pericula, et arbustorum dominus, ob iniquam aëris temperiem, sollicitantur, liber atque vacuus est. — *Nec saev. Arct. cad. imp. aut* cett. nec impetus, h. e. vis vehementior saevae tempestatis, quae occasum Arcturi aut ortum Haedi (pro: Haedorum) sequi solet. *Arcturus*, stella in cauda Bootae, quae secundum vulgares rationes astronomicas IV. Cal. Nov. occidit; *Haedi*, duae stellae in laevo brachio Erichthonii, cuius ortus in prid. Non. Octobr. incidit. — *fundus mendax*, fidem fallens, non reddens, quod ei creditum est; similiter infr. Epist. I, 7. 78. *spem mentita seges;* cui opponitur *segetis certa fides* infr. III, 16. 30. de quo loquendi genere e re pecuniaria ad agriculturam translato vid. *Stat.* et *Broukh.* ad Tibull. II. 6. 21. et *Heins.* ad Val. Flacc. I. 69. — *arbore nunc aqu. culp.* cett. dum arbor, (intellige inprimis oleam, cf. infr. Epist. I, 8. 5.) quae lepide iam insimulatae perfidiae causam apud dominum perorare fingitur, sterilitatis culpam modo in nimias pluvias, modo in nimium aestum modo in verni frigoris iniquitatem confert. — *torrentia sidera*, intellige Sirii inprimis sidus, sub cuius ortu arbores nimio solis aestu torreri solent; hinc vitium, quod inde trahunt arbores, *sideratio* (ἀστροβολία) dicitur. Plin. XVII. 24. *Proprium siderationis est, sub ortu canis siccitatum vapor, cum insitae ac novellae arbores moriuntur.* Comparant cum Horatio Philemon. apud Stob. Floril. Grot. p. 403. *πάνυ μόλις ὥσπερ τὸ κατὰ χρέος κεφάλαιον, ἐκτίει* (sc. ἡ γῆ) *τὸ σπέρμα, τοὺς*

Contracta pisces aequora sentiunt
Iactis in altum molibus; huc frequens
Caementa demittit redemtor
Cum famulis, dominusque terrae
Fastidiosus: sed Timor et Minae
Scandunt eodem, quo dominus: neque
Decedit aerata triremi, et
Post equitem sedet atra Cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior

τόκους, ἀνευρίσκουσ' ἀεὶ πρόφασίν τιν' αὐχμὸν ἢ πάχνην, ἵν' ἀποστερῇ.

v. 33 — 40. Divites quidem, ut habeant; quo se recreent, magnifica in maris litore, dum vastis in altum demissis molibus fundamenta iaciunt, aedificia moliuntur, et piscinas marinas cum iis iungunt cett. — Has piscinas egregie designat sic: *contracta pisces aequora sentiunt*, h. e. pisces sentiunt, se in angustiore maris spatio inclusos esse; de quo luxus genere, in quod graviter invehitur Senec. Epist. 89. cf. supr. ad II, 18. 20. ubi divites *domos struendo maris litora submovere* dicuntur. — *sentiunt*, infr. Epist. I, 1. 84. *lacus et mare* s e n t i t *amorem Festinantis heri* cett. — *redemtor*, manceps, (*Entrepreneur*) infr. Epist. II, 2. 72. *Festinat calidus mulis gerulisque* r e d e m t o r. — *frequens cum famulis*, pro vulgari: cum frequente famulorum, h. e. operariorum, turba; per *caementa* (dicta quasi pro: *caedimenta*, a caedendo, ut *ramenta* pro: *radimenta*, a radendo) intellige lapides caesos, sed rudes et informes; nos: *Bruchsteine*, *Schutt*. — *dominus*, qui simul adest, ut operi strenue perficiendo instet, *terrae fastidiosus*, ita dicitur, quod possessionibus suis in continente non contentus est; ut supr. II, 18. 22. *parum locuples continente ripa*. — *Minae*, quasi deae, quae periculorum minis vel malorum instantium terrore homines exagitant. — *decedit triremi*. — Amiciss. *Boettig*. bene cum Horatio comparat Menand. apud Plutarch. de Tranquill. p. 466. — *aerata*, epitheton ornans, ut supr. I, 16. 21. — *post equitem*, quando dives, aiunt, corporis animique recreandi causa equo circumvehitur; sed cf. supr. ad II, 16. 22. ubi *Cura turmas equitum non relinquere* dicitur. *atra*, infr. de *cura* Sat. II, 7. 115. — *nam comes atra premit, sequiturque fugacem*.

v. 41 — 48. *dolentem*, de divitiis nihil dominum, vel aegrotantem vel curis se excruciantem, iuvantibus infr. Epist. I, 2. 47. *Non domus et fundus, non aeris acervus et auri Aegroto domini deduxit corpore febres, Non animo curas*. — *Phrygius lapis*, marmor Synnadicum, ad Phrygiae oppidum, Synnada, excisum, de cuius praestantia et colore vid. Plin. XXXV. 1. Strabo IX. p. 437. et XII. p. 865. — *purpurarum sid. clar. usus*, doctiore ratione pro vulgari: usus purpurarum clariorum sidere, h. e. lucido colore siderum splendorem superantium; comparant

Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achaemeniumve costum:
Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

CARMEN II.

Angustam amice pauperiem pati
Robustus acri militia puer

Lucret. II. 47 — 51. — *Falerna vitis*, vinum Falernum; similiter supr. I, 10. 10. *vites Falernae* pro: vino Falerno. — *costum* et *costus* eximii odoris unguentum, quod exprimebatur ab eiusdem nominis frutice in Indiae insula, Patale, nascente; vid. Plin. XII. 12. — *Achaemenium*, Parthicum vel Persicum (a Parthorum rege, *Achaemene*) ideo ita dictum, quod *costum* a mercatoribus ex India in terram Parthicam, et inde, ut merx Parthica, Romam advehebatur; similiter supr. I, 31. 12. unguenta Indica *merx Syra* dicta sunt. — *invidendis*, tam superbis et magnificis, ut invidiam aliorum moveant; similiter fere *aula invidenda* supr. II, 10. 7. — *novo ritu*: nos: *nach dem neuesten Geschmack*. — *operosiores*, tantum curarum molestiarumque creantes, vel: cum tanta laborum curarumque molestia coniunctae. In sententiam commode Cl. *Mitsch.* comparat Menand. apud Stob. Flor. Grot. p. 389. *Κρεῖττον γάρ ἐστι — μὴ πόλλ' ἀηδῶς, ὀλίγα δ' ἡδέως ἔχειν, πενίαν δ' ἄλυπον μᾶλλον ἢ πλοῦτον πικρόν.*

CARMEN II.

Cum Romani a priscae disciplinae severitate paulatim in mollitiem, luxum et alia vitia degenerassent, poeta, primam huius mali labem a perversa educandi ratione repetendam esse censens, graviter populares suos monet, ut antiquas gentis Romanae virtutes recolendo pueros inprimis *fortitudini*, *sapientiae* et *fidei*, sanctissime in iis, quae taciturnitati alicuius commissa sint, servandae, mature adsuefaciant. Iam vero cum sententiae laxiore, ut carminis lyrici ferebat indoles, in hoc quoque carmine inter se nexae sint vinculo, id adeo nonnullis fraudi fuit, ut, cum ratio, qua eas inter se conciliarent, non suppeteret, hoc carmen ex tribus diversis aliis conflatum esse statuerent. Sed bene se res habet. Sententiae ita fere se excipiunt: „si antiquam gentis nostrae gloriam amplius tueri volumus, relictis rebus omnibus, pueros nostros mature in perferendis belli laboribus exercere, ad mortis pro patria susceptae decus inflammare, ab ignaviae autem dedecore deterrere, et sic eos metuendos hostibus nostris reddere debemus. Sed praeter fortitudinem est alia, ad cuius studium mature adducendi sunt pueri, virtus, quae, cum minime ad aurae popularis ar-

Condiscat; et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hasta:
Vitamque sub divo trepidis agat
In rebus. Illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo,
Suspiret: eheu! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta

bitrium se accommodet, sed semet ipsam suo ipsius tueatur praesidio, neque in petendis honoribus ignominiosam repulsam fert, neque in iis fungendis contumeliae cuiusdam nota contaminatur, imo immortalitatis praemio afficitur. Ad hanc accedat fidelis taciturnitas, quae pariter praemio suo gaudet; cum impia contra res arcanas evulgandi levitas sceleri se obnoxiam faciat, cuius poenam dii ultores, quamvis sero, repetunt." — In quarum virtutum commendatione quis non sentit generosiorem gentis Romanae spiritum!

v. 1 — 6. *Robustus*, h. e. firmi robustique corporis, durus; opponitur puero molliter educato et ferendis laboribus impari; possis quoque iungere: *robustus acri militia*, h. e. factus per acrem et strenuam militiam robustior. — *angustam pauperiem*, duriorem illam sortem, qua rebus in angustum contractis contentus esse debet miles. — *amice pati*, Graece: ἀγαπητῶς φέρειν, h. e. lubenter sive promto paratoque animo ferre; quod enim fit *amice*, id quoque promto paratoque animo fieri solet. — *vexet*, premat et fortiter invadat. — *Vit. s. div.* cett. In omnibus Libb. MSS. et Editt. legitur *Vitamque sub divo et trepidis agat In rebus*, nec ullus interpretum particulam *et* ante *trepidis* superfluam plane esse et orationis simplicitatem turbare, animadvertit. Verum enim vero, cum extrusa particula *et* sensus exeat multo concinnior: „*et vitam in rebus trepidis* (h. e. quando reipublicae periculum imminet) *sub divo agat*," haud mihi religioni duxi eam delere, nec ea deleta me vim fecisse poetae putavi. Caeterum qua hic versus mensura usus est poeta: *Vitamque sub di | vo trepidis agat*, eadem alibi quoque utitur; sic infr. IV, 14. 17. *Spectandus in cer | tamine Martio.*

v. 6 — 12. Iunge: *Matrona* (honestius pro: uxor) *et adulta virgo* (pro: filia nubilis) *bellantis tyranni prospiciens illum* (h. e. tam egregiae fortitudinis militem) *suspiret:* (suspirando in haec verba erumpat,) *eheu! ne* cett. — *prospiciens*, ut Antigone e moenibus Thebanis apud Euripid. Phoeniss. 90. cf. Hom. Iliad. III. 154. Hesiod. Scut. Herc. 241. — *rudis agminum*, pugnandi inter agmina sive artis bellicae imperitus. — *asperum tactu leonem*, Romanum leoni accessu difficili in pugna simillimum; viri fortis autem cum leone comparatio frequentissima; sic apud Diotimum Ep. IX. in Anthol. Gr. T. I. p. 186. *Οὐδὲ λέων ὡς δεινὸς ἐν οὔρεσιν, ὡς ὁ Μίκωνος* cett. Cl. *Mitsch.* laudat Sil. Ital. VII. 401. ubi de Hannibale: *Iam*

Per medias rapit ira caedes.
Dulce et decorum est pro patria mori:
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcit inbellis iuventae
Poplitibus timidove tergo.
Virtus, repulsae nescia sordidae,
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis aurae.
Virtus, recludens inmeritis mori
Caelum, negata tentat iter via:

cernes Libycum hunc vallo adsultare leonem. — *cruenta ira*, saevus impetus; *ira* de rabie, qua furunt leones, passim; cf. supr. I, 16. 15. et Lucret. III. 297.

v. 13 — 16. Necte sententias fere sic: sapienter autem faciunt, qui forti animo vitae periculum pro patria subeunt; dulcis enim et decora est mors pro patria suscepta. — Comparant notissimum illud Tyrtaei: *Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα Ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον.* — *Mors et fugacem persequitur virum*, ad illud Simonidis: *Ὁ δ' αὖ Θάνατος ἔκιχε καὶ τὸν φυγόμαχον.* — *Nec parcit poplitibus*, hostis enim, fugientem hostem persecutus, eius poplitibus inprimis caedendis intentus fuit; hinc Numidae apud Livium XXII. 43. *terga ferientes et poplites caedentes stragem ingentem fecisse* dicuntur. Virg. Aen. IX. 762. *Principio Phalerim, et succiso poplite Gygen, Excipit.* cf. Aen. X. 699.

v. 17 — 20. Praeter virtutem bellicam est alia, qua imbuendi sunt pueri, ea nempe, quae *repulsae nescia sordidae Intaminatis fulget honoribus;* ad hanc virtutem, quam *civilem* dixeris, refer vitae honestatem, integritatem, prudentiam, sapientiam et rerum civilium administrandarum scientiam; in quibus omnibus si quis factus est conspectior, is nunquam in petendis honoribus contumeliosam repulsam fert, in iis fungendis autem semper dignitatem suam tuetur, (*intaminatis fulget honoribus*), quia neutiquam aurae popularis arbitrio, sed virtutis suae praesidio nixus tam suscipit quam deponit magistratus. Sic mihi quidem hic locus, in cuius sensu explanando adeo laboratum est, satis expeditus videtur. *Sordidae*, ad vim huius epitheti maxime adverti debet; potest enim in petendis honoribus vir bonus quoque repulsam ferre, sed non *sordidam* et contumeliosam, quam ii tantum ferunt, qui malis artibus ad summos honores enituntur; *sordida* igitur exempli causa fuit repulsa, quam in consulatus ambitu tulit vir pessimi ingenii Catilina, *non sordida*, quam Cato, vir iustissimus, tam in praeturae quam consulatus petitione expertus est. — *secures* pro *fasces*, et hoc pro summo magistratu.

v. 21 — 24. Est haec illa virtus, quae cultores suos a terra in caelum evectos immortalitatis praemio afficit.

Coetusque vulgares et udam
Spernit humum fugiente penna.
Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat phaselon. Saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:

— *negata tentat iter via,* plenius pro: negatam viam vel negatum iter tentat, h. e. via, caeteris vulgaris conditionis hominibus haud patente, ad caelum enititur. cf. Virg. Aen. VI. 130. — *coetusque vulgares*, ignobilioris vulgi turbam. Cic. de Senect. 23. *O praeclarum diem, cum ad illud divinum animorum consilium coetumque proficiscar, cumque ex hac turba et colluvione discedam.* — *udam*, humoribus squallentem, vel udis nebulis obductam; hinc apud Val. Flacc. I. 10. *Eripe me populis et habenti nubila terrae.* — *fugiente penna*, dum celeri volatu ad caelum tendit.

v. 25 — 32. Pueris denique nostris tam fidei praemia, quam poena perfidiae ante oculos poni debent. — *Est tuta merces*, constitutum est certum praemium, (μισθὸς ἀσφαλής) *fideli silentio*, ei fidei, quam quis in rebus arcanis reticendis probat. Respexit fortasse poeta singulari huius virtutis commemoratione perfidiam aliquam, re quadam gravioris momenti evulgata tum temporis commissam. — Amicus meus *Boettigerus* comparat Gnom. edit. Brunck. p. 241. οὐδὲν σιωπῆς ἐστι χρησιμώτερον. — *vetabo, qui Cereris* cett. cavebo mihi, ne perfidus vel impiae istius in rebus arcanis enuntiandis levitatis homo, exempli causa, qui Cereris mysteria evulgarit, una mecum vel habitet vel naviget; h. e. in perfidi vel periuri hominis societate equidem esse nolo. — *Cereris arcanae sacrum*, sacra Eleusinia; in quibus cum summa religione reticenda essent arcana, hominem temere res arcanas effutientem comparat poeta cum isto scelesto, qui aliquid ex illis sacris vulgaverit. — *sub iisdem trabibus*, ὁμωρόφιος, ὁμότοιχος· apposite in hanc rem Cl. *Mitsch.* laudat Callim. H. in Cer. 118. Δάματερ, μὴ τῆνος ἐμοὶ φίλος, ὅς τοι ἀπεχθὴς Εἴη, μηδ' ὁμότοιχος. — *fragil. mec. solv. phas.* — *phaselus*, navicula, qua Aegyptii inprimis utebantur, longior et angustior, a *phaselo*, *(Schwertbohne)* cuius formam fere referebat; iam pro quovis navigii genere; epitheton *fragilis* phaselo inprimis, ex terra tosta quippe confecto, bene convenit; hinc *phaseli fictiles* dicuntur Iuvenali XV. 127. In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Euripid. Electr. 1334. — *Saepe Diesp. neglect. incest. add. integr.* Iupiter enim *neglectus*, h. e. hominum impietate laesus, saepe innocentem scelesto addere, h. e. innocentem, si in societate scelesti est, una cum eo punire solet. Valuit haec de poenis divinis iam apud antiquissimos populos opinio, ideo inprimis, ut homines ob detestabile, quod scelesti apud alios sibi contrahunt, odium a sceleribus committendis deterrerentur, propagata; locus clas-

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

CARMEN III.

Iustum ac tenacem propositi virum
Non civium ardor prava iubentium

sicus de communi illa veterum opinione est apud Euripid. Sept. c. Thebas v. 606. seqq. — *Diespiter*, Iupiter, cf. supr. I, 34. 5. — *Raro antec. scel. des. p. Poen. cl.* Vulgarem sententiam: „scelestus enim iustam poenam effugere non potest" aptissima imagine expressit; Poena nempe, ut Dea, (Nemesis, Δίκη), tamdiu scelestum claudo vel tardo pede subsequi fingitur, usque dum eum assecuta est. Notissimum est illud Tibulli I. 9. 4. *Sera tamen tacitis Poena venit pedibus;* multa in hanc sententiam exempla e Graecis inprimis poetis congessit Cl. *Mitscherlichius.*

CARMEN III.

Iustitiam et constantiam, quae nulla omnino vi et potentia concuti et a proposito abduci potest, ut eas virtutes, quibus iam olim summis priscae aetatis heroibus, Dioscuris, Herculi, Baccho et Romulo divinus in caelo honor partus sit, popularibus suis exercendas commendat. In qua quidem harum virtutum commendatione quamvis totius carminis summa ponenda est, poeta tamen, ut carmini suo maiorem cum dignitatem, tum sublimitatem pararet, digressioni, quam Romuli suppeditabat exemplum, multo longius, quam ipsi argumento, immoratus est. Fingit nempe Iunonem, expiato tandem, quo illa gentem Troianam adhuc eiusque posteros persecuta fuerat, odio, cum Dii in solemni consilio de Romulo in coetum Deorum recipiendo deliberarent, in hanc fere sententiam caeteris Diis gratissima verba fecisse: „Troia, cuius perfidiam ulciscendi mihi atque Minervae partes datae sunt, versa est per Paridem et Helenam in pulverem, nec periura domus Priami amplius Graecis resistit; ipsum bellum denique, tam diu dissensu nostro extractum, compositum est; iam non amplius graves iras in Troianorum nepotes exercebo; iam in Martis gratiam concedam, ut Romulus, quem ille e Troianae originis sacerdote, Ilia, procreavit, deorum ordinibus adscribatur; imo concedam, ut Romani, dum modo eorum imperium per longum mare a terra Troiana seiunctum maneat, et loca illa circa Priami et Paridis bustum vasta et inculta iaceant, in quacunque alia regione beati regnent, floreant, de victis populis triumphent, et nominis sui gloriam ad remotissimas terras extendant. Multo fortiores tamen illi se praebebunt, dum spretis divitiis paupertati et parsimoniae apud eos honor fuerit. Ne multa! totus terrarum orbis Romanorum subiiciatur imperio, modo illi in aeternum veterem Troiam reparandi abiiciant consilium! Troiam enim recidivam vel denuo surgentem iterum bello petam, eamque vel munitissimam funditus iterum evertam." Hac

Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster,
Dux inquieti turbidus Hadriae,

Iunonis oratione exposita, poeta, percussus quasi audaciae, qua deorum sermones retulerit, cogitatione repente carmen finit. — Quod ad longiorem poetae digressionem, male a nonnullis reprehensam, attinet, in ea ipsa, qui sensum pulchri habet, huius carminis excellentiam ponendam esse facile sentiet. Scilicet poetae, ut lectores suos in re sterili quoque delectent, studiose ea, in quibus adumbrandis et exornandis ingenii sui vim artemque ostentare possunt, arripere carminibusque suis inserere, inprimis vero, quo nihil ad lectorum animos detinendos efficacius est, personas tam agentes quam loquentes inducere solent. Felicissime igitur poetam artificio illo in hoc carmine usum esse dixerim. Quis est enim, quem in eo non capiat gravissima Iunonis oratio? et quis in aliis poetae nostri digressionibus longioribus, v. c. infr. III, 5. et 27. ea, quae Regulus et Europa loquuntur, sine summa delectatione et admiratione legere potest? Dicebam ab initio, hoc carmen in laudem iustitiae et constantiae scriptum esse. Quid? si totum hoc carmen poetam eo inprimis consilio, ut *Augustum tanquam Deum Deorum ordinibus insereret*, scripsisse dicamus? Est enim haec poetarum lyricorum ars, ut saepius rem ipsam, quam carmine celebraturi sunt, breviter tantum et obiter quasi tangant, eam vero cum caeteris carminis sententiis tam sollerter coniungant, ut eo magnificentius illa exsplendescat. Iam vero quid in Augusti laudem brevius simulque gravius et splendidius dici potuit, quam quod v. 11 et 12. *Quos inter Augustus recumbens Purpureo bibit ore nectar*, de eius divinitate dictum est? Ampliores certe Augusti laudes ne amplissimum quidem carmen complecti poterat!

v. 1—8. *Iust. ac ten. propos. vir.* virum probum et in iis, quae semel bona et honesta esse intellexit, inconcusso animo persistentem; laudat igitur eam tantum constantiam, quam vir iustus in rebus iustis probat. — *ardor*, furor, *prava*, intellige res novas, seditiones, et quidquid pravi cives contra civitatis salutem et incolumitatem moliuntur. — *vultus*, minax nempe et torvus. — *mente quatit solida*, ita impellere et concutere valet, ut mens eius *solida*, h. e. immobilis, de statu suo deiiciatur. Bene ad rem comparant illud Iuvenal. VIII. 79. *Phalaris licet imperet, ut sis Falsus, et admoto dictet periuria tauro.* — *neque Auster, dux inqu. turb. Hadr.* cett. nec rerum physicarum violentia, saevae tempestates et fulminum iactus. — *turbidus*, sc. ira, h. e. truculentus. Sic Turnus apud Virg. Aen. IX. 57. — *huc turbidus atque huc Lustrat equo muros:* et Aen. X. 763. Mezentius: *At vero ingentem quatiens Mezentius hastam, Turbidus ingreditur campo.* Similiter Claudiano de Rapt. Proserp. II. 308. *Auster* dicitur *truculentior*, — nisi quis *turbidus* pro: turbulentus, turbas concitans, explicare malit. — *Auster dux Hadriae*, cf. supr. I, 3. 15. et sic *Capricornus* supr. II, 17. 19.

Nec fulminantis magna manus Iovis:
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.
Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus arces adtigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili iugum

tyrannus Hesperiae undae dicitur. — *magna manus*, h. e. valida, potens. Similiter de Iove Ovid. Met. I. 595. *Sed qui caelestia magna Sceptra manu teneo;* et Sil. Ital. VII. 371. de ipso Iove fulminante: *Caelone exciderint, et magna fulmina dextra Torserit omnipotens;* plura vide apud *Burmann.* ad Ovid. Eleg. in Drus. 224. — *Si fractus inl.* cett. nec, si caelum ruat, eius ruina perterrebitur. Comparant Theogn. v. 849. et Strab. VII. p. 462. Caeterum hunc locum, ut observat *Mitsch.*, in suam rem vertit Senec. Quaest. Nat. VI. 32. et Thyest. 358.

v. 9 — 16. *Hac arte*, hac inexpugnabili animi in proposito susceptoque consilio perseverantia. *Pollux*, sc. cum fratre *Castore.* — *vagus*, refer ad errores, quibus totum paene terrarum orbem pervagatus esse Hercules dicitur. Euripid. Herc. Fur. 1196. *Οὐκ ἂν γ' εἰδείης — Πολυπλαγκτότερον θνατῶν.* — *enisus* — *eniti* proprie de iis, qui cum nisu ad altiora tendunt. — *arces adtigit igneas*, divini honoris in caelo particeps factus est; de Herculis divinitate vid. *Mitsch.* ad. h. l. — *Quos inter August. recumb.* cett. h. e. inter quos Augustus, eadem arte ad caelum evectus, iam Deus et Deorum mensae consors, nectarque bibens, divino honore exsplendescit. — *cum diis epulari*, vel *deorum mensae et epulis adhiberi* priscum loquendi genus pro: *inter deos ut deum versari*, vel *deorum socium esse;* sic *Hercules*, ut deus, infr. IV, 8. 30. *Iovis epulis interesse* dicitur; cf. Hom. Odyss. XI. 603. Virgil. Eclog. IV. vers. ult. Aen. I. 79. Scite autem poeta, ut Augusto divinitatem virtute partam asserat, eum inter eos deos epulari fingit, quos, ut prisco sermone apud Cicer. de Legg. II. 8. dicitur: *endo caelo merita locaverunt;* ad hos autem inprimis Hercules, Dioscuri, Bacchus et Quirinus referri solent; cf. infr. IV, 8. 30. seqq. Cicero l. l. et Sil. Ital. XV. 77. seqq. — *purpureo ore*, refer ad insignem, quem ut deus nunc vultu prae se ferebat, splendorem; sic Venus apud Virgil. Aen. I. 590. Aeneae, ut eum deo similem redderet, *purpureum iuventae lumen adflasse* dicitur. Scilicet *purpureus* passim additur rebus vel personis insigni pulchritudine vel splendore conspicuis. Cl. *Mitsch. os purpureum* de eo, cui nectaris purpurei color inter bibendum adfundatur, argute magis quam vere explicat. — *te merentem*, dignum, qui in caelum eveharis, te praebentem; Ovid. Trist. V. 3. 19. de Baccho: *Ipse quoque*

Collo trahentes. Hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,
Gratum eloquuta consiliantibus
Iunone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis incestusque iudex
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi

aethereas m e r i t i s *invectus es arces, Qua non exiguo facta labore via est.* — *tuae tigres vexere*, Bacchus enim post Indiam perdomitam (cf. supr. II, 19. 17.) ut victor triumphans curru tigribus iuncto ductus (Sil. Ital. XV. 79 — 81. *Quid, cui, post Seras et Indos Captivo Liber cum signa referret ab Euro, Caucaseae currum duxere per oppida tigres?*) et hac triumphali specie ad caelum quoque evectus esse fingitur. Similiter Ariadne apud Propert. III. 17. 8. Bacchi *lyncibus in caelum vecta* traditur. — *indocili*, bene ad tigridum, quas Bacchus condocefecerat, feritatem designandam. — *Martis equis*, Ovid. Fast. II. 496. de Romulo in caelum vecto: *Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether; Fit fuga: Rex* p a t r i i s *astra petebat* e q u i s. cf. Met. XIV. 805 — 828. — *Acheronta fugit*, observent tirones poetae artem et copiam, qua vulgare illud: *in caelum evchi et deum fieri* variaverit. *Boettig.* comparat Theocrit. XVII. 47. Ἀχέροντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασεν.

v. 17 — 24. Nexus: Romulus autem Deus factus est tum, postquam Iuno in consilio deorum haec caeteris diis grata verba pronunciaverat; *Ilion, Ilion.* cett. iunge: *Fatalis incestusque iudex et mulier peregrina Ilion, Ilion, cum populo et duce fraudulento, mihi castaeque Minervae, ex quo Laomedon deos mercede pacta destituit, damnatum, vertit in pulverem*, h. e. Troia, quae mihi et Minervae ad perfidiae a Laomedonte commissae poenam a populo Troiano et eius rege expetendam tradita et devota fuerat, nunc eversa et deleta est bello, quod Paris per raptum Helenae concitaverat. — *Fatalis*, δύσπαρις, αἰνόπαρις, in fatum (h. e. perniciem) patriae electus; *incestus*, ob turpe, quo Helenae raptu tam hospitii quam coniugii sanctitatem polluit, flagitium; *iudex* invidiose pro: Paris, nunquam enim ex Iunonis animo excidit, ut canit Virgil. Aen. I. 27., *Iudicium Paridis spretaeque iniuria formae.* — *mulier peregrina*, contemtim pro: *Helena*, quia male audire solebant mulieres peregrinae, ξέναι. — *ex quo destit. deos merc. pact. Laomed.*, de perfidia, qua Laomedon Neptunum et Apollinem mercede, quam iis de commodata sibi in reficiendis Troiae muris opera promiserat, defraudasse dicitur, res nota; vid. Homer. Iliad. XXI. 443. seqq. hinc Virgil. Aen. IV. 542. *Laomedonteae periuria gentis.* — *destituit* — *destituere* eleganter de iis, qui fidem in re promissa fallunt, vel: qui non dant, quod se daturos esse promiserunt; Cic. p. Rosc. Amer. 40. *Roscius socios suos induxit, decepit,* d e s t i t u i t. — *damnatum*, devotum, de-

Castaeque damnatum Minervae
Cum populo et duce fraudulento.
Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes, nec Priami domus
Periura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protenus et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exsules

stinatum, sc. ad poenas, quibus se obligarant hac fraude Troiani, exigendas. Virg. Aen. IV. 699. *Stygiumque caput damnaverat Orco.* — *cum popul. et duc. fraudul.*, fraus enim aliqua commissa *immeritis* quoque *nepotibus* (ut supr. I, 28. 30. dicitur) *nocere* putabatur. — *duce fraudulento*, rege Priamo, qui, quasi fraus, a patre admissa, ad filium quoque pertineat, *fraudulentus* dicitur.

v. 25 — 36. *splendet*, sc forma et externo cultu; Paris enim fuit admodum formosus, θεοειδής, (Hom. Il. III. 16.) εἶδος ἄριστος, (Hom. l. c. v. 39.) et externi nitoris studiosior; hinc supr. I, 15. 14. curam inprimis in *caesarie pectenda* posuisse dicitur; cf. Hom. l. l. 54. 55. — *Lacaenae adulterae* in casu tertio accipiendum. *Famosus*, nos: *berüchtigt.* — *Hector. opibus*, Hectoris virtute; *Boettig.* comparat Senec. Troad. 124 — 129. — *ductum*, extractum in decem annos; *seditionibus*, dissensu, discordia, scilicet aliis diis contra Troiam, aliis pro Troia stantibus; cf. Virgil. Aen. X. 7. seqq. Ovid. Trist. I. 2. 5. — *Protenus*, postea, deinceps; nos: *Fortkin.* — *Troïa sacerdos*, Ilia. *Marti redonabo*, donabo et concedam Marti, h. e. ab ira et odio invisi mihi nepotis in Martis gratiam absistam. Romulus autem Iunoni ex Marte *nepos* est. — *lucidas sedes*, Olympum, δώματα αἰγλήεντα. — *ducere*, cf. supr. ad I, 17. 22. — *quietis ordin. deor.* pro vulgari: *ordinibus deorum quietorum;* nam in quiete et tranquillo otio pars divinae felicitatis spectari solebat; hinc apud Sil. Ital. XV. 57. *Atque idem*, (Deus) *exemplar lenis mortalibus aevi, Imperturbata placidus tenet otia mente.*

v. 37 — 44. *Dum*, modo, dummodo; *longus*, epitheton ornans; *inter saev. Il. Rom. pont.* gravius pro vulgari: Romam ab Ilio dividat, disiungat. — *exsules*, posteri Troianorum a terra patria exclusi. — *Dum*

In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos ferae
Celent inultae; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus:
Aurum inrepertum, et sic melius situm,
Quum terra celat, spernere fortior,
Quam cogere, humanos in usus
Omne sacrum rapiente dextra.

Priam. Par. bust. insult. arm. cett. vulgarem sententiam: „dummodo loca illa, ubi Troia stetit, sola et vasta maneant, vel: dummodo nemo ibi, ubi Troia stetit, novam urbem moliatur,“ egregia regionis incultae et desertae descriptione exornavit; qui enim in agris, ubi alta moenia et tecta antea surgebant, armenta errare conspiciunt, et in locis, hominum frequentia antea celebribus, ferarum latibula animadvertunt, eorum oculis viva sane penitus eversae urbis imago obversatur; cf. infr. Epod. XVI. 10. seqq. et *Mitsch.* ad h. l. Iam vero, cum maxima contumelia affici putarentur sepulti, si quis petulantius eorum sepulcris insultaret, facile apparet, quanto odio Iuno, optans, ut *Priami Paridisque busto insultet armentum*, cum in omnes veteres Troianos, tum in Priamum Paridemque inprimis, flagraverit. — Sic apud Euripid. Electr. 327. Aegisthus contumeliose Agamemnonis busto insultat (ἐνθρῴσκει τάφῳ); cf. Hom. Iliad. IV. 177. — *celent*, sc. ibi *inultae*, nullis hominum insidiis ibi expositae. — *possit dare iura*, tam potens fiat, ut iura det; *triumphatis*, de quibus triumpharunt. v. 45 — 52. *Horrenda*, fortitudine sua timenda; ut supr. I, 28. 4. *horribilis Medus* et infr. Sat. II, 5. 62. *horrendus Parthis iuvenis.* — *medius liquor*, intellige fretum Gaditanum, Africam Europamque interfluens. Laudant illud veteris poetae apud Cic. de Nat. Deor. III. 10. *Europam Libyamque rapax ubi dividit unda.* — *tumidus*, apte de fluvio nimia aquarum copia intumescente, et super ripas in agros se effundente. — Designat autem poeta terras, ad quas usque tum temporis victricia Romanorum arma penetraverant, remotissimas, victoriarum inprimis, quas ex Hispania et Aegypto reportaverat Augustus, in eius laudem et gloriam respectu habito. — *Aurum inrepertum* cett. iunge: *fortior spernere* (Graece pro: spernendo, dum spernit), *aurum inrepertum* cett. *quam cogere*, (aurum cogendo) *dextr. rap. omne sacr. in us. hum.*, h. e. Roma, fortiorem se praestitura, dum antiquae frugalitatis studiosa a divitiarum colligen-

Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achaemeniumve costum:
Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

CARMEN II.

Angustam amice pauperiem pati
Robustus acri militia puer

Lucret. II. 47 — 51. — *Falerna vitis*, vinum Falernum; similiter supr. I, 10. 10. *vites Falernae* pro: vino Falerno. — *costum* et *costus* eximii odoris unguentum, quod exprimebatur ab eiusdem nominis frutice in Indiae insula, Patale, nascente; vid. Plin. XII. 12. — *Achaemenium*, Parthicum vel Persicum (a Parthorum rege, *Achaemene*) ideo ita dictum, quod *costum* a mercatoribus ex India in terram Parthicam, et inde, ut merx Parthica, Romam advehebatur; similiter supr. I, 31. 12. unguenta Indica *merx Syra* dicta sunt. — *invidendis*, tam superbis et magnificis, ut invidiam aliorum moveant; similiter fere *aula invidenda* supr. II, 10. 7. — *novo ritu*: nos: *nach dem neuesten Geschmack*. — *operosiores*, tantum curarum molestiarumque creantes, vel: cum tanta laborum curarumque molestia coniunctae. In sententiam commode Cl. *Mitsch.* comparat Menand. apud Stob. Flor. Grot. p. 389. *Κρεῖττον γάρ ἐστι — μὴ πόλλ' ἀηδῶς, ὀλίγα δ' ἡδέως ἔχειν, πενίαν δ' ἄλυπον μᾶλλον ἢ πλοῦτον πικρόν.*

CARMEN II.

Cum Romani a priscae disciplinae severitate paulatim in mollitiem, luxum et alia vitia degenerassent, poeta, primam huius mali labem a perversa educandi ratione repetendam esse censens, graviter populares suos monet, ut antiquas gentis Romanae virtutes recolendo pueros inprimis *fortitudini*, *sapientiae* et *fidei*, sanctissime in iis, quae taciturnitati alicuius commissa sint, servandae, mature adsuefaciant. Iam vero cum sententiae laxiore, ut carminis lyrici ferebat indoles, in hoc quoque carmine inter se nexae sint vinculo, id adeo nonnullis fraudi fuit, ut, cum ratio, qua eas inter se conciliarent, non suppeteret, hoc carmen ex tribus diversis aliis conflatum esse statuerent. Sed bene se res habet. Sententiae ita fere se excipiunt: „si antiquam gentis nostrae gloriam amplius tueri volumus, relictis rebus omnibus, pueros nostros mature in perferendis belli laboribus exercere, ad mortis pro patria suscepta decus inflammare, ab ignaviae autem dedecore deterrere, et sic eos metuendos hostibus nostris reddere debemus. Sed praeter fortitudinem est alia, ad cuius studium mature adducendi sunt pueri, virtus, quae, cum minime ad aurae popularis ar-

Condiscat; et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hasta:
Vitamque sub divo trepidis agat
In rebus. Illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo,
Suspiret: eheu! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta

bitrium se accommodet, sed semet ipsam suo ipsius tueatur praesidio, neque in petendis honoribus ignominiosam repulsam fert, neque in iis fungendis contumeliae cuiusdam nota contaminatur, imo immortalitatis praemio afficitur. Ad hanc accedat fidelis taciturnitas, quae pariter praemio suo gaudet; cum impia contra res arcanas evulgandi levitas sceleri se obnoxiam faciat, cuius poenam dii ultores, quamvis sero, repetunt." — In quarum virtutum commendatione quis non sentit generosiorem gentis Romanae spiritum!

v. 1 — 6. *Robustus*, h. e. firmi robustique corporis, durus; opponitur puero molliter educato et ferendis laboribus impari; possis quoque iungere: *robustus acri militia*, h. e. factus per acrem et strenuam militiam robustior. — *angustam pauperiem*, duriorem illam sortem, qua rebus in angustum contractis contentus esse debet miles. —*amice pati*, Graece: ἀγαπητῶς φέρειν, h. e. lubenter sive promto paratoque animo ferre; quod enim fit *amice*, id quoque promto paratoque animo fieri solet. — *vexet*, premat et fortiter invadat. — *Vit. s. div.* cett. In omnibus Libb. MSS. et Editt. legitur *Vitamque sub divo e t trepidis agat In rebus*, nec ullus interpretum particulam e t ante *trepidis* superfluam plane esse et orationis simplicitatem turbare, animadvertit. Verum enim vero, cum extrusa particula *et* sensus exeat multo concinnior: „*et vitam in rebus trepidis* (h. e. quando reipublicae periculum imminet) *sub divo agat*," haud mihi religioni duxi eam delere, nec ea deleta me vim fecisse poetae putavi. Caeterum qua hic versus mensura usus est poeta: *Vitamque sub di | vo trepidis agat*, eadem alibi quoque utitur; sic infr. IV, 14. 17. *Spectandus in cer | tamine Martio.*

v. 6 — 12. Iunge: *Matrona* (honestius pro: uxor) *et adulta virgo* (pro: filia nubilis) *bellantis tyranni prospiciens illum* (h. e. tam egregiae fortitudinis militem) *suspiret:* (suspirando in haec verba erumpat,) *eheu! ne* cett. — *prospiciens*, ut Antigone e moenibus Thebanis apud Euripid. Phoeniss. 90. cf. Hom. Iliad. III. 154. Hesiod. Scut. Herc. 241. — *rudis agminum*, pugnandi inter agmina sive artis bellicae imperitus. — *asperum tactu leonem*, Romanum leoni accessu difficili in pugna simillimum; viri fortis autem cum leone comparatio frequentissima; sic apud Diotimum Ep. IX. in Anthol. Gr. T. I. p. 186. *Οὐδὲ λέων ὡς δεινὸς ἐν οὔρεσιν, ὡς ὁ Μίκωνος* cett. Cl. *Mitsch.* laudat Sil. Ital. VII. 401. ubi de Hannibale: *Iam*

Per medias rapit ira caedes.
Dulce et decorum est pro patria mori:
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcit inbellis iuventae
Poplitibus timidove tergo.
Virtus, repulsae nescia sordidae,
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis aurae.
Virtus, recludens inmeritis mori
Caelum, negata tentat iter via:

cernes Libycum hunc vallo adsultare leonem. — *cruenta ira*, saevus impetus; *ira* de rabie, qua furunt leones, passim; cf. supr. I, 16. 15. et Lucret. III. 297.

v. 13 — 16. Necte sententias fere sic: sapienter autem faciunt, qui forti animo vitae periculum pro patria subeunt; dulcis enim et decora est mors pro patria suscepta. — Comparant notissimum illud Tyrtaei: *Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα Ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον.* — *Mors et fugaccm persequitur virum*, ad illud Simonidis: Ὁ δ' αὖ Θάνατος ἔκιχε καὶ τὸν φυγόμαχον. — *Nec parcit poplitibus*, bostis enim, fugientem hostem persecutus, eius poplitibus inprimis caedendis intentus fuit; hinc Numidae apud Livium XXII. 43. *terga ferientes et poplites caedentes stragem ingentem fecisse* dicuntur. Virg. Aen. IX. 762. *Principio Phalerim, et succiso poplite Gygen, Excipit.* cf. Aen. X. 699.

v. 17 — 20. Praeter virtutem bellicam est alia, qua imbuendi sunt pueri, ea nempe, quae *repulsae nescia sordidae Intaminatis fulget honoribus;* ad hanc virtutem, quam *civilem* dixeris, refer vitae honestatem, integritatem, prudentiam, sapientiam et rerum civilium administrandarum scientiam; in quibus omnibus si quis factus est conspectior, is nunquam in petendis honoribus contumeliosam repulsam fert, in iis fungendis autem semper dignitatem suam tuetur, (*intaminatis fulget honoribus*), quia neutiquam aurae popularis arbitrio, sed virtutis suae praesidio nixus tam suscipit quam deponit magistratus. Sic mihi quidem hic locus, in cuius sensu explanando adeo laboratum est, satis expeditus videtur. *Sordidae*, ad vim huius epitheti maxime adverti debet; potest enim in petendis honoribus vir bonus quoque repulsam ferre, sed non *sordidam* et contumeliosam, quam ii tantum ferunt, qui malis artibus ad summos honores enituntur; *sordida* igitur exempli causa fuit repulsa, quam in consulatus ambitu tulit vir pessimi ingenii Catilina, *non sordida*, quam Cato, vir iustissimus, tam in praeturae quam consulatus petitione expertus est. — *secures* pro *fasces*, et hoc pro summo magistratu.

v. 21 — 24. Est haec illa virtus, quae cultores suos a terra in caelum evectos immortalitatis praemio afficit.

Coetusque vulgares et udam
Spernit humum fugiente penna.
Est et fideli tuta silentio
Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus, fragilemve mecum
Solvat phaselon. Saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:

— *negata tentat iter via*, plenius pro: negatam viam vel negatum iter tentat, h. e. via, caeteris vulgaris conditionis hominibus haud patente, ad caelum enititur. cf. Virg. Aen. VI. 130. — *coetusque vulgares*, ignobilioris vulgi turbam. Cic. de Senect. 23. *O praeclarum diem, cum ad illud divinum animorum concilium coetumque proficiscar, cumque ex hac turba et colluvione discedam.* — *udam*, humoribus squallentem, vel udis nebulis obductam; hinc apud Val. Flacc. I. 10. *Eripe me populis et habenti nubila terrae.* — *fugiente penna*, dum celeri volatu ad caelum tendit.

v. 25 — 32. Pueris denique nostris tam fidei praemia, quam poena perfidiae ante oculos poni debent. — *Est tuta merces*, constitutum est certum praemium, (μισθὸς ἀσφαλής) *fideli silentio*, ei fidei, quam quis in rebus arcanis reticendis probat. Respexit fortasse poeta singulari huius virtutis commemoratione perfidiam aliquam, re quadam gravioris momenti evulgata tum temporis commissam. — Amicus meus *Boettigerus* comparat Gnom. edit. Brunck. p. 241. οὐδὲν σιωπῆς ἐστι χρησιμώτερον. — *vetabo, qui Cereris* cett. cavebo mihi, ne perfidus vel impiae istius in rebus arcanis enuntiandis levitatis homo, exempli causa, qui Cereris mysteria evulgarit, una mecum vel habitet vel naviget; h. e. in perfidi vel periuri hominis societate equidem esse nolo. — *Cereris arcanae sacrum*, sacra Eleusinia; in quibus cum summa religione reticenda essent arcana, hominem temere res arcanas effutientem comparat poeta cum isto scelesto, qui aliquid ex illis sacris vulgaverit. — *sub iisdem trabibus*, ὁμωρόφιος, ὁμότοιχος· apposite in hanc rem Cl. *Mitsch.* laudat Callim. H. in Cer. 118. Δάματερ, μὴ τῆνος ἐμοὶ φίλος, ὅς τοι ἀπεχθὴς Εἴη, μηδ' ὁμότοιχος. — *fragil. mec. solv. phas.* — *phaselus*, navicula, qua Aegyptii inprimis utebantur, longior et angustior, a *phaselo*, (*Schwertbohne*) cuius formam fere referebat; iam pro quovis navigii genere; epitheton *fragilis* phaselo inprimis, ex terra tosta quippe confecto, bene conveuit; hinc *phaseli fictiles* dicuntur Iuvenali XV. 127. In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Euripid. Electr. 1334. — *Saepe Diesp. neglect. incest. add. integr.* Iupiter enim *neglectus*, h. e. hominum impietate laesus, saepe innocentem scelesto addere, h. e. innocentem, si in societate scelesti est, una cum eo punire solet. Valuit haec de poenis divinis iam apud antiquissimos populos opinio, ideo inprimis, ut homines ob detestabile, quod scelesti apud alios sibi contrahunt, odium a sceleribus committendis deterrerentur, propagata; locus clas-

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

CARMEN III.

Iustum ac tenacem propositi virum
Non civium ardor prava iubentium

sicus de communi illa veterum opinione est apud Euripid. Sept. c. Thebas v. 606. seqq. — *Diespiter*, Iupiter, cf. supr. I, 34. 5. — *Raro antec. scel. des. p. Poen. cl.* Vulgarem sententiam: „scelestus enim iustam poenam effugere non potest" aptissima imagine expressit; Poena nempe, ut Dea, (Nemesis, Δίκη), tamdiu scelestum claudo vel tardo pede subsequi fingitur, usque dum eum assecuta est. Notissimum est illud Tibulli I. 9. 4. *Sera tamen tacitis Poena venit pedibus;* multa in hanc sententiam exempla e Graecis inprimis poetis congessit Cl. *Mitscherlichius.*

CARMEN III.

Iustitiam et constantiam, quae nulla omnino vi et potentia concuti et a proposito abduci potest, ut eas virtutes, quibus iam olim summis priscae aetatis heroibus, Dioscuris, Herculi, Baccho et Romulo divinus in caelo honor partus sit, popularibus suis exercendas commendat. In qua quidem harum virtutum commendatione quamvis totius carminis summa ponenda est, poeta tamen, ut carmini suo maiorem cum dignitatem, tum sublimitatem pararet, digressioni, quam Romuli suppeditabat exemplum, multo longius, quam ipsi argumento, immoratus est. Fingit nempe Iunonem, expiato tandem, quo illa gentem Troianam adhuc eiusque posteros persecuta fuerat, odio, cum Dii in solenni consilio de Romulo in coetum Deorum recipiendo deliberarent, in hanc fere sententiam caeteris Diis gratissima verba fecisse: „Troia, cuius perfidiam ulciscendi mihi atque Minervae partes datae sunt, versa est per Paridem et Helenam in pulverem, nec periura domus Priami amplius Graecis resistit; ipsum bellum denique, tam diu dissensu nostro extractum, compositum est; iam non amplius graves iras in Troianorum nepotes exercebo; iam in Martis gratiam concedam, ut Romulus, quem ille e Troianae originis sacerdote, Ilia, procreavit, deorum ordinibus adscribatur; imo concedam, ut Romani, dum modo eorum imperium per longum mare a terra Troiana seiunctum maneat, et loca illa circa Priami et Paridis bustum vasta et inculta iaceant, in quacunque alia regione beati regnent, floreant, de victis populis triumphent, et nominis sui gloriam ad remotissimas terras extendant. Multo fortiores tamen illi se praebebunt, dum spretis divitiis paupertati et parsimoniae apud eos honor fuerit. Ne multa! totus terrarum orbis Romanorum subiiciatur imperio, modo illi in aeternum veterem Troiam reparandi abiiciant consilium! Troiam enim recidivam vel denuo surgentem iterum bello petam, eamque vel munitissimam funditus iterum evertam." Hac

Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster,
Dux inquieti turbidus Hadriae,

Iunonis oratione exposita, poeta, percussus quasi audaciae, qua deorum sermones retulerit, cogitatione repente carmen finit. — Quod ad longiorem poetae digressionem, male a nonnullis reprehensam, attinet, in ea ipsa, qui sensum pulchri habet, huius carminis excellentiam ponendam esse facile sentiet. Scilicet poetae, ut lectores suos in re sterili quoque delectent, studiose ea, in quibus adumbrandis et exornandis ingenii sui vim artemque ostentare possunt, arripere carminibusque suis inserere, inprimis vero, quo nihil ad lectorum animos detinendos efficacius est, personas tam agentes quam loquentes inducere solent. Felicissime igitur poetam artificio illo in hoc carmine usum esse dixerim. Quis est enim, quem in eo non capiat gravissima Iunonis oratio? et quis in aliis poetae nostri digressionibus longioribus, v. c. infr. III, 5. et 27. ea, quae Regulus et Europa loquuntur, sine summa delectatione et admiratione legere potest? Dicebam ab initio, hoc carmen in laudem iustitiae et constantiae scriptum esse. Quid? si totum hoc carmen poetam eo inprimis consilio, ut *Augustum tanquam Deum Deorum ordinibus insereret*, scripsisse dicamus? Est enim haec poetarum lyricorum ars, ut saepius rem ipsam, quam carmine celebraturi sunt, breviter tantum et obiter quasi tangant, eam vero cum caeteris carminis sententiis tam sollerter coniungant, ut eo magnificentius illa exsplendescat. Iam vero quid in Augusti laudem brevius simulque gravius et splendidius dici potuit, quam quod v. 11 et 12. *Quos inter Augustus recumbens Purpureo bibit ore nectar*, de eius divinitate dictum est? Ampliores certe Augusti laudes ne amplissimum quidem carmen complecti poterat!

v. 1—8. *Iust. ac ten. propos. vir.* virum probum et in iis, quae semel bona et honesta esse intellexit, inconcusso animo persistentem; laudat igitur eam tantam constantiam, quam vir iustus in rebus iustis probat. — *ardor*, furor, *prava*, intellige res novas, seditiones, et quidquid pravi cives contra civitatis salutem et incolumitatem moliuntur. — *vultus*, minax nempe et torvus. — *mente quatit solida*, ita impellere et concutere valet, ut mens eius *solida*, h. e. immobilis, de statu suo deiiciatur. Bene ad rem comparant illud Iuvenal. VIII. 79. *Phalaris licet imperet, ut sis Falsus, et admoto dictet periuria tauro.* — *neque Auster, dux inqu. turb. Hadr.* cett. nec rerum physicarum violentia, saevae tempestates et fulminum iactus. — *turbidus*, sc. ira, h. e. truculentus. Sic Turnus apud Virg. Aen. IX. 57. — *huc turbidus atque huc Lustrat equo muros:* et Aen. X. 763. Mezentius: *At vero ingentem quatiens Mezentius hastam, Turbidus ingreditur campo.* Similiter Claudiano de Rapt. Proserp. II. 308. *Auster* dicitur *truculentior*, — nisi quis *turbidus* pro: turbulentus, turbas concitans, explicare malit. — *Auster dux Hadriae*, cf. supr. I, 3. 15. et sic *Capricornus* supr. II, 17. 19.

Nec fulminantis magna manus Iovis:
Si fractus inlabatur orbis,
Inpavidum ferient ruinae.
Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus arces adtigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili iugum

tyrannus Hesperiae undae dicitur. — *magna manus*, h. e. valida, potens. Similiter de Iove Ovid. Met. I. 595. *Sed qui caelestia magna Sceptra manu teneo;* et Sil. Ital. VII. 371. de ipso Iove fulminante: *Caelone exciderint, et magna fulmina dextra Torserit omnipotens;* plura vide apud *Burmann.* ad Ovid. Eleg. in Drus. 224. — *Si fractus inl.* cett. nec, si caelum ruat, eius ruina perterrebitur. Comparant Theogn. v. 849. et Strab. VII. p. 462. Caeterum hunc locum, ut observat *Mitsch.*, in suam rem vertit Senec. Quaest. Nat. VI. 32. et Thyest. 358.

v. 9 — 16. *Hac arte*, hac inexpugnabili animi in proposito susceptoque consilio perseverantia. *Pollux*, sc. cum fratre *Castore.* — *vagus*, refer ad errores, quibus totum paene terrarum orbem pervagatus esse Hercules dicitur. Euripid. Herc. Fur. 1196. *Οὐκ ἂν γ' εἰδείης — Πολυπλαγκτότερον θνατῶν.* — *enisus* — *eniti* proprie de iis, qui cum nisu ad altiora tendunt. — *arces adtigit igneas*, divini honoris in caelo particeps factus est; de Herculis divinitate vid. *Mitsch.* ad. h. l. — *Quos inter August. recumb.* cett. h. e. inter quos Augustus, eadem arte ad caelum evectus, iam Deus et Deorum mensae consors, nectarque bibens, divino honore exsplendescit. — *cum diis epulari*, vel *deorum mensae et epulis adhiberi* priscum loquendi genus pro: *inter deos ut deum versari*, vel *deorum socium esse;* sic *Hercules*, ut deus, infr. IV, 8. 30. *Iovis epulis interesse* dicitur; cf. Hom. Odyss. XI. 603. Virgil. Eclog. IV. vers. ult. Aen. I. 79. Scite autem poeta, ut Augusto divinitatem virtute partam asserat, eum inter eos deos epulari fingit, quos, ut prisco sermone apud Cicer. de Legg. II. 8. dicitur: *endo caelo merita locaverunt;* ad hos autem inprimis Hercules, Dioscuri, Bacchus et Quirinus referri solent; cf. infr. IV, 8. 30. seqq. Cicero l. l. et Sil. Ital. XV. 77. seqq. — *purpureo ore*, refer ad insignem, quem ut deus nunc vultu prae se ferebat, splendorem; sic Venus apud Virgil. Aen. I. 590. Aeneae, ut eum deo similem redderet, *purpureum iuventae lumen adflasse* dicitur. Scilicet *purpureus* passim additur rebus vel personis insigni pulchritudine vel splendore conspicuis. Cl. *Mitsch. os purpureum* de eo, cui nectaris purpurei color inter bibendum adfundatur, argute magis quam vere explicat. — *te merentem*, dignum, qui in caelum eveharis, te praebentem; Ovid. Trist. V. 3. 19. de Baccho: *Ipse quoque*

Collo trahentes. Hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit,
Gratum eloquuta consiliantibus
Iunone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis incestusque iudex
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi

aethereas m e r i t i s *invectus es arces, Qua non exiguo facta labore via est.* — *tuae tigres vexere*, Bacchus enim post Indiam perdomitam (cf. supr. II, 19. 17.) ut victor triumphans curru tigribus iuncto ductus (Sil. Ital. XV. 79 — 81. *Quid, cui, post Seras et Indos Captivo Liber cum signa referret ab Euro, Caucaseae currum duxere per oppida tigres?*) et hac triumphali specie ad caelum quoque evectus esse fingitur. Similiter Ariadne apud Propert. III. 17. 8. Bacchi *Lyncibus in caelum vecta* traditur. — *indocili*, bene ad tigridum, quas Bacchus condocefecerat, feritatem designandam. — *Martis equis*, Ovid. Fast. II. 496. de *Romulo* in caelum vecto: *Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether; Fit fuga: Rex* p a t r i i s *astra petebat* e q u i s. cf. Met. XIV. 805 — 828. — *Acheronta fugit*, observent tirones poetae artem et copiam, qua vulgare illud: *in caelum evehi* et *deum fieri* variaverit. *Boettig.* comparat Theocrit. XVII. 47. Ἀχέροντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασεν.

v. 17 — 24. Nexus: Romulus autem Deus factus est tum, postquam Iuno in consilio deorum haec caeteris diis grata verba pronunciaverat; *Ilion, Ilion.* cett. iunge: *Fatalis incestusque iudex et mulier peregrina Ilion, Ilion, cum populo et duce fraudulento, mihi castaeque Minervae, ex quo Laomedon deos mercede pacta destituit, damnatum, vertit in pulverem*, h. e. Troia, quae mihi et Minervae ad perfidiae a Laomedonte commissae poenam a populo Troiano et eius rege expetendam tradita et devota fuerat, nunc eversa et deleta est bello, quod Paris per raptum Helenae concitaverat. — *Fatalis*, δύσπαρις, αἰνόπαρις, in fatum (h. e. perniciem) patriae electus; *incestus*, ob turpe, quo Helenae raptu tam hospitii quam coniugii sanctitatem polluit, flagitium; *iudex* invidiose pro: Paris, nunquam enim ex Iunonis animo excidit, ut canit Virgil. Aen. I. 27., *Iudicium Paridis spretaeque iniuria formae.* — *mulier peregrina*, contemtim pro: *Helena*, quia male audire solebant mulieres peregrinae, ξέναι. — *ex quo destit. deos merc. pact. Laomed.*, de perfidia, qua Laomedon Neptunum et Apollinem mercede, quam iis de commodata sibi in reficiendis Troiae muris opera promiserat, defraudasse dicitur, res nota; vid. Homer. Iliad. XXI. 443. seqq. hinc Virgil. Aen. IV. 542. *Laomedonteae periuria gentis.* — *destituit* — *destituere* eleganter de iis, qui fidem in re promissa fallunt, vel: qui non dant, quod se daturos esse promiserunt; Cic. p. Rosc. Amer. 40. *Roscius socios suos induxit, decepit,* d e s t i t u i t. — *damnatum*, devotum, de-

Castaeque damnatum Minervae
Cum populo et duce fraudulento.
Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes, nec Priami domus
Periura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protenus et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exsules

stinatum, sc. ad poenas, quibus se obligarant hac fraude Troiani, exigendas. Virg. Aen. IV. 699. *Stygiumque caput damnaverat Orco.* — *cum popul. et duc. fraudul.*, fraus enim aliqua commissa *inmeritis* quoque *nepotibus* (ut supr. I, 28. 30. dicitur) *nocere* putabatur. — *duce fraudulento*, rege Priamo, qui, quasi fraus, a patre admissa, ad filium quoque pertineat, *fraudulentus* dicitur.

v. 25 — 36. *splendet*, sc forma et externo cultu; Paris enim fuit admodum formosus, θεοειδής, (Hom. Il. III. 16.) εἶδος ἄριστος, (Hom. l. c. v. 39.) et externi nitoris studiosior; hinc supr. I, 15. 14. curam inprimis in *caesarie pectenda* posuisse dicitur; cf. Hom. l. l. 54. 55. — *Lacaenae adulterae* in casu tertio accipiendum. *Famosus*, nos: *berüchtigt.* — *Hector. opibus*, Hectoris virtute; *Boettig.* comparat Senec. Troad. 124 — 129. — *ductum*, extractum in decem annos; *seditionibus*, dissensu, discordia, scilicet aliis diis contra Troiam, aliis pro Troia stantibus; cf. Virgil. Aen. X. 7. seqq. Ovid. Trist. I. 2. 5. — *Protenus*, postea, deinceps; nos: *Fortan.* — *Troïa sacerdos*, Ilia. *Marti redonabo*, donabo et concedam Marti, h. e. ab ira et odio invisi mihi nepotis in Martis gratiam absistam. Romulus autem Iunoni ex Marte *nepos* est. — *lucidas sedes*, Olympum, δώματα αἰγλήεντα. — *ducere*, cf. supr. ad I, 17. 22. — *quietis ordin. deor.* pro vulgari: *ordinibus deorum quietorum;* nam in quiete et tranquillo otio pars divinae felicitatis spectari solebat; hinc apud Sil. Ital. XV. 57. *Atque idem*, (Deus) *exemplar lenis mortalibus aevi*, *Imperturbata placidus tenet otia mente.*

v. 37 — 44. *Dum*, modo, dummodo; *longus*, epitheton ornans; *inter saev. Il. Rom. pont.* gravius pro vulgari: Romam ab Ilio dividat, disiungat. — *exsules*, posteri Troianorum a terra patria exclusi. — *Dum*

In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos ferae
Celent inultae; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus:
Aurum inrepertum, et sic melius situm,
Quum terra celat, spernere fortior,
Quam cogere, humanos in usus
Omne sacrum rapiente dextra.

Priam. Par. bust. insult. arm. cett. vulgarem sententiam: „dummodo loca illa, ubi Troia stetit, sola et vasta maneant, vel: dummodo nemo ibi, ubi Troia stetit, novam urbem moliatur,“ egregia regionis incultae et desertae descriptione exornavit; qui enim in agris, ubi alta moenia et tecta antea surgebant, armenta errare conspiciunt, et in locis, hominum frequentia antea celebribus, ferarum latibula animadvertunt, eorum oculis viva sane penitus eversae urbis imago obversatur; cf. infr. Epod. XVI. 10. seqq. et *Mitsch.* ad h. l. Iam vero, cum maxima contumelia affici putarentur sepulti, si quis petulantius eorum sepulcris insultaret, facile apparet, quanto odio Iuno, optans, ut *Priami Paridisque busto insultet armentum*, cum in omnes veteres Troianos, tum in Priamum Paridemque inprimis, flagraverit. — Sic apud Euripid. Electr. 327. Aegisthus contumeliose Agamemnonis busto insultat (ἐνθρώσκει τάφῳ); cf. Hom. Iliad. IV. 177. — *celent*, sc. ibi *inultae*, nullis hominum insidiis ibi expositae. — *possit dare iura*, tam potens fiat, ut iura det; *triumphatis*, de quibus triumpharunt.

v. 45 — 52. *Horrenda*, fortitudine sua timenda; ut supr. I, 28. 4. *horribilis Medus* et infr. Sat. II, 5. 62. *horrendus Parthis iuvenis*. — *medius liquor*, intellige fretum Gaditanum, Africam Europamque interfluens. Laudant illud veteris poetae apud Cic. de Nat. Deor. III. 10. *Europam Libyamque rapax ubi dividit unda.* — *tumidus*, apte de fluvio nimia aquarum copia intumescente, et super ripas in agros se effundente. — Designat autem poeta terras, ad quas usque tum temporis victricia Romanorum arma penetraverant, remotissimas, victoriarum inprimis, quas ex Hispania et Aegypto reportaverat Augustus, in eius laudem et gloriam respectu habito. — *Aurum inrepertum* cett. iunge: *fortior spernere* (Graece pro: spernendo, dum spernit), *aurum inrepertum* cett. *quam cogere*, (aurum cogendo) *dextr. rap. omne sacr. in us. hum.*, h. e. Roma, fortiorem se praestitura, dum antiquae frugalitatis studiosa a divitiarum colligen-

Quicunque mundo terminus obstitit,
Hunc tangat armis, visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitae
Tecta velint reparare Troiae.
Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Coniuge me Iovis et sorore.
Ter si resurgat murus aëneus,
Auctore Phoebo: ter pereat meis
Excisus Argivis; ter uxor
Capta virum puerosque ploret.

darum cupiditate aliena erit. — *inrepertum* ipse explicat, quod *terra celat*. — *omne sacrum*, sanctissima quaeque. Teles quoque apud Stobaeum XCI. p. 510. 34. ad mala, quae divitiarum cupiditate proferuntur, sacrilegia refert, διὰ κέρδος, αἰενs, ἱερὰ συλᾶται. — *humanos*, profanos.

v. 53—60. *Quicunque mund. term. obst.* quicunque terminus orbi terrarum obiectus est, h. e. quaecunque in extremo terrarum termino posita est regio; — *tangat*, attingat. — *Qua parte debacch. ign.*, *Qua neb.* cett. regionem, ubi aut solis aestus, aut nebularum pluviarumque vis saeviat, h. e. regionem, aut zonae torridae aut zonae frigidae subiectam; de zona *torrida* et *frigida* cf. supr. I, 22. 17. seqq. ubi similiter fere de zona frigida: *Quod latus mundi nebulae malusque Iupiter urget*. — *nimium pii*, nimio pietatis in metropolin studio ducti; ad reparandas enim urbes eversas veteres earum incolae *pietatis* officio teneri putabantur; cf. Cl. *Boettigerus*.

v. 61—68. *Troiae renascens fortuna*, exquisitius pro: Fortuna Troiae renascentis. Sensus: quam sortem iam semel a Graecis experta est Troia, eandem illa infausto omine de integro exstructa iterum tristi clade experietur; *renascens*, ut *Pergama recidiva* apud Virgil. Aen. IV. 344. — *ducente catervas*, similiter Iuno *ferro accincta agmen vocare* fingitur apud Virg. Aen. II. 513. — *Coniuge me Iov. et sor.*, laudant notissimum illud Virgilii Aen. I. 47. *Ast ego, quae Divûm incedo regina, Iovisque Et soror et coniux*, ubi vid. *Cerda*. cf. Hom. Iliad. XVI. 432. — *murus aëneus*, firmissimus; hinc infr. Epist. I, 1. 60. *Hic murus aëneus esto*, *Nil conscire sibi*, *nulla pallescere culpa*. firmissima quaeque enim poetae *ferrea* vel *aënea* faciunt; similiter *moenia Cyclopum educta caminis* de regia Plutonis apud Virg. Aen. VI. 650. — *auctore*, h. e. con-

Non haec iocosae conveniunt lyrae:
Quo Musa tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

CARMEN IV.

AD CALLIOPEN.

Descende caelo, et dic age tibia
Regina longum Calliope melos,

ditore; Virg. Georg. III. 36. *Troiae Cynthius auctor;* cf. supr. ad v. 22. — *uxor capta* — *ploret*, cf. Hom. Iliad. IX. 589. seqq.

v. 69—72. Subita poetae ad se vel Musam suam conversio, et repente compressus impetus, quo se temere ut poetam tenuem ad rem graviorem enarrandam abripi passus sit, mirifice totius carminis sublimitatem auget. Similiter a gravioris rei tractatione Musam suam revocat supr. II. 1. extr. — *pervicax*, ut supr. l. l. *procax* de Musa, quae temere et audacius aliquid molitur, et pervicaciter in proposito persistit. — *magna mod. tenuare parvis*, sublimia carmine tenui ad humilitatem deprimere.

CARMEN IV.

Quod in argumento carminis antecedentis monitum est de arte et sollertia, qua poetae lyrici sententiam, in qua totius carminis finis ponendus est, breviter tantum tangere, in caeteris vero ad eam accommodandis et referendis liberius exsultare solent, id in hoc quoque carmine recte diiudicando teneri debet. Nam, si quid video, totius huius carminis, ut ita dicam, cardo vertitur in *laude*, quam poeta *Augusti ingenio literarum studiis exculto* tribuit. Iam vero cum poetae Musas doctrinae magistras faciant, adeoque earum laus cum laude doctrinae arcto vinculo coniuncta sit, Horatius, Augusti doctrinam et sapientiam laudaturus, hanc opportunam in laudes Musarum excurrendi occasionem cupide amplexus est. Exordiens igitur hoc carmen incalescit statim Musarum cogitatione; advocat Calliopen, ut sibi carmen canat; sentit adpropinquantis Musae praesentiam, audit dulcissimos eius modos, et hac dulci insania plenus in ipsis Musarum lucis sibi errare videtur; — dum stupet attonitus, reputare secum incipit, quae sibi a prima pueritia Musae praestiterint; narrat igitur, quomodo non solum puer olim in monte Vulture dormiens defensus ab iis contra saevas bestias, sed ex tribus aliis quoque vitae periculis peculiari earundem tutela servatus fuerit. Quibus enarratis animo assurgit, et ubique vel apud quosque populos feros et barbaros se tutum ab omni periculo sub Musarum praesidio fore praedicat. Tum ad ea, quae Augustus Musarum favori debeat, transiens, quomodo ille militiae laboribus fessus non solum in earum consortio recreetur, sed ab

Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus citharaque Phoebi.
Auditis? an me ludit amabilis
Insania? Audire et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt et aurae.
Me fabulosae Volture in Appulo
Altricis extra limen Apuliae
Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes

iis quoque sapientiore consilio regatur et sustentetur, breviter exponit. Vt eo magis autem appareat, quantum praestet potentia consilio et prudentia temperata stultitiae et temeritati eorum, qui nimium viribus suis confisi prae se contemnunt omnia, Gigantum et aliorum, qui graves audaciae suae poenas dederunt, exempla proponit. — Sic in hoc quoque carmine, super cuius consilio tam multa disputata sunt, amice omnia conspirare existimo.

v. 1 — 8. *Descende caelo*, comparant Alcmanis Fragm. apud Hephaest. p. 22. *Μῶσ' ἄγε Καλλιόπα θύγατερ Διὸς, Ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων, ἐπὶ δ' ἵμερον Ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν.* — *caelo*, Musae enim in caelo quoque inter caeteros deos versari finguntur, hinc *Ὀλυμπιάδες* dicuntur Hom. Iliad. II. 491. et Ennio: *Musae, quae pedibus magnum pulsatis Olympum.* — *Regina*, ut dea; Calliopen enim ideo reginam dictam esse, quod sit, ut illa Hesiodo Theog. 79. dicitur, *προφερεστάτη ἁπασέων*, parum probabile est. — *longum*, explicant: longe duraturum, aeternum: et sic fere *longus somnus* infr. III, 11. 38. sed nihil impedit, quominus *longum melos* de carmine ampliore et copiosiore explicetur; quo longius enim et uberius Musa canebat carmen, eo maior poetae illud audientis debebat esse delectatio. — *acuta*, acutos et claros sonos edente, h. e. *clarisona*, ut eiusmodi vocem appellat Catullus LXIV. 321. — *Auditis?* poeta, quasi vocata e caelo iam ad eum descenderit Calliope, videt et audit, quae divino numine pleni audire et videre sibi videntur; quaerit igitur e circumstantibus: *auditis?* scilicet canentem Calliopen. *amabilis insania*, dulcis furor. — *pios*, piis novem sororibus sacros, nec nisi piis earum alumnis adeundos; — *amoen. qu. et aqu. sub. et aur.*, ad locorum enim amoenitatem pertinent transeuntes aquae et aurae mitioris flatus.

v. 9 — 20. Ad nectendas inter se sententias supple fere haec: scilicet a prima pueritia singulari ego fruor Musarum tutela et benevolentia, nam *fabulosae palumbes texere nova fronde me puerum ludo somnoque fatigatum in Vulture Appulo*, cum evagatus essem *extra limen altricis Appuliae.* — Rem narrat, quae sibi admodum puero acciderit. Cum lusisset nempe aliquando extra domum patriam in regione adiacente cum aequalibus, in monte Vulture, ubi prae lassitudine somno oppressus fuerat,

Texere, (mirum quod foret omnibus,
Quicunque celsae nidum Acherontiae,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Forenti)
Vt tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacra
Lauroque conlataque myrto,
Non sine Dîs animosus infans.

inter medias saevas bestias salvus et incolumis inventus est. — Cum statim alia, quibus vere Horatium expositum fuisse constat, subiungantur vitae pericula, non totam rem, ut *Boettigerus* meus autumat, ad simile quoddam Pindari de pueritia sua commentum finxisse, sed ea tantum, e quibus se tum a Musis servatum esse appareat, affinxisse videtur. Rem veram igitur re ficta de palumbibus, quae Horatium, ut futurum poetam, lauro et myrto Musarum iussu contra saevas bestias texisse dicuntur, egregie in Musarum laudem exornat. — *palumbes fabulosae*, de quarum ministerio saepe in fabulis fit mentio; sic *columbae* Iovi ambrosiam attulisse finguntur apud Hom. Odyss. XII. 62. — *Vult. in App. Altr. extr. lim. Ap. lud. fat. som.*, h. e. cum extra Venusiam, quae alma in Appulia mihi est patria, me ita fatigasset ludus puerilis, ut somno opprimerer in Vulture, monte Appulo. — *Vultur* seu *Vulturnus* mons Appuliae in Lucaniam procurrens; adiecisse autem poeta ideo videtur *Appulo*, ut eam montis partem designaret, quae ad Appuliam referebatur. — *altricis Apuliae*, terrae patriae, *Venusiae*, inter Appuliam et Lucaniam sitae; *limen*, intellige eos natalis soli terminos, ultra quos, ut tenerae adhuc aetatis puer, non evagari debuerat; — *ludo somnoque fatig.* proprie quidem non somno fatigamur, sed labore aliquo defatigati eo opprimimur; itaque τὸ *oppressum*, quod simul in voce *fatigatum* latet, inde elici debet, ut apud Homerum Il. XII. 98. καμάτῳ ἀδδηκότες ἠδὲ καὶ ὕπνῳ. — *fronde*, sc. lauri et myrti, ut ex v. 19. apparet; *nova*, recens nata, viridi; sic *novae frondes* apud Ovid. Art. Am. I. 299. Fast. III. 138. et sic passim *novi* flores, *nova* herba, rosa cett. — *mirum quod foret omnibus* cett. quod omnes Vulturni accolas in stuporem dedit, cum viderent, *ut*, h. e. quomodo, *dormirem* cett. Testes autem huius rei facit incolas trium oppidorum, in montis Vulturni vicinitate sitorum, *Acherontiae*, *Bantiae* et *Forenti*. — *Acherontia*, quod in loco arduo, nidi instar in celsa arbore, exstructa fuit, *nidus celsae Acherontiae* vocatur; ad quam rei similitudinem Cicero quoque (Orat. I. 44.) Ithacam *nidulum in asperrimis saxis affixum* appellat. — *Salt. Bantin.* Bantiam, saltibus cinctam. — *Forenti*, (nunc *Forenza*) oppidi in valle siti, unde illud *humile* dictum est. — *ut premerer* eleganter pro: uti contegerer. — *conlata*, congesta; finge tibi palumbes laurum et myrtum e locis remotioribus attulisse. — *Non sine Dîs*, (οὐκ ἀθεεί) sub Musarum tutela. — *animosus infans*, significanter pro: ego. — *animosus*, tam audax, ut

Vester, Camenae, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum
Praeneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidae placuere Baiae.
Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.
Vtcunque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosporum

ne terrores quidem, qui omnino nemori inesse perhibentur, expavisset, quin potius ibi solus dormiret. *infans*, qua voce se ipsum h. l. ut puerum significat.

v. 21—28. Quocunque me confero, mihi adestis comites, et me ut vestrum alumnum et cultorem vestro fovetis et tegitis praesidio. — Ad quam quidem sententiam exornandam sponte Horatio nunc ea inprimis agrorum loca occurrere debebant, in quae saepius ex urbe animi recreandi causa secedere solebat. — *in arduos tollor Sabinos*, ubi villam suam habebat Horatius; cf. supr. II, 18. 14. — *tollor* significanter pro: proficiscor, quia in loca ardua proficiscentes per acclivia tolli debent. — *frigidum Praeneste*, hoc quoque Latii oppidum (nunc *Palestrina*) in loco edito situm fuit, unde illud *altum* dicitur Virgil. Aen. VII. 682. cf. Strab. V. p. 348. et ob id ipsum Horatio: *frigidum*. — *Tibur supinum*, (nunc *Tivoli*) in colle leniter assurgente positum, vel, (quod Livius I. 3. de Alba Longa dixit) in montis dorso porrectum; de voce *supinus* in hac significatione vid. *Bentl.* infr. ad Epod. I. 29. — *liquidae* refer ad naturam aquarum, quarum salubritatis causa Baiis, oppido in Campania amoenissimo, Romani, ut satis constat, frequenter commorari solebant. — *Vestr. amic. font. et chor.* pro vulgari: me poetam; ut supr. I, 26. 1. *Musis amicus* cett. — *Philipp. vers. acies retro*, clades illa fusi ad Philippos exercitus; servatam autem in pugna illa funesta vitam, quam supr. II, 7. 13. Mercurii tribuit custodiae, iam causae suae inserviens Musarum tutelae se debere ait. — *devota*, exsecrabilis, *nefasto* scilicet *die* (ut supr. II, 13. 1—2. dicitur,) *posita et sacrilega manu producta*. — *Palinurus*, tempestas, qua olim ad promontorium Palinurum oppressus et ad summum vitae discrimen adductus fui. — *Palinurus* notum in ora Lucaniae prope Veliam promontorium, naufragiis inprimis, quae crebro ibi ad latentes scopulos fieri solebant, infame, ab Aeneae gubernatore, *Palinuro*, ita dictum. Virg. Aen. VI. 381. *Sicula unda* latiore sensu pro: mari Tyrrheno, cuius pars certe Siciliam praeterlabitur. Caeterum huius periculi, cui poeta in mari expositus fuerit, nulla alibi fit mentio.

v. 29—36. In vestro comitatu periculosissima quaeque loca tam mari quam terra securo animo adibo, nec ullius barbarae gentis saevitiam ti-

Tentabo, et arentes arenas
Litoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et laetum equino sanguine Concanum;
Visam pharetratos Gelonos
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortes abdidit oppidis,
Finire quaerentem labores,
Pierio recreatis antro:
Vos lene consilium et datis, et dato

mebo. *Vtcunque*, quandocunque, dum; *insanientem*, ob ventorum furorem, quo mare ibi concitari solet; *Bosporum*, de Bosporo Thracio, navigantibus infestissimo, cf. supr. ad II, 13. 15. *tentabo*, eleganter pro: audacter adibo; *tentare* enim eleganter dicuntur, qui res periculosas cum audacia et fiducia quadam suscipiunt; — *arentes arenas*, arenosa deserta. — *Lit. Ass. viator*, h. e. iter pedestre faciens per arenarum acervos in Syria; *litus* enim iam, ut Graecorum *θίν*, de arenarum cumulis, sive coacervata arenae copia; vid. *Boett.* et *Mitsch.* ad h. l. — *Assyrii* pro: Syrii, ut saepe. Designari autem a poeta putant *Syriae Palmyrenae solitudines*, de quibus vid. Plin. V. 24. 25. — *Britann. hospit. feros*, nam, si verum est, quod Acron ad h. l. observat, Britanni immolare solebant hospites. — *laet. equ. sangu. Concan.*; de hoc barbaro more, quo Concani, Cantabriae in Hispania Tarraconensi populus, sanguinis equini potu delectati esse dicuntur, nihil quidem aliunde constat; sed cum Scythae, quibuscum multa, teste Strabone III. p. 165., communia habuere Cantabri, secundum Virg. Georg. III. 464. *lac concretum cum sanguine equino* potaverint, vel inde, quod Hor. de Concanis memorat, admodum fit probabile. — *Gelonos*, gentem Sarmaticam, amnem Borysthenem accolentes, *pharetratos*, similiter ad eorum feritatem designandam Virgilio Aen. VIII. 725. dicuntur *sagittiferi*. — *Scythicum amnem*, h. e. Tanain, pro Scythis, eius accolis.

v. 37 — 42. In vestro, o Musae, consortio Augusti quoque animus ex finiti belli laboribus reficitur, h. e. Augustus perfunctus belli laboribus animi recreandi causa literarum studia tractat. De opera in literarum studiis ab Augusto posita testis est Suetonius Vit. Oct. c. 84 et 85. — *altum*, longe super alios elatum, excelsum; Ovid. ex Pont. II. 3. 63. — *oppidis*, sc. coloniarum, quae praemii loco post bellum assignari solebant militibus; eleganter autem emeriti milites *oppidis abdi* dicuntur, quod ibi militiae officiis liberi adeoque a publica quasi luce remoti in otio delitescebant; similiter infr. Epist. I, 1. 5. gladiator rude donatus *agro abditus latere* dicitur; nec dissimili ratione apud Ciceronem p. Arch. 6. *literis se abdere* dicuntur, qui, fugientes quasi lucem publicam, in umbra et

Gaudetis, almae. Scimus ut impios
Titanas inmanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
Divosque mortalesque turbas
Imperio regit unus aequo.
Magnum illa terrorem intulerat Iovi
Fidens iuventus horrida brachiis,

otio literis tantum sibique vivunt. — *Pierio antro*, quem Musae amant, et artibus suis erudiunt, is una cum iis in amoenis recessibus, (qualis inter alios Musis fuit in antro quodam Pieriae, montis in Macedonia), versari et earum cantibus delectari fingitur. — *lene consilium*, respicitur clementia, qua post bella civilia inprimis prudenter Augustum potentiam suam temperasse constat. — *gaudetis*, dum Augustum studiose, quae datis ei consilia, exsequi videtis.

v. 42—48. Sententiarum nexus est fere hic: qui a Musis alieni sunt, insolentius se gerere et mitiora consilia spernere solent: satis enim constat, (*scimus ut*) quam graviter impia Titanum ausa ultus sit Iupiter, cett. Comparant cum h. l. Pindarum Pyth. VIII. de poenis, quae temeritatem et insolentiam maneant, pariter Gigantum exemplo usum; inprimis autem huc pertinet Pind. Pyth. I. 25. Caeterum, quod Illustrissimus *Heynius* in Not. ad Apollod. p. 67. observat, geminam de Titanum et Gigantum pugna fabulam seriores inprimis poetas ob magnam, quae inter utramque intercedit, similitudinem ita inter se confudisse, ut paene in unam conflueret, id in permixtis Titanum Gigantumque nominibus hic quoque tenendum est. — *impios*, impio ausu contra deos adeo assurgentes; *inmanem*, immani corporum mole se iactantem; *caduco*, decidente, deiecto, ut supr. II, 13. 11. *lignum caducum*. — pro *caduco* praeter omnem quidem necessitatem et Vett. Libb. auctoritatem, sed admodum ingeniose et praeclare ad rei imaginem tentabat *Bentleius*: *corusco*, proterve et indecenter hoc nomine a recentiore quodam Horatii editore derisus. — *inertem*, h. e. immobilem; similiter Horatius terram *brutam* dixit supr. I, 34. 9. ubi confer not. — *regna tristia*, Tartara. — *aequo*, miti et iusto.

v. 49—64. *terror. intul.*, supra II, 12. 7. *unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.* — *horrida*, refer ad externam Gigantum speciem, sive ad prodigiosa eorum corpora, multis brachiis horrentia; tribuuntur enim iis vel centum vel mille adeo manus (Ovid. Fast. V. 37.), unde dicti sunt πολυπήχεες, ἑκατόγχειρες. — *fidens brachiis*, ut apud Homerum Iliad. XII. 135. χείρεσσι πεποιθότες. *Fratresque*, Otus et Ephialtes, Aloidae, qui, ut Virgilius quoque Georg. I. 281. et 282. de his *coniuratis fratribus* canit: *Ter sunt conati inponere Pelio Ossam, Scilicet, atque Ossae frondosum involvere Olympum.* cf. Aen. VI. 580.

Fratresque tendentes opaco
Pelion inposuisse Olympo.
Sed quid Typhoeus, et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhoetus, evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax,
Contra sonantem Palladis aegida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Volcanus, hinc matrona Iuno, et,
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliae lavit

Adnumerantur autem nunc Otus et Ephialtes Gigantibus, quod his similia moliti sunt. Inter Gigantes Ephialtes quoque apparet apud Apollodor. I. 6. 2. —

v. 53. seqq. *Sed quid Typhoeus* cett. Sed ne Gigantum quidem ferocissimi Typhoeus, Mimas, Porphyrion, Rhoetus et Enceladus vim et potentiam Minervae, Vulcani, Iunonis et Apollinis sustinere potuerunt. — *Typhoeus* seu *Typhon*, (horrendae figurae monstrum, vid. Hesiod. Theog. 821. Apollodor. I. 6. 3.) quem alii post Gigantomachiam demum ab Iove, quem stolide petierat, deiectum et, Sicilia ei imposita, perdomitum esse narrant, iam, uti apud Pindarum Pyth. VIII. 20., inter Gigantes apparet. — *Mimas* inter Centauros quidem commemoratur apud Hesiod. Scut. Herc. v. 186., sed idem inter Gigantes quoque occurrit apud Euripid. Ion. 215. cf. Claud. Rapt. Proserp. III. 347. — *Porphyrion*, Gigas, terribili forma et saevitia inter caeteros princeps, unde Pindaro l. l. v. 22. *βασιλεὺς Γιγάντων* appellatur; *minac. statu*, terribili, quo ad pugnam procedebat, gradu; *status* in re gladiatoria de gradu, vel eo pedes sistendi modo, quo quis in pugna se adversario opponit; *minaci* refer ad terribilem vastissimi, quo Porphyrion imminebat, corporis adspectum. *Rhoetus*, cf. supr. ad II, 19. 23. *Enceladus*, diversus quidem a Typhoeo, sed cui pariter, ut illi, in pugna contra deos Sicilia sive Aetna superiniecta esse fingitur; Virg. Aen. III. 578. Quint. Calab. XIV. 582. Laus vero de hoc monstro devicto tribuitur Minervae; vid. Apollod. I. 6. 2. Euripid. Herc. Fur. 908. — *evols. trunc. iacul. audax*, Cl. *Mitsch.* explicat: „truncos arborum radicitus evolsos ad caelum audacter iaculans," quod paulo durius mihi videtur; malim equidem iungere *audax evolsis truncis*, h. e. ferox novo telorum suorum genere, evulsis nempe arborum truncis. — *sonantem aegida*, h. e. clypeum, cuius ipso sonitu terrorem incutiebat Minerva. — *possent*, efficerent, valerent. — *avidus*, sc. pugnae; Aeneas quoque apud Virg. Aen. XII. 430. pugnandi cupiditate flagrans *avidus pugnae* dicitur. *matrona*, ad Iunonis dignitatem refer. — *Qui rore* cett. Iam Apollinem, ut eius laudem, sicut Iovis v. 45 — 48., amplificet, a locis, quibus ille praeerat, vel ubi praesens numen suum declarabat, uberius, ut solent

Crines solutos, qui Lyciae tenet
Dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dî quoque provehunt
In maius, îdem odere vires
Omne nefas animo moventes.
Testis mearum centimanus Gyges
Sententiarum, notus et integrae
Tentator Orion Dianae
Virginea domitus sagitta.

poetae, designat. — *Castal.* — *Castalia,* fons in Parnassi iugo, Apollini sacer; fit autem huius fontis, ubi ut pulcher iuvenis promissos crines lavisse dicitur, ideo inprimis mentio, ut simul eum Musarum praesidem celebret; similiter Apollo infr. IV, 6. 26. *amne Xantho crines lavisse* fingitur. *Lyciae dumeta*, intellige Pataram, oppidum Lyciae, (unde statim ille *Patareus*) ubi Apollo, ut observat Servius ad Virgil. Aen. IV. 144., sex hiemalibus mensibus commorari solebat, uti sex mensibus aestivis in insula Delo, quae per *silvam natalem* designatur, unde *Delius.* — Per *dumeta* autem intellige regionem dumetis, vepribus et virgultis obsitam. Caeterum cum h. l. opportune comparant Pind. Pyth. I. 74.

v. 65 — 68. *Vis consil. exp. mol. ru. sua.* Comparant in hanc sententiam Eurip. ap. Stob. Floril. Grot. p. 207. Ῥώμη ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην. et Pindar. Pyth. VIII. 20. Βία δὲ καὶ μεγάλαυχον ἔσφαλεν ἐν χρόνῳ. — *temperatam*, sc. consilio. *idem odere vires*, Cl. *Mitsch.* comparat Euripid. Hel. 909. μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν. cf. eundem Orest. 705. — *vir. omn. nef. anim. mov.*, h. e. eos, qui vires haud consilio temperant, sed temere iis confisi nefanda quaevis moliuntur.

v. 69 — 80. Sensus: vera esse, quae dixi, probant exempla eorum, qui iam olim stolidae temeritatis et impiorum ausorum poenas dederunt, ut Gyges, Orion, Tityus et Pirithous. — *mearum sententiarum* pro vulgari: eorum, quae dixi et monui. — *Gyges*, centimanus, Caeli et Terrae filius, qui cum fratribus suis *Cotto* et *Briareo* a patre in Tartara detrusus, et inde ab Iove reductus ei in perdomandis Titanibus auxilio adfuisse perhibetur, (vid. Hesiod. Theog. 617. seqq.) iam, ut Briareus apud Virg. Aen. X. 565. seqq. cum Gigantibus permiscetur; cf. supr. ad v. 43. seqq. — *Orion*, notus venator, (vid. supr. II, 13. 39.) qui, cum libidinose sollicitasset Dianae pudicitiam, ab ea sagittis confossus esse dicitur; vid. *Hygin.* Fab. 195. et *Heyn.* Not. ad Apollodor. p. 53. — *notus*, famosus. — *tentator*, *tentare*, (Graecis πειρᾶν, vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. Dial. D. 6. T. I. p. 217.) de eo, qui pudicitiam puellis eripere tentat. — *iniecta monstris suis*, superiniecta monstrosis suis filiis; *partus*, eos, quos peperit; quod voces antecedentes *monstris*

Iniecta monstris Terra dolet suis,
Maeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Inpositam celer ignis Aetnen;
Incontinentis nec Tityi iecur
Relinquit ales, nequitiae additus
Custos: amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

CARMEN V.

Caelo tonantem credidimus Iovem
Regnare: praesens divus habebitur

suis magis explicat; *luridum* perpetuum rerum infernarum epitheton; — *nec pered. inposit. ignis Aetnen*, h. e. nec ignis, (quem vel Typhoeus vel Enceladus ex Aetnae cavernis evomere credebatur) consumere valet Aetnen ei impositam, pro vulgari: nec unquam e locis, ad quae detrusi scelerum suorum poenas luunt, se expedire vel liberare possunt. *Tityi*, cf. supr. ad II, 14. 8. — *incontinentis*, a turpi libidine haud se temperantis. *ales*, *nequit. addit. cust.* vultur, cui id datum est negotii, ut tanquam appositus custos assidue adsit Tityo, et eius iecur exedendo perpetratae nequitiae poenas ab eo exigat. — *Pirithoum*, Ixionis filium, quem una cum Theseo ad inferos Proserpinae inde rapiendae causa descendisse, et ibi, ut temeritatis suae poenam exsolveret, a Plutone saxis alligatum esse narrant; vid. Apollodor. II. 5. 12. et ibi *Heyn.* cf. Diod. Sic. IV. 63.

CARMEN V.

Laus Augusti, in qua extollenda hoc quoque carmen versatur, iam ea inprimis, quae V. C. DCCXXXIV. sub eius imperio facta sunt, complectitur. Illo anno scilicet Phraates, rex Parthorum, solo rumore, se bello ab Augusto petitum iri, ita perterritus esse traditur, ut ad gratiam apud Augustum ineundam captivos et signa militaria, (quae Crasso et Antonio ducibus perdiderant Romani,) iam saepius frustra repetita, nunc sponte remitteret. Quod cum Augusto esset gloriosissimum, et pro insigni de Parthis victoria tam ab ipso, quam ab omnibus Romanis haberetur, vid. Dio LIV. 8. Horatius *Augustum, tanquam praesentem Romanae gentis deum*, qui iam tum graves Persas imperio adiecerit, in hoc carmine celebrat. Iam vero cum simul *Britannorum imperio adiectorum* mentionem faciat, in eundem annum incidere videtur, quod de Britannia, iam tum maximam partem per dynastarum quorundam studia Romanorum imperio adiecta, scribit Strabo IV. p. 138. οἰκείαν σχεδὸν παρεσκευάσαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον. Totam enim insulam sub Claudio demum in Romanae provinciae formam redactam esse satis constat. — Vnde ornatum et gra-

Augustus, adiectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit? et hostium —

vitatem carmini suo peteret, non longe circumspiciendum fuit poetae. Graviter enim, quod ipsius rei ferebat narratio, pudendam istam militum Romanorum ignaviam et impietatem in patriam, qua non eripi sibi solum passi essent signa militaria, sed coniugio adeo in captivitate apud Parthos se iunxissent cum mulieribus barbaris, carpenti et abominanti sponte ea, quae Regulus olim de captivis iudicaverat, succurrere debebant. Itaque ut Reguli de captivis iudicium eo attentius ex ipsius quasi ore audiatur, sistit eum in consilio Senatus Romani praesentem, et ea ipsa, quae missus a Carthaginiensibus contra eos suasisse dicitur, verbis gravissimis pronunciantem; quo nihil ad animos priscae virtutis et patriae amore inflammandos fingi et adhiberi ab Horatio potuit efficacius.

v. 1 — 4. *Caelo tonantem* cett. sensus: quemadmodum credere solemus, Iovem regnare in caelo, quod ibi movet tonitrua, ita nunc Augustus, quod potentia sua Britannos et Persas Romanorum imperio adiecit, tanquam praesens deus regnum suum in terris habere credetur. — De eo, quod Hor. ad Augusti maiestatem et potentiam magnifice extollendam bipartitum quasi ei cum Iove regnum, huic quidem in caelo, illi in terris assignat, cf. supr. I, 12. 57. et 58. et ibi not. — *credidimus*, ἀορίστως, pro: credere solemus. — *tonantem*, per tonitrua enim regnum suum declarare putabatur Iupiter; hinc supr. Hor. I. I. *Tu gravi curru quaties Olympum*, pro vulgari: tu regnabis in caelo; — *praesens Divus*, qui se conspiciendum praebet in terris, qui praesentia sua in terris numen suum declarat; opponitur enim *Iovi in caelo regnanti*. — *adiect Britann. imper. grav. Pers.* rem auget, ut poeta; vid. argum., nam neque Britanni, neque graves Persae (h. e. Parthi, Romano nomini infestissimi, cf. supr. I, 2. 22.) tum vere et plane in Romanorum potestatem redacti fuerant.

v. 5 — 11. Vix rem de remissis nunc a Phraate signis Romanorum militaribus et captivis tangere poterat poeta, quin eius animum simul de ignominia ista Romanae gloriae inusta subiret indignatio. Huic igitur primum morem gerit, et postquam gravius in eos, quorum ignavia tam turpiter contaminata sit vetus Romanorum gloria, invectus est, opportune in rem suam illustre Reguli exemplum tractat. — Haec omnia autem quo magis ad antiquae virtutis studium excitandum spectant, eo suavius Augustum, cuius gratiam satis aperte poeta in hoc carmine captat, delectare debebant. — *Mil. Crass. coniug. barb. turp. mar. vixit?* Hoccine a se impetrare potuerunt milites Crassi, ut in captivitate apud Parthos patriae suae plane obliti ignominiosum cum feminis barbaris inirent coniugium? Interpretes iungunt: *maritus barbarae coniugis*, et explicant: maritus barbarae coniugis, vel ad *barbara coniuge* supplent; ducta; neutrum fert latinitas, iunge: *turpis coniuge barbara*, h. e. infamis et ignominia affectus bar-

Pro Curia, inversique mores! —
Consenuit, socerorum in arvis,
Sub rege Medo, Marsus et Appulus
Anciliorum et nominis et togae
Oblitus, aeternaeque Vestae,
Incolumi Iove, et urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Foedis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in aevum,

bara coniuge; sic supr. I, 37. 10. viri foedo morbo infames dicuntur: *viri morbo turpes.* — *vixit*, observa huius verbi vim pro: vivere potuit, nec mortem potius eiusmodi vitae ignominiosae praetulit? — *Pro Curia, invers. mor.* Ah quam turpiter antiqua Senatus Romani auctoritas et antiquus Romanae virtutis honor pollutus est! — Cui non in mentem venit illud Ciceronis: *o tempora, o mores!* — *Consen. soc. in arvis*, en dedecus militis Romani, apud gentem barbaram in bono otio agrorum dotalium cultui, ut omnem vitam ibi consumat, intenti! — *Medo*, Parthico. — *Marsus et Appulus*, ergo ii adeo milites, quorum fortitudinis laus apud exercitum Romanum alias fuit maxima; hoc nomine supr. II, 20. 18. laudatur *Marsa cohors;* et Virgil. Georg. II. 167. Marsos *genus acre virûm* vocat. — *anciliorum*, h. e. imperii, quod *ancilia* aeternitatis suae pignora haberet; e duodecim autem illis scutis, quae a Graeca voce ἀγκύλος, ob incurvatam et sinuatam eorum formam dicta sunt *ancylia*, unum inprimis, quod Numa ab Egeria sibi missum esse finxerat, ideo a Romanis religiosissime cultum esse constat, quod, ubi illud esset, ibi summa imperii fore putabatur. — *togae*, quam antea ut Romanus, tanquam Romanae dignitatis et libertatis insigne, gesserat. — *Incolum. Iov. et urb. Rom.* praecipue cum sub Iovis tutela Capitolium et urbs incolumitate sua adhuc gaudeat; — per *Iovem* designatur Iupiter Capitolinus, et is pro ipso *Capitolio* dictus est.

v. 13 — 24. *Hoc caverat mens prov. Reg.* cett. Sensus et nexus: eiusmodi dedecus, (*hoc*) quod nempe reductis in patriam ignavis militibus admittitur, prudenter olim averterat Regulus, dum captivos neutiquam in patriae damnum redimendos, sed sine omni miseratione hosti relinquendos esse censuit. — Rem notam de Regulo Cic. Offic. I. 13. breviter narrat sic: *Regulus primo bello Punico captus a Poenis cum de captivis commutandis Romam missus esset, iurassetque se rediturum; primum ut venit, captivos reddendos in Senatu non censuit; deinde cum retineretur a propinquis et amicis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere.* — Quod ad comparationem captivorum nunc sponte a Phraate remissorum cum iis, quorum vel commutandorum vel redimendorum causa Romam a Carthaginiensibus missus fuerat Regu-

Si non periret inmiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Adfixa delubris, et arma
Militibus sine caede, dixit,
Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero:
Portasque non clusas, et arva
Marte coli populata nostro.

lus, attinet, fuit quidem non una eademque utrorumque conditio, sed una eademque causa, qua iustam utrique contra se moverant indignationem. Neutri enim ut homines ignavi turpem captivitatem honestae morti, sed ut viri fortes honestam mortem turpi captivitati praeferre debuerant. — *Hoc*, ne hoc fieret, scilicet ne pudendae ignaviae milites reducerentur in patriam. — *mens provida Reguli*, prudens consilium Reguli, providentis nempe, quam perniciosa futura sit reipublicae ignavorum militum redemtio. — *Dissent. condit. foed. et exempl.* cett. dum foedas de redimendis captivis conditiones dissuadebat, easque, tanquam exemplum, vim perniciosam apud posteros habiturum, reiiciendas esse censebat. — *Foedis*, aequiores quoque illas conditiones, quas de captivis vel commutandis vel redimendis Carthaginiensium nomine nunc ferebat Regulus, ideo vocat *foedas*, quod omnes, qui non mortem captivitati praetulerint, foedae ignaviae milites habet, et proinde quasque de his redimendis latas conditiones, ut rem foedam et pessimi exempli, damnat. — Sed ne forte Regulum foedae istius captivitatis, de qua sermo est, consortem ita loqui et suadere mireris, imperatoris fortunam non a sola ipsius, sed a communi militum virtute pendere, cogita. Nam si fortissimum ducem Regulum secuti fuissent milites, quis eum non una cum illis in media hostium agmina irrupturum, et honestam pro patria mortem longe foedae captivitati antepositurum fuisse sibi non persuadeat? — *Si non periret*, si redimeretur, nec potius periret, h. e. repudiata eorum redemtione hostium arbitrio relinqueretur. — *Signa et arma adfixa delubris*, veteres enim, ut satis constat, spolia hostium ut ἀναθήματα in templorum fastigiis suspendere solebant. — *sine caede*, graviter de militibus ignavis, qui nec hostem caedunt, nec ab eo caeduntur, sed sine caede statim hosti se dedunt. — *civium tergo libero*, pro vulgari: tergo liberorum civium; quod autem Regulus se liberos cives Romanos manibus in tergum revinctis vidisse ait, id cum contumeliosissimum haberetur, ad Romanorum animos exacerbandos egregie accommodatum est. — *Portasque non clus. et arv. col.* vulgarem sententiam: „et Carthaginienses, nihil Romanos curantes, in summa securitate vivere," apta securitatis imagine adumbravit; ubi enim urbis alicuius incolae hostem non timent, ibi apertis portis libere et secure agris colendis operam dare solent. Infra in Epist. ad Pis. v. 199. *apertis otia portis.* — *populata Marte nostro*, Regulus enim ante ignominiosam illam cladem, quam

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco,
Nec vera virtus, quum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus;
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.

militum suorum ignavia accepit, splendide Carthaginienses vicerat, et eorum agros usque ad Carthaginis fere muros depopulatus fuerat.

v. 25 — 36. *scilicet*, eleganter hac particula utuntur, qui, quod ita esse, vel futurum esse, vel fieri omnino posse negant, cum sarcasmo quodam affirmant. — *auro repensus*, exquisitius pro: auro appenso redemtus. — *Flagitio additis damnum*, h. e. flagitium ab ignavis militibus in patriam commissum augebitis damno, si eos redimitis; *damnum* autem tam in redemtionis pretio, quod perdatur, quam in timenda ab hoc pravo exemplo antiquae virtutis corruptela ponendum est. — *Nequ. amiss. col. Lan. ref. med. fuc. Nec cett.* Vulgarem sententiam: „Quemadmodum lanae tinctae non restitui potest pristinus color vel candor, ita nec virtus in animum semel corruptum redit," vel brevius: „non elui potest ex animo vitium, quo semel ille imbutus vel infectus est," egregie poeta exornavit. — *medicat.* — *medicare*, ut φαρμάσσειν apud Graecos, passim pro: tingere, inficere; sic *medicatum vellus ahenis* apud Ovid. Rem. Am. 707. — *fuc.* — *fucus* (φῦκος) herba marina, cuius succo lana, purpura tingenda, primum imbui (*an- gegründet zu werden*) solebat, ut sic tam accipiendo quam firmiter tenendo colori purpureo praepararetur; vid. *Boettig.* ad h. l. et quos laudat *Gesn.* ad Quinct. p. 684. et *Beckmanni Beiträge zur Geschichte der Erfind.* T. I. p. 336. seqq. Eodem sensu *venenum* infr. Epist. II, 1. 207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.* — *refert*, denuo ostendit, recipit. — *amissos colores*, candorem puta. — *curat reponi deterior.* redire cupit in pectora eorum, qui deteriores facti sunt; sententia: qui semel a verae virtutis studio recesserunt, et ignavia se corrumpi passi sunt, ii nunquam ad bonam frugem se recipient, sed pro perditis habendi sunt. *curat reponi*, pro vulgari: se reponi patitur. — *Si pugnat extricata* cett. sensus: si fieri potest, ut cerva retibus expedita timiditatem suam deponat, et forte animal evadat; tum fieri quoque posse crediderim, ut milites nostri ignavi, qui se capi et vinciri passi sunt ab hostibus, evadant viri fortes, et novo praelio Carthaginienses vincant. *se credid. hostibus*,

Si non periret inmiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Adfixa delubris, et arma
Militibus sine caede, dixit,
Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero:
Portasque non clusas, et arva
Marte coli populata nostro.

lus, attinet, fuit quidem non una eademque utrorumque conditio, sed una eademque causa, qua iustam utrique contra se moverant indignationem. Neutri enim ut homines ignavi turpem captivitatem honestae morti, sed ut viri fortes honestam mortem turpi captivitati praeferre debuerant. — *Hoc*, ne hoc fieret, scilicet ne pudendae ignaviae milites reducerentur in patriam. — *mens provida Reguli*, prudens consilium Reguli, providentis nempe, quam perniciosa futura sit reipublicae ignavorum militum redemtio. — *Dissent. condit. foed. et exempl.* cett. dum foedas de redimendis captivis conditiones dissuadebat, easque, tanquam exemplum, vim perniciosam apud posteros habiturum, reiiciendas esse censebat. — *Foedis*, aequieres quoque illas conditiones, quas de captivis vel commutandis vel redimendis Carthaginiensium nomine nunc ferebat Regulus, ideo vocat *foedas*, quod omnes, qui non mortem captivitati praetulerint, foedae ignaviae milites habet, et proinde quasque de his redimendis latas conditiones, ut rem foedam et pessimi exempli, damnat. — Sed ne forte Regulum foedae istius captivitatis, de qua sermo est, consortem ita loqui et suadere mireris, imperatoris fortunam non a sola ipsius, sed a communi militum virtute pendere, cogita. Nam si fortissimum ducem Regulum secuti fuissent milites, quis eum non una cum illis in media hostium agmina irrupturum, et honestam pro patria mortem longe foedae captivitati antepositurum fuisse sibi non persuadeat? — *Si non periret*, si redimeretur, nec potius *periret*, h. e. repudiata eorum redemtione hostium arbitrio relinqueretur. — *Signa et arma adfixa delubris*, veteres enim, ut satis constat, spolia hostium ut ἀναθήματα in templorum fastigiis suspendere solebant. — *sine caede*, graviter de militibus ignavis, qui nec hostem caedunt, nec ab eo caeduntur, sed sine caede statim hosti se dedunt. — *civium tergo libero*, pro vulgari: tergo liberorum civium; quod autem Regulus se liberos cives Romanos manibus in tergum revinctis vidisse ait, id cum contumeliosissimum haberetur, ad Romanorum animos exacerbandos egregie accommodatum est. — *Portasque non clus. et arv. col.* vulgarem sententiam: „et Carthaginienses, nihil Romanos curantes, in summa securitate vivere," apta securitatis imagine adumbravit; ubi enim urbis alicuius incolae hostem non timent, ibi apertis portis libere et secure agris colendis operam dare solent. Infra in Epist. ad Pis. v. 199. *apertis otia portis.* — *populata Marte nostro*, Regulus enim ante igneminiosam illam cladem, quam

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco,
Nec vera virtus, quum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus;
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.

militum suorum ignavia accepit, splendide Carthaginienses vicerat, et eorum agros usque ad Carthaginis fere muros depopulatus fuerat.

v. 25 — 36. *scilicet*, eleganter hac particula utuntur, qui, quod ita esse, vel futurum esse, vel fieri omnino posse negant, cum sarcasmo quodam affirmant. — *auro repensus*, exquisitius pro: auro appenso redemtus. — *Flagitio additis damnum*, h. e. flagitium ab ignavis militibus in patriam commissum augebitis damno, si eos redimitis; *damnum* autem tam in redemtionis pretio, quod perdatur, quam in timenda ab hoc pravo exemplo antiquae virtutis corruptela ponendum est. — *Nequ. amiss. col. Lan. ref. med. fuc. Nec* cett. Vulgarem sententiam: „Quemadmodum lanae tinctae non restitui potest pristinus color vel candor, ita nec virtus in animum semel corruptum redit,“ vel brevius: „non elui potest ex animo vitium, quo semel ille imbutus vel infectus est,“ egregie poeta exornavit. — *medicat.* — *medicare*, ut φαρμάσσειν apud Graecos, passim pro: tingere, inficere; sic *medicatum vellus ahenis* apud Ovid. Rem. Am. 707. — *fuc.* — *fucus* (φῦκος) herba marina, cuius succo lana, purpura tingenda, primum imbui (*aus: gegründet zu werden*) solebat, ut sic tam accipiendo quam firmiter tenendo colori purpureo praepararetur; vid. *Boettig.* ad h. l. et quos laudat *Gesn.* ad Quinct. p. 684. et *Beckmanni Beiträge zur Geschichte der Erfind.* T. I. p. 326. seqq. Eodem sensu *venenum* infr. Epist. II, 1. 207. *Lana Tarentino violas imitata* *v e n e n o*. — *refert*, denuo ostendit, recipit. — *amissos colores*, candorem puta. — *curat repon. deterior.* redire cupit in pectora eorum, qui deteriores facti sunt; sententia: qui semel a verae virtutis studio recesserunt, et ignavia se corrumpi passi sunt, ii nunquam ad bonam frugem se recipient, sed pro perditis habendi sunt. *curat reponi*, pro vulgari: se reponi patitur. — *Si pugnat extricata* cett. sensus: si fieri potest, ut cerva retibus expedita timiditatem suam deponat, et forte animal evadat; tum fieri quoque posse crediderim, ut milites nostri ignavi, qui se capi et vinciri passi sunt ab hostibus, evadant viri fortes, et novo praelio Carthaginienses vincant. *se credid. hostibus*,

Hic, unde vitam sumeret, inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!
Fertur pudicae coniugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse voltum:
Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor numquam alias dato,
Interque maerentes amicos
Egregius properaret exsul.
Atqui sciebat, quae sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen

sc. deditione. *restrictis*, retortis (cf. v. 22.) et in tergum vinctis. — *iners*, de homine lenti animi, qui contumelia non afficitur.

v. 37 — 40. *Hic, und. vit. sum.*, *inscius*, ignavus iste, qui omnem salutis spem in sola virtute et armis ponendam esse haud didicerat. — Romanus enim miles sentire debebat, ut Aeneas apud Virg. Aen. II. 353. 4. *Moriamur, et in media arma ruamus; Vna salus victis, nullam sperare salutem.* — *Pacem duello miscuit*, dum iste, ubi pugnare debuerat, de vita sibi condonanda cum hoste egit. — *probr. alt. Ital. ruin.* Carthago, dum imperium Romanum probrosa militum ignavia destruitur, eo altius caput suum extollit.

v. 41 — 48. *ut capitis minor*, ut homo, qui captivitate non solum liberi civis iura amisit, sed servus adeo factus est; dicebantur eiusmodi homines *deminuti capite*, (vid. Liv. XXII. 60. ubi Manlius captivos, ut redimerentur, ab Hannibale missos, ut *deminutos capitis*, *abalienatos iure civium et servos Carthaginiensium*, haud redimendos esse censet) et ipsa eorum conditio *capitis deminutio*, quae fuit triplex, *maxima* quidem, ut Reguli nostri *capitis deminutio*, cum cives captivitate vel alio modo non solum civitatem et libertatem perderent, sed adeo servi fierent; *minor* vel *media*, cum civium tantum ius amitterent; *minima*, cum, pristinae familiae iure amisso, adoptione in aliam transirent; *ab se removisse*, ne ut servilis conditionis homo eos quasi contaminaret osculando vel contingendo. — *viril. torv. hum. pos. vult.* en praeclaram magni Romani imaginem! Regulus, ipse captivus, ne captivi redimantur, Senatui Romano auctor, cum senatores de capiendo consilio fluctuare et cunctari videt, generosius indignatur, et hanc indignationem iam non verbis, sed vultu humi deiecto viriliter prodit! — *nunquam alias dato*, quale nullus unquam in suam ipsius perniciem tam generoso animo dedit. — *egregius*, h. e. egregii et singularis exempli.

v. 49 — 56. *Atqui scieb., quae sibi barb. tort. par.* Cic. Offic. III. 27. *Nec vero ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et ad exquisita*

Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedaemonium Tarentum.

CARMEN VI.

AD ROMANOS.

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,

supplicia proficisci. Respicit scilicet Horatius crudelissima illa supplicia et tormenta, quibus Regulus, cum Carthaginem reversus esset, affectus et necatus esse traditur; quorum descriptionem lege apud Sil. Ital. VI. 539. seqq. — Extitere autem post *Palmerium* in *Exercit. ad App.* (cf. edit. *Schweigh.* Vol. III. p. 392.) plures, qui vulgarem de Reguli suppliciis narrationem in dubitationem vocarent, et totam rem ad invidiam contra Carthaginienses augendam confictam esse contenderent; vide inprimis, quae nuperrime docte et copiose de hac re disputavit Cl. *Ruperti* ad Sil. Ital. l. l. p. 395. seqq. — *Quam si client.* cett. quam si, ut causarum aliquis patronus, causa tandem, quam non sine magna molestia pro clientibus suis defendendam susceperat, diiudicata, animi sui reficiendi causa in amoenissimam quandam regionem rusticatum iret. — *longa,* et proinde eo molestiore et maiore cum taedio coniuncta. — *Venafran. in agros*, in Campania sitos, pro quaque alia amoeniore regione. — *Lacedaem. Tarent.* cf. supr. II, 6. 11 et 12.

CARMEN VI.

Ad licentiores, quibus tum temporis praecipites in perniciem agi coeperant Romani, mores, pertinebat inprimis deorum contemtus et vita libidinosior. Ab hac igitur perniciosissima morum corruptela dum populares suos avocare studet in hoc carmine poeta, primum deos, quorum cultum adhuc neglexerint, non solum variarum, quas iam experti sint, calamitatum auctores fuisse, sed eosdem multo graviora mala, nisi refectis eorum templis ad pristinum pietatis exercitium redierint, iis immissuros esse ostendit; deinde, ut flagitiorum, quibus libere nunc polluantur, turpitudinem iis ante oculos ponat, tam inhonestas, quibus puellae a tenera inde aetate ad libidinem iuvenes pellicere soleant, artes, quam infamia, quae licentius nunc a nuptis admittantur, describit adulteria; denique, ut cum pudore intelligant, quantum a maiorum suorum indole et virtutibus degeneraverint, breviter, quales illi nati et educati fuerint, commemorat. — Augusti quidem in toto hoc carmine nulla facta est mentio, sed cum illud,

Aedesque labentes Deorum, et
Foeda nigro simulacra fumo.
Dîs te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dî multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.
Iam bis Monaeses et Pacori manus
Non auspicatos contudit inpetus

eo ipso tempore scriptum esse videatur, quo Augustus ad deorum cultum, qui tum frigebat, in civium animis refovendum *aedes sacras*, ut scribit Sueton. Aug. c. 30. *vetustate collapsas, aut incendio absumtas refecit*, et ad compescendam liberae Veneris licentiam legem *Iuliam de adulteriis* et legem *Papiam Poppaeam de maritandis ordinibus* cett. dedit; Horatium, ut in aliis carminibus Augusti virtutem *bellicam*, ita in hoc virtutem eius *civilem* celebrare voluisse, haud improbabile est.

v. 1 — 4. *Delicta maiorum*, ab impiis patribus, in bellis civilibus inprimis, contra deos et patriam perpetrata. *inmeritus*, h. e. innocens, integer; nam *Diespiter neglectus*, ut supr. Carm. III, 2. 30. dicitur, *saepe incesto addidit integrum*, ubi cf. not. et supr. I, 28. 30. — *templa refeceris*, infr. Sat. II, 2. 104 — 5. *quare templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, carae Non aliquid patriae tanto emetiris acervo?* — *aedes deorum*, intellige delubra, quae passim cum templis coniungi solent. — *labentes*, prae vetustate desidentes et ruinam minantes, quoniam earum reficiendarum nulla adhuc habita fuerat ratio. — *foeda nigr. fum.* foede inquinata et decolorata fumo, sc. quem flamma thuris, quod in templis adolebatur, sursum mittebat; ritus igitur ille, quo deorum simulacra stato quotannis die lavari solebant, intermissus fuerat; de quo *Spanhemius* ad Callimachi Hymn. in Lavacr. Pall. erudite more suo disputat.

v. 5 — 8. *Dîs te min. qu. ger. imp.* nam tum demum, cum deorum potentiae te submittis, h. e. deos pie colis, firmum, quod tenes, erit imperium; sententia gravissima! in quam Cic. de Harusp. Resp. 9. *Pietate ac religione, atque hac una sapientia, qua Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.* et Camillus apud Liv. V. 51. *Intuemini horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas; invenietis omnia prospere evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus.* — *Hinc omne princip., huc ref. exit.* in omnibus rebus tam suscipiendis quam perficiendis deorum habenda est ratio. *refer* per zeugma proximo nomini *exitum* accommodatum est, ad *principium* supple: repete. — *neglecti*, cf. supr. 2. 30.

v. 9 — 12. *Iam bis Monaes. et Pacor. man.* cett. bis nempe Romani a Parthis fusi sunt; primum quidem duce Crasso, quem maiore exercitus Romani parte interemta (vid. Vell. Pat. II. 46.) vicit dux Orodis, *Monaeses*, qui vulgo ab historiarum scriptoribus *Surena* appellatur; fuit scilicet *Surena*, ut recte hanc dif-

Nostros, et adiecisse praedam
 Torquibus exiguis renidet.
Paene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops:
 Hic classe formidatus, ille
 Missilibus melior sagittis.
Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere, et genus, et domos:
 Hoc fonte derivata clades

ficultatem historicam iam expedierunt Interpp., titulus, quo summus dux apud Parthos insigniri solebat; deinde duce Antonio, cuius exercitus, postquam eius legatus Didius Saxa a Pacoro, regis Orodis filio fortissimo, antea victus fuerat, vid. Dio XLVIII. 24. seqq. sub ipsius deinceps imperio paene deletus est; vid. Dio XLIX. 24. seqq. — *Non auspic. cont. inpet.* temeritatem nostram, qua inauspicato et praeter deorum voluntatem Parthos aggredi ausi sumus, graviter ulta est Pacori manus; — *inauspicatos*, Crasso certe multa prodigia, quae funestas huius belli clades portenderent, oblata esse dicuntur; vid. Val. Max. I. 6. 11. Flor. III. 11. — *et adiec. praed. torq. exig. renidet*, et Parthus animi sui voluptatem, quod praedam Romanis detractam exiguis torquibus suis adiecit, laeto risu declarat; per *praedam* intellige torques ampliores et pretiosiores, quales Romanos, equites inprimis, gestasse constat; cf. Sil. Ital. XV. 256. — *renid.* verbum *renidere* hominis suaviter ridendo os diducentis speciem bene pingit; cf. ad Catull. XXXIX. 2.

v. 13 — 16. *seditionibus*, bellis domesticis. *Dacus*, refer ad bellum, quod Romano imperio, ad se et Cleopatram transferendo, paravit Antonius; in eius exercitu enim fuerunt, quos sibi adiunxerat, (vid. Dio LI. 22.) *Daci*, gens bellicosissima et Romanis infestissima; cf. supr. I, 35. 9. — *Aethiops*, per Aethiopes (licet ad *Aethiopiae* quoque proprie sic dictae terminos potestatem suam prorogavit Antonius, vid. Plutarch. in vit. Anton. p. 945.) iam designantur Aegyptii, quod satis docent verba sequentia: *Hic classe formidatus*, h. e. timendus horrendae magnitudinis classe illa, quam contra Romanos Cleopatram instruxisse constat; cf. Virg. Aen. VIII. 688. seqq. — *melior*, exercitatior, praestantior.

v. 17 — 20. Notat et perstringit nunc poeta libidinosam Romanorum vitam, ad quam perstringendam periculi, a flagitiosa Antonii et Cleopatrae consuetudine Romano imperio imminentis, commemoratione commode sibi viam muniverat. — *Fecunda culp. saec.* aetas nostra, tanquam fecunda flagitiorum mater, h. e. flagitia aetate nostra increbrescentia; similiter *saeculum bonis artibus ferax* dixit Plinius Ep. IV. 15. 8. — *nuptias*, matrimoniorum iura et sanctitatem; *genus*, h. e. liberos, qui, quod parentes vitia sua iis inserunt, *inquinari* dicuntur; in sententiam, vitia parentum in liberos propagari, veterum scriptorum exempla congessit ad h. l. *Mitsch.* — *domos*, familiarum propaginem, nepotes. Sic *domus Assarici* apud Virgil. Aen. I.

In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus:
Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit,
Cui donet inpermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis;
Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,

284. de eius propagine, Romanis. — *in patriam populumque*, pro vulgari: in salutem cum publicam, tum privatam; sic *Bentleii*, de otiosa eiusdem notionis repetitione solliciti, correctio: *Inque patres populumque* haud necessaria est. — *derivata fluxit*, elegantius pro vulgari: derivata est. Caeterum de insigniter aucto apud Romanos moechorum numero queritur quoque Catullus Carm. CXIII.

v. 21 — 24. *Motus Ionicos*, h. e. lascivos. Iones enim cum ad vitam molliorem et libidinem procliviores essent, eorum protervi et ad libidinem excitandam compositi mores in proverbium abierunt; hinc Ἰωνικὴ ὄρχησις, h. e. saltatio lasciva, apud Athen. I. 19. p. 22. et διακινεῖν Ἰωνικῶς apud Aristoph. Concion. 913. et Thesmoph. 170. ubi Scholiast. τὸ Ἰωνικῶς explicat ἁβρῶς, τρυφερῶς. — *motus* pro saltatione, ut *moveri* pro saltare, cf. infr. ad Epist. ad Pis. v. 214. — *doceri*, sc. a pantomimis, histrionibus, vel *lateris artificibus*, ut eiusmodi nequitiae magistros appellat Ovid. Art Am. III. 351. ubi vid. *Burm.* — *gaudet*, vi libidinis nempe a parentibus insitae stimulante. — *fingitur artibus*, se componit ad eas artes, quibus libidinosos ad libidinis fructus apud se capiendos pelliciat. *artibus* est casus tertius. *de tenero ungui*, ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Egregie ad rem Cl. *Mitsch.* cum Horatio comparat Epigramma Automedontis Anth. Graec. T. II. carm. 3. p. 191. (edit. *Iacobs.*) ubi Asiatica saltatrix sic describitur: Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις Σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων, Αἰνέω, οὐχ ὅτι πάντα παθαίνεται, οὐδ' ὅτι βάλλει Τὰς ἁπαλὰς ὧδε καὶ ὧδε χέρας· cf. Animadv. *Iacobs.* Vol. II. P. II. p. 129.

v. 25 — 32. *Mox*, coniux nempe facta; *inter mariti vina*, in compotatione, cui maritus interest; *cui donet inperm. gaud.* cui furtim sui copiam faciat; — *gaudia*, de libidinis fructu passim; *raptim*, furtim, ne maritus forte interveniat, commodo temporis momento utens. — *luminibus remotis*, tenebrae enim alias furtivos amores celare solent. — *coram non s. consc. mar.* coram convivis nec inscio marito; eiusmodi maritus apud Iuven. I. 55. *ad calicem vigilanti stertere naso* dicitur. — *institor*, cui a mercatore id datur negotii, ut merces ostiatim ven-

Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emtor.
Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos

les circumferat, mercatoris administer; iam vero cum temporibus liberae reipublicae ipsa mercatura honesto cive Romano indigna haberetur, nec nisi a faece plebis libertinisque exerceretur; mulier sane, institoris adeo libidini morem gerens, turpissimi flagitii culpam contrahere debebat; hinc Horatius infr. Epod. XVII. 20. contumeliose de Canidia: *Amata multum nautis et institoribus.* — *Seu nav. Hisp. magister*, seu ipse mercator; ideoque sine omni discrimine, sive famulus sive dominus se ei offerat adulterum; *magister navis* alias est navarchus, sed cum h. l. *institori* opponatur, ipse dominus navis, naviculator vel mercator intelligendus est. — *Hispanae*, pro quavis navi mercatoria; mercatores enim Romani in Hispania inprimis quaestum facere solebant. — *dedec. pret. emtor*, pretium pro turpi libidinis fructu solvens.

v. 33 — 44. Eiusmodi flagitiosis parentibus haud orta est olim illa pubes, quae in bello Punico primo mare Siculum Carthaginiensium sanguine infecit, et Pyrrhum, Antiochum, Hannibalemque vicit, sed prognata est ruri a robustis parentibus, qui eam mature duros in agris labores sustinere docuerunt cett. — *infec. aequ. sangu. Punico*, tres nobilissimas illas pugnas navales respicit, quibus Carthaginienses in bello Punico primo a Romanis ad Aegates ducibus Duilio et Lutatio Catulo splendide victi sunt; cf. supr. II, 12. 3. *Pyrrhum*, Epirotarum regem et Tarentinorum socium, a Curio et Fabricio perdomitum. Flor. I. 18. *Antiochum*, regem Syriae, a Romanis, quos ab Hannibale sollicitatus bello petierat, primum mari duce Aemilio Regillo, deinde terra ab Acilio Glabrione et Corn. Scipione debellatum; *ingentem*, ad eius nominis et potentiae magnitudinem designandam. — *Hannibalem dirum*, similiter infr. IV, 4. 42. Hannibal ob diras iras, quas contra Romanos conceperat, *dirus Afer* vocatur. — *mascula*, robusta, valida. *versare glebas ligonibus*, ornate pro vulgari: fodere, quod Virgilius in loco illo de veteri Italiae disciplina suavissimo Aen. IX. 608. simili ornatu dixit *terram rastris domare.* Opportune Cl. *Mitsch.* in Analect. ad Horat. p. 705. cum Horatio comparat Columell. de Re. R. L. I. Praef. §. 17. — *Sabellis*, h. e. Sabinis; apud Sabinos enim severa illa disciplina, de qua sermo est, vel maxime viguit; cf. Virgil. Georg. II. 167. seqq. — *fustes*, armenta. *sever. matr. ad arbitr.* en egregium severae disciplinae exemplum, ubi ad

In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus:
Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit,
Cui donet inpermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis;
Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,

284. de eius propagine, Romanis. — *in patriam populumque*, pro vulgari: in salutem cum publicam, tum privatam; sic *Bentleii*, de otiosa eiusdem notionis repetitione solliciti, correctio: *Inque patres populumque* haud necessaria est. — *derivata fluxit*, elegantius pro vulgari: derivata est. Caeterum de insigniter aucto apud Romanos moechorum numero queritur quoque Catullus Carm. CXIII.

v. 21 — 24. *Motus Ionicos*, h. e. lascivos. Iones enim cum ad vitam molliorem et libidinem procliviores essent, eorum protervi et ad libidinem excitandam compositi mores in proverbium abierunt; hinc *Ἰωνικὴ ὄρχησις*, h. e. saltatio lasciva, apud Athen. I. 19. p. 22. et *διακινεῖν Ἰωνικῶς* apud Aristoph. Concion. 913. et Thesmoph. 170. ubi Scholiast. *τὸ Ἰωνικῶς* explicat *ἁβρῶς*, *τρυφερῶς*. — *motus* pro saltatione, ut *moveri* pro saltare, cf. infr. ad Epist ad Pis. v. 214. — *doceri*, sc. a pantomimis, histrionibus, vel *lateris artificibus*, ut eiusmodi nequitiae magistros appellat Ovid. Art Am. III. 351. ubi vid. *Burm.* — *gaudet*, vi libidinis nempe a parentibus insitae stimulante. — *fingitur artibus*, se componit ad eas artes, quibus libidinosos ad libidinis fructus apud se capiendos pelliciat. *artibus* est casus tertius. *de tenero ungui*, *ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων*. Egregie ad rem Cl. *Mitsch.* cum Horatio comparat Epigramma Automedontis Anth. Graec. T. II. carm. 3. p. 191. (edit. *Iacobs.*) ubi Asiatica saltatrix sic describitur: *Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις Σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων, Αἰνέω, οὐχ ὅτι πάντα παθαίνεται, οὐδ᾽ ὅτι βάλλει Τὰς ἁπαλὰς ὧδε καὶ ὧδε χέρας*· cf. Animadv. *Iacobs.* Vol. II. P. II. p. 129.

v. 25 — 32. *Mox*, coniux nempe facta; *inter mariti vina*, in compotatione, cui maritus interest; *cui donet inperm. gaud.* cui furtim sui copiam faciat; — *gaudia*, de libidinis fructu passim; *raptim*, furtim, ne maritus forte interveniat, commodo temporis momento utens. — *luminibus remotis*, tenebrae enim alias furtivos amores celare solent. — *coram non s. consc. mar.* coram convivis nec inscio marito; eiusmodi maritus apud Iuven. I. 55. *ad calicem vigilanti stertere naso* dicitur. — *institor*, cui a mercatore id datur negotii, ut merces ostiatim vena-

Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emtor.
Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos

les circumferat, mercatoris administer; iam vero cum temporibus liberae reipublicae ipsa mercatura honesto cive Romano indigna haberetur, nec nisi a faece plebis libertinisque exerceretur; mulier sane, institoris adeo libidini morem gerens, turpissimi flagitii culpam contrahere debebat; hinc Horatius infr. Epod. XVII. 20. contumeliose de Canidia: *Amata multum nautis et institoribus.* — *Seu nav. Hisp. magister*, seu ipse mercator; ideoque sine omni discrimine, sive famulus sive dominus se ei offerat adulterum; *magister navis* alias est navarchus, sed cum h. l. *institori* opponatur, ipse dominus navis, naviculator vel mercator intelligendus est. — *Hispanae*, pro quavis navi mercatoria; mercatores enim Romani in Hispania inprimis quaestum facere solebant. — *dedec. pret. emtor*, pretium pro turpi libidinis fructu solvens.

v. 33 — 44. Eiusmodi flagitiosis parentibus haud orta est olim illa pubes, quae in bello Punico primo mare Siculum Carthaginiensium sanguine infecit, et Pyrrhum, Antiochum, Hannibalemque vicit, sed prognata est ruri a robustis parentibus, qui eam mature duros in agris labores sustinere docuerunt cett. — *infec. aequ. sangu. Punico*, tres nobilissimas illas pugnas navales respicit, quibus Carthaginienses in bello Punico primo a Romanis ad Aegates ducibus Duilio et Lutatio Catulo splendide victi sunt; cf. supr. II, 12. 3. *Pyrrhum*, Epirotarum regem et Tarentinorum socium, a Curio et Fabricio perdomitum. Flor. I. 18. *Antiochum*, regem Syriae, a Romanis, quos ab Hannibale sollicitatus bello petierat, primum mari duce Aemilio Regillo, deinde terra ab Acilio Glabrione et Corn. Scipione debellatum; *ingentem*, ad eius nominis et potentiae magnitudinem designandam. — *Hannibalem dirum*, similiter infr. IV, 4. 42. Hannibal ob diras iras, quas contra Romanos conceperat, *dirus Afer* vocatur. — *mascula*, robusta, valida. *versare glebas ligonibus*, ornate pro vulgari: fodere, quod Virgilius in loco illo de veteri Italiae disciplina suavissimo Aen. IX. 608. simili ornatu dixit *terram rastris domare*. Opportune Cl. *Mitsch.* in Analect. ad Horat. p. 705. cum Horatio comparat Columell. de Re. R. L. I. Praef. §. 17. — *Sabellis*, h. e. Sabinis; apud Sabinos enim severa illa disciplina, de qua sermo est, vel maxime viguit; cf. Virgil. Georg. II. 167. seqq. — *fustes*, armenta. *sever. matr. ad arbitr.* en egregium severae disciplinae exemplum, ubi ad

Augustus, adiectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit? et hostium —

vitatem carmini suo peteret, non longe circumspiciendum fuit poetae. Graviter enim, quod ipsius rei fere-bat narratio, pudendam istam militum Romanorum ignaviam et impietatem in patriam, qua non eripi sibi solum passi essent signa militaria, sed coniugio adeo in captivitate apud Parthos se iunxissent cum mulieribus barbaris, carpenti et abominanti sponte ea, quae Regulus olim de captivis iudicaverat, succurrere debebant. Itaque ut Reguli de captivis iudicium eo attentius ex ipsius quasi ore audiatur, sistit eum in consilio Senatus Romani praesentem, et ea ipsa, quae missus a Carthaginiensibus contra eos suasisse dicitur, verbis gravissimis pronunciantem; quo nihil ad animos priscae virtutis et patriae amore inflammandos fingi et adhiberi ab Horatio potuit efficacius.

v. 1 — 4. *Caelo tonantem* cett. sensus: quemadmodum credere solemus, Iovem regnare in caelo, quod ibi movet tonitrua, ita nunc Augustus, quod potentia sua Britannos et Persas Romanorum imperio adiecit, tanquam praesens deus regnum suum in terris habere credetur. — De eo, quod Hor. ad Augusti maiestatem et potentiam magnifice extollendam bipartitum quasi ei cum Iove regnum, huic quidem in caelo, illi in terris assignat, cf. supr. I, 12. 57. et 58. et ibi not. — *credidimus*, ἀορίστως, pro: credere solemus. — *tonantem*, per tonitrua enim regnum suum declarare putabatur Iupiter; hinc supr. Hor. l. l. *Tu gravi curru quaties Olympum*, pro vulgari: tu regnabis in caelo; — *praesens Divus*, qui se conspiciendum praebet in terris, qui praesentia sua in terris numen suum declarat; opponitur enim *Iovi in caelo regnanti*. — *adiect Britann. imper. grav. Pers.* rem auget, ut poeta; vid. argum., nam neque Britanni, neque graves Persae (h. e. Parthi, Romano nomini infestissimi, cf. supr. I, 2. 22.) tum vere et plane in Romanorum potestatem redacti fuerant.

v. 5 — 11. Vix rem de remissis nunc a Phraate signis Romanorum militaribus et captivis tangere poterat poeta, quin eius animum simul de ignominia ista Romanae gloriae inusta subiret indignatio. Huic igitur primum morem gerit, et postquam gravius in eos, quorum ignavia tam turpiter contaminata sit vetus Romanorum gloria, invectus est, opportune in rem suam illustre Reguli exemplum tractat. — Haec omnia autem quo magis ad antiquae virtutis studium excitandum spectant, eo suavius Augustum, cuius gratiam satis aperte poeta in hoc carmine captat, delectare debebant. — *Mil. Crass. coniug. barb. turp. mar. vixit?* Hoccine a se impetrare potuerunt milites Crassi, ut in captivitate apud Parthos patriae suae plane obliti ignominiosum cum feminis barbaris inirent coniugium? Interpretes iungunt: *maritus barbara coniuge*, et explicant: maritus barbarae coniugis, vel ad *barbara coniuge* supplent; ducta; neutrum fert latinitas, iunge: *turpis coniuge barbara*, h. e. infamis et ignominia affectus bar-

Pro Curia, inversique mores! —
Consenuit, socerorum in arvis,
Sub rege Medo, Marsus et Appulus
Anciliorum et nominis et togae
Oblitus, aeternaeque Vestae,
Incolumi Iove, et urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Foedis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in aevum,

bara coniuge; sic supr. I, 37. 10. viri foedo morbo infames dicuntur: *viri morbo turpes.* — *vixit*, observa huius verbi vim pro: vivere potuit, nec mortem potius eiusmodi vitae ignominiosae praetulit? — *Pro Curia, invers. mor.* Ah quam turpiter antiqua Senatus Romani auctoritas et antiquus Romanae virtutis honor pollutus est! — Cui non in mentem venit illud Ciceronis: *o tempora, o mores!* — *Consen. soc. in arvis*, en dedecus militis Romani, apud gentem barbaram in bono otio agrorum dotalium cultui, ut omnem vitam ibi consumat, intenti! — *Medo*, Parthico. — *Marsus et Appulus*, ergo ii adeo milites, quorum fortitudinis laus apud exercitum Romanum alias fuit maxima; hoc nomine supr. II, 20. 18. laudatur *Marsa cohors;* et Virgil. Georg. II. 167. Marsos *genus acre virûm* vocat. — *anciliorum*, h. e. imperii, quod *ancilia* aeternitatis suae pignora haberet; e duodecim autem illis scutis, quae a Graeca voce ἀγκύλος, ob incurvatam et sinuatam eorum formam dicta sunt *ancylia*, unum inprimis, quod Numa ab Egeria sibi missum esse finxerat, ideo a Romanis religiosissime cultum esse constat, quod, ubi illud esset, ibi summa imperii fore putabatur. — *togae*, quam antea ut Romanus, tanquam Romanae dignitatis et libertatis insigne, gesserat. — *Incolum. Iov. et urb. Rom.* praecipue cum sub Iovis tutela Capitolium et urbs incolumitate sua adhuc gaudeat; — per *Iovem* designatur Iupiter Capitolinus, et is pro ipso *Capitolio* dictus est.

v. 13 — 24. *Hoc caverat mens prov. Reg.* cett. Sensus et nexus: eiusmodi dedecus, (*hoc*) quod nempe reductis in patriam ignavis militibus admittitur, prudenter olim averterat Regulus, dum captivos neutiquam in patriae damnum redimendos, sed sine omni miseratione hosti relinquendos esse censuit. — Rem notam de Regulo Cic. Offic. I. 13. breviter narrat sic: *Regulus primo bello Punico captus a Poenis cum de captivis commutandis Romam missus esset, iurassetque se rediturum; primum ut venit, captivos reddendos in Senatu non censuit; deinde cum retineretur a propinquis et amicis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere.* — Quod ad comparationem captivorum nunc sponte a Phraate remissorum cum iis, quorum vel commutandorum vel redimendorum causa Romam a Carthaginiensibus missus fuerat Regu-

Si non periret inmiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Adfixa delubris, et arma
Militibus sine caede, dixit,
Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero:
Portasque non clusas, et arva
Marte coli populata nostro.

lus, attinet, fuit quidem non una eademque utrorumque conditio, sed una eademque causa, qua iustam utrique contra se moverant indignationem. Neutri enim ut homines ignavi turpem captivitatem honestae morti, sed ut viri fortes honestam mortem turpi captivitati praeferre debuerant. — *Hoc*, ne hoc fieret, scilicet ne pudendae ignaviae milites reducerentur in patriam. — *mens provida Reguli*, prudens consilium Reguli, providentis nempe, quam perniciosa futura sit reipublicae ignavorum militum redemtio. — *Dissent. condit. foed. et exempl.* cett. dum foedas de redimendis captivis conditiones dissuadebat, easque, tanquam exemplum, vim perniciosam apud posteros habiturum, reiiciendas esse censebat. — *Foedis*, aequiores quoque illas conditiones, quas de captivis vel commutandis vel redimendis Carthaginiensium nomine nunc ferebat Regulus, ideo vocat *foedas*, quod omnes, qui non mortem captivitati praetulerint, foedae ignaviae milites habet, et proinde quasque de his redimendis latas conditiones, ut rem foedam et pessimi exempli, damnat. — Sed ne forte Regulum foedae istius captivitatis, de qua sermo est, consortem ita loqui et suadere mireris, imperatoris fortunam non a sola ipsius, sed a communi militum virtute pendere, cogita. Nam si fortissimum ducem Regulum secuti fuissent milites, quis eum non una cum illis in media hostium agmina irrupturum, et honestam pro patria mortem longe foedae captivitati antepositurum fuisse sibi non persuadeat? — *Si non periret*, si redimeretur, nec potius *periret*, h. e. repudiata eorum redemtione hostium arbitrio relinqueretur. — *Signa et arma adfixa delubris*, veteres enim, ut satis constat, spolia hostium ut ἀναθήματα in templorum fastigiis suspendere solebant. — *sine caede*, graviter de militibus ignavis, qui nec hostem caedunt, nec ab eo caeduntur, sed sine caede statim hosti se dedunt. — *civium tergo libero*, pro vulgari: tergo liberorum civium; quod autem Regulus se liberos cives Romanos manibus in tergum revinctis vidisse ait, id cum contumeliosissimum haberetur, ad Romanorum animos exacerbandos egregie accommodatum est. — *Portasque non clus. et arv. col.* vulgarem sententiam: „et Carthaginienses, nihil Romanos curantes, in summa securitate vivere," apta securitatis imagine adumbravit; ubi enim urbis alicuius incolae hostem non timent, ibi apertis portis libere et secure agris colendis operam dare solent. Infra in Epist. ad Pis. v. 199. *apertis otia portis.* — *populata Marte nostro*, Regulus enim ante ignominiosam illam cladem, quam

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. Flagitio additis
  Damnum. Neque amissos colores
    Lana refert medicata fuco,
Nec vera virtus, quum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
  Si pugnat extricata densis
    Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus;
Et Marte Poenos proteret altero,
  Qui lora restrictis lacertis
    Sensit iners, timuitque mortem.

militum suorum ignavia accepit, splendide Carthaginienses vicerat, et eorum agros usque ad Carthaginis fere muros depopulatus fuerat.

v. 25 — 36. *scilicet*, eleganter hac particula utuntur, qui, quod ita esse, vel futurum esse, vel fieri omnino posse negant, cum sarcasmo quodam affirmant. — *auro repensus*, exquisitius pro: auro appenso redemtus. — *Flagitio additis damnum*, h. e. flagitium ab ignavis militibus in patriam commissum augebitis damno, si eos redimitis; *damnum* autem tam in redemtionis pretio, quod perdatur, quam in timenda ab hoc pravo exemplo antiquae virtutis corruptela ponendum est. — *Nequ. amiss. col. Lan. ref. med. fuc. Nec* cett. Vulgarem sententiam: „Quemadmodum lanae tinctae non restitui potest pristinus color vel candor, ita nec virtus in animum semel corruptum redit," vel brevius: „non elui potest ex animo vitium, quo semel ille imbutus vel infectus est," egregie poeta exornavit. — *medicat.* — *medicare*, ut φαρμάσσειν apud Graecos, passim pro: tingere, inficere; sic *medicatum vellus ahenis* apud Ovid. Rem. Am. 707. — *fuc.* — *fucus* (φῦκος) herba marina, cuius succo lana, purpura tingenda, primum imbui (*aus- gegründet zu werden*) solebat, ut sic tam accipiendo quam firmiter tenendo colori purpureo praepararetur; vid. *Boettig.* ad h. l. et quos laudat *Gesn.* ad Quinct. p. 684. et *Beckmanni Beiträge zur Geschichte der Erfind.* T. I. p. 336. seqq. Eodem sensu *venenum* infr. Epist. II, 1. 207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.* — *refert*, denuo ostendit, recipit. — *amissos colores*, candorem puta. — *curat repon. deterior.* redire cupit in pectora eorum, qui deteriores facti sunt; sententia: qui semel a verae virtutis studio recesserunt, et ignavia se corrumpi passi sunt, ii nunquam ad bonam frugem se recipient, sed pro perditis habendi sunt. *curat reponi*, pro vulgari: se reponi patitur. — *Si pugnat extricata* cett. sensus: si fieri potest, ut cerva retibus expedita timiditatem suam deponat, et forte animal evadat; tum fieri quoque posse crediderim, ut milites nostri ignavi, qui se capi et vinciri passi sunt ab hostibus, evadant viri fortes, et novo praelio Carthaginienses vincant. *se credid. hostibus*,

Hic, unde vitam sumeret, inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!
Fertur pudicae coniugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse voltum:
Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor numquam alias dato,
Interque maerentes amicos
Egregius properaret exsul.
Atqui sciebat, quae sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen

sc. deditione. *restrictis*, retortis (cf. v. 22.) et in tergum vinctis. — *iners*, de homine lenti animi, qui contumelia non afficitur.

v. 37 — 40. *Hic*, *und. vit. sum.*, *inscius*, ignavus iste, qui omnem salutis spem in sola virtute et armis ponendam esse haud didicerat. — Romanus enim miles sentire debebat, ut Aeneas apud Virg. Aen. II. 353. 4. *Moriamur*, *et in media arma ruamus; Vna salus victis*, *nullam sperare salutem*. — *Pacem duello miscuit*, dum iste, ubi pugnare debuerat, de vita sibi condonanda cum hoste egit. — *probr. alt. Ital. ruin.* Carthago, dum imperium Romanum probrosa militum ignavia destruitur, eo altius caput suum extollit.

v. 41 — 48. *ut capitis minor*, ut homo, qui captivitate non solum liberi civis iura amisit, sed servus adeo factus est; dicebantur eiusmodi homines *deminuti capite*, (vid. Liv. XXII. 60. ubi Manlius captivos, ut redimerentur, ab Hannibale missos, ut *deminutos capitis*, *abalienatos iure civium et servos Carthaginiensium*, haud redimendos esse censet) et ipsa eorum conditio *capitis deminutio*, quae fuit triplex, *maxima* quidem, ut Reguli nostri *capitis deminutio*, cum cives captivitate vel alio modo non solum civitatem et libertatem perderent, sed adeo servi fierent; *minor* vel *media*, cum civium tantum ius amitterent; *minima*, cum, pristinae familiae iure amisso, adoptione in aliam transirent; *ab se removisse*, ne ut servilis conditionis homo eos quasi contaminaret osculando vel contingendo. — *viril. torv. hum. pos. vult.* en praeclaram magni Romani imaginem! Regulus, ipse captivus, ne captivi redimantur, Senatui Romano auctor, cum senatores de capiendo consilio fluctuare et cunctari videt, generosius indignatur, et hanc indignationem iam non verbis, sed vultu humi deiecto viriliter prodit! — *nunquam alias dato*, quale nullus usquam in suam ipsius perniciem tam generoso animo dedit. — *egregius*, h. e. egregii et singularis exempli.

v. 49 — 56. *Atqui scieb.*, *quae sibi barb. tort. par.* Cic. Offic. III. 27. *Nec vero ignorabat*, *se ad crudelissimum hostem*, *et ad exquisita*

Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quam si clientum longa negotia
Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedaemonium Tarentum.

CARMEN VI.

AD ROMANOS.

Delicta maiorum inmeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,

supplicia proficisci. Respicit scilicet Horatius crudelissima illa supplicia et tormenta, quibus Regulus, cum Carthaginem reversus esset, affectus et necatus esse traditur; quorum descriptionem lege apud Sil. Ital. VI. 539. seqq. — Extitere autem post *Palmerium* in *Exercit. ad App.* (cf. edit. *Schweigh.* Vol. III. p. 392.) plures, qui vulgarem de Reguli suppliciis narrationem in dubitationem vocarent, et totam rem ad invidiam contra Carthaginienses augendam confictam esse contenderent; vide inprimis, quae nuperrime docte et copiose de hac re disputavit Cl. *Ruperti* ad Sil. Ital. l. l. p. 395. seqq. — *Quam si client.* cett. quam si, ut causarum aliquis patronus, causa tandem, quam non sine magna molestia pro clientibus suis defendendam susceperat, diiudicata, animi sui reficiendi causa in amoenissimam quandam regionem rusticatum iret. — *longa*, et proinde eo molestiore et maiore cum taedio coniuncta. — *Venafran. in agros*, in Campania sitos, pro quaque alia amoeniore regione. — *Lacedaem. Tarent.* cf. supr. II, 6. 11 et 12.

CARMEN VI.

Ad licentiores, quibus tum temporis praecipites in perniciem agi coeperant Romani, mores, pertinebat inprimis deorum contemtus et vita libidinosior. Ab hac igitur perniciosissima morum corruptela dum populares suos avocare studet in hoc carmine poeta, primum deos, quorum cultum adhuc neglexerint, non solum variarum, quas iam experti sint, calamitatum auctores fuisse, sed eosdem multo graviora mala, nisi refectis eorum templis ad pristinum pietatis exercitium redierint, iis immissuros esse ostendit; deinde, ut flagitiorum, quibus libere nunc polluantur, turpitudinem iis ante oculos ponat, tam inhonestas, quibus puellae a tenera inde aetate ad libidinem iuvenes pellicere soleant, artes, quam infamia, quae licentius nunc a nuptis admittantur, describit adulteria; denique, ut cum pudore intelligant, quantum a maiorum suorum indole et virtutibus degeneraverint, breviter, quales illi nati et educati fuerint, commemorat. — Augusti quidem in toto hoc carmine nulla facta est mentio, sed cum illud,

Aedesque labentes Deorum, et
Foeda nigro simulacra fumo.
Dîs te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dî multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.
Iam bis Monaeses et Pacori manus
Non auspicatos contudit inpetus

eo ipso tempore scriptum esse videatur, quo Augustus ad deorum cultum, qui tum frigebat, in civium animis refovendum *aedes sacras*, ut scribit Sueton. Aug. c. 30. *vetustate collapsas, aut incendio absumtas refecit*, et ad compescendam liberae Veneris licentiam legem *Iuliam de adulteriis* et legem *Papiam Poppaeam de maritandis ordinibus* cett. dedit; Horatium, ut in aliis carminibus Augusti virtutem *bellicam*, ita in hoc virtutem eius *civilem* celebrare voluisse, haud improbabile est.

v. 1 — 4. *Delicta maiorum*, ab impiis patribus, in bellis civilibus inprimis, contra deos et patriam perpetrata. *inmeritus*, h. e. innocens, integer; nam *Diespiter neglectus*, ut supr. Carm. III, 2. 30. dicitur, *saepe incesto addidit integrum*, ubi cf. not. et supr. I, 28. 30. — *templa refeceris*, infr. Sat. II, 2. 104 — 5. *quare templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, carae Non aliquid patriae tanto emetiris acervo?* — *aedes deorum*, intellige delubra, quae passim cum templis coniungi solent. — *labentes*, prae vetustate desidentes et ruinam minantes, quoniam earum reficiendarum nulla adhuc habita fuerat ratio. — *foeda nigr. fum.* foede inquinata et decolorata fumo, sc. quem flamma thuris, quod in templis adolebatur, sursum mittebat; ritus igitur ille, quo deorum simulacra stato quotannis die lavari solebant, intermissus fuerat; de quo *Spanhemius* ad Callimachi Hymn. in Lavacr. Pall. erudite more suo disputat.

v. 5 — 8. *Dîs te min. qu. ger. imp.* nam tum demum, cum deorum potentiae te submittis, h. e. deos pie colis, firmum, quod tenes, erit imperium; sententia gravissima! in quam Cic. de Harusp. Resp. 9. *Pietate ac religione, atque hac una sapientia, qua Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.* et Camillus apud Liv. V. 51. *Intuemini horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas; invenietis omnia prospere evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus.* — *Hinc omne princip., huc ref. exit.* in omnibus rebus tam suscipiendis quam perficiendis deorum habenda est ratio. *refer* per zeugma proximo nomini *exitum* accommodatum est, ad *principium* supple: repete. — *neglecti*, cf. supr. 2. 30.

v. 9 — 12. *Iam bis Monaes. et Pacor. man.* cett. bis nempe Romani a Parthis fusi sunt; primum quidem duce Crasso, quem maiore exercitus Romani parte interemta (vid. Vell. Pat. II. 46.) vicit dux Orodis, *Monaeses*, qui vulgo ab historiarum scriptoribus *Surena* appellatur; fuit scilicet *Surena*, ut recte hanc dif-

Nostros, et adiecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.
Paene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Aethiops:
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.
Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere, et genus, et domos:
Hoc fonte derivata clades

ficultatem historicam iam expedierunt Interpp., titulus, quo summus dux apud Parthos insigniri solebat; deinde duce Antonio, cuius exercitus, postquam eius legatus Didius Saxa a Pacoro, regis Orodis filio fortissimo, antea victus fuerat, vid. Dio XLVIII. 24. seqq. sub ipsius deinceps imperio paene deletus est; vid. Dio XLIX. 24. seqq. — *Non auspic. cont. inpet.* temeritatem nostram, qua inauspicato et praeter deorum voluntatem Parthos aggredi ausi sumus, graviter ulta est Pacori manus; — *inauspicatos*, Crasso certe multa prodigia, quae funestas huius belli clades portenderent, oblata esse dicuntur; vid. Val. Max. I. 6. 11. Flor. III. 11. — *et adiec. praed. torq. exig. renidet*, et Parthus animi sui voluptatem, quod praedam Romanis detractam exiguis torquibus suis adiecit, laeto risu declarat; per *praedam* intellige torques ampliores et pretiosiores, quales Romanos, equites inprimis, gestasse constat; cf. Sil. Ital. XV. 256. — *renid.* verbum *renidere* hominis suaviter ridendo os diducentis speciem bene pingit; cf. ad Catull. XXXIX. 2.

v. 13 — 16. *seditionibus*, bellis domesticis. *Dacus*, refer ad bellum, quod Romano imperio, ad se et Cleopatram transferendo, paravit Antonius; in eius exercitu enim fuerunt, quos sibi adiunxerat, (vid. Dio LI. 22.) *Daci*, gens bellicosissima et Romanis infestissima; cf. supr. I, 35. 9. — *Aethiops*, per Aethiopes (licet ad *Aethiopiae* quoque proprie sic dictae terminos potestatem suam prorogavit Antonius, vid. Plutarch. in vit. Anton. p. 945.) iam designantur Aegyptii, quod satis docent verba sequentia: *Hic classe formidatus*, h. e. timendus horrendae magnitudinis classe illa, quam contra Romanos Cleopatram instruxisse constat; cf. Virg. Aen. VIII. 688. seqq. — *melior*, exercitatior, praestantior.

v. 17 — 20. Notat et perstringit nunc poeta libidinosam Romanorum vitam, ad quam perstringendam periculi, a flagitiosa Antonii et Cleopatrae consuetudine Romano imperio imminentis, commemoratione commode sibi viam muniverat. — *Fecunda culp. saec.* aetas nostra, tanquam fecunda flagitiorum mater, h. e. flagitia aetate nostra increbrescentia; similiter *saeculum bonis artibus ferax* dixit Plinius Ep. IV. 15. 8. — *nuptias*, matrimoniorum iura et sanctitatem; *genus*, h. e. liberos, qui, quod parentes vitia sua iis inserunt, *inquinari* dicuntur; in sententiam, vitia parentum in liberos propagari, veterum scriptorum exempla congessit ad h. l. *Mitsch.* — *domos*, familiarum propaginem, nepotes. Sic *domus Assarici* apud Virgil. Aen. I.

In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus:
Iam nunc et incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit,
Cui donet inpermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis;
Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,

284. de eius propagine, Romanis. — *in patriam populumque*, pro vulgari: in salutem cum publicam, tum privatam; sic *Bentleii*, de otiosa eiusdem notionis repetitione solliciti, correctio: *Inque patres populumque* haud necessaria est. — *derivata fluxit*, elegantius pro vulgari: derivata est. Caeterum de insigniter aucto apud Romanos moechorum numero queritur quoque Catullus Carm. CXIII.

v. 21 — 24. *Motus Ionicos*, h. e. lascivos. Iones enim cum ad vitam molliorem et libidinem procliviores essent, eorum protervi et ad libidinem excitandam compositi mores in proverbium abierunt; hinc *Ἰωνικὴ ὄρχησις*, h. e. saltatio lasciva, apud Athen. I. 19. p. 22. et *διακινεῖν Ἰωνικῶς* apud Aristoph. Concion. 913. et Thesmoph. 170. ubi Scholiast. *τὸ Ἰωνικῶς* explicat *ἁβρῶς, τρυφερῶς*. — *motus* pro saltatione, ut *moveri* pro saltare, cf. infr. ad Epist. ad Pis. v. 214. — *doceri*, sc. a pantomimis, histrionibus, vel *lateris artificibus*, ut eiusmodi nequitiae magistros appellat Ovid. Art Am. III. 351. ubi vid. *Burm.* — *gaudet*, vi libidinis nempe a parentibus insitae stimulante. — *fingitur artibus*, se componit ad eas artes, quibus libidinosos ad libidinis fructus apud se capiendos pelliciat. *artibus* est casus tertius. *de tenero ungui*, *ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων*. Egregie ad rem Cl. *Mitsch.* cum Horatio comparat Epigramma Automedontis Anth. Graec. T. II. carm. 3. p. 191. (edit. *Iacobs.*) ubi Asiatica saltatrix sic describitur: *Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις Σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων, Αἰνέω, οὐχ ὅτι πάντα παθαίνεται, οὐδ' ὅτι βάλλει Τὰς ἁπαλὰς ὧδε καὶ ὧδε χέρας*· cf. Animadv. *Iacobs.* Vol. II. P. II. p. 129.

v. 25 — 32. *Mox*, coniux nempe facta; *inter mariti vina*, in compotatione, cui maritus interest; *cui donet inperm. gaud.* cui furtim sui copiam faciat; — *gaudia*, de libidinis fructu passim; *raptim*, furtim, ne maritus forte interveniat, commodo temporis momento utens. — *luminibus remotis*, tenebrae enim alias furtivos amores celare solent. — *coram non s. consc. mar.* coram convivis nec inscio marito; eiusmodi maritus apud Iuven. I. 55. *ad calicem vigilanti stertere naso* dicitur. — *institor*, cui a mercatore id datur negotii, ut merces ostiatim vena-

Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emtor.
Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos

les circumferat, mercatoris administer; iam vero cum temporibus liberae reipublicae ipsa mercatura honesto cive Romano indigna haberetur, nec nisi a faece plebis libertinisque exerceretur; mulier sane, institoris adeo libidini morem gerens, turpissimi flagitii culpam contrahere debebat; hinc Horatius infr. Epod. XVII. 20. contumeliose de Canidia: *Amata multum nautis et institoribus.* — *Seu nav. Hisp. magister*, seu ipse mercator; ideoque sine omni discrimine, sive famulus sive dominus se ei offerat adulterum; *magister navis* alias est navarchus, sed cum h. l. *institori* opponatur, ipse dominus navis, naviculator vel mercator intelligendus est. — *Hispanae*, pro quavis navi mercatoria; mercatores enim Romani in Hispania inprimis quaestum facere solebant. — *dedec. pret. emtor*, pretium pro turpi libidinis fructu solvens.

v. 33 — 44. Eiusmodi flagitiosis parentibus haud orta est olim illa pubes, quae in bello Punico primo mare Siculum Carthaginiensium sanguine infecit, et Pyrrhum, Antiochum, Hannibalemque vicit, sed prognata est ruri a robustis parentibus, qui eam mature duros in agris labores sustinere docuerunt cett. — *infec. aequ. sangu. Punico*, tres nobilissimas illas pugnas navales respicit, quibus Carthaginienses in bello Punico primo a Romanis ad Aegates ducibus Duilio et Lutatio Catulo splendide victi sunt; cf. supr. II, 12. 3. *Pyrrhum*, Epirotarum regem et Tarentinorum socium, a Curio et Fabricio perdomitum. Flor. I. 18. *Antiochum*, regem Syriae, a Romanis, quos ab Hannibale sollicitatus bello petierat, primum mari duce Aemilio Regillo, deinde terra ab Acilio Glabrione et Corn. Scipione debellatum; *ingentem*, ad eius nominis et potentiae magnitudinem designandam. — *Hannibalem dirum*, similiter infr. IV, 4. 42. Hannibal ob diras iras, quas contra Romanos conceperat, *dirus Afer* vocatur. — *mascula*, robusta, valida. *versare glebas ligonibus*, ornate pro vulgari: fodere, quod Virgilius in loco illo de veteri Italiae disciplina suavissimo Aen. IX. 608. simili ornatu dixit *terram rastris domare.* Opportune Cl. *Mitsch.* in Analect. ad Horat. p. 705. cum Horatio comparat Columell. de Re. R. L. I. Praef. §. 17. — *Sabellis*, h. e. Sabinis; apud Sabinos enim severa illa disciplina, de qua sermo est, vel maxime viguit; cf. Virgil. Georg. II. 167. seqq. — *fustes*, armenta. *sever. matr. ad arbitr.* en egregium severae disciplinae exemplum, ubi ad

Portare fustes, sol ubi montium
Mutaret umbras, et iuga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum, peior avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

CARMEN VII.

AD ASTERIEN.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,

matris adeo nutum ita exercentur filii! — *sol ubi mutaret umbras* cett. tempore vespertino, nocte appetente; (nos: *zum Feyerabend*,) quod vulgare, ut decebat magnum poetam, suavissimis et dulcissimos vitae rusticae sensus excitantibus adumbravit imaginibus; — *mutaret umbras*, sole enim decedente umbrae, ut Virgilius loquitur, crescunt maioresque de montibus cadunt. — *iuga dem. bob. fatig.* hinc Graecis tempus vespertinum dictum est βούλυσις, βουλυτός, Theocrit. VII. 56. Hom. Il. XVI. 779. cf. *Mitsch.* — *amicum tempus agens abeunte curru*, h. e. iucundum, quando decedit curru suo, h. e. occidit, tempus adducens, sc. rusticis, a peracto opere diurno tum requiescentibus; *agens*, similiter apud Virg. Ecl. VIII. 17. *Lucifer almum diem agere* pro: adducere, ἐπάγειν, dicitur.

v. 45—48. *Damn. quid non immin. dies?* sed quid temporis processu non corrumpitur? *damnosa dies*, tempus iniuriosum, damno afficiens et attenuans omnia. — *peior avis*, multo avorum aetate deterior: sic fere supr. I, 7. 25. *Fortuna melior parente* pro: melior parentis fortuna, sive benignior illa fortuna, quam parens perferendam imposuit. — *nequiores*, antiquissimam illam opinionem, hominum tam corporis robur, quam animi integritatem, magis magisque unaquaque aetate corrumpi, in sua tempora poeta accommodavit. Laudant in hanc sententiam Arat. Phaenom. 123. et Hom. Odyss. II. 276.

CARMEN VII.

Asterien, de longiore amatoris sui, Gygis, quaestus faciendi causa in Asia peregrinantis, absentia, eiusque in amore perfidia misere se excruciantem, bono animo esse iubet in hoc carmine Horatius, dum ei non solum oppidum, ubi nunc ille detineatur, indicat, sed etiam summae eius in amore constantiae, quod ibi ab alia puella petitus ediderit, specimen refert. Monet igitur eam, ut ipsa potius Gygi suo se in amore con-

Thyna merce beatum,
Constantis iuvenem fide,
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum
Post insana Caprae sidera, frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrimis agit.
Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloen, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

stantem praebeat, nec fenestram ad nequitiam Enipeo cuidam, qui nunc eam sectetur, aperiat. — Tractavit fortasse hoc argumentum poeta quidam Graecus, quem Horatius imitatus videtur.

v. 1 — 8. *Quid fles* cett. iunge: *quid fles Gygen — quem* cett. Sensus: cur dolori adeo indulges, Asterie, ob Gygis tui absentiam, qui, simulac sub veris initio serenitatem reducentes spirabunt Zephyri, usus in mercaturae suae negotiis successu prosperrimo, ut spectatae fidei amator in amplexus tuos redibit! — *candidi*, caelum candidum, h. e. serenum reddentes; sic *Notus albus* supr. I, 7. 15. ubi vid. not. *Iapyx albus* infr. III, 27. 19. — *Thyna*, e Bithynia advecta; — *Thyni* et *Bithyni* antiquitus quidem ita inter se differebant, ut per illos, qui oram Ponto proximam, per hos autem, qui inferiorem Ponti regionem incolerent, designarentur; vid. Herodot. I. 28. sed deinde universi illi populi simpliciter *Bithyni* vocati sunt. *Bithynia* autem, cum et ipsa variarum rerum copia abundaret, et complures aliae merces ex tota Asia eo conveherentur, mercatura, quae ibi a multis populis exercebatur, maxime fuit nobilis; vid. Voss. ad Catull. XXIII. 7. et, quem laudat Cl. *Mitsch.*, Eustath. ad Dionys. Perieg. 793. — *fide*, antique pro: *fidei*. — *Notis*, tempestate. *Oricum*, oppidum Epiri ad sinum Ionicum, portu instructum.— *post sidera Caprae*, post ortum vel occasum sideris Caprae. Est autem *Capra* sidus in sinistro humero Erichthonii sive Aurigae, cuius tam ortus, (IV. Cal. Octobr.) quam occasus, (Cal. Ian.) tempestatem concitare putabatur; hinc illud sidus dicitur *insanum*, h. e. tempestatum furorem portendens; similiter supr. III, 1. 27. *saevus Arcturi cadentis Impetus, aut orientis Haedi.* — *frigidas*, solas et viduas, ubi deest tori socia, quae membra frigida tepefaciat.

v. 9 — 12. *Atqui sollicitae* cett. nexus: atqui ne opus quidem habet, ut frigidas noctes agat; nuntius enim hospitae cett. *sollicitae*, ut sunt, qui misere amant. Notum est illud Ovidii: *Res est solliciti plena timoris amor.* — *nuntius*, rei cuiusdam administer, internuntius. — *suspirare*, vehementius et suspirando desiderare, sc. Gygen. cf. Illustr. *Heynii* Observ. ad Tibull. I. 6. 35. — *tuis ignibus*, eleganter pro: Gygis tui amore; *mille modis*, quavis arte

Vt Proetum mulier perfida credulum
Falsis inpulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias movet:
Frustra: nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At, tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus iusto placeat, cave:
Quamvis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio,
Nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo.

et quibusque machinis *tentat*, sc. Gygis fidem.

v. 13—20. Cum internuntius ille Gygen ad furtivos Chloes amores non permovere posset pelliciendo, mutata ratione id efficere studet terrendo. Vt igitur eum doceat, quam graviter spreti amoris iniuriam ulcisci soleant mulieres, inter alia Anteae sive Sthenoboeae Hippolytesque ei ante oculos ponit exemplum, quarum illa Bellerophontem, haec Peleum paene ob spretos amores pessumdederit. — *mulier perfida*, uxor in maritum suum perfida; fabulam narrat Hom. Iliad. VI. 155. seqq. cui illa *Antea*, aliis *Sthenoboea*, appellatur. — *inpulerit maturare necem*, Graece pro: ut maturaret necem. *Hippolyten*, Acasti, Magnesiae regis (unde illa *Magnessa*) coniugem, de cuius ira, qua Peleum, quod oblatam incesti amoris conditionem repudiaverat, perditum ivit, vid. Pind. Nem. IV. 92. seqq. — *abstinens*, castus. — *historias movet*, eleganter pro: excitat, laudat, profert; sic apud Ovid. Art. Am. II. 275. *Sol mala exempla movere*, pro: in lucem proferre, dicitur. — *peccare docentes*, quae doceant, ne quis oblatum a muliere adulterium repudiet.

v. 21—28. *scopulis surdior Icari*, sc. maris. Cl. *Mitsch.* comparat Senec. Hippol. 580. *Vt dura cautes undique intractabilis Resistit undis, et lacessentes aquas Longe remittit, verba sic spernit mea.* Laudant quoque Euripid. Med. 28. — *ὡς δὲ πέτρος ἢ θαλάσσιος Κλύδων ἀκούει νουθετουμένη φίλων.* Apposite inprimis Philodem. XX. 5. 6. Anthol. Graec. T. II. p. 75. *Τοῦτ' ἐβόων αἰεὶ καὶ προὔλεγον· ἀλλ' ἴσα πόντῳ Ἰονίῳ μύθων ἔκλυες ἡμετέρων.* Similia vide apud *Valckenar*. ad Euripid. Hippol. p. 196. C. — *integer*, sc. castitate sua; supr. II, 4. 22. *Brachia, et vultum, teretesque suras, Integer laudo.* — *aeque sciens equum flectere*, qui aeque scit

Prima nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae:
Et te saepe vocanti
Duram difficilis mane.

CARMEN VIII.

AD MAECENATEM.

Martiis caelebs quid agam Calendis,
Quid velint flores, et acerra turis

equum flectere; ad gymnasticas exercitationes, quibus pueri ingenui operam dabant in Campo Martio, pertinebat inprimis studium in equitandi natandique arte atque scientia positum; cf. supr. I, 8. 6. seqq. — *Tusco alveo*, Tiberi ab Etruria delabente.

v. 29 — 32. *Prima noct. dom. claud.* idem praeceptum ad aditum amatoribus intercludendum inculcat Ovidius Amor. II. 19. 38. *Incipe iam prima claudere nocte domum.* — *sub cant. querul. tib.* quando ad querulos tibiae sonos Enipeus *παρακλαυσίθυρον* canit. *difficilis*, *χαλεπή*, aspera.

CARMEN VIII.

Maecenatem ad diem festum Calendis Martiis secum celebrandum invitat Horatius. Sententiarum nexus est fere hic: Invitatus ad diem festum Calendis Martiis apud me celebrandum miraris fortasse, doctissime Maecenas, quid sit, quod ego homo caelebs solemni more diem celebraturus sim, quo matronae tantum maritique pro coniugii felicitate sacra instituere solent. Sed audi causam! Hoc ipso die ego olim in villa mea arboris ictu paene exstinctus fui. In memoriam igitur huius diei, quo singulari deorum cura servatus sum, quotannis ego ex voto suscepto sacram hostiam Baccho mactare, suaves epulas apparare et interioris notae vino depromto liberius laetitiae indulgere soleo. Itaque veni et in laeta compotatione, ad lucem usque producta, multos cyathos in salutem servati amici bibe. Graviores autem de rebus civilibus curas sepone, idque eo magis, cum domitis externis hostibus nihil amplius ab iis reipublicae timendum sit; imo abiectis curis omnibus laetum, quem sors tibi offert, diem carpe. — Equidem hoc carmen eo tantum consilio ab Horatio scriptum et missum ad Maecenatem esse puto, ut eum non vulgari modo, sed honorificentius et insignitius ad se vocaret, vel ut luderet, uti poetae, oblata eiusmodi rei opportunitate, ludere solent. Sed longe aliter de eo statuunt interpretes. Eos quidem, qui Horatium hoc carmen Maecenati, illius domum intranti et convivii apparatum stupenti, decantasse autumant, iam refutavit Cl. *Mitscherlichius;* cuius tamen, quam ipse de hoc carmine affert, non magis mihi probatur sententia. Putat nempe ille, Horatium ad hoc carmen scribendum impulsum esse eo, quod

Plena, miraris, positusque carbo
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguae.
Voveram dulces epulas et album
Libero caprum, prope funeratus
Arboris ictu.
Hic dies anno redeunte festus
Corticem adstrictum pice demovebit

a Maecenate, ne celebrandis Calendis Martiis se deridendum propinaret, monitus, et de causis, ex quibus illae celebrari soleant, magno doctrinae apparatu (quem versus quintus innuat) edoctus fuerit; Horatium igitur ei hoc carmine respondere et veram, ex qua Calendae Martiae sibi sacrae sint, causam exponere. — Caeterum hoc carmen V. C. DCCXXXIV. scriptum esse ex v. 17. seqq. colligi potest.

v. 1—8. *Mart. Cal.* — *Martiae Calendae* sacrae erant coniugiorum praesidi, Iunoni, quam pie hoc die matronae venerari, et pro coniugii felicitate sacra ei instituere solebant, unde hic dies sub *Matronalium* nomine celebrabatur. Locus classicus de *Matronalibus* est apud Ovid. Fast. III. 170. seqq. cf. Tibull. III. 1. 1. — *quid agam caelebs*, quid mihi coniugii experti in mentem venerit, diem festum celebrare velle, quem non nisi coniugii consortes celebrare solent. — *Quid velint flores* cett. res singulas, quibus sacra solemnia apparabantur, enumerando vulgarem sententiam: „cur ego tam operose sacra parem," egregie exornat; *flores*, florum in sacris usus notissimus; in *Matronalibus* quoque matronae flores Iunoni ferre, eiusque caput floribus cingere debebant; Ovid. Fast. I. l. 253. — *acerra*, arcula, in qua thus adolendum condebatur; — *cespite vivo*, in ara graminea, qualis pro foco ignem recipiente a privatis exstrui solebat. — *Docte serm. utriusque lingu.* literarum tam Graecarum quam Latinarum cognitione instructe, pro vulgari: Vir Eruditissime, nihil amplius; simpliciter Maecenatem *doctum* appellat infr. Epist. I, 19. 1. placendi nempe studio saepius Hor. doctrinae laudem Maecenati vindicat; cf. supr. II, 12. 10. — *sermones* (λόγους, μύθους) scripta, literas. *Libero*, vitam e praesente mortis periculo servatam, quam supr. III, 4. 27. *Musarum* et II, 17. 28. *Fauni* tutelae tribuerat, nunc tribuit Baccho, ipsi quoque tam poetarum patrono, cf. I, 1. 29., quam agresti et hortorum pomorumque deo; vid. quem laudat Cl. *Mitsch.* in Annal. ad Horat. Carm. p. 705. Pindari locum apud Plutarch. Sympos. Qu. IX. 14. p. 745. A. (Fr. *Heyn.* p. 96.) — *arbor*, cf. supr. II, 13.

v. 9—12. *Hic dies ann. red.* cett. sensus: hoc die festo quotannis vini Consule Tullo conditi aperietur amphora, h. e. hic dies festus quotannis inter vetusti vini pocula hilariter transigetur. — *cort. adstr. pic. demov.* — *corticem adstrictum pice demovere amphorae* est: corticem amphorae orificio immissum et pice obturatum solvere; cf. supr. I, 20. 3.

Amphorae, fumum bibere institutae
Consule Tullo.
Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum, et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.

Laudant Theocrit. VII. 147. *Τετράενες δὲ πίθων ἀπελύετο κρατὸς ἄλειφαρ.* cf. Archiloch. V. 2. Anthol. Graec. T. I. p. 41. — Pro vulg. lect. *dimovebit* cum Cl. *Mitsch.* dedi: *demovebit; demovere* enim et *dimovere* ita fere inter se differunt, ut illud de rebus vel personis, quae loco suo moventur, singulis, hoc de pluribus dicatur, uti *deripere* et *diripere*, de quorum differentia adi *Ernest. Clav. Cic.* s. v. *diripere.* — *amph.* — *amphora* sive *cadus*, vas figlinum ore angusto. — *institutae*, quae, in vini apotheca reposita, edocta est vel didicit; paulo sublimius pro vulgari: quae coepit, — *fumum bibere*, fumum imbibendo maturitatem et amaritudinem trahere vel vetustescere; veteres enim, meliorem vini tractandi rationem ignorantes, fumi ope maturitatem et vetustatem ei contrahere studebant; itaque, ut satis notum, vini apothecas habebant in superiore aedium parte, fumo pervia; vidi Columell. de R. R. I. 6 §. 20. Accuratissime autem apothecarum vinariarum usum et situm descripsit Galenus de Andit. I. 3. cuius de hac re verba ad Columellae l. l. apposuit Cl. *Schneiderus* in Comment. p 44. 45. — *Consule Tullo*, annus enim, quo vinum condebatur, ut satis constat, notari solebat in cado, inscriptis consulum eius anni nominibus; per *Tullum* autem intelligendus videtur *L. Volcatius Tullus*, qui V. C. DCLXXXVIII. cum *M. Aemilio Lepido* consul fuit; vinum igitur illud, si hoc carmen, ut in argum. monuimus, ad A. V. DCCXXXIV. referendum est, vetustatem XLVII annorum tum traxerat; nec haec vini vetustas nimia et insolita fuit; cf. infr. III, 14. 8. III, 21. 1. Epod. XIII, 6. ut visum est iis, qui aetatem huius vini ad *L. Volcatii Tulli* consulatum referunt, qui in annum DCCXXI. incidit.

v. 13—16. *Sume, Maecenas, cyath. amic. sospit. cent.* veni et sume centum cyathos sospiti amico sacros, h. e. in salutem sospitis amici exhauriendos; *cyathos amici*, poculum enim, quod in alicuius salutem vel honorem exhauritur, *eius poculum* dici solet. *Cyathus* fuit vasculum, sextarii (qui nobis fere est *Noesel*) partem duodecimam capiens, quo, in cochlearis fere formam effícto, vinum in grandiora pocula infundebatur, vel aqua per id affusa vinum temperabatur. — *vigiles lucernas*, eleganter pro: nocturnam compotationem; *perfer*, protrahe, produc; *perferre* respondet plane vernaculae in hac re locutioni: *aushalten*; — *in lucem* — *dum rediens* (ut Hor. infr. III, 21. 24. loquitur,) *fugat astra Phoebus.* — *esto*, quasi in media compotatione iam versetur, loquitur, ut bibendi magistri, leges convivis praescribentes, loqui solent. — *ira*, altercatio, iurgia.

Mitte civiles super Vrbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis:
Servit Hispanae vetus hostis orae,
Cantaber, sera domitus catena:
Iam Scythae laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimium cavere:

v. 17—24. *Mitte civil. sup. Vrbe cur.* hoc ipso anno enim (DCCXXXIV.) dum Augustus, in bellum ad Orientis populos debellandos profectus, ab urbe aberat, Maecenas urbi praefectus fuit; Tacit. Annal. VI. 11. Dio XLIX. 16. — *Occidit Daci Cotis. agm.* Dacorum copiae, quas contra nos duxit eorum rex Cotison, fusae fugataeque sunt; (nempe a Lentulo, vid. Sueton. Octav. 21. Flor. IV. 12.) de *Dacis* cf. supr. ad I, 35. 9. *Medus infest. sib. luct. diss. ar.* Parthus nomini Romano infestus domestica inter se dissidet seditione, quae ipsi luctus et doloris causa fit; *dissidet sibi* pro: dissidet a se, ut supr. II, 2. 18. *dissidens plebi;* — *arma luctuosa*, quae luctus causa fiunt; ut supr. I, 21. 13. *bellum lacrimosum;* dedi nempe lectionem, quam ex *N. Heinsii* coniectura in textum recepit *Mitsch.* Nec tamen displicet omnino vulgata lectio: *Medus infestis sibi luctuosus Dissidet armis*, h. e. Medus non sine luctu et dolore hostiliter inter se dissidet. Medus enim pariter *luctuosus* dici potest, ut supr. III, 6. 8. *Hesperia luctuosa.* Respicit autem poeta crebras seditiones a Teridatis amicis contra Phraatem *solo restitutum* (vid. ad II, 2. 11.) motas. — *Servit*, paret Romanorum imperio, *Cantaber*, Hispaniae septentrionalis gens ferocissima, post multas clades et pugnas ab Agrippa demum perdomita, vid. Dio LIII. 25. hinc *sera domitus catena*, h. e. sero Romanorum ditioni subiectus; cf. supr. ad II, 6. 2. — *Scythae*, intellige Istri accolas, qui supr. II, 9. 22. *Geloni* vocantur. — *meditantur cedere campis*, nunc id agunt, ut e nostris finibus in suos recedant; — *laxo arcu*, significanter pro: impetu eorum hostiliter nos infestandi represso, nempe a Lentulo; nam qui hostem telorum iactu petere desinunt, arcum *laxant* vel remittunt. Cl. *Mitsch.* comparat τόξα κεχαλασμένα apud Antip. Thessal. XX. 3. Anthol. Graec. T. II. p. 100. — Idem commode laudat Senec. Oedip. 469. *Laxavit victos arcus Geticasque sagittas, Lactea Massagetes qui pocula sanguine miscet.* cf. Ovid. Fast. V. 593. Trist. II. 227.

v. 25—28. *Negligens — parce — nimium cavere*, iunge: *privatus parce* (noli) *nimium cavere, ne qua populus laboret*, (ne qua forte re in discrimen vocetur populi salus) *negligens*, securo nec tale quid nunc curante animo; — *privatus* iam pro: urbi praefectus; nam ii quoque, qui publicis muneribus vel summis magi-

Dona praesentis cape laetus horae, et
Linque severa.

CARMEN IX.

CARMEN AMOEBAEVM.

Horatius:

Donec gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidae
Cervici iuvenis dabat:
Persarum vigui rege beatior.

stratibus funguntur, cum principibus vel regibus opponuntur, *privati* dicuntur; vid. Ernest. Clav. Cic. s. v. *privatus.* — *dona praes. cap. laet. hor.* laeto animo percipe bona, quae praesens tempus vel hodiernus dies tibi percipienda offert, vel, ut eandem sententiam brevius Horatius supr. I, 11. 8. extulit: *carpe diem.* — *Linque severa,* omnem omittas curam.

CARMEN IX.

Zelotypia sive obtrectatio inter Horatium et Lydiam gliscere coeperat. Ambo conveniunt. Horatius primum summam, quam, nullo alio adhuc sibi in amore a Lydia praelato, perceperit felicitatem, mollissimi amoris affectu laudare incipit. Respondet Lydia, nec minorem suam, dum sola ab Horatio amata fuerit, felicitatem fuisse, graviter et luculenter ostendit. Tum Horatius, ut urat pungatque Lydiam, novi amoris, cui se nunc deditum esse simulat, mentionem facit. Par pari refert Lydia. Iam mutat rationem Horatius et pacis conditiones fert. Lydia statim eas accipit et sic fit mollissimi firmissimique amoris redintegratio. — Cum scena, qua in gratiam cum Lydia redit Horatius, fere sit dramatica, suaviter colloquium inter se et Lydiam ortum ad carminis amoebaei formam et leges composuit, et sic, quod in hoc carmine dulcissimum est, iis, quae respondet Lydia, se superari passus est. — Caeterum lectores ipsi percipient huius mellitissimi carminis dulcedinem, quam certatim propinare studuerunt interpretes.

v. 1—4. *gratus eram tibi*, suavi simplicitate pro: a te amabar. *potior*, mihi praelatus; eleganter enim, qui potiores vel priores partes apud puellam aliquam habet, *potior esse* dicitur; infr. Epod. XV, 13. *Nam si quid in Flacco viri est, Non feret assiduas potiori te dare noctes.* cf. infr. Sat. II, 5. 76. vid. *Broukhus.* ad Tibull. I. 5. 68. Sic κρείσσων apud Callimach. Epigr. XXVI. 2. — *vigui*, significanter pro tenui: fui, vixi. — *Persarum rege*, iam veteres summam felicitatem cum regum sorte comparare solebant. vid. *Mitsch.* Cum delectu autem posuit Persarum regem, quod Persarum reges opulentissimi, et omnium rerum, in quarum posses-

Lydia:

Donec non alia magis
  Arsisti, neque erat Lydia post Chloën:
Multi Lydia nominis
  Romana vigui clarior Ilia.

Horatius:

Me nunc Thressa Chloë regit,
  Dulces docta modos, et citharae sciens:
Pro qua non metuam mori,
  Si parcent animae fata superstiti.

Lydia:

Me torret face mutua
  Thurini Calais filius Ornyti:
Pro quo bis patiar mori,
  Si parcent puero fata superstiti.

sione vulgo censeri solet humana felicitas, copia instructissimi fuere.

v. 5—8. *non alia magis arsisti*, non aliam puellàm ardentius amabas; — de locutione: *ardere aliqua* pro: ardere ob aliquam, cf. supr. ad II, 4. 7. Caeterum observa, quomodo Lydia cum Horatio in eadem sententia gravius efferenda certat. Horatius dixerat: *Donec gratus eram tibi, nec quisquam potior* cett. at Lydia multo fortius: *Donec non alia magis arsisti.* — *neque erat Lydia post Chloen*, neque ego postponebar Chloae; Horatius simpliciter dixerat: *Nec quisquam potior*, at Lydia ipso nomine appellat puellam in amore sibi praelatam. *Multi Lydia nominis*, ego puella nobilissima; a nobilissimo scilicet poeta amata, et ab eodem carminibus celebrata; Lydia autem bis nomen suum pro: ego, repetens, venuste et acerbe monere videtur Horatium, ut illius temporis, quo saepe Lydiae nomen in ore habuerit, et amatorum more, itentidem repetierit, memoriam recolat. *Romana Ilia*, in comparatione quoque Horatium vincit Lydia, quae cum Romae conditoris matre, Ilia, se comparans longe Horatio cum Persarum rege comparato apparet augustior.

v. 9 — 12. *regit*, suaviter *regi* dicuntur amatores, qui ad nutum dominae suae se componunt; *citharae sciens*, Graece: κιθάρας εἰδυῖα. — *animae*, Chloae, *animae meae* (ut supra I, 3. 8. Hor. loquitur) *dimidio;* cf. supr. II, 17. 5. Eodem blandimento Cicero Ep. ad Div. XIV. 14. Terentiam et Tulliolam *animas suas* vocat.

v. 13 —16. *Me torr. fac. mut.* — *torreri* de gravi amoris aestu; cf. supra I, 33. 5. infra III, 19. 20. multo maior igitur Lydiae verbis vis inest, quam Horatii: *Me nunc Thressa Chloe regit.* — *Thurini*, Thurio,

Horatius:

Quid? si prisca redit Venus,
  Diductosque iugo cogit aëneo?
Si flava excutitur Chloë,
  Reiectaeque patet ianua Lydiae?

Lydia:

Quamquam sidere pulchrior
  Ille est, tu levior cortice, et inprobo
Iracundior Hadria:
  Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

CARMEN X.

A D L Y C E N.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro: me tamen asperas

Lucaniae oppido, oriundi. — *bis mori*, Horatius simpliciter *mori* dixerat.

v. 17—20. *prisca Venus*, pristinus amor. *Diduct. iug. cog. aën.* pro vulgari: disiunctos firmissimo vinculo coniungit. *iug. cog. aën.* supra quoque I, 33. 10. Venus *animos sub iuga aëna mittere* dicitur, ubi cf. not. et ad Carm. II, 5. 1. — *flava*, pulchra, ut sexcenties.

v. 21—24. *sidere pulchrior*, h. e. sideris alicuius splendorem formae suae nitore superat; apud Hom. Iliad. VI. 401. Astyanax ἀλίγκιος ἀστέρι καλῷ dicitur; cogitandum inprimis de Luna, cuius splendori passim pulchrarum formarum nitor aequiparatur; sic supr. II, 5. 18. de Chloride: *albo sic humero nitens, Vt pura nocturno renidet Luna mari.* — *cortice*, subere, ut carm. anteced. v. 10. — *inprobo Iracund. Hadr.* supr. quoque I, 33. 15. Myrtales iracundia cum maris Hadriatici aestu comparatur.

CARMEN X.

A Lyce, quam amabat, non admissus hoc carmen querulum ante eius ianuam canit. Primum igitur, ut miseratione sui durum Lyces animum frangat et emolliat, saevae tempestatis, ante illius fores sibi porrecto perferendae, exponit iniuriam; deinde, ut ab invisa Veneri superbia eam deterreat, subitas Fortunae vices ei ante oculos ponit; denique iterum ei exprobrata summa animi duritie, se laboribus, quos eius causa subeat, tandem victum non amplius illam curaturum esse minatur. — Est totum hoc carmen παρακλαυσίθυρον, h. e. carmen, ante puellae ianuam ab amatore non intromisso flebilibus modis decantatum, cuiusmodi carminis particulam iam supra Horatius libri primi carmini vigesimo quinto

Lydia:

Donec non alia magis
   Arsisti, neque erat Lydia post Chloën:
Multi Lydia nominis
   Romana vigui clarior Ilia.

Horatius:

Me nunc Thressa Chloë regit,
   Dulces docta modos, et citharae sciens:
Pro qua non metuam mori,
   Si parcent animae fata superstiti.

Lydia:

Me torret face mutua
   Thurini Calais filius Ornyti:
Pro quo bis patiar mori,
   Si parcent puero fata superstiti.

sione vulgo censeri solet humana felicitas, copia instructissimi fuere.

v. 5—8. *non alia magis arsisti*, non aliam puellam ardentius amabas; — de locutione: *ardere aliqua* pro: ardere ob aliquam, cf. supr. ad II, 4. 7. Caeterum observa, quomodo Lydia cum Horatio in eadem sententia gravius efferenda certat. Horatius dixerat: *Donec gratus eram tibi, nec quisquam potior* cett. at Lydia multo fortius: *Donec non alia magis arsisti.* — *neque erat Lydia post Chloen*, neque ego postponebar Chloae; Horatius simpliciter dixerat: *Nec quisquam potior*, at Lydia ipso nomine appellat puellam in amore sibi praelatam. *Multi Lydia nominis*, ego puella nobilissima; a nobilissimo scilicet poeta amata, et eodem carminibus celebrata; Ly[illegible] autem bis nomen suum pro[illegible] ego, [illegible] petens, venuste et acerbe [illegible] videtur Horatium, ut illius tem[illegible] quo saepe Lydiae nomen in ore habuerit, et amatorum more, itentidem repetierit, memoriam recolat. *Romana Ilia*, in comparatione quoque Horatium vincit Lydia, quae [illegible] Romae conditoris matre, Ilia, [illegible] parans longe Horatio cum [illegible] rege comparato apparet [illegible]

v. 9 — 12. *regit*, [illegible] dicuntur amatores, qui ad[illegible] se componunt [illegible] [illegible]

[illegible]

Horatius:

Quid? si prisca redit Venus,
  Diductosque iugo cogit aēneo?
Si flava excutitur Chloë,
  Reiectaeque patet ianua Lydiae?

Lydia:

Quamquam sidere pulchrior
  Ille est, tu levior cortice, et inprobo
Iracundior Hadria:
  Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

CARMEN X.

A D L Y C E N.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro: me tamen asperas

Lucaniae oppido, oriundi. — *bis mori*, Horatius simpliciter *mori* dixerat.

dia cum maris Hadriatici aestu comparatur.

v. 17—20. *prisca Venus*, pristinus amor. *Diduct. iug. cog. aēn.* pro vulgari: disiunctos firmissimo vinculo coniungit. *iug. cog. aēn.* supra quoque I, 33. 10. Venus *animos sub iuga aēna mittere* dicitur, ubi cf. not. et ad Carm. II, 5. 1. — *flava*, pulchra, ut sexcenties.

v. 21 — [illegible] *...dere pulchrior*, [illegible] splendorem [illegible] ...cat; apud Hom. [illegible] [illegible] 16.

CARMEN X.

A Lyce, quam amabat, non admissus hoc carmen querulum ante eius ianuam canit. Primum igitur, ut miseratione sui durum Lyces animum frangat et emolliat, saevae tem-[illegible] illius fores sibi por-[illegible] exponit iniuriam; [illegible] Veneri superbia [illegible] ...bitas Fortunae vi-[illegible] ponit; denique [illegible] — Est [illegible] ianuam [illegible] ...bilibus [illegible] carmi-[illegible] Horatius [illegible] quinto

Porrectum ante fores obiicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis, quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Iupiter?

(v. 8. 9.) intexuit; similia παρακλαυσιθύρου exempla iam laudarunt alii, Plaut. Curc. I. 2. 60. seqq. Ovid. Am. I. 6. Propert. I. 16. 17. seqq. in Graecis Theocrit. III. et XXIII. et Aristoph. Eccles. 945—67. cf. *Caspar. Sagitt. de Ian. Vett.* c. 37.

v. 1—4. *Extrem. Tanain si biberes, Lyce,* cett. Sensus: quamvis, o Lyce, ut mulier fera et barbara viveres in Scythia, et timendae saevitiae marito ibi iuncta esses, tamen animum tuum mei, ante fores tuas prostrati, et ventorum violentiae expositi, subiret miseratio. — *Tanain,* notum flumen in Scythia, *extremum,* extremae, h. e. remotissimae regionis. Sic infr. Epist. I, 1. 45. *extremi Indi.* Epist. I, 6. 6. *extremi Arabes.* et Carm. III, 11. 47. *extremi Numidarum agri;* ut passim apud Horatium *ultimus,* v. c. supr. I, 36. 4. *ultima Hesperia;* II, 18. 4. *ultima Africa;* I, 35. 29. *ultima Britannia.* — *biberes,* populi enim a fluviis, quos accolunt, ita designantur, ut eos bibere dicantur; hinc supr. I, 20. 20. *Rhodani potor;* et infr. IV, 15. 21. *qui profundum Danubium bibunt.* — *saevo,* cuius atrox tibi in furtivo amore forte deprensae extimescendum esset ingenium. — *asperas,* h. e. duras, significanter pro: tuas. — *plorares me obiicere,* exquisitius pro: non sine miseratione et dolore me obiiceres, h. e. me, cuius misereret, intromitteres; *incolis,* perpetuo, tanquam in domicilio suo, in Scythia dominantibus.

v. 5—8. *nemus inter pulchra tecta satum,* intellige viridarium in tecti impluvio consitum, quale Hor. describit infr. Epist. I, 10. 22. *Nempe inter varias nutritur silva columnas.* cf. Tibull. III. 3. 15. et ibi *Heyn.* Laurorum inprimis in impluvio consitarum passim fit mentio. Virg. Aen. II. 512. et VII. 59. — *pulchra,* splendida; unde Lycen honestam matronam et in re lauta constitutam fuisse probabile fit. — *ventis,* ventorum, hunc strepitum excitantium, impetu; — *et ut glaciet,* et vides vel sentis, ut glaciet cett. nam verbum *audis* non in propria significatione repetendum, sed ex noto loquendi genere, zeugmate, aliud verbum rei accommodatum inde eliciendum et supplendum est. Apponam in hanc rem locum huic simillimum Hor. supr. II, 1. 21—24. *Audire magnos iam videor duces Non indecoro pulvere sordidos, Et cuncta terrarum subacta, Praeter atrocem animum Catonis,* ubi pariter ad *et non audire* in propria significatione, sed simile, v. c. *percipere, cognoscere,* suppleri debet. Nihilominus *Bentleius* sibi temperare non potuit, quin facta post *remugiat* interpunctione corrigeret: *Sentis et positas ut glaciet* cett. ut nihil de aliorum super hoc loco argutiis dicam. — *positas,* pro vulgari: iacentes; *puro numine Iupiter,* ornatius pro: purus Iupiter, h. e. purus aër; puro enim aëre vis frigoris est acrior et vehementier.

Ingratam Veneri pone superbiam;
Ne currente rota funis eat retro.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat: supplicibus tuis

v. 9 — 12. *Ingrat. Ven. pon. sup.* de Venere, superbiae ultrice, vid. *Lambin.* ad h. l. Cl. *Mitsch.* laudat Agath. XIX. 7. Anthol. Graec. T. IV. p. 10. — *Ne currente rota fun. eat retro,* vulgarem sententiam: ne e summo loco retro veharis vel praeceps agaris ad infimum, (h. e. ne superbiae tuae poenas des), funis, qui nimia eius intentione ruptus revolvitur, adumbravit imagine. Intelligendus autem funis eiusmodi, quo per machinam rota instructam, cui ille circumvolvitur, moles quaedam in altum attrahitur. Cum eiusmodi igitur fune, rupto nempe nimio rotae cursu et retro voluto, comparatur sors eorum, qui nimio nisu ad altiora tendentes subito casu ad inferiora retro feruntur. Hinc *funis rumpitur* vel *retro it* proverbiali locutione dictum est in homines superbos, quorum altiores, quos trahunt, spiritus subita fortunae conversione franguntur. — Livius XLV. 41. *quum ex summo retro revolvi fortuna consuesset.* Horatius infr. Epist. I, 18. 87 et 88. in eandem sententiam imagine a navigatione translata: *Tu, dum tua navis in alto est, Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.* — Huc faciunt duo apprime loca, a Cl. *Mitsch.* laudata, Lucian. Dial. Meretr. p. 286. edit. Gesn. σὺ δὲ πάνυ χαλεπὴ ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ γεγένησαι. καὶ ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείνουσαι τὸ καλῴδιον. et Aristaenet. Epp. II. 1. p. 72. Abr. πείθου μοι καὶ τῆς ἀμετρίας ἀπόσχου. ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείναντες τὸ καλῴδιον, μηδὲ λάθῃς λοιπὸν εἰς ἀγερωχίαν μεταβαλοῦσα τὸ φρόνημα. οἶσθα δὲ ὅσον Ἔρως ἀντιστρατεύειν τοῖς ὑπερηφανοῦσι φιλεῖ. — *Non te Penel. diffic. proc. Tyrrh. gen. par.* cum Etruscae puellae alias leviores et a castitatis illius, quam Penelope marito suo Vlyssi probavit, studio alienae essent; (Cl. *Mitsch.* in hanc rem laudat Athenae. XII. 3. p. 517.) Horatius non sine causa Lycen Etruscae originis esse commemorat. — *Penelopen diffic. proc.* tam castam, qualis fuit Penelope.

v. 13 — 20. *tinct. viol. pall. amant.* pallor, quo prae amore contabescentium os obducitur, cum violarum colore comparatur, luteo illo nempe (unde infr. Epod. X, 16. *pallor luteus*) vel albo; nam violarum, ut Plin. XXI. 6. ait, *plurima genera: purpureae, luteae, albae;* hinc *pallentes violae* apud Virg. Ecl. II. 47. Cl. *Mitsch.* comparat Calpurn. IX. 41. *Pallidior buxo violaeque simillimus erro.* — *vir pellic. saucius,* maritus pellicis amore percussus; scilicet *saucii* dicuntur amantes, sagittarum, quibus pectora amantium a Cupidine sauciari dicuntur, respectu

Parcas, nec rigida mollior aesculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
Caelestis patiens latus.

CARMEN XI.

AD LYDEN.

Mercuri, nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo,
Tuque, Testudo, resonare septem

habito; similiter supr. I, 27. 12. felix in amore *beatus vulnere*, et infelix in amore *perire sagitta* dicitur. — *Pieria*, Thessala, a Pieria, Thessaliae regione. — *curvat*, flectit, pervincere potest, sc. ut amori eorum, qui te sectantur, morem geras. *supplicibus tuis parcas*, noli tamen committere, ut ego supplex amator ante fores tuas prostratus peream. — *nec rigid. moll. aesc.* cett. o tu, quae nunc es nec mollior rigida aesculo, nec mitior animum Mauris anguibus, h. e. o tu, quae adhuc durissimo animo amorem meum adspernata es. *Mauris*, saevioribus enim anguibus scatebat inprimis Mauritania.

CARMEN XI.

Vt in carmine antecedente Lycen, ita in hoc poeta Lyden, puellam pariter adhuc asperam et ferocius amatorum blanditias respuentem, mitiorem et sibi procliviorem reddere studet. In partes igitur vocat tam lyrae inventorem, Mercurium, quam ipsam lyram, enarransque, quomodo dulcissimo eius cantu Orpheus non solum saevas bestias mitigaverit, arbores acciverit et fluviorum cursum inhibuerit, sed apud inferos quoque Cerberum adeo suaviter demulserit, et Ixionem Tityumque recreaverit, mira arte ad fabulam Danaidum in hoc carmine sibi tractandam delabitur, utpote consilio suo Lyden ab animi duritie deterrendi ei mollioris animi sensu imbuendi accommodatissimam. Cardo enim totius carminis vertitur fere in his: *O testudo — Dic modos, Lyde quibus obstinatas adplicet aures, — Audiat Lyde scelus atque notas Virginum poenas* cett. Quod si tenemus, neutiquam de nexu huius carminis cum *Homio* et aliis laborabimus, imo poetae in adornandis et scite inter se nectendis iis, quae primariae carminis sententiae egregie respondent, artem et ingenium admirabimur.

v. 1 — 8. — *nam te docil. mag. mov. Amph. lap. can.* pro vulgari: namque potes, (sc. modos dicere, quibus durissimi animi Lyde moveatur,) posuit exemplum Amphionis, quem Mercurius, *curvae lyrae* (supr. I, 10. 6.) *parens*, et lyra donasse, et eius cantu lapides adeo movere docuisse traditur; hinc, cum ille in exstruendis muris Thebanis lyra caneret, lapides eius cantu moti sponte in ordinem suum se composuisse finguntur; vid. Apollod. III. 5. 5. Pausan. IX. 5. p. 921. cf. infr. Epist.

Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis:
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Adplicet aures.
Quae, velut latis equa trima campis,
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

ad Pis. v. 394. seqq. — *Testudo*, apposite pro: lyra, quippe quam ita invenisse dicitur Mercurius, ut primum super testudine (h. e. testa, in quam testudo se recipit, concava) nervos intenderet; locus classicus in hanc rem est in Hom. Hymn. in Mercur. v. 47. seqq. — *callida*, quae calles; *res. sept. nerv.* hinc λύρα ἑπτάχορδος, ἑπτάτονος, ἑπτάφθογγος. — *Nec loquax olim, neque grata*, quae, cum olim nondum nervos intentos haberes, nec garrulos sonos edebas, nec cuiquam voluptatem creabas; — *Divit. mens. et amic. templ.* hinc illa δαιτὸς ἑταίρῃ et χοροίτυπος Hom. H. in Merc. v. 31. De lyrae usu in sacrificiis Cl. *Boettig.* laudat Dionys. Halic. Ant. Rom. 7. p. 1487. 11. — *obstinatas aures*, auribus iam tribuitur, quod ad Lydes animum referedum est.

v. 9 — 12. *velut equa trima*, similiter Hor. supr. II, 5. 6. Lalagen, puellam, nondum amorum, sed tenerae aetatis adhuc lusibus, et iuvenili petulantiae deditam, cum *iuvenca, in udo salicto cum vitulis ludere praegestiente*, comparat, ubi in not. Anacreontis locum LXI. 9. 10. poetae in hac comparatione obversatum, iam attulimus. — *ludit exsultim*, σκιρτῶσα παίζει apud Anacr. l. l. — *metuitque tangi*, et cavet sibi, ne quis eam attrectet, h. e. nec se attrectari patitur; *metuit tangi*, ut supr. II, 2. 7. *penna solvi metuens*, ubi cf. not. — *tangere* de tactu libidinoso in re venerea, ut passim; similiter *attrectare mulieres* apud Cic. pro M. Coel. 8. et Suet. Ner. 26. hinc supr. *Pallas intacta* pro: integra, casta. — *Nuptiarum expers*, infr. Epist. II, 1. 132. *ignara puella mariti.* — Omnes, quos vidi, interpretes haec verba ad *equam* referunt, et rem inhonestam vocabulis honestioribus expressam esse putant, ita ut *expers nuptiarum* sit equa, quae nondum equum admiserit; per *protervum maritum* autem equus in venerem ruens designetur; sed quidni iungere quoque liceat: *Quae*, — *nuptiarum expers* (nondum ad libidinem proclivis) *et adhuc protervo cruda marito* (repugnans adhuc libidinosi amatoris deliciis) *ludit exsultim metuitque tangi, velut equa trima latis campis*, sc. ludere et tangi metuere solet? *Nupt.* — *nuptiae* et *nuptias facere* passim de fructu amoris haud legitimi; vid. *Interpr.* ad Petron. c. XXV. ut γάμος et γαμεῖν apud Graecos; vid. *Hemsterhus.* ad Aristoph. Plut. p. 401. 2. et *Schrader.* ad Musaeum p. 123. — *maritus*, ut passim *coniux*, de quovis amatore vel amica, et *coniugium* de amore haud legitimo. — *adhuc cruda marito*, nondum matura, nondum mollem mitemque se

Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari.
Cessit inmanis tibi blandienti
Ianitor aulae,
Cerberus: quamvis Furiale centum
Muniant angues caput eius, atque

praebens amatori, aspera; translatum a pomis *crudis*, h. e. immitibus adhuc et acerbis; hinc supr. II, 5. 10. Lalage, ferocius adhuc amatores reiiciens, cum *immiti uva* comparatur, et Theocrito XI. 21. Galathea eadem de causa φιαρωτέρα ὄμφακος ὠμᾶς dicitur.

v. 13 — 20. *Tu potes tigres*, sc. cantus tui dulcedine flectere vel mitiores reddere; eiusmodi enim aliquid supplendum est, cum τὸ *ducere* ex noto loquendi genere nomini tantum proximo τῷ *silvas* accommodatum sit; — de cantus vi similiter Cicero pro Arch. 8. *bestiae saepe immanes cantu flectuntur et consistunt.* Respicit autem poeta, ut quivis ipse videt, ea, quae Orpheus lyrae cantu effecisse traditur; hinc quod lyra *silvas comites ducere*, (h. e. arbores adducere, ut lyra canentem tanquam comites sequantur,) et *morari celeres rivos* dicitur, egregie respondet iis, quae supr. I, 12. 9—12. de Orpheo narrantur. — *Cess. inm. tibi bland. Ian. aul. Cerb.* horrendum illum Orci ianitorem, Cerberum, vicerunt blanda tua carmina, h. e. ita ceperunt et deleniverunt, ut Orpheo libere Orcum adeundi faceret copiam. — De Orphei in Orcum ad Eurydicen suam inde reducendam descensu et admirabili, quam eius carmina ibi habuere. vi, locus classicus est apud Virg. Georg. IV. 467. seqq. — *inmanis*, Cl. *Mitsch.* cum *Lambino* ad *aulae* referendum esse putat; sed ut nihil dicam, *Cerberi* iam magis, quam *aulae*, immanitatem favere rei, de qua sermo est, Virgilius quoque Aen. VI. 418. de Cerbero: *Cerberus haec ingens latratu regna trifauci Personat, adverso recubans i n m a n i s in antro.* — *Furiale*, Furiarum more angues pro crinibus habens; sic *Furialis incessus* de tali, quali Furiae se inferre solent, apud Liv. VII. 17. — *caput eius*, τὸ *eius*, ut nimis tenue et languidum in hac sublimioris carminis oratione, iure meritoque iam *Bentleius* et *Cuningamius* et alii emendatum iverunt; scilicet verbum quoddam cum sequentibus iungendum in hac voce latere videtur, unde *Bentleius* pro *eius atque* tentabat: *e x e a t q u e* — *Cuningamius a e s t u e t q u e* — *Gesnerus e f f l u a t q u e.* Sed vide, quae de hoc loco disputat Vir Cl. *Naekius* in peculiari libello, *Bonn.* 1821, quocum tamen ob unam vocem corruptam versus elegantissimos et Horatio dignissimos damnare nolim. — Fortasse res omnis salva est, si, (quod in Hor. Edit. min. ex coniectura proposui) pro intolerabili plane lectione *eius* mecum legeris: *a e s t u s.* — *quamvis Furiale centum Muniant angues caput, a e s t u s atque Spiritus teter saniesque manet Ore trilingui.* — Verbum *manet* per zeugma ultimo tantum nomini *sanies* accommodatum est; ad *aestus* supplendum fere est: prorumpat, emittatur, ad *teter spiritus*: exhaletur. — *aestus*, sc. furoris, vel ignis, vel

Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion Tityosque vultu
Risit invito: stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum poenas, et inane lymphae
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quae manent culpas etiam sub Orco.
Inpiae, nam quid potuere maius?
Inpiae sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Vna de multis, face nuptiali

irarum. Virg. Aen. IV. 532. *magnoque irarum fluctuat aestu;* et V. 561. *varioque irarum fluctuat aestu.* Caeterum, quam facile a lippo quodam librario *aestus* corrumpi potuerit in *eius*, sponte apparet. — *ore trilingui*, est igitur iam Cerberus *triceps*, ut supr. II, 19. 31. sed *centiceps* supr. II, 13. 34. ubi vid. not.

v. 21 — 24. *Ixion*, de Ixione, ab Iove, quod Iunonis pudicitiam tentare ausus fuerat, ad Tartara detruso, ibique ad sceleris poenam luendam rotae implicito, cf. Virg. Georg. l. l. v. 484. *Tityosque*, cf. supr. ad II, 14. 8. — *vultu risit invito*, en vim carminum, eos quoque, qui alias a voluptatis sensu alienissimi sunt, suaviter afficientium! Ixion enim et Tityus, auditis Orphei carminibus, non poterant non, quin frontem sollicitam exporrigerent et excitatum voluptatis sensum vultu praeferrent. — *urna*, non dolium, ut putat *Iani*, cuius v. 27. fit mentio. sed vas, quo aqua hausta in dolium infunditur; itaque haec ipsa *urna Danaidum* apud Propert. IV. 11. 28. *humeros premere dicitur*. — *Danai puellas*, fabula de quinquaginta Danai filiabus, quae praeter Hypermnestram sponsos suos nocte nuptiali patris iussu occidisse feruntur, in vulgus nota; vid. Apollodor. II. 1.

v. 25 — 32. *notas*, famosas, infames, ut supr. III, 4. 7. *notus Orion.* — *et*, particula explicativa: nempe, scilicet. — *inan. lymph. Dol. fund. per. im.* elegantissima dolii perforati designatio; dolium enim perforatum semper inane est aquae, quod illa infusa non in eo continetur, sed imo fundo perit, h. e. transfluit. Ad hoc pertusum Danaidum dolium spectat proverbium: *εἰς τετρημένον* (vel *τετρυπημένον* Lucian. Dial. Mort. XI. 4.) *πίθον ἀντλεῖν.* — *fata*, poenas, *sera*, ipse explicat: *quae manent culpas sub Orco* — *etiam*, sc. post mortem. *maius*, scelestius. — *duro*, saevo.

v. 33 — 44. *Vna*, Hypermnestra. — *periurum patrem*, quod fidei et pietatis, quam ut socer generis suis

Digna, periurum fuit in parentem
Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis aevum.
Surge, quae dixit iuveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;
Quae, velut nactae vitulos leaenae,
Singulos, eheu! lacerant. Ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus: i secundo

debebat, sanctitatem contaminavit. *splendide*, cum insigni honestioris animi gloria; causa enim, ex qua fidem periuro patri datam, se sponsum occisuram esse, fefellerat Hypermnestra, fuit honestissima, sponsi nempe innocentis salus. Hinc Pindarus quoque Nem. X. 10. hanc Hypermnestrae fraudem probat. Cl. *Mitsch.* in hanc rem profert, quod de mendacii, in bonae rei finem adhibiti, honestate praecipit Sophocl. Philoct. 110. Cum suavi loquendi genere autem *splendide mendax*, (ubi adiectum rei repugnat, oxymoron appellant) comparant huic simillimum: *gloriose mentiri* apud Cicer. p. Mil. 27. et *gloriosum scelus* apud Senec. Ep. 95. — *Surge, quae dixit* cett. vide, quantam gravitatem toti huic carmini conciliat Hypermnestrae oratio! De qua quidem poetae nostri lectores suos in mediam rem abripiendi arte cf. supr. argum. III. 3. — *iuveni marito*, Lynceo. *longus somnus*, quo, ut Virgil. Aen. X. 746. canit, in *aeternam clauduntur lumina noctem*, pro: morte, ut supr. I, 24. 5. *perpetuus sopor.* — *unde*, a quibus. — *vitulos* apposite ad comparationem iuvenum, quos ipse Venusinus Horatius *iuvencorum* nomine et imagine supr. II, 8. 21. designat. In rei comparationem passim apud Homerum et alios obviam inter alia laudant Eurip. Iphig. in Taur. 297. Senec. Thyest. 735. — *intra claustra tenebo*, intra thalamum retinebo.

v. 45 — 52. *Me pater saev. oner. cat.* et vere Danaus, uti narrat Apollodor. II. 1. 4. καθείρξας αὐτὴν ἐφρούρει. — *clemens*, humanitatis sensu tacta. — *i, pedes quo te rap. et aurae*, similiter infr. Epod. XVI. 21. *Ire, pedes quocunque ferent, quocunque per undas Notus vocabit aut protervus Africus.* — *rapiunt*, celeriter hinc te auferunt; gravius igitur, quam: ferunt. *Venus*, amantium patrona: — *et nostr. mem. se-*

Omine: et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

CARMEN XII.

AD NEOBVLEN.

Miserarum est, neque Amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere: aut exanimari metuentes

pulc. scalp. querelam, quam eleganter! pro vulgari: et sepulcri mei monumento tristem in memoriam nostri amoris insculpe titulum.

CARMEN XII.

Neobules, cui patrui minae et obiurgationes, quod formosum quendam iuvenem amabat, extimescendae erant, miseram sortem dolet. Sententiarum nexus huius brevioris carminis, super cuius consilio mira commenti sunt interpretes, est fere hic: miserae profecto sunt puellae, quae nec amant, nec vino curas abigunt; at miserae quoque sunt illae, quae quidem amant, sed metu et sollicitudine, qua patrui severitatem et iurgia expavescunt, cruciantur. Eiusmodi puella misera tu quoque es, Neobule, dum Hebrum, tam pulchritudine quam iuvenilibus artibus insignem, perdite amas." — Nam cum in verbis: *aut exanimari metuentes patruae verbera linguae*, non quasque alias puellas, sed peculiarem Neobules sortem respexisse videatur poeta, ad ea quoque, tanquam caussam, quae miserum eius amorem redderet, continentia, in constituendo huius carminis consilio adverti debet. — Caeterum Horatius in hoc carmine non tam Anacreontis (XLVI.) sententiam: *Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι, χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι*, quam alium quendam poetam Graecum, quem tota huius carminis indoles et oratio satis aperte prodit, expressisse videtur. — De singulari huius carminis metro et diversa, qua illud in Vett. Codd. et Editt. exhibitum et descriptum sit, ratione copiose egit *Iani* in Excurs. I. ad h. l.

v. 1—3. *Miserarum est*, sc. puellarum conditio. *Amori ludum dare*, significantius pro vulgari: amare; nam qui amant, ludo iocoque saepe sunt Amori, vel ludibrium ei debent; hinc supr. I, 33. 11 et 12. Venus: *inpares Formas atque animos sub iuga aënea Saevo mittere cum ioco* dicitur. — *mala vino lavere*, (antique pro *lavare*, ut supr. III, 4. 61.) curas vino diluere; *Siccis omnia nam* (ut Hor. supr. I, 18. 3—4. loquitur) *dura Deus proposuit; neque Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.* Caeterum cum per vini potum a poetis saepe nil nisi hilarioris et iucundioris vitae fructus designari soleat, iam non de compotationibus, (quamvis leviores inprimis puellas iis interfuisse constat, cf. supr. II, 11. 21. infra III, 14. 21.) sed in universum de vitae hilaritate cogitandum est. — *aut exanim. metu. Patr. verb. ling.*, h. e. aut ex altera parte eas, quae amori et vitae hilaritati indulgent, dum patrui obiurgationes iis metuendae sunt, angi et sollicitari.

Lydia:

Donec non alia magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën:
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.

Horatius:

Me nunc Thressa Chloë regit,
Dulces docta modos, et citharae sciens:
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.

Lydia:

Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti:
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

sione vulgo censeri solet humana felicitas, copia instructissimi fuere.

v. 5—8. *non alia magis arsisti*, non aliam puellam ardentius amabas; — de locutione: *ardere aliqua* pro: ardere ob aliquam, cf. supr. ad II, 4. 7. Caeterum observa, quomodo Lydia cum Horatio in eadem sententia gravius efferenda certat. Horatius dixerat: *Donec gratus eram tibi, nec quisquam potior* cett. at Lydia multo fortius: *Donec non alia magis arsisti.* — *neque erat Lydia post Chloen*, neque ego postponebar Chloae; Horatius simpliciter dixerat: *Nec quisquam potior*, at Lydia ipso nomine appellat puellam in amore sibi praelatam. *Multi Lydia nominis*, ego puella nobilissima; a nobilissimo scilicet poeta amata, et ab eodem carminibus celebrata; Lydia autem bis nomen suum pro: ego, repetens, venuste et acerbe monere videtur Horatium, ut illius temporis, quo saepe Lydiae nomen in ore habuerit, et amatorum more, iteatidem repetierit, memoriam recolat. *Romana Ilia*, in comparatione quoque Horatium vincit Lydia, quae cum Romae conditoris matre, Ilia, se comparans longe Horatio cum Persarum rege comparato apparet augustior.

v. 9 — 12. *regit*, suaviter *regi* dicuntur amatores, qui ad nutum dominae suae se componunt; *citharae sciens*, Graece: κιθάρας εἰδυῖα. — *animae*, Chloae, *animae meae* (ut supra I, 3. 8. Hor. loquitur) *dimidio;* cf. supr. II, 17. 5. Eodem blandimento Cicero Ep. ad Div. XIV. 14. Terentiam et Tulliolam *animas suas* vocat.

v. 13 — 16. *Me torr. fac. mut.* — *torreri* de gravi amoris aestu; cf. supra I, 33. 5. infra III, 19. 20. multo maior igitur Lydiae verbis vis inest, quam Horatii: *Me nunc Thressa Chloe regit.* — *Thurini*, Thurio,

Horatius:

Quid? si prisca redit Venus,
Diductosque iugo cogit aëneo?
Si flava excutitur Chloë,
Reiectaeque patet ianua Lydiae?

Lydia:

Quamquam sidere pulchrior
Ille est, tu levior cortice, et inprobo
Iracundior Hadria:
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

CARMEN X.

A D L Y C E N.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro: me tamen asperas

Lucaniae oppido, oriundi. — *bis mori,* Horatius simpliciter *mori* dixerat.

v. 17 — 20. *prisca Venus*, pristinus amor. *Diduct. iug. cog. aën.* pro vulgari: disiunctos firmissimo vinculo coniungit. *iug. cog. aën.* supra quoque I, 33. 10. Venus *animos sub iuga aëna mittere* dicitur, ubi cf. not. et ad Carm. II, 5. 1. — *flava*, pulchra, ut sexcenties.

v. 21 — 24. *sidere pulchrior*, h. e. sideris alicuius splendorem formae suae nitore superat; apud Hom. Iliad. VI. 401. Astyanax ἀλίγκιος ἀστέρι καλῷ dicitur; cogitandum inprimis de Luna, cuius splendori passim pulchrarum formarum nitor aequiparatur; sic supr. II, 5. 18. de Chloride: *albo sic humero nitens, Vt pura nocturno renidet Luna mari.* — *cortice*, subere, ut carm. anteced. v. 10. — *inprobo Iracund. Hadr.* supr. quoque I, 33. 15. Myrtales iracundia cum maris Hadriatici aestu comparatur.

CARMEN X.

A Lyce, quam amabat, non admissus hoc carmen querulum ante eius ianuam canit. Primum igitur, ut miseratione sui durum Lyces animum frangat et emolliat, saevae tempestatis, ante illius fores sibi porrecto perferendae, exponit iniuriam; deinde, ut ab invisa Veneri superbia eam deterreat, subitas Fortunae vices ei ante oculos ponit; denique iterum ei exprobrata summa animi duritie, se laboribus, quos eius causa subeat, tandem victum non amplius illam curaturum esse minatur. — Est totum hoc carmen παρακλαυσίθυρον, h. e. carmen, ante puellae ianuam ab amatore non intromisso flebilibus modis decantatum, cuiusmodi carminis particulam iam supra Horatius libri primi carmini vigesimo quinto

Porrectum ante fores obiicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis, quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Iupiter?

(v. 8. 9.) intexuit; similia παρακλαυσιθύρον exempla iam laudarunt alii, Plaut. Curc. I. 2. 60. seqq. Ovid. Am. I. 6. Propert. I. 16. 17. seqq. in Graecis Theocrit. III. et XXIII. et Aristoph. Eccles. 945—67. cf. *Caspar. Sagitt. de Ian. Vett.* c. 37.

v. 1—4. *Extrem. Tanain si biberes, Lyce,* cett. Sensus: quamvis, o Lyce, ut mulier fera et barbara viveres in Scythia, et timendae saevitiae marito ibi iuncta esses, tamen animum tuum mei, ante fores tuas prostrati, et ventorum violentiae expositi, subiret miseratio. — *Tanain,* notum flumen in Scythia, *extremum,* extremae, h. e. remotissimae regionis. Sic infr. Epist. I, 1. 45. *extremi Indi.* Epist. I, 6. 6. *extremi Arabes.* et Carm. III, 11. 47. *extremi Numidarum agri;* ut passim apud Horatium *ultimus*, v. c. supr. I, 36. 4. *ultima Hesperia;* II, 18. 4. *ultima Africa;* I, 35. 29. *ultima Britannia.* — *biberes*, populi enim a fluviis, quos accolunt, ita designantur, ut eos bibere dicantur; hinc supr. I, 20. 20. *Rhodani potor;* et infr. IV, 15. 21. *qui profundum Danubium bibunt.* — *saevo*, cuius atrox tibi in furtivo amore forte deprensae extimescendum esset ingenium. — *asperas*, h. e. duras, significanter pro: tuas. — *plorares me obiicere,* exquisitius pro: non sine miseratione et dolore me obiiceres, h. e. me, cuius misereret, intromitteres; *incolis,* perpetuo, tanquam in domicilio suo, in Scythia dominantibus.

v. 5—8. *nemus inter pulchra tecta satum*, intellige viridarium in tecti impluvio consitum, quale Hor. describit infr. Epist. I, 10. 22. *Nempe inter varias nutritur silva columnas.* cf. Tibull. III. 3. 15. et ibi *Heyn.* Laurorum inprimis in impluvio consitarum passim fit mentio. Virg. Aen. II. 512. et VII. 59. — *pulchra*, splendida; unde Lycea honestam matronam et in re lauta constitutam fuisse probabile fit. — *ventis*, ventorum, hunc strepitum excitantium, impetu; — *et ut glaciet,* et vides vel sentis, ut glaciet cett. nam verbum *audis* non in propria significatione repetendum, sed ex noto loquendi genere, zeugmate, aliud verbum rei accommodatum inde eliciendum et supplendum est. Apponam in hanc rem locum huic simillimum Hor. supr. II, 1. 21—24. *Audire magnos iam videor duces Non indecoro pulvere sordidos, Et cuncta terrarum subacta, Praeter atrocem animum Catonis*, ubi pariter ad *et non audire* in propria significatione, sed simile, v. c. *percipere*, *cognoscere*, suppleri debet. Nihilominus *Bentleius* sibi temperare non potuit, quin facta post *remugiat* interpunctione corrigeret: *Sentis et positas ut glaciet* cett. ut nihil de aliorum super hoc loco argutiis dicam. — *positas*, pro vulgari: iacentes; *puro numine Iupiter*, ornatius pro: purus Iupiter, h. e. purus aër; puro enim aëre vis frigoris est acrior et vehementior.

Ingratam Veneri pone superbiam;
Ne currente rota funis eat retro.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat: supplicibus tuis

v. 9 — 12. *Ingrat. Ven. pon. sup.* de Venere, superbiae ultrice, vid. *Lambin.* ad h. l. Cl. *Mitsch.* laudat Agath. XIX. 7. Anthol. Graec. T. IV. p. 10. — *Ne currente rota fun. eat retro,* vulgarem sententiam: ne e summo loco retro veharis vel praeceps agaris ad infimum, (h. e. ne superbiae tuae poenas des), funis, qui nimia eius intentione ruptus revolvitur, adumbravit imagine. Intelligendus autem funis eiusmodi, quo per machinam rota instructam, cui ille circumvolvitur, moles quaedam in altum attrahitur. Cum eiusmodi igitur fune, rupto nempe nimio rotae cursu et retro voluto, comparatur sors eorum, qui nimio nisu ad altiora tendentes subito casu ad inferiora retro feruntur. Hinc *funis rumpitur* vel *retro it* proverbiali locutione dictum est in homines superbos, quorum altiores, quos trahunt, spiritus subita fortunae conversione franguntur. — Livius XLV. 41. *quum ex summo retro revolvi fortuna consuesset.* Horatius infr. Epist. I, 18. 87 et 88. in eandem sententiam imagine a navigatione translata: *Tu, dum tua navis in alto est, Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.* — Huc faciunt duo apprime loca, a Cl. *Mitsch.* laudata, Lucian. Dial. Meretr. p. 286. edit. Gesn. *σὺ δὲ πάνυ χαλεπὴ ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ γεγένησαι. καὶ ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείνουσαι τὸ καλώδιον.* et Aristaenet. Epp. II. 1. p. 72. Abr. *πείθου μοι καὶ τῆς ἀμετρίας ἀπόσχου. ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείναντες τὸ καλώδιον, μηδὲ λάθῃς λοιπὸν εἰς ἀγερωχίαν μεταβαλοῦσα τὸ φρόνημα. οἶσθα δὲ ὅσον Ἔρως ἀντιστρατεύειν τοῖς ὑπερηφανοῦσι φιλεῖ.* — *Non te Penel. diffic. proc. Tyrrh. gen. par.* cum Etruscae puellae alias leviores et a castitatis illius, quam Penelope marito suo Vlyssi probavit, studio alienae essent; (Cl. *Mitsch.* in hanc rem laudat Athenae. XII. 3. p. 517.) Horatius non sine causa Lycen Etruscae originis esse commemorat. — *Penelopen diffic. proc.* tam castam, qualis fuit Penelope.

v. 13 — 20. *tinct. viol. pall. amant.* pallor, quo prae amore contabescentium os obducitur, cum violarum colore comparatur, luteo illo nempe (unde infr. Epod. X, 16. *pallor luteus*) vel albo; nam violarum, ut Plin. XXI. 6. ait, *plurima genera: purpureae, luteae, albae*; hinc *pallentes violae* apud Virg. Ecl. II. 47. Cl. *Mitsch.* comparat Calpurn. IX. 41. *Pallidior buxo violaeque simillimus erro.* — *vir pellic. saucius*, maritus pellicis amore percussus; scilicet *saucii* dicuntur amantes, sagittarum, quibus pectora amantium a Cupidine sauciari dicuntur, respectu

Parcas, nec rigida mollior aesculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
Caelestis patiens latus.

CARMEN XI.

AD LYDEN.

Mercuri, nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo,
Tuque, Testudo, resonare septem

habito; similiter supr. I, 27. 12. felix in amore *beatus vulnere*, et infelix in amore *perire sagitta* dicitur. — *Pieria*, Thessala, a Pieria, Thessaliae regione. — *curvat*, flectit, pervincere potest, sc. ut amori eorum, qui te sectantur, morem geras. *supplicibus tuis parcas*, noli tamen committere, ut ego supplex amator ante fores tuas prostratus peream. — *nec rigid. moll. aesc.* cett. o tu, quae nunc es nec mollior rigida aesculo, nec mitior animum Mauris anguibus, h. e. o tu, quae adhuc durissimo animo amorem meum adspernata es. *Mauris*, saevioribus enim anguibus scatebat inprimis Mauritania.

CARMEN XI.

Vt in carmine antecedente Lycen, ita in hoc poeta Lyden, puellam pariter adhuc asperam et ferocius amatorum blanditias respuentem, mitiorem et sibi procliviorem reddere studet. In partes igitur vocat tam lyrae inventorem, Mercurium, quam ipsam lyram, enarransque, quomodo dulcissimo eius cantu Orpheus non solum saevas bestias mitigaverit, arbores acciverit et fluviorum cursum inhibuerit, sed apud inferos quoque Cerberum adeo suaviter demulserit, et Ixionem Tityumque recreaverit, mira arte ad fabulam Danaidum in hoc carmine sibi tractandam delabitur, utpote consilio suo Lyden ab animi duritie deterrendi ei mollioris animi sensu imbuendi accommodatissimam. Cardo enim totius carminis vertitur fere in his: *O testudo — Dic modos, Lyde quibus obstinatas adplicet aures, — Audiat Lyde scelus atque notas Virginum poenas* cett. Quod si tenemus, neutiquam de nexu huius carminis cum *Homio* et aliis laborabimus, imo poetae in adornandis et scite inter se nectendis iis, quae primariae carminis sententiae egregie respondent, artem et ingenium admirabimur.

v. 1 — 8. — *nam te docil. mag. mov. Amph. lap. can.* pro vulgari: namque potes, (sc. modos dicere, quibus durissimi animi Lyde moveatur,) posuit exemplum Amphionis, quem Mercurius, *curvae lyrae* (supr. I, 10. 6.) *parens*, et lyra donasse, et eius cantu lapides adeo movere docuisse traditur; hinc, cum ille in exstruendis muris Thebanis lyra caneret, lapides eius cantu moti sponte in ordinem suum se composuisse finguntur; vid. Apollod. III. 5. 5. Pausan. IX. 5. p. 921. cf. infr. Epist.

Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis:
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Adplicet aures.
Quae, velut latis equa trima campis,
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

ad Pis. v. 394. seqq. — *Testudo*, apposite pro: lyra, quippe quam ita invenisse dicitur Mercurius, ut primum super testudine (h. e. testa, in quam testudo se recipit, concava) nervos intenderet; locus classicus in hanc rem est in Hom. Hymn. in Mercur. v. 47. seqq. — *callida*, quae calles; *res. sept. nerv.* hinc *λύρα ἑπτάχορδος, ἑπτάτονος, ἑπτάφθογγος*. — *Nec loquax olim, neque grata*, quae, cum olim nondum nervos intentos haberes, nec garrulos sonos edebas, nec cuiquam voluptatem creabas; — *Divit. mens. et amic. templ.* hinc illa *δαιτὸς ἑταίρη* et *χοροίτυπος* Hom. H. in Merc. v. 31. De lyrae usu in sacrificiis Cl. *Boettig.* laudat Dionys. Halic. Ant. Rom. 7. p. 1487. 11. — *obstinatas aures*, auribus iam tribuitur, quod ad Lydes animum referedum est.

v. 9 — 12. *velut equa trima*, similiter Hor. supr. II, 5. 6. Lalagen, puellam nondum amorum, sed tenerae aetatis adhuc lusibus, et iuvenili petulantiae deditam, cum *iuvenca, in udo salicto cum vitulis ludere praegestiente*, comparat, ubi in not. Anacreontis locum LXI. 9. 10. poetae in hac comparatione obversatum, iam attulimus. — *ludit exsultim*, *σκιρτῶσα παίζει* apud Anacr. l. l. — *metuitque tangi*, et cavet sibi, ne quis eam attrectet, h. e. nec se attrectari patitur; *metuit tangi*, ut supr. II, 2. 7. *penna solvi metuens*, ubi cf. not. — *tangere* de tactu libidinoso in re venerea, ut passim; similiter *attrectare mulieres* apud Cic. pro M. Coel. 8. et Suet. Ner. 26. hinc supr. *Pallas intacta* pro: integra, casta. — *Nuptiarum expers*, infr. Epist. II, 1. 132. *ignara puella mariti.* — Omnes, quos vidi, interpretes haec verba ad *equam* referunt, et rem inhonestam vocabulis honestioribus expressam esse putant, ita ut *expers nuptiarum* sit equa, quae nondum equum admiserit; per *protervum maritum* autem equus in venerem ruens designetur; sed quidni iungere quoque liceat: *Quae, — nuptiarum expers* (nondum ad libidinem proclivis) *et adhuc protervo cruda marito* (repugnans adhuc libidinosi amatoris deliciis) *ludit exsultim metuitque tangi, velut equa trima latis campis*, sc. ludere et tangi metuere solet? *Nupt.* — *nuptiae* et *nuptias facere* passim de fructu amoris haud legitimi; vid. *Interpr.* ad Petron. c. XXV. ut *γάμος* et *γαμεῖν* apud Graecos; vid. *Hemsterhus.* ad Aristoph. Plut. p. 401. 2. et *Schrader.* ad Musaeum p. 123. — *maritus*, ut passim *coniux*, de quovis amatore vel amica, et *coniugium* de amore haud legitimo. — *adhuc cruda marito*, nondum matura, nondum mollem mitemque se

Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari.
Cessit inmanis tibi blandienti
Ianitor aulae,
Cerberus: quamvis Furiale centum
Muniant angues caput eius, atque

praebens amatori, aspera; translatum a pomis *crudis*, h. e. immitibus adhuc et acerbis; hinc supr. II, 5. 10. Lalage, ferocius adhuc amatores reiiciens, cum *immiti uva* comparatur, et Theocrito XI. 21. Galathea eadem de causa φιαρωτέρα ὄμφακος ὠμᾶς dicitur.

v. 13 — 20. *Tu potes tigres*, sc. cantus tui dulcedine flectere vel mitiores reddere; eiusmodi enim aliquid supplendum est, cum τὸ *ducere* ex noto loquendi genere nomini tantum proximo τῷ *silvas* accommodatum sit; — de cantus vi similiter Cicero pro Arch. 8. *bestiae saepe immanes cantu flectuntur et consistunt*. Respicit autem poeta, ut quivis ipse videt, ea, quae Orpheus lyrae cantu effecisse traditur; hinc quod lyra *silvas comites ducere*, (h. e. arbores adducere, ut lyra canentem tanquam comites sequantur,) et *morari celeres rivos* dicitur, egregie respondet iis, quae supr. I, 12. 9 — 12. de Orpheo narrantur. — *Cess. inm. tibi bland. Ian. aul. Cerb.* horrendum illum Orci ianitorem, Cerberum, vicerunt blanda tua carmina, h. e. ita ceperunt et deleniverunt, ut Orpheo libere Orcum adeundi faceret copiam. — De Orphei in Orcum ad Eurydicen suam inde reducendam descensu et admirabili, quam eius carmina ibi habuere. vi, locus classicus est apud Virg. Georg. IV. 467. seqq. — *inmanis*, Cl. *Mitsch.* cum *Lambino* ad *aulae* referendum esse putat; sed ut nihil dicam, *Cerberi* iam magis, quam *aulae*, immanitatem favere rei, de qua sermo est, Virgilius quoque Aen. VI. 418. de Cerbero: *Cerberus haec ingens latratu regna trifauci Personat, adverso recubans* i n m a n i s *in antro*. — *Furiale*, Furiarum more angues pro crinibus habens; sic *Furialis incessus* de tali, quali Furiae se inferre solent, apud Liv. VII. 17. — *caput eius*, τὸ *eius*, ut nimis tenue et languidum in hac sublimioris carminis oratione, iure meritoque iam *Bentleius* et *Cuningamius* et alii emendatum iverunt; scilicet verbum quoddam cum sequentibus iungendum in hac voce latere videtur, unde *Bentleius* pro *eius atque* tentabat: *e x e a t q u e* — *Cuningamius a e s t u e t q u e* — *Gesnerus e f f l u a t q u e*. Sed vide, quae de hoc loco disputat Vir Cl. *Naekius* in peculiari libello, *Bonn.* 1821, quocum tamen ob unam vocem corruptam versus elegantissimos et Horatio dignissimos damnare nolim. — Fortasse res omnis salva est, si, (quod in Hor. Edit. min. ex coniectura proposui) pro intolerabili plane lectione *eius* mecum legeris: *a e s t u s*. — *quamvis Furiale centum Muniant angues caput,* *a e s t u s atque Spiritus teter saniesque manet Ore trilingui*. — Verbum *manet* per zeugma ultimo tantum nomini *sanies* accommodatum est; ad *aestus* supplendum fere est: prorumpat, emittatur, ad *teter spiritus*: exhaletur. — *aestus*, sc. furoris, vel ignis, vel

Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion Tityosque vultu
Risit invito: stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum poenas, et inane lymphae
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quae manent culpas etiam sub Orco.
Inpiae, nam quid potuere maius?
Inpiae sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Vna de multis, face nuptiali

irarum. Virg. Aen. IV. 532. *magnoque irarum fluctuat aestu;* et V. 561. *varioque irarum fluctuat aestu.* Caeterum, quam facile a lippo quodam librario *aestus* corrumpi potuerit in *eius*, sponte apparet. — *ore trilingui*, est igitur iam Cerberus *triceps*, ut supr. II, 19. 31. sed *centiceps* supr. II, 13. 34. ubi vid. not.

v. 21 — 24. *Ixion*, de Ixione, ab Iove, quod Iunonis pudicitiam tentare ausus fuerat, ad Tartara detruso, ibique ad sceleris poenam luendam rotae implicito, cf. Virg. Georg. l. l. v. 484. *Tityosque*, cf. supr. ad II, 14. 8. — *vultu risit invito*, en vim carminum, eos quoque, qui alias a voluptatis sensu alienissimi sunt, suaviter afficientium! Ixion enim et Tityus, auditis Orphei carminibus, non poterant non, quin frontem sollicitam exporrigerent et excitatum voluptatis sensum vultu praeferrent. — *urna*, non dolium, ut putat *Iani*, cuius v. 27. fit mentio. sed vas, quo aqua hausta in dolium infunditur; itaque haec ipsa *urna Danaidum* apud Propert. IV. 11. 28. *humeros premere dicitur.* — *Danai puellas*, fabula de quinquaginta Danai filiabus, quae praeter Hypermnestram sponsos suos nocte nuptiali patris iussu occidisse feruntur, in vulgus nota; vid. Apollodor. II. 1.

v. 25 — 32. *notas*, famosas, infames, ut supr. III, 4. 7. *notus Orion.* — *et*, particula explicativa: nempe, scilicet. — *inan. lymph. Dol. fund. per. im.* elegantissima dolii perforati designatio; dolium enim perforatum semper inane est aquae, quod illa infusa non in eo continetur, sed imo fundo perit, h. e. transfluit. Ad hoc pertusum Danaidum dolium spectat proverbium: εἰς τετρημένον (vel τετρυπημένον Lucian. Dial. Mort. XI. 4.) πίθον ἀντλεῖν. — *fata*, poenas, *sera*, ipse explicat: *quae manent culpas sub Orco* — *etiam*, sc. post mortem. *maius*, scelestius. — *duro*, saevo.

v. 33 — 44. *Vna*, Hypermnestra. — *periurum patrem*, quod fidei et pietatis, quam ut socer generis suis

Digna, periurum fuit in parentem
Splendide mendax, et in omne virgo
Nobilis aevum.
Surge, quae dixit iuveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;
Quae, velut nactae vitulos leaenae,
Singulos, eheu! lacerant. Ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus: i secundo

debebat, sanctitatem contaminavit. *splendide*, cum insigni honestioris animi gloria; causa enim, ex qua fidem periuro patri datam, se sponsum occisuram esse, fefellerat Hypermnestra, fuit honestissima, sponsi nempe innocentis salus. Hinc Pindarus quoque Nem. X. 10. hanc Hypermnestrae fraudem probat. Cl. *Mitsch.* in hanc rem profert, quod de mendacii, in bonae rei finem adhibiti, honestate praecipit Sophocl. Philoct. 110. Cum suavi loquendi genere autem *splendide mendax*, (ubi adiectum rei repugnat, oxymoron appellant) comparant huic simillimum: *gloriose mentiri* apud Cicer. p. Mil. 27. et *gloriosum scelus* apud Senec. Ep. 95. — *Surge*, *quae dixit* cett. vide, quantam gravitatem toti huic carmini conciliat Hypermnestrae oratio! De qua quidem poetae nostri lectores suos in mediam rem abripiendi arte cf. supr. argum. III. 3. — *iuveni marito*, Lynceo. *longus somnus*, quo, ut Virgil. Aen. X. 746. canit, in *aeternam clauduntur lumina noctem*, pro: morte, ut supr. I, 24. 5. *perpetuus sopor*. — *unde*, a quibus. — *vitulos* apposite ad comparationem iuvenum, quos ipse Venusinus Horatius *iuvencorum* nomine et imagine supr. II, 8. 21. designat. In rei comparationem passim apud Homerum et alios obviam inter alia laudant Eurip. Iphig. in Taur. 297. Senec. Thyest. 735. — *intra claustra tenebo*, intra thalamum retinebo.

v. 45 — 52. *Me pater saev. oner. cat.* et vere Danaus, uti narrat Apollodor. II. 1. 4. καθείρξας αὐτὴν ἐφρούρει. — *clemens*, humanitatis sensu tacta. — *i*, *pedes quo te rap. et aurae*, similiter infr. Epod. XVI. 21. *Ire*, *pedes quocunque ferent*, *quocunque per undas Notus vocabit aut protervus Africus*. — *rapiunt*, celeriter hinc te auferunt; gravius igitur, quam: ferunt. *Venus*, amantium patrona. — *et nostr. mem. se-*

Omine: et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

CARMEN XII.

AD NEOBVLEN.

Miserarum est, neque Amori dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere: aut exanimari metuentes

pulc. scalp. querelam, quam eleganter! pro vulgari: et sepulcri mei monumento tristem in memoriam nostri amoris insculpe titulum.

CARMEN XII.

Neobules, cui patrui minae et obiurgationes, quod formosum quendam iuvenem amabat, extimescendae erant, miseram sortem dolet. Sententiarum nexus huius brevioris carminis, super cuius consilio mira commenti sunt interpretes, est fere hic: miserae profecto sunt puellae, quae nec amant, nec vino curas abigunt; at miserae quoque sunt illae, quae quidem amant, sed metu et sollicitudine, qua patrui severitatem et iurgia expavescunt, cruciantur. Eiusmodi puella misera tu quoque es, Neobule, dum Hebrum, tam pulchritudine quam iuvenilibus artibus insignem, perdite amas." — Nam cum in verbis: *aut exanimari metuentes patruae verbera linguae*, non quasque alias puellas, sed peculiarem Neobules sortem respexisse videatur poeta, ad ea quoque, tanquam causam, quae miserum eius amorem redderet, continentia, in constituendo huius carminis consilio adverti debet. — Caeterum Horatius in hoc carmine non tam Anacreontis (XLVI.) sententiam: *Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι, χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι*, quam alium quendam poetam Graecum, quem tota huius carminis indoles et oratio satis aperte prodit, expressisse videtur. — De singulari huius carminis metro et diversa, qua illud in Vett. Codd. et Editt. exhibitum et descriptum sit, ratione copiose egit *Iani* in Excurs. I. ad h. l.

v. 1—3. *Miserarum est*, sc. puellarum conditio. *Amori ludum dare*, significantius pro vulgari: amare; nam qui amant, ludo iocoque saepe sunt Amori, vel ludibrium ei debent; hinc supr. I, 33. 11 et 12. Venus: *inpares Formas atque animos sub iuga aënea Saevo mittere cum ioco* dicitur. — *mala vino lavere*, (antique pro *lavare*, ut supr. III, 4. 61.) curas vino diluere; *Siccis omnia nam* (ut Hor. supr. I, 18. 3—4. loquitur) *dura Deus proposuit; neque Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.* Caeterum cum per vini potum a poetis saepe nil nisi hilarioris et iucundioris vitae fructus designari soleat, iam non de compotationibus, (quamvis leviores inprimis puellas iis interfuisse constat, cf. supr. II, 11. 21. infra III, 14. 21.) sed in universum de vitae hilaritate cogitandum est. — *aut exanim. metu. Patr. verb. ling.*, h. e. aut ex altera parte eas, quae amori et vitae hilaritati indulgent, dum patrui obiurgationes iis metuendae sunt, angi et sollicitari.

Patruae verbera linguae. Tibi qualum Cythereae
Puer ales, tibi telas, operosaeque Minervae
Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri:
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis,
Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
Neque segni pede victus: catus idem per apertum
Fugientes agitato grege cervos iaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

— *Patruae verb. ling.* convicia et opprobria patrui. Similiter Cicer. ad Div. XV. 16. *convicio verberare* dixit. Patruorum autem, ut hominum querulorum, et fratrum liberos inprimis assiduis obiurgationibus increpantium et castigantium, passim fit mentio; cf. *Torrent.* ad h. l. et quos laudat *Ernestius* in Clav. Cic. s. v. *patruus;* hinc proverbiali locutione severus morum censor et castigator *patruus* dictus est; infr. Sat. II, 3. 88. *Ne sis patruus mihi.*

v. 3—10. *Tibi qual. Cyther.* cett. vide, quam egregie poeta vulgarem sententiam: „*tu amas Hebrum*" exornat, dum Neobulen, quae, Hebro conspecto, opus statim, quod tractat, intermittere et oculis animoque in eo solo morari fingitur, viva imagine ut perdite amantem nobis repraesentat! Comparant dulcissimos in hanc rem versus Sapphus, (*Annal. Brunck.* I. p. 56.) Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔτοι Δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν, Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς Ῥαδινὰν δὲ Ἀφροδίταν, et Incerti Epigr. LIX. 3. 4. Anth. Graec. T. IV. p. 129. — *qualum*, calathum, sive canistrum vimineum, in quo mulieres pensa sua reponere solent. — *ales* pro: alatus; ut infr. IV, 11. 26. *Pegasus ales.* — *Minervae studium*, artes muliebres, quibus praeest earum inventrix et magistra, Minerva, unde illa *operosa*, h. e. gnava, industria, Graecis Ἐργάνη dicitur. — *nitor Hebri*, pulcher Hebrus, ut supr. I, 19. 5. *Glycerae nitor;* iunge: *simul* (simulac) *nitor Liparaei Hebri* (formosus Hebrus) cett. — *Liparaei*, e Lipara, Aeoliarum insula una, oriundi. — *unctos*, sc. oleo, quo quidem in natationis quoque exercitatione inungi solebant iuvenes; hinc infr. Sat. II, 1. 7. *ter uncti Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto.* — Caeterum de gymnasticis iuvenum Romanorum exercitationibus cf. supr. I, 8. 5. seqq. et ibi not. — *Bellerophonte*, Pegasi domitore. *catus*, doctus, sciens; ut supr. I, 10 3. — *agitato*, a canibus puta, *grege;* similiter Virg. Aen. I. 185. congregatorum cervorum agmen *armenta* vocat; nos: *Rudel.* — *excipere*, ut Graecorum ἐκδέχεσθαι, de venatoribus, qui in insidiis collocati feras inopinatas opprimunt; vid. *Burm.* ad Phaedr. Fab. I. 11. 6. et ad Val. Flac. VI. 422.

CARMEN XIII.

AD FONTEM BANDVSIVM.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis haedo,
Cui frons turgida cornibus
Primis et Venerem et proelia destinat:

CARMEN XIII.

Vt fontem limpidum et umbrosis arboribus consitum, Bandusiae, non procul ab eius villa in Sabinis, scaturientem, aeternitati consecret, solemne, quod vinum libando, flores spargendo et haedum mactando in eius honorem crastino die instituturus est, indicit sacrificium. — Poetas Graecos exemplo suo in celebrandis et consecrandis fontibus amoenis Horatio praeivisse, vel ex versu 13, *Fies nobilium tu quoque fontium*, manifestum est.

v. 1 — 8. *Bandus.* — *Bandusia*, ut Acron ad h. l. observat, *est agri Sabinensis regio, in qua Horatii ager fuit.* Fons igitur, quem Hor. celebrat, ibi scatens, vocatus est *Bandusius*, e quo, ut infr. Epist. I, 16. 12 — 14. discimus, originem suam traxit rivus *Digentia.* — *splendidior vitro*, limpidissimus. Ovid. Heroid. XV. 157. *Est nitidus, vitreoque magis perlucidus amni;* ubi plura in hanc rem dedit *N. Heinsius;* passim autem, quae perlucida sunt, cum vitro comparantur; hinc supr. I, 18. 16. *fides — vitro perlucidior;* unde *vitreus*, (Graecis ὑάλινος, ὑαλόεις) pro: splendidus, perlucidus; cf. supr. I, 17. 20. et infr. IV, 2. 3. *vitreo daturus Nomina ponto.* — *dulci digne mero*, digne, cui dulce vinum libetur; *non sine floribus*, flores aeque ac vinum libatum, ut rem sacram, fontis aquae inspersos esse puta. Cl. *Mitsch.* in hanc rem laudat Varronis locum de L. L. V. 3. *Fontinalia feriae erant fontibus dicatae, quibus et coronae in fontes coniici et putei coronari solebant.* — Haud ipsi quidem fontis aquae, sed Nymphae, quae domum suam in hoc fonte habere putabatur, hos divinos honores factos esse, vix monere attinet; hinc supr. I, 7. 12. fons Albunea *domus Albuneae*, sc. Nymphae, vocatur. Nymphae igitur fontis Bandusii iam munera spondet, quae alias diis agrestibus offerri solebant; de *vino* Cl. *Mitsch.* laudat Leonid. Tar. Carm. XXXV. Anth. Gr. T. I. p. 163. et de *floribus* eundem Carm. XXX. l. l. p. 161. — *Cui frons turgida corn. pr. et Ven. et proel. dest.*, suavissima haedi annui vel anniculi circumscriptio; id aetatis enim haedus, cum prima cornua in eius fronte turgescere incipiunt, ad proelia et Venerem proclivis fit; pro vulgari autem: *Quem fr. turg. corn. pr. et Veneri et proeliis destinat*, h. e. ad Venerem et proelia proclivem reddit, inversa loquendi ratione dixit: *Cui f. t. c. p. Venerem et proelia destinat.* — Caeterum simili suavitate Hor. infr. III, 22. 7.

Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi suboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Praebes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis inpositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

annuum verrem, et IV, 2. 57. *vitulum* describit. — *Frustra*, sc. aetas eum Veneri et proeliis destinat; *nam gelidos infic. t. rubr. sang.* cett. expende ornatum vulgaris sententiae: nam in tui honorem ille immolabitur. — Aram igitur prope fontem exstructurus erat poeta. De eiusmodi arae inscriptionibus, v. c. *Fontis Genio*, vel: *Fonti Divino. Aram. Posuit.* vide quos laudat *Boettig. Gruter.* p. XCIV. 3. 6. *Fabretti* c. VI. p. 432. 4. 5. 7. — *inficiet*, h. e. imbuet; hostiae sanguinem fonti immissum esse puta. — *tibi*, in tui honorem.

v. 9 — 16. *atrox hora flagrantis Caniculae*, aestus sub Caniculae ortu saeviens. *Canicula* tam de *Sirio*, quam de *Procyone*, *Antecane*, intelligi potest; vid. *Salmas.* ad Solin. p. 305. cf. infr. III, 29. 18. — *hora*, de quovis anni tempore; *horae Septembres* infr. Epist. I, 16. 17. *horae brumales* apud Ovid. Met. IV. 299. cf. supr. I, 12. 16. — *nescit tangere* pro: non tangit; *nescire* saepius apud poetas inservit periphrasi part. negat.: *non.* — *fies nobilium fontium*, Graece pro: unus nobilium fontium; exempla de hoc loquendi genere dedit *Iani* in Art. Poet. p. 187. — Per *nobiles fontes* intellige v. c. Hippocrenen, Dircen, Arethusam cett. — *me dicente cav. inpos. il.* cett. dum ego carminibus meis te celebro; pro tenui *te* suaviter poeta ipsius fontis e saxis cavis, quae superimpendens ilex inumbrat, prosilientis situm et speciem adumbrat; comparant Theocrit. VII. 137. τὸ δ' ἐγγύθεν ἱερὸν ὕδωρ Νυμφᾶν ἐξ ἄντροιο κατειβόμενον κελάρυσδε. — *loquac. lymph desil.* similiter Hor. infr. Epod. XVI. 48. *montibus altis Levis crepante lympha desilit pede*

CARMEN XIV.

IN AVGVSTI EX HISPANIA REDITVM.

Herculis ritu, modo dictus, o Plebs,
Morte venalem petiisse laurum,
Caesar Hispana repetit Penates
Victor ab ora.
Vnico gaudens mulier marito
Prodeat, iustis operata Divis;

CARMEN XIV.

Cum Augustus, Cantabris perdomitis, ex Hispania victor in urbem rediret, (V. C. DCCXXX. vid. Dio LIII. 28.) diem festum poeta tam publice Augusti coniugi, sorori et aliis matronis nuptisque puellis, quam sibi privatim celebrandum, hoc carmine indicit. Laetitiam autem suam de felici Augusti reditu expressurus est ita, ut, dum illae solemni pompa ad supplicationem prodeant, ipse privatim inter vini vetustioris pocula, et inter amoris lusus, (ad quos arcessi iubetur Neaera, psaltria,) summa hilaritate hunc diem transigat.

v. 1—4. *Herculis ritu* cett. sensus: Augustus, o plebs, qui modo ad Herculis exemplum forti animo pro victoria ab hostibus reportanda vitae discrimen adiisse dicebatur, iam victor ex Hispania in urbem redit. — *Herculis ritu*, Augustus, ut remotissimorum populorum victor, apposite cum Hercule, tam victoriis quam erroribus suis per totum terrarum orbem insigni, comparatur; hinc Virgilius quoque in Anchisae de futuris Augusti super populis remotissimis victoriis vaticinio Aen. VI. 802. *Nec vero Alcides tantum telluris obivit.* Haec Augusti autem cum Hercule comparatio iam multo magis quadrat, quod Hercules quoque, Geryone in Hispania occiso, iter suum in Italiam flectebat. — *modo*, paulo ante; refer ad expeditionis celeritatem; vix Augustus bellum incepisse putabatur, cum iam inde victor rediret. — *mort. venal. petiisse laurum*, quam praeclare pro vulgari: hostium vincendorum causa vitae periculum subiisse. *laurus morte venalis*, victoria, quae vita emi debet, h. e. victoria, cuius impetrandae causa vitam aliquis contemnere debet; simili elegantia *honorem vita emere* dixit Virgilius Aen. IX. 206.

v. 5 — 12. *mulier*, Livia. *unico*, praestantissimo, egregio; qui in re nota exempla desiderat, adeat *Heins.* ad Ovid. Met. III. 454. — *prodeat*, solemni pompa nempe, de qua *prodire* proprie. — *operata Divis*, ut diis operetur, h. e. vota pro salute mariti suscepta nunc sacro faciendo exsolvat; *operata* passim pro praesente *operans* a poetis ponitur; Tibull. II. 1. 9. *Omnia sint operata deo* pro: operentur; et sic apud Virgil. Georg. I. 335. Ovid. Art. Am. III. 411. et 635. Am. II. 7. 23 et saepe alibi. — *iustis*, iustas preces haud respuentibus, vel rebus, quae recte fiunt, adspirantibus. —

Et soror clari ducis; et decorae
Supplice vitta
Virginum matres, iuvenumque nuper
Sospitum. Vos, o pueri, et puellae
Iam virum expertae, male ominatis
Parcite verbis.

soror clari ducis: Octavia. *matres supplice vitta decorae*, h. e. vitta, ut decet supplicatum euntes, redimitae; sic infr. Epod. II. 17. *quum decorum* (h. e. pulchre redimitum) *mitibus pomis caput Auctumnus arvis extulit:* et apud Ovid. Fast. II. 503. *Romulus — trabea decorus*, h. e. ornatus. — *supplice* ad personam, quae vittam gerit, referendum. — *virginum*, nuptarum nempe, quarum mariti salvi ex bello redierant; sic supr. II, 8. 23. novae coniuges *virgines nuper nuptae*, et apud Virg. Eclog. II. 6. 47. Pasiphae Minoi nupta *virgo infelix* dicitur; *nuper*, ex bello recentissimo Cantabrico. — *Vos, o puer. et puell. iam virum expertae, mal. omin. parcit. verb.* Sensus: Vos ipsi, o iuvenes mariti et nuptae puellae, ne amplius iacite [illegible] ominata ista verba, quibus ru[illegible] tristi bello vestrum coniu[illegible] [illegible]gurabamini; immo (hoc enim [illegible] debet) in pri[illegible] [illegible]mo- [illegible] felicitatem [illegible] [illegible]tuti [illegible] facite. — [illegible] idem [illegible] hunc locu[illegible] [illegible]mum [illegible] studui, [illegible] tam [illegible] verbis [illegible] [illegible]sima [illegible] est. [illegible] anti- [illegible] vi- [illegible] Poeta [illegible] iam [illegible], con- [illegible] expertae, [illegible] vel con- iuges simpliciter *puellae* appellari solent; sic v. c. Penelope in Epistola ad maritum suum Vlyssem apud Ovid. Her. I. 115. *se puellam* vocat, et infr. III, 22. 2. *puellae utero laborantes.* — At longe aliter de hoc loco sentiunt interpretes recentiores, qui, lectione: *Vos o pueri, et puellae Iam virûm expertes*, quae *Cuningamii* debetur ingenio, in textum recepta, de pueris, qui patribus, et de puellis, quae maritis suis in bello privatae sint, agi autumant. Sed, ut nihil dicam, quod recte iam monuit *Gesnerus*, importuno plane loco sic rei tristissimae iam mentionem fieri, ipse usus loquendi huic explicationi repugnat. *Puella* enim *viri expers* ea demum recte ita dicitur, quae cum viro non consuescit, vel, ut cum Virgilio Aen. IV. 550. loquar, *vitam thalami expertem* degit, non ea, quae viro orbata est. Et quis *pueros expertes*, ne voce quidem *patrum* adiecta, de pueris, qui patribus suis in bello privati sint, recte accipiat? Nec melius procedit ratio eorum, qui *puellas iam virûm expertes* de innuptis interpretantur, ita ut *iam* pro : nunc adhuc, positum sit. Profecto si Horatius *iam virûm expertes* scripsisset, haud dubie nuptas, quae consuetudinis cum marito huc usque exsortes vixerint, intellexisset. Donec igitur non meliora afferentur, antiquam lectionem servandam esse existimo.

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Caesare terras.
I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic et argutae properet Neaerae
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae:

v. 13 — 20. *tumultum*, de bello vel domi, vel in proximis finibus, subito exorto. *mori per vim* pro vulgari: mortem violentam. — *pet. ungu.* — *coron.* cf. supr. II, 7. 23. seqq. — *et cad. Mars. mem. duelli*, exquisite pro: vinum anno, quo bellum Marsicum saeviit, conditum adeoque vetustissimum; de *bello Marsico*, a Marsis, praecipuis eius auctoribus, ita appellato, vel, ut idem vocari solet, *Italico* seu *Sociali*, quod V. C. DCLX. usque ad annum DCLXII. insigni atrocitate de civitatis iure gestum est, vid. Flor. III. 18. Videtur autem vinum bello Sociali natum praestantia sua inprimis nobile fuisse, cum Iuvenalis quoque V. 31. *uvae bellis Socialibus calcatae* cum laude mentionem fecerit; cf. ibi Cl. *Rupert.* in *Comment.* ad h. l. — *Spartac. si qua pot. vag. fall. test.* si qua ratione fieri potuit, ut circumvagantem Spartacum lateret vino illo impleta amphora; de *Spartaco*, perniciosissimi illius in Italia belli, (V. C. DCLXXIX.) quod *Servile* appellari solet, concitatore, res nota; vid. Vell. II. 20. Flor. III. 20. — *qua*, sc. ratione, pro: forte.

v. 21 — 28. *Dic et argut. prop.* cett. plane uti supr. II, 11. 21. seqq. ubi pariter ad hilare convivium arcessi iubetur psaltria, Lyde, quae ad psaltriarum levitatem et causam simul, ex qua illae advocari solebant, indicandam *scortum* ibi vocatur. — *argutae*, h. e. canorae; notissimum est illud Virgilii: *argutos interstrepit anser olores;* similiter apud Graecos in laudem passim dicitur λάλιος; vid. *Ruhnken.* ad Hermesian. Eleg. v. 78. — *properet nodo cohibere*, festinantius in nodum colligat; cf. supr. l. l. v. 24. — *Myrrheum*, h. e. *myrrha*, ut Virg. Aen. XII. 100. de coma dixit; *madentem*, minus bene alii a myrrhae colore ad fuscum crinis colorem referunt. — *invisum*, difficilem nempe. — *Lenit albescens* cett. quam praeclare! in hanc fere sententiam: iuvenilis enim ille calor, quo eiusmodi moras non tulissem, deferbuit, et aetate mitigatus est. — *ferrem* pro: tulissem.

Et soror clari ducis; et decorae
Supplice vitta
Virginum matres, iuvenumque nuper
Sospitum. Vos, o pueri, et puellae
Iam virum expertae, male ominatis
Parcite verbis.

soror clari ducis: Octavia. *matres supplice vitta decorae*, h. e. vitta, ut decet supplicatum euntes, redimitae; sic infr. Epod. II. 17. *quum decorum* (h. e. pulchre redimitum) *mitibus pomis caput Auctumnus arvis extulit*: et apud Ovid. Fast. II. 503. *Romulus — trabea decorus*, h. e. ornatus. — *supplice* ad personam, quae vittam gerit, referendum. — *virginum*, nuptarum nempe, quarum mariti salvi ex bello redierant; sic supr. II, 8. 23. novae coniuges *virgines nuper nuptae*, et apud Virg. Eclog. II. 6. 47. Pasiphae Minoi nupta *virgo infelix* dicitur; *nuper*, ex bello recentissimo Cantabrico. — *Vos, o puer. et puell. iam virum expertae, mal. omin. parcit. verb.* Sensus: Vos ipsi, o iuvenes mariti et nuptae puellae, ne amplius iacite male ominata ista verba, quibus ruptum iri tristi bello vestrum coniugium augurabamini; immo (hoc enim inde elici debet) in pristinam amoris mutui felicitatem nunc restituti bona verba facite. — Haec quidem ratio, qua hunc locum vexatissimum expedire studui, facillima, et tam rei, quam verbis accommodatissima mihi visa est. Recepi autem antiquam lectionem: *et puellae Iam virum expertae*, h. e. nuptae. Poeta scilicet, ut eo magis appareret, iam de puellis nuptis sermonem esse, consulto addidit: *Iam virum expertae*, quamvis alias ipsae nuptae vel coniuges simpliciter *puellae* appellari solent; sic v. c. Penelope in Epistola ad maritum suum Vlyssem apud Ovid. Her. I. 115. *se puellam* vocat, et infr. III, 22. 2. *puellae utero laborantes*. — At longe aliter de hoc loco sentiunt interpretes recentiores, qui, lectione: *Vos o pueri, et puellae Iam virûm expertes*, quae *Cuningamii* debetur ingenio, in textum recepta, de pueris, qui patribus, et de puellis, quae maritis suis in bello privatae sint, agi autumant. Sed, ut nihil dicam, quod recte iam monuit *Gesnerus*, importuno plane loco sic rei tristissimae iam mentionem fieri, ipse usus loquendi huic explicationi repugnat. *Puella* enim *viri expers* ea demum recte ita dicitur, quae cum viro non consuescit, vel, ut cum Virgilio Aen. IV. 550. loquar, *vitam thalami expertem* degit, non ea, quae viro orbata est. Et quis *pueros expertes*, ne voce quidem *patrum* adiecta, de pueris, qui patribus suis in bello privati sint, recte accipiat? Nec melius procedit ratio eorum, qui *puellas iam virûm expertes* de innuptis interpretantur, ita ut *iam* pro: nunc adhuc, positum sit. Profecto si Horatius *iam virûm expertes* scripsisset, haud dubie nuptas, quae consuetudinis cum marito huc usque exsortes vixerint, intellexisset. Donec igitur non meliora afferentur, antiquam lectionem servandam esse existimo.

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Caesare terras.
I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic et argutae properet Neaerae
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae:

v. 13 — 20. *tumultum*, de bello vel domi, vel in proximis finibus, subito exorto. *mori per vim* pro vulgari: mortem violentam. — *pet. ungu.* — *coron.* cf. supr. II, 7. 23. seqq. — *et cad. Mars. mem. duelli*, exquisite pro: vinum anno, quo bellum Marsicum saeviit, conditum adeoque vetustissimum; de *bello Marsico*, a Marsis, praecipuis eius auctoribus, ita appellato, vel, ut idem vocari solet, *Italico* seu *Sociali*, quod V. C. DCLX. usque ad annum DCLXII. insigni atrocitate de civitatis iure gestum est, vid. Flor. III. 18. Videtur autem vinum bello Sociali natum praestantia sua inprimis nobile fuisse, cum Iuvenalis quoque V. 31. *uvae bellis Socialibus calcatae* cum laude mentionem fecerit; cf. ibi Cl. *Rupert.* in *Comment.* ad h. l. — *Spartac. si qua pot. vag. fall. test.* si qua ratione fieri potuit, ut circumvagantem Spartacum lateret vino illo impleta amphora; de *Spartaco*, perniciosissimi illius in Italia belli, (V. C. DCLXXIX.) quod *Servile* appellari solet, concitatore, res nota; vid. Vell. II. 20. Flor. III. 20. — *qua*, sc. ratione, pro: forte.

v. 21 — 28. *Dic et argut. prop.* cett. plane uti supr. II, 11. 21. seqq. ubi pariter ad hilare convivium arcessi iubetur psaltria, Lyde, quae ad psaltriarum levitatem et causam simul, ex qua illae advocari solebant, indicandam *scortum* ibi vocatur. — *argutae*, h. e. canorae; notissimum est illud Virgilii: *argutos interstrepit anser olores*; similiter apud Graecos in laudem passim dicitur *λάλιος*; vid. *Ruhnken.* ad Hermesian. Eleg. v. 78. — *properet nodo cohibere*, festinantius in nodum colligat; cf. supr. l. l. v. 24. — *Myrrheum*, h. e. *myrrha*, ut Virg. Aen. XII. 100. de coma dixit; *madentem*, minus bene alii a myrrhae colore ad fuscum crinis colorem referunt. — *invisum*, difficilem nempe. — *Lenit albescens* cett. quam praeclare! in hanc fere sententiam: iuvenilis enim ille calor, quo eiusmodi moras non tulissem, deferbuit, et aetate mitigatus est. — *ferrem* pro: tulissem.

Non ego hoc ferrem calidus iuventa,
Consule Planco.

CARMEN XV.

AD CHLORIN.

Vxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiae fige modum tuae,
Famosisque laboribus:
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoen satis,
Et te, Chlori, decet; filia rectius
Expugnat iuvenum domos,
Pulso Thyias uti concita tympano.

Consule Planco V. C. DCCXII. collega M. Aemilio Lepido; fuit igitur Horatius sub Planci consulatu iuvenis annorum ferme viginti trium.

CARMEN XV.

Cum Chloris, licet iam anus facta, ambitiose tamen et proterve inter puellas adhuc nitere, et iuvenes, ut olim, amoris sui illecebris irretire studeret, poeta ei in hoc carmine, ut modo tandem nequitiae posito, et partibus, quas olim egerit, filiae suae Pholoae traditis, in lanificio potius, quod magis deceat vetulam, operam suam et studium ponat, non sine amaro risu dat consilium. — Similiter Hor. supr. I, 25. *Lyden*, et infr. IV, 13. *Lycen*, ut vetulas, inepte amoribus adhuc deditas, contumeliose traducit. — Caeterum in hoc tractato argumento Graeci cuiusdam poetae vestigiis Horatium institisse, ex totius carminis indole satis certo colligi potest.

v. 1—6. *pauperis*, tam ad sortem Chloridis humiliorem, quam ad causam, quae illam ad quaestum meretricium adegerit, indicandam. *famosis laboribus*, infami, quo quaestum corpore adhuc fecisti, libidinis exercitio. — *maturo propior funeri*, morti, cui pro aetate tua matura es, vicinior; hinc infr. in Epist. ad Pis. v. 115. *maturus senex*. — Cl. *Mitsch.* opportune in hanc sententiam comparat Nicarch. Epigr. XII. 4. Anth. Graec. T. III. p. 61. — *ἀλλ' ὅτι ταύτην Οὐκ ἄνδρα ζητεῖν νῦν ἔδει, ἀλλὰ τάφον*. Idem laudat Aristoph. Vesp. 1355. — *ludere*, delicias facere, amantium more iocari; *candidis stellis nebulam spargere* iam est: libero adspectui nitentium puellarum nebulae instar, quae earum splendorem intercipit, offundi.

v. 7—12. *si quid Phol. satis*, sc. ut puellam, in aetatis flore constitutam. *Expugn. iuven. dom. Puls. Th. u. conc. tymp.* Chloris igitur lasciviorum puellarum more adhuc comissari et furore Bacchico quasi

Illam cogit amor Nothi
  Lascivae similem ludere capreae:
Te lanae prope nobilem
  Tonsae Luceriam, non citharae, decent,
Nec flos purpureus rosae,
  Nec poti vetulam faece tenus cadi.

CARMEN XVI.

AD MAECENATEM.

Inclusam Danaën turris aënea,
Robustaeque fores, et vigilum canum

percita iuvenum domos effringere solebat; — cum Bacchis autem haud raro comparari solent furibundae mulieres, vetulae inprimis, libidinis furore agitatae; vid. *Mitsch.* — *tympano*, eiusmodi *tympani* figuram ex marmore profert *Spohnius Miscell. Erud. Antiqu.* Sec. I. Art. 6. fuse de eius in sacris usu disputat *Perizon.* ad Ael. IX. 8. — *Lasciv. sim. lud. capr.* capreae more se lasciviorem et proterviorem gerere. Comparant Dionys. Per. 843. — παρθενικαὶ, νεοθηλέες οἷά τε νεβροὶ, Σκαίρουσι.

v. 13 — 16. *Te lan. prope nobil. Tons. Lucer.* Multum sane fellis et acerbitatis habet haec lanificii, ad quod, tanquam ad proprium vetularum opus, Chloridem amandat, commendatio. Similiter vetulae pristinae levitatis poenam lanificio luere iubentur apud Tibull. I. 6. 77. seqq. Inprimis huc spectat a Cl. *Mitsch.* laudatum Epigr.Incert.Auct.LXXXII. Anth. Graec. T. IV. p. 134. Ἡ τὸ πρὶν αὐχήσασα πολυχρύσοις ἐπ' ἐρασταῖς, Ἡ Νέμεσιν δεινὴν οὐχὶ κύσασα θεὸν, Μίσθια νῦν σπαθίοις πενιχροῖς πηνίσματα κρούει. Ὀψὲ γ' Ἀθηναίη Κύπριν ἐληΐσατο. — *Luceriam*, oppidum Appuliae, lanae praestantia ob egregia, quae ibi erant, pascua nobile. — *flos purpur. rosae*, coronae convivales e rosis nexae; *poti*, pro: epoti, h. e. exhausti, exsiccati; *faece ten. cadi*, psaltrias inprimis, quae interesse solebant comissationibus, (cf. carm. anteced. v. 21.) mulieres vinolentas fuisse, operose ad h. l. docet Cl. *Mitsch.* — *faece tenus*, ἐς τρύγα, cf. supr. I, 35. 27.

CARMEN XVI.

Quod saepius Horatius probatum ivit, vitae humanae felicitatem non in magnarum opum possessione, sed in animo, non plura, quam quibus ad vitam honeste transigendam opus est, appetente, positam esse, id semet ipsum exemplo proponens novis sententiarum luminibus in hoc quoque carmine probat. Sententiarum nexus est fere hic: auro nihil esse potentius, satis quidem constat. Auro enim in turrem aheneam, quae Danaen contra adulteros munire debebat, penetravit Iupiter; auro in perniciem mariti sui se corrumpi passa

Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris:

est Eriphyle; auro urbes expugnavit et vicinos reges de gloria et potestate secum aemulantes suppressit Macedonum rex, Philippus; auro denique navium duces ad perfidiam adducti sunt. Verum enim vero quo quis est opulentior, eo maiore plura habendi cupiditate agitatur. Iure meritoque igitur a divitiarum splendore abhorrui, et tranquillo animo in re modica et contemta acquiescere, quam curis gravioribus in re lauta macerari, malui. Ignorat enim latifundiorum possessor dulcissimam illam voluptatem, quam equidem ex puro rivo, paucorum iugerum silvis, et agelli mei fertilitate percipio; imo multo illo sum beatior; quamvis enim neque ex melle in Calabria quaestum facio, neque in Campania vinum Formianum condo, neque greges in praeclaris Galliae Cisalpinae pascuis alo; rerum necessariarum tamen haud ego laboro inopia. Contracta autem plura habendi cupiditate intra exiguos agrorum meorum fines latius mihi regnare videbor, quam si continuos in Asia tractus possideam. Qui multa petunt, nunquam exsatiari possunt. Multo felicius igitur et tranquillius vivunt in re modica constituti.

v. 1—8. Ad vulgarem sententiam exornandam: „nihil tam munitum esse, quod non auro expugnari possit," primum utitur exemplo Danaes, quam ne firmissimis quidem munimentis satis tutam ab adulterorum auro praestare potuit Acrisius. Suaviter autem Venerem et Iovem risisse fingit, cum Acrisium vana contra auri potentiam moliri viderent. — Acrisius scilicet, rex Argivorum, (ut narrat hanc fabulam Apollod. II. 1. seqq.) de vitae periculo a nepote aliquando sibi timendo divinitus monitus, filiam suam Danaen in aereum thalamum inclusisse, et sic sortis eventum eludere voluisse dicitur. Sed Iupiter cum in aureum imbrem conversus per *tecta* (*διὰ τῆς ὀροφῆς*) sive per *tegulam* (Terent. Eun. III. 5. 35.) in Danaes sinum descendisset, ex illa procreavit Perseum, qui postea avum suum Acrisium inconsulto et temere disci iactu occidisse traditur; cf. Hygin. Fab. LXIII. — *turris aënea*, intellige cubiculum vel thalamum, ubi a potioris sexus aditu secludi apud Graecos virgines solebant, munitissimum, e quo poetae posteriores fecerunt *turrem aëneam* vel *aeratam*, Claud. in Eutrop. I. 82. Apollod. l. l. dixit: Ἀκρίσιος ὑπὸ γῆν θάλαμον κατασκευάσας χάλκεον, τὴν Δανάην ἐφρούρει. Paul. Silent. Epigr. XVI. 2. appellat illum carcerem χαλκελάτους θαλάμους. cf. Cl. *Mitsch.* et *Boettig.* — *robustae*, e trabibus roboreis contextae, h. e. firmae; hinc *robur* de loco bene munito in carceribus; cf. supr. ad II, 13. 19. — *vigil. can.* de canum gynaeceis additorum custodia laudant Aristoph. Thesmoph. 423. — *tristes*, sc. amatoribus; similiter Ovidio Art. Am. III. 601. *tristis custodia servi* dicitur. — *munierant satis*, eleganter pro: satis muniisse videbantur. *munire ab aliquo*, pro: adversus aliquem, ut *defendere ab aliquo* sexcenties; *si non risissent* pro: nisi risissent, et hoc pro vulgari: nihilominus tamen riserunt. — Vel explica hunc locum sic: *munierant satis inclusam Danaën*, et nunc supple: et profecto satis Danaen munituri fuis-

Si non Acrisium, virginis abditae
Custodem pavidum, Iupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum
Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit aemulos

sent, (*Si non*) nisi *Iupiter et Venus Acrisium resissent.* Hac orationis forma usus quoque est Virgil. Aen. VIII. 522—23. *Multaque dura suo tristi cum corde putabant*, et diutius multa dura secum reputaturi fuissent, *Ni signum caelo Cytherea dedisset aperto.* — *fore enim*, sc. bene norant, vel: probe gnari; *tutum*, haud interclusum a custodibus, liberum, securum; *pretium* apposite pro: aurum. Hoc vocabulo enim res, quae in fabula latet, adulterum nempe viam sibi ad Danaen, custodibus auro vel pretio corruptis, aperuisse, simul innuitur. Ovid. Am. III. 8. 30. *Iupiter admonitus, nihil esse potentius auro, Corruptae pretium virginis ipse fuit;* et hinc apud eundem Met. IV. 610. Danae Perseum *pluvio auro* concepisse dicitur.

v. 9—16. Loca similia de *auri potentia* vid. apud Interpp. Huc pertinet inprimis sententia, quam de auri, munitissima quaeque penetrantis, vi eidem Danaes fabulae subnectit Paul. Silent. l. l. 4. — χάλκεα νικᾷ τείχεα καὶ δεσμοὺς χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ. — *per medios satellites*, eos scilicet corrumpendo. — *amat*, φιλεῖ, non simpliciter pro: solet, ut explicant, sed habet simul adiunctam notionem voluptatis, qua aurum in vi sua ostendenda, tanquam in proprio sibique iucundissimo negotio, versetur. — *saxa*, munitissima quaeque. — *auguris Argivi*, Amphiarai, cuius interitus, et omnis, quae eum secuta est, familiae suae clades, ab aureo monili, quo se corrumpi passa fuerat eius uxor et Adrasti soror, Eriphyle, repetenda fuit. Nam cum ille fati, quod, ut vates, sibi in bellum Thebanum profecturo instare animo praeceperat, evitandi causa se occultasset, ab ipsius uxore, aureo monili, quod per Polynicem ei oblatum fuerat, sollicitata, proditus et ad illud bellum protractus est. Quo ubi terrae haustu periisset, eius filius Alcmaeon matris fraudem caede ultus est; ipse autem ob idem monile aureum, cum illud ab uxore, quam repudiaverat, Alphesiboea repeteret, ab eius fratribus occisus est; vid Apollod. III. 6. 2 Hygin. Fab. LXXIII. — *concidit demersa exitio*, exquisitius pro: demersa est exitio, h. e. corruit et exstirpata est. — *Diffid. urb. Port. v. Mac.* Fabulis adiungit res historica fide et experientia confirmatas. — *vir Macedo*, Alexandri M. pater, Philippus, qui, ut Cicero ait ad Attic. I. 16., *omnia castella expugnari posse dicebat*, *in*

Reges muneribus. Munera navium
Saevos inlaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Maiorumque fames. Iure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
Ab Dîs plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto, et transfuga divitum
Partes linquere gestio,

quas modo asellus auro onustus adscendere posset. Hinc idem apud Val. Max. VII. 2. ext. 10. *maiore ex parte mercator Graeciae, quam victor* dicitur; cf. Diod. Sic. XVI. 54. — *diffidit*, gravius pro: perrupit, expugnavit. *subruit*, significantius pro vulgari vicit; *subruere* enim, quod proprie de eo, qui machinis vel operibus muros destruit, dicitur, apposite transfertur ad eum, qui auro et muneribus, tanquam machinis, alterius potestatem subvertit. — *Mun. nav. s. inl. duc.* refertur ad Menodorum, vel Menam, qui muneribus corruptus a Pompeio, cuius classi praefectus fuerat, ad Augustum, et ab eo vicissim ad illum defecisse traditur; vid. Dio XLVIII. 45. et XLIX. 1. — *saevos*, h. e. fortes, ut saepe.

v. 17 — 20. *Crescent. sequi. cur. pec.* cf. in hanc sententiam supr. II, 2. 13. Notissimum est illud Iuvenal. XIV. 139. *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.* Cl. *Mitsch.* laudat Paul. Sil. LXXV. 3. Anth. Gr. T. IV. p. 71. *Πλοῦτον ἔχειν ἐθέλω τὸν ἐπάρκιον· ἡ δὲ περισσὴ Θυμὸν ἀεὶ κατέδει χρυσομανὴς μελέτη.* — *maiorum*, sc. bonorum; *maiora, τὰ μείζονα, πλείονα;* ut ἵμερος πλεόνων apud Theocrit. XVI. 65. — *perhorrui*, gravius pro: nolui; *late conspicuum tollere verticem*, divitiarum gloria exsplendescere. *verticem tollere* (ὑψαυχενεῖν) dicuntur, qui vana gloria super alios se efferunt, eosque prae se contemnunt; cf. supr. I, 18. 15. — *equitum decus*, similiter supr. I, 20. 3. Maecenatem *clarum equitem* appellat.

v. 21 — 28. *Quant. quisq. sib. pl. neg., ab D. pl. fer.* quo minor alicuius est divitiarum cupiditas, eo maior a diis ei conceditur felicitas, h. e. qui sorte sua contentus vivit, multo divite avaro est ditior. Nam, ut Cicero ait Paradox. VI. 3. *Non esse cupidum, pecunia est; contentum vero suis rebus esse, maximae sunt certissimaeque divitiae;* — rebus suis contenti *satis esse putant, quod est; nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt.* — *Nil cupient. nud. castr. peto*, ego, qui nullas divitias possideo, (*nudus*) faciam cum iis, qui pariter a divitiarum possessione abhorrent; — *et transf. div. patr. linq. gest.* et lubens volensque me a divitum partibus seiungo. Usus est Horatius locutionibus, quae similiter alias a militia ad philosophorum sectas vel disciplinas transferri solent. — Senec. Epist. 2. *Soleo et in*

Contemtae dominus splendidior rei,
Quam si, quidquid arat inpiger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Purae rivus aquae, silvaque iugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae,
Fulgentem inperio fertilis Africae
Fallit. Sorte beatior,

aliena castra transire, nec tanquam transfuga, sed tanquam explorator. — *Contemtae dom. splend. rei, Quam si, quidquid arat* cett. sententiam in antecedentibus positam amplificat et exornat magis; sensus: multo maiori mihi cedit honori, quod rem tenuem et ab aliis contemtam meo imperio subiicere didici, quam si res ampla me suo subiiceret imperio, h. e. tenuitate mea contentus longe beatior sum divite, qui magnas inter opes multa adhuc desiderat. — Alii verba: *Contemtae dominus splendidior rei* explicant: „divitias contemnendo locupletior sum dominus, quam si“ cett. Sed cum *contemta res* opposita sit amplissimorum latifundiorum messibus, nec Horatius divitiarum, quas contemserit, dominus fuerit, *rem contemtam* de ea, quae ab aliis contemnitur, h. e. parva, tenui, explicare praestat; *splendidior*, quod is, qui paucis contentus est, sapientiae gloria magis effulget; *quidquid arat*, quidquid frumentorum ex cultis agris colligit. — *magnas inter opes inops*, similiter Senec. Herc. Fur. 166. avarum divitem *pauperem congesto in auro* dixit; cf. *Mitsch.* et infr. Epist. I, 2. 56. *semper avarus eget.*

v. 29—44. Sensus et nexus: liquidissima illa voluptas, qua ego vel puro rivo, vel silvis paucorum iugerum, vel certo segetis meae proventu perfundor, latet eum, qui latifundiorum in fertili Africa se iactat possessionibus. Sortis igitur meae felicitatem mecum reputans videor ego mihi eiusmodi latifundiorum possessore longe beatior; quamquam enim non ea, in quibus vulgo censentur divitiae, possideo, nihil tamen ad vitae usum mihi deest, cett. — Scilicet cum voces *Sorte beatior* non cum verbis antecedentibus, sed cum sequente sententia iungendae omnino esse videantur, interpunctionem maiorem post *fallit* eo fidentius posui, quod in eandem, quae mihi iam olim succurrerat, hunc locum tam distinguendi quam explicandi rationem *Wakefieldium* quoque incidisse vidi. Nam qui voces *sorte beatior* cum antecedentibus iunctas ad Graecam loquendi rationem, sc. *ὢν*, vel: esse, explicant: *sorte beatiorem esse*, ipsi de hac latinitate viderint. Quis unquam vel *rivum*, vel *silvam*, vel *certam fidem segetis* — *sorte beatiorem* dixerit? — *Pur. riv. aquae*, breviter describit villam suam in Sabinis, ubi fluebat rivus *Digentia*, e fonte Bandusio (cf. supr. III, 13. 1.) desiliens. — *silv. iug. pauc.* infra quoque Hor. Sat. II, 6. 2—3. praeter *vicinum aquae fontem* — *paulum silvae* sibi contigisse ait. — *seg. cert. fid. meae*, ager fertilis, qui certa fide, quod ei creditum est,

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes,
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis:
Inportuna tamen Pauperies abest;
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

cum foenore reddit; de loquendi genere e re pecuniaria ad agriculturam translato vid. supr. ad III, 1. 30. — *Fulgent. inper. fert. Afr.* eum, qui divitiarum splendore conspicuus latifundiis suis in fertili Africa imperat; *inperium*, ut *regna* apud Virg. Eclog. I. 70. de agrorum possessionibus, cf. supr. ad II, 2. 9. — *Quamquam nec Cal. mell. fer. ap.* quamvis non agros in Calabria possideo, ubi apum mihi quaestuosum esse possit mellificium; notum inprimis praestantia sua fuit mel Tarentinum; cf. supr. ad II, 6. 14. — *Laestrygonia amphora*, in qua vinum Formianum conditum est, ut supr. I, 9. 7. *diota Sabina;* designatur autem vinum Formianum a *Laestrygonibus*, regionem ad oppidum *Formias* in Campania incolentibus; vid. Hom. Odyss. X. 82. *languescit*, veterascit. *pinguia*, qualia oves *pingues*, (ut infr. IV, 12. 9. vocantur,) gerunt, crassiora et melioris notae lana obsita puta. *Gallicis pasc.* Columell. VII. 2. 4. *Gallicae oves pretiosiores habentur, earumque praecipue Altinates.* — *inportuna pauperies*, molestis et importunis curis hominum animos de rebus, unde vivant, crucians; (χαλεπή) — *parv. vect.* — *vectigal* iam, ut passim, de privatorum hominum reditibus; sic infr. Sat. II, 2. 100. et sic *tenue vectigal* de modicis reditibus apud Cic. Paradox. VI. 3. Per *parva vectigalia* igitur designat modicum suum in Sabinis agellum; *melius porrigam*, rectius et sapientius extendam; nam qui sorte sua contentus est, ditissimo est ditior; *porrigere* pro: propagare, dilatare, extendere: ut infr. IV, 15. 15. — *Alyattei*, regis Lydiae, Croesi patris. *Mygdoniis*, Phrygiis, cf. supr. ad II, 12. 22. — *continuem*, continuo vel perpetuo tractu possideam; *continuare agros* dicuntur, qui totum tractum ita agris suis occupant, ut omnia eorum rura inter se iuncta sint, et uno tenore procurrant; Cic. Agr. III. 4. Liv. XXXIV. 4. — Cum totius loci sententia Cl. *Boettigerus* comparat Alph. Mityl. Epigr. IV. Anth. Gr. T. II. p. 116. ad quod cf. *Iacobs. Animadv.* Vol. II. P. I. p. 345. — *Bene est*, sc. ei; felix est is, cui cett.

CARMEN XVII.

AD AELIVM LAMIAM.

Aeli, vetusto nobilis ab Lamo,
Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastus
Auctore ab illo ducit originem,
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps et innantem Maricae

CARMEN XVII.

Horatius, cornicis augurio de procellosa tempestate posterum diem contristatura monitus, Lamiae suo, ut illum diem laetis epulis transigat, auctor existit. — Subito et sine omni artis studio hoc carmen ab Horatio exaratum esse, tam res, quam eius brevitas satis docet. Nihilominus fuere, qui, quasi datum sibi esset, ubi doctrinam suam ostentare possent, severi censoris in eo diiudicando personam induerent. Itaque non solum exordium, per octo versus de Lamiae genere protractum, ut alienum ab huius carminis argumento graviter reprehenderunt, sed quatuor versus adeo (2 — 5) ut inficetos, invenustos et Horatii ingenio indignos plane eiiciendos esse censuerunt. Sed boni illi si cogitassent, poetam, quacunque tandem ex causa permotum, ex ipso forte consilio, ut vetustam Lamiae gentem celebraret, hoc carmen scripsisse, gentium autem originis deducendae rationem haud orationis sublimitatem et ornatum admittere, longe aliter de illo iudicassent. De *Aelio Lamia* cf. argum. ad I, 26.

v. 1 — 9. *vetusto ab Lamo*, Neptuni filio, antiquissimo Laestrygonum, populi in Campania, rege; Hom. Odyss. X. 81. — *quando*, siquidem, quandoquidem, ut saepe apud Horatium. — *priores*, gentis tuae maiores. *hinc Lamias denominatos*, a Lamo Lamias appellatos; fuit enim apud Romanos hoc nobilitatis studium, ut a nominis, quo quis antiquitus, praecipue in bello Troiano, insignem gloriam consecutus fuisset, similitudine gentis suae originem repeterent; vid. Virg. Aen. V. 117 — 123. — *per memores fastus*, per tabulas, in quibus gentis Lamiae stemma memoriae est proditum: de utraque forma *fastus* et *fasti* vid. *Drakenb.* ad Sil. Ital. II. 10, *memores*, rerum memoriam renovantes et propagantes, ut infr. IV, 14. 4. et sic *memor fama* apud Ovid. Fast. II. 380. et *memores tabellae* apud eundem Met. VIII. 744. cf. supr. I, 13. 12. — *ab illo*, h. e. tam claro; saepius enim aliquis, cuius laus et gloria notissima est, simpliciter *ille* vocari solet. — *Formiarum moenia*, Hom. l. l. *Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην*. *Formiarum* nomen postea demum a Lacedaemoniis huic urbi, (quam Plin. H. N. III. 5. *antiquam Laestrygonum sedem* vocat) inditum esse, docet Strabo IV. p. 161. cf. *Torrent.* — *et inn. Maric. lit. ten. Lir.*, h. e. et

Litoribus tenuisse Lirim,
Late tyrannus: cras foliis nemus
Multis et alga litus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet, aquae nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potis, aridum
Compone lignum: cras Genium mero
Curabis et porco bimestri
Cum famulis operum solutis.

praeter Formias agrum Minturnensem sub ditione sua habuisse; *ager Minturnensis* designatur per fluvium *Lirim*, (cf. supr. ad I, 31. 7.) qui illam transit et per paludes Minturnenses in mare effunditur. Iam vero cum *Marica*, Nympha, Fauni uxor et Latini mater, (Virgil. Aen. VII. 47.) ut dea tutelaris a Minturnensibus magna religione in luco, ad ipsum flumen Lirim ei consecrato, coleretur; *Liris Maricae litoribus* doctius pro: agro Minturnensi *innare* dicitur. Similiter Minturnensium regio describitur apud Lucan. II. 424. et Martial. XIII. 83. — *late tyrannus*, *εὐρυκρείων*, ut *populus*, *late rex* apud Virg. Aen. I. 25.

v. 9 — 16. *cras foliis nemus* cett. cras, si fides habenda est cornicis augurio, tam in silvis, quam in mari tempestas saeviet. — *Demissa*, in aethere nempe concitata et inde demissa. *sternet*, consternet, sparget, operiet. *alga*, apud Homerum quoque Iliad. IX. 7. in tempestatis descriptione Boreae et Zephyri impetu *alga* e mari in litus eiecta esse dicitur. *inutili*, hinc apud Virgil. Eclog. VII. 42. *proiecta vilior alga.* — *cornix augur aquae*, Cl. *Mitsch.* laudat Arat. Diosem. 1022. *χειμῶνος μέγα σῆμα καὶ ἐννεάγηρα κορώνη νύκτερον ἀείδουσα.* Ovid. Am. II. 6. 34. *pluviae graculus augur aquae.* — *annosa*, plures enim hominum aetates cornicem vivere tradunt tam veteres quam recentiores historiae naturalis scriptores. — *Dum potis, aridum compone lignum*, para igitur lignum aridum, dum illud aridum adhuc parare licet. — *Genium mero curabis et porc. bimest.* merum libando et hostiam, bimestrem porcum, mactando, honorem facies Genio, h. e. laetum institues convivium; hilaritati enim indulgentes se facere putabant, quod Genio, h. e. peculiari cuiusque vitae addito custodi, gratum esset; unde *Genio libare*, *Genium placare*, cett. — *curare* igitur *Genium* pro: Genio operari, vel sacra facere, et hoc pro: hilaritati indulgere. cf. infr. Ep. ad Pis. v. 210. — *cum famul. oper. solut.* — *Luce sacra* enim, ut canit Tibull. II. 1. 5. *arator requiescere, et suspenso vomere grave opus cessare solet.*

CARMEN XVIII.

AD FAVNVM.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Aequus alumnis:
Si tener pleno cadit haedus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina craterae, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Quum tibi Nonae redeunt Decembres:

CARMEN XVIII.

Hunc hymnum in Faunum ipso Faunalium die inter sacrificandum poeta cecinisse putandus est; in cuius prima quidem parte pie precatur Faunum, ut porro, si sacra eius rite instituat, placidus agris suis adesse, et tenero pecudis foetui tutela sua praeesse velit; in altera vero summam, cui homines pecudesque Nonis Decembribus in toto pago vacent, describit laetitiam. — Caeterum bis sacra quotannis Fauno, ut deo, in cuius peculiari tutela esset pecus, Romanos fecisse, primum quidem Idibus Februariis, (Ovid. Fast. II. 193. *Idibus agrestis fumant altaria Fauni.*) deinde Nonis Decembribus, ut ex hoc carmine v. 10. discimus, apud eos, qui de festis Romanorum exposuerunt, cognoscere licet. — De Fauno gregibus incolumitatem praestante cf. supr. I. 17.

v. 1 — 8. *Nymph. fugient. amator*, nota est Fauni, ut caeterorum deorum agrestium, salacitas, — *lenis*, mitis, placidus. — *aequus parvis alumnis*, propitius tenero gregis foetui, agnis nempe et haeduleis; sic *dulces alumni* pariter de tenera gregis subole infr. III, 23. 7. Qui *parvos alumnos* de ruris vernulis explicant, rem, cuius nullibi alias fit mentio, Fauno tribuunt. Imo, qui Faunalia celebrabant, Faunum, ut gregis servatorem, venerari solebant. — *Si tener pl. cadit haedus* cett. addit ex solemni precantium formula conditionem, sub qua deum preces suas exauditurum esse sperat. — *anno pleno*, integri anni exacto tempore, pro vulgari: quotannis. — *Veneris sodali craterae*, suaviter cratera, e qua vinum libatur, *Veneris sodalis* vocatur; Bacchus enim et Venus coniunctim vires suas exserere solent; cf. Cl. *Mitsch.* qui inter alia laudat Lucian. Amor. 12. T. II. p. 410. (edit. Gesn.) τερπνοτέρα γὰρ Ἀφροδίτη μετὰ Διονύσου καὶ τὸ παρ' ἀμφοῖν ἡδὺ σύγκρατον. — *vetus*, bene ad aram, tanquam pietatis, iam longis inde annis Fauno exsolutae, monumentum, designandam.

v. 9 — 16. *Ludit*, prae laetitia

Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus:
Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

CARMEN XIX.

AD TELEPHVM.

Quantum distet ab Inacho
Codrus, pro patria non timidus mori,

exsultat, *χαίζει*. — *festus*, diem festum in honorem tuum celebrans. — *vacat*, solutus est operum, ut sub fine carminis antecedentis dicitur. — *Inter audaces lup. errat agnos*, hinc supr. I, 17. 9. *haedulеae* sub Fauni praesidio *Martiales lupos haud metuere* dicuntur; ducta rei imago est ab aurea aetate, qua greges, omni a saevis bestiis metu vacui, libere et secure circumerrasse finguntur; cf. infr. III, 27. 51. Plura in hanc rem collecta loca dabit *Cerda* ad Virgil. Ecl. IV. 22. — *spargit tibi sil. fron.* silva in adventus tui honorem spargit folia. Quod sub initio mensis Decembris pro anni tempore sponte faciebat silva, id suaviter in Fauni honorem data opera fecisse fingitur. *Folia* enim in vias *spargendi* (*φυλλοβολία*) antiquitus ad externi honoris, diis praestandi, significationem pertinebat; vid. *Cerd.* ad Virg. Eclog. V. 40. — *agrestes*, quales nempe in agris, quos Faunus transit, arbores gerunt. — *ter ped. terr. pepul.* refer ad tripudia et saltationes in agris. — *invisam*, cum delectu ad ingenium fossoris, cui terra ob graves, quos ei inter fodiendum parit, labores saepe *invisa* fit.

CARMEN XIX.

Instat poeta maturando, quod in novi auguris Muraenae honorem cum sodalibus suis instituturus est, convivio. Pars huius sodalitii est Telephus, doctrinae inprimis, ut videtur, laude conspicuus, et eo ipso forte tempore in ordinanda et enarranda historia Graeca occupatus. Hunc igitur poeta iam mittere rerum doctarum et abstrusarum disquisitionem, et id potius, quod ad convivium apparandum spectet, agere iubet. Mox, quasi in medio convivio iam versetur, et in eo symposiarchi partes agat, leges bibendi proponit, et quot quisque pocula in Lunae, Noctis, et auguris Muraenae honorem sumat, edicit. Tum morae impatiens, ut tibia statim, fistula et lyra canatur, rosae spargantur, et strepitus, quem non sine invidia morosus quidam senex Lycus cum coniuge sua adhuc adolescentula in vicinia audiat, ab insanientibus conviviis excitetur, vehementius imperat. Denique, ut amorum quoque in hilari convivio celebrando fiat mentio, Telephi felicitatem, quod ille sponte a Rhode petatur, praedicat, de suo autem infortunio, quod Glycerae

Narras, et genus Aeaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:
Quo Chium pretio cadum
Mercemur, quis aquam temperet ignibus,

sibi in amore paret asperitas, queritur. — Cum sine dubio felicior rei cuiusdam eventus in causa fuerit, ex qua Horatius laetiora cum amicis suis celebraret convivia, ut supr. I, 36. *Numidae* et II, 7. *Pompeii Vari* faustus in patriam reditus, et I, 37. laetus *de Cleopatrae morte* nuncius; vix dubitari potest, quin poeta convivii, ad quod *Telephum* in hoc carmine vocat, celebratione laetitiam suam Muraenae de auguratu nuperrime ei delato declarare voluerit. Quo concitatiore autem affectu ille hoc convivium accelerat, eo magis, quanta eius de novis Muraenae honoribus fuerit laetitia, cognoscitur. De Telepho cf. supr. I, 13. 1. Caeterum Cl. *Mitscherlichius* colores suos Horatium in hoc carmine ex Ionis Chii Epigr. II. Anth. Gr. T. I. p. 94. duxisse existimat; sed similitudo illa, quam Ionis Chii carmen cum hoc carmine habet, in simili tantum ad bibendum, saltandum et canendum exhortatione cernitur, nec, quid inde Horatius expresserit, apparet.

v. 1 — 8. *Quantum dist. ab In. Codr.* quot annorum numerum tempus illud inde ab antiquissimo Argivorum rege Inacho usque ad Codrum, ultimum Atheniensium regem, praeterlapsum efficiat, et quid rerum intra hoc temporis spatium gestum sit. Inachi regnum incidit ferme in annum a. Christ. MDCCCLVI., Codrus vero vitam pro patria deposuit MLXVIII. cf. *Meurs. de Regn. Attic.* III. 16.; effluxerunt igitur ab Inacho usque ad Codrum circiter DCCC anni. — *pro patria non timid. mori*, Graece μὴ δειλὸς θανεῖν vel μὴ ὀκνῶν θανεῖν, pro vulgari: non timens, sed sponte suscipiens pro patria mortem; de nobilissimo mortis genere, quo civitati suae victoriam de hostibus paratum ivit Codrus, res in vulgus nota; vid. Iustin. II. 6. Vell. Pat. I. 2. Cic. Tuscul. I. 48. Val. Max. V. 6. — *narras*, enarras, exponis; non quidem, ut Cl. *Mitsch.* censet, confabulando cum amicis iam de convivio deliberaturis, sed domi potius historiam Graecam diligentius secundum temporis rationes digerendo et literis consignando; quis enim Telephum tam ineptum hominem fuisse statuat, ut doctrinae suae copias importuno tempore exponendo aliis molestiam crearet? aut quis Horatium hoc carmen vel temere inter loquendum effudisse, vel re transacta demum illud composuisse sibi persuadeat? Imo poeta, qua Telephum appellavit, ratione, id tantum, ut eius animum a severo historiae studio ad hilare convivium avocaret, spectasse videtur. — *genus Aeaci*, gentem ex Aeaco, Oenopiae rege, prognatam, Peleum, Telamonem, Achillem, Teucrum et Aiacem, cett. — *sacro*, ad Homerum, cui Ἴλιος, cum plurium deorum cultus ibi vigeret, passim ἱρή dicitur; et hinc apud Virgil. Aen. II. 241. Ilium *Divûm domus* vocatur. — *Chium cadum*, ad praestantiora enim vina *Chium* quoque a Romanis referebatur; vid. Athen. I. p. 28. — *mercemur*, communi igitur sumtu, sive de

Quo praebente domum et quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunae propere novae,
Da Noctis mediae, da, puer, auguris
Muraenae: tribus aut novem
Miscentor cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat inpares,
Ternos ter cyathos adtonitus petet
Vates: tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis iuncta sororibus.
Insanire iuvat, cur Berecyntiae
Cessant flamina tibiae?

symbolis convivari volebant. — *temperet ignibus*, calefaciat; ante coenam enim, ut satis constat, lavatum ire solebant Romani. — *Quo praebente domum* cett. quis domum convivio nostro suppeditet, et quota hora ego ad focum, ubi nihil mihi curandum sit acre frigus, conveniam, de hac re ne verbum quidem facis, h. e. id prae historiae, in quo defixus es, studio nihil moraris; infr. Sat. I, 5. 38. *Muraena praebente domum, Capitone culinam.* — *Pelignis*, qualia in montosa Pelignorum regione saevire solent.

v. 9 — 17. *Da Lunae propere* cett. porrige, o puer, festinantius poculum, quod in novae Lunae, mediae Noctis et auguris Muraenae honorem ebibatur. Genitivi *Lunae*, *Noctis* et *Muraenae* pendent ab omisso nomine *poculum*, quod dici solet *cius*, in cuius honorem illud exhauritur; cf. supr. ad III, 8. 13. Poeta scilicet laetitiae, quam praecipit, sensu abreptus iam sibi versari videtur in hoc convivio, et in multam iam noctem producto, ubi sane *Luna* et *Nox*, sponte ut deas convivis venerandas se offerre debebant. — *miscentor*, symposiarchi more imperat. Iubet autem tantum vini aqua temperati in pocula maiora infundi, quantum novem vel tres cyathi capiunt; *novem* quidem cyathos decernit iis, qui largius vino se invitare solent, poetis scilicet, in quibus ipse fuit; *tres* vero iis, quos Gratiae, quarum cultores sunt, modestiae et temperantiae in bibendo fines transilire vetant; de *cyathis* vid. supr. ad III, 8. 13. *misceri pocula* dicuntur, quae vino aqua temperato implentur. — *commodis*, modicis, nec nimis magnis. — *adtonitus*, furore poetico correptus, ἐμβρόντητος, μουσόληπτος. — *tres supra*, ultra tres. — *rixarum metuens*, verens, ne rixarum causa fiat immodicus vini usus. — *Gratia iuncta sororibus*, Gratiae sororio vinculo inter se iunctae. — *nudis* — *nudus* quidem, ut Graecorum γυμνός, passim de eo, qui leviter amictus est, dicitur, sed *Gratiae* in antiquis monumentis vere nudae apparent; cf. Cl. *Manso Ueber die Horen und Grazien* p. 80.

v. 18 — 24. *Insanire iuvat*, ut supra II, 7. 28. *dulce mihi est furere.* Notissimum est illud Anacre-

Cur pendet tacita fistula cum lyra?
Parcentes ego dexteras
Odi: sparge rosas; audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Rhode:
Me lentus Glycerae torret amor meae.

ontis XXXI. θέλω, θέλω μανῆναι. *Berecyntiae*, Phrygiae, a monte Berecynto in Phrygia, ubi praecipue in Cybeles sacris *tibiae* usus fuit; uti autem *tibia* graviorem, (vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. D. D. XII. T. I. p. 233.) ita *fistula*, cuius statim mentio fit, leniorem et acutiorem sonum edidit. Quid discriminis inter *tibiam* et *fistulam* fuerit, docuerunt *Bulengerus de Theatro.* II. 23. et *Laurentius* in Thesaur. Graev. T. VIII. p. 1466. — *Parcentes ego dexteras odi*, non ferre possum, qui cunctantur et moras nectunt; suaviter autem iis, qui operae rei cuidam impendendae parcunt, *parcentes dexterae* tribuuntur; *sparge rosas*, cf. supr. ad I, 36. 15. — *audiat strepit.* Comparant Cic. p. Rosc. Am. 46. *cantu vocum et nervorum et tibiarum nocturnisque conviviis tota vicinitas perstrepit.* — *dementem*, qualem convivarum excitat lascivia et dementia. — *non habilis*, haud apta et congruens; aetate enim adhuc florens cum iuvenibus potius quam cum sene marito consuescere cupiebat; quo magis igitur Lycus de iuvenili coniugis suae levitate erat sollicitus, eo molestior convivarum in vicinia lascivientium strepitus eius auribus accidere debebat.

v. 25 — 28. Nexus: at te, o Telephe, ut iuvenem formosum, amat Rhode, pariter in flore aetatis constituta. — *nitidum*, exsplendescentem, conspicuum; *similem Vespero*, pulchri iuvenis cum Vesperi vel Luciferi splendore comparatio passim apud poetas obvia; exemplorum copiam vid. apud *Cerd.* ad Virg. VIII. 589. cf. supr. II, 5. 19. et III, 9. 21. — *tempestiva*, ὡραία, πέπειρος. *Iam matura viro*, (ut Virgil. Aen. VII. 53. loquitur) *iam plenis nubilis annis;* et sic *matura virgo* supr. III, 6. 22. — *lentus Glycerae amor*, h. e. Glycera se duram et lentam in amore mihi praebens; similiter supr. I, 13. 8. *lentis ignibus macerari* dicitur; ubi cf. not. Tibull. I. 4 81. *Heu heu quam lento Marathus me torquet* (rectius: torret) *amore.*

CARMEN XX.

AD PYRRHVM.

Non vides, quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paullo fugies inaudax
Proelia raptor:
Quum per obstantes iuvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum,
Grande certamen, tibi praeda cedat
Maior, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, haec dentes acuit timendos,

CARMEN XX.

Pyrrho, iam id agenti, ut puerum, quem amabat, formosissimum, Nearchum, puellae cuidam, simul eius amore flagranti, praereptum eat, periculum, quod hoc temerario ausu subeat, accommodata rei imagine ante oculos ponit. Puellam enim illam, si Pyrrhus Nearchum ab ea abstraxerit, leaenae instar, cui quis catulos eripere tentet, in raptorem saevituram, et amatum sibi puerum feroci animo per obstantes iuvenum catervas ab eo repetituram esse ait; victoriam autem huius certaminis eo magis fore ambiguam, cum ipse puer, pugnae arbiter, Pyrrhusne an puella superior evadat, in nullo plane ponat discrimine. — Ad Graeci cuiusdam poetae exemplum hoc carmen ab Horatio concinnatum esse, unusquisque facile sentiet. Lineas quasdam adumbratae in hoc carmine imaginis animadvertisse sibi visus est in Platonis Charmide T. V. p. 111. Bipont. *Schneiderus* in *Animadv. in Anacr.* p. 107. a *Mitscherlichio* laudatus.

v. 1 — 8. *moveas*, h. e. amoveas; ut supr. I, 10. 10. *boves per dolum amovere;* — *leaenae*, Ovid. Met. III. 547. *Vtque furit catulo lactente orbata leaena.* — *Gaetulae*, ut supr. I, 23. 10. *Gaetulus leo*, ubi cf. not. — *inaudax*, nove pro: timidus, haud dubie quod apud Graecum poetam, quem Hor. expressit, erat ἄτολμος. — *per obstantes iuv. caterv.* persistit in allegoria, et *Nearchum* sequente demum versu pro *catulis* ponit; cogita igitur per *obstantes iuvenum catervas* comites, qui se leaenae, raptorem catulorum suorum persequenti, opponunt. — *insignem*, sc. forma; *ibit repetens* pro: ibit, ut repetat, vel: repetitum, ut supr. III, 14. 6. *Prodeat iustis operata Divis* pro: ut operetur. — *Grande certam. tib. praed. ced. mai. an illi*, h. e. grandis certaminis, utrum tibi an illi contingat victoria, causam futuram. Nearchus *certamen* pro: certaminis causa, dicitur.

v. 9 — 16. *Interim, dum tu celeres sagitt. prom.* Atqui v. 3. ut *inaudax raptor dura leaenae proelia* fugiturus esse dicebatur? scilicet non statim ab initio, sed, ut ibi ad-

Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

CARMEN XXI.

AD AMPHORAM.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris iocos,

ditur, *post paullo.* — *arbiter pugnae*, Nearchus, βραβευτής, a cuius arbitrio stetit victoria. — *palmam sub pede posuisse*, nihil curasse, utri palmam daret, h. e. utrum puellam Pyrrho, an Pyrrhum puellae praeferret; plane ut illa mulier in cyatho caprarii apud Theocrit. I. 33. seqq. — *πὰρ δέ οἱ ἄνδρες Καλὸν ἐθειράζοντες ἀμοιβαδὶς ἄλλοθεν ἄλλος Νεικείουσ᾽ ἐπέεσσι· τὰ δ᾽ οὐ φρενὸς ἅπτεται αὐτᾶς.* — *sub pede poni* vel *pedibus subiici* (Virg. Georg. II. 492.) dicitur, quod contemnimus, nihil curamus, susque deque habemus; *nudo*, ad morem, quo pueri delicatiores non calceati, sed soleati incedebant, referunt; mihi quidem in epitheto *nudo*, quod ad ornatum pertinet, haud urgenda videtur significationis proprietas. — *sparsum odoratis humerum capillis*, h. e. humerum, super quo capilli unguentis delibuti defluebant. Horatium imitatus est Ovidius Fast. II. 509. *Ibat odoratis humeros perfusa capillis Maeonis.* — *leni recreare vento*, flabello vel tabella adhibita; *flabellum* enim vel *tabella* (vid. *N. Heins.* ad Ovid. Art. A. I. 161.) ad instrumenta pertinebat, quae mollioribus ad corpus curandum inservirent; exempla in hanc rem vid. apud Cl. *Mitsch.* Iam vero quod Nearchus certamini, ipsius causa inter Pyrrhum et puellam exorto, ita adesse dicitur, ut corpus suum interea vento per flabellum facto refrigeret, id incuriosum eius de utriusque amore animum egregie declarat. — *Nireus*, Hom. Iliad. II. 673. *Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε.* — *Raptus ab Ida*, Ganymedes; *aquosa*, quod multi fontes in monte Ida scatebant. Ovid. Met. II. 218. *celeberrima fontibus Ida. Ἴδη πολυπίδαξ, πιδήεσσα.*

CARMEN XXI.

M. Valerio Messalae Corvino, qui Horatio se die quodam apud eum coenaturum esse promisisse videtur, quale vinum in eius honorem hoc die sibi laetissimo suppeditaturus sit, hoc carmine indicat. Testam nempe, quae vinum Massicum uno anno secum natum servet, depromturus, et sic, quanti Messalam suum faciat, probaturus est. Quo quidem vino satis commendato in universam vini laudem (cf. supr. I. 18.) digreditur, et ipsius Messalae laudes scitissime cum illa coniungit. — De Messala,

Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum,
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die:
Descende, Corvino iubente
Promere languidiora vina.
Non ille, quamquam Socraticis madet

viro tam rerum gestarum gloria, quam doctrinae laude nobilissimo, copiose disputat Illustr. *Heynius* in *Observ.* ad Tibull. I. 3. 1.

v. 1 — 8. *O nat. mec. consul. Manl.*, *pia testa*, h. e. o testa, quae vinum continens natum eodem, quo ego natus sum, anno, *L. Manlio Torquato* et *L. Aurelio Cotta* Coss. (V. C. DCLXXXVII.) — *nota* non ad *testam*, sed ad vinum, quod testa continet, referendum; *piam* vero hanc testam ideo, puto, vocat, quod uno anno cum poeta nata pietatis quasi vinculo quodam cum illo coniuncta sit: alii *piam testam*, benignam, munificam explicant. — *Seu tu querelas* cett. sive vino, quod capis, haec vis insita est, ut potores reddat querulos, sive ea, ut illos ad iocos et hilaritatem proclives faciat, sive ut apud alios rixarum, apud alios insani amoris incitamentum fiat, sive ea denique, ut facili somno opprimat. Opportune Cl. *Mitsch.* cum hoc loco comparat Eveni Parii Carm. XV. Anth. Graec. T. I. p. 99. *Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ, μηδ' ἐλάχιστον· Ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἴτιος ἢ μανίης. — Εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν Ἔρωτας, Βαπτίζει δ' ὕπνῳ γείτονι τῷ θανάτου.* — *Quocunque lectum non Massic. serv. mov. dign. bon. die*, digna es, quae laeto et festo die protraharis, in quemcunque denique finem et usum tu vinum ex uvis, in Campaniae monte Massico lectis, expressum servas. — Haerebam olim in hoc loco, quod non *vinum*, sed *uvae* proprie *legi* dicuntur, et pro *lectum* fortasse *t e c t u m* legendum esse coniiciebam, ita, ut *vinum reconditum* (infr. III, 28. 2.) vel *vinum interioris notae* (supr. II, 3. 8.) intelligeretur, et *quocunque tectum nomine* esset: in quemcunque demum usum vel solemnitatem reconditum; sed nunc vereor, ut huic coniecturae usus loquendi satis faveat; imo uti *nata* non proprie ad *testam*, ita *lectum* non proprie ad *vinum* referendum est. — *descende*, cella enim vinaria in superiore aedium parte fuit; vid. supr. ad III, 8. 11. — *languidiora*, vetustiora, leniora, mitiora; hinc vinum, quod veterascit, supr. III, 16. 35. *languescere* dicitur. — *Corvino iubente promere*, sc. me. Iocose nempe Corvinus Horatium vina languidiora promere iussisse videtur tum, cum ille, ut suspicati sumus in argum., se apud Horatium coenare velle promitteret. Sed fortasse Horatius toto hoc carmine nihil aliud, nisi se die quodam *bono* sive laeto in Corvini honorem depromto vino optimo una cum illo hilaritati indulgere velle, declarare voluit. Et sic *Corvino iubente* erit: dum summus erga Corvinum amor iubet cett.

v. 9 — 12. *quamquam Socraticis madet sermon.* quamquam Socratica

Sermonibus, te negliget horridus:
Narratur et prisci Catonis
Saepe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo:

philosophia, cui deditus est, imbutum habet animum; philosophiam Socraticam per *sermones Socraticos* designat, quia Socrates sermones inprimis cum discipulis suis serendo philosophiam docere solebat; — *madet*, cum delectu pro: imbutus est vini nempe, quo quis *madere* dicitur, respectu habito; *madere* enim et *madidus* de rerum scientia quoque, qua quis largiter instructus est, dici solet. Laudant Martial. I. 40. 3. *Si quis Cecropiae m a d i d u s Latiaeque Minervae Artibus.* et VII. 69. 2. *Cuius Cecropia pectora dote m a d e n t.* — *te negliget horridus*, tetrico philosophorum vultu aspernabitur; *horridus*, difficilis, asper, morosus. — *prisci Catonis virtus*, severus et virtutis laude conspicuus Cato; *priscus* aliquis dicitur, qui priscorum, h. e. severorum morum est observantior; infr. Epist. II, 2. 117. *Quae*, (vocabula) *priscis memorata Catonibus atque Cethegis;* sic *priscus parens* apud Catull. LXIV. 159. ubi vid. not. cf. infr. Epist. II, 2. 117. *virtus Catonis* pro ipso virtutis studioso Catone, ut infr. Sat. II, 1. 72. *sapientia Laeli.* — Vtrum *Cato Maior* s. *Censorius* an *Vticensis* fuerit, quem paulo liberius nonnunquam vino indulsisse narrant, interpretes inter se discrepant. *Vticensem* intelligendum esse, probatum ivit *Mitsch.* Caeterum praeter alia huc pertinet Mart. II. 89. 1. *Quod nimio gaudes noctem producere vino; Ignosco: vitium, Gaure, Catonis habes.*

v. 13 — 20. *Tu lene torm. ing. adm. plerumqu. dur.* tu haud raro tanquam lene durioribus ingeniis emolliendis adhiberis remedium, h. e. tu facis, ut duriora ingenia mitescant; *lene tormentum admovere duro ingenio*, h. e. leni ratione vim admovere duro ingenio, sc. ut fiat mitius et mollius. Hinc infr. in Epist ad Pis. v. 435. de vino: *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et t o r q u e r e mero, quem perspexisse laborant;* et Epist. I, 18. 38. *Commissumque teget, et vino t o r t u s et ira.* Amiciss. *Iacobs* in *Animadv. ad Anthol. Graec.* T. II. p. 29. hunc locum comparat cum Asclepiad. Carm. X. 1. T. I. p. 136. Similiter infr. III, 28. 4. *munitae sapientiae vim adhibere* pro: vino indulgere; et sic apud Sil. Ital. XI. 287. Bacchi munera *duram mentem laxare* dicuntur. Caeterum comparant quoque Bacchylid. X. 1. Anth. Gr. T. I. p. 94. *Γλυκεῖ' ἀνάγκα σευομένα κυλίκων Θάλπῃσι θυμόν.* — *tu sapient. cur. et arc. iocos. cons. reteg. Lyaeo*, explicant de philosophis, quos vinum disertos faciat, et *curas* de eorum meditationibus, *consilium* vero de eorum placitis et decretis interpretantur. Sed ut praetermittam, usum loquendi repugnare plane huic explicandi rationi, quis unquam tandem philosophos, ut patefaciant, quae

Tu spem reducis mentibus anxiis
Viresque: et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si laeta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiae,
Vivaeque producent lucernae,
Dum rediens fugat astra Phoebus.

commentati sint, quaeve statuant, vini demum haustu impelli dixit? Imo per *sapientes* poeta mihi designare videtur eos, qui alias, quibus curis agitentur, quaeve secum volvant, prudenter et caute animo premunt et tegunt, inter vina vero animum aperiunt, et (ut Hor. infr. Epist. I, 5. 16. de ebriis loquitur) *operta recludunt.* — *iocoso*, efficiente, ut quis iocosus et hilaris fiat. — *Tu spem reduc. ment. anx.* hinc infr. IV, 12. 19. vinum *spes novas donare*, et Epist. I, 15. 19. *cum spe divite in venas animumque manare*, et Epist. I, 5. 17. *spes ratas esse iubere* dicitur. Cl. *Mitsch.* in Annal. p. 708. comparat Pindari Fragm. quoddam, quod in Excerpto L. XI. Athenaei apud Casaubon. Animadv. XI. c. 4. p. 782. legitur. — *viresque*, cf. Homer. Iliad. VI. 261. et IX. 702. — *addis cornua pauperi* — *cornua* pro robore, in quo quis fiduciam ponit; hinc *cornua sumere* proverbiali locutione dicuntur, qui nimia in viribus suis fiducia posita ferociores fiunt. Horatium imitatus est Ovid. Art. Am. I. 238. et Amor. III. 11. 5. Ad sententiam facit Macedon. XXI. 1. 2. in Anthol. Graec. T. IV. p. 86. *Ἀνέρες, οἷσι μέμηλεν ἀπήμονος ὄργια Βάκχου, Ἐλπίσιν ἡμερίδων ῥίψατε τὴν πενίην.* — *Post te*, munere tuo recreatus; similiter supr. I, 18. 5. *post vina.* — *iratos regum apices*, iratorum regum potentiam. *apex*, qui alias est insigne sacerdotum, iam pro diademate vel insigni regiae dignitatis ponitur; *τὸ iratos*, quod ad *regum* referri debet, exquisitiore ratione ad *apices* poeta retulit; ut Ovid. Amor. III. 6. 36. *Cornua si tua nunc ubi sunt, Acheloe, requiras, Herculis irata* (pro vulgari: *irati*) *fracta querere manu.*

v. 21—24. *Te—producent*, paulo audacius pro: convivium, quod tuo munere celebrabitur, in multam noctem protrahent. — *Liber*, tanquam *laetitiae dator*, ut Bacchus vocatur apud Virg. Aen. I. 734. — *laeta*, propitia. — *Gratiae*, tanquam decoris et honestatis in conviviis magistrae et custodes; *segnes nodum solvere*, Graece pro: ad nodum solvendum, h. e. quae non facile, quo invicem inter se nexae sunt, solvunt vinculum; hinc iunctis manibus inter se nexae apparent Gratiae in vett. monumentis. — *vivae*, lucentes, *vigiles* dicuntur supr. III, 8. 14. — *dum red. fug. astr. Phoebus*, comparant Propert. IV. 7. 85. *Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec Iniiciat radios in mea vina dies.*

CARMEN XXII.

AD DIANAM.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quae laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis:
Inminens villae tua pinus esto,
Quam per exactos ego laetus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

CARMEN XXII.

Laudatis breviter Dianae virtutibus, pinum poeta, ad quam verrem ei quotannis immolaturus est, solemni more eius cultui consecrat. — Flosculos illos, quos e Graeciae hortulis decerpsit Horatius, hoc carmen redolere, facile, qui nares suavissimo illorum odori adsuetas habent, sentient.

v. 1 — 8. *Mont. cust. nem.* Precata enim Diana fuerat ab Iove patre: *Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα*, Callimach. Hymn. in Dian. v. 18. unde dicta illa est *οὐρεία*; vid. *Spanhem.* ad Callim. l. l. Supr. I, 21. 5. *lacta nemorum coma* dicitur. Catull. XXXIV. 10. *Montium domina ut fores, Silvarumque virentium.* — *Virgo* honorifice pro: Diana, ut supr. I, 12. 22. perpetuae enim virginitatis honore gaudebat Diana. — *labor. uter.*, h. e. uteri, dum partum editurae sunt, doloribus laborantes; *puellas*, iuvenes uxores, cf. supr. III, 14. 10. Horatium imitatus est Ovidius Amor. II. 13. 18. *Tuque laborantes utero miserata puellas;* ad munera Dianae autem pertinet quoque obstetricis munus, unde illa: *Diana Lucifera*, *Lucina*, (cf. infr. Carm. Saec. v. 15 — 16.) *Iuno Lucina* (Catull. carm. laud. v. 13. *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis.*) Graecis: *φωσφόρος*, *εὔλοχος*, *λοχεία*, *ὠκυτόκος*, *μογοστόκος*, *Εἰλείθυια*, dicta est. — *adimis leto*, mortis periculo eripis. — *triformis*, (*τρίμορφος*, *τριπρόσωπος*) in caelo nempe *Luna*, in terris *Diana*, apud inferos *Hecate;* hinc Virgil. Aen. IV. 511. *tria Virginis ora Dianae*, ubi vid. *Cerda.* — *tua*, tibi sacra, ut *tua quercus* apud Virg. Aen. X. 423. — *quam verris sanguine donem*, ad quam verrem immolem. — *per exactos annos* pro vulgari: quotannis, ut supr. III, 18. 5. *pleno anno.* — *obliquum meditantis ictum*, oblique et a latere, ut solent apri, dum transcurrunt, ictum inferre meditantis; apud Homerum quoque Iliad. XII. 148. aper *δοχμὼ ἀΐσσειν* dicitur; simili arte Horatius supr. III, 13. 14. *haedum annuum* et IV, 2. 52. *vitulum* circumscribit.

CARMEN XXIII.

AD PHIDYLEN.

Caelo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle,
Si ture placaris et horna
Fruge Lares, avidaque porca:
Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis, nec sterilem seges
Robiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam, quae nivali pascitur Algido

CARMEN XXIII.

Phidylen, rusticam, de victimarum suarum tenuitate, ut videtur, sollicitam, bono animo esse, eamque, modo parva diis, pietatem eius et innocentiam potius quam sacrificiorum splendorem et amplitudinem respicientibus, obtulerit munera, tam agrorum incolumitatem, quam pecudis salubritatem, sperare iubet. — En praeclaram de deorum mente sententiam! in cuius quidem tractatione poetam quendam Graecum Horatio praeivisse, vel nomen *Phidyle* docere potest.

v. 1 — 8. *supinas*, manibus enim sursum expansis antiquitus precari solebant; hinc ὑπτιάσματα χειρῶν apud Aeschyl. Prometh. 1004. cf. Interpretes. — *nascente Luna*, novilunio, vel Calendis cuiusque mensis; cogitandum scilicet de temporibus antiquioribus, ubi annus ad lunae cursum in duodecim adhuc menses descriptus fuit; laudant Caton. de R. R. c. 143. — *horna*, hornotina, (ὡραίᾳ) huius ipsius anni primitiis. *Lares*, Tibull. I. 3. 34. *Redditaque antiquo menstrua thura Lari.* — *avida*, refer ad verandi aviditatem. — *pestilentem Africum*, vitibus enim inprimis pestifer vel noxius habebatur Africi vel Austri flatus. v. Pallad. II. 13. cf. *Boettig.* — *robiginem*, vitium, quod segeti nimio solis aestu contrahitur; nos: *Brand;* — at *uredo* de eo vitio dicitur, quo seges frigore usta corrumpitur. cf. *Boettig.* — *sterilem*, sterilitatis causam. — *dulces alumni*, haedi, agni; supr. III, 18. 3. dicuntur *parvi alumni.* — *pomifero anno*, auctumno. *grave*, valetudini ob aëris gravitatem perniciosum. Liv. III. 6. *Grave tempus et forte annus pestilens* et cap. 8. *seu graviore tempore anni iam circumacto;* et XXV. 26. *tempore auctumni, et locis natura gravibus;* et hinc infr. Sat. II, 6. 19. *gravis auctumnus.*

v. 9 — 16. Sensus: lautiores enim, vel porcos, vel boves, pontificibus pro publica salute convenit mactare victimas; tu vere non opus habes multis victimis deorum tibi conciliare gratiam, dummodo corollam e rore marino et myrto nexam exiguis Larium simulacris imposueris. — *Algi-*

Devota quercus inter et ilices,
  Aut crescit Albanis in herbis,
    Victima, pontificum secures
Cervice tinguet. Te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium
  Parvos coronantem marino
    Rore Deos fragilique myrto.
Inmunis aram si tetigit manus,
Non sumtuosa blandior hostia
  Mollivit aversos Penates
    Farre pio et saliente mica.

do, cf. supr. ad I, 21. 6. — *devota*, sc. ad sacrificium; *devoti* autem ad sacrificium *porci*, ut docet Cato de R. R. II. 1. 20., *sacres*, *boves* autem *opimi* appellabantur. — *Albanis in herbis*, h. e. pascuis circa Albam Longam. *cervice*, sanguine, ex icta cervice prorumpente. — *tinguet*, maculabit, inficiet; Propert. IV. 1. 111. *Idem Agamemnoniae ferrum cervice puellae Tinxit*. Virgil. Georg. III. 492. *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri*. Ovid. Trist. IV. 6. *Quam cui tela suo sanguine tincta rubent*. — *nihil attinet*, non opus est, non convenit; — *te tentare*, h. e. lacessere, sollicitare, sc. ut tibi faveant. — *parvos deos*, deorum Larium enim simulacra exigua forma effingi solebant. cf. Tibull. I. 10. 17. Colorem, ut observat Cl. *Mitsch.*, ex Horatio duxit Iuvenal. IX. 137. *O parvi nostrique Lares, quos ture minuto, Aut farre, et tenui soleo exorare corona.*

v. 17 — 20. *Inmunis aram si tetigit manus*, cett. iunge: *Si manus inmunis* (sc. sceleris, h. e. pura) *tetigit aram*, ea iam saepius *mollivit* (placavit) *aversos Penates farre pio et saliente mica*, (mola salsa) *non blandior sumtuosa hostia*, aeque blanda, ac si pro farre pio et saliente mica obtulisset sumtuosam hostiam. Sensus igitur: qui pura et integra mente ad aram accedit, is farre pio et saliente mica aeque ac sumtuosa hostia (parvo munere aeque ac magno) iratos deos placat. [Sunt vero duae rationes horum verborum inter se conciliandorum, de quibus cf. *Cl. Mitsch.* ad h. l. Syllaba brevis in *sumtuosa* commovisse videtur Lambinum, ut hanc vocem in casu sexto positam censeret. Bentleius contra affirmat: ob sequens *bl* hanc vocem productam esse. cf. Bentl. ad h. l. Nostra sententia de hoc loco vexato videatur supra.] — *inmunis*, purus, innoxius, integer sceleris; Ovid. Heroid. XIV. 8. *Non piget inmunes caedis habere manus*. Vell. Pat. II. 7. *inmunis delictorum paternorum*. Caeterum eandem sententiam Ovid. ex Pont. IV. 8. 39—40. sic extulit: *Nec, quae de parva Dis pauper libat acerra, Tura minus, grandi quam data lance, valent.*

CARMEN XXIV.

Intactis opulentior
   Thesauris Arabum et divitis Indiae,
Caementis licet occupes
   Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum,
Si figit adamantinos
   Summis verticibus dira Necessitas
Clavos, non animum metu

CARMEN XXIV.

In effraenatam ditiorum licentiam et luxum, tanquam causam omnis morum corruptelae, quae tum Romanos occupaverat, graviter invehitur. Postquam igitur communem moriendi necessitatem opulentioribus ante oculos posuit, et Scythas Getasque, tam libero ubique agrorum cultu, quam morum, qui apud eos vigeant, sanctitate multo felicius vivere docuit, unumquemque, qui aeternam de patria ab interitu servata apud posteros sibi parare velit gloriam, indomitae divitiarum cupiditati inprimis modum ponere iubet. Qua quidem funditus exstirpata popularibus suis auctor existit, ut pueros suos, ignavia et animi mollitie nunc diffluentes, severioribus studiis adsuefaciant.

v. 1—8. *Intact. opul.* cett. Ornatum vulgaris sententiae: „Licet sis ditissimus, mortem tamen effugere non potes," tirones expendant. Mortis autem commemoratione saepius Hor. divitiarum cupidos a stultitia sua deterrere studuit; cf. supr. I, 4. 13. II, 18. 17. seqq. III, 1. 9. seqq. — *Intactis*, nondum attrectatis, integris adhuc; frustra enim ipsi Romani iam saepius Arabiae Felicis thesauris et rerum pretiosarum copiis manus iniicere tentaverant; cf. supr. I. 29. Propertio quoque II. 10. 16. *intacta* dicitur Arabia *caementis*, iactis villarum marinarum per caementa fundamentis; cf. supr. III, 1. 35. — *Tyrrhenum*, mare inferum; *Apulicum*, mare superum. — *Si figit adamantinos* cett. expende lyricam sublimitatem, qua expressa est vulgaris sententia haec: Si mors te opprimit, eius vim non poteris effugere; — per *summos vertices* designantur ii, qui ob ingentes divitiarum copias tollunt verticem, cui dira Necessitas clavos adamantinos infigit, pro: quem *dir. Nec.* clavis suis percutit et perfodit. Hinc Horatius, divitiarum contemtor, supr. Carm. III, 16. 9. *Iure perhorrui Late conspicum tollere verticem.* — Dea *Necessitas*, h. e. *Fatum*, Ἀνάγκη, Μοῖρα, *clavos adamantinos*, h. e. firmissimos validissimosque, vel *trabales* (ut supr. I, 35. 18. vocantur) manu gestare, eosque rebus vel personis, quas domare vel potestati suae subiicere vult, infigere fingitur. Cum his clavis igitur *Necessitas* apparet apud divites, quos morti dat clavos in eorum verticibus figendo. Locutio *clavos figere* translata est ab iis, qui rei alicui compescendae firmandaeque

Non Mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythae,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getae:
Inmetata quibus iugera liberas
Fruges et Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua:
Defunctumque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:

vim adhibent. — *adamantinos*, res dicuntur *adamantinae*, quae sunt inexpugnabilis firmitatis, ut supr. I, 6. 13. *tunica adamantina;* — *summ. vert.* — *summus* est epitheton ornans, nihil amplius. — *metu*, sc. mortis.

v. 9 — 16. Multo feliciorem in campis vitam vivunt Scythae et Getae, dum communi agrorum cultu contenti haud curis illis et cupiditatibus, quibus divites, agitantur. — *melius*, h. e. sapientius, ut supr. I, 10. 1. *rectius vivere.* — *Quorum plaustra vag. rit. trah. dom.* Iustin. II. 1. de Scythis: *Vxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus, coriis imbrium hiemisque causa tectis, pro domibus utuntur;* unde illi Graecis dicti sunt ἁμάξοικοι, ἁμαξόβιοι. — *rite*, ut fert eorum mos et vitae ratio. — *rigidi*, duriori vitae adsueti, ut infr. Epist. II, 1. 25. *rigidi Sabini.* Caeterum de Getarum vitae simplicitate et frugalitate laudant Strab. VII. p. 302. — *inmetata iugera,* vivebant igitur Scythae et Getae ut homines aureae aetatis, qua ut Tibull. I. 3. 43. loquitur, nullus adhuc lapis in agris fixus fuit, qui *certis finibus arva regeret.* cf. Virgil. Georg. I. 126. et ibi Interpretes. — *Nec cult. pl. long. ann.* agro enim, quem per unum annum coluerant, relicto, vagas domos suas in alium transferebant. — *Defunct. lab. aequ. recr. sort. vicar.* et ut is, qui annuis laboribus perfunctus est, se recreare possit, eius vices aequo iure alius suscipit. *vicarius aequali sorte*, vices alterius, ut sors aequalis] postulat, suscipiens. Cum hoc Scytharum Getarumque vivendi more egregie conveniunt, quae Caesar B. G. IV. 1. de Suevis narrat: *Centum pagos habere dicuntur, e quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causa educunt. Reliqui, qui domi manserint, se atque illos alunt. Hi rursus anno post in armis sunt, illi domi remanent. Sic neque agricultura, nec ratio atque usus belli intermittitur: sed privati ac separati agri apud eos nihil est, neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet.*

v. 17 — 24. Morum sanctitatem et vitae integritatem, quam apud Scythas et Getas vigere ait, iam consulto perversis, quibus Romani se corrumpi passi fuerant, opponit moribus. — *Illic matr. car. Privign. mul. temp. innoc.* explicant: apud eas gentes noverca privignis pocula

Nec dotata regit virum
Coniux, nec nitido fidit adultero:
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo foedere castitas,
Et peccare nefas, aut pretium emori.
O quisquis volet inpias
Caedes et rabiem tollere civicam,
Si quaeret Pater Vrbium
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,

miscet sine noxa, h. e. non veneno inficit pocula; sed *temperare alicui* simpliciter pro: pocula alicui miscere, vix usus loquendi fert, nec quisquam ita locutus est; ut nihil de voce *innocens* pro: sine noxa vel damno, dicam. Itaque non dubito, quin *temperare privignis* iam sit: temperanter et leniter tractare privignos, mitem se praebere privignis, iis parcere; et sic fere Cicero pro Balbo 27. *temperare amicis;* Verr. II. 2. *hostibus;* Verr. I. 59. *sociis* dixit. — *Nec dotat. reg. vir.* laudant in hanc sententiam Plaut. Men. V. 2. 16. *Ita istae solent, quae viros subservire sibi postulant, dote fretae;* cf. eundem Asin. I. 1. 74. Aul. III. 5. 60. Notissimum est in hanc sententiam illud Iuvenalis: *Intolerabilius nihil est, quam femina dives.* — *nitido*, h. e. pulchro, nihil amplius; sic *nitidae virgines* supr. Carm. II, 12. 19. — *fidit*, fidenter et temere se committit. — *virtus*, ad quam filios suos a teneris conformare student parentes; alii de parentum in liberos propagata virtute accipiunt; ad sententiam plura veterum scriptorum loca comparavit Cl. *Mitsch.* — *castitas certo foedere* pro: certi foederis, h. e. coniugii, quod semper certa fide constat. — *Et pecc. nef. a. pret. emori*, et dos est, vel dotis loco apud eas gentes habendum est, quod earum filiae *peccare* (adulterare, ἁμαρτάνειν) *nefas* esse ducunt, *aut*, si ad adulterium committendum sollicitantur, *emori* (mortem) pro pretio habent, h. e. mori, quam adulterium committere malunt. — [*est mori* pr.: *emori* ap. Feam; cf. Edit. min. ad h. l.]

v. 25 — 32. Iam cum nobili indignatione ad indomitam aetatis suae licentiam se convertit, et quomodo ista a viro, aeternam sibi apud posteros de servata patria gloriam paraturo, refraenanda sit, ostendit. — Quod suspicatur *Boettigerus*, Horatium hac severioris disciplinae commendatione velificatum esse gratiae Augusti, qui tum forte condendis illis legibus, quas postea tulit, v. c. legi *Iuliae de adulteriis*, legi *Papiae Poppaeae de maritandis ordinibus*, operam dederit, admodum probabile est. — *rabiem civicam*, de bellis civilibus, ut passim *furor civium.* — *Si quaeret Pater Vrbium* cett. si huius gloriae appetens erit, ut nomen suum aliquando sub titulo: *Pater Vrbium* statuis incidatur; — *Vrbium* pro: urbis, ut *statuis* pro: statuae. — Nondum quidem tum Augustus, quem Hor. innuisse putant, ex pu-

Clarus postgenitis, quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.
Quid tristes querimoniae,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges, sine moribus
Vanae, proficiunt, si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreae finitimum latus,
Durataeque solo nives,
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt aequora navitae?
Magnum pauperies obprobrium iubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserit arduae?
Vel nos in Capitolium,

blico Senatus consulto *Patris Patriae* nomine insignitus fuit, sed populus, ut docent numismata quaedam, de quibus egit *Raschius* in *Lexic. Numism.* T. III. P. II. p. 621—22. iam plures annos ante hunc titulum honorificum ei tribuerat. — *postgenitis*, posteris, *τοῖς ὀψιγόνοις*. — *quatenus*, quandoquidem, quoniam; infr. Sat. I, 1. 64. *libenter Quatenus id facit.* — *virtutem incolumem*, viros egregios, dum vivunt. — *invidi* tam ad *odimus*, quam ad *quaerimus* referendum. Ad sententiam laudant Vell. II. 92. *Praesentia invidia, praeterita veneratione persequimur; his nos obrui, illis instrui credimus.* — cf. infr. Epist. II, 1. 14.

v. 33—44. Vanae sunt nostrae de morum corruptela querelae, si non poenis gravissimis huic malo resistitur; vanae quoque sunt leges, si ad illas non vivitur, si divitiae et luxus instrumenta e remotissimis terrae partibus summa cupiditate conquiruntur, paupertati vero nullus honor tribuitur. — *culpa*, morum perversitas. — *sine moribus vanae*, inutiles, nisi vita ad eas exigitur. — *ferv. pars incl. cal. mund.* zona torrida; cf. supr. I, 22. 21. III, 3. 55. — *Bor. finit. lat.* zona frigida. — *duratae sol. nives*, glacies; e nive enim, quam frigus in solo iacentem durat, fit glacies. — *callidi*, refer ad artem navigandi, quam ad pericula in mari superanda bene nautae callent; alii ad lucri faciendi calliditatem referunt — *Magn. pauper. obprobr.* cett. Quid leges proficiunt, si ii, qui nullas divitias possident, vehementer a divitibus despiciuntur, et sic ad quaevis turpia tam facienda quam patienda adacti a virtutis studio deducuntur? — Comparant Lucian. pro merced. Cond. p. 717. *Πενία πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀναπείθουσα, ὡς ἐκφύγοι τις αὐτήν.* — *arduae*, in arce nempe secundum Hesiodum Ἔργ. 287. seqq. collocatae, ad quam eius cultor eniti debet.

v. 45—54. Quodsi igitur ad fru-

Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, et lapides, aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene poenitet.
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa: et tenerae nimis
Mentes asperioribus
Formandae studiis. Nescit equo rudis
Haerere ingenuus puer,

gem et antiquam morum simplicitatem redire volumus, divitiarum, tanquam unicae corruptorum morum causae, exstirpanda omnino est cupiditas. Exstirpari autem istam posse existimat, si aurum et res pretiosae quaeque vel Iovi Capitolino tanquam *ἀναθήματα* solemni more offerantur, vel in mare abiiciantur. — *In Capitolium*, ad exemplum Augusti, *qui*, ut narrat Suetonius Aug. 30. *in cellam Capitolini Iovis sedecim millia pondo auri, gemmasque et margaritas quingenties HS. una donatione contulerit.* — *Quo clamor voc. et turb. fav.* inter faustam populi praeeuntis acclamationem. — *in mare proximum*, Tyrrhenum puta; valuit autem iam antiquitus proverbialis illa locutio, qua, qui res quasdam contemnunt et nihil curant, eas se in aquam abiicere velle aiunt. Opportune in hanc rem Cl. *Boettigerus* laudat Lucian. Tim. §. 56. p. 173. *Σοῦ δὲ αὐτοῦ χάριν ἐστάλην, ὡς μὴ διαφθείρῃ σε τὸ κάκιστον τοῦτο καὶ ἐπιβουλότατον κτῆμα ὁ πλοῦτος, ὁ πολλοῖς πολλάκις αἴτιος ἀνηκέστων συμφορῶν γεγενημένος· εἰ γάρ μοι πείθοιο, μάλιστα ὅλον εἰς τὴν θάλατταν φέρων ἐμβαλεῖς.* — *lapides*, uniones; cf. ad Catull. LXIX. 4. — *mentes nimis tenerae*, quae nunc nimis molli et effeminata ratione tractantur.

v. 54—64. *Nescit equo rudis haerere* cett. puer Romanus pro molliore, qua nunc educatur, ratione equitandi artis imperitus est; — Pertinebat autem ad disciplinam Romanam ars equitandi et venatio, qua pueri ad labores in bello ferendos obdurarentur; vid. infr. ad Sat. II, 2. 9—10. — Iungunt *rudis nescit*, quod poetica copia pro simplice: nescit vel ignorat, dictum esse putant. Sed nondum, ut de huius locutionis latinitate mihi persuaderem, adduci potui. Nam quis ferat hoc? *puer ingenuus rudis* (pro: equitandi imperitus) *nescit haerere equo*, pro: non potest equitare. Quid? si pro *rudis* Horatius *rudi* scripserit? h. e. equo nondum domito et condocefacto, quali quidem qui insidet, *haerere*, h. e. firmiter ei insidere debet. Cic. p. Deiot. c. 10. *Itaque Deiotarum cum plures in equum sustulissent, quod haerere in eo senex posset, admirari solemus.* — Nam quod nonnulli verbo *haerere* notionem infirmitatis inesse existimant, ut sit pro: male equitare, sententiae plane repugnat; si quis *nescit* male equitare, haud dubie bene equitat; at qui *nescit* firmiter equo insidere, ma-

Venarique timet, ludere doctior,
Seu Graeco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea:
Quum periura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem,
Indignoque pecuniam
Haeredi properet. Scilicet inprobae
Crescunt divitiae: tamen
Curtae nescio quid semper abest rei.

le equitat. Ad studia autem, quibus pueri Romani in Campo Martio exercebantur, pertinuisse quoque hoc, ut equos adhuc indomitos vel rudes domarent, satis notum est. Hinc Horatius supr. I, 8. 7. de effeminato Sybari: *Gallica nec lupatis Temperat ora fraenis.* — *venari timet*, venationem refugit; ut supr. I, 8. 8. *timet Tiberim tangere.* — *Graeco trocho*, — *trochus*, (τρόχος) circulus aheneus, rotae simili, quem pueri ludentes virga ferrea circumagebant, dum valde delectabantur eius strepitu, quem annexi annulli inter agendum edebant; vid. Mercurial. de Art. Gymn. III. 8. — *Graeco*, e Graecia enim in Italiam translatum fuerat hoc instrumentum lusorium; *graecabantur* igitur, ut infr. Sat. II, 2. 11. dicitur, pueri Romani. — *vetit. leg. alea*, hinc *de alea* (h. e. lusu, cuius eventus, iactatis nempe talis vel tesseris, in fortunae positus fuit arbitrio, nos: *Hazard-Spiel*) *condemnatorum* mentionem facit Cicero Philipp. II. 23. — *Quum periura patris fides* cett. dum turpi fraude pater corradit pecuniam, quam filius profusius dilapidet. — *soc. socius* dicitur, quocum quis in lucro faciendo societatem iniit. — *fallat*, commòde laudant Cic. p. Rosc. Amer. 40. *In rebus minoribus socium fallere turpissimum est. — Recte igitur maiores eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero non putarunt haberi opportere.* — *consort.* — socius dicitur *consors*, qui, quod *sortem* (summam pecuniae, nos: *Capital*) in medium contulit, iure suo aequam lucri partem postulare potest. — *indigno*, prodigo nempe. — *pec. proper.* — *properare pecuniam* eleganter dicuntur, qui diurna nocturnaque opera faciunt tentantque omnia, quibus pecuniam coacervent; hinc *avarus* Iuvenali XIV. 117. *properans* dicitur. — *inprobae*, quae improbo inhonestoque studio colliguntur, (hinc infr. Epist. I, 10. 40. avarus dicitur *improbus*,) vel simpliciter: magnae, ingentes; — *rei curtae*, eiusmodi divitiis, quae, utut amplae, *curtae* tamen et parvae insatiabilibus earum videntur possessoribus; nam ut Hor. supr. III, 16. 42. *Multa petentibus desunt multa.* — Cl. *Boettigerus* comparat Euripid. Electr. 943.

CARMEN XXV.

AD BACCHVM.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quae nemora, aut quos agor in specus,
Velox mente nova? Quibus
Antris egregii Caesaris audiar
Aeternum meditans decus
Stellis inserere et consilio Iovis?
Dicam insigne, recens, adhuc

CARMEN XXV.

Augusti divinos honores sive ἀποθέωσιν carmine quam maxime sublimi celebraturus furorem, quem Bacchus poetis dithyrambicis immittere putabatur, pectore concipit Horatius. Bacchi igitur furore plenus, uti Maenas aliqua, in nemora et specus aufertur, ubi in antro quodam sublime et inauditum ante in Augusti, inter deos relati, laudes carmen dicturus est. Mox paululum ex animi sui tumultu ad se rediens circumspicit, et loca, ad quae furore percitus delatus sit, miratur. Tum Bacchum appellat, et, quale carmen cantaturus sit, iterum profitetur. Sensu autem dulcis illius furoris, quo, qui Bacchum sequuntur, perfundantur, delenitus subito carmen finit. — Quid assequi poeta hoc carmine dithyrambico (quale fere est supr. II, 19.) voluerit, facile apparet. Ostendere nempe voluit, quo ore Augusti laudes celebraturus ruere debeat. Non canens autem illas laudes novo et sublimiore, quod se meditari ait, carmine, tacite iis canendis et uberius enarrandis se imparem profitetur. Quo quidem nihil ad tentatae rei amplitudinem designandam aptius graviusque a poeta fingi potuit; cf. supr. argum. ad I. 6.

v. 1 — 6. Cogita, poetam, carmen audacius in Augusti laudes molientem, Bacchum, qui numine suo eius pectus impleret, invocasse; audivit poetae preces Bacchus, adest et eius pectus intrat, cuius vim sentiens: *Quo me, Bacche, rapis tui plenum?* exclamat. — *velox mente nova*, novo, quo impellor, impetu velociter ruens. — *Quibus antris egreg. Caes.* cett. pro vulgari: in quibus antris aeternam Augusti inter deos relati gloriam canam? — *audiar meditans* pro: meditabor, et hoc pro: carmen meditando tentabo. — *egregii Caesaris aeternum decus*, egregium (cf. supr. I, 6. 11.) et aeternae gloriae decore insignem Caesarem. — *consilio Iovis inserere*, h. e. inter deos maiores, qui ab Iove in consilium vocantur, referre; multo gravius igitur *consilio*, quam *concilio*, quod in quibusdam editt. exhibetur; *concilio* enim adsunt, quibus capta consilia proponuntur, *consilio* vero, qui ipsis consiliis capiendis adhibentur.

v. 7 — 14. Poeta, tam rei canendae gravitate, quam Bacchi numine

Indictum ore alio. Non secus in iugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen. Vt mihi devio
Ripas et vacuum nemus
Mirari libet! O Naïadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos:
Nil parvum aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,

plenus, iam animum sumit, et de insigni carminis, quod cantaturus est, sublimitate cum nobili fiducia loquitur. — *recens* ipse explicat: *adhuc indictum alio ore;* idem autem, ut solent graviter commoti, bis dicit. — *Non secus in iugis* cett. cogita, poetam, cum deferbuisset paululum primus furor, nunc circumspicere et mirari loca, in quae caecus eum rapuerit impetus; comparat igitur se cum Maenade, quae e somno, cui furibunda tandem succubuerat, experrecta et a furore suo per eum recreata oculos circumflectere et loca, in quae ruerit, contemplari incipit. — *Evias*, Baccha, ab orgiorum voce *Evoe.* — *exsomnis*, h. e. somno experrecta, ἔξυπνος. Quod Cl. *Mitsch.* putat, per Baccham exsomnem intelligendam esse eam, quae somno, audito tympani sono, experrecta, istoque ad novos furores recreata iterum furere incipiat, parum rei accommodatum est. Baccha enim novo furore correpta profecto non loca *prospicit*, nec ea, ut poeta, *miratur.* — *stupet*, cum stupore contemplatur loca, in quae se delatam videt. *Abit* enim *in quiete molli rabidus furor animi*, ut Catullus loquitur in Galliambo v. 38. — *Hebrum*, Thraciae fluvium, nunc *Mariza.* — *pede barbaro*, h. e. pede barbararum, nempe Baccharum Thraciarum; *Thraces* enim, ut *Phryges*, apud poetas Graecos βάρβαροι audiunt. — *Rhodopen*, montem Thraciae, nunc *Dervent.* — *devio*, locis absconditis circumvaganti. — *ripas*, Bacchae Hebrum prospicientis respectu habito. *vacuum*, solum, vastum.

v. 14 — 20. *O Naïadum potens* cett. causa, cur huc actus fuerit poeta, de integro eius subit animum; iterum igitur appellat Bacchum, et in sublimioris, de quo dixit, carminis nisu persistit. — *O Naïadum potens Bacch.* o deus, in cuius potestate Naides et Bacchae sunt; ut supr. I, 3. 1. *Venus Cypri potens*, et infr. Carm. Saec. 1. *Diana silvarum potens.* Cl. *Mitsch.* comparat Orph. H. LIII. 6. *Ναΐσι καὶ Βάκχαις ἡγούμενε κιττοφόροισι.* — *valent. procer. man. vert. frax.* de eiusmodi furibunda Baccharum violentia cf. Euripid. Bacch. 109. 1066. 1093 et 1102. — *dulce peric. est sequi deum*, dulcis est ille furor, quo quis periclitatur deum sequi; sic supr III, 4. 5. *amabilis insania.* — *cingentem virid. temp. pamp.* — si-

O Lenaee! sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

CARMEN XXVI.

AD VENEREM.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida

militer infr. IV, 8. 33. Bacchus: *ornatus viridi tempora pampino* depingitur.

CARMEN XXVI.

Poeta se amorum, quibus adhuc indulserit, lusibus nunc defunctum esse profitetur. Comparat autem se cum milite emerito, et quemadmodum miles arma post partam sibi per ea in bello gloriam Marti consecrare solet, ita instrumenta illa, quibus aditum ad puellas sibi aperire tentaverat, tanquam *ἀναθήματα* solemni more Veneri dedicat. — Videtur autem huius capti consilii causa inprimis fuisse Chloe, cuius extremo amorum suorum tempore superbiam expertus fuerat; hinc precibus ad illius arrogantiam ulciscendam spectantibus armorum suorum dedicationem peragit. — Caeterum hoc totum carmen ex Graeco quodam factum esse Latinum, nemini facile, Graecorum poetarum lectione imbuto, dubium erit.

v. 1—8. Cogita, poetam ante templum Veneris stare et inter ipsam armorum suorum dedicationem hoc carmen pronunciare. — *militavi*, nam qui amant, Veneris vel Cupidinis castra sequi dicuntur; in vulgus notum est illud Ovidii Amor. I. 9. 1. *Militat omnis amans, et habet sua castra Cupido.* — *arma*, qualia illa fuerint, ipse docet v. 7. — *defunctum bello barbiton*, h. e. munere suo, dum mihi militanti, h. e. amanti sonabat, perfunctum; deduxerat nempe ad lyram modos leviores sive carmina amatoria. — *Laevum mar. qui Ven. lat. custodit*, h. e. claudit, ambit, munit; pro vulgari: qui est vel stat a laeva parte templi, in quo Venus *marina* (*ἀναδυομένη*, cf. Musae. v. 284.) colitur. — *laevum. lat.* Veneris nempe simulacro hic paries, quo arma sua positurus erat, a laeva, templum vero intrantibus a dextra fuisse videtur. — *Hic*, *hic ponite* cett. alloquitur administros, quos arma iam dedicanda apportare iusserat; *ponite*, proprie de rebus, quae dedicantur. Sic Ovidius Amor I. 11. 26. tabellam verbis, quibus optabat, a Corinna scriptam, se media in Veneris aede *ponere* velle ait. — *funalia*, taedas, faces, quas iuvenes comissabundi prae se ferebant. —

Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.
O quae beatam, Diva, tenes Cyprum, et
Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

CARMEN XXVII.

AD GALATEAM.

Inpios parrae recinentis omen
Ducat, et praegnans canis, aut ab agro

vectes, quibus puellarum fores effringere solebant amatores. — *arc. oppos. for. minaces*, quamvis *arcum* ad clausas puellarum fores diffringendas ab amatoribus adhibitum fuisse aliunde non constat, fieri tamen potuisse, ut amatores, summa vi in puellarum aedes irrupturi, sagittarum adeo iactu clausas fores diffinderent, negari nequit. Frustra igitur hic locus sollicitatus esse videtur a *Cuningamo* et *Bentleio*, quorum hic pro *et arcus* paulo audacius: *securesque*, ille *harpas* pro: *arcus* tentabat.

v. 9 — 12. *O quae beat. Div. ten. Cypr.* similiter supr. I, 3. 1. Venus *Diva potens Cypri* dicitur; *beatam*, divitiis e mercatura, quae vel maxime in hac insula exercebatur, affluentem; hinc infr. III, 29. 60. *merces Cypriae.* Eustathius, notante *Mitscherlichio*, ad Dionys. Perieg. 508. Ὀλβιώτατοι δὲ νησιωτῶν οἱ Κύπριοι διὰ τὸ θαλαττοκρατῆσαι. qua de causa *Cyprus* antiquitus vocata fuit *Macaria.* Plin. H. N. V. 31. — *Memphin*, in hac urbe Aegypti nobilissima *Venus Hospita* templum habuisse traditur; vid. Herodot. II. 112. Strab. XVII. p. 1161. a. — *carent. Sithon. niv.* in regione haud frigida, sed calida sitam. *Sithonia* epitheton ornans, ut apud Ovid. Amor. III. 7. 8. *Brachia Sithonia candidiora nive.* — *Sublimi flagello tange*, pro vulgari: contunde et frange Chloes superbiam. — *Flagello*, quod nunc Veneri tribuitur, saepius dii irati sontibus imminere finguntur. Locis a Cl. *Mitsch.* in hanc rem allatis adde Oppian. Hal. II. 14. ubi sapiens diis obtemperare dicitur, Πρὶν χαλεπῇ μάστιγι καὶ οὐκ ἐθέλων ἐλάηται. — *sublimi*, in altum elato; quo gravius enim aliquis flagello aliquem caedere cupit, eo altius illud ad caedendum extollere solet.

CARMEN XXVII.

Galateam ab itinere, quod navi in exteras terras susceptura erat, non malorum quidem ominum, sed manifesti, cui iniquiore nunc navigationi anni tempore se exponat, periculi commemoratione deterrere studet. Sententiarum nexus est fere hic: non malis equidem ominibus te ab itinere, quod meditaris, deterrebo, imo deos venerabor, ut bonis avibus te proficisci iubeant; sed li-

Rava decurrens lupa Lanuvino
Fetaque vulpes:
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittae
Terruit mannos. Ego, cui timebo,
Providus auspex,
Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.

cet aves itineri tuo addicant, cogita, quaeso, quam graves hoc ipso, quod instat, anni tempore tempestates in mari oriri soleant. Cave igitur, ne tibi fraudi sit, quam nunc caelum ostendit, serenitas. Sic Europa quoque olim per externam bovis ei adblandientis speciem in fraudem inducta est. — Quod supra in argumento ad huius libri carmen tertium de longiore illa, qua Iuno loquens inducitur, digressione monuimus, id quoque de Europae fabula, scite huius carminis argumento accommodata, valet. Scilicet poeta in Europae fabula nunc unice temeritatem, qua illa tauro se credidisse fertur, spectavit, quam cum Galateae, hiemali tempore navi se commissurae, temeritate comparat. Quantam suavitatem autem, sublimitatem et dignitatem Horatius huic carmini conciliaverit eo, quod Europam tam agentem quam loquentem induxit, lectores ipsi sentient. — Cum argumento huius carminis comparant Propert. I. 8.

v. 1 — 12. Sensus: omina illa, quae infausta esse solent iter aliquod instituturis, impiis eveniant; at faustis, quae a diis expetam, ominibus proficiscetur ea, de cuius vita ego sum sollicitus. — *Parrae*, qualis avis per *parram* intelligenda sit, non satis liquet. Relatam illam ad eas aves fuisse, quae voce sua tempestatem portenderent, ex hoc ipso loco intelligitur; — *recinentis*, vocem inauspicatam iterum iterumque repetentis. — *rava*, ad luperum colorem, qui inter caesium et flavum medius fere est, referendum; nos: *fahl*, *grau*. Similiter *lupus* apud Ovid. Met. VI. 528. *canus*, et Met. XI. 772. *fulvus* dicitur. Minus bene alii ad oculorum colorem referunt, ut sit pro: truculenta. — *Lanuvium*, Latii oppidum, prope viam Appiam in loco acclivi situm; hinc *lupa* inde *decurrere* dicitur, cuius per viam Appiam transcursus Campaniam et Brundusium versus profecturis male auspicatus fuit. — *rumpat iter institutum*, malo omine suo ab instituto itinere deterreat. — *mannos*, equos parvulos, velocitate sua inprimis insignes; *(Zelter.)* — *providus auspex*, dum prudenter laeta auguria praecipio. — *Oscin. corv. pr. suscit. Sol. ab ort.* deos precabor, ut oscinem corvum ab oriente suscitatum laetum omen canere iubeant. — *Oscines*, ut satis notum, cantu vel clamore, *praepetes* volatu augurium dabant. — *Solis ab ortu*, ab oriente enim

Sis licet felix, ubicunque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec laevus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides, quanto trepidet tumultu
Pronus Orion. Ego, quid sit ater
Hadriae, novi, sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis Austri, et
Aequoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.
Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.

laetioris ominis aves advolare debebant; cf. Sueton. Vespas. Vit. c. 5. sub fine. — *antequ. stant. repet. palud. imbr. divin. av. inmin.* antequam avis, imminentes imbres divinitus praedicens, stantes paludes repetat, h. e. tempestate nondum per cornicem praedicta; lavando enim et aqua se in paludibus perfundendo cornices inprimis pluviosum tempus praedicere putabantur; vid. Arat. Dios. 217. seqq. Plin. XVIII. 35.

v. 13 — 24. *Sis licet felix* cett. Sensus et nexus: per me igitur vel per auguria, quae ego pro te capio, *licet* sane, ut, ubicunque tibi, Galatea, placet, felicem et memorem mei vitam agas, laetisque inde proficiscaris ominibus cett. — *quanto trepidet tumultu Pronus Orion*, quanto tumultu ad occasum ruat Orion, h. e. quanta post Orionis occasum, qui instat, exortura sit tempestas. — *trepidet*, h. e. festinet, cf. supr. II, 4. 23. — *pronus* ad occasum vergens. ut supr. I, 28. 21. *Orion devexus*, ubi cf. not. — *Ego, quid sit ater Hadr. nov. sin.* ipse ego expertus sum, quam periculosum sit navigare in mari Hadriatico, quando atri eius fluctus aestuant; mare enim, dum aestuat, in *sinus* reducitur. Nisi forte poeta certum quendam maris Hadriatici in *sinum* exeuntem locum respexerit, qui navigantibus inprimis atrae tempestatis tempore infestus esset. — *Iapyx*, vid. ad I, 3. 4. — *albus*, caelum album sive serenum reddens; ut supr. I, 7. 15. *albus Notus*, et III, 7. 1. *candidi Favonii*. — *quid peccet*, in quantam fraudem inducat, quid fraudis committat. — *Host. uxor. puerique*, quod molliores eorum animi impensius in eiusmodi discrimine consternari solent. — *caecos*, h. e. atros, turbidos. — *trementes verbere*, contremiscentes fluctuum allisu; apud Virgil. Aen. III. 423. Charybdis *unda sidera verberare* dicitur.

v. 25 — 36. *Sic*, pari temeritate et inconsiderantia, vid. argum. — *scatent. bellu. pontum*, μεγακήτεα πόντον, Hom. Odyss. III. 158. —

Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitae Nymphis opifex coronae,
Nocte sublustri nihil astra praeter
Vidit et undas.
Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, Pater o, relictum
Filiae nomen, pietasque, dixit,
Victa furore!
Vnde? quo veni? Levis una mors est
Virginum culpae. Vigilansne ploro
Turpe commissum? an vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? Meliusne fluctus

medias, in medio demum mari vel periculo cognitas. — *audax* refer ad Europae temeritatem et inconsiderantiam. — *nuper*, paulo ante, dudum. — *debitae Nymphis*, quam ex voto suscepto Nymphis offerre debebat; — *sublustri*, paululum obscura, quippe qua non luna, sed stellae tantum micant. — *nihil astr. pr. vid. et und.* comparant Mosch. Europ. v. 129. — *centum potent. oppid. Creten*, ἑκατόμπολιν, infr. Epod. IX, 29. *centum nobilem Creten urbibus.* Ovid. Her. X. 67. *Crete, centum digesta per urbes.* vid. *Meurs. de Creta* I. 5. et *Schoenem.* de Geograph. Hom. p. 91. — *o relict. fil. nom.* quam turpiter mihi filiae patris nomen relictum est! h. e. patris nomen quam turpiter neglexi et parum curavi ego filia! Comparant Euripid. Med. 166. Ὦ πάτερ, ὦ πόλις, ὧν ἀπενάσθην. — *pietasque victa furore*, quam turpiter furibundo illo, quo tauro me credebam, consilio suppressa est, quam patri debebam, pietas!

v. 37 — 48. Europa, magis magisque nunc fraudem, in quam temeritate sua se induci passa sit, sentiens, querelas et minas iacit, quales suppeditare solet dolor et affectus vehementior; egregie igitur ad ingenium humanum composita est Europae oratio. — *Vnde?* patrem respicit. — *levis*, nimis levis poena; *culpae*, casus tertius, ad eiusmodi virginum culpam expiandam, quasi eiusmodi virginum flagitium plures mortes vel graviorem, quam unius mortis poenam, meruerit. Comparant Propert. IV. 4. 17. de Tarpeia: *Et satis una malae potuit mors esse puellae, Quae voluit flammas fallere, Vesta, tuas?* — *imago vana*, falsa species, (εἴδωλον) sic Venus apud Virgil. Aen. I. 408. quae falsa specie Aeneae se obtulerat, *falsis imaginibus eum lusisse* dicitur. — *quae port. fug. ebur. somn. duc.* somnia scilicet, ut finxit antiquitas, per duas portas, *falsa* quidem per *eburneam*, *vera* autem per portam *corneam* ex locis inferis emittuntur; vid. Hom. Odyss. XIX. 562. et *Heyn.* Excurs XV. ad Virg. Aen. VI. 894. — *fugiens*, evolans. — *Meliusne fluctus* cett. fierine potuit, ut, quid

Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc iuvencum
Dedat iratae, lacerare ferro, et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri!
Inpudens liqui patrios Penates:
Inpudens Orcum moror! o Deorum
Si quis haec audis, utinam inter errem
Nuda leones!
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneraeque succus
Defluat praedae, speciosa quaero
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urguet absens,
Quid mori cessas? Potes hac ab orno

melius esset, utrum tauro, qui me per longum mare veheret, me committere, an recentes in prato flores carpere, ego non intelligerem? — *infamem*, detestandum; paulo mollius infr. v. 71. Venus, ubi suaviter Europae iram ridet, eundem *invisum* vocat; — *multum amati monstri*, huius exsecrandi, quem paulo ante in prato blande et amanter attrectabam, (Mosch. 93. seqq. Ovid. Fast. 861. seqq.) iuvenci. Scilicet uti homines, quos ob nova et inaudita scelera abominamur, *monstra* appellari solent, v. c. *Cleopatra* supr. I, 37. 21. et *Catilina* apud Cic. Cat. II. 1. ita nunc *taurus* ob scelestissimum, quo ille Europam violenter per mare abstulerat, facinus *monstrum* (nos: *Ungeheuer*) vocatur.

v. 49 — 66. *Orcum moror*, diutius in vita morans non statim ad Orcum descendo; sic *vitam*, *annos* *mortem*, *fata morari* vel *demorari* pro: diutius in vita morari, passim dicitur; exempla de hoc loquendi genere collegit *Burmann.* ad Virg. Aen. II. 648. — *nuda* potest quidem pro: destituta, derelicta ab omni auxilio, accipi, sed significationis proprietati multo magis favent sequentia. Europa nempe, si vestibus denudata conspecta fuisset a leonibus, eos multo avidius illius corpus, tenerum adhuc et succis plenum, devoraturos esse existimabat. — *tenerae praedae*, significantius pro tenui: mihi. — *speciosa*, ego, iuvenili corpore adhuc conspicua, pulchra, pinguis, carnosa; *speciosa* opponitur *turpi maciei*. Infr. Epist. I, 16. 45. *Introrsus turpem, speciosum pelle decora.* — *vilis*, pudendo flagitio contaminata, nos: *Verworfene.* — *pater urget absens*, his maledictis pater, quem reliqui, me insectatur; hanc audire mihi videor maledicta, quibus pater, a me relictus, mihi instat. — *urguet absens*, suave oxymoron observa; pater absens tanquam praesens perturbato Europae obversatur animo. — *bene*,

Pendulum zona bene te sequuta
Laedere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant, age, te procellae
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu.
Mox, ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum calidaeque rixae,
Quum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Vxor invicti Iovis esse nescis:

nisi in proprium, *bene* certe in hunc usum; de *zonarum* virginalium in suspendium usu vid. *Mitsch.* et *Stanl.* ad Aeschyl. Suppl. 456. — *laedere,* litotes pro: frangere, elidere. — *Sive te rup. et acut. let. sax. del.* aut si praeferendum tibi videtur illud mortis genus, quo quis per rupes et saxa se praecipitem dat. — *saxa acuta leto,* h. e. saxa, quorum pars acutior opportune ei, qui mortem sibi consciscere vult, prominet. — *te procellae crede veloci,* h. e. praeceps inde rue; *procellae veloci se credere,* significanter pro vulgari: ex loco alto se praecipitem dare. — *nis. her. mav. carp. pens. Reg. sang.* nihil enim feminae nobiliori tristius accidere poterat, quam servilis conditio; hinc Ariadne apud Ovid. Heroid. X. 89. seqq. *Tantum ne religer dura captiva catena, Neve traham serva grandia pensa manu.* — *dom. trad. barbar. pellex,* serva enim, quae simul pellex est domini, multo magis extimescere debet saevitiam dominae.

v. 67.—76. *Perfidum ridens Venus,* Venus, cui res in Iovis gratiam suscepta bene cesserat, nunc ridet, et quidem *perfidum,* (pro: perfide) h. e. uti illi, qui per dolum et fraudem votorum suorum compotes facti sunt, ridere solent. In risu autem *perfido* egregie expressum est ingenium Veneris, quae, ut dea χαιρέκακος, e doloribus, quos parat, voluptatem capere solet. Hinc supr. I, 33. 12. *iocus,* qui Veneri placet, *saevus* dicitur. — *remiss. fil. arcu,* suaviter Cupido, qui simul adest, nunc arcum laxatum gestare fingitur; nam, quod ille per arcum adductum et intentum efficere solet, iam effecerat. — *ubi lusit satis,* ubi satis delectata fuerat ludo illo, quem spectandum ei Iovis amor dederat. — *Quum tibi invisus* cett. cum taurus ille tibi nunc invisus laceranda, quae te laceraturam esse minata es, suppeditabit cornua; iocose pro: cum deus, qui sub tauro latet, se tibi conspiciendum et amplectendum praebebit. — *uxor,* h. e.

Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

CARMEN XXVIII.

AD LYDEN.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde, strenua Caecubum,
Munitaeque adhibe vim sapientiae.
Inclinare meridiem
Sentis: ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli Consulis amphoram.

pellex, ut passim *coniux*. — *sectus orbis*, separata orbis terrarum pars.

CARMEN XXVIII.

Diem Neptuno sacrum poeta se hilariter apud amicam suam, Lyden, bibendo canendoque ad multam usque noctem transigere velle declarat. Vt igitur lectorem in mediam rem statim abripiat, Lyden, in cuius domo se iam adesse fingit, festinantius vinum Caecubum depromere, alterno carmine Neptunum et Nereïdes secum celebrare, ipsam solam Latonae et Dianae laudes ad lyram dicere, et postremo mutuo iterum carmine Venerem et Noctem secum canere iubet. — Per Lyden haud dubie est intelligenda eadem, cuius supra quoque II, 11. 22. ut fidicinae et meretricis mentio fit. —Argumentum huius carminis debetur fortasse poetae cuidam Graeco, quem Horatius imitatus est.

v. 1 — 8. *Festo die Neptuni*, Neptunalia mense Iulio, et quidem, ut veteres Fasti et Varro L. L. V. 3. docent, a. d. V. Calend. Aug. a Romanis celebrabantur.—*strenua*, Graece pro: strenue, h. e. promto paratoque animo, *προθύμως*. — *Caecubum*, vid. supr. ad I, 20. 9. *reconditum*, vinum enim generosius, quale fuit Caecubum, in interiore quadam cellae vinariae parte seponi atque reponi, nec nisi diebus festis et laetioribus inde depromi solebat; hinc idem *Caecubum* infr. Epod. IX, 1. *repostum ad festas dapes*, et *Falernum* supr. II, 3. 8. *interioris notae* vinum appellatur. — *Munit. adh. vim sap.* et sapientiam illam, qua tu munita alias vini potu abstines, hodie vinci patere, pro vulgari: et mecum vino indulge. Facete poeta de Lyde, tanquam de Catone, loquitur, qui vere nonnunquam per vinum sapientiae suae vim adhibuisse, h. e. vino indulsisse dicitur; hinc Horat. supr. III, 21. 11 — 12. de eo: *Narratur et prisci Catonis Saepe mero incaluisse virtus*; ubi statim accommodate ad nostrum locum additur: *Tu lene tormentum ingenio admoves Plerum-*

Nos cantabimus invicem
Neptunum, et virides Nereïdum comas:
Tu curva recines lyra
Latonam, et celeris spicula Cynthiae:
Summo carmine, quae Gnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Iunctis visit oloribus:
Dicetur merita Nox quoque naenia.

que duro. In eandem sententiam apud Plin. XXIII. 1. s. 23. quem laudavit *Boettig*., proverbiali locutione *sapientia vino obumbrari* dicitur. *Porphyrion* autem ad h. l. observat: *Graeci aiunt, vim sapientiae adhiberi per vinum*. — *Inclinare*, sc. in vesperam. — *stet*, moretur; laudant Tibull. I. 4. 28. *Haud segnis stat remeatque dies*. — *Parcis deripere*, cunctaris deripere, non deripis; sic passim *parcere*, ut Graecorum φείδεσθαι, eleganter pro: non vel nolle ponitur; ut supr. III, 8. 26. *parce nimium cavere* pro: ne nimium caveas, vel: noli nimium cavere. Ovid. Art. Am. III. 457. *parcite credere*, nolite credere. — *horreo*, de apotheca vinaria, sive vini veterario, quod in superiore aedium parte fuit; vid. supr. ad III, 8. 11. — *cessantem* suaviter τῷ *parce* respondet, cessante enim Lyde, amphora simul, quae festinantius ab illa afferri debebat, cessabat. — *Bibul. Cons. amphoram*, vinum, quod Bibulo consule natum et in ea conditum fuit, continentem; fuit autem M. Calpurnius Bibulus consul an. V. C. DCXCIV.

v. 9—16. *invicem*, carmine amoebaeo. — *virides*, h. e. caeruleas; a maris colore, qui diis marinis tribuitur; *caeruleos crines* gerit quoque apud Ovid. Met. V. 432. Nympha Cyane. — *celer. spicul. Cynth.* Diana enim cum eius matre Latona a puellis inprimis coli et hymnis celebrari solebat; cf. supr. I, 21. 11. et Euripid. Hec. 462. — *Summo carmine*, quo carmine a te decantato vicissim nos ambo cantabimus, *quae Gnidon* cett. Venerem. De *Venere Gnidia* vid. supr. ad I, 30. 1. — *fulgentes*, ut supr. I, 14. 19. *nitentes*, ubi vid. not. — *Paphon*, cf. supr. ad I, 30. 1. — *iunctis oloribus*, Venus enim, ut in vulgus notum, ab oloribus, eius currui iunctis, vehitur. Ovid. Met. X. 717. *Nox* — *Nocti*, ut deae, in nocturnis conviviis inprimis et comissationibus divini honores fiebant; cf. supr. III, 19. 10. ubi *mediae Nocti* vinum libatur. — *naenia*, equidem de carmine molliore explicaverim, quale esse solet, in quo quis animi sui dolorem exprimit; de carmine, quod somni adducendi causa canitur, explicat Cl. *Boettig*., quem vide. — *naenia* de carmine laetiore infr. Epist. I, 1. 63.

CARMEN XXIX.

AD MAECENATEM.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado
Cum flore, Maecenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis

CARMEN XXIX.

Maecenatem, ut ad animum ab urbis strepitu et curis gravioribus reficiendum ad se in villam suam venire, laetoque ibi, quod ei apparaverit, convivio interesse velit, blandis pariter ac gravibus permovere studet rationibus. — Ipsis divitibus, ait, iucundum saepe vitae urbanae cum rustica commutationem esse, nec raro eos ibi in parva domo animum suum exhilarare; — anni autem, quod nunc adsit, tempus, ubi sol vehementius saeviat, rusticationi inprimis opportunum esse; Maecenatem igitur semet ipsum laetiore vitae fructu defraudare, quod in urbe, cui nunc praefectus sit, maneat, et, de eius salute nimium sollicitus, frustra, quae exteri hostes contra rempublicam moliantur, extimescat; de futuri enim temporis exitu, quem prudenter deus occultet, stulte saepe trepidare homines, quos in recto potius usu eius, quod adest, acquiescere deceat; cum rerum humanarum vicissitudo similis fere sit fluminis, modo leniter et placide profluentis, modo magno cum impetu exsurgentis et quaeque sibi obvia violenter secum abripientis, cursui; illum solum, cui, libero ab omni cupiditate, se iis, quae quisque dies tulit, fruitum esse, dicere liceat, vere felicem esse, nec ipsum Iovem semel percepta ei eripere posse; Fortunam quidem mutabilem esse et modo huic, modo alii se benignam praebere, sed, si forte illa sibi appareat iniquior, virtutem tutum sibi contra eam praestare praesidium, nec pertinere ad se illum timorem, quo naufragii tempore de bonorum suorum iactura mercator expallescere soleat. — Cum argumentum huius carminis, quod in honestissimi vitae fructus commendatione versatur, iam per se ita comparatum sit, ut facile cuiusque lectoris animum delectet et suaviter deleniat, quid mirum, si tantum illud ab omnibus plausum tulerit, ut in praestantissimis cum Horatii tum omnis antiquitatis haberetur carminibus! Caeterum observa, quam scite Horatius tam Stoicae quam Epicureae philosophiae vitae praecepta inter se coniunxerit, et sic neutri utriusque disciplinae se unice addictum esse in hoc quoque carmine ostenderit.

v. 1 — 8. *Tyrrh. reg. prog.* cf. supr. ad I, 1. 1. — *tibi*, in tuum honorem, h. e. ad te honorificentius in villa mea excipiendum. — *lene*, ut supr. I, 7. 19. *molle*, quale est vinum vetustius. — *non ante verso cado*, quod condidi in cado, qui nunquam antea ad vinum inde effundendum; *versus* h. e. inclinatus, et deinde, ut fieri solebat, *inversus*

Iam dudum apud me est. Eripe te morae:
Ne semper udum Tibur et Aesulae
Declive contempleris arvum, et
Telegoni iuga parricidae.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatae
Fumum et opes strepitumque Romae.
Plerumque gratae divitibus vices,
Mundaeque parvo sub lare pauperum

fuit; (cf. infra Sat. II, 8. 39.) vult igitur significare cadum illum, quem nunc primum ad vinum inde hauriendum *vertere*, h. e. inclinare, velit, ad singularem usum repositum fuisse. — *balanus*, e glande enim *balano* (sive *myrobalano*, Gr.: *μυροβάλανος*, nos: *Behennuss*) in Arabia inprimis ad avellanae nucis fere magnitudinem nata, suavissimi odoris unguentum exprimebatur. — *morae*, omnibus iis, in urbe te morantibus, festina; cogitandum autem non tantum de iis, quibus Maecenas in urbe delectabatur, sed etiam de curis civilibus, quibus ille nunc cum maxime, ut infr. v. 26. dicitur, *Vrbi sollicitus timebat*. — *Ne semper udum Tibur* cett ne in easdem semper terras adiacentes e domo tua prospicias. Fuit nempe domus, quam Maecenas habuit in Esquiliis, tam alte exstructa, (unde illa v. 10. *moles propinqua nubibus arduis* vocatur) ut ei inde prospicienti non solum tota urbs, sed vicina quoque oppida, *Tibur*, *Aesula* et *Tusculum*, obversarentur; iuncti ei fuere horti splendidissimi, *hortorum Esquilinorum* nomine celebrati. — *udum*, ob rivorum, quibus rigabatur Tiburtina regio, copiam; cf. supr. I, 7. 14. — *Aesul. decliv. arv.* Aesulam, in colle deorsum se vergente sitam. — *Telegon. iug. parricid.* Tusculum, nunc *Frascati*, cuius conditorem faciunt Telegonum, Vlyssis ex Circe filium, qui, quod patrem, cuius ipsius quaerendi causa in Ithacam venerat, se inscio, trygonis, piscis marini, radio, sagittae praefixo, occidisse dicitur, *parricida* audit; vid. *Boettigerus*.

v. 9 — 16. *Fastidiosam*, egregie ad ingenium hominum, quos rerum, quibus abundant, saepe capere solet fastidium et satietas. — *mol. propinqu. sub. ard.* infr. Hor. Maecenatis domum simpliciter *altam* vocat, et Sueton. Ner. Vit. c. 38. *Maecenatianam turrem*; alta scilicet palatia, qualia reges vel beatiores incolunt, *turres* appellari solent; cf. *Ernest.* ad locum Sueton. et supr. I, 4. 14. — *beatae*, omni rerum copia affluentis. — *fumum*, Maecenati enim ex alta domo sua super caetera urbis tecta prospicienti iucundum sane *fumus* inde in altum surgens praebere debebat spectaculum. — *opes*, opulentiam, luxus instrumenta. — *strepitum*, nos: *Gewühl*. — *Plerumque gratae divit. vic.* cett. Lubenter saepe divites vitae vicissitudinis causa ex urbe in agrum secedere, ibique in humili pauperum domo ad coenam simplicem, non in triclinio quodam

Coenae, sine aulaeis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Iam clarus occultum Andromedae pater
Ostendit ignem: iam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Iam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quaerit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu, civitatem quis deceat status,
Curas, et Vrbi sollicitus times,

magnifice adornato, sed in munda mensa appositam, omnes animi curas deponere solent. — *plerumque*, haud raro, ut infr. Sat. I, 10. 15. in Epist. ad Pis. v. 14 et 95. — *sine aulaeis et ostro*, refer ad externam tricliniorum magnificentiam; per *aulaea*, ut docet Scholiast. infra ad Sat. II, 8. 54., intelligenda sunt pretiosa vela, quae sub cameras in triclinio tendebantur, ut, si quid pulveris deciderit, ab iis exciperetur (Voss.: *Baldachin*, vertit); per *ostrum* autem, purpurea vel conchyliata peristromata sive peripetasmata, quibus lecti tricliniares insternebantur; Virg. Aen. I. 700. *stratoque super discumbitur ostro.* — *explicuere* pro: explicare solent, ut saepe.

v. 17—24. *Iam clarus occult.* cett. Iam illud anni tempus agitur, quo solis ardor est vehementissimus, pro vulgari: iam est aestas, quam rure transigere solent beatiores; — aestatem autem, et nominatim mensem Iulium a siderum, quae hoc mense oriuntur, cursu designat. — *Andromedae pater*, Cepheus, sidus sub cauda Vrsae minoris, cuius ortus in a. d. VII. Id. Iul. incidit. — *occultum ignem ostendit*, exquisite pro vulgari: oritur. Catull. LXII. 7. *Nimirum Oetaeos ostendit Noctifer ignes.* — *Procyon*, Antecanis, Id. Iul. exoriens. — *furit*, aestu saevit. — *stella vesani Leonis*, in pectore Leonis, *tuber Leonis* vocata, quae, postquam Sol a. d. XIII. Cal. Aug. in sidus Leonis transiit, a. d. IX. Cal. Aug. oritur. — *vesani*, eodem sensu infr. Epist. I, 10. 17. *Leo* dicitur *furibundus.* — *Iam pastor umbras* cett. Virg. Eclog. II. 8. *Nunc etenim pecudes umbras et frigora captant.* — Cl. *Mitsch.* comparat Epigr. *Ἀδεσπ.* CCLX. 5. 6. Anth. Graec. T. IV. p. 171. *Χὠ ποιμὰν ἐν ὄρεσσι μεσαμβρινὸν ἀγχόθι παγᾶς Συρίσδων, λασίας θάμνῳ ὑπὸ πλατάνου Καύματ᾽ ὀπωρινοῖο φυγὼν κυνός.* — *horrid. dumeta Silvani*, virgulta et dumeta, quibus praeest Silvanus; *horridi* refer ad incultam et horridiorem *Silvani*, ut dei agrestis, formam. — *caretque Ripa v. tac. vent.* nec ad ripam, ubi omnia tacent, aurae spirant, scilicet, ut fessum solis aestu pastorem recreent.

v. 25—28. *Tu, civit. quis dec. stat.* cett. At tu, Maecenas, ad civitatem prudentèr regundam in ur-

Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent, Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere aequus: cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,

be manes, dum animum tuum de iis, quae exteri hostes agitent, nequidquam crucias. — Maecenati quidem, qui hoc anno urbi praefectus fuit, curae cordique esse debebat reipublicae salus et incolumitas, sed nimium ille de exterorum hostium minis sollicitus fuisse videtur, unde Hor. supr. III, 8. 17. eundem monet: *Mitte civiles super urbe curas* cett. ubi cf. not. — *Seres*, gens Indica, pro Indis universis; cf. supra ad I, 12. 56. — *Bactra*, urbs primaria in Bactriana Persarum provincia, pro universo Parthorum imperio; *regnata Cyro*, cf. supr. II, 2. 17. — *Tanais*, fluvius, (nunc: *Don*) Europam et Asiam dividens, pro eius accolis Scythis, Parthorum sociis. — *discors*, hic populus igitur, qui ipse inter se dissidebat, multo minus timendus fuit Maecenati; iam supra Hor., ut vanum Maecenatis timorem esse ostenderet, de Parthis III, 8. 19. *Medus infestis sibi luctuosis Dissidet armis*.

v. 29—41. *Prudens*, sapiente consilio, ut supr. I, 3. 22. — *exitum futuri temporis*, fata futura. — *calig. noct. prem. D.* in sententiam vel gnomen comparant Theogn. 1037. seqq. Pind. Ol. XII. 13. Eurip. Iphig. Taur. 476. Incert. apud Stob. Flor. p. 409. Iuvenal. VI. 556. — *ultra fas*, de rebus futuris, quas scire velle nefas est. — *Quod adest, memento componere*, imo, quae adsunt, recte adhibere et in usum convertere decet; Cicero de Senect. c. 9. *Quod adest, eo decet uti;* ad praeceptum Graecorum τὸ παρὸν εὖ θέσθαι, εὖ ποιεῖν. de quo vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I. p. 544. — *aequus*, quidquid illud sit, eo contentus; aequo placidoque animo in eo acquiescens. — *cetera fluminis ritu feruntur* cett. quod ad caetera, quae nos manent, fata attinet, ea, sive laetiora sive tristiora futura sint, non magis curis nostris mutari possunt, quam cursus fluvii, qui modo placide et leniter delabitur, modo graviter intumescens et omnia secum rapiens magno cum tumultu devolvitur. — De imagine, qua sortis humanae vicissitudo cum mutabili fluminis cursu comparatur, vide, quae attulit Cl. *Mitsch.*, exempla autem in rapidi et omnia inundantis fluminis descriptione versantia plena manu ex utraque lingua dabit *Cerda* ad Virg. Aen. II. 305. — *fluminis*, Tiberis nempe, Romanorum oculis obversantis; *cum pace*, quiete, placide. *clamore*, sublimius pro vulgari: sonitu, fragore. — *amnes*, intellige flumina illa minora, Anienem, Cla-

Stirpesque raptas, et pecus et domos
Volventis una, non sine montium
Clamore vicinaeque silvae,
Quum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem
Dixisse, Vixi: cras vel atra
Nube polum Pater occupato,
Vel sole puro: non tamen inritum,
Quodcunque retro est, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna saevo laeta negotio, et

nium, Narem cett. quae Tiberi se immiscent. Commode in hanc rem laudant Plin. Epist. VIII. 17. *Tiberis alveum excessit. — Inde, quas solet flumina accipere et permixta devehere, velut obvius sistere cogit, atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. — quietos irritat*, brevi elegantia pro: facit, ut intumescant aestuentque, qui modo quiete fluebant.

v. 41 — 48. *Ille potens sui*, ille demum *potens sui* (ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ) habebitur, h. e. cupiditatibus suis, ut virum sapientem decet, imperabit; — *laetusque deget*, et omnium de sorte futura curarum expers vitam laetam et iucundam aget; — *in diem*, in quemque, qui ei contigit, diem, de quoque transacto die. — *Vixi*, percepi oblata mihi hoc die vitae munera; sic passim *vivere*, ut Graecorum ζῇν, pro: vita frui, dicitur; cf. Interpret. Apposite inprimis ad Horat. Seneca Epist. 12. *Ille beatissimus et securus sui possessor, qui crastinum sine sollicitudine exspectat; quisquis dixit: vixi, quotidie ad lucrum surgit.* et Epist. 101. *Propera vivere et singulos dies singulas vitas puta. Qui hoc modo se aptabit, cui vita sua quotidie fuit tota, securus est.* cf. de Benef. V. 17. — *cras vel atra Nub. pol. Pat. occup. v. sol. pur.* de crastino die haud equidem laboro, sive enim illum tristem sive laetum mihi induxerit Iupiter, haud tamen immutare vel infecta reddere valebit ea, quae semel percepi. — In sententiam; ne ipsum deum quidem mutare posse praeterita, vel, quod Plinius II. 7. s. 5. ait: *deum nullum in praeteritum ius habere*, comparant Agathon. Fragm. apud Aristot. Ethic. VI. 2. Pind. Ol. II. 29. Lucian. de Conscrib. Hist. 38. Senec. de Vit. Brev. 10. — *quodcunque retro est*, praeteritum. — *Quod fug. semel hor. vexit*, imitatus est Horatium, observante Cl. *Mitscherlichio*, incertus Poeta in Anthol. Lat. III. 62. 7. (*Burmann.*) *Pervixi, neque enim Fortuna malignior unquam Eripiet nobis, quod prior hora dedit.*

v. 49 — 56. *Fortuna saev. laeta negot.* cett. Sensus: Fortuna enim, voluptatem adeo capiens e saevo illo, quo homines ludit, negotio, nunc alios extollere, nunc alios deprimere solet. Mihi quidem uti

Ludum insolentem ludere pertinax,
  Transmutat incertos honores,
    Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem: si celeres quatit
Pennas, resigno, quae dedit, et mea
  Virtute me involvo, probamque
    Pauperiem sine dote quaero.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces

grata atque accepta illa erit; si ei apud me manere placuerit, ita ego eidem terga mihi forte vertenti promto paratoque animo, quod dedit, reddam, virtutis meae atque probitatis praesidio in paupertate quoque securus. — *laeta*, gaudens, χαίρουσα, sic supr. I, 21. 5. Diana *laeta fluviis et nemorum coma* dicitur. De Fortunae autem χαιρεκακία Cl. *Mitsch.* laudat Menand. apud Stob. Flor. p. 443. et Agath. LXVI. 4. Anth. Graec. T. IV. p. 26. — *saevo negot.* Claudian. XVIII. 24. *Hoc regni, Fortuna, tenes? Quaenam ista iocandi Saevitia? Humanis quantum bacchabere rebus?* — *ludere pertinax* pro vulgari: pertinaciter ludens. Pertinacia autem ista, qua in negotio suo persistere dicitur Fortuna, bene eam, ut deam, quae nulla hominum miseratione tangatur, designat. In sententiam: Fortunam ludum ludere cum hominibus, vel, homines Fortunae esse ludibrio, praeter *Cl. Mitsch.* ad h. l. et ad I, 34. 12. vid. inprimis *Muret. Var. Lect.* XVI. 15. — *transmut. incert. hon.*, *N. m.*, *nunc al. benign.* ut supr. I, 34. 14. *Hinc apicem rapax Fortuna cum stridore acuto Sustulit, hic posuisse gaudet.* — *Laudo manentem,* venerabor quidem eam, dum illa mihi propitia adest, h. e. grata mihi quidem erunt eius munera. — In eandem sententiam vetus poeta apud Plutarch. de Tranquill. T. VII. p. 855. edit. Reisk. Ἡδὺ μὲν ἄν τι φέρῃς, ὀλίγον δ' ἄχος, ἣν ἀπολείπῃς. Cl. *Mitsch.* comparat Senec. de Vit. B. X. 20 et 21. — *si celeres quatit pennas,* si avolat, (quatiunt enim pennas avolantes) h. e. si a me recedit. — De Fortuna, dea alata, vid. *Comment. de alat. imagg.* (Gothae, 1786.) p. 30. — *resigno*, reddo; infr. Epist. I, 7. 34. *cuncta resigno.* — *resignare* translatum e re pecuniaria, ubi est pro: solvere, nempe per attributionem vel perscriptionem, quod ad mensas argentariorum in tabernis fieri solebat. Ad sententiam comparant Senec. de Tranquill. 11. — *mea virtute me involvo*, suaviter de viro sapiente, qui pro pallio, quo philosophi se involvere solebant, virtute sua se involvit. — *prob. Paup. s. d. quaero*, vulgarem sententiam: „paupertati me adiungo, paupertatem sector," suavissima imagine expressit. Fingit nempe, se petere et ambire velle pauperiem, tanquam puellam, cuius dos (uti supr. III, 24. 21. apud Scytharum campestrium puellas) sola virtus et probitas sit. — Cum toto hoc loco comparat *Cl. Boettig.* Lucian. Tim. 36.

v. 57 — 64. *Non est meum*, divitiarum autem ego expers non opus habeo, *ad miseras preces decurrere,*

Decurrere, et votis pacisci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces
Addant avaro divitias mari.
Tum me, biremis praesidio scaphae
Tutum, per Aegaeos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

CARMEN XXX.

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius:

ad preces perfugere, quibus deorum moveatur miseratio; — *si mug. Afr. mal. proc.* si tempestatis ab Africo concitatae tempore malus stridorem edat, pro: imminente naufragii periculo; supr. I, 14. 4. *Et malus celeri saucius Africo Antennaeque gemant.* — *votis pacisci*, sub ea conditione vota suscipere et promittere, *ne* cett. hinc *preces cmaces* apud Pers. II. 3. — *Addant avaro divitias mari*, h. e. divitiis, quas mare insatiabile devorare solet, novum additamentum accedant; pro vulgari: in mari pereant. — *avaro*, insatiabili, ut supr. I, 28. 18. *mare avidum.* — *biremis scaphae*, cymbae minoris, quae duobus remis ab uno regitur. Eiusmodi autem cymbae, ut naufragis essent praesidio, navibus onerariis, ut adhuc fieri solet, annexae fuere. — *per Aegaeos tumultus*, h. e. per motos in mari Aegaeo fluctus; erat autem mare Aegaeum, per quod Romam advehi debebant merces Tyriae et Cypriae, navigantibus ob crebras tempestates infestissimum. *Cl. Boettigero* Horatius eundem in hoc loco poetam Graecum, e quo apud Lucian. Hermot. c. 28. proverbium: *ἐπὶ ῥιπὸς τὸ Αἰγαῖον διαπλεῦσαι* haustum sit, ante oculos habuisse videtur. — *geminus Pollux*, Castor et Pollux, navigantibus propitii; cf. supr. I, 3. 2.

CARMEN XXX.

Quod ante Horatium iam alii magni nominis poetae de gloriae suae immortalitate senserunt et professi sunt, id Horatius quoque sentit et profitetur in hoc epilogo, iis carminibus, quae tum primum evulgavit, addito, „*partam sibi lyricorum poetarum inter Romanos principi gloriam aeternam fore*,“ vaticinans. — Qui Horatium in iis, quae de nominis sui immortalitate in hoc carmine gloriatur, modestiae leges migrasse autumant, ii sane magnum antiquitatis poetam ad nostrae aetatis ingenium et mores, ne dicam, ad nostrorum poetarum pretium diiudicant, nec eum, alias modestissimum, (ut vel carmen sextum libri primi et carmen secundum libri quarti satis docent,) in hoc vaticinio quoque Graecorum poetarum vestigia pressisse secum reputant. Nobilissimam autem, quam Horatius sumit, superbiam excitasse inprimis videtur exemplum Pindari, similiter fere de carminum suorum aeternitate gloriantis in Pyth. VI. 7. seqq. — Caeterum cum Ho-

Quod non imber edax, non Aquilo inpotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar: multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Vsque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita Virgine pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens,

ratius idem fere de nominis sui immortalitate vaticinium iam in ultimo carmine libri secundi ediderit, illudque pariter atque hoc pro epilogo haberi possit, non temere aliquis, Horatium primum duos Carminum libros priores, et deinde hunc librum tertium separatim publicasse, inde colligat. — Comparant Propert. III. 2. et, qui Horatium imitatus est, Ovid. sub fine Metam. L. XV. 871. seqq.

v. 1 — 5. *Exegi*, h. e. erexi, in altum eduxi, ut bene Cl. *Mitsch.* — *regal. sit. pyr.* pro: pyramidibus regio sumtu exstructis: vox *situs* (h. e. structura, positus,) rerum exstructarum et in loco aliquo collocatarum periphrasi inservit. — *imber edax*, nam, ut Tibull. I. 4. 18. canit, *Longa dies molli saxa peredit aqua.* et sic carm. praeced. v. 36. *lapides adesi.* — *inpotens*, praeter modum furens atque saeviens; sic apud Catull. IV. 18. *freta impotentia*, procellosa et ventorum furore concitata.

v. 6 — 9. *Non omnis moriar*, supr. II, 20. 6. *Non ego, quem vocas, Dilecte Maecenas, obibo, Nec Stygia cohibebor unda.* — *Vitabit Libitinam*, haud sepelietur, haud obnoxia erit morti; — habuit nempe *Venus Libitina*, quae praeerat funeribus, templum, in quo tam vendebantur quam locabantur, quae ad sepulturam vel funerum apparatum pertinebant. Hinc infr. Sat. II, 6. 19. auctumnus gravis *quaestus Libitinae* vocatur. — *multa pars mei*, Ovid. l. l. 875. *Parte tamen meliore mei super alta perennis Astra ferar.* — *Vsque eg. post. cresc. laud.* nova semper apud posteros laude vigebo atque celebrabor. — *usque recens*, recenter quoque die vigens. — *dum Capitol. Sc. cum tacit. virg. Pontifex*, donec stabit Capitolium, h. e. in aeternum; Capitolii enim aeternitatem cuncta portenderant; cf. Liv. I. 55. Pro vulgari: *stabit*, posuit rem, quae in Capitolio, dum illud stabat, fieri solebat; unoquoque nempe mense, (vid. Varr. L. L. IV. p. 15. edit. Bipont.) sacra publica ibi administrabat Pontifex Maximus, solemni pompa a virginibus Vestalibus eo deductus. — *tacita*, refer ad religiosam verecundiam, qua linguis inter sacra favere debebant piae virgines.

v. 10 — 16. *Dicar, qua violens* cett. sensus: ego oriundus ex ea regione, qua violento impetu devolvitur Aufidus, et ubi in terris illis aridis Dauni olim regno paruerunt agrestes populi, h. e. ego Appulus, ex humili loco ad summum gloriae fastigium evectus, extollar apud posteros ut Romanorum poetarum is,

Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

qui primus carmina lyrica, qualia Sappho et Alcaeus cecinere, modis Latinis aptaverim. — *Aufidus*, Appuliae fluvius, nunc *Ofanto;* cf. infr. IV, 14. 25. — *obstrepit*, significanter de sonoro violentioris fluvii cursu; hinc Aufidus *longe sonans* dicitur infr. IV, 9. 2. — *Daunus*, antiquus rex Appuliae, qui a terra, cuius imperium tenebat, *aquae paupere*, h. e. arida, sicca, *siticulosa*, (ut infr. Epod. III, 16. Appulia dicitur) lyrica audacia ipse *pauper aquae* dicitur. — *regnavit populorum agrestium*, Graeca structura (ἦρξε λαῶν) pro: regnum agrestium populorum tenuit. — *ex humili potens*, ex ignobili factus nobilis; libertino quippe patre natus fuit Horatius, ut ipse profitetur infr. Sat. I, 6. 6. cf. supr. II, 20. 5. — *Aeolium carmen*, proprie quidem de iis carminibus, quae Sappho et Alcaeus, ex insula Lesbo, praecipua gentis Aeoliae sede, oriundi cecinere; sed iam in universum de Graecorum poetarum carminibus lyricis. — *Delphica lauro*, idem poetarum praemium et insigne, *lauream* scilicet *Apollinarem* Pindaro vindicat infr. IV, 2. 9. — *volens*, (θέλων) propitia; hinc saepe *volens propitia* in precationum formulis iungi solent. Liv. I. 16. de Romulo: *pacem precibus exposcunt, uti volens propitius suam semper sospitet progeniem*, cf. Liv. XXIV. 21 et 38.

Q. HORATII FLACCI CARMINVM LIBER QVARTVS.

CARMEN I.

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves. Parce, precor, precor!

CARMEN I.

Quemadmodum ultimum libri tertii carmen pro *epilogo* eorum carminum, quae primum poeta in dias luminis auras emiserat, ita hoc primum libri quarti recte pro eius haberi potest *prologo*. Valedixerat quidem Horatius iam poesi lyricae, et barbiton suum, *bello*, ut ipse supr. III, 26. 3. dicit, *defunctum*, in Veneris templo suspenderat; sed bona fortuna, ut denuo illi temperando tractandoque manus imponeret, cum amicorum suorum, tum Augusti inprimis rogatu atque auctoritate, permotus fuit. Cum igitur tam ea, quae in Augusti gratiam, ut Carm. II. IV. V. XIV. XV. seriore aetate cecinerat, quam alia, quae vel tum, vel iam olim composuerat carmina, nunc in unum fasciculum collecta hoc libro quarto, *ex longo intervallo*, ut Suetonius in poetae nostri vita testatur, *tribus carminum libris Augusti iussu addito*, publici iuris faceret; iis facete hoc carmine praelusit et qualem se semper poetam leviorem et amoribus tantum aptum, (cf. supr. Carm. I, 6. et II, 12.) talem hic quoque se professus est. Itaque lyram, quae diu tacita pependerat, nunc increpans, ingeniose se pristinis amoribus incalescere fingit. Hinc se convertit ad Venerem, eamque, ut in iuniores potius, quam in se iam quinquaginta ferme annos natum potentiam suam exerceat, obnixe rogat atque obtestatur. Inter iuniores autem Deae inprimis adeundum commendat *Paullum Maximum*, iuvenem nobilem, formosum, eruditum et divitem, qui non solum magna cum gloria eius militiam secuturus, sed eandem etiam quovis honorum munerumque genere ornaturus atque cumulaturus sit. Verum enim vero, dum Veneris vim et potentiam deprecatur, ecce iam novo Ligurini amore se percussum sentit, nec iniecto illi furori resistere valet. — Quae

Non sum, qualis eram bonae
Sub regno Cinarae. Desine, dulcium
Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum inperiis. Abi,
Quo blandae iuvenum te revocant preces.
Tempestivius in domum
Paulli, purpureis ales oloribus,

quidem tota de novis amoribus fictio si unice ad ornatum et amplificationem simplicis sententiae: „*Ego poesin lyricam, iam diu a me intermissam, retractare iussus sum, nec his iussibus resistere potui,*" referenda esse videtur; facile apparet, quam iniquum et sinistrum eorum de hoc carmine sit iudicium, qui, quod in eo ad magni poetae artem et ingenium transferre debebant, ad turpem eius libidinem transferunt.

v. 1 — 8. *Interm. V. d. rurs. bell. mov.* rursus, o Venus, amore, quo diu animus meus vacuus fuit, me exagitas. Qui amant, suaviter militiam Veneris, *bella moventis*, sequi finguntur; de qua quidem a re militari ad rem amatoriam translata imagine vid. supr. ad III, 26. 2. cf. infr. v. 16. — *Parce, precor, precor!* quasi iam vim numinis in pectus se immittentis sentiat, ut supr. II, 19. 7. de Baccho: *parce, Liber, parce, Gravi metuende thyrso.* — *Non sum, qualis eram*, infr. Epist. I, 1. 4. *Non eadem est mens, non aetas.* — *sub regno Cinarae*, cum me regeret Cinara (ut supr. III, 9. 9. *Me nunc Thressa Chloe r e g i t*) pro vulgari: cum amarem Cinaram; de nota loquendi ratione, qua *regno* puellarum subiecti esse dicuntur earum amatores, vid. *Burm.* ad Propert. III. 18. 8. — *bonae*, observa vim huius epitheti; mollissimo enim animi sensu simpliciter *bonam* vocat, cui olim *inmunis* placuerat, cf. infr. Epist. I, 14. 33. et cui, ut Hor. infr. IV, 13. 21. ait, *breves annos fata dederant.* — *flect. moll. iam dur. inp.* novis amoribus me emollire velle iam duriorem contra eos factum; *flectere* ab equis durioris oris, qui *flectendo* (supr. III, 7. 25. *flectere equum sciens*) domantur, translatum. Cl. *Mitsch.* comparat Hermesian. Eleg. v. 35. — Quam suaviter contraria *mollibus* et *durum*, ut paulo ante *saeva* et *dulcium*, sibi respondeant, unusquisque facile sentiet. — *revocant*, pro simplice: vocant, ut apud Liv. V. 35. *in partem revocare* pro: vocare.

v. 9 — 20. *Tempestivius*, opportunius; *tempestive* enim, h. e. iusto tempore vel opportune veniunt, qui desiderati veniunt; sic *tempestivus* passim de rebus, quae opportuno vel suo tempore fiunt; infr. Epist. II, 2. 142. *t e m p e s t i v u m pueris concedere l u d u m.* — *Paulli*, intelligendus fortasse est, ut nonnulli suspicantur, *Paullus Fabius Maximus*, quem quidem, quamvis postea demum an. V. C. DCCXLIII. cum *Q. Aelio Tuberone* consul fuit, variis tamen nominibus iam tum inter nobiliores iuvenes conspicuum fuisse, e laudibus, quas breviter et παρῳδι-

Comissabere Maximi,
Si torrere iecur quaeris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Late signa feret militiae tuae,
Et quandoque potentior
Largis muneribus riserit aemuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream, sub trabe citrea.
Illic plurima naribus
Duces tura, lyraeque et Berecyntiae

κῶς quasi, sed admodum dextre huic carmini Hor. intexuit, luculenter apparet. — *purpur. al. oloribus*, quae, tanquam ales, curru nitidis oloribus iuncto per aërem veheris; cf. supr. ad III, 28. 15. *purpureus* passim de coloribus fulgidis et pulchre nitentibus. — *comissabere in domum* — *comissari* pro: se transferre, ut Graecorum *εἰσκωμάζειν*, de quo multa exempla collegit Amiciss. *Iacobs*. in Animadv. ad Anthol. Vol. II. T. II. p. 205. Comissationes autem et laeta convivia inprimis Veneri et eius comitibus grata et iucunda sunt; cf. Anacr. VI. 12. — *iecur*, ut aliarum cupiditatum, ita amoris quoque sedem; vid. *Toup*. ad Longin. p. 302. et cf. supr. ad I, 13. 4. — *idoneum*, sc. quod torreatur amoribus. — *decens*, pulcher, amabilis, ut supr. I, 18. 6. *Venus decens*; et passim alibi. — *non tacitus*, litotes pro: disertus. — *centum puer artium*, complurium artium scientia imbutus, pluribus artibus simul excellens, nihil amplius. — *Et quandoque potent. larg. mun. ris. aemul.* et quando se a puella sua iis rivalibus, qui largis muneribus viam ad eam affectaverant, non sine iucunda animi voluptate praelatum esse intellexerit; *quandoque* pro simplice: quando, ut carmine sequente v. 34. — *riserit*, sc. aemulum. — *Alban. prop. lac.* — *lacus Albanus* (nunc: *Lago di Castel Gandolfo*) fuit in nemore sive luco Albano, de quo vid. Strab. V. p. 240. Liv. V. 15. Virg. Aen. IX. 387. in qua quidem regione amoenissima Paullus villam suam, ut bene observat Scholiastes, habuisse videtur. — *te ponet marmoream*, simulacrum tuum in templo, quod tibi consecraturus est, e marmore exsculptum collocabit; — *sub trabe*, contignatione, tholo; cf. supr. ad II, 18. 3. — *citrea*, lignum *citreum*, quod ex Africa advehebatur, in magno apud Romanos pretio fuisse constat; vid. Plin. XIII. 15. et quos laudat *Cl. Mitsch.*, *Salmas.* ad *Tertull. de Pall.* p. 432. *Ciacon. de Triclin.* p. 20.

v. 21 — 32. *Illic* cett. in illo templo, quaecunque te delectant, in honorem tuum instaurabit Maximus. — *plur. nar. duc. tur.* significantius pro vulgari: plurima thura tibi adolebit. — *lyraeq. et Berecynt.* gratus inprimis Veneri in eius templo permixtus lyrae, tibiae et fistulae can-

Delectabere tibiae
  Mixtis carminibus, non sine fistula;
Illic bis pueri die
  Numèn cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
  In morem Saliûm ter quatient humum.
Me nec femina, nec puer
  Iam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare iuvat mero,
  Nec vincire novis tempora floribus. —
Sed cur, heu! Ligurine, cur
  Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?

tus esse debebat, cum idem in laetioribus conviviis, quibus et ipsa delectabatur, audiri soleret; cf. supr. III, 19. 18. seqq. Caeterum tam *lyrae*, (quae inde supr. III, 11. 6. *amica templis* dicitur,) quam *tibiae et fistulae*, in sacris usus fuit; de *tibiae* et *fistulae* discrepantia vid. supr. ad III, 19. 20. — *Berecyntiae*, h. e. Phrygiae, cf. supr. l. l. — *mixtis carminibus*, h. e. concentu, quem mixti inter se lyrae, tibiae et fistulae modi efficiunt; infr. Epod. IX, 5. *Sonante mixtum tibiis carmen lyra.* — *Illic bis pueri die* cett. in templo illo puerorum puellarumque chorus hymnos vel alterna carmina in laudes tuas inter saltandum cantabit. — *bis die*, matutino et vespertino tempore, ut in sacris Isiacis apud Tibull. I. 3. 31. — *pede candido*, pulchro, nihil amplius. — *in morem Saliûm*, cf. supr. I, 36. 12. *quatient humum*, cf. supr. I, 4. 10. — *spes animi credula mutui*, spes, quam creduli amantes de mutuo amore fovere solent. — *certare mero*, ubi in compotationibus alter alterum largiore vini haustu vincere studet, ut infr. Epist. I, 19. 11. — *novis floribus*, corollis convivalibus e recentibus floribus nexis.

v. 33 — 40. Dum alienum nunc animum ab amoris lusibus se habere ait, subito signa, vim novi amoris declarantia, in se animadvertit, nec, Ligurinum, mollem puerum, esse, qui veteres flammas resuscitaverit, dissimulat. — Similis fere locus est apud Tibull. I. 4. 81. ubi poeta medela illa, qua modo aliis in amore succurrere studuerat, se ipsum, novo vulnere saucium, indigere sentit. — *rara lacrima*, quae *furtim* (ut Hor. supr. I, 13. 7. loquitur) *in genas labitur*. Cl. *Mitsch.* comparat Meleag. LIII. 1. Anth. Graec. T. I. p. 17. *Αἰεί μοι δύνει μὲν ἐν οὔασιν ἦχος Ἔρωτος, Ὄμμα δὲ σῖγα πόθοις τὸ γλυκὺ δάκρυ φέρει.* Apud Dioscorid. Epigr. XXIV. 4. Anth. Graec. T. I. p. 250. eiusmodi lacryma, quam mollior amor exprimit, *χλωρὸν δάκρυ* vocatur. — *cadit*, h. e. cessat, torpet, deficit, vel, ut Plaut. Mil. Glor. IV. 6. 56. de lin-

Nocturnis ego somniis
  Iam captum teneo, iam volucrem sequor
Te per gramina Martii
  Campi, te per aquas, dure, volubiles.

CARMEN II.

AD IVLVM ANTONIVM.

Pindarum quisquis studet aemulari,
  Iule, ceratis ope Daedalea

gua obmutescente loquitur, *praetiditur.* — *inter verba*, sic Dido, [Virg. Aen. IV. 76.] Aeneae amore perversa: *Incipit effari, mediaque in voce resistit:* et sic in veteris carminis fragmento Aeditui, quod servavit Gellius Noct. Attic. XIX. 9. *verba labris abire* dicuntur. — *silent.* nam, ut infr. Hor. Epod. XI, 9. *amantem et languor et silentium arguit.* cf. ad Catull. LI. 9. — *volucrem*, celerrime currentem; *volubiles*, aquarum natantis corpore dimotarum fluctus pulchre hoc epitheton exprimit.

CARMEN II.

Poeta, ab *Iulo Antonio* rogatus, ut gloriosum et felicem Augusti e bello Germanico in urbem reditum, qui magno desiderio et communi omnium laetitia tum Romae exspectabatur, carmine quodam Pindarico celebraret, recusat quidem in hoc carmine, quod sibi ab illo demandatum fuerat, sed hac ipsa recusatione, quod se explere posse negat, egregie, ut supr. I, 6. II, 12. et infr. IV, 15., explet. Quid enim paucis illis, quibus a versu 35 usque ad v. 40. omnes Augusti laudes breviter complexus est, gravius, sublimius et magnificentius de illo dici potuit? Totius autem huius carminis splendor in hac fere pulcherrime collustrata et amplificata conspicitur sententia: „*Si hoc mihi sumam, ut, te auctore, Antoni, Pindaricum quoddam carmen in felicem Augusti reditum componam, aeque temere agam, ac si ceratis alis, uti Icarus, in altum eniti tentem; Pindarus enim in quovis carminum genere est poeta princeps et summus, nec ulli imitabilis; at ego sum tenuis tantum et humilis poeta. Tu igitur ipse, Antoni, quando Augustus, in cuius praesidio summa Romanorum salus atque felicitas nititur, triumphans in urbem ingredictur, grandiore spiritu eius laudes celebrabis, et tum, si vox mea die illo laetissimo inter publicas acclamationes auribus percipi poterit, cum tota civitate iterum iterumque Io triumphe! canam; ex voto autem pro Augusto suscepto, uti tu decem tauros et totidem vaccas, ita ego pro rerum mearum modulo vitulum immolabo.*“ Scriptum fortasse est hoc carmen eo ipso anno, quo Augustus V. C. DCCXXXVIII. inter alios trans Rhenum Germaniae populos, nomini Romano infestos, Sygambros inprimis, quorum mentio in hoc carmine fit, perdomuisse traditur; vid. Dio LIV. 19. seqq. Quamvis enim Augustus

Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet inmensusque ruit profundo
Pindarus ore:

non statim post Sygambros victos, sed V. C. DCCLI. demum Romam redierit, curis quippe ad res in Gallia et Hispania componendas retentus; eius reditus tamen iam longe ante tam publicis quam privatis votis exspectatus fuerat, vid. Dio l. l. — De *Iulo Antonio*, Marci Triumviri e Fulvia filio, praeter Dionem LIV. 26. et Vell. II. 100. vide *Gentis Octavianae Stemma* diligenter a Cl. *Wetzelio* contextum in *Vit. Hor.* III. p. 57.

v. 1—8. *Pindar. quisquis* cett. Quicunque ad Pindari exemplum se carmen aliquod componere posse temere sibi persuadet, is temeritatis suae, ut olim Icarus, poenas dabit, h. e. is ob rem tam temere et inconsideranter tentatam se deridendum propinabit. — *cer. ope Daedalea pennis*, alis Daedali arte ex cera factis. — *pennis niti*, significanter pro vulgari: volare, ut apud Virgil. Aen. IV. 252. — *vitreo*, caeruleo, viridi, ὑαλίνῳ. cf. supr. ad I, 17. 20. — *datur. nom. pont.* notissimum illud Ovidii: *Icarus Icariis nomina fecit aquis*, vel: *Icarus immensas nomine signat aquas.* — *Icari* autem ille ceratarum pennarum ope in altum se attollendi conatus proverbiali locutione iam pro *quovis temerario ausu* ponitur; quodsi enim cum plurimis interpretibus rei imagini insistimus, et Pindarum tanquam alitem vel cycnum in alto volantem nobis fingimus, quem frustra aliquis ceratis Icari pennis assequi conetur; offendere sane nos debet mutata statim Pindari cum rapido torrente comparatio; hinc consulto poeta in versu primo dixit *Pindarum aemulari;* non: ad Pindarum in alto volantem eniti, quod fere, si ad Pindari volatum accommodare voluisset exemplum Icari, exprimere in versu primo poeta debuerat. — v. 5—8. *Monte decurrens velut amnis* cett. Ingeniorum ubertas, vel orationis copia et abundantia passim quidem cum *flumine* comparari solet, (exempla tam ex ipso Pindaro, quam ex aliis poetis depromta vid. apud *Mitsch.*) sed Horatius haud acquiescens in hac vulgari comparatione impetum illum, quo Pindarus ruit, vel verborum illorum ex profundo eius ore prorumpentium vim et copiam *rapido torrenti* aequiparat. — Iunge: *Pindarus fervet, inmensusque ore profundo ruit, velut amnis, monte decurrens, quem* cett. — *fervet*, h. e. fervore illo et aestu, quo poetae corripi et agitari solent, concitatur; accommodate ad *amnem*, qui vehementius commotus proprie *fervere* vel *aestuare* dicitur; hinc infr. Sat. I, 10. 62. *rapido ferventius amni Ingenium.* — *inmens. prof. ore ruit*, Pindarus, cui *os profundum*, στόμα βαθύ, h. e. os, e quo, tanquam e fonte uberrimo, *immensa* verborum sententiarumque profluit copia, tribuitur, ipse exquisitiore ratione: *inmensus profundo ore ruere* dici-

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis:
Seu Deos, regesve canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidere iusta
Morte Centauri, cecidit tremendae
Flamma Chimaerae;

tur; *ruit*, exuberat, prorumpit; — cum Pindari *ore profundo* Cl. *Mitsch.* comparat Cratini Fragm. apud Suid. v. *Δωδεκάκρουνον στόμα.* cf. Callimach. H. Apoll. 106. — *imbres quem sup. not. alu. rip.* elegante brevitate pro: qui, non capiens, quibus per imbres auctus est, aquas, super alveum vel iustas ripas effunditur; sive quem imbres tanta aquarum copia impleverunt, ut super solitas ripas effunderetur; *notas*, quibus adhuc amnis continebatur.

v. 9—20. *Laur. don. Apoll.* cett. Pindarus, poeta in quovis carminum genere summus. — Ex ipso autem hoc loco, quae fuerint illa carminum genera, in quorum quoque Pindarus excelluerit, cognoscere licet; scripsisse nempe illum refert 1) *Dithyrambos*, 2) *Paeanas* s. Hymnos et Encomia, 3) *Epinicia* s. laudes Hieronicarum, 4) *Epicedia* s. *θρήνους*, e quibus omnibus *Epinicia* tantum aetatem tulisse saepe iam doluerunt semperque dolebunt veterum literarum aestimatores. — *laurea Apollinari*, (pro: *Apollinea*) ipse Hor. supr. III, 30. 11. *Delphica lauro* a Melpomene cingi cupit. — *per audaces dithyr.* — *dithyrambos* in sacris Bacchicis primum ab hominibus, furore percitis, fero quodam cantu iactatos, et deinde a Laso, Pindari praeceptore, cultiore, ut videtur, forma, in scenam introductos esse, satis quidem constat; sed cum perfecta dithyramborum exempla tempus nobis inviderit, de peculiari eorum natura et forma nihil certi statui potest. Regnasse in hoc carminum genere eam inprimis licentiam et audaciam, ut eorum auctores, liberius furori suo indulgentes, haud ad praecepta illa, quae alias poetarum impetum coercent, se componerent, sed numeros pro lubitu mutarent, (hinc *numeris fertur lege solutis*) et ab uno ad aliud versuum genus transilirent; id ex hoc ipso loco Horatiano colligere licet. Ipse Hor. in duobus illis carminibus ad *Bacchum* supr. II, 19. III, 25. concipere quidem dithyrambici poetae spiritum tentat, sed ambo illa carmina ab externa dithyrambici carminis forma longe recedere videntur. Caeterum de *dithyrambis Pindaricis* vid. *Cel. Schneideri Versuch über Pindars Leben und Schriften* p. 20. — *nova verba*, intellige nova sententiarum lumina, neve effictas grandisonorum verborum formulas, vel, ut supr. III, 25. 7. Hor. loquitur: *recentia, indicta adhuc ore alio.* — *devolvit*, apposite ad torrentis, cum impetu fluctus suos *devolventis*, imaginem. — *Seu Deos, regesve canit*, — h. e. *Paeanas*. Hinc Serv. ad Virgil. Aen. X. 732. *Pindarus opus suum, quod et hominum et deorum laudes continet, Paeanas vocavit.* Sub

Sive, quos Elea domum reducit
Palma caelestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
Invidet Orco.

Paeanum igitur titulo tam *hymnos* quam *encomia* complexus esse videtur Pindarus. — *reges, Deorum sanguinem*, heroes. — *per quos* cett. *Theseum, Pirithoum* et *Bellerophontem* puta, quorum priores cum caeteris Lapithis Eurytum et alios Centauros, ob vim libidinosam, *Pirithoi* sponsae, *Hippodamiae*, in coena nuptiali intentatam, (cf. supr. ad I, 18. 8.) *Bellerophon* vero *Chimaeram* (cf. supr. ad II, 17. 13.) occidisse feruntur. — *tremend. flamma Chimaer.* Chimaeram ignivomam (πυρίπνοον); simillime supr. l. l. *Chimaerae spiritus igneae.* — *Sive, quos Elea dom. reduc. pal. caelest.* cett. sive *Epinicia*, quibus eos, qui victoriam e ludis Olympicis reportant, aeternitati commendavit. *Elea*, ab urbe Elide in Peloponneso, ubi agebantur ludi Olympici. — *caelestes*, ad deos quasi hoc insigni honore evectos, cf. supr. I, 1. 6. Commode laudant Vitr. IX. Praefat. *Graecorum maiores* h i e r o n i c i s *ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam, quum revertantur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* — *pugilemve equumve*, aut virum, cui in pugilatu, aut *equum*, (κέλητα) cui in certamine equestri victoria contigit; *equus* enim, cum quo quis in certamine equestri victor evaserat, pariter cum victore publicis laudibus celebrari, (Theocrit. XVI. 46.) et statuis adeo, inscriptionibus cett. (cf. *Boettig.* ad h. l.) nobilitari solebat; iam vero cum *equi* laus cum eius moderatoris laude fere coniuncta fuerit, *equus* nunc in universum pro: *victore in certamine equestri* positus est. — *munere potiore centum signis*, carmine centum statuis praeferendo; carmen enim, ut Hor. supr. III, 30. 1. ait, *aere perennius* est. —

v. 21—24. *Flebili spons. iuv. rapt.* cett. sive sortem miserae puellae, cui amabilis sponsus praematura morte ereptus est, carmine miserabili deplorat, h. e sive *Naenias*, vel *Epicedia*, θρήνους, canit. Posuit autem ex eius θρήνοις, quibus tristem nobilium aetatis suae hominum mortem deflesse videtur, unum tantum exemplum insignitius. Caeterum de Pindari θρήνοις vid. Dionys. Hal. T. II. p. 128. et *Schneider.* ad Pindar. Fragm. p. 30. seqq. — *vires animumque*, virtutes masculas, tam in corporis robore, quam in forti animo positas, ἀνδρείαν. — *mores aureos*, amabiles, decentes, honestos; cf. supr. ad I, 5. 9. — *educit*

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego, apis Matinae
More modoque,
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

in astra, immortalitate donat, ut supr. III, 25. 6. *stellis inserere.* — *nigr. invid. Orco*, pro vulgari: oblivioni eripit, ut infr. IV, 8. 25. *fluctibus Stygiis eripere.* cf. Pind. Ol. VIII. 96. Theocrit. XVI. 42. seqq.

v. 25—32. Vt eo magis se longe Pindaro poetam inferiorem ostendat, aptissima imagine Pindari sublimitatem cum cycno, in altos nubium tractus se levante, suam vero, quam humiliori tantum carminum generi det, operam cum sedulo et operoso apis, succi flores per humum delibantis, studio comparat. — *Multa levat aura*, vulgo explicant: multum levat, sed hoc latet iam in: *tendit quoties in altos tractus nubium;* imo tam apis, cui levis et exigua tantum ad volandum aura opus est, quam poetae sublimioris, qui *multo* spiritu agitari debet, respectu habito, *aura* illa, per quam volitando se agitat cycni corpus grandius, proprie et egregie ad rem *multa* dicitur. — *Dircaeum cycnum*, Pindarum Thebanum, a notissimo in Boeotia fonte *Dirce.* Sic Anacreon apud Antip. Sidon. Carm. LXXVI. Anthol. Graec. T. II. p. 27. *κύκνος Τήϊος* appellatur. — Poetarum autem cum cycnis *canoris* (qui a *mutis* distinguendi sunt) comparatio notissima; vid. supr. ad II, 20. ubi ipse Horatius in *album alitem*, h. e. cycnum, se mutari fingit. — *apis Matinae*, a monte *Matino*, Horatii patriae, Venusiae, vicino; apposite igitur apem, in eius vicinia volantem, designat. — *more modoque*, gnava, qua illa solet, industria. — *Grata carp. thyma p. lab. Pl.* infr. Hor. Epist. I, 3. 21. de Iulio Floro, ut poeta: *Ipse quid audes? Quae circum volitas agilis thyma?* — De poetis cum apum, flores decerpentium, sedulitate comparatis opportune *Boettig.* laudat locum Platonis in Io. T. IV. p. 187. Bip. *λέγουσι γὰρ πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταὶ, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιῤῥύτων, ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ ναπῶν δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν, ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετόμενοι.* Plura in hanc rem dabunt *Muretus* in Var. Lect. VIII. 1. et *Mitsch.* ad h. l. — *circa nemus uvidique Tibur. rip.* ibi enim Musis operari solebat Horatius; hinc carmine sequente v. 10. *aquas, quae fertile Tibur praefluunt, et spissas nemorum comas*, se nobilem Aeolio carmine poetam facturas esse canit. — *uvidi*, cf. supr. ad III, 29. 6. — *ripas*, *Anienis* nempe, *Albulae* cett. — *operosa parvus*, accommodate ad apis, quacum se comparat, ingenium et naturam; *fingo*, uti apis, quae proprie *mel fingere* (*πλάττειν*) dicitur. Observent tirones insigne poe-

Concines maiore poeta plectro
Caesarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sygambros:
Quo nihil maius meliusve terris
Fata donavere, bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines laetosque dies, et Vrbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meae (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: et, o sol

tae in verborum, scite ad rei imaginem accommodatorum, delectu studium.

v. 33—44. *Concines* pro simplice: canes, ut passim; *poeta*, — *Antonius* enim, ut ad h. l. testatur Acron, poetam se nobilitavit carmine epico, duodecim libris composito et, ad exemplum Virgilianae Aeneidos, *Diomedeis* inscripto. — *maiore plectro*, grandioris spiritus carmine. — *quandoque* pro: quando, ut carm. anteced. v. 17. — *trahet*, captivi enim vincti trahebantur ante triumphantis currum; sic reges in triumpho *retortis manibus trahi* dicuntur infr. Epist. II, 1. 191. cf. supr. II, 12. 11. — *per sacrum clivum*, qui ducebat in Capitolium. *fronde*, lauro. — *Sygambros*, gentem Germaniae, eas fere trans Rhenum inter Lupiam et Sigam (*Lippe* et *Siege*) tum incolentem terras, quas nunc Ducatus Montensis, Comitatus Marchiae et pars Cliviae obtinent. — *feroces*, bellicosos, barbaros; infr. IV, 14. 51. *caede gaudentes* dicuntur. — *Quo nihil mai. meliusve terr. fat. don.* idem fere Horatius de Augusto infr. Epist. II, 1. 17. praedicat: *Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.* et Ovid. ex Pont. I. 2. 100. *Alma nihil maius Caesare terra ferat.* — *in aurum priscum*, in priscam aureae aetatis felicitatem. — *Vrbis publicum ludum*, vere editos esse illos ludos publicos, quos inter alia pro felice Augusti reditu Senatus populusque Romanus voverat, testatur Dio LIV. 27. nimirum, postquam Augustus, qui *nimium diu*, ut Hor. infr. IV, 5. 2. ait, *abfuerat*, V. C. DCCLI. Romam rediit. — *forum litibus orbum*, ergo non in rebus trepidis tantum et tumultu causarum actiones in foro cessabant, (quod dicebatur *iustitium*) sed in publica etiam, uti ex hoc loco apparet, laetitia.

v. 45—52. *Tum*, sc. quando Augustus feroces Sygambros per sacrum clivum trahet, h. e. quando triumphans urbem ingredietur. — *si quid loquar audiendum*, si quid, quod accidat omnino ad aures populi, proferre potero. — *bona*, h. e. magna; ut infr. Ep. ad Pis. v. 297. et Sat. I,

Pulcher, o laudande, canam, recepto
Caesare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis, dabimusque Divis
Tura benignis.
Te decem tauri, totidemque vaccae,
Me tener solvet vitulus, relicta
Matre, qui largis iuvenescit herbis
In mea vota,
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium lunae referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

1. 61. — *Tuque*, *tu* neque ad solem, neque ad triumphum, quod nonnulli contendunt, sed ad Antonium omnino referendum esse, evincit fere orationis nexus et concinnitas. *Concines* — *Concines* — *Tuque dum procedis* — *Te decem tauri* — *procedis*, sc. in pompa triumphali; necessitudine autem per uxorem suam Marcellam Augusto iunctus proxime eius currum triumphalem sequi debebat; de quo more vide Ovid. ex Pont. II. 2. 83. — *procedere*, ut supr. III, 14. 6. *prodire*, proprie de iis, qui cum dignitate quadam in pompa solemni incedunt. — *Io triumphe*, *Non semel dic.* *Io triumphe*, hinc milites apud Livium XLV. 38. *triumphum nomine ciere*, h. e. iterum iterumque Io triumphe clamare dicuntur. — *civitas omnis*, ego et omnis civitas. — *dab. div. tur. benign.* in aris nempe, hinc illinc per vias die triumphali exstructis.

v. 53 — 60. *solvet*, sc. voto, cui solvendo, si Augustus felix faustusque rediisset in urbem, Antonius et Horatius diis se *obstrinxerant* vel *obligaverant*, pro vulgari: tu decem tauros et totidem vaccas, ego vitulum immolabo. — *relicta matre*, a lacte depulsus; *in mea vota*, sc. solvenda. — *Front. curvat. imitat. ign. tert. lun. refer. ort.* ostendens in fronte prima cornuum germina, lunae fere die tertio a novilunio orientis formam falcatam imitantia; comparant *Mosch.* II. 88. et *Claud.* de Rapt. Proserp. I. 128. de vitula: *pedibus quae nondum proterit arva, Nec nova lunatae curvavit germina frontis.* — *qua notam duxit*, ea corporis parte, (haud dubie *fronte*,) qua diversi coloris macula notatus est. — *niveus videri*, *λευκὸς ἰδέσθαι* vel *ὁρᾶσθαι*. *videri* Graeco more abundat, ut supr. I. 19. 8. *lubricus adspici*, ubi cf. not. Sic apud Virgil. Aen. VI. 49. *maiorque videri.* — *cetera*, (*τὰ δ᾽ ἄλλα*) quod ad reliquum corporis colorem attinet. Similis fere tauri illius, cuius formam Iupiter Europae causa induisse fingitur, descriptio apud Mosch. II. 85. *Τοῦ δ᾽ ἤτοι τὸ μὲν ἄλλο δέμας ξανθόχροον ἔσκε, Κύκλος δ᾽ ἀργύ-*

CARMEN III.

AD MELPOMENEN.

Quem tu, Melpomene, semel
  Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
  Clarabit pugilem, non equus inpiger
Curru ducet Achaico

φεος μέσσῳ μάρμαιρε μετώπῳ. Ceterum victimarum tam formam quam naturam singulari studio Hor. adumbrare solet; cf. supr. III, 13. 4. seqq. et III, 22. 7.

CARMEN III.

Poetae gloriam, qua nulla hominibus contingere possit maior et insignior, in hoc carmine pariter, ac supr. III, 30. II, 20. et I, 1. sibi vindicat Horatius, sed ita, ut generosus ille, quo verticem extollit, animus a stolida superbia sit alienissimus. Omnem enim illum honorem, quo poetarum choro insertus multo maiore a populo Romano veneratione suspiciatur, quam si victoriam vel e ludis sacris vel e bello retulerit, non sibi, sed Musarum, quae sibi nascenti arriserint, acceptum refert beneficio. Melpomenen igitur ex illis, ut lyricae poeseos praesidem, in hoc carmine appellat, eique, dum, *quod spiret, et placeat, si placeat, id totum eius muneris esse* profitetur, gratissimum animi sensum declarat. — Si quaeras, quid illud sit, quod tantam laudem et admirationem huic carmini apud omnes conciliaverit, id a generoso, qui in toto hoc carmine regnat, spiritu et amabili poetae modestia inprimis repetendum esse, ipse facile senties. Demto enim sententiae involucro, naturae, cuius benignitati ingenii sui facultatem adeoque omnem suam felicitatem debeat, poeta in hoc carmine gratias agit.

v. 1—12. *Quem tu, Melpom. semel* cett. sensus: quicunque, uti ego, dextris Musis natus fuerit, h. e. cuicunque, ut mihi, nascenti largioris ingenii concessa fuerit facultas, is in amoeno quodam secessu, uti ego in agro Tiburtino, poetae nobilitatem consecutus facile victorum, vel e sacris ludis vel e bello redeuntium, supersedebit gloria. — *Nascentem placido lum. videris*, dignum, in quem nascentem dona tua conferres, habueris. Praeivit in hac suavissima imagine Hesiod. Theog. 82. Ὅντινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, Γεινόμενόν τ' ἐσίδωσι. — Τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἀοιδήν cett. cf. Callimach. Epigr. II. 4. et Theocrit. IX. 35. — *labor Isthmius*, (πόνος, ἄεθλος vel ἄεθλον) certamen in ludis Isthmicis, quos ad Isthmum Corinthium in Neptuni et Melicertae honorem institutos esse satis constat. Similiter *Elei labores* apud Stat. Silv. IV. 4. 31. de certaminibus in ludis Olympicis. — *clarabit pugilem*, clarum victorem in pugilatu faciet; *clarare* iam in prima et propria significatione,

Victorem, neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio;
Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt,
Et spissae nemorum comae,
Fingent Aeolio carmine nobilem.
Romae principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et iam dente minus mordeor invido.
O, testudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas:

vulgo alias pro: declarare, ostendere, poni solet. — *non equus imp. curr. duc. Achaic. victor.* non in certamine curuli victoriae laudem ei parabit equorum virtus et velocitas; — *Achaico*, Graeco, adeoque de eo, quo certatur in ludis Olympicis. — *res bellica*, rerum praeclare in bello gestarum gloria. — *ornat. Deliis foliis*, h. e. ut carm. anteced. v. 35. dicitur, *merita fronde*, (lauro nempe,) *decorum*. — *regum tumidas minas*, regum superbiam; cum delectu autem *regum* pro *hostium* posuit, quia nihil *rege* vel *regis* nomine Romanis fuit infestius. — *ostendet*, sc. triumphum agentem; — *Capitolio*, eo enim per *sacrum clivum* (cf. carm. antec. v. 35.) cum pompa solemni pergebat triumphans. — *Sed quae Tibur aqu. fert. praefl.* cett. cf. ad carm. antec. v. 31 — 32. — *praefluunt* pro: praeterfluunt, ut infr. IV, 14. 26. Sic *praefluere* pro: praeterfluere, apud Liv. XLIV. 31. — *Fing. Aeol. carm. nob.* venusta brevitate in hanc fere sententiam: tam suave et iucundum mihi suppeditabunt otium, ut in poesi lyrica ibi me exercens poeta evadam nobilissimus. — *Aeolio*, lyrico, cf. ad III, 30. 13.

v. 13 — 24. *Soboles Romae principis urb.* gens Romana urbem nobilissimam in toto terrarum orbe incolens, pro vulgari: Romani vel populus Romanus. — *princeps urbium*, similiter infr. IV, 14. 44. *Roma domina*, et Epist. I, 7. 44. *regia Roma*. Cl. *Mitsch.* laudat Mart. XII. 8. 1. *Terrarum Dea, gentiumque, Roma, Cui par est nihil, et nihil secundum.* — *dente min. mord. invido*, malevolorum istorum hominum, qui primum carminibus meis obtrectabant, iam paene vici invidiam; *maior* nunc paene sum, (ut supr. II, 20. 4. dicit,) *invidia*. Hominibus invidis, vel *Livori* (ut Ovid. Am. I. 15. 1. eum appellat) *edaci*, notissima imagine *dens*, quo infestos sibi petat et mordeat, tribuitur; cf. infr. Epod. VI, 15. Epist. I, 18. 82. Ovid. Trist. IV. 10. 123. *Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo Ullum de nostris dente momordit opus*, cf. *Mitsch.* — *Pieri*, o Musa, Melpomene. — *quae strepit. dulc. testud. aur. temperas*, h. e. quae ex aurea testudine pro arte, qua il-

O, mutis quoque piscibus
  Donatura cycni, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,
  Quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
  Quod spiro et placeo, (si placeo,) tuum est.

CARMEN IV.

DRVSI LAVDES.

Qualem ministrum fulminis alitem,
(Cui rex Deorum regnum in aves vagas

Iam moderaris et tractas, dulcem sonorum concentum elicis; de elegante usu verbi: *temperare*, apposite Cl. *Mitsch.* laudat Propert. II. 34. 80. *Tale facis carmen docta testudine, quale Cynthius impositis temperat articulis.* — *mut. quoq. pisc. donat. cyc. son.* Aptissimae ad Musae potentiam designandam imagines! De proverbiali locutione, qua quis, qui nihil in medium proferre potest, apud Graecos *ἰχθύων ἀφωνότερος*, dulcissime canens autem: *κύκνου ἀοιδότερος* vel *ᾠδικώτερος* dicitur, vid. Interpretes ad h. l. — *donatura,* quae donare vales. — *monstror digito praetereuntium*, notus est locus Persii I. 28. *At pulchrum est digito monstrari et dicier: hic est: οὗτος ἐκεῖνος.* cf. Cl. *Mitsch.* et *Boettig.* — *Roman. fidic. lyrae*, ut nobilis ille Romanorum poeta, qui princeps Aeolium carmen ad modos Italos deduxerim. — *quod spiro*, quod lyrici poetae me agit spiritus.

CARMEN IV.

Insigni illi iuvenilis fortitudinis documento, quod *Drusum Neronem*, Augusti privignum, vix viginti tres annos natum, in bello contra Rhaetos et Vindelicos edidisse narrant, aeque insigne Horatius in hoc carmine monumentum posuit. Res scilicet fuit haec: Rhaeti et Vindelici (quorum illi terras ad Alpium radices, ab oriente meridiem versus, a monte Adula ad Iulias usque Alpes, vel ad Veronae et Comi usque fines, eas igitur terras, quas nunc Grisones et Tirolenses tenent, vid. Strab. IV. p. 315. C. hi vero, proximi Rhaetorum accolae, ea sub Alpibus septentrionem versus loca, quae a lacu Bodamico per meridionalem Bavariae et septentrionalem comitatus Tirolensis partem ad fluvium Oenum usque porriguntur, incolebant, vid. Strab. VII. 449. A. et *Mannerti German.* p. 610.) cum crebras in Galliae Italiaeque agros incursiones facerent, et populationibus suis in dies Romanis infestiores fierent; Augustus, modum tandem eorum ferociae et insolentiae ponendum esse ratus, V. C. DCCXXXIX. exercitum contra eos mittendi eique privignum suum *Drusum Neronem* praeficiendi cepit consilium. Cui quidem consilio eventus respondebat optatissimus.

Permisit, expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flavo,)

Drusus enim non solum Rhaetos in primo statim proelio, ad Alpes Tridentinas cum iis commisso, fudit fugavitque, vid. Dio LIV. 22. sed pari quoque fortuna Vindelicos deinde coniunctim cum fratre suo Tiberio, quem adiutorem ei Augustus addiderat, perdomuit; vid. Vell. II. 98. Huius geminae igitur Neronum de Rhaetis et Vindelicis victoriae gloriam Horatius, uti ab ipso Augusto, Suetonio in Vit. Horat. teste, iussus fuerat, duobus carminibus celebravit, altero, de quo nunc agimus, in *Drusi*, altero (infra IV, 14.) in *Tiberii* laudes composito. — Tria autem potissimum hoc carmen, in quorum tractatione omnis eius ars et splendor cernitur, continet: 1) egregiae illius fortitudinis et iuvenilis vigoris, quo Drusus in pugna contra Rhaetos se conspiciendum praebuerat, descriptionem, sive in qua omnis haec descriptio versatur, Drusi cum iuvene aquila et leone comparationem; 2) Augusti, tanquam unici earum virtutum, quibus Drusus nunc exsplendescebat, auctoris laudationem; laudat nempe vere paternum Augusti animum, quem ille in privignis suis Neronibus rite educandis probaverat, simulque, quantam vim in omnem animi cultum educatio habeat, breviter ostendit; 3) veteris C. Claudii Neronis, unde originem suam repetebant Nerones, memoriam; quem quidem, cum ex eo inde tempore, quo Hasdrubal, Hannibalis frater, in bello Punico secundo ab eo devictus fuerat, sereno semper vultu Fortuna Romanis affulgere coeperit et ipse Hannibal, (cuius sub fine huius carminis de Romanorum virtute, vinci omnino nescia, oratione nihil sublimius et Romanis honorificentius cogitari potest,) spem omnem, Romanos vinci posse, abiecerit, ut virum egregie de republica meritum multis extollit laudibus.

v. 1—18. *Qualem ministrum cett.* Nexus et sensus huius loci, quo Drusi, admodum adhuc iuvenis, contra Rhaetos pugnantis vigor atque impetus cum iuvenis aquilae et leonis vigore et impetu comparatur, est fere hic: Vindelici Drusum, ut iuvenem, tali impetu et vigore contra Rhaetos pugnantem viderunt, quali iuvenis aquila, cum nido relicto in altum evolavit, mox in ovilia inde et dracones ruit atque demittitur, vel quali timendus iuvenis leo capreae in pascuis conspicitur. — Vti in plurimis comparationibus ea tantum rei comparatae pars, quam solam respexit quisque poeta, spectanda et ab iis, quae ad ornatum pertinent, diligenter discernenda est, ita in his duabus comparationibus unice *iuvenilis aquilae et leonis vigor atque impetus* spectari et caetera omnia ad ornatum referri debent. — *Qual. ministr. fulm. alit. ol. iuvent. et patr. vig. nid. lab. propul. insc.* pro vulgari: qualis esse solet iuvenilis et patrius vigor aquilae, quam (*olim*) forte aliquando primum volatum in aëre tentare vidimus; — *ministr. fulm. alit.* causam, ex qua aquila fulmina Iovi ministrare ficta sit, inter alia inde repetunt, quod nulla unquam aquila fulmine tacta fuerit; vid. Plin. X. 3. s. 4. sed rectius fortasse in altissimo, quo ad nubila tendit aquila, volatu huius commenti causam quaeras; — *cui rex Deor. regn.*

Olim iuventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium:
Vernique, iam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus inpetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnae:
Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta, fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:

in av. vag. permis. Iupiter enim, ut tradunt, regium aquilae inter aves datum honorem operae illius, quam Iovi in Ganymedis raptu praestitisse fertur aquila, praemium esse voluit. Sequitur nempe Hor. eos, qui Iovem in Ganymede rapiendo aquilae ministerio usum esse narrant; vid. Apollodor. III. 12. 2. et ibi *Heyn.* Secundum alios ipse Iupiter in aquilam mutatus est; vide, quem laudat Boettig., *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I. p. 210 — 15. — *flavo*, pulchro, ut supr. II, 4. 14. et III, 9. 19. et sexcenties alibi. — Particulam *olim* alii pro: primum, explicant, ut particulas *mox* v. 9. pro: deinde, et *nunc* v. 11. pro: denique, respondeat; sed, ut hanc explicationem usus loquendi ferat, valde equidem vereor; imo particula *olim* de rebus, quas ita fieri et factas esse constat, saepissime in comparationibus obvia. cf. infr. ad Sat. I, 1. 25. — *laborum*, nisuum illorum, quibus in altum se extollere laborant aquilae; hinc statim *venti insolitos nisus docere* dicuntur; *venti* nempe *nisus docent*, dum volatu se tollere conantem levant; — *verni*, nam aquilarum aeque ac milviorum et accipitrum pulli sub veris certe fine nidum relinquere solent; non audienda igitur sunt, quae vano studio contra h. l. disputat *Iul. Scalig.* Poet. VI. c. 7. — *paventem*, observa artem poetae, qua pro tenui: eum, egregie alitis, non sine pavore primum volatum in aëre molientis, naturam designat; — *dracones*, de aquilis, hostiliter serpentes petentibus et cum iis conflictantibus, res nota; vid. Plin. X. 4. s. 5. et quae in hanc rem congessit *Cerda* ad Virg. XI. 751. — *reluctantes*, (ut *luctans draco* apud Virg. l. l.) dum serpentes scilicet (ut Cic. de Div. I. 47. locum Homeri Il. XII. 201. de *aquilae cum serpente pugna* imitatione exprimens loquitur,) *se intorquent*, vel, ut Plin. l. l. ait, *multiplici nexu alas aquilae ligant et ita implicant, ut simul decidat.* — *caprea*, nos: Gemsc. — *matr. ab uber. iam lact. depuls. leon.* h. e. ab ubere matris, adeoque iam lacte, quo adhuc nutritus fuerat, depulsum; *lacte* ea inprimis vi addidisse videtur poeta, ut iuvenem illum leonem nunc famelicum esse significaret; quam quidem qui non ferre possent huius poeticae loquendi rationis abundantiam, eam variis, quas proposuerunt, emenda-

Permisit, expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flavo,)

Drusus enim non solum Rhaetos in primo statim proelio, ad Alpes Tridentinas cum iis commisso, fudit fugavitque, vid. Dio LIV. 22. sed pari quoque fortuna Vindelicos deinde coniunctim cum fratre suo Tiberio, quem adiutorem ei Augustus addiderat, perdomuit; vid. Vell. II. 98. Huius geminae igitur Neronum de Rhaetis et Vindelicis victoriae gloriam Horatius, uti ab ipso Augusto, Suetonio in Vit. Horat. teste, iussus fuerat, duobus carminibus celebravit, altero, de quo nunc agimus, in *Drusi*, altero (infra IV, 14.) in *Tiberii* laudes composito. — Tria autem potissimum hoc carmen, in quorum tractatione omnis eius ars et splendor cernitur, continet: 1) egregiae illius fortitudinis et iuvenilis vigoris, quo Drusus in pugna contra Rhaetos se conspiciendum praebuerat, descriptionem, sive in qua omnis haec descriptio versatur, Drusi cum iuvene aquila et leone comparationem; 2) Augusti, tanquam unici earum virtutum, quibus Drusus nunc exsplendescebat, auctoris laudationem; laudat nempe vere paternum Augusti animum, quem ille in privignis suis Neronibus rite educandis probaverat, simulque, quantam vim in omnem animi cultum educatio habeat, breviter ostendit; 3) veteris C. Claudii Neronis, unde originem suam repetebant Nerones, memoriam; quem quidem, cum ex eo inde tempore, quo Hasdrubal, Hannibalis frater, in bello Punico secundo ab eo devictus fuerat, sereno semper vultu Fortuna Romanis affulgere coeperit et ipse Hannibal, (cuius sub fine huius carminis de Romanorum virtute, vinci omnino nescia, oratione nihil sublimius et Romanis honorificentius cogitari potest,) spem omnem, Romanos vinci posse, abiecerit, ut virum egregie de republica meritum multis extollit laudibus.

v. 1—18. *Qualem ministrum cett.* Nexus et sensus huius loci, quo Drusi, admodum adhuc iuvenis, contra Rhaetos pugnantis vigor atque impetus cum iuvenis aquilae et leonis vigore et impetu comparatur, est fere hic: Vindelici Drusum, ut iuvenem, tali impetu et vigore contra Rhaetos pugnantem viderunt, quali iuvenis aquila, cum nido relicto in altum evolavit, mox in ovilia inde et dracones ruit atque demittitur, vel quali timendus iuvenis leo capreae in pascuis conspicitur. — Vti in plurimis comparationibus ea tantum rei comparatae pars, quam solam respexit quisque poeta, spectanda et ab iis, quae ad ornatum pertineat, diligenter discernenda est, ita in his duabus comparationibus unice *iuvenilis aquilae et leonis vigor atque impetus* spectari et caetera omnia ad ornatum referri debent. — *Qual. ministr. fulm. alit. ol. iuvent. et patr. vig. nid. lab. propul. insc.* pro vulgari: qualis esse solet iuvenilis et patrius vigor aquilae, quam (*olim*) forte aliquando primum volatum in aëre tentare vidimus; — *ministr. fulm. alit.* causam, ex qua aquila fulmina Iovi ministrare ficta sit, inter alia inde repetunt, quod nulla unquam aquila fulmine tacta fuerit; vid. Plin. X. 3. s. 4. sed rectius fortasse in altissimo, quo ad nubila tendit aquila, volatu huius commenti causam quaeras; — *cui rex Deor. regn-*

Olim iuventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium:
Vernique, iam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus inpetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnae:
Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta, fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:

in av. vag. permis. Iupiter enim, ut tradunt, regium aquilae inter aves datum honorem operae illius, quam Iovi in Ganymedis raptu praestitisse fertur aquila, praemium esse voluit. Sequitur nempe Hor. eos, qui Iovem in Ganymede rapiendo aquilae ministerio usum esse narrant; vid. Apollodor. III. 12. 2. et ibi *Heyn.* Secundum alios ipse Iupiter in aquilam mutatus est; vide, quem laudat Boettig., *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I. p. 210 — 15. — *flavo*, pulchro, ut supr. II, 4. 14. et III, 9. 19. et sexcenties alibi. — Particulam *olim* alii pro: primum, explicant, ut particulas *mox* v. 9. pro: deinde, et *nunc* v. 11. pro: denique, respondeat; sed, ut hanc explicationem usus loquendi ferat, valde equidem vereor; imo particula *olim* de rebus, quas ita fieri et factas esse constat, saepissime in comparationibus obvia. cf. infr. ad Sat. I, 1. 25. — *laborum*, nisuum illorum, quibus in altum se extollere laborant aquilae; hinc statim *venti insolitos nisus docere* dicuntur; *venti* nempe *nisus docent*, dum volatu se tollere conantem levant; — *verni*, nam aquilarum aeque ac milviorum et accipitrum pulli sub veris certe fine nidum relinquere solent; non audienda igitur sunt, quae vano studio contra h. l. disputat *Iul. Scalig.* Poet. VI. c. 7. — *paventem*, observa artem poetae, qua pro tenui: eum, egregie alitis, non sine pavore primum volatum in aëre molientis, naturam designat; — *dracones*, de aquilis, hostiliter serpentes petentibus et cum iis conflictantibus, res nota; vid. Plin. X. 4. s. 5. et quae in hanc rem congessit *Cerda* ad Virg. XI. 751. — *reluctantes*, (ut *luctans draco* apud Virg. l. l.) dum serpentes scilicet (ut Cic. de Div. I. 47. locum Homeri Il. XII. 201. de *aquilae cum serpente pugna* imitatione exprimens loquitur,) *se intorquent*, vel, ut Plin. l. l. ait, *multiplici nexu alas aquilae ligant et ita implicant, ut simul decidat.* — *caprea*, nos: *Gemse.* — *matr. ab uber. iam lact. depuls. leon.* h. e. ab ubere matris, adeoque iam lacte, quo adhuc nutritus fuerat, depulsum; *lacte* ea inprimis vi addidisse videtur poeta, ut iuvenem illum leonem nunc famelicum esse significaret; quam quidem qui non ferre possent huius poeticae loquendi rationis abundantiam, eam variis, quas proposuerunt, emenda-

Videre Rhaetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici: quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quaerere distuli;
Nec scire fas est omnia; sed diu
Lateque victrices catervae,
Consiliis iuvenis revictae,
Sensere, quid mens rite, quid indoles,
Nutrita faustis sub penetralibus,

tionibus tollere studuerunt. Sed sic corrigi etiam debebat locus Tibull. I. 3. 46. — *ultroque ferebant Obvia securis ubera lactis oves*, ubi pariter *lactis*, quod pro: lactea, explicant, abundat; et sic apud Euripid. Orest. v. 1544. γάλακτος παρὰ μαστοῖσιν. *novo dente*, significanter de iuvene leone, qui primum dentes suos sanguine imbuit. — *Rhaetis* pro: Rhaeticis; — *videre Vindelici*, ab initio enim, cum solos Rhaetos aggrederetur Drusus, qualis ille dux esset, Vindelici *viderunt*, sed deinde eius virtutem quoque *senserunt*, vid. argumentum.

v. 18 — 28. *quibus mos unde deduct.* — *nec scire fas est omnia*, h. e. qui cur ad Amazonum exemplum secures semper in bello gestare soleant, nec perscrutari placuit, nec scire omnia licet. — Turbat sane et deprimit haec historica quasi observatio poetae sublimioris spiritum et impetum; sed haud dubie, cur eam adspergeret, graviores causas poeta habuit; sive quod disputari tum multum solebat Romae de prima moris illius, quo Vindelici securibus in bello uterentur, origine; sive quod Vindelicorum, qui vulgo *securigeri* appellati esse videntur, addere et circumscribere omnino debebat cognomen; sive quod ab Augusto huius rei in hoc carmine mentionem facere iussus fuerat, sive quod ex alia, quam nunc ignoramus, causa huius rei commemorationem non facile praetermittere poterat. Ne multa! vix dubitari potest, quin hi versus, quos Cl. *Iani* in peculiari ad h. l. Excursu ut spurios et e margine temere in textum importatos damnat, ab ipso Horatio profecti sint. Extitisse enim aliquem, qui ingenii sui ostentandi causa eiusmodi sententiam numeris adstrictam textus Horatiani margini allineret, Iudaeus Apella, non ego, credat. — *sed*, h. e. ut missa igitur faciam, quae hic commemorare nihil attinet, vel: ne igitur extra oleas vager, sed ad propositum redeam; hac enim fere vi particula *sed* eleganter ponitur ab iis, qui a digressione aliqua ad propositum se revocant; — *victrices catervae*, impune certe primum Italiae, et deinde Galliae fines, late et satis diu depopulatae fuerant. — *revictae*, invicem vel vicissim victae, nisi pro simplice: *victae*, ut supr. IV, 1. 8. *revocare*, pro: vocare, et saepius alia verba cum *re* composita, accipere malis. — *Sensere*, cf. supr. ad II, 7. 10. — *nutrita faust. sub.*

Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in iuvencis, est in equis, patrum
Virtus: neque inbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Vtcunque defecere mores,
Indecorant bene nata culpae.
Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Hasdrubal

penetral. exculta sub faustis in Augusti domo auspiciis.

v. 28. *In pueros — Nerones*, — *puer* passim respondet patrii sermonis voci: *iung.* supr. Carm. IV, 1, 15. *Maximus* dicitur *p u e r centum artium.*

v. 29 — 36. *Fortes creant. fort. et bon.* cett. sensus: insita quidem fuit Neronibus generosior gentis suae indoles, quae apud animalia adeo propagari solet; sed rectum, qui accedere omnino debebat, generosioris illius indolis cultum paternis Augusti curis illi debent. — In sententiam, patrum indolem ingenerari filiis, laudat *Cl. Mitsch.* Euripid. in Alcmae. apud. Stob. Grot. p. 363. ὡς ἀληθὲς — *ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεσθαι τέκνα, κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ πατρός.* Plura vid. apud *Cl. Mitsch.* et *Boettig.* — *Est in iuvencis* cett. animalia quoque indolis suae generositatem propagant. Martial. VI. 38. 7. *Acris equi suboles magno sic pulvere gaudet: Sic vitulus molli proelia fronte cupit.* cf. *Mitsch.* — *Doctrina sed v. promov. insit.* sed insitas animi vires (τὸ ἐγγενές) elicit et exercere docet institutio. Commode in hanc sententiam laudat *Boettig.* Cic. pro Arch. Poet. 7. *Atque idem ego contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque d o c t r i n a e, tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solere existere.* cf. quos laudat *Mitsch.* Quinct. Inst. Or. XII. 2. et Eurip. Hec. 600. — *utcunque*, quandocunque; *mores defecerunt*, ubi insitae animo vires (*bene nata*, ut statim Horatius ipse explicat,) non exercentur, ibi studium animi excolendi friget. — *indecor. ben. nat. culpae*, bona indoles (τὸ εὐφυές) vitiis corrumpitur.

v. 37 — 48 *Quid deb., o Rom., Neron., testis Metaur. flum.* cett. Quomodo salus vestra, o Romani, in antiquae Neronum gentis virtute reposita fuerit, nobilissima illa pugna, qua Hasdrubal ad flumen Metaurum a C. Claudio Nerone devictus est, testatur; a cuius eventu, uti omnis, quae Romanis deinceps contigit, secunda, ita omnis, quam Poeni post illam experti sunt, adversa fortuna repetenda fuit. — Rem illam improvisam et inopinatam, quam C. Claudius Nero, consul, in bello Punico secundo A. V. DXLVI.

Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea,
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per taedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et inpio

felicissimo eventu ausus est, narrat Liv. XXVII. 43. seqq. Clam nempe castris, in quibus ille, Hannibali oppositus, se adhuc tenuerat, cum delecta manu relictis, quum e Lucania in Vmbriam celeri itinere delatus esset, tanta fortuna ibi ad flumen *Metaurum* (nunc: *Metaro*, vel: *Metro*,) adortus est exercitum, quem Hasdrubal fratri suo Hannibali auxilio ducturus erat, ut occidione eum cum ipsius duce occideret; quae quidem victoria splendidissima cum sola futurarum victoriarum Romanis causa extitisset, *ille pulcher dies*, *qui primus fugatis tenebris* (propulso, quod imminebat Romanis, periculo,) *alma adorea risit*, (*alma victoriae luce exsplenduit*,) eorum, quae *Roma debeat Neronibus*, testis laudatur. — *adorea*, Plin. XVIII. 3. *gloriam a farris honore adoream* appellabant; *adorea* scilicet, *ador* vel *far adoreum* (nos: *Dinkel*) post partam victoriam praemii loco militibus distribui solebat; unde *adorea* pro ipsa victoria ponitur. — *ut*, postquam; ab eo inde tempore, quo. — *Afer*, Hannibal, *dirus*, Livius quoque XXI. 4. ad Hannibalis vitia *inhumanam* eius *crudelitatem* refert; cf. supr. ad III, 6. 36. — *ceu flamma per taedas*, sc. furere solet, quod ad notam zeugmatis figuram ex *equitavit* eliciendum est. — *per Siculas equit. und.* per mare Siculum concitatissimo impetu ferri solet. — *Eurus* iam *equitare*, ut Zephyrus apud Euripidem Phoeniss. 220. *ἱππεύειν*, ad celerem eius impetum designandum dicitur. Eadem de causa Zephyrus apud Catull. LXVI. 54. *Chloridis ales equus* vocatur, ubi vide not. Nec alio consilio Euro *equi Eoi* apud Virg. Aen. II. 417. et Aquiloni *equi Thraces* apud Val. Flacc. I. 610. tribuuntur. Huc accedit, quod *ἱππεύειν* apud Graecos passim de omnibus, qui concitatiore impetu ruunt, dicitur; exempla ad h. l. dedit Cl. *Mitsch.* uti fere supr. III, 1. 40. *eques* de quovis, qui celeri cursu aufertur. Iam vero cum apud Graecos *καθιππεύειν*, *καθιππάζεσθαι χώραν*, de eo quoque hoste dici soleat, (vide, quem *Boettig.* laudat, *Wesseling.* ad Diodor. Sic. T. I. p. 631.) qui feroce impetu populabundus terram aliquam pervagatur, facile apparet, quam apte *equitare* Hannibali simul, ferociter per Italas urbes ruenti, accommodatum sit; et sic infr. Epod. XVI, 12. et XVII, 74. is, qui insolentius hosti insultat, *equitis* imagine adumbratur. — *post hoc*, *ἐπὶ τοῦτο*, post hanc Claudii victoriam; — *secundis laboribus*, significanter de victoriis, in prospero laborum, quos milites in bello sustinent, successu positis; — *tu-*

Vastata Poenorum tumultu
Fana Deos habuere rectos:
Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.
Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Iactata Tuscis aequoribus sacra,
Natosque maturosque patres,
Pertulit Ausonias ad urbes,

multu, de eo graviore bello, quo salus publica subito hostium adventu et impetu in summum discrimen adducitur. — *rectos*, erectos, ἀνωρθωμένους, in pristinum honorem restitutos.

v. 49 — 60. *perfidus Hannibal*, in Hannibale enim, ut severus eius vitiorum censor Livius XXI. 4. ait, animadvertebatur: *perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus deorum metus, nullum iusiurandum, nulla religio.* Poeta autem iam primas potissimum belli Punici secundi causas, nempe *perfide* ruptum ab Hannibale Sagunti oppugnatione foedus respexisse videtur. Hinc apud Livium quoque XXI. 40. Hannibal *dux foederum ruptor* appellatur. — *tandem dixit*, Hannibalis, quae sequitur, oratione nihil profecto ad hoc carmen tam in Neronum, quam in totius gentis Romanae laudem et gloriam aptius, gravius et sublimius accedere potuit. Eo magis autem Hannibalem sic loquentem inducere poterat poeta, cum vere ille, accepto de funesta Hasdrubalis clade nuncio, *agnoscere se fortunam Carthaginis*, dixisse feratur; vid. Liv. XXVII. 51. Caeterum in hac oratione, quae vim suam praecipue eo accipit, quod is ipse, qui Romano nomini infestissimus erat, Romanarum virtutum nunc laudator existit, acriter pro se quisque intendat animum ad summum illum verborum ornatum, et splendidissima sententiarum lumina, quibus simplex sententia: „Vana et irrita est omnis opera nostra, quam in bello contra Romanos, fugiendos nobis potius, quam persequendos, ponimus; quo gravius enim eos impugnamus, eo magis eorum efflorescit gloria; imo Romanos, quos ab omni periculo tutos semper praestabit Neronum virtus, a nobis vinci posse, omnis plane, Hasdrubale interemto, spes evanuit!“ egregie expressa et amplificata est. — *Cervi lup. praed. rapac. sectam. ultr.* nos stulti ultro sectamur Romanos, ut sicut cervi fere istis tanquam lupis rapacibus praedae simus; cf. Epigr. Posidipp. XIV. Anth. Gr. T. II. p. 50. — *opimus est triumphus*, in gloriosi triumphi loco ponendum est; pro tenui: praestat; *triumphum* iam insignivit epitheto, quo proprie *gloriosa* illa *spolia*, a duce caeso duci derepta, insigniri solent. — *cremat. fort. ab Ilio, iactat. Tusc. aequ. sacr.* Opportune comparant Virgil. Aen. I. 71. *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans vi-*

Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem:
Monstrumve submisere Colchi
Maius, Echioniaeve Thebae.

ctosque Penates. — *sacra*, Penates, vid. *Heyn.* Excurs. IX. ad Virg. Aen. II. v. 293. seqq. p. 304. — *maturos*, sc. funeri, ut infr. Ep. ad Pis. v. 115. *maturus senex*, et supr. III, 15. 4. *Chloris maturo propior funeri.* — *Ausonias*, Italas, ab Ausonibus, antiquis Italiae incolis; vid. *Heyn.* Excurs. IV. ad Virg. Aen. VII. 37. p. 129. — *Duris ut ilex tonsa bipenn.* cett. Quemadmodum ilex, cuius frondes vel rami per bipennem detondentur, laetius deinde efflorescere solet, ita gens Romana, dum cladibus in bello afficitur, ab ipso ferro, quo caeditur, novum vigorem et animum accipit. — *Algido*, vid. supr. ad I, 21. 6. — *feraci frond. nigr.* qui profert multas arbores, ilices nempe, quarum frondes subnigri fere coloris sunt. — *per damn. p. caed. ab ip. duc. op. anim. ferr.* observa delectum verborum, tam genti Romanae, quam tonsae ilici cum illa comparatae, egregie simul accommodatorum.

v. 61 — 76. *Non Hydr. sect. corp. firm.* cett. sensus: gens Romana, quotiescunque ab hoste victa est, toties nova contra eum firmitate surgit, veluti olim hydra Lernaea, quae, quotiescunque ab eius corpore unum caput desecuerat Hercules, toties eo firmior, subnatis statim duobus aliis (vel pluribus) capitibus, contra eum, non sine dolore, se ab ea vinci, sentientem, exsurrexit; vel uti olim ex satis dentibus draconis illius, quem Cadmus occiderat, nova monstra in Colchide et Boeotia edita sunt. — Fabulam de *hydra Lernaea* tractat Ovid. Met. IX. 69. seqq. cf. Apollodor. II. 5. 2. Cum hydra Lernaea Romanos quoque comparat Pyrrhus apud Flor. I. 18. — *secto corpore*, hinc proverbiali locutione ὕδραν τέμνειν dicuntur, quibus ex uno, quod vicerunt, malo plura et maiora subnascuntur; vid. *Torrent.* ad h. l. — *vinci dolent.* nam, ut satis constat, Iolai demum ope victa est ista hydra ab Hercule. — *crevit*, significante brevitate et elegantia pro: fuit, cum nova ei crevissent capita. — *Monstrumve submis. Colch. m. Echion. Theb.* nec terra Colchica et Thebana e satis draconis dentibus maius monstrum emisit. Fabulam de dracone, quem Cadmus in Boeotia, postquam ille huius socios aquatum ad fontem missos necaverat, interfecisse perhibetur, suaviter enarrat Ovid. Met. III. 25. seqq. E dentibus huius serpentis, quorum partem Minerva subito e caelo allapsa Cadmum serere iusserat, viri armati, *sparti*, γηγενεῖς, vid. *Heyn.* ad Apollodor. p. 454. (quos apposite Horatius *monstra* appellat,) prognati esse, sed mox, cum hostiliter statim invicem se petiissent, mutuis vulneribus, quinque tantum superstitibus, e qui-

Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Proelia coniugibus loquenda.
Carthagini iam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interemto.
Nil Claudiae non perficient manus:
Quas et benigno numine Iupiter
Defendit, et curae sagaces
Expediunt per acuta belli.

bus fuit *Echion*, (unde *Echioniae Thebae*,) periisse traduntur. Similia monstra terra Colchica *submisisse* fertur, et quidem per Iasonem, quem donatam sibi a Minerva alteram serpentis illius a Cadmo occisi dentium partem serere iusserat Aeetes; vid. Apollon. Rhod. III. 1175. et Ovid. Met. VII. 122. seqq. — *submis.* — *submittere*, quod eleganter apud Lucret. I. 8. et alibi, (uti apud Graecos ἀναπέμπειν) de floribus dicitur, quos terra sensim sensimque sursum mittit, apposite ad illos viros armatos, qui non subito e terra prosiluerint, sed, ut Ovidius l. c. narrat, sensim sensimque e terra succreverint, transtulit. — *Merses profundo, pulchrior evenit*, nota imago, qua quis, malis, quibus laborabat, feliciter superatis, comparatur cum eo, qui e profundo mari, ad quod demersus fuerat, bona fortuna emergit; *pulchrior*, virtutis honore insignior. Horatium imitatus est Rutilius Itiner. I. 129. *Flevit successus Hannibal ipse suos. Quae mergi nequeunt, nisu maiore resurgunt, Exsiliuntque imis altius icta vadis.* — *Luctere, mult. pror. integr. cum laud. vict.* finge tibi par gladiatorum, quorum alter iam paene victus alterum iam paene victorem et integris adhuc viribus, magna cum laude prosternit. — *proelia coniugibus loquenda*, h. e. caesorum maritorum coniugibus cum luctu memoranda; minus bene huc advocant Ovid. Heroid. I. 29. et *coniugibus* de uxoribus eorum accipiunt, qui, cum victores e bello domum redierint, proelia sua iis enarrent. — *superbos*, cum superbia, Romanos victos esse, referentes; eiusmodi nuntius post cladem Cannensem fuit Mago, Hamilcaris filius; vid. Liv. XXIII. 11. — *nostri nominis*, gentis nostrae. — *Nil Claud. non perf. man.* h. e. a C. Claudii Neronis gente sperare Roma potest omnia; per *manus Claudias* intelligit simul C. Claudii Neronis posteros. Itaque iam Hannibal, Nerones tales fore, qualem Drusus in bello contra Rhaetos se praebuerat, vaticinatus esse fingitur, quo nihil sane in Drusi laudem fingi a poeta potuit splendidius atque magnificentius. — *curae sagaces*, ingenii in capiendis consiliis sagacitas. — *per acuta belli*, per ea, quae in bello periculum intendunt; *acuta* iam omnia, quae nobis perniciosa fieri possunt, designare

Victorem, neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt,
Et spissae nemorum comae,
Fingent Aeolio carmine nobilem.
Romae principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et iam dente minus mordeor invido.
O, testudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas:

vulgo alias pro: declarare, ostendere, poni solet. — *non equus inp. curr. duc. Achaic. victor.* non in certamine curuli victoriae laudem ei parabit equorum virtus et velocitas; — *Achaico*, Graeco, adeoque de eo, quo certatur in ludis Olympicis. — *res bellica*, rerum praeclare in bello gestarum gloria. — *ornat. Deliis foliis*, h. e. ut carm. anteced. v. 35. dicitur, *merita fronde*, (lauro nempe,) *decorum.* — *regum tumidas minas*, regum superbiam; cum delectu autem *regum* pro *hostium* posuit, quia nihil *rege* vel *regis* nomine Romanis fuit infestius. — *ostendet*, sc. triumphum agentem; — *Capitolio*, eo enim per *sacrum clivum* (cf. carm. antec. v. 35.) cum pompa solemni pergebat triumphans. — *Sed quae Tibur aqu. fert. praefl.* cett. cf. ad carm. antec. v. 31 — 32. — *praefluunt* pro: praeterfluunt, ut infr. IV, 14. 26. Sic *praefluere* pro: praeterfluere, apud Liv. XLIV. 31. — *Fing. Aeol. carm. nob.* venusta brevitate in hanc fere sententiam: tam suave et iucundum mihi suppeditabunt otium, ut in poesi lyrica ibi me exercens poeta evadam nobilissimus. — *Aeolio*, lyrico, cf. ad III, 30. 13.

v. 13 — 24. *Soboles Romae principis urb.* gens Romana urbem nobilissimam in toto terrarum orbe incolens, pro vulgari: Romani vel populus Romanus. — *princeps urbium*, similiter infr. IV, 14. 44. *Roma domina*, et Epist. I, 7. 44. *regia Roma.* Cl. *Mitsch.* laudat Mart. XII. 8. 1. *Terrarum Dea, gentiumque, Roma, Cui par est nihil, et nihil secundum.* — *dente min. mord. invido*, malevolorum istorum hominum, qui primum carminibus meis obtrectabant, iam paene vici invidiam; *maior nunc* paene sum, (ut supr. II, 20. 4. dicit,) *invidia.* Hominibus invidis, vel *Livori* (ut Ovid. Am. I, 15. 1. eum appellat) *edaci*, notissima imagine *dens*, quo infestos sibi petat et mordeat, tribuitur; cf. infr. Epod. VI, 15. Epist. I, 18. 82. Ovid. Trist. IV. 10. 123. *Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo Ullum de nostris dente momordit opus*, cf. *Mitsch.* — *Pieri*, o Musa, Melpomene. — *quae strepit. dulc. testud. aur. temperas*, h. e. quae ex aurea testudine pro arte, qua il-

O, mutis quoque piscibus
  Donatura cycni, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,
  Quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
  Quod spiro et placeo, (si placeo,) tuum est.

CARMEN IV.

DRVSI LAVDES.

Qualem ministrum fulminis alitem,
(Cui rex Deorum regnum in aves vagas

Iam moderaris et tractas, dulcem sonorum concentum elicis; de elegante usu verbi: *temperare*, apposite Cl. *Mitsch.* laudat Propert. II. 34. 80. *Tale facis carmen docta testudine, quale Cynthius impositis temperat articulis.* — *mut. quoq. pisc. donat. cyc. son.* Aptissimae ad Musae potentiam designandam imagines! De proverbiali locutione, qua quis, qui nihil in medium proferre potest, apud Graecos ἰχθύων ἀφωνότερος, dulcissime canens autem: κύκνου ἀοιδότερος vel ᾠδικώτερος dicitur, vid. Interpretes ad h. l. — *donatura*, quae donare vales. — *monstror digito praetereuntium*, notus est locus Persii I. 28. *At pulchrum est digito monstrari et dicier: hic est:* οὗτος ἐκεῖνος. cf. Cl. *Mitsch.* et *Boettig.* — *Roman. fidic. lyrae*, ut nobilis ille Romanorum poeta, qui princeps Aeolium carmen ad modos Italos deduxerim. — *quod spiro*, quod lyrici poetae me agit spiritus.

CARMEN IV.

Insigni illi iuvenilis fortitudinis documento, quod *Drusum Neronem*, Augusti privignum, vix viginti tres annos natum, in bello contra Rhaetos et Vindelicos edidisse narrant, aeque insigne Horatius in hoc carmine monumentum posuit. Res scilicet fuit haec: Rhaeti et Vindelici (quorum illi terras ad Alpium radices, ab oriente meridiem versus, a monte Adula ad Iulias usque Alpes, vel ad Veronae et Comi usque fines, eas igitur terras, quas nunc Grisones et Tirolenses tenent, vid. Strab. IV. p. 315. C. hi vero, proximi Rhaetorum accolae, ea sub Alpibus septentrionem versus loca, quae a lacu Bodamico per meridionalem Bavariae et septentrionalem comitatus Tirolensis partem ad fluvium Oenum usque porriguntur, incolebant, vid. Strab. VII. 449. A. et *Mannerti German.* p. 610.) cum crebras in Galliae Italiaeque agros incursiones facerent, et populationibus suis in dies Romanis infestiores fierent; Augustus, modum tandem eorum ferociae et insolentiae ponendum esse ratus, V. C. DCCXXXIX. exercitum contra eos mittendi eique privignum suum *Drusum Neronem* praeficiendi cepit consilium. Cui quidem consilio eventus respondebat optatissimus.

Permisit, expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flavo,)

Drusus enim non solum Rhaetos in primo statim proelio, ad Alpes Tridentinas cum iis commisso, fudit fugavitque, vid. Dio LIV. 22. sed pari quoque fortuna Vindelicos deinde coniunctim cum fratre suo Tiberio, quem adiutorem ei Augustus addiderat, perdomuit; vid. Vell. II. 98. Huius geminae igitur Neronum de Rhaetis et Vindelicis victoriae gloriam Horatius, uti ab ipso Augusto, Suetonio in Vit. Horat. teste, iussus fuerat, duobus carminibus celebravit, altero, de quo nunc agimus, in *Drusi*, altero (infra IV, 14.) in *Tiberii* laudes composito. — Tria autem potissimum hoc carmen, in quorum tractatione omnis eius ars et splendor cernitur, continet: 1) egregiae illius fortitudinis et iuvenilis vigoris, quo Drusus in pugna contra Rhaetos se conspiciendum praebuerat, descriptionem, sive in qua omnis haec descriptio versatur, Drusi cum iuvene aquila et leone comparationem; 2) Augusti, tanquam unici earum virtutum, quibus Drusus nunc exsplendescebat, auctoris laudationem; laudat nempe vere paternum Augusti animum, quem ille in privignis suis Neronibus rite educandis probaverat, simulque, quantam vim in omnem animi cultum educatio habeat, breviter ostendit; 3) veteris C. Claudii Neronis, unde originem suam repetebant Nerones, memoriam; quem quidem, cum ex eo inde tempore, quo Hasdrubal, Hannibalis frater, in bello Punico secundo ab eo devictus fuerat, sereno semper vultu Fortuna Romanis affulgere coeperit et ipse Hannibal, (cuius sub fine huius carminis de Romanorum virtute, vinci omnino nescia, oratione nihil sublimius et Romanis honorificentius cogitari potest,) spem omnem, Romanos vinci posse, abiecerit, ut virum egregie de republica meritum multis extollit laudibus.

v. 1—18. *Qualem ministrum cett.* Nexus et sensus huius loci, quo Drusi, admodum adhuc iuvenis, contra Rhaetos pugnantis vigor atque impetus cum iuvenis aquilae et leonis vigore et impetu comparatur, est fere hic: Vindelici Drusum, ut iuvenem, tali impetu et vigore contra Rhaetos pugnantem viderunt, quali iuvenis aquila, cum nido relicto in altum evolavit, mox in ovilia inde et dracones ruit atque demittitur, vel quali timendus iuvenis leo capreae in pascuis conspicitur. — Vti in plurimis comparationibus ea tantum rei comparatae pars, quam solam respexit quisque poeta, spectanda et ab iis, quae ad ornatum pertinent, diligenter discernenda est, ita in his duabus comparationibus unice *iuvenilis aquilae et leonis vigor atque impetus* spectari et caetera omnia ad ornatum referri debent. — *Qual. ministr. fulm. alit. ol. iuvent. et patr. vig. nid. lab. propul. insc.* pro vulgari: qualis esse solet iuvenilis et patrius vigor aquilae, quam (*olim*) forte aliquando primum volatum in aëre tentare vidimus; — *ministr. fulm. alit.* causam, ex qua aquila fulmina Iovi ministrare ficta sit, inter alia inde repetunt, quod nulla unquam aquila fulmine tacta fuerit; vid. Plin. X. 3. s. 4. sed rectius fortasse in altissimo, quo ad nubila tendit aquila, volatu huius commenti causam quaeras; — *cui rex Deor. regn-*

Olim iuventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium:
Vernique, iam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus inpetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnae:
Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta, fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:

in av. vag. permis. Iupiter enim, ut tradunt, regium aquilae inter aves datum honorem operae illius, quam Iovi in Ganymedis raptu praestitisse fertur aquila, praemium esse voluit. Sequitur nempe Hor. eos, qui Iovem in Ganymede rapiendo aquilae ministerio usum esse narrant; vid. Apollodor. III. 12. 2. et ibi *Heyn.* Secundum alios ipse Iupiter in aquilam mutatus est; vide, quem laudat Boettig., *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I. p. 210 — 15. — *flavo*, pulchro, ut supr. II, 4. 14. et III, 9. 19. et sexcenties alibi. — Particulam *olim* alii pro: primum, explicant, ut particulas *mox* v. 9. pro: deinde, et *nunc* v. 11. pro: denique, respondeat; sed, ut hanc explicationem usus loquendi ferat, valde equidem vereor; imo particula *olim* de rebus, quas ita fieri et factas esse constat, saepissime in comparationibus obvia. cf. infr. ad Sat. I, 1. 25. — *laborum*, nisuum illorum, quibus in altum se extollere laborant aquilae; hinc statim *venti insolitos nisus docere* dicuntur; *venti* nempe *nisus docent*, dum volatu se tollere conantem levant; — *verni*, nam aquilarum aeque ac milviorum et accipitrum pulli sub veris certe fine nidum relinquere solent; non audienda igitur sunt, quae vano studio contra h. l. disputat *Iul. Scalig.* Poet. VI. c. 7. — *paventem*, observa artem poetae, qua pro tenui: eum, egregie alitis, non sine pavore primum volatum in aëre molientis, naturam designat; — *dracones*, de aquilis, hostiliter serpentes petentibus et cum iis conflictantibus, res nota; vid. Plin. X. 4. s. 5. et quae in hanc rem congessit *Cerda* ad Virg. XI. 751. — *reluctantes*, (ut *luctans draco* apud Virg. l. l.) dum serpentes scilicet (ut Cic. de Div. I. 47. locum Homeri Il. XII. 201. de *aquilae cum serpente pugna* imitatione exprimens loquitur,) *se intorquent*, vel, ut Plin. l. l. ait, *multiplici nexu alas aquilae ligant et ita implicant, ut simul decidat.* — *caprea*, nos: *Gemse.* — *matr. ab uber. iam lact. depuls. leon.* h. e. ab ubere matris, adeoque iam lacte, quo adhuc nutritus fuerat, depulsum; l a c t e ea inprimis vi addidisse videtur poeta, ut iuvenem illum leonem nunc famelicum esse significaret; quam quidem qui non ferre possent huius poeticae loquendi rationis abundantiam, eam variis, quas proposuerunt, emenda-

Videre Rhaetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici: quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quaerere distuli;
Nec scire fas est omnia; sed diu
Lateque victrices catervae,
Consiliis iuvenis revictae,
Sensere, quid mens rite, quid indoles,
Nutrita faustis sub penetralibus,

tionibus tollere studuerunt. Sed sic corrigi etiam debebat locus Tibull. I. 3. 46. — *ultroque ferebant Obvia securis ubera lactis oves*, ubi pariter *lactis*, quod pro: lactea, explicant, abundat; et sic apud Euripid. Orest. v. 1544. *γάλακτος παρὰ μαστοῖσιν*. *novo dente*, significanter de iuvene leone, qui primum dentes suos sanguine imbuit. — *Rhaetis* pro: Rhaeticis; — *videre Vindelici*, ab initio enim, cum solos Rhaetos aggrederetur Drusus, qualis ille dux esset, Vindelici *viderunt*, sed deinde eius virtutem quoque *senserunt*, vid. argumentum.

v. 18 — 28. *quibus mos unde deduct. — nec scire fas est omnia*, h. e. qui cur ad Amazonum exemplum secures semper in bello gestare soleant, nec perscrutari placuit, nec scire omnia licet. — Turbat sane et deprimit haec historica quasi observatio poetae sublimioris spiritum et impetum; sed haud dubie, cur eam adspergeret, graviores causas poeta habuit; sive quod disputari tum multum solebat Romae de prima moris illius, quo Vindelici securibus in bello uterentur, origine; sive quod Vindelicorum, qui vulgo *securigeri* appellati esse videntur, addere et circumscribere omnino debebat cognomen; sive quod ab Augusto huius rei in hoc carmine mentionem facere iussus fuerat, sive quod ex alia, quam nunc ignoramus, causa huius rei commemorationem non facile praetermittere poterat. Ne multa! vix dubitari potest, quin hi versus, quos Cl. *Iani* in peculiari ad h. l. Excursu ut spurios et e margine temere in textum importatos damnat, ab ipso Horatio profecti sint. Extitisse enim aliquem, qui ingenii sui ostentandi causa eiusmodi sententiam numeris adstrictam textus Horatiani margini allineret, Iudaeus Apella, non ego, credat. — *sed*, h. e. ut missa igitur faciam, quae hic commemorare nihil attinet, vel: ne igitur extra oleas vager, sed ad propositum redeam; hac enim fere vi particula *sed* eleganter ponitur ab iis, qui a digressione aliqua ad propositum se revocant; — *victrices catervae*, impune certe primum Italiae, et deinde Galliae fines, late et satis diu depopulatae fuerant. — *revictae*, invicem vel vicissim victae, nisi pro simplice: *victae*, ut supr. IV, 1. 8. *revocare*, pro: vocare, et saepius alia verba cum *re* composita, accipere malis. — *Sensere*, cf. supr. ad II, 7. 10. — *nutrita faust. sub.*

Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in iuvencis, est in equis, patrum
Virtus: neque inbellem feroces
Progenerant aquilae columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Vtcunque defecere mores,
Indecorant bene nata culpae.
Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Hasdrubal

penetral. exculta sub faustis in Augusti domo auspiciis.

v. 28. *In pueros — Nerones*, — *puer* passim respondet patrii sermonis voci: *iüng.* supr. Carm. IV, 1. 15. *Maximus* dicitur *puer centum artium.*

v. 29 — 36. *Fortes creant. fort. et bon.* cett. sensus: insita quidem fuit Neronibus generosior gentis suae indoles, quae apud animalia adeo propagari solet; sed rectum, qui accedere omnino debebat, generosioris illius indolis cultum paternis Augusti curis illi debent. — In sententiam, patrum indolem ingenerari filiis, laudat *Cl. Mitsch.* Euripid. in Alcmae. apud. Stob. Grot. p. 363. ὡς ἀληθὲς — *ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεσθαι τέκνα, κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ πατρός.* Plura vid. apud *Cl. Mitsch.* et *Boettig.* — *Est in iuvencis* cett. animalia quoque indolis suae generositatem propagant. Martial. VI. 38. 7. *Acris equi suboles magno sic pulvere gaudet: Sic vitulus molli proelia fronte cupit.* cf. *Mitsch.* — *Doctrina sed v. promov. insit.* sed insitas animi vires (τὸ ἐγγενές) elicit et exercere docet institutio. Commode in hanc sententiam laudat *Boettig.* Cic. pro Arch. Poet. 7. *Atque idem ego contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae, tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solere existere.* cf. quos laudat *Mitsch.* Quinct. Inst. Or. XII. 2. et Eurip. Hec. 600. — *utcunque*, quandocunque; *mores defecerunt*, ubi insitae animo vires (*bene nata*, ut statim Horatius ipse explicat,) non exercentur, ibi studium animi excolendi friget. — *indecor. ben. nat. culpae*, bona indoles (τὸ εὐφυές) vitiis corrumpitur.

v. 37 — 48 *Quid deb., o Rom., Neron., testis Metaur. flum.* cett. Quomodo salus vestra, o Romani, in antiquae Neronum gentis virtute reposita fuerit, nobilissima illa pugna, qua Hasdrubal ad flumen Metaurum a C. Claudio Nerone devictus est, testatur; a cuius eventu, uti omnis, quae Romanis deinceps contigit, secunda, ita omnis, quam Poeni post illam experti sunt, adversa fortuna repetenda fuit. — Rem illam improvisam et inopinatam, quam C. Claudius Nero, consul, in bello Punico secundo A. V. DXLVI.

Devictus, et pulcher fugatis
  Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea,
Dirus per urbes Afer ut Italas,
  Ceu flamma per taedas, vel Eurus
    Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et inpio

felicissimo eventu ausus est, narrat Liv. XXVII. 43. seqq. Clam nempe castris, in quibus ille, Hannibali oppositus, se adhuc tenuerat, cum delecta manu relictis, quum e Lucania in Vmbriam celeri itinere delatus esset, tanta fortuna ibi ad flumen *Metaurum* (nunc: *Metaro*, vel: *Metro*,) adortus est exercitum, quem Hasdrubal fratri suo Hannibali auxilio ducturus erat, ut occidione eum cum ipsius duce occideret; quae quidem victoria splendidissima cum sola futurarum victoriarum Romanis causa extitisset, *ille pulcher dies*, *qui primus fugatis tenebris* (propulso, quod imminebat Romanis, periculo,) *alma adorea risit*, (*alma victoriae luce exsplenduit*,) eorum, quae *Roma debeat Neronibus*, testis laudatur. — *adorea*, Plin. XVIII. 3. *gloriam a farris honore adoream* appellabant; *adorea* scilicet, *ador* vel *far adoreum* (nos: *Dinkel*) post partam victoriam praemii loco militibus distribui solebat; unde *adorea* pro ipsa victoria ponitur. — *ut*, postquam; ab eo inde tempore, quo. — *Afer*, Hannibal, *dirus*, Livius quoque XXI. 4. ad Hannibalis vitia *inhumanam* eius *crudelitatem* refert; cf. supr. ad III, 6. 36. — *ceu flamma per taedas*, sc. furere solet, quod ad notam zeugmatis figuram ex *equitavit* eliciendum est. — *per Siculas equit. und.* per mare Siculum concitatissimo impetu ferri solet. — *Eurus iam equitare*, ut Zephyrus apud Euripidem Phoeniss. 220. *ἱππεύειν*, ad celerem eius impetum designandum dicitur. Eadem de causa Zephyrus apud Catull. LXVI. 54. *Chloridis ales equus* vocatur, ubi vide not. Nec alio consilio Euro *equi Eoi* apud Virg. Aen. II. 417. et Aquiloni *equi Thraces* apud Val. Flacc. I. 610. tribuuntur. Huc accedit, quod *ἱππεύειν* apud Graecos passim de omnibus, qui concitatiore impetu ruunt, dicitur; exempla ad h. l. dedit Cl. *Mitsch.* uti fere supr. III, 1. 40. *eques* de quovis, qui celeri cursu aufertur. Iam vero cum apud Graecos *καθιππεύειν*, *καθιππάζεσθαι χώραν*, de eo quoque hoste dici soleat, (vide, quem *Boettig.* laudat, *Wesseling.* ad Diodor. Sic. T. I. p. 631.) qui feroce impetu populabundus terram aliquam pervagatur, facile apparet, quam apte *equitare* Hannibali simul, ferociter per Italas urbes ruenti, accommodatum sit; et sic infr. Epod. XVI, 12. et XVII, 74. is, qui insolentius hosti insultat, *equitis* imagine adumbratur. — *post hoc*, *ἐπὶ τοῦτο*, post hanc Claudii victoriam; — *secundis laboribus*, significanter de victoriis, in prospero laborum, quos milites in bello sustinent, successu positis; — *tu-*

Vastata Poenorum tumultu
Fana Deos habuere rectos:
Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.
Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Iactata Tuscis aequoribus sacra,
Natosque maturosque patres,
Pertulit Ausonias ad urbes,

multu, de eo graviore bello, quo salus publica subito hostium adventu et impetu in summum discrimen adducitur. — *rectos*, erectos, ἀνωρθωμένους, in pristinum honorem restitutos.

v. 49 — 60. *perfidus Hannibal*, in Hannibale enim, ut severus eius vitiorum censor Livius XXI. 4. ait, animadvertebatur: *perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus deorum metus, nullum iusiurandum, nulla religio.* Poeta autem iam primas potissimum belli Punici secundi causas, nempe *perfide* ruptum ab Hannibale Sagunti oppugnatione foedus respexisse videtur. Hinc apud Livium quoque XXI. 40. Hannibal *dux foederum ruptor* appellatur. — *tandem dixit*, Hannibalis, quae sequitur, oratione nihil profecto ad hoc carmen tam in Neronum, quam in totius gentis Romanae laudem et gloriam aptius, gravius et sublimius accedere potuit. Eo magis autem Hannibalem sic loquentem inducere poterat poeta, cum vere ille, accepto de funesta Hasdrubalis clade nuncio, *agnoscere se fortunam Carthaginis*, dixisse feratur; vid. Liv. XXVII. 51. Caeterum in hac oratione, quae vim suam praecipue eo accipit, quod is ipse, qui Romano nomini infestissimus erat, Romanarum virtutum nunc laudator existit, acriter pro se quisque intendat animum ad summum illum verborum ornatum, et splendidissima sententiarum lumina, quibus simplex sententia: „Vana et irrita est omnis opera nostra, quam in bello contra Romanos, fugiendos nobis potius, quam persequendos, ponimus; quo gravius enim eos impugnamus, eo magis eorum efflorescit gloria; imo Romanos, quos ab omni periculo tutos semper praestabit Neronum virtus, a nobis vinci posse, omnis plane, Hasdrubale interemto, spes evanuit!“ egregie expressa et amplificata est. — *Cervi lup. praed. rapac. sectam. ultr.* nos stulti ultro sectamur Romanos, ut sicut cervi fere istis tanquam lupis rapacibus praedae simus; cf. Epigr. Posidipp. XIV. Anth. Gr. T. II. p. 50. — *opimus est triumphus*, in gloriosi triumphi loco ponendum est; pro tenui: praestat; *triumphum* iam insignivit epitheto, quo proprie *gloriosa* illa *spolia*, a duce caeso duci derepta, insigniri solent. — *cremat. fort. ab Ilio, iactat. Tusc. aequ. sacr.* Opportune comparant Virgil. Aen. I. 71. *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans vi-*

Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem:
Monstrumve submisere Colchi
Maius, Echioniaeve Thebae.

ctosque Penates. — *sacra*, Penates, vid. *Heyn.* Excurs. IX. ad Virg. Aen. II. v. 293. seqq. p. 304. — *maturos*, sc. funeri, ut infr. Ep. ad Pis. v. 115. *maturus senex*, et supr. III, 15. 4. *Chloris maturo propior funeri.* — *Ausonias*, Italas, ab Ausonibus, antiquis Italiae incolis; vid. *Heyn.* Excurs. IV. ad Virg. Aen. VII. 37. p. 129. — *Duris ut ilex tonsa bipenn.* cett. Quemadmodum ilex, cuius frondes vel rami per bipennem detondentur, laetius deinde efflorescere solet, ita gens Romana, dum cladibus in bello afficitur, ab ipso ferro, quo caeditur, novum vigorem et animum accipit. — *Algido*, vid. supr. ad I, 21. 6. — *feraci frond. nigr.* qui profert multas arbores, ilices nempe, quarum frondes subnigri fere coloris sunt. — *per damn. p. caed. ab ip. duc. op. anim. ferr.* observa delectum verborum, tam genti Romanae, quam tonsae ilici cum illa comparatae, egregie simul accommodatorum.

v. 61 — 76. *Non Hydr. sect. corp. firm.* cett. sensus: gens Romana, quotiescunque ab hoste victa est, toties nova contra eum firmitate surgit, veluti olim hydra Lernaea, quae, quotiescunque ab eius corpore unum caput desecuerat Hercules, toties eo firmior, subnatis statim duobus aliis (vel pluribus) capitibus, contra eum, non sine dolore, se ab ea vinci, sentientem, exsurrexit; vel uti olim ex satis dentibus draconis illius, quem Cadmus occiderat, nova monstra in Colchide et Boeotia edita sunt. — Fabulam de *hydra Lernaea* tractat Ovid. Met. IX. 69. seqq. cf. Apollodor. II. 5. 2. Cum hydra Lernaea Romanos quoque comparat Pyrrhus apud Flor. I. 18. — *secto corpore*, hinc proverbiali locutione ὕδραν τέμνειν dicuntur, quibus ex uno, quod vicerunt, malo plura et maiora subnascuntur; vid. *Torrent.* ad h. l. — *vinci dolent.* nam, ut satis constat, Iolai demum ope victa est ista hydra ab Hercule. — *crevit*, significante brevitate et elegantia pro: fuit, cum nova ei crevissent capita. — *Monstrumve submis. Colch. m. Echion. Theb.* nec terra Colchica et Thebana e satis draconis dentibus maius monstrum emisit. Fabulam de dracone, quem Cadmus in Boeotia, postquam ille huius socios aquatum ad fontem missos necaverat, interfecisse perhibetur, suaviter enarrat Ovid. Met. III. 25. seqq. E dentibus huius serpentis, quorum partem Minerva subito e caelo allapsa Cadmum serere iusserat, viri armati, *sparti*, γηγενεῖς, vid. *Heyn.* ad Apollodor. p. 454. (quos apposite Horatius *monstra* appellat,) prognati esse, sed mox, cum hostiliter statim invicem se petiissent, mutuis vulneribus, quinque tantum superstitibus, e qui-

Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Proelia coniugibus loquenda.
Carthagini iam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interemto.
Nil Claudiae non perficient manus:
Quas et benigno numine Iupiter
Defendit, et curae sagaces
Expediunt per acuta belli.

bus fuit *Echion*, (unde *Echioniae Thebae*,) periisse traduntur. Similia monstra terra Colchica *submisisse* fertur, et quidem per Iasonem, quem donatam sibi a Minerva alteram serpentis illius a Cadmo occisi dentium partem serere iusserat Aeetes; vid. Apollon. Rhod. III. 1175. et Ovid. Met. VII. 122. seqq. — *submis.* — *submittere*, quod eleganter apud Lucret. I. 8. et alibi, (uti apud Graecos *ἀναπέμπειν*) de floribus dicitur, quos terra sensim sensimque sursum mittit, apposite ad illos viros armatos, qui non subito e terra prosiluerint, sed, ut Ovidius l. c. narrat, sensim sensimque e terra succreverint, transtulit. — *Merses profundo, pulchrior evenit*, nota imago, qua quis, malis, quibus laborabat, feliciter superatis, comparatur cum eo, qui e profundo mari, ad quod demersus fuerat, bona fortuna emergit; *pulchrior*, virtutis honore insignior. Horatium imitatus est Rutilius Itiner. I. 129. *Flevit successus Hannibal ipse suos. Quae mergi nequeunt, nisu maiore resurgunt, Exsiliuntque imis altius icta vadis.* — *Luctere, mult. pror. integr. cum laud. vict.* finge tibi par gladiatorum, quorum alter iam paene victus alterum iam paene victorem et integris adhuc viribus, magna cum laude prosternit. — *proelia coniugibus loquenda*, h. e. caesorum maritorum coniugibus cum luctu memoranda; minus bene huc advocant Ovid. Heroid. I. 29. et *coniugibus* de uxoribus eorum accipiunt, qui, cum victores e bello domum redierint, proelia sua iis enarrent. — *superbos*, cum superbia, Romanos victos esse, referentes; eiusmodi nuntius post cladem Cannensem fuit Mago, Hamilcaris filius; vid. Liv. XXIII. 11. — *nostri nominis*, gentis nostrae. — *Nil Claud. non perf. man.* h. e. a C. Claudii Neronis gente sperare Roma potest omnia; per *manus Claudias* intelligit simul C. Claudii Neronis posteros. Itaque iam Hannibal, Nerones tales fore, qualem Drusus in bello contra Rhaetos se praebuerat, vaticinatus esse fingitur, quo nihil sane in Drusi laudem fingi a poeta potuit splendidius atque magnificentius. — *curae sagaces*, ingenii in capiendis consiliis sagacitas. — *per acuta belli*, per ea, quae in bello periculum intendunt; *acuta* iam omnia, quae nobis perniciosa fieri possunt, designare

CARMEN V.

AD AVGVSTVM.

Divis orte bonis, optime Romulae
Custos gentis, abes iam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus Patrum
Sancto concilio, redi.

videntur. Sic fere pugna anceps et dubia Graecis ὀξὺς ἀγὼν dicitur. Cl. *Mitsch.* ad hanc loquendi rationem refert δι' ὀξείας δραμεῖν, ἐπὶ τῶν διακινδυνευόντων, quod proverbium est apud Zenob. Cent. III. 13. et ἐπὶ ξυροῦ εἶναι, apud Theocritum XXII. 6.

CARMEN V.

Cum Augusti reditus post longam eius absentiam (vid. supr. argum. ad huius libri carm. secund.) cupidissime ab omnibus Romae exspectaretur, Horatius in hoc carmine pium illud, quo Augustum suum efflagitaret populus Romanus, tam molli animi affectu expressit desiderium, ut haud sciam, an ullum carmen cecinerit, quod Augusto suavius, dulcius et exoptatius accidere posset. Non enim in desiderii, suavissimis imaginibus adumbrati, descriptione acquievit, sed eius causas quoque honestissimas scite aperuit. Romanos nempe bene sentire ait, Augustum esse, cui summam, qua nunc fruantur, felicitatem debeant, odeoque tanta erga illum pietate impletos esse, ut eum tanquam Deum Tutelarem divino honore prosequantur, et in eius incolumitate felicitatis suae incolumitatem ponant. — Est autem hoc carmen ita comparatum, ut neminem facile reperias, qui mollissimis eius sententiis et numeris, placidi rivi instar dulcissimo sono decurrentibus, sensu non perfundatur atque deleniatur suavissimo!

v. 1 — 4. *Divis orte bonis*, sunt, qui explicent: „o tu, qui propitiis diis vel secundis deorum auspiciis natus es," allatis in hanc explicationem iis, quae supr. IV, 2. 37. de Augusto dicuntur: *Quo nihil maius meliusve terris Fata donavere, bonique Divi.* Sed cum *ortus aliquo* dicatur is, qui vel natus est *ex* aliquo vel originem suam *ab* aliquo repetit, ut carm. seqq. v. 32. *pueri claris parentibus orti*, et supr. II, 12. 50. *Iupiter Saturno ortus;* Ovid. Heroid. XX. 224. *nec — despectis arguor ortus avis;* vix dubitari potest, quin *Divis orte bonis* iam sit: o tu, qui originem ducis a diis genti Romanae propitiis. Iam vero cum Augustus per adoptionem in gentem Iuliam transiisset, recte eius genus a Divis repeti poterat. — *custos*, Deus Tutelaris, ut supr. I, 28. 29. Neptunus: *custos Tarenti.* — *Romulae*, pro: Romuleae, ut infra Carm. Saecul. 47. et Virg. Aen. VI. 877. — *iam nimium diu*, Augustus enim cum, Sygambris debellatis, rebus quoque in Hispania et Gallia componendis operam daret, tres ferme integros annos iam Roma abfuit; vid. supr. argum. ad IV, 2. — *pollicit. Patr. sanct. conc.* in Senatu igitur, ante-

Lucem redde tuae, Dux bone, patriae:
Instar Veris enim vultus ubi tuus
Adfulsit, populo gratior it dies,
Et soles melius nitent.
Vt mater iuvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,
Votis ominibusque et precibus vocat,
Curvo nec faciem litore demovet:

quam ab urbe proficisceretur, convocato spem maturioris reditus fecisse videtur; *sancto* refer ad venerabilem senatorum dignitatem. — *redi*, in una hac voce cardo quasi totius huius carminis vertitur.

v. 5 — 8. *Lucem redde tuae patriae*, h. e. civium tuorum de absentia tua tristitiam reditus tuus, velut sol tenebras, dispellat, pro vulgari: veni et cives tuos, de absentia tua tristes, exhilara; — *lucis* imagine de statu tristi in laetiorem mutato nihil frequentius. — *Instar Ver. en. vult. ub. tu. adfuls.* nam ubi vultus tui splendor, qui veris instar serenat omnia, conspicitur, cett. — *veris* imaginem referre dicuntur, qui omnia, ubi apparent, exhilarant atque serena reddunt; Cl. *Boettig.* laudat Theocrit. VIII. 41. *πάντα ἔαρ, — Ἔνθ᾽ ἁ καλὰ παῖς ἐπινίσσεται.* cf. *Mitsch.* ad h. l. et *Iacobs. Animadv.* ad Anth. Gr. Vol. I. p. 310. Augusti igitur vultus talem fere iam splendorem prae se ferre dicitur, quali dii praesentiam suam manifestare finguntur; cf. Hom. Hymn. in Cer. v. 277. seqq. — *soles melius* (h. e. pulchrius) *nitent;* in hanc sententiam *Boettig.* comparat Aeschyl. Pers. 298.

v. 9 — 16. *Vt mater iuvenem* cett. en imaginem dulcissimam! Romani Augusti reditum eodem desiderio et eadem animi sollicitudine exspectant, qua pia mater filii sui, iam anno longius in itinere maritimo morantis, exspectare solet. In eadem adumbranda imagine operam posuit Oppian. Hal. IV. 335. seqq. quem tirones cum Horatio comparent. — *Notus*, adversus enim ille flat nautis, e Bithynia per mare Carpathium in Italiam redeuntibus; quamvis alias *Notus* pro quovis vento procelloso ponitur; — *invido*, inviso, adverso; sic res, quae votis aliorum obstant, passim *invidae* dicuntur, ut *paries invidus* apud Ovid. Met. IV. 73. *invida vestis* apud eundem Amor. III. 2. 27. — *dulci domo*, ex longo itinere enim redeunti nihil domo sua dulcius; hinc Catull. XXXI. 7. seqq. *O quid solutis est beatius curis! Cum mens onus reponit, ac peregrino Labore fessi venimus Larem ad nostrum, Desideratoque acquiescimus lecto.* — *votis*, quae mater pro filii reditu nuncupat et suscipit. — *ominibus*, verbis bene ominatis. — *icta*, ad vehementiorem desiderii affectum designandum. De locutione, qua quis graviore quodam animi affectu, *dolore*, *malis*, *furore* cett. *ictus* dici-

Sic desideriis icta fidelibus
Quaerit patria Caesarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitae:
Culpari metuit Fides:
Nullis polluitur casta domus stupris:

tur, vid. *N. Heins.* ad Ovid. Trist. II. 818. et *Burm. Sec.* ad Anthol. Lat. T. II. p. 66. — *fidelibus*, retulit hoc epitheton poeta ad *desideriis*, quod ex vulgari ratione ad *patria* referendum erat. — *quaerit*, adesse cupit, reddi sibi optat, cf. supr. III, 24. 32.

v. 17—24. *Tut. bos etenim* cett. nexus et sensus: nec mirum, patriam tanto tui teneri desiderio; nam sub tuo imperio rediit in illam securitas, fertilitas, faustitas, opulentia, fides, castitas, coniugiorum sanctitas et legum auctoritas. — In eandem fere de Romanorum sub Augusti imperio felicitate sententiam iam ab aliis laudatus Vellei. II. 89. *Nihil deinde optare a Diis homines, nihil Dii hominibus praestare possunt, — quod non Augustus — populo Romano repraesentaverit. Finita bella civilia, sepulta externa, revocata pax, restituta vis legibus, iudiciis auctoritas; — rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio; leges emendatae utiliter, latae salubriter* cett. — *Tutus bos rura peramb.* pacis, quae per Augustum nobis contigit, beneficio secure in pascuis boves circumvagantur, h. e. non amplius expositi sumus hostium incursionibus; parta nobis per Augustum est securitas; cf. Theocr. XVI. 90. seqq. Minus bene alii de bove arationis opus perficiente cogitant; prior enim explicatio felicitati temporum, *in priscum aurum* fere sub Augusto *redeuntium*, magis convenit. — *nutrit*, sc. per fecundas pluvias, secundam aëris temperiem, cett. *Faustitas*, infr. Carm. Saec. v. 59. *beata pleno Copia cornu.* — *pacat. volit. per mar. navit.* non amplius, ut olim, mare infestant piratae, viget nunc mercatura; *volitant*, non cum Cl. *Mitsch.* ad lasciviam et audaciam nautarum trahendum, sed ad cursus, quem illi nunc tuti ab omnibus insidiis in mari facere possunt, celeritatem; hinc naves quoque celeriter currentes *volare* (ut Graecis πετᾶσθαι) dicuntur; Virgil. Aen. III. 124. Catull. IV. 5. de Phaselo: *sive palmulis Opus foret volare, sive linteo*, ubi vide, quae notavimus. — *pacatum per mare*, hinc Augusto sinum Puteolanum praetervecto nautae, ut tradit Sueton. Aug. 98., *per illum se vivere, per illum navigare, libertate atque fortunis per illum frui*, acclamasse dicuntur. — *culpari metuit*, h. e. non culpatur, de quo elegante verbi *metuere* usu vid. supr. ad II, 2. 7. — *Fides*, cf. infr. Carm. Saec. v. 57. — *Null. poll. cast. dom. stupr.* Romani enim, in quorum corruptos mores Hor. supr. III, 6. graviter invehitur, libidinis licentia et adulteriis *inquinaverant* huc usque, ut ibi v. 18. ait, *et genus et domos.* Itaque, Augustus, *cum hoc fonte*, ut Hor. ibi addit, *deri-*

Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperae:
Culpam Poena premit comes.
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis, Germania quos horrida parturit
Fetus, incolumi Caesare? quis ferae
Bellum curet Iberiae?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:

vata clades in patriam populumque fluxerit, pristinum virtutis Romanae honorem revocasse dicitur eo, quod per *morem*, (veterem disciplinam) et *legem*, (legem Iuliam de adulteriis) *maculorum nefas*, (foeda, quibus coniugiorum contaminabatur sanctitas, adulteria,) *edomuit*, (exstirpare studuit). Similiter Horatius de Augusto infr. Epist. II, 1. ab initio: *Cum tot sustineas et tanta negotia solus, Res Italas armis tuteris, moribus ornes, Legibus emendes* cett. — *Laudant. simil. prol. puerp.* matres pariunt liberos patri suo similes; prolis enim cum patre similitudo matris castitatem probare putabatur; vid. Interprett. ad h. l. et quos laudavimus ad Catull. LXI. 221. — *Culp. poen. prem. com.* qui in flagitio deprehenduntur, ab iis statim poena in legibus constituta expetitur.

v. 25—28. *Quis Parth. pav.?* cett. Parthis, Scythis, Germanis et Cantabris ab Augusto perdomitis nulla amplius foras nobis timenda sunt pericula, h. e. pace, otio et securitate per Augustum fruimur. — *Quis Parth. paveat?* de victis ab Augusto Parthis vid. supr. III, 3. hinc infr. Carm. Saec. v. 53. *Iam mari terraque manus potentes Medus, Albanasque timet secures.* — *quis gelid. Scythen?* cf. supr. III, 8. 23. ubi: *Iam Scythae laxo meditantur arcu Cedere campis:* et Carm. Saec. v. 55. *Iam Scythae responsa petunt.* — *Quis, Germ. quos horrid. patur. fet.* pro vulgari: quis paveat horridos Germanos? De victis per Drusum Germanis vid. carm. anteced. — *Germania*, (ut supr. II, 6. 3. *Syrtes barbarae*, et II, 9. 20. *Niphates rigidus*,) ab eius incolarum natura et externo corporum habitu dicitur *horrida;* Tacit. M. Germ. IV. *Habitus corporum — idem omnibus; truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora;* hinc infr. Epod. XVI, 7. *Nec fera caerulea domuit Germania pube.* Qui *horrida* ad ipsam terrarum in Germania naturam referunt, laudant Tacit. Mor. Germ. c. II. *informem terris, asperam caelo, tristem cultu aspectuque*, c. V. *silvis horridam, paludibus foedam.* — *quos parturit fetus*, contemtim pro iis, qui ibi nascuntur, quasi horum quoque prodigiosae formae hominum terra mater sit. — *bellum Iberiae*, h. e. bellum Cantabricum; vid. supr. ad II, 6. 2.

v. 29—36. *Condit diem*, pro vulgari: finit vel exigit diem; similiter Menalcas apud Virg. Eclog. IX. 52. *soles cantando condidisse*, h. e. exegisse, dicitur; laudant, quoque de

Hinc ad vina redit laetus, et alteris
Te mensis adhibet Deum:
Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris: et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas o utinam, Dux bone, ferias

hac loquendi ratione exemplum Callimachi Epigr. II. 3. Ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν. Scilicet *diem condit*, qui eum condi et occidere videt; nam proprie dies conditur, vel sol, qui, dum *in undas se condit*, (ut Virgil. Georg. I. 437. loquitur,) diem simul inductis tenebris condit; uti fere apud Virg. Aen. I. 374. *Vesper diem componere*, h. e. absolvere diem et finem ei imponere dicitur. — *vitem ducit ad arbores*, h. e. vitem arboris trunco applicat et annectit; — *viduas*, ut supr. II, 15. 4. *platanus caelebs*; hinc vitis arbores, nominatim *ulmos*, Columell. V. 6.) et *populos*, (infr. Epod. II, 10.) quibus adiungi praecipue solebant vites, *maritare*, dicitur. — *ad vina*, ad compotationem. — *et alt. te mens. adhib. Deum: Te mult.* cett. sensus: et tibi, ut Deo Tutelari, cultum divinum praestat, dum inter precandum vina tibi libat, et, sicut Graeci Dioscuros et Herculem, ita te patriis suis numinibus accenset. — Scilicet Romani Augustum, cui, ut tradit Dio LI. 19. iam V. C. DCCXXIV. a Senatu tam publicae quam privatae libationes decretae fuerant, ad exemplum Graecorum, (qui vel bono Genio vel Iovi Salutifero, Διῒ Σωτῆρι, vid. *Boettig.* ad h. l. et *Iacobs.* ad Anthol. Vol. I. p. 314. vel Herculi, vel aliis Diis Tutelaribus, pocula post coenam miscere solebant,) mensa secunda pariter ut Deum Tutelarem, dum *merum inter preces pateris defundebant*, divino honore prosequebantur. — *mensis adhibere deum*, ut apud Virgil. Aen. V. 62. *Penates epulis adhibere.* — *Te multa prece*, apposite in hanc ipsam rem Ovid. Fast. II. 635. seqq. *Iamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos, Parca precaturae sumite vina manus: Et, bene nos, Patriae, bene te, Pater, Optime Caesar, Dicite suffuso per sacra verba mero.* — *mer. defus. pater.* similiter supr. I, 31. 2. *liquorem de patera fundere*, de libatione dicitur. *Laribus*, iam pro: Penatibus, diis patriis. — *uti Graecia* cett. uti Graecia Dioscuros et Herculem in virtutum, quas illi designarunt, memoriam inter Deos suos patrios refert. —

v. 37 — 40. *Longas o utinam, D. b., fer. praestes Hesp.* cett. utinam diu Romanis hac vitae securitate atque tranquillitate sub faustis tui imperii, Auguste, auspiciis frui liceat! hae sunt preces, quas mane et vespere fundimus. — *integro mane die*, mane enim dies adhuc est *integer* et solidus. — *sicci*, adhuc sobrii, cum nondum ora vino proluimus; infr. Sat. II, 3. 281. *Libertinus erat, qui circum compita siccus Lautis mane senex manibus currebat* cett. — *uvidi*, vino madidi, βεβρεγμένοι. — *Cum Sol Oc. sub.* nocturnis compotationibus.

Praestes Hesperiae; — dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano subest.

CARMEN VI.

AD APOLLINEM.

Dive, quem proles Niobea magnae
Vindicem linguae, Tityosque raptor
Sensit, et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,

CARMEN VI.

Carmini Saeculari, quod ludis saecularibus instantibus Augusti auctoritate canere iussus fuerat Horatius, suaviter hoc carmine praeludit. Ostensurus nempe, se canendo illi gravioris argumenti carmini imparem plane esse, nisi divino Apollinis agitetur numine, hoc hymno praemisso dei illius favorem sibi conciliare studet. Ad hymnorum igitur morem et indolem versatur in celebrandis Apollinis laudibus, ab ea praecipue potentia, cui Achilles, Graecorum fortissimus, succumbere debuerit, petitis; ita quidem, ut ab hac ipsa Phoebi potentia fundati imperii Romani causam, adeoque hanc ipsam, qua nunc Romanis ludos saeculares celebrare liceat, fortunam repetat. Nisi enim Achilles, vult dicere, Apollinis sagittis confossus fuisset, totam ille gentem Troianam exstirpaturus, nec Aeneas, qui novum imperium in Italia condere, superstes futurus fuisset. His Dei laudibus et de gente Romana meritis opportune ad eius benevolentiam captandam expositis, precibusque, ut ille dexter atque propitius sibi Carmen Saeculare cantaturo adspirare velit, adiectis, ecce! poeta iam quati sua pectora divino numine sentit, ad canendum se parat, lyram capit et, χοροῦ-διδασκάλου persona indutus, puerorum puellarumque adstantium chorum diligenter ad Sapphici carminis modos, tam voce quam gestu scite exprimendos, animum advertere iubet.

v. 1—8. *quem prol. Niob. magn. vind. ling. sens.* — Niobe, Tantali filia, et Amphionis coniux, cum se ut sex filiorum et totidem filiarum matrem paulo insolentius de prolis suae numero et pulchritudine iactasset, imo Latonam, geminorum tantum matrem, prae se contemsisset; huius magniloquentiae (*magnae linguae*) Apollo ultor extitisse, et *prolem Niobeam* sagittis suis confixisse traditur; — res vel ex Homero Iliad. XXIV. 602. Ovid. Met. IV. 146. seqq. satis nota. — *Tityos raptor*, sc. pudicitiae, quam Latonae eripere tentaverat; vid. supr. ad II, 14. 9. — *sensit*, significantius pro vulgari: expertus est; vid. supr. ad II, 7. 10. — *Troiae prop. vict. alt. Phthi. Achill.* sc. sensit te ut Divum, fortissimum quemque sagittis suis domare valentem. Achilles enim, uti

Ceteris maior, tibi miles inpar:
Filius quamquam Thetidos marinae
Dardanas turres quateret tremenda
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut inpulsa cupressus Euro,
Procidit late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non, inclusus equo, Minervae

Hector apud Hom. Iliad. XXII. 359. praedixerat, Phoebi sagittis interemtus esse dicitur, sive Phoebus ipse sagittas iecerit, vid. Quint. Smyrn. Paralip. III. 61. seqq. sive, ut alii volunt, tela Paridis direxerit; vid. *Interprett.* ad Hygin. Fab. 107. — *Phthius*, Myrmidones enim, quos in bellum Troianum duxit Achilles, *Phthiotidis*, regionis in Thessalia, incolae fuere. — *ceteris maior*, caeteris quidem Graecis fortior, *ἄριστος Ἀχαιῶν*. — *Filius quamquam Thet.* cett. quamquam ut deae filius insigni corporis sui robore et animi fortitudine vel maxime Troiae muris ruinam minaretur. — *turres*, murorum scilicet, pinnas et propugnacula, *πύργους, στεφάνας, κρόσσας*. — *turr. quater. cuspid.* turres cuspide quatere dicitur, qui tam graviter hastae ictu eas impellit, ut de sede sua moveri incipiant; cogita, sermonem esse de temporibus heroicis, ubi non machinis et operibus muri oppugnabantur, sed hastarum ictibus, magnorum lapidum iactu et manibus adeo convellebantur. — *tremenda*, Homer. Il. XIX. 388. Achilli tribuit *ἔγχος Βριθὺ, μέγα, στιβαρόν· τὸ μὲν οὐ δύνατ' ἄλλος Ἀχαιῶν Πάλλειν.*

v. 9—12. Sequens comparatio, qua Achilles in pugna cadens celsae cuiusdam arboris casui aequiparatur, ab Homero inde saepe a poetis frequentata est; exempla collegit *Cerda* ad Virgil. Aen. V. 448. Respondet nempe ea vastae illi corporis moli, quam heroibus suis affinxit prisca antiquitas. — *mordaci ferro*, intellige securim, quae paulo audacius ab eius effectu iam dicitur *mordax*, quasi vulnera per aciem suam arboribus infligat. — *procidit late*, expressisse videtur Hom. Odyss. XXIV. 39. ubi Agamemnon ad Achillis animam: *σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης Κεῖσο μέγας μεγαλωστί.* — *posuitque coll. in pulvere*, pro tenui: procubuit; Homericum: *κάππεσεν ἐν κονίῃσι.*

v. 13—24. *Ille non*, cett. sensus: Achilles, nisi eum Iupiter, tuis et Veneris precibus gratificatus, occidendum, Aeneam vero ad novos muros melioribus auspiciis exstruendos servandum esse constituisset, neutiquam, ut deinde factum est, per dolum et fraudem, sed aperte Troiam expugnaturus et totam gentem Troianam radicitus exstirpaturus fuisset. — *inclus. equ.*, *Minerv. sacr. mentit.* De equo illo ligneo, quem viris armatis gravidum Graeci, cum reditum in patriam simulassent, dolose tanquam donum vel *ἀνάθημα* Minervae reliquisse dicuntur, nota sunt

Sacra mentito, male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas! heu!
Nescios fari pueros Achivis
Vreret flammis, etiam latentem
Matris in alvo:
Ni, tuis victus Venerisque gratae
Vocibus, Divôm Pater adnuisset
Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.
Doctor Argivae fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crines:
Dauniae defende decus Camenae,
Levis Agyieu.

omnia ex Virg. Aen. II. cf. Quint. Cal. XII. 66. seqq. — *male feriatos*, stulte et inauspicato dies festos de Graecorum discessu celebrantes; cf. Virg. Aen. II. 248. seqq. — *falleret — ureret* pro: fefellisset, ussisset; ut supr. III, 14. 27. *ferrem* pro: tulissem; ut saepe alibi. Pro *captis* Cl. *Buttmannus* in Miscell. Vol. II. l. I. p. 45. tentat: *captor*; sed cum sensus nostrae lectionis eodem redeat, equidem vocem idonea auctoritate destitutam Horatio obtrudere nolim. — *gravis*, atrox, timendus, *βαρύς*. — *nescios fari pueros*, infantes, *τέκνα νήπια*. — *etiam lat. matr. in alv.* eiusmodi minas iacit Agamemnon apud Hom. Il. VI. 57. *τῶν μήτις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον, Χεῖράς θ' ἡμετέρας· μηδ' ὅντινα γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι.* — *gratae*, amabilis, dulcis. — *rebus Aeneae*, pro simplice: Aeneae; vox *res*, ubi singulorum hominum periphrasi inservit, notionem sortis et status, in quo vel sunt vel qui eos manet, simul complectitur. — *potior. duct. alit. muros*, urbem melioribus auspiciis exstruendam; *muros ducere*, ut apud Virg. Aen. I. 423. pro: exstruere, educere.

v. 25—28. Iam ipsas preces, quas ad Apollinem in hoc carmine facturus est poeta, subiicit. Iterum igitur Apollinem appellat, sed nunc magis in rem suam ut talem, qualem iam experiri volebat, h. e. ut poetarum patronum et Musarum praesidem. — *Doctor Argivae Thaliae*, h. e. lyricae poeseos; qua Graeci excellunt, magister, *διδάσκαλος*. Sic supr. II, 16. 38. *Graia Camena*, ut mox *Daunia Camena* de Horatii carminibus lyricis, quae primus ille inter Romanos ad exemplum Graecorum cecinit. — *qui Xantho lav. amn. crines*, qui sedem tuam habes in Lycia, et ibi in fluvio Xantho crines lavare soles. Designatur *Apollo Patareus*, de quo vid. supr. ad III, 4. 64. ubi paulo ante v. 61. pariter de Apolline: *Qui rore puro Castaliae lavit Crines solutos.* — *Daun. defend. dec. Camenae*, fac, ut ego in carmine Saeculari canendo lyrici poetae gloriam et honorem inter Romanos quo-

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis, nomenque dedit poetae.
Virginum primae, puerique claris
Patribus orti,
Deliae tutela Deae, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum,
Rite Latonae puerum canentes,
Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.

que tuear. — *Lēvis*, imberbis, ad aeternam Phoebi iuventam designandam. Callimach. Hymn. Apoll. v. 36. 37. *Καί κεν ἀεὶ καλὸς καὶ ἀεὶ νέος· οὔ ποτε Φοίβου Θηλείαις, οὐδ᾽ ὅσσον ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειαῖς.* — *Agyieu*, sic appellabatur Apollo a cultu, quem Athenienses ei, ut deo patrio, sacellis per vias, *ἀγυιάς*, et ante aedium fores positis, praestabant; vide, quem *Cl. Boettigerus* laudavit, *Stanleium* ad Aeschyl. Agam. 1090. Cumulat autem poeta Apollinis cognomina, ut fieri in hymnis solet.

v. 29—40. *Spiritum Phoebus mihi* cett. sequentia poeta, iam preces suas a Deo exauditas esse sentiens, pronuntiat; vid. argum. — *spiritum*, canendi facultatem et impetum; *artem carminis*, carminis ad lyrae modos concinnandi scientiam et rationem. — *Virg. prim. puerique* cett. ad chorum puellarum puerorumque se convertit, quos, ut modos carminis, ad quod publice in ludis saecularibus decantandum e nobilissimis gentibus electi fuerant, se praecinentem audiant, iam praesto adesse fingit: *χοροῦ διδασκάλου* igitur nunc partes agit et, quae choro praecipue observanda sint, praecipit. — *Deliae tutela Deae*, vos, qui estis pueri puellaeque, quos Diana Sospita tutela sua fovet atque custodit. — *cohibentis*, facientis, ne amplius fugiant, h. e. figentis et prosternentis. Eodem plane modo apud Livium I. 4. *feras subsistere*, h. e. facere, ut subsistant, pro: figere dicitur. — *Lesbium servate pedem*, ad carminis Sapphici numeros bene exprimendos attendite; est enim Carmen Saeculare Sapphicis numeris compositum; *meique pollicis ictum*, et ad modos, quos ego vobis ad lyram pollice meo pulsatam praeeo. — *Rit. Laton. puer. can. Rite crescent. fac. Noctiluc.* in Apollinis enim et Dianae laudibus versatur maxime Carminis Saecularis argumentum. — *crescentem face*, h. e. lumine; hinc *Diana Lucifera* facem in manu tenens exhibetur in vett. Monumentt. — *Noctilucam*, hoc proprium *Dianae Palatinae* cognomen fuisse videtur; laudant in hanc rem Varron. L. L. IV. 20. *Luna dicta Noctiluca in Palatio; nam illi noctu lucet templum.* Graecis quoque *Luna* sive *Diana Lucifera* dicitur: *Νυκτιφαής*, *Νυκτιλαμπής*. — *prosperam frugum*,

Nupta iam dices: ego Dis amicum,
Saeculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horati.

CARMEN VII.

AD TORQVATVM.

Diffugere nives: redeunt iam gramina campis,
Arboribusque comae:
Mutat terra vices: et decrescentia ripas
Flumina praetereunt:

quod attinet ad fruges, h. e. agros frugum fertilitate prosperantem, φερέκαρπον. Catull. XXXIV. 19. de Diana: *Rustica agricolae bonis Tecta frugibus exples.* — *Celeremque pronis volv. mens.* Graece, pro: celerem in volvendis mensibus; ut supr. I, 16. 18. *et celerem sequi Aiacem,* III, 12. 12. *celer excipere aprum.* — *pronos*, prono adeoque praecipite cursu labentes.

v. 41—44. *Nupta iam dices* cett. Quod addit Horatius, puellas, si quando coniuges et matres futurae sint, de honore illo, quo olim in ludis saecularibus carmen Horatianum publice decantaverint, iucundissima animi recordatione narraturas esse, id iisdem, ut partes suas nunc bene explerent, haud exiguum incitamentum esse debuit. — *reddidi carmen*, apposite pro: decantavi; χοροῦ διδάσκαλος enim choro carmen, dum illud docet, *tradit*, chorus autem carmen, dum illud canit, *reddit*.

CARMEN VII.

Est hoc carmen carmini quarto libri primi simillimum. In utroque enim carmine poeta amicos suos, in hoc quidem *Torquatum*, in illo *Sextium*, dum veris reditum iis ante oculos ponit, ad vitae brevitatem et moriendi necessitatem animum advertere et hinc sapienter, dum licet, vitae bonis et iucunditate perfrui iubet. — Per *Torquatum* haud dubie intelligendus est idem, ad quem infra Epistola quinta libri primi scripta est, nempe *L. Manlius Torquatus*, consulis, sub quo Horatius natus est, nepos. Caeterum in sententiam huius carminis vid. supr. argum. ad II, 9 et 14. cf. quoque de veris descriptione infra carmen duodecimum.

v. 1—6. *mutat terra vices*, pro vulgari: terra mutatur anni vicissitudine, h. e. terra, dum ver pro anni vicissitudine redit, formam hiemalem cum verna mutat. Supr. Carm. I, 4. 1. *Solvitur acris hiems grata vice veris.* — *decrescent. rip. flumina praetereunt*, flumina, quae nivibus liquefactis in tantam altitudinem excreverant, ut supra ripas effunderentur, iam decrescunt et intra iustas, ut ante, ripas fluunt. Flumen intra alveum suum se continens *ripas praeterire*, pro: ripas

Gratia cum Nymphis geminisque Sororibus audet
Ducere nuda choros.
Inmortalia ne speres, monet Annus, et almum
Quae rapit Hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: Ver proterit Aestas,
Interitura, simul
Pomifer Auctumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant caelestia lunae;
Nos, ubi decidimus,
Quo pius Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

praeterlabi, vel inter utramque ripam quiete labi, dicitur. — *Gratia cum Nymphis* cett. supr. c. I. v. 6. *Iunctaeque Nymphis Gratiae decentes Alterno terram quatiunt pede.* — *nuda*, supr. III, 19. 17. *Gratia, nudis iuncta sororibus*, ubi vid. not.

v. 7—12. *Inmortal. ne speres, mon. Ann.* cett. sensus: veris igitur reditus, sive nova anni vicissitudo, et Hora, quae, quam tulit anni vicissitudinem, eandem celeriter aufert, de celeri vitae cursu, adeoque de morte tua te ita monere debent, ut prudenter fruaris, quibus nunc tibi frui licet. — *Inmortal. ne sper.* — Cl. *Mitsch.* inter alia comparat Incerti Epigr. DCLV. in Anth. Graec. T. IV. p. 256. — *Hora*, Dea, cui anni vicissitudines moderandi partes datae sunt. — *Frigora mitesc. Zephyr.* cett. quatuor anni vicissitudines celeriter invicem se excipiunt; annus celeriter circumagitur, pro tenui: vitae nostrae cursus est celerrimus; expendant tirones verborum ornatum. — *proterit*, trudit, pellit; *proterere aliquem* significanter dicitur is, cui cedere omnino alter debet. — *Interitura, simul* cett. quae ipsa quoque e terris statim excessura est, simulac auctumnus *fruges effuderit*, vel, ut infr. Epod. II, 17. dicitur: *decorum mitibus pomis caput arvis extulerit*, pro vulgari: venerit, redierit; *effuderit*, sc. e cornu pleno, quod auctumno pariter ac Copiae supr. I, 17. 16. et infr. Carm. Saec. v. 60. tribuitur. — *bruma iners*, ubi et terra quiescit et opus rusticum friget. Ovid. Pont. I. 2. 26. *Et quod iners hiemi continuatur hiems*; hinc χεῖμα δύσεργον apud Bion. VI. 5. In sententiam huius loci *Boettig.* laudat Senec. Epist. 24. sub fin. *In orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur. — Aestas in auctumnum desinit. Auctumno hiems instat, quae vere compescitur. Omnia transeunt et revertuntur.*

v. 13—16. *Damna tamen celeres* cett. anni quidem tempora, quae nunc interire videmus, exactis certis mensibus redeunt; at nos, ubi semel ad Orcum descendimus, nunquam in vitam restituimur. Simillime Catull. V. 5. *Soles occidere et redire possunt; Nobis, cum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda.* — *lunae reparant*, celer mensium decursus restituit *damna caelestia*, anni tempora, quae

Quis scit, an adiiciant hodiernae crastina summae
Tempora Dî superi?
Cuncta manus avidas fugient haeredis, amico
Quae dederis animo.
Quum semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria:

secundum siderum in *caelo* cursum decesserant. — *ubi decidimus, quo* cett. ubi semel delati sumus eo, quo cett. pro vulgari: ubi semel mortui sumus. — *pius Aeneas, div. Tull. et Anc.* infr. Epist. I, 6. 27. *Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus;* scilicet ut ostendat, nullum omnino a fatali moriendi necessitate liberum esse, nomina quaedam apud Romanos celebratissima ponit; uti fere supr. I, 28. 7. *Archytas* in hanc rem *Tantalum, Tithonum, Minoa* et *Pythagoram* laudat. — *Tullus* et *Ancus* dicuntur *divites*, ut reges, quorum felicitas in divitiarum possessione simul poni solet. Obversatus autem Horatio haud dubie est Lucretius III. 1038. *Lumina sic oculis etiam bonus Ancu' reliquit, Qui melior multis quam tu fuit, improbe, rebus: Inde alii multi reges, rerumque potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.* — *Pulvis et umbra sumus*, notissimum est illud Anacreontis (IV. 9.) ὀλίγη κόνις κεισόμεσθα. Ovid. Met. VIII. 496. *Vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae*, plura in hanc sententiam vid. apud *Mitsch.*

v. 17 — 20. *crastina tempora*, diem crastinum; *hodiernae summae*, dierum, quos hodie exegimus, numero; *vitae summa brevis* supr. I, 4. 15. Anacr. XV. 9. seqq. Τὸ σήμερον μέλει μοι, Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν; Cl. *Mitsch.* in hanc sententiam laudat Pallad. XXIX. 1. Anthol. Graec. T. III. p. 121. Theocrit. XVI. 24. Callimach. Ep. XV. 1. — *Cunct. man. avid. fug. haered., amico qu. ded. animo.* Hodie igitur vita tua fruere, haeredi enim tolles ea omnia, in quibus percipiendis ipse animo tuo morem gesseris; cf. supr. II, 3. 20. II, 14. 25. *amic. qu. ded. anim.* — *animo aliquid dare* (ψυχῇ τι δοῦναι, χαρίζεσθαι) in rei cuiusdam fructu sibi indulgere, destinare sibi aliquid percipiendum; *amico*, Graece, φίλῳ, pro vulgari: tuo. In sententiam totius loci facit inprimis Epigramma Incerti LXXXI. in Anth. Graec. T. IV. p. 134. quod totum in tironum gratiam apponere iuvat: Πῖνε καὶ εὐφραίνου. τί γὰρ αὔριον ἢ τί τὸ μέλλον; οὐδεὶς γινώσκει. μὴ τρέχε, μὴ κοπία. ὡς δύνασαι, χάρισαι, μετάδος, φάγε, θνητὰ λογίζου. τὸ ζῆν τοῦ μὴ ζῆν οὐδὲν ὅλως ἀπέχει. πᾶς ὁ βίος τοιόσδε, ῥοπὴ μόνον. ἂν προλάβῃς, σοῦ· ἂν δὲ θάνῃς, ἑτέρου πάντα, σὺ δ' οὐδὲν ἔχεις.

v. 21 — 28. *Quum semel occideris* cett. Te semel mortuum nihil omnino, ne divina quidem numinis cuiusdam potentia, in vitam revocare potest. — *et de te splendida Min. fec. arbitr.* et Minos in splendido iudicum consessu et tribunali suo ius de te dixerit; *arbitria facere*, pro: sententiam in iudicio pronunciare; *splendida* refer ad externum splendorem, quo Minos in tribunali suo sedens iudicium habere fingitur; uti apud

**Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.**

Propert. IV. 11. 19. seqq. cf. Virgil. Aen. VI. 432. Hom. Odyss. XI. 568. — *genus*, hinc Hor. supr. II, 3. 21. *Divesne prisco natus ab Inacho, Nil interest.* cf. II, 14. 11. et II, 18. 34. Repetebat nempe *Torquatus* originem suam a *Manlio Torquato*, viro in historia Romana celebratissimo; vid. Liv. VII. 10. — *pietas*, *Non*, ut supr. Hor. II, 14. 5. dicit: *si trecenis, quotquot eunt dies, Amice, places inlacrimabilem Plutona tauris.* — *Infern. neq. en. tenebr. Dian. pudic. Lib. Hippolyt.* nam ne ipsa Diana quidem pudicum Hippolytum in vitam revocare potuit. De *Hippolyto*, Thesei, Atheniensium regis, filio, frustra a noverca Phaedra ad incestum amorem pellecto, vid. Hygin. Fab. XLVII. et ibi Interprett. Devotus nempe Hippolytus a patre, apud quem falso a Phaedra intentati stupri insimulatus fuerat, cum ad litus maris currum ageret, equis subito marini monstri incursu consternatis raptatus ac discerptus esse dicitur. Sequitur autem Horatius vetustiorem narrationem eorum, qui Dianam dilecti sibi pueri mortem luxisse quidem, sed neutiquam, quod recentiorum commentum est, ex inferis eum reduxisse, vel ab Aesculapio resuscitatum sub Virbii nomine in nemore Aricino abscondidisse tradunt. — *pudicum*, hinc apud Propert. IV. 5. 5. de lena aliqua: *Docta vel Hippolytum Veneri mollire negantem.* — *Nec Lethae. val. Thes.* cett. Nec Theseus amicum suum Pirithoum a vinculis, quibus a Plutone saxis alligatus in Orco cohibetur, liberare valet. De *Pirithoo* cf. supr. ad III, 4. 80. Vulgo quidem Theseus una cum Pirithoo, quocum ad Proserpinam rapiendam descenderit in Orcum, a Plutone ibi retentus esse traditur; sed fuerunt quoque haud dubie, quos Hor. secutus est, alii, qui Theseum non statim cum Pirithoo, sed serius ad illum ex Orco liberandum eo descendisse, et tum demum a Plutone ibi vinculis constrictum esse fingerent. Nam quod alii putant, cogitandum nunc de eo tempore esse, quo iam Theseus ab Hercule ex Orco reductus fuerit, id rei, de qua sermo est, parum accommodatum est. Poeta enim, nullum omnino ex Orco reduci posse, nunc probare vult.

CARMEN VIII.

AD CENSORINVM.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus;
Donarem tripodas, praemia fortium
Graiorum; neque tu pessima munerum

CARMEN VIII.

Saturnalibus hoc carmen Censorino misisse Horatium vix dubites. Ad munera enim, quibus amici invicem se excipere solebant Saturnalibus, pertinebant quoque libri et carmina, quae pauperes inprimis divitibus vel clientes patronis suis obtulisse constat; vid. Lucian. in *Chronosolon. s. Legislat. Saturnal.* c. 16. p. 398. T. III. cf. Catull. XIV. 15. et ibi not. — Sententia huius carminis est fere haec: equidem lubenter hodie pretiosissima et rarissima quaeque donarem meis sodalibus, et tibi, Censorine, praecipue; sed ego talia non possideo, nec tu iis indiges. Carmina tantum, quibus delectaris, tibi donare possum, nec exiguum illa habent pretium! Ennii enim carminibus Scipioni Africano Maiori multo luculentior quam marmoreis monumentis et victoriarum ab Hannibale reportatarum titulis parta est nobilitas, nec, nisi carminibus, res praeclare gestae ad posteritatem propagantur. Aeternam suam gloriam Romulus quoque et Aeacus, imo divinitatem suam Hercules, Dioscuri et Bacchus poetarum debent carminibus. — De pretio poetarum carminibus statuendo cf. inprim. carm. sequ. Pindar. Nem. VIII. 16. seqq. Theocrit. XVI. 29. seqq. Ovid. Pont. IV. 8. 43. seqq. Cic. pro Arch. c. 9. seqq. et passim. — Quod ad *Censorinum*, ad quem hoc carmen scriptum est, attinet, haud dubie intelligendus est *C. Marcius Censorinus*, L. Marcii Censorini filius, V. C. DCCXLVI. cum C. Asinio Gallo consul, qui potius, quam eius pater, Horatii aequalis fuisse videtur; et hic est, quem *virum demerendis hominibus genitum* vocat Vell. II. 102.

v. 1—8. *commodus meis sodalibus*, ut homo, qui in sodalium suorum gratiam lubenter ad ea, quae sodalibus placent, se accommodat, se iis benevolum et officiosum praebet; infr. Epist. II, 1. 227. *commodus ultro Accessus*. Epist. ad Pis. v. 257. *Commodus et patiens*. Sic ἁρμενος τοῖς φίλοις apud Graecos, vid. *Mitsch.* — *pateras*, *aera*, *tripodas*, cum Romani tum temporis rariorum et antiquiorum vasorum et artis operum essent appetentissimi, et in eorum possessione magnificentiae partem ponerent, *paterae* autem, *aera* et *tripodes* disertis verbis *praemia fortium Graiorum* ab Horatio appellentur; non dubitari potest, quin ea ipsa, quae olim in Graecorum ludis gymnicis victoribus data fuerunt, intelligenda sint; per *pateras* igitur intelligo capaciora pocula, vel phialas, quas ad victorum praemia sive βραβεῖα pertinuisse vel ex Homero disci potest, Iliad. XXIII. 270. cf.

Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non haec mihi vis: nec tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus; carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,
(Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus;) non celeres fugae

Pind. Ol. IX. 137. Nem. X. 81. — per *aera* lebetes, vid. Hom. libr. laud. v. 259. — *grata*, quod eiusmodi κειμήλια in maximis habebantur deliciis; per *tripodas* varia supellectilis et vasorum tribus pedibus innitentium genera; Hom. l. c. — *neque tu pessima ferres*, neque tu ultima, sed optima et rarissima acciperes. — *divite me scilicet artium*, h. e. si mihi suppeterent artis opera, celeberrimorum nempe artificum pictae tabulae et statuae: *artes* pro *artis operibus* passim, ut infr. Epist. I, 6. 17. Virgil. Aen. V. 359. — *Parrhasius*, Ephesius, Zeuxis in arte pictoria aemulus. — *Scopas*, nobilis statuarius; de utroque vid. *Iunii Catal.* de *Parrhasio* quidem p. 141. de *Scopa* p. 195. — *sollers ponere hominem*, Graece pro in ponendo homine, vel, hominem ponendi; *pònere*, (ut Graecis ἱστάναι) passim de pictoribus; Ovid. Art. Am. III. 401. *Si Vènerem Cous nunquam posuisset Apelles;* cf. *Burmann.* ad Ovid. Met. X. 516. et infr. Ep. ad Pis. v. 34.

v. 9—12. *Sed non haec mihi vis*, sed penes me eiusmodi rariorum artis operum non est copia, sive: at ego in censum beatiorum illorum, qui illa possident, non venio; — *nec res tibi est egens talium deliciarum*, nec pro beatiore, qua gaudes, rerum conditione cares eiusmodi deliciis; — *aut animus eg. tal. delic.* nec appetens es eiusmodi deliciarum; *deliciae*, de rebus pretiosis et raris, in quarum possessione mirifice aliquis sibi placet. — *gaudes carminibus*, ad animi tui delicias refers potius carmina. — *pretium dicere muneri*, muneri, nempe carmini pretium, quod habeat, constituere, h. e. carmen, quod tibi mitto, de pretio suo commendare. Quantum pretii autem tribuendum sit carminibus, sequentibus declarat.

v. 13—22. Sensus et nexus: carminibus scilicet aeterna magnorum virorum virtutibus apud posteros paratur gloria. Scipionis enim gloriam non signa marmorea, quibus rerum ab eo gestarum summa incisa sit, (quippe quae externam tantum defunctorum ducum speciem referunt) non incisus titulus: „*Hannibalem per Scipionem celerrime ex Italia fugere coactum esse,*" non incisa laus: „*Perfidam Charthaginem per Scipionem Romanis vectigalem et stipendiariam factam esse,*" magis, quam Ennii carmina celebrant! — *incisa notis*,

Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae;
Non stipendia Carthaginis inpiae,
Eius, qui domita nomen ab Africa

pro vulgari: quibus notae, (h. e. tituli) incisae sunt. Ad eandem loquendi formam Livius VI. 29. *tabulam literis incisam* dixit; *publicis*, refer ad statuas publice, h. e. in publico loco, exstructas. De statuis Scipioni post eius mortem positis vid. Liv. XXXVIII. 56. — *per quae spirit. et vit. red. bon. p. mort. duc.* nam per signa externa tantum mortuorum species et vultus exprimitur; hinc infr. Epist. II, 1. 248. *Nec magis expressi vultus per akenea signa, Quam per vatis opus mores animique virorum Clarorum apparent.* — Hinc Cicero quoque in Catil. III. cap. 11. de statuis: *nihil mutum me potest delectare, nihil tacitum, nihil denique huiusmodi, quod etiam minus digni assequi possunt.* — *non celeres fug. Reiect. retrors. Hannib. min.* non laus egregii illius facti, quo Scipio exercitu in Africam traiecto Hannibalem ad celerem ex Italia in patriam reditum compulit; vid. Liv. XXX. 20. Flor. II. 6. 57. — *Reiectaeque retror. Han. min.* post celerem nempe Hannibalis ex Italia fugam eius minae, quas de Romae excidio iecerat, retrorsum in ipsius caput reiectae sunt; non solum enim a Scipione ad Zamam victus est, sed Carthago adeo post illam victoriam Romanis stipendiaria facta est; hinc additur: *Non stipendia Carthaginis inpiae*, nam quod vectigalem Carthaginem fecerat Romanis Scipio, id praecipue in summis eius laudibus memorari solebat. Liv. XXXVIII 53. de Scipione Maiore: *Ideo Hannibalem devicit, Carthaginem vectigalem nobis fecit?* Ennius apud Varr. de L. L. IV. sub fine: *Poeni stipendia pendunt.* — *Stipendium*, ut constat, saepius de vectigali, quod victor victis imponit, dicitur. Iul. Caes. de Bell. Gall. I. 36. *Aeduos sibi — stipendiarios esse factos — si in eo manerent quod convenisset, stipendiumque quotannis penderent;* et c. 44. *stipendium capere iure belli, quod victores victis imponere consuerint;* et hinc vectigal illud, quod victi a Scipione Carthaginienses secundum pacis conditiones Romanis quotannis pendere debebant, a Livio quoque saepius *stipendium* vocatur. — Sic quidem versum decimum septimum, qui *Bentleio* ut versus, ab aliena manu importatus, eiiciendus omnino videbatur, ab interpretibus vero recentioribus ut versus suspectus vel uncis inclusus vel asterisco notatus fuit, recte locum suum occupare posse puto. Importunam nempe vocem *incendia*, quae sponte lectorem ad cogitationem de excidio Carthaginis (quam Scipionis Africani Maioris, de quo sermo est, adoptatum nepotem, P. Scipionem Africanum Minorem, diu post illius mortem demum delevisse constat,) ducere debebat, in *stipendia* mutavi, facile huius audaciae in re desperata me veniam apud aequos iudices impetraturum esse ratus. Vox *incendia* haud dubie debetur indocto cuidam Grammatico, qui, cum notionem vocis *stipendia* non satis caperet, et duorum Scipionum res gestas turpiter inter se permisceret, correctio-

Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabrae Pierides: neque,
Si chartae sileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Caelo Musa beat. Sic Iovis interest
Optatis epulis inpiger Hercules:
Clarum Tyndaridae sidus ab infimis

ne sua hunc locum corrumpere non erubuit. — *qui domit. ab Afric.* qui ab Africa perdomita honorifico *Africani* nomine ornatus rediit; *domita Afric.* hinc apud Liv. XXXVIII. 53. *domitor Africae* vocatur. — *Calabrae Pierides*, carmina Ennii, Rudiis in Calabria nati; ob id ipsum autem, quod ille tam egregius Scipionis laudum praeco extitit, eius statua iuxta duas Scipionum statuas Romae extra portam Capenam posita esse dicitur; Liv. LVIII. 56. hinc Ovidius Art. Am. III. 409. *Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus, Contiguus poni, Scipio magne, tibi.* — *si chartae sileant*, Cic. pro Arch. Poet. c. 10. *Nisi Ilias illa extitisset, tumulus, qui corpus eius* (Achillis) *contexerat, nomen etiam obruisset.* — *quod ben. fec., Merced. tul.* imitatus est Horatius, ut observat Cl. *Mitsch.*, Pindar. Ol. X. 109. *Boettig.* comparat Pind. Nem. VII. 20.

v. 22—27. *Quid for. Il. Mavor. puer* cett. Quae, quaeso, Romuli esset gloria, nisi divinam eius originem carminibus suis ab oblivione vindicasset Ennius? Ennium enim in Annalium libro primo furta Martis cum Rhea Silvia, sive Ilia, Romuli et Remi matre, enarrasse, cum ex Ennii Fragm. Annal. L. I. p. 123—24. edit. *Hessel.* tum ex loco Ovidii Trist. II. 259. satis apparet. Horatio obversatum esse Pindarum Pyth. III. 198. notavit *Mitsch.* — *Erept. Styg. fluct. Aeacum*, cett. quod Aeacus non solum *Stygiis fluctibus* (h. e. oblivioni vel morti, cf. supr. IV, 2. 24. et III, 3. 16.) ereptus est, sed etiam in campis Elysiis collocatus iudicis honore ibi fruitur, id magnorum poetarum ingenio, favori et eorum carminibus debet; breviter: per poetas quoque immortalitatem nactus est Aeacus; — per *insulas divites* iam intellige *insulas* sive *sedes beatas*, *μακάρων νῆσους*, sub terra, de quibus vid. Virg. Aen. VI. 638. et ibi *Heynius.*

v. 28 — 34. *Dign. laud. vir.* — *Cael. Mus. b.*, Cl. *Mitsch.* comparat Aristotelis Paean. v. 20. in Anthol. Graec. T. I. p. 111. — *Sic Iov. inter. Opt. epul. inp. Hercul.* hinc inter deos relatus est Hercules; de prisco loquendi genere: *deorum mensae* vel *epulis adhiberi*, pro: inter deos ut deum versari, vid. supr. ad

Quassas eripiunt aequoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

CARMEN IX.

AD LOLLIVM.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum

III, 3. 11. — *Clar. Tyndar. sid. ab inf.* cett. per poetarum carmina Dioscuri in caelo lucent ut dii σωτῆρες, naufragii inprimis pericula avertentes; Theocrit. XXII. 17. *Ἀλλ' ἔμπας ὑμεῖς γε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νῆας Αὐτοῖσι ναύταισιν ὀϊομένοις θανέεσθαι.* cf. *Hemsterh.* ad Luc. T. I. p. 285. — *Liber vot. bon. duc. ad exit.* Bacchus, divinitatis honore a poetis mactatus, agricolarum preces exaudit. De Baccho, deo agresti, cf. supr. ad III, 8. 6. Observent tirones in triplice divinitatis circumscriptione poetae artem et ingenium.

CARMEN IX.

Quod *Censorino* in carmine praecedente probatum ivit Horatius, „non poetarum tantum, sed eorum quoque, qui ab illis celebrentur, immortalitati consecrari nomina,“ id *Lollio* quoque, eius laudes aeternitati traditurus, in hoc carmine probat. Mea, ait, carmina lyrica non interitura sunt. Quamvis enim Homerus primum locum inter poetas occupat, tamen eorum quoque poetarum, qui post eum vixerunt, ut Pindarus, Simonides, Stesichorus, Anacreon et Sappho, haud deleta est memoria; quapropter nec meam ego, qui ad illorum exemplum me composui, deletum iri spero. Per poetarum carmina autem ii simul, qui in illis laudantur, aetatem ferunt. Fuerunt enim sine dubio plures olim non solum mulieres, Helenae in amoribus simillimae, sed viri fortes quoque, Teucro, Idomeneo, Sthenelo, Hectore, Deiphobo et Agamemnone haud inferiores; sed cum ii non a poeta aliquo, ut illi ab Homero, carminibus ad posteritatem propagati sint, aeterna oblivione sepulti iacent. Itaque, cum ego poeta sim, haud virtutes tuas, o Lolli, oblivione obliterari patiar, immo, ut carminum meorum, ita *prudentiae* tuae, *constantiae*, *iustitiae*, *abstinentiae*, *honestatis* et *verae sapientiae* aeterna apud posteros vigebit memoria. Horatius igitur, quod scripsit in carmine praecedente ad Censorinum v. 10. 11. — *carmina possumus Donare et pretium dicere muneri*, id in hoc carmine ad Lollium insigni arte repetiit. — Eo ipso anno, quo *M. Lollius Palicanus* cum Q. Aemilio Lepido consul fuit, nempe V. C. DCCXXXIII., hoc carmen scriptum esse, eo magis, ut credam, adducor, quod ille ad hoc usque tempus se dignum omnino iis laudibus, quibus in hoc carmine a poeta ornatur, praestitisse videtur. Ignominiosa enim illa, quae de eius ingenio et

Non ante vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.
Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent,
Ceaeque, et Alcaei minaces
Stesichorique graves Camenae:
Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

moribus feruntur, indicia, (vid. Vell. II. 97. et 102. Plin. IX. 35. s. 58.) si qua fides iis habenda sit, haud dubie ad vitam, quam post consulatum gessit, pertinent.

v. 1—12. *Longe sonant. nat. ad Aufidum*, ego Appulus, cf. supr. ad III, 30. 10. — *verba loqu. soc. chordis*, carmina ad citharam temperata et accommodata, vel ut supr. II, 12. 4. loquitur, *modis aptata* cano. Horatium imitatus est Ovid. Met. XI. 5. *Orphea percussis sociantem carmina chordis.* Similiter fere, ut observat Cl. *Mitsch.*, hymnum per *εὐλογίαν φόρμιγγι συνάορον* designat Pindarus Nem. IV. 8. — *non ante vulgatas per artes*, per lyricae poëseos artem primum a me inter Romanos vulgatam; sive per *fides novas*, ut dixit Hor. supr. I, 26. 10. cf. III, 30. 13. et infr. Epist. I, 19. 27. — *Non, si prior. Maeon. ten. Sed. Hom., Pindar.* cett. notus in hanc sententiam est locus Ciceronis Orat. I. *Prima enim sequentem, honestum est in secundis tertiisque consistere. Nam in poetis non Homero soli locus est, (ut de Graecis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum vel secundis, vel infra secundos.* Cl. *Mitsch.* comparat Antip. XXIV. 6. seqq. Anth. Gr. T. II. p. 101. — *εἰ δ' ὕμνων σκᾶπτρον Ὅμηρος ἔχει, καὶ Ζεύς τοι κρείσσων Ἐνοσίχθονος· ἀλλ' Ἐνοσίχθων τοῦ μὲν ἔφυ μείων, ἀθανάτων δ' ὕπατος. Καὶ ναετὴρ Κολοφῶνος ὑπέζευκται μὲν Ὁμήρῳ, ἀγεῖται δ' ἄλλων πλάθεος ὑμνοπόλων.* [*ἡμιθέων* in Edit. Mitsch.] — *Maeonius*, cf. supr. ad I, 6. 2. — *priores sedes*, primum locum, *προεδρίαν*. — *Ceae Camenae*, Simonides; vid. ad II, 1. 38. *Alcaei minaces*, respicit Alcaei carmina, irae et acerbitatis in tyrannos, Myrsilum et Pittacum, a quibus e patria expulsus fuerat, plenissima; cf. supr. ad II, 13. 27. — *Stesich. graves Camenae*, magna enim eius carminibus gravitas et dignitas, *μεγαλοπρέπεια*, tribuitur, vid. Quintil. Or. I. 10. — *spirat adhuc amor*, cett. in Sapphus carminibus adhuc fervent eius amores; nec tempus exstinxit animi calores, quos illa cum lyra sua communicavit, h. e. ad lyram suam expressit; praeclare pro vulgari: Sapphus carmina amatoria, *ᾄσματα*, vigent adhuc et in suo apud posteros manent pretio. — *vivuntque*, et semper ardent, nunquam exstinguuntur, egregie ad rem; eleganter enim non tantum ignes semper ardentes, sed carmina quoque semper durantia, *vivere* dicuntur; cf. supra ad I, 32. 3.

Non sola comtos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus inlitum
Mirata, regalesque cultus
Et comites, Helene Lacaena:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis proelia; non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus puerisque primus.

Aeoliae puellae, non in casu secundo, sed tertio, pro ab Aeolia puella (vide supr. II, 13. 24.) accipiendum.

v. 13—24. De sententiarum nexu vid. argum. — *Non sola comtos arsit* cett. non dubitari potest, ait, quin praeter Helenam plures feminae formosi cuiusdam et externo splendore conspicui iuvenis amore captae fuerint; cf. infr. Sat. I, 3. 107. *arsit comtos crines adulteri*, formosum Paridem deperiit. — *comti crines*, pars pulchritudinis pro omni pulchritudine; ad pulchritudinis, qua Paris insignis fuit, partem Homerus quoque Iliad III. 55. eius *crines* refert; cf. supr. I, 15. 13. De locutione *ardere aliquem* (Virg. Eclog. II. 1. *Corydon ardebat Alexin.*) et *ardere aliquo* vel *aliqua*, pro: ardere ob aliquem vel aliquam, vid. supr. ad II, 4. 7. — *aurum vestibus inlitum* exquisitius pro: vestes auro illitas, h. e. aureis filis vel bracteis discretas; *aurum vestibus illinere* vel *linere*, Graecis *πάσσειν*, *βρέχειν*, dicuntur, qui earum stamini subtemen aureum, fila aurea vel aureas bracteas intexunt; vid. *Boettig*. Expressisse autem Horatius videtur Euripid. Troad. 991. *Ὃν εἰσιδοῦσα βαρβάροις ἐσθήμασι Χρυσῷ τε λαμπρὸν ἐξεμαργώθης φρένας*, cf. Iphig. Aul. 73. et Cycl. 180. seqq. — *regalesque cultus*, regium splendorem, opes Phrygias. — *et comites*, apposite ad rem Ovid. Heroid. XIII. 57 — 60. *Venerat, ut fama est, multo spectabilis auro, Quique suo Phrygias corpore ferret opes; Classe virisque potens, per quae fera bella geruntur, Et sequitur regni pars quotacunque virum.* — *Primusve*, nec primus; *ve* et *vel* post non, pro: nec, ut in vulgus notum. — *Teucer*, frater Aiacis Telamonii (cf. supr. ad I, 7. 21.) sagittandi inprimis arte inter Graecorum fortissimos excellens. Hom. Il. XIII. 313. ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν τοξοσύνῃ. — *arcu Cydonio*, h. e. Cretico, a Cydone, nobili Cretae urbe; cf. supr. ad I, 15. 17. Virg. Eclog. X. 59. *torquere Cydonia cornu Spicula.* — *Non semel Ilios vexata*, explicant de Troia, quae non semel tantum a Graecis, sed iam antea ab Hercule et Amazonibus capta fuerit; equidem malim: non semel urbs aliqua, qualis Troia fuit, oppugnata et expugnata fuit ab hostibus. — *Idomeneus*, dux Creten-

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes inlacrimabiles
Vrguentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.
Paullum sepultae distat inertiae
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Inpune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus:

sium, *ingens*, vir fortissimus; deo cuidam eum aequiparat Hom. Iliad. III. 230. *Sthenelus*, cf. supr. I, 15. 24. *Deiphobus*, Priami filius, fortitudinis gloria post Hectorem inter Troianos nobilissimus. — *graves excepit ictus*, gravem hostium impetum sustinuit, pro vulgari: pugnavit.

v. 25 — 30. *sed omnes inlacrimab. Vrg. ignot. long. Noct., car. qu. vat. sacr.* Sed cum poetarum carmina de iis sileant, omnes aeterna nocte et oblivione premuntur, nemine eos ut ignotos plane sibi deflente. Cl. *Mitsch.* opportune comparat Pindar. Nem. VII. 18. seqq. *Ταὶ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ Σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι.* et similiter fere Theocrit. XVI. 42. *Ἄμναστοι δὲ, τὰ πολλὰ καὶ ὄλβια τῆνα λιπόντες, Δειλοῖς ἐν νεκύεσσι μακροὺς αἰῶνας ἔκειντο.* — *Paull. sepul. distat inert. celat. virt.* viri enim egregii, quorum memoria, non carminibus celebrata, oblivioni traditur, similiter fere, ut homines inertes, sepulti iacent. Comparant Pind. Nem. IX. 16. *Τετελεσμένον ἐσλὸν Μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι.* — *inertiae*, casus tertius pro: ab inertia, ut infr. Sat. I, 4. 48. de comoedia: *nisi quod pede certo Differt sermoni, sermo merus.*

v. 30 — 44. *Non ego te me. chart. inorn. silebo*, cett. non ego laudes tuas in carminibus meis silentio praetermittam, nec committam, ut meritorum tuorum memoriam libere intercipiat invidiosa oblivio; — *chartis meis*, carminibus meis; ut carm. praeced. v. 21. *neque*, *Si chartae sileant.* — *labores tuos*, res praeclare a te gestas, cogita inprimis de laude, quam ex Galatia, cui V. C. DCCXXIX. Propraetor ab Augusto praepositus fuit, reportavit Lollius. — *inpune*, pulchre et significanter pro tenui: libere; nam qui virtutes alicuius ab oblivione vindicat, iniuriam quasi, quam facere volebat oblivio, punit et ulciscitur. — *Est animus tibi rerumque prudens* cett. digna enim est; quae carmine celebretur, tua in rebus gerendis prudentia et in utraque fortuna constantia. — *rectus*, erectus, firmus, constans; Ennius apud Cic. de Senect. c. 6. *Quo vobis mentes, rectae quae stare solebant Antehac, dementes sese flexere?* — *Vindex* (sc. animus) *avarae fraudis et abstin. duc. ad se cunct. pecun.* tibi est ani-

Vindex avarae fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Iudex honestum praetulit utili, et
Reiecit alto dona nocentium
Voltu, et per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque leto flagitium timet,
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

mus iustus et continens, h. e. in te tam iustitiae quam continentiae laus cadit; iustitiam enim exercet, qui fraudem et malas artes hominum avarorum supprimit, continentiam vero, qui pecunia, quae capit et vincit omnia, se non capi et vinci patitur. — *Consulque non unius anni, sed quoties* cett. est tibi animus, qui non per unum tantum annum dignitatem consularem tuetur, sed quotiescunque ille, ut bonus et fidus iudex, h. e. bene et vere de eo, quod decet, iudicans, honestatem utilitati praeferre, dona flagitiosorum nobili cum contemtu repudiare et virtutis suae, qua armatus est, praesidio, quidquid verae gloriae obstat, fortiter vincere solet. — *Consul non unius anni*, Lollium, qui haud dubie, ut in argumento monuimus, hoc anno consul fuit, post consulatum quoque consularem dignitatem tuiturum esse ait, quod is, qui post gestos honores in virtutis exercitio sibi constat, in eadem semper dignitate manet. — *honestum praetulit utili*, commode in hanc sententiam laudant Cic. Offic. III. 4. *Qui autem omnia metiuntur emolumentis et commodis, neque ea volunt praeponderari honestate, hi solent in deliberando honestum cum eo, quod utile putant, comparare: boni viri non solent. Etenim non modo pluris putare, quod utile videatur, quam quod honestum; sed haec etiam inter se comparare et in his addubitare, turpissimum est.* — *per obstantes caterv. explic. s. vict. arma*, animus, qui virtute sua, tanquam clipeo, bene munitus, fortiter se opponit turpitudini, suaviter fortis militis, vi sibi viam per obstantes catervas facientis, more omnia, quae eius virtutem impugnant, vincere dicitur.

v. 45 — 52. *Non possident. mult. voc. rect. beat.* cf. supr. II, 2. 1. seqq. *non ille timidus perire*, pro: ille non timet perire, h. e. volens lubensque mortem suscipit; supr. III, 19. 2. *Codrus pro patria non timidus mori.*

CARMEN X.

AD LIGVRINVM.

O crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuae quum veniet pluma superbiae,
Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae,
Nunc et, qui color est puniceae flore prior rosae,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam:
Dices, heu! quoties te in speculo videris alterum,

CARMEN X.

Ligurinum, puerum mollem et delicatum, superbe et fastidiose nunc amatores tractantem, de formae sortisque, quae eum maneat, mutatione et conditione cogitare, et proinde vanam illam, qua insolenter de formà sua se efferat, deponere iubet superbiam. — Poetam Graecum, quem Hor. imitatus est, tam carminis argumentum, quam dictionis forma et elocutio satis luculenter produnt.

v. 1 — 8. *O crudelis adhuc*, o tu, qui nunc quidem te durum et asperum mihi praebes, insolenter amores meos reiicis; — *et Veneris muneribus potens*, et corporis tui pulchritudine plurimum polles, sive: et pro corporis tui pulchritudine magnam in eos, qui tibi serviunt, exerces potentiam; — *Insp. tu. qu. ven. pl. superb.* cum praeter opinionem laeves genas tuas, quibus nunc superbis, lanugo inumbrabit; *pluma*, lanugo, χνοῦς, πτίλα; hinc Graeci pueros laevibus genis adhuc nitentes vocabant ἀπτίλους, λείους, vid. *Iacobs.* in *Animadv.* ad Anth. Gr. Vol. II. P. III. p. 69. pueri autem molliores sive cinaedi, quibus barba succrescere incipiebat, deserebantur ab amatoribus; hinc apud Martial. I. 32. 5. *teneri vultus lanugine sordere* dicuntur; cf. Catull. LXI. 136. — *tuae superbiae*, tibi superbo. — *quae nunc humer. invol. comae*, promissus enim crinis, *cervice*, ut Tibullus III. 4. 27. loquitur, *fluens*, vel, ut Hor. supr. III, 20. 14., *humeris capillis sparsus*, ad formosi pueri veneres pertinet; cf. infr. Epod. XI, 28. — *Nunc et*, *qui color* cett. iunge: et mutatus color, qui nunc est prior flore rosae puniceae, Ligurinum verterit in faciem hispidam, h. e. purpureae tuae genae pilis obductae et deformes factae fuerint; *Ligurinum*, pro: te, suaviter nomen, quod tum in ore omnium erat, ponit. — *color*, notissimum est illud Virgilii (Eclog. II. 17.) *O formose puer nimium ne crede colori; Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.* — *te alterum*, te mutatum et ab eo, qui nunc es, diversum, vel speciem tuam a pristina plane diversam. — *Quae mens est hodie* cett. ante oculos Hor. habuit, ut iam Scholiast. Cruqu. observavit, Terent. Hec. I. 1. 17. *Eheu me miseram! cur non aut isthaec mihi Aetas et forma est, aut tibi haec sententia?* — *his animis*, nunc mihi longe aliter ac olim sentienti, h. e. nunc mihi sapientiori. — *insolu-*

Quae mens et hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genae?

CARMEN XI.

AD PHYLLIDEM.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederae vis
Multa, qua crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis

mes, integrae, quales olim erant, roseae nempe et adhuc laeves.

CARMEN XI.

Phyllidem ad diem festum in domo sua tam sacris epulis, quam hilari potatione, secum peragendum invitat. Quae quidem ut eo magis locum relinquat eius precibus, primum iam parata et adornata esse apud se omnia, quae iusta diei festi requirat celebratio, enarrat; deinde, ne Phyllis sit nescia, quantis laetitiis advocetur, se Maecenatis diem natalem, proprio paene sibi sanctiorem, celebrare velle palam facit; tum, ne Telephi forte amore se retineri patiatur ab hoc laeto convivio, illum, quem stulte, ut sorte sibi disparem, petat, ditioris puellae amoribus nunc vinctum teneri, docet; denique, quo nihil ad capiendum Phyllidis animum gravius addere poterat, se in solo eius amore nunc acquiescere affirmat. — Phyllidem, quam sub fine carminis canendi peritam facit psaltriam, adeoque non honestioris conditionis puellam fuisse, quam qualis *Lyde* describitur supr. II, 11. 21. seqq. cf. III, 14. 21. III, 28. vix dubitari potest. Sed qui statuit, quod recte statui posse existimo, non proprie Phyllidi, sed Maecenati, ut ei diem natalem gratularetur, hoc carmen dicasse Horatium et proinde, quae ad summam laetitiam exprimendam spectant, ingeniose finxisse; profecto ea, quae tribuenda sunt poetae ingenio, haud tribuet eius moribus.

v. 1 — 12. *Albani*, in viniis generosioribus haberi solebat *vinum Albanum*, in agro Albano natum, cf. infr. Sat. II, 8. 16. et vid. Plin. XIV. 6. — *apium nectendis coronis*, elegantius pro: ad nectendas coronas; caeterum supra quoque II, 7. 24. diem festum in felicem Pompeii reditum celebraturus, *coronas ex apio deproperari* iubet; cf. Theocrit. III. 23. et supr. Carm. I, 36. 16. — *vis multa*, magna copia. — *qua crines religata fulges*, explicant: qua coronata eniteacis, nitidior et venustior appares, vel simpliciter: qua coronari soles; sed hederam accipere demum debebat Phyllis apud Horatium; malim igitur explicare pro: qua coronaberis apud me; et sic *fulges* est futurum ab antiquo verbo Lucretiano *fulgĕ-*

Vincta verbenis, avet immolato
　　　　Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mixtae pueris puellae:
Sordidum flammae trepidant rotantes
　　　　Vertice fumum.
Vt tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendae,
Qui dies mensem Veneris marinae
　　　　Findit Aprilem:
Iure sollemnis mihi, sanctiorque
Paene natali proprio, quod ex hac

re. — *ridet argento domus*, depromtis vasis argenteis domus resplendet; *ridere* dicuntur, quorum adspectus suaviter afficit. Notissimum est illud Virgilii (Eclog. VII. 55.) *Omnia nunc rident.* Magis ad rem Catull. LXIV. 285. 5. *Hos indistinctis plexos tulit ipse corollis, Queis permulsa domus iucundo risit odore.* Similiter *renidere* supr. II, 18. 2. et sic γελᾷν apud Graecos, vid. *Wesseling. Dissert. Herodot.* p. 153. De splendido festarum epularum apparatu cf. Carm. laud. Catulli v. 44. seqq. — *ara castis vincta verbenis*, iam ad hostiam immolandam stat mihi ara verbenis coronata; intellige aram ex cespite constructam. Supr. I, 19. 13. *Hic vivum mihi cespitem, hic Verbenas, pueri, ponite*, ubi cf. not. Apposite Cl. *Mitsch.* comparat Iuvenal. XII. 1. *Natali, Corvine, dic mihi dulcior haec lux, Qua festus promissa Deis animalia cespes Exspectat.* — *avet immol. sparg. agn.* iam exspectat, ut immolati agni sanguine imbuatur. Similiter *agnus aram imbuere* dicitur apud Virgil. Eclog. I. 8. — *huc et illuc Curs. mixt. puer. puell.* sic apud Virgil. Aen. I. 705. in splendido illo, quod Aeneae apparabat Dido, convivio: *Centum aliae, totidemque pares aetate ministri, Qui dapibus mensas onerant et pocula ponunt.* — *flammae trepidant*, flammae tremulo motu agitantur, (Virg. Eclog. VIII. 105. *Adspice, corripuit tremulis altaria flammis*) *rotantes sordidum fumum vertice*, ex aedis culmine nigrum eiaculantes; exquisite pro tenui: flammae lucent et fumum sursus agunt; *rotantes*, circumagentes; sic apud Lucret. VI. 201. venti *flammam cavis fornacibus rotare* dicuntur.

v. 14 — 20. *Idus tibi sunt agend. Qui dies* cett. Idus Apriles scilicet una mecum tibi celebrandae adsunt. Iam cum dies, qui per *Idus* designatur, inter cuiusque mensis dies ferme sit medius, eleganter *Idus* mensem *findere*, h. e. dividere, dicuntur. Ipsa vox *Idus* apud Macrob. Sat. I. 15. ab antiquo verbo *iduare* (quod Etrusca lingua *dividere* est,) deducitur. — *Vener. mar.* — Venus enim ἀναδυομένη, cui sacer est Aprilis, hoc ipso mense e spuma maris et ex sanguine genitalium Caeli orta esse dicitur. — *quod ex hac luce Maecen. me. adflu. ord. annos*, quod ab

Luce Maecenas meus adfluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit,
Non tuae sortis iuvenem, puella
Dives et lasciva, tenetque grata
Conpede vinctum.
Terret ambustus Phaëthon avaras
Spes: et exemplum grave praebet ales
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem:
Semper ut te digna sequare, et, ultra
Quam licet sperare nefas putando,
Disparem vites. Age iam, meorum
Finis amorum,

hoc die fautor meus ac patronus Maecenas vitae, quos sors benignior ei adfluere sinit, annos numerat, pro tenui: quod hoc die Maecenas natus est. In sententiam totius loci commode afferunt locum Censorini de Die Natal. c. 3. *Quum singuli homines suos tantummodo proprios colant natales; ego tamen duplici quotannis officio huiusce religionis adstringor. Nam quum ex te tuaque amicitia honorem, dignitatem, decus atque praesidium, cuncta denique vitae praemia recipiam; nefas arbitrer, si diem tuum, qui te mihi in hanc lucem edidit, meo illo proprio negligentius celebravero. Ille enim mihi vitam, hic fructum vitae atque ornamentum peperit.*

v. 21 — 36. *occupavit*, tibi praeripuit; *non tuae sortis juvenem*, non tui loci iuvenem, sed genere et fortuna longe a te distantem. — *grat. conped. vinct.* similiter supr. I, 33. 14. *Myrtale* poetam *grata conpede detinere* dicitur, ubi vid. not. — *Terret ambust. Phaëth. avar. spes*; a rerum ultra sortem nostram positarum cupiditate misera Phaëthontis, fulmine Iovis combusti, sors nos deterrere debet. *Phaëthontis* fabula vel ex Ovidio Met. II. 1. seqq. satis nota; *ales*, alatus, ut supr. III, 12. 4. *Cythereae puer ales*, de Amore alato. — *terren. equit. grav. Belleroph.* qui non tulit, sed excussit, quo gravabatur, mortalis conditionis equitem, Bellerophontem. — Bellerophon scilicet cum in usu illo, ad quem traditus ei a Minerva fuerat Pegasus, (vid. supr. ad I, 27. 24.) haud acquiesceret, sed per eundem caelum adeo stulte petiisset; excussus et deiectus ab illo in campos Aleios graves temeritatis suae poenas dedit. vid. Interpret. ad Hygin. Fab LVII. Bellérophontis exemplo ad homines a votorum temeritate deterrendos usus quoque est, ut observat *Cl. Mitsch.*, Pindar. Isthm. VII. 60. seqq. cf. Pallad. LXII. 5. 6. Anth. Gr. T. III. p. 127. — *disparem*, idem, quod v. 22. dixit: *non tuae sortis iuvenem.* In sententiam, qua homines ab amore dispari, h. e. inter homines loco et fortuna sibi dis-

Non enim posthac alia calebo
Femina, condisce modos, amanda
Voce quos reddas: minuentur atrae
Carmine curae.

CARMEN XII.

AD VIRGILIVM.

Iam Veris comites, quae mare temperant,
Inpellunt animae lintea Thraciae:

pares iuncto, cavere sibi iubentur, vid. Aeschyl. Prometh. Vinct. 892. seqq. et Callimach. Epigr. XXXVII. Anth. Gr. T. I. p. 221. Ovid. Her. IX. 32. *Si qua voles apte nubere, nube pari.* — *meorum finis amorum,* o tu, quam unam et solam in posterum amabo; cuius amor solus me irrupta semper in posterum tenebit copula; notum est illud Propertii I, 12. 19. *Mi neque amare aliam, neque ab hac discedere fas est: Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.* — *condisce modos, amand. voce quos reddas,* veni et disce, quos ad lyram tibi praeibo, modos, ut eosdem amabili voce decantes; *redde,* cf. supr. ad IV, 6. 43.

CARMEN XII.

Veris, quod ibat, amoenitate fruiturus iocose et familiariter Virgilium suum ad hilarem compotationem advocat. Dulcissima igitur amoenioris anni temporis, quod sponte ad bibendum invitet, descriptione praemissa, vinum Calenum venturo ad se amico promittit, hac tamen lege et conditione, ut nardum secum afferat et hac merce redimat quasi promissi vini munera. Ne forte autem hunc laetioris vitae fructum intercipi sibi patiatur negotiorum curi et administratione, de vitae, dum licet, fruendae brevitate eum cogitare et sic sapienter dulcia interdum seriis miscere iubet. — Admodum familiarem poetae fuisse eum, quocum tam libere, ut in hoc carmine factum est, iocari posset, nemo non intelligit. Quis autem Horatium cum magno poeta Virgilio in eiusmodi familiaritate vixisse dubitet, vel, si carminis supr. I, 3. ad Virgilium scripti meminerit, dubitare potest? Iam vero quod v. 25. *lucri studium* ponere iubetur Virgilius, inde eum, non poetam illum, sed, si diis placet, mercatorem quendam vel myropolam adeo sive unguentarium fuisse, qui serio contenderent, fuere plures. Sed boni illi si cogitassent, non ad mercatores tantum, sed ad omnes, qui diligentem rerum suarum curam gerunt, honestiore sensu *lucri studium* pertinere; Horatium autem, nisi per iocum potius, qui per totum carmen regnat, amico suo *lucri studium* exprobravit, haud dubie honestius quoddam, cui cum maxime intentus esset, *lucri studium* respexisse; profecto neque ex magno poeta mercatorem fecissent, neque tam humiliter de Horatii cum mercatore Romano amicitia sensissent! vid. not. ad. v. 25. — Caeterum quod veris

Iam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hiberna nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, et Cecropiae domus
Aeternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula,

descriptionem attinet, compara I, 4. et IV, 7. — Quo anno hoc carmen scriptum sit, non certo satis constitui potest, sed, si tenemus, quod supra in argum. ad huius libri carm. prim. monuimus, Horatium in hoc libro quarto nonnulla carmina, quae iam diu ante scripserat, cum aliis, quae seriore aetate scripsit, carminibus demum publicasse; recte illud ad tempus, quo Virgilius adhuc superstes fuit, referri posse videtur.

v. 1—12. *animae Thraciae*, venti septentrionales, qui ab Homero inde et aliis antiquis poetis Ioniis, quibus septentrionem versus sita fuit Thracia, appellati sunt *Thracii*; dicuntur autem *Veris comites*, quia sub vere spirare solent Aquilones, sive venti septentrionales; Columell. XI. 2. 21. *X. Cal. Mart. venti septentrionales, qui vocantur Ornithiae per dies XXX esse solent; tum et hirundo advenit.* cf. Aristot. de Mund. c. IV. et ibi *Kapp.* p. 118. Mentionem igitur fecit eius potissimum venti, cuius flatus veris tempore solet esse creberrimus; Zephyrus enim sive Favonius, quem alias poetae in veris descriptione celebrant, multo illo est mutabilior et inconstantior. Caeterum, ut hic *animae Thraciae Veris comites* dicuntur, ita supr. I, 23. 19. *Eurus Hiemis sodalis* vocatur. — *Impellunt lintea*, navigationi repetendae secundo flatu suo favent, reddunt mare πλώϊμον; navigationis autem, cui de integro sub vere dari solet opera, frequens apud poetas in veris descriptione mentio; cf. supr. I, 4. 2. et quos comparat *Cl. Mitsch.* Meleag. CX. 9. Anth. Gr. T. I. p. 32. Marc. Argentar. XXIV. 8. T. II. p. 248. — *nec fluv. strep. hib. niv. turgid.* supr. IV, 7. 3. *Decrescentia ripas flumina praetereunt.* — *Nidum ponit, Ityn flebil. gemens, Infel. av.* per *infelicem avem* intellige *Procnen*, quam alii in hirundinem, alii in lusciniam mutatam esse tradunt; vide, quae de huius fabulae dissensu notavimus ad Catull. LXV. 14. Iam vero cum ad ea, quae veris reditu oculis subiiciuntur, hirundinis quoque adventum referre soleant poetae, (ipse Hor. infr. Epist. I, 7. 13. *cum Zephyris et hirundine prima*; et hinc *veris praenunciam* illam vocat Ovidius Fast. II. 853. cf. Antip. Sidon. XXXVII. 3. Anthol. Gr. T. II. p. 16. ubi veris tempore pariter fere hirundo πλάσσειν ὑπώροφα οἰκία dicitur; cf. Satyr. Thyill. v. 1. seqq. Anth. Gr. T. II. p. 253.) *infelicem avem*, *Ityn flebiliter gementem*, interpretes ad unum omnes de hirundine accipiunt. Sed cum *flebiliter gemere Ityn*, ut apud Catullum l. l. *fata absumti Ityli gemere*, non hirundinis, sed lusciniae tantum fle-

Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiae placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.

bilibus modis constanter a poetis tribuatur, luscinia vero ab ipso Homero Odyss. XIX. 522., ubi eam sub veris initio pulchre canentem describit, καῖδ' ἀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον dicatur; cf. ante omnia Sophocl. Electr. 147. et ibi Scholiast.; dulcissimus denique lusciniae cantus vel maxime ad ea, quae suaviter sub vere nos deleniunt, pertineat: equidem *infelicem avem* de luscinia accipere malim. Fabulam de Procne et Philomela felicissime tractavit Ovid. Met. VI. 425. seqq. — *Cecrop. dom. aetern. opprobr.* quae semper extitura est familiae suae opprobrium, dedecus, ἔλεγχος, ὄνειδος, h. e. quae nunquam eluere et abstergere poterit maculam, quam genti suae Cecropiae crudelissimo facinore adspersit; — de voce *opprobrium* cf. supr. ad II, 13. 4. — *Cecropiae,* Atticae, fuit enim *Procne* Pandionis, regis Atheniensium, filia. — *male,* tam crudeliter; Procne enim, ut incestam mariti sui Terei libidinem ulcisceretur, mactatum parvum filiolum Ityn isti epulandum apposuisse dicitur. — *regum,* Terei. — *Dicunt in tenero gramine* cett. Dulcissima, quae sequitur, e vita pastoritia adumbrata imago eo magis capere et delectare debebat Virgilium, quo magis ea ad indolem fere eorum carminum, in quibus ille princeps inter Romanos poetas est, data opera, ut videtur, composita et concinnata est. — *Deum, cui pecus* cett. Pana. — *nigri,* piniferi; cf. supr. I, 21. 7. — *colles,* ut Maenalus, Lycaeus.

v. 13 — 24. *Adduxere sitim tempora,* nunc anni amoenitas et solis calor sitim adducere, h. e. bibendi cupiditatem excitare solent. — *Liberum Calibus pressum,* vinum Calenum, ab urbe *Cales* in Campania; supr. I, 20. 9. *uva Caleno praelo domita.* — *ducere,* largius bibere, cf. supr. ad I, 17. 22. — *iuvenum nobil. cliens,* o tu, qui iuvenum nobilium gratia ac favore frueris, qui nobilibus iuvenibus es in deliciis; *cliens,* nos: *Günstling.* Per *iuvenes nobiles* haud dubie innuit Nerones, Augusti privignos, Drusum et Tiberium; non sine causa autem Horatius Virgilium suum nunc *iuvenum nobilium clientem* appellasse videtur; latet enim, nisi fallor, in hac appellatione iocus fere hic: dummodo a te impetrare poteris hoc, ut e fastigio tuo descendas et iuvenum nobilium consortium cum pauperis Horatii societate permutes. — *nardo vina merebere,* pro unguento nardino, quod tecum attuleris, gratis apud me vinum Calenum bibes, sive: affer tecum unguentum nardinum, quod ego vino Caleno remunerabor. — De *nardi* frutice, e cuius foliis et spicis unguentum exprimebatur, vid. Plin. XII. 12. XIII. 2. — Simili fere ioco Fabullum ad coenam vocat Catullus

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis adcubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quae si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni: non ego te meis
Inmunem meditor tinguere poculis,
Plena dives ut in domo.

XIII. ab Horatio tantum discrepans eo, quod Fabullum, quidquid ad bonam et lautam coenam pertineat, secum afferre iubet, se autem nil nisi unguentum pretiosum dare posse ait. — *Nardi parv. onyx eliciet cad. Qui nunc Sulpic. adcub. horr.*, h. e. allato enim a te vasculo unguentario, nardi pleno, vicissim ego vini Caleni cadum, ex Sulpicii apotheca vinaria depromtum, afferri iubebo. — *onyx*, tam de gemma, (quae ob similitudinem, quam cum digitorum unguibus habet, Graecis ὄνυξ vocata est,) quam de marmore, externam onychis speciem referente, sive *alabastrite*, dicitur. Iam cum vascula unguentaria primum quidem ex *onyche*, gemma, deinde ex *onyche*, marmore, conficerentur, factum est, ut quodque vasculum unguentarium, sive ex gemma sive ex marmore sive ex quocunque alio lapide excavatum, *onyx* appellaretur; vid. *Boettig.*—*adcubat*, servatur, repositus est. — *Sulpicii horr.* — *horreum* de apotheca vinaria, ut supr. III, 28. 7. Porphyrion ad h. l. *Sulpicii Galbae horrea dicit, hodieque Galbae horrea vino, oleo similibusque aliis referta sunt;* vinum igitur Calenum vendebatur apud Sulpicium. — *Spes donare novas largus*, Graece pro: largus novae, quam donat, spei; supr. III, 21. 13. de amphora: *Tu spem reducis mentibus anxiis;* et hinc infr. Epist. I, 15. 19. *vinum cum spe divite in venas et animum manare* dicitur. — *amara curarum*, Graece, τὰ πικρὰ τῶν μεριμνῶν, pro: amaras curas. — *non ego meditor*, facete pro: non mihi est animus, nos: *ich bin nicht Willens, ich habe gar nicht Lust.* — *inmunem*, nihil muneris afferentem, nihil ad compotationem conferentem. — *te tinguere meis poculis*, te vino meo madefacere, irrigere, τέγγειν, pro vulgari: excipere. — *Plena dives ut in domo*, quasi apud me, sicuti in beatiorum domo aliqua, magna rerum omnium vinique sit abundantia.

v. 25—28. *Verum pone moras et studium lucri*, sed posito, cui in commodum tuum intentus es, studio noli morari, vid. argum. Praetermissis, quas plures ad h. l. effutire sustinuerunt, nugis et argutiis, eorum tantum breviter attingam sententias, qui *studium lucri*, quod Horatius Virgilio tribuit, explicatione emollire studuerunt. Sunt igitur, qui *lucri studium*, ad doctos Virgilii labores sive ad eius carmina, quibus multum lucri fecerit, referant. Sed qui ex lucri studio Virgilium in scribendis versibus desudasse sibi persuadent, nae illi poetas veteres nostrae aetatis poetis mercenariis aequiparant! Alii, ut Cl. *Boettigerus* et *Mitscherlichius*, Horatium monere voluisse Virgilium arbitrantur, ne ex *lucri* forte *studio* antea computet, quanti constitura

Verum pone moras et studium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

CARMEN XIIII.

AD LYCEN.

Audivere, Lyce, Dî mea vota, Dî
Audivere, Lyce. Fis anus, et tamen

sit haec compotatio, vel, ne diu expendat, uter in hac collatione aliquid lucelli faciat; sed sic Horatius Virgilium, quem ditissimum fuisse constat, (vid. Vit. Virgil. in Edit. Heynii VI. p. CLX.) ut hominem sordidissimum notasset. Alii aliter. Equidem per *lucri studium* diligentiorem, quam Virgilius in rebus suis gerendis collocabat, operam et curas designari existimo, praecipue cum eiusmodi diligentia in sensu honestiore semper cum lucro aliquo coniuncta sit, ita ut iam *pone studium lucri* nihil aliud sit, quam quod supr. III, 8. 20. Hor. ad Maecenatem scribit: *linque severa;* vel quod scribit infr. Epist. I, 5. 30. ad Torquatum, quem ad coenandum apud se invitat: *rebus omissis;* erat Torquatus iuris consultus, quem Hor. apud se coenandi causa clientibus deesse et perinde *lucri studium* deponere iubet. Quis enim verborum proprietatem urgeat in iis, quae familiares per iocum invicem sibi exprobrant? — *memor nigrorum ignium*, rogi, h. e. mortis. Sic *ignes atros* de rogis, quos caesis struit Aeneas, dixit Virgil. Aen. XI. 186. *Huc corpora quisque suorum More tulere patrum: subiectisque ignibus atris Conditur in tenebras altum caligine caelum.* — *Misce stultit. consil. brevem*, positis nonnunquam studiis gravioribus hilaritati indulge, s. studiorum severitatem hilaritate nonnunquam tempera; aperte igitur haec sententia respondet τῷ *lucri studium ponere.* — *desipere*, liberius et licentius Genio suo indulgere, ut *furere* supr. II, 7. 28. et *μαίνεσθαι* apud Anacreontem XIII. 12. — *in loco*, h. e. in tempore, *ἐν καιρῷ*, ut apud Terent. Adelph. II. 4. 8. *pecuniam in loco negligere.* Infr. Epist. I, 7. 57. *Et properare loco*, (iusto tempore) *et cessare, et quaerere, et uti.*

CARMEN XIIII.

Quemadmodum Horatius supra I, 25. *Lydiam*, et III, 15. *Chlorin*, ita in hoc carmine *Lycen*, ut vetulam, et turpiter adhuc iuveniles amores sectantem, tanquam in tabula depictam, omnium exponit derisui. — Tempus tandem, quo meritas pristinae superbiae poenas exsolvat Lyce, venisse ait; fieri enim illam, quod iam diu a diis efflagitaverit, nunc anum et, quamvis deperditae formae pigmentis et artibus meretriciis succurrere studeat, quamvis, ut ante, delicias faciat, immodice bibat et quovis modo ad libidinem extimulare tentet iuvenes, de-

Vis formosa videri,
Ludisque et bibis inpudens,
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctae psallere Chiae
Pulchris excubat in genis.
Inportunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes te, quia rugae
Turpant et capitis nives.

seri tamen et contemni ab omnibus; puellas enim pulchras tantum et adhuc floridas, qualis Chloe sit, peti ab amatoribus, vetulas et deformes, qualis nunc Lyce sit, susque deque haberi; periisse illius formae, qua ipse olim captus sit, venustatem, nec eam Cois vestibus et margaritis ab illa reparari posse; imo fata Lyces servasse videri eo, ut anile eius placendi studium publico iuvenibus esset ludibrio. — Extitere haud dubie plura apud poetas Graecos eiusmodi contumeliosorum in vetulas carminum exempla, quae colores Horatio ad adumbratas tam in hoc, quam in duobus superioribus carminibus imagines suppeditasse videntur. — Cl. *Mitsch.* cum hoc carmine comparat Meleag. LXXVII. Anth. Gr. T. I. p. 23.

v. 1—12. *Audivere, Di audivere,* magna cum vi ab initio statim ponit sententiam, laetitiae, qua fruitur poeta *χαιρέκακος*, causam continentem, nec minore cum vi eandem de re laeta triumphantium more repetit. — *ludis*, amantium more iocaris, delicias facis. supr. Carm. III, 15. 5. *Maturo propior desine funeri Inter ludere virgines.* — *bibis inpudens*, qualem fere supr. I, 36. 13. *multi Damalin meri* describit. — *tremulo*, epitheto ad vocis anilis, deficere incipientis, naturam designandam accommodatissimo. Similiter vox anilis apud Ovid. Fast. VI. 400. *tremens* dicitur. cf. Tibull. I. 2. 91. — *Cupidinem lentum sollicitas*, Cupidinem minus et minus iam preces tuas audientem advocas; frustra durum Cupidinem precibus tuis frangere et tibi propitium reddere tentas. — *Ille virentis* cett. ille propitius potius adest formosae et in flore aetatis constitutae psaltriae Chiae. — Cupido autem Chiae propitius dicitur in eius *pulchris genis excubare*, excubias quasi agere, (nos: *auf der Lauer sitzen*) h. e. vim suam inde, ubi ille sedet, ita exserere, ut, quicunque in Chiae conspectum veniant, statim eius venustatis lenociniis et illecebris capiantur. Comparant Sophocl. Antig. 796. *Ἔρως — ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεάνιδος ἐννυχεύεις.* cf. Pindar. Nem. VIII, 3. et plura in hanc rem apud *Mitsch.* — *Inportunus*, facete Cupido, quod difficilem et parum commodum se praebet vetularum precibus, *inportunus* vocatur, quasi ii quoque, qui vocati non veniunt, *inportuni* sint. — *aridas quercus*, vetulas, ex nota imagine. Similiter supr. I, 25. 17. *vetulae* cum *aridis frondibus*, *puellae tenerae* vero cum *virente myrto* et

Nec Coae referunt iam tibi purpurae,
Nec clari lapides tempora, quae semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris Dies.
Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus? Quid habes illius, illius,
Quae spirabat Amores,
Quae me surpuerat mihi,

hedera comparantur. cf. *Mitsch.* — *capitis nives,* lyrica audacia pro: caput canis conspersum. Cl. *Mitsch.* comparat Antip. Thessal. XXI. 5. Anth. Gr. T. II. p. 100. — *τίθει δέ μιν, ὡς πρό γε τοῖον, Ὡς αὖτις πολιῷ γήραϊ νιφόμενον.* Laudant quoque Epigr. Diogen. Laert. I. 85. p. 53. *Τῇδε Βίαντα κέκευθα, τὸν ἀτρέμας ἤγαγεν Ἑρμῆς Εἰς Αΐδην πολιῷ γήραϊ νιφόμενον.*

v. 13 — 16. *Nec Coae referunt* cett. frustra tenerae aetatis annos semel praeterlapsos restituere tentas tam Coarum vestium quam unionum splendore, h. e. frustra puellari ornatu anilem aetatem dissimulare studes. In sententiam Cl. *Mitsch.* comparat Epigr. Lucian. VI. 1. seqq. Anth. Gr. T. III. p. 22. Eiusdem argumenti Epigr. Antiphili ex membranis primum protulit Amiciss. *Iacobs.* in *Animadv.* ad Anthol. Graec. Vol. II. P. II. p. 412. — *Coae purpurae,* vestes Coae purpura tinctae. Erant autem vestes Coae tenuitate sua praecipue in puellarum cultu spectabiles; hinc Tibullus II. 3. 53. de Nemesi, quam luxuria fluere cupit: *Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.* Dictae sunt *Coae,* quod *Cos* vel *Coos,* maris Aegaei insula, bombycum, e quorum tenuissima lanugine illae conficiebantur, mater fuit; vid. Plin. XI. 23. s. 27. VI. 27. s. 20. et ibi *Harduin.* — *clari lapides,* uniones, margaritae. cf. supr. ad III, 24. 48. — *tempora, quae semel not. condit. fast. incl. volucr. dies,* h. e. tempora, quae semel, postquam volucri dierum cursu praeterierunt, ut transacta in fastis notata et memoriae prodita sunt; ornate pro vulgari: iuvenilem aetatem semel transactam; — *fastis,* tabulis, in quibus cuiusque anni dies adeoque praeteriti quoque dies consignati sunt; dicuntur *noti,* quia ob vulgarem ad dies vitae inde cognoscendos usum cuique satis noti erant.

v. 17 — 28. *Quo fugit Venus?* cett. cum Horatio contendit Cl. *Mitsch.* Rufin. Epigr. XXXVII. 1. T. III. p. 107. *Ποῦ σοι κεῖνα, Μέλισσα, τὰ χρύσεα καὶ περίοπτα Τῆς πολυθρυλλήτου κάλλεα φαντασίης;* cett. — *Venus,* amabilis gratia. — *color,* scilicet roseus; cf. supr. Carm. IV, 10. 4. — *decens quo motus?* intellige corporis gestus, quibus multum decoris et gratiae inest. Eiusmodi in corporis motu et incessu decentiam et *εὐπρέπειαν* Sulpiciae tribuit Tibull. IV. 2. 8. *Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit, Componit furtim subsequiturque decor.* — *quid habes illius, illius* cett. sensus: quid reliquum tibi est venustissimae illius speciei, quae cuique, qui in eius conspectum venerat, amo-

Felix post Cinaram notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cinarae breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulae temporibus Lycen:
Possent ut iuvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

rem statim inspirabat; quae meum quoque mihi eripuerat animum, et quae, si a Cinara discesseris, praeclara, nobilis et omnibus, quae placent in puellis et deleniunt, instructa et ornata fuit? — *spirabat Amores*, pro vulgari: ad amorem pelliciebat; suavissima nempe imagine Lyces forma amores, qui in iuvenum pectora descenderunt, exspirasse et emisisse fingitur. Sic fere *πνέειν* et *προσπνέειν Ἔρωτας* apud Graecos, vid. *Mitsch.* — *Quae me surpuerat mihi*, Catull. LI. 5. *misero quod omnes Eripit sensus mihi;* similia ex poetis Graecis adduxit Cl. *Mitsch.* Horatium imitatus est auctor Epigr. CCLXVI. L. III. Anthol. Latin. *Burmann.* T. I. p. 687. *Ne mihi surripuit contraria flamma sororum, Pulchra Theis oculis, ore nigella Melas.* — *artium gratarum*, variae sunt illae artes et lenociniorum genera, quibus puellae gratiam quandam formae suae conciliare student; ipsa earum *protervitas* supr. I, 19. 7. *grata* esse et *urere* dicitur. — *Cinaram*, vid. supr. IV, 1. 4. — *parem cornicis vetulae temporibus*, aequaevam grandaevae s. *annosae* (ut supr. III, 17. 13. *cornix* dicitur) cornici. Martialis quoque X. 67. 5. de vetula: *Iam cornicibus omnibus superstes.* Similiter observante *Mitscherlichio*, Agath. VII. 1. Anth. Gr. T. IV. p. 5. plane *γραῦν τρικόρωνον* dixit. Plura in hanc rem vid. apud *Rittershusium* ad Oppian. Cyneg. II. 292. et *Ruhnken* Epist. Critic. p. 113. *Possent ut visere*, pro: viserent; *fervidi*, qui iuvenili ardore adhuc fervent et amore aestuant; sic suaviter opponuntur vetulae, quae fervere desiit. — *Dilaps. in ciner. facem*, apta imagine pro: Lycen e puella olim fervida et formosa mutatam nunc in frigidam et deformem vetulam; Cl. *Mitsch.* comparat Meleag. XLIX. 2. Anth. Gr. T. I. p. 16. — *in cineres*, hinc Martial. III. 93. 19. *Vetustillam*, postquam eam ut mulierem aetate plane confectam satis lepide descripsit, *dementem* c*ineribus suis*, (h. e. foeda effoeti corporis forma,) *virum prurire* adhuc *quaerere* ait; cf. Mart. X. 90. 2.

CARMEN XIV.

AD AVGVSTVM.

Quae cura Patrum, quaeve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum
Per titulos memoresque fastus

CARMEN XIV.

Arcto hoc carmen cum huius libri carmine quarto cognationis vinculo coniunctum est. Vtrumque enim ad celebrandas victorias, quas duo Augusti privigni, Nerones, Drusus et Tiberius, a Rhaetis et Vindelicis reportarunt, Augusti iussu ab Horatio compositum est. Superius quidem Drusi, natu minoris, hoc Tiberii, natu maioris, laudes complectitur. (Vide, quae de omni re ad utrumque Neronem spectante supr. in argum. ad carm. IV. breviter exposuimus.) In utroque autem carmine poeta consulto ita versatur, ut Drusi et Tiberii laudes ab Augusti laudibus, tanquam unico illarum fonte, derivet, et sic Augustum utriusque carminis momentum maximum faciat. Supra scilicet Drusi laudes repetit ab Augusti cura vere paterna, quam is in illo educando et eius animo rite excolendo posuerit; Tiberii vero laudes a benignioris sortis felicitate, qua ei sub Augusti auspiciis egregia virtutis bellicae rudimenta deponere contigerit. — Sententiarum nexus est fere hic: „quomodo unquam fieri potest, ut Senatus Populusque Romanus dignos tuis, Auguste, virtutibus honores decernat? Tu enim es per totum terrarum orbem princeps longe maximus! Tuam in bello potentiam nuper experti sunt Vindelici! Nam primum Drusus exercitu, quem ei commiseras, Genaunorum et Breunorum graviter ultus est insolentiam. Mox bellum contra Rhaetos confecit, quem Druso adiutorem addideras, Tiberius. Is enim in hostes, velut Auster in indomitas undas, ruens et omnia, veluti rapidus fluvius, prosternens, insigne in hoc bello fortitudinis specimen edidit. Sed haec omnia tuis copiis, tuo consilio, tuis denique auspiciis facta sunt! Ex quo tempore autem Alexandria capta bella civilia per te finita sunt, novis semper per quindecim nunc annos imperium Romanum auxisti victoriis; imo totus terrarum orbis tibi subiectus est et victi populi tuam admirantur potentiam!" — Scriptum hoc carmen esse eo anno, quo Augusti post trium annorum absentiam magno omnium desiderio exspectabatur reditus, ex eius initio colligi potest.

v. 1 — 9. *Quae cur. Patr. quaeve Quirit. — aeternet?* Qui unquam Senatus Populusque Romanus tantos honores animo concipere et decernere poterit, quantis virtutes tuae, Auguste, tam per publica monumenta, quam per annua solemnia, aeternitati tradendae sunt? — *plen. honor. muner.* h. e. satis amplis honorum ornamentis; *plenis*, iustis, nihil amplius; *honorum* enim *munera* dicuntur iam *plena*, quae viri magni

Aeternet? o, qua sol habitabiles
Inlustrat oras, maxime principum:
  Quem legis expertes Latinae
    Vindelici didicere nuper,
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, inplacidum genus,
  Breunosque veloces, et arces
    Alpibus inpositas tremendis,
Deiecit acer plus vice simplici.

amplitudinem, quam complecti et celebrare debent, plene complectuntur et celebrant; — *per titulos*, intellige statuas cum inscriptionibus, cf. IV, 8. 13. seqq. — *fastus*, antique pro *fastos*, h. e. tabulas publicas, in quibus, ut Ovid. Fast. I. 8. loquitur, *quaeque dies merito suo notata est*; in *fastis* igitur non solum res praeclare ab Augusto gestae, sed etiam dies festi, in memoriam eius quotannis celebrandi, notari debebant; hinc dicuntur *memores*, cf. supr. III, 17. 4. — Ovid. Fast. I. l. 9. ad *Germanicum*, Augusti per adoptionem nepotem: *Invenies illic et festa domestica vobis; Saepe tibi pater* (Tiberius) *est*, *saepe legendus avus*, (Augustus.) — *o*, *qua sol hab. inlustr. or.*, *max. princip.* o princeps, cuius potentiam omnes per totum terrarum orbem suspiciunt! Similiter fere Cicero Catilin. IV. 10. de Pompeio: *Anteponatur omnibus Pompeius*, *cuius res gestae atque virtutes iisdem*, *quibus solis cursus*, *regionibus ac terminis continentur.* — *Quem leg. expert. Lat. Vind. didic. nuper*, quantus ille esset in bello, id experti sunt nuper Vindelici, nondum antea a victore Romano leges sibi praescribi passi. — *didicere*, plane ut *sensere* supr. IV, 4. 25. de Druso: *diu lateque victrices catervae — sensere*, *quid — posset.*

v. 9 — 13. *Milite nam tuo*, Drusi igitur laudem cum egregii exercitus, quem ei Augustus commiserat, laude communicat. — *Genaunos*, *Breunos*, pro Rhaetis et Vindelicis ponit duos populos, tam regionis, quam incolebant, vicinitate, quam armorum societate cum illis coniunctos; vide de iis *Mannerti German.* p. 669. — *inplacidum genus*, litotes, pro populo in bello saevissimo; *Genauni* enim, ut tradit Strabo IV. p. 142., non tantum mares quosque inter captivos trucidasse, sed ne potioris sexus foetui quidem, quem matres in utero gestare eorum vates praedixerant, pepercisse dicuntur. — *Breunosque veloces*, velocitas enim, qua praestant montani, multum in bello militibus campestribus et statariis negotii facessere solet. — *arc. Alpib. inposit. tremend.* castella Alpium iugis horrendae magnitudinis imposita; *deiecit*, h. e. deturbavit; opposite tam de montium incolis, quam de castellis in montium iugis exstructis. — *plus vice simplici*, h. e. gravi ultionis genere; in plurimis nempe pugnis illatas ab illis iniurias gravi vice, h. e. iusta et merita poena ultus est Tiberius; de voce *vice* (cui respondet fere, quod Francogalli dicunt: *revanche*) cf. supr. I, 28. 32.

Maior Neronum mox grave proelium
Conmisit, inmanesque Rhaetos
Auspiciis pepulit secundis:
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberae
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleïadum choro
Scindente nubes: inpiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni praefluit Appuli,

v. 14 — 24. *Maior Neronum*, Tiberius. *mox*, vid. argum. ad huius libri carmen quartum. *Rhaetos*, sc. cum Vindelicis et caeteris, qui foedere illis iuncti fuerunt; — *auspiciis secundis*, Augusto *deos suos*, ut v. 33. dicitur, *praebente*; sub felici Augusti imperio. — *Spectandus*, περίβλεπτος, non sine admiratione contemplandus, admirandus. — *Devot. mort. pect. lib. Quant. fatig. ruinis*, quantis cladibus conficeret populos liberam mortem servitio praeferentes, h. e. pertinaci consilio ad mortem usque pugnantes; — *devota pectora*, morti enim pro libertate suscipiendae ita se devovere solebant Germani et populi Celtici, ut, se vitam potius pro libertate deposituros, quam se hosti dedituros esse, sacramentum darent. — *Indomit. prope qual. und. Exerc. Aust.*, *Plei. chor. scind. nub.* ruens in hostes eosque reprimens, uti Auster sub Pleiadum ortu in mare procellosum ruere et assurgentes fluctus reprimere solet; *exercet*, agitat, retundit, comprimit. — *Pleïadum choro*, *Pleiades*, septem Atlantis filiae, inter stellas relatae, cum in humeris Tauri ita inter se iunctae apparerent, ut chori fere speciem referrent, ab earum positu et inter se iunctione *chorus* appellatae sunt; — *scindente nubes*, per scissas nubes prodeunte, h. e. oriente. Incidit autem Pleiadum ortus in a. d. X. Cal. Mai. adeoque in tempus, quo ventorum flatu serenitas reduci solet. Praeclare igitur Tiberius, populos indomitos compescens, cum Austro, mare indomitum compescente et serenitatem reducente, comparatur; — *medios per ignes*, ubi pugnantis vita in summum discrimen adducitur; Sil. Ital. XV. 41. *Per medias volitare acies, mediosque per ignes*; sic διὰ πυρός apud Graecos, vid. Euripid. Electr. v. 1182. et ibi *Barnes*.

v. 25 — 34. *Sic tauriformis volv. Auf.* cett. Ducis fortis, in medios hostes se inferentis et magnam stragem inter eos edentis, cum rapido concitati fluminis impetu comparatio iam apud Hom. Il. V. 86 et 87. obvia; cf. Virg. Aen. X. 603. — *Aufid. qui regn. Daun. praefl. Appuli*, Appuliam praeterfluens, cf. III, 30. 10. De voce *praefluere* cf. supr. IV, 3. 10. Dicitur Aufidus *tauriformis*, quia tauri cornua, vel a similitudine,

Quum saevit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris:
Vt barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit inpetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor:
Te copias, te consilium et tuos
Praebente Divos. Nam, tibi quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio

quam fluctuum sonitus cum tauri mugitu habet, (Hom. Iliad. XXI. 257. μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος de Scamandro,) vel ab inexpugnabili robore, quod passim cornuum imagine designatur, fluviorum diis tribui solent; cf. *Cl. Boettig*. et *Mitsch*. — *saevit*, θύει, aestuat, extumescit; — *horrend. cult. Diluv. medit. agr.* et horrendo diluvio cultis agris vastationem minatur, — *meditatur diluviem*, ad diluviem immittendam se parat, diluviem immissum it; similiter supr. III, 22. 7. *verres*, ad ictus infligendos paratus, *ictus meditari* dicitur; — *ferrata*, ferro munita, sublimius pro: armata; — *primosque et extrem. metendo*, Virgil. Aen. X. 513. de Aenea: *Proxima quaeque metit gladio;* ubi de locutione a messe ad caedem translata multa exempla ex utraque lingua collegit *Cerda;* cf. *Drakenb.* ad Sil. Ital. X. 147. Iam Homero Il. XI. 67. Graeci et Troiani magnam stragem ab utraque parte edentes ἀμητῆρες dicti sunt. — *sine clade victor*, ita ut in nullo proelio unquam cladem experiretur, sed semper hostes vinceret. Hinc Vell. II. 95. *Vterque Rhaetos Vindelicosque — maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine, perdomuerunt.* Horatium imitatus est Ovid. Trist. II. 173. *Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas, Auspicium cui das grande Deosque tuos.* Scilicet cum penes Augustum summum esset imperium, ea quoque bella, quibus ipse nec adesset nec praeesset, eius auspiciis gerebantur.

v. 34 — 40. *Nam, tibi quo die* cett. Nam ab eo inde die, quo victor Alexandream ingressus es, per quindecim abhinc annos prosperrimus omnium, quae gessisti, bellorum eventus novum semper gloriae tuae splendorem addidit. — *Alexandrea supplex*, finge tibi Alexandreae patronam, eiusdem nominis deam, oleae ramis velatam Augusto se obviam tulisse et ad victoris genua prostratam urbem ei tradidisse. Sic passim in nummis antiquis *Vrbium Patronae* conspiciuntur; vide, quem laudat *Boettig.*, *Rasch.* in Lexic. Numism. T. I. p. 319. — *portus*, de portu Alexandreae antiquitus nobilissimo vid. Strab. XVII. p. 1142. — *vacuam aulam*, Augusto enim, Alexandream ingredienti, Antonius et Cleopatra aulam, e qua in Mausoleum confugerant, vacuefecerant; — *lustro tertio*, nam cum bellum cum

Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus adrogavit,
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae:
Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus, qui remotis
Obstrepit, Oceanus, Britannis:

Antonio et Cleopatra V. C. DCCXXIV. (vid. Dio LI. 19.) cum Vindelicis vero et Rhaetis V. C. DCCXXXIX. finitum sit, interiectum tempus tria lustra sive quindecim annorum numerum efficit. Caeterum cum *quo die* recte, ut puto, explicari possit: „ab eo inde tempore, quo," non opus est cum interpretibus statuere, Horatium, eodem die, quo olim Alexandrea capta sit, bellum cum Vindelicis quoque confectum esse, designare voluisse, praecipue cum res praeclare et feliciter ab Augusto gestae, quas in versibus sequentibus enumerat poeta, pariter ad illud quindecim annorum intervallum referendae sint. — *optatum decus*, splendorem ex omnium votis tibi paratum; — *peract. imper. adrog.* pristinis rebus praeclare sub tuo imperio peractis adiecit.

v. 41 — 52. *Te Cantab. non ant. dom.* supr. II, 6. 2. *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra;* ubi cf. not. — *Medusque*, cf. supr. III, 5. 9. et ibi argum. — *Indus*, cf. supr. I, 12. 56. — *Scythes*, cf. supr. II, 9. 23. et III, 8. 23. *profugus*, cf. supr. I, 35. 9. — *tutela praesens*, pro Deo Romani imperii tutelari, qui praesentia sua numen suum declarat, ut supr. III, 5. 2. *Divus praesens*, ubi vid. not. — *dominae Rom.* cui, ut dominae, orbis terrarum paret. Similiter *Roma* infr. Epist. I, 7. 44. vocatur *regia*. — *Te, font. qui celat orig.* Iam remotissimas devictorum ab Augusto populorum terras per fluvios, eas alluentes, solemni poetarum more designat; per *Nilum* quidem Aegyptum, per *Istrum* Daciam, per *Tigrim* Armeniam. — *font. qui cel. orig.* Nili fontes, quos veteres ignorasse constat, unde Hor. Nilum *fontium origines celare*, Tibull. I. 7. 24. *caput suum occulere*, Ovid. Amor. III. 6. 40. *patriam tantae aquae celare* ait, (cf. Ovid. Metam. II. 255. Lucan. X. 190. Plin. V. 9.) nostrae demum aetatis hominibus, ut investigatos detegerent, contigit; vid. *Boettig.* — *rapidus Tigris*, hic Armeniae fluvius, a cursu eius rapidissimo, cum *sagittae* velocitate comparato, ipsum nomen suum *Tigris*, quo Medi *sagittam* insigniverint, accepisse traditur; vid. Plin. VI. 27. Varr. L. L. IV. 20. — Respicere autem Hor. videtur annum V. C. DCCXXXIV., quo rex Tigranes Armeniis ab Augusto datus est; vid. Dio LIV. 9. — *belluosus*, belluis sive balaenis scatens, μεγακήτης.

Te non paventis funera Galliae,
Duraeque tellus audit Iberiae:
Te caede gaudentes Sygambri
Conpositis venerantur armis.

CARMEN XV.

AVGVSTI LAVDES.

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes, increpuit, lyra,

vid. Plin. IX. 5. De victis *Britannis* vid. supr. III, 5. 3. — *Galliae non paventis funera*, de forti Gallorum, mortem haud in bellis expavescentium, animo cf. Caes. B. G. VI. 14. Lucan. I. 460. seqq. Aelian. V. H. XII. 23. — *audit*, tibi dicto audiens est, tibi paret. — *Sygambri*, cf. supra IV, 2. 36. — *conpositis armis*, bello, armis depositis et repositis, composito, pro tenui: victi.

CARMEN XV.

Felicitatem Romano imperio per Augusti victorias partam celebraturus suaviter poeta fingit, se primum quidem Augusti proeliis et victoriis canendis vacare voluisse, sed, postquam ab Apolline de hoc temerario poetae tenuis ausu monitus fuerit, se inde aversum ad bona potius, quibus nunc Romani, victis ab Augusto externis populis, fruantur, advertisse animum. — Canit igitur, templo Iani nunc clauso, pacata esse omnia; cum cultu agrorum redisse fertilitatem et rerum abundantiam, pristinoque legibus restituto honore vigere iterum coepisse veterem illam disciplinam, qua imperii Romani maiestas, fama et nomen per totum terrarum orbem dilatum et propagatum sit; nec dubium esse, quin, Augusto rerum custode, domi feriaque in posterum bella compressa et sepulta iaceant; proinde Augustum dignum esse, quem quisque cum uxore sua et liberis ut deum tutelarem pie colat, et quovis die tam libationibus quam hymnis rite veneretur. — Comparent tirones hoc carmen cum huius libri carmine quinto, et poetae in eadem fere sententia pertractata ingenium et ubertatem cognoscant. — Caeterum hoc carmen V. C. DCCXXXIV. scriptum esse, ex versu 9 colligi potest, ubi vid. not.

v. 1 — 4. *Phoeb. vol. proel. me loqui* cett. sensus: cum iam in eo essem, ut carmine sublimiore Augusti proelia et victorias canerem, ecce mihi Apollo adfuit et, ne temere ego poeta tenuis molirer grandia, graviore lyrae sono me increpando ab hoc conatu revocavit. — Varias mirasque, quas locutio a — *lyra increpuit*, protulit, explicationes vide apud Interpretes. Me quidem non poenitet eorum sententiae esse, qui Apollinem cum χοροῦ διδασκάλῳ comparatum esse existimant. Quemadmodum enim χόρον διδάσκαλος chorum, quem ad lyram moderatur, vel cantum aliquem perperam incipientem, vel a cantus modis aberrantem, graviore quodam lyrae sono

Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem. Tua, Caesar, aetas
Fruges et agris retulit uberes,
Et signa nostro restituit Iovi,

increpat et sic rectius ei canendum esse significat, ita Apollo Horatium, qui male carmen, cui impar esset, canere inciperet, graviore quodam lyrae sono increpuisse et sic a temerario ausu revocasse fingitur. Multo igitur suaviore et Apollini accommodatiore imagine expressit Horatius, quod in re simillima apud Virgil. Eclog. VI. 3. de Apolline: *vellere aures* dicitur: *Quum canerem reges et proelia, Cynthius aurem Vellit et admonuit: pastorem, Tityre, pingues Pascere oportet oves, deductum dicere carmen.* — Novam in hoc loco explicando rationem iniit Cl. *Mitscherlichius.* Is enim fingendum nobis esse autumat, Apollinem, audito quasi poetae cantu bellico, subito poetae adstitisse, audientiamque sibi facturum lyram tetigisse, atque tum demum oratione commonefecisse poetam. — Sed paucis, puto, haec explicatio probabitur. — (Nunc quidem simplicissimum mihi videtur, si hic locus, distinctione post *increpuit* posita, quam in hac repetita Editione ponendam curavi, explicatur sic: *Me volentem lyra loqui* (canere) *proelia et victas urbes, Phoebus increpuit*, (graviter admonuit) *ne parva* cett. — *lyra loqui*, ut supr. Carm. IV, 9. 4. *verba chordis socianda loqui.*) — *Ne parv. Tyrrh. per aequor vel. dar.* ne cum parva, qua ego uterer, cymba alto mari me committerem, h. e. ne tenui, quod mihi esset, ingenio audacter tentarem, quae magna tantum tentare possunt ingenia, sive: ne tentarem, cui impar essem, carmen epicum. Magni scilicet poetae, qui in re gravi et ampla versantur, in alto mari navigare, sive, ut Virgilius Georg. II. 41. ait, *vela patenti pelago dare* finguntur; at iis, qui res tenues tractant, cymba tantum, haud alto mari committenda, tribuitur. Propert. III. 7. 3. *Quid me scribendi tam vastum mittis in aequor? Non sunt apta meae grandia vela rati.* Ovid. Trist. II. 329. *Non ideo debet pelago se credere, si qua Audet in exiguo ludere cymba lacu.* — *Tyrrhenum*, pro mari quovis.

v. 4—16. *Tua, Caesar, aetas,* cett. Observa poetae artem, qua lectorem in mediam rem abripit. Non ait enim: „ab Apolline igitur a re temere incepta deterritus, felicitatem potius per Augusti victorias nobis partam canam," sed eam statim canit. — *tua aetas*, aetas, quae sub tuo imperio nobis contigit, h. e. pax per te nobis data. — *fruges uberes*, ubertatem; supr. IV, 5. 8. *Nutrit rura Ceres almaque Faustitas.* — *signa nostr. rest. Iov. Derep. Parth. superb. post.* — De signis Romanorum militaribus a Parthis receptis, vid. supr. in argum. ad III, 5. Mentionem autem nunc facit horum signorum, quod non solum eorum recuperatio ad Augusti res gloriosissimas referebatur, et certatim poetarum carminibus tum temporis celebrabatur, vid. *Cerd.* ad Virg. Aen. VII. 607. sed etiam quod in illorum recuperatione, h. e. in victis Parthis, Romano nomini infestissimis, vel maxime nitebatur pacis, de qua sermo est, securitas; — *derepta,*

Derepta Parthorum superbis
Postibus et vacuum duellis
Ianum Quirinum clusit, et ordinem
Rectum evaganti frena Licentiae
Iniecit, emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes:
Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires, famaque et imperi
Porrecta maiestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.

cf. infr. Epist. I, 8. ubi Augustus *signa templorum* Parthorum *refixisse* dicitur. — *nostro Iovi*, Marti quidem ultori Augustus recuperata a Parthis signa consecrasse traditur, vid. Dio LIV. 8. sed cum poeta in universum nunc indicare vellet, signa illa populo Romano restituta esse, posuit deum, sub cuius peculiari tutela custodiri putabatur Romanum imperium; pro vulgari igitur *nobis* multo gravius dixit *nostro Iovi*. — *postibus*, sc. templorum; supr. III, 5. 18. in oratione Reguli: *Signa ego Punicis Adfixa delubris et arma Militibus sine caede, dixit, Derepta vidi*. — *superbis*, magnifice ornatis; Virg. Aen. II. 504. *Barbarico postes auro spoliisque superbi*. — *vacuum* — *duell.* — *duellum* antique pro bellum; *clusit* pro: clausit; in antiquarum enim rerum commemoratione studiose poetae et alii scriptores antiquas verborum formas sectari solent. De *templo Iani* est locus classicus apud Liv. I. 19. unde *Ianus* dictus sit *Quirinus*, disci potest ex Macrob. I. 9. *In sacris quoque invocamus Ianum Quirinum, quasi bellorum potentem ab hasta, quam Sabini curim vocant*. Caeterum cum *templum Iani* ter, ut Suetonius testatur Aug. Vit. c. 22., sub Augusto clausum fuerit, primum quidem V. C. DCCXXV. post victoriam Actiacam, vid. Dio LI. 20., secundum DCCXXX. post bellum Cantabricum, vid. Dio LIII. 26., tertium, ut probatum ivit *Masson. in Templ. Ian. Reser.* p. 208. V. C. DCCXXXXIV, recte interpretes hoc carmen ad annum, quo tertium Iani templum clausum fuit, referunt. Iam vero cum totum hoc carmen in describenda reductae pacis felicitate versetur; summa illa de templo Iani clauso laetitia occasionem huic scribendo carmini dedisse videtur. — *vacuum duellis*, quod Iano clauso vacua bello fuit respublica. — *evag. fren. Lic. Iniec.* sic supr. III, 24. 29. *indomitam refrenare Licentiam*; — *emovit culpas*, recidenda curavit flagitia, exstirpavit. Similiter supr. IV, 5. 22. *Mos et lex maculosum edomuit nefas*. — *veteres artes*, veterem disciplinam, de qua Livius in Prooemio: *Caeterum aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam respublica nec maior nec sanctior nec bonis exemplis ditior fuit*. — *maiestas*, gloria et amplitudo; *ab Hesperio cubili*, ab Oceano, ubi sol conditur, sive, ut prisca sibi fingebat antiquitas, cubitum it, h. e. a solis occasu. Comparant Tibull. II. 5. 57. *Roma tuum*

Custode rerum Caesare, non furor
Civilis aut vis exiget otium,
  Non ira, quae procudit enses,
    Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Iulia, non Getae,
  Non Seres, infidive Persae,
    Non Tanain prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus et sacris,
Inter iocosi munera Liberi,

nomen terris fatale regendis, — *Quaque patent ortus, et qua fluitantibus undis Solis anhelantes abluit amnis equos.*

v. 17 — 24. *Custode rerum Caesare*, sic supr. IV, 5. 2. *Optimus Romulae gentis custos*, et carmine antecedente v. 43. *tutela praesens Italiae dominaeque Romae* vocatur; — *non furor*, seditio; *furor* et *furere* apud Ciceronem quoque passim de bellis civilibus; — *vis*, violentia; supr. III, 14. 14. *ego nec tumultum, Nec mori per vim metuam, tenente Caesare terras.* — *exiget otium*, pacem ex imperio Romano abiget et expellet; — *inimicat*, ad bellum concitat. — *qui profund. Danub. bib.* Istri accolae, Germani, Rhaeti, Daci cett. ut supr. II, 20. 20. — *Rhodani potores* de Gallis; cf. carm. antec. v. 46. — *edicta Iulia*, quae Augustus in pacis conditionibus observanda praescripsit victis populis. — *Getae*, ultra *Dacos* quidem Orientem et pontum Euxinum versus ad Istrum sedem suam habebant *Getae*, vid. Strab. VII. p. 467. sed promiscue a Romanis pro *Dacis* ponuntur, vid. Plin. IV. 12. Fusi illi sunt primum V. C. DCCXXXIV. a Lentulo, cf. supr. ad III, 8. 18. debellati vero DCCLIII. a Tiberio, vid. Dio LIV. 36. — *Seres*, Seres enim vel Indi, postquam legatos ad Augustum, qui eius amicitiam peterent, Antiochiam miserant, (de qua legatione Augusto honorificentissima vid. Sueton. Aug. Vit. c. 21.) pro populis, qui Romano imperio se subiecissent, habebantur. — *Persae*, Parthi. — *Tanain prop. fl. ort.* Tanais accolae, Scythae.

v. 25 — 32. *Nosque et profest. luc. et sacr.* cett. sensus: nos vero, quibus tanta sub tanto principe securitate et felicitate frui licet, unoquoque die, tam non festo, quam festo, una cum uxoribus nostris et liberis, deos ante inter vina solemnibus libationibus venerati, egregia bonorum principum facta, et Troiam, unde originem nostram ducimus, et Anchisen, et almae Veneris propaginem, carminibus ad modos Lydios decantatis ex more maiorum celebrabimus! — Molliores sane pii gratique in bonum principem animi sensus ita hic locus spirat, ut eius lectione vel durioris ingenii hominem suaviter affectum iri existimes. — *profestis*, diebus nempe non festis quoque, h. e. quotidie: unusquisque nempe civis cum suis privatim Augustum ex mente poetae pie venerari debet; *dies profesti*, nos: *Werkel-Tage*; cf. infr. ad Sat. II,

Cum prole matronisque nostris,
Rite Deos prius adprecati,
Virtute functos, more patrum, duces,
Lydis remixto carmine tibiis,
Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

2. 116. — *Inter iocosi mun. Lib.* libationes enim mensis secundis inter vina institui solebant; cf. supr. IV, 5. 33. — *iocosi*, cf. supr. III, 21. 15. ubi vid. not. — *Virtute functos*, virtutis laude, qua muneris sui partibus egregie perfuncti sunt, claros et nobiles, principes egregios. — *more patrum* — *convivas* enim *in epulis* apud veteres Romanos *solitos fuisse canere ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus* Cicero in Quaest. Tusc. I. 2. ex Catonis Originibus refert. — *Lydis remixt. carm. tibiis*, h. e. carmine cum tibiarum, et modos Lydios edentium, cantu invicem se excipiente. Noti apud veteres in arte musica sunt *modi Dorii*, *Ionii*, *Lydii*, *Aeolii*, *Phrygii*, in quibus *modi Lydii* laetitiae inprimis exprimendae adhibiti fuisse traduntur; vid. Interpr. ad h. l. — *almae prog. Ven.* adeoque Augustum quoque, quem per adoptionem in gentem Iuliam, ab Ascanio deductam, transiisse constat.

Q. HORATII FLACCI
EPODON LIBER.

CARMEN I.

AD MAECENATEM.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,

CARMEN I.

Cum ad ea, in quibus verae amicitiae fides spectaretur, referri quoque soleret promtus paratusque vel in remotissimas terras amicum comitandi animus; (cf. supr. II, 6. et ibi not.) eiusmodi occasionem, qua Maecenati fidem suam in amicitia probaret, cupide amplexus est Horatius. Maecenati nempe iam id agenti, ut, Augustum in bello contra Antonium et Cleopatram secuturus, Brundusium, quo senatores et equestris dignitatis viri evocati fuerant, (vid. Dio L. 11.) se conferret, poeta, se, quamvis probe gnarum, exiguam fore, quam praesentia sua ei in bellum proficiscenti praestare possit, operam, tamen, cum nullibi sine eo iucundam vitam agere possit, et suus de eo metus multo minor in eius comitatu futurus sit, forti animo per omnes terras ad ultimum earum usque terminum illum secuturum esse, mollissimo animi sensu declarat. In quo quidem capto consilio ne forte lucri studio ductus esse videatur, αὐτάρκειαν suam laudando et, se ab omni divitiarum colligendarum studio alienissimum esse, profitendo, integerrimae amicitiae laudem sibi vindicat. Caeterum si verum est, quod *Massonus* in Vita Horatii evincere studuit, Maecenatem anno DCCXXII, quo pugna ad Actium commissa est, urbi praefectum fuisse, illum a perficiendo, quod primum ceperat, consilio deinde retentum esse statuendum est. De inscriptione huius libri *Epodôn*, sive ab Horatio sive a Grammatico aliquo, profecta, unde illa petita fuerit, et quo sensu accipienda sit, non amplius ambigi potest. Scilicet iamborum inventor, Archilochus, eiusmodi quoque Iamborum genus invenisse dicitur, (vid. Plutarch. de Music. p. 1141.) quos ἐπῳδοὺς appellaret, quia in illis, ut

Paratus omne Caesaris periculum
Subire, Maecenas, tuo?
Quid nos? quibus, te, vita, si superstite,
Iucunda, si contra, gravis?
Vtrumne iussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molles viros?

Diomedes p. 482. (edit. *Putsch.*) ait, *versuum partes* (h. e. versus breviores) *legitimis et integris versibus* ἐπᾴδονται, h. e. accinuntur, vel, ut Hephaestion de Metr. p. 70. edit. *Pauw.* docet, ὅταν μεγάλῳ στίχῳ περιττόν τι ἐπιφέρηται. Iam vero cum ipse Horatius Archilochi se imitatorem profiteatur; (Epist. I, 19. 23. *Parios ego primus Iambos Ostendi Latio, numeros animosque secutus Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.*) hic liber Epodôn autem eius iuvenilia inprimis et maledicentiora carmina contineat, profecto eorum sententia, qui ipsum illa ad Archilochi exemplum latiore sensu Epodôn inscriptione tam insignivisse, quam publicasse, existimant, magnam veritatis speciem prae se ferre videtur; confer omnino, quae docte de huius libri inscriptione disputavit *Cl. Boettigerus.*

v. 1—4. *Ibis Liburn. inter alta nav.* cett. sensus: ergone certum est, te, amicissime Maecenas, commune cum Augusto in pugna navali periculum subire paratum, naves Liburnas conscensurum et inter formidabilem hostium classem navigaturum esse? — per *naves Liburnas*, de quibus vide supr. ad I, 37. 30. designatur classis Augusti, per *alta navium propugnacula* autem classis Antonii et Cleopatrae, cuius naves, ut tradit Flor. IV, 11. *turribus atque tabulatis allevatae castellorum et urbium species prae se ferebant;* vid. Dio L. 18. Hinc Virgil. de classe Antonii Aen. VIII. 690. *pelago credas innare revulsas Cycladas, aut montes concurrere montibus altos: Tanta mole viri turritis puppibus instant.* cf. Plin. XXXII. 1. — Qui *alta navium propugnacula* de maioribus, quae in classe Augusti fuerint, navibus explicant, non solum a fide historica recedunt, sed etiam periculi, de quo poeta maxime sollicitus est, magnitudinem nisi tollunt plane, certe elevant et minuunt.

v. 5—10. *Quid nos? quibus* cett. Quid ego igitur, te in tam periculosum bellum proficiscente, faciam? ego, cui vita, si te superstite vivitur, iucunda, at, si quid tibi acciderit, gravis et tristis est? — *si te superstite*, sc. vita contigerit; plane ut mox versu 8. *ni tecum simul*, sc. otium contigerit. — *Vtrumne iuss. perseq. oti. non dulc. ni tec. simul? An hunc laborem* cett. utrumne, quod me facere iubes, domi ego vitam otiosam, non nisi in tua societate mihi iucundam, sectabor? an forti potius animo una tecum belli labores perferam? pro vulgari: utrumne ego ex tua voluntate domi manebo, an una tecum in bellum proficiscar?

Feremus; et te vel per Alpium iuga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo,
Inbellis, ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui maior absentes habet.
Vt adsidens inplumibus pullis avis
Serpentium adlapsus timet
Magis relictis: non, ut adsit, auxilî
Latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuae spem gratiae;
Non ut iuvencis inligata pluribus
Aratra nitantur mea:
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua:

v. 12 — 18. *Inhospital. Caucas.* cf. supr. ad I, 22. 6. — *Vel occident. usque ad ult. sinum*, ad extremos usque Occidentem versus Oceani terminos; — *labore meo*, mea, militia, mea, quam in bello sustinere possum, opera. — *Inbellis ac parum firmus*, ἀπτόλεμος καὶ ἄναλκις. — *habet*, ἔχει, occupat, occupare solet.

v. 19 — 22. *Vt adsid. inplum. pull.* cett. uti fere avis, pullis implumibus adsidens, (pro tenui: pulles implumes habens,) magis iis relictis (in casu tertio) serpentium allapsus timet, h. e. de iis relictis magis, quam si adsideat, ob serpentium allapsus sollicita est; quamquam, licet (*ut*) adsit, iis praesentia sua non plus, quam si absit, auxilii latura est. Sic non opus videtur, ut cum *Bentleio* pro: *non*, *ut adsit*, *auxili* cett. rescribatur: *non*, *uti sit auxili* cett. explicat nempe *non*, *uti* pro: non quo, vel: non quod, sed an recte *uti* ita explicari possit, valde dubito. — *Serpens* avibus, praecipue pullis, infestum animal, infr. in Epist. ad Pis. v. 13. *non ut Serpentes avibus geminentur.*

v. 23 — 30. *Libent. hoc et omn. milit.* cett. Libenter ego tam in hoc, quam in quovis alio bello militis vicem obibo, modo, id tibi gratum fore, sperare potero; alia, quae alii spectant, belli praemia, ampliora latifundia, egregia pascua, villas magnificas, nihil equidem moror. — *Non ut iuvenc. inlig. plur. aratr. nit. mea*, exquisitiore loquendi ratione pro: *Non ut plures iuvenci aratris meis inligati nitantur*, h. e. luctentur, vires in terra per aratrum proscindenda intendant, pro tenui: arent. pro *meis*, quod plur. editt. exhibent, cum *Bentleio* dedi: *mea*, quod postulat fere orationis concinnitas. — *Pecusve Calabr. ant. sid. fervid. Lucan. mut. pasc.* in egregiis enim

Nec ut superni villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia.
Satis superque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero,
Quod aut, avarus ut Chremes, terra premam,
Discinctus aut perdam ut nepos.

Calabriae et Lucaniae pascuis numerosos beatiores Romani greges et armenta alere solebant, ita quidem, ut ea antè ortum Sirii circa mensem ferme Iunium e Calabria, vehementiori solis aestui exposita, (unde *Calabria* supr. I, 31. 5. *aestuosa* dicitur,) in saltuosam et frigidiorem Lucaniae regionem agerent, et sic pascua Calabra cum Lucanis mutarent. cf. infr. Epist. I, 8. 6. — *Nec ut villa candens*, nec ut villa mea Sabina, ex candente marmore, ut villae ditiorum, exstructa; *tangat*, tam longe extendatur et porrigatur, ut attingat. — *Circaea moenia Tusculi*, h. e. Tusculum, (nunc *Frascati*,) cuius conditor, Circes filius, Telegonus, fuisse traditur; cf. supr. ad III, 29. 8. — *superni*, super iugo, ubi illud situm fuit, prominentis: nisi quis pro *superni* cum *Bentleio: supini* legere malit; similiter certe supr. III, 4. 23. *Tibur supinum* vocatur.

v. 31—34. *Satis superque me benign. tua dit.* Sabinum enim suum Maecenatis liberalitati acceptum referebat Horatius; hinc ille, supr. II, 18. 12. *nec largiora flagito, satis beatus unicis Sabinis.* — *avarus ut Chremes*, non Chremetem Terentianum, sed senem illum avarum, qui apud Menandrum in *Thesauro* aurum in monumento quodam defodisse fingitur, intelligendum esse, iam *Boettigerus* ad h. l. monuit. — *ut nepos discinctus*, ut homo negligens et prodigus, qualis fere *Nomentanus* in Sermonibus describitur; — *discinctus*, proprie de eo, qui male cinctus laxa tunica incedit, quod desidiosae et mollioris fere vitae signum fuit; hinc *discincti* dicti sunt homines negligentes et parum rerum suarum curiosi; — *nepos*, helluo, rem familiarem per luxum et libidinem perdens atque dilapidans; haud dubie inde, quod, qui ab avis educantur, vel mollissimo avorum suorum amore fruuntur, haud raro blanda eorum indulgentia corrumpuntur. Sed Festus sub voce *nepos: luxuriosae vitae homines nepotes appellantur, quod non magis his rei suae familiaris cura est, quam iis, quibus pater avusque vivunt.*

CARMEN II.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Vt prisca gens mortalium,

CARMEN II.

Homines divitiarum colligendarum cupiditate praepediri, quo minus felicioris vitae iucunditatibus perfruantur, Alphii, foeneratoris cuiusdam, exemplo proposito, declarat. Alphium enim, curarum et vitae suae molestioris pertaesum, ita de vitae rusticae, cui se consecraturus erat, felicitate et iucunditate in hoc carmine loquentem inducit, ut illum omni foenore nunc plane solutum reliquam vitam in agris transacturum fuisse putasses. Verum enim vero bonus Alphius quoque, qui divitiarum colligendarum cupiditate se transversum agi pateretur, homo fuit. Nam postquam dulcissimam illam voluptatem, quae in agris vel ex vitium et arborum cultu vel ex pascentium gregum adspectu vel ex melle condendo vel ex ovibus tondendis vel ex pomis uvisque carpendis vel ex suavi, quo quis sub arboris umbra ad salientem fontem prostratus fruitur, otio vel ex venatione vel ex aucupio cett. percipi possit, ante oculos posuit; postquam domesticam, qua rusticus cum casta sua coniuge vivere solet, felicitatem suavissime descripsit, hominisque agrestis frugalitatem, longe ditiorum opulentiae praeferendam, praeclare laudavit; ne multa! postquam Alphius feliciorem, quae in agris vivitur, vitam luculentis coloribus adumbratam animo suo repraesentavit, ecce! qui modo futurus erat rusticus, ad quaestum ex foenore faciendum redit! — Egregie plane vitae rusticae felicitatem in hoc carmine descriptam esse, nemo adhuc negavit, sed qui eam ab homine tam sordido, qualis Alphius fuit, commendatam nollent, fuere plures. Hinc quatuor ultimos huius carminis versus seriore demum aetate ab Horatio adiectos esse nonnullis statuere placuit. Sed ii omnes, ut nihil dicam, iam versu quarto haud obscure vitae suae conditionem designasse Alphium, consilium, cur foeneratorem inprimis vitae rusticae nunc laudatorem fecerit poeta, parum perspexisse videntur. Scilicet ut vim illam, qua insatiabilis divitiarum cupiditas pervertere saepe hominum mentes, et honestissima ex iis pellere soleat consilia, non verbis tantum et sententiis, quod saepissime Hor. fecit alias, sed etiam vivo quasi exemplo quodam manifestam redderet, aptus, quem intuendum omnibus proponeret, visus ei est dives quidam foenerator Alphius. Is igitur in hoc carmine partes agit hominis, qui, postquam meliora laudavit probavitque, deteriora sequitur. Vix enim Alphius vitae rusticae felicitatis laudes decantaverat, cum statim ad pristinum foenoris exercendi studium rediret. Sublata autem in hoc carmine Alphii persona, tota huius carminis gravitas tollitur. — Foeneratoris *Alphii* mentionem quoque facit Columell. I. 7. 2. — Cum nobilissima, quam hoc carmen continet, vitae rusticae descriptione cf. infr. Sat. II, 6. 59. seqq. Virgil. Ge-

Paterna rura bubus exercet suis
Solutus omni foenore.
Neque excitatur classico miles truci,
Neque horret iratum mare;
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos,
Inutilesque falce ramos amputans
Feliciores inserit;

org. II. 458. et alios ibi a *Cerda* et *Heynio* laudatos.

v. 1 — 8. *negotiis*, in quaestu faciendo versantibus, et proinde variis curis animum districtum tenentibus; — *rura exercet*, elegantius pro: arat. Sic *solum exercere presso sub vomere* apud Virgil. Georg. II. 356. — *solutus omni foenore*, liber ab omni rei foenebris studio. — *Neque excitat. class. mil. truci* cett. qui neque miles e somno ad pugnam excitatur, neque mercator naufragii periculum expavescit, neque rebus forensibus operam dat, neque molesta illa, quibus potentiorum gratiam et favorem sibi colligat, obit officia. — *excitat. classic. mil.* classica enim noctu quoque, subito ab hostibus facto impetu, ad milites e somno excitandos canebantur; qua quidem re passim militiae curae et molestiae designari solent; Tibull. I. 1. 4. *Martia cui somnos classica pulsa fugent;* — *truci*, refer ad terribilem classici sonum, quo milites ex somno exterrentur. — *superba limina*, intellige magnifica et splendida atria, quae clientes salutatum venientes terebant. Cl. *Mitsch.* explicat *superba*, ubi superbe clientes tractentur, comparato loco Columellae Praef. I. 7. seqq. ubi inter alia dicitur: *neque enim roganti, quid agatur intus, respondere servi dignantur.* Caeterum hunc locum Claudianus quoque in rusticae vitae descriptione imitatus est LII. v. 7. 8. *Non freta mercator tremuit, non classica miles, Non rauci lites pertulit ille fori.*

v. 9—22. Molestis illis, vel ad quaestum, vel ad gloriae et honorum studium, spectantibus negotiis opponit ea, quae miram in agris voluptatem creant. Vt eo magis autem appareat, quanta illorum sit copia et varietas, non ordinem quendam in iis recensendis servat, sed ea tantum, quae sponte animo offeruntur, delibat. — *Ergo*, is igitur, — *aut adult. vit. propag. alt. marit. pop.* aut vites novellas (*Senkreben*) annectit populis; vites enim non *ulmis* tantum, (vid. supr. ad II, 15. 4.) sed etiam *populis* adiungi solebant; vid. Plin. XIV. 1. — *adult. vit. propag.* suaviter de novellis vitibus, usque eo adultis, vel tantum roboris nactis, ut in arbusta transponi possent, quod fiebat anno tertio; vid. Plin. XVII. 23. et Columell. de Arbor. VII. — *maritat*, vid. supr. ad IV, 5. 30. — *Inutil. falc. amput. felic. inserit*, et opus insitionis peragit; (nos: *er pfropft und veredelt Bäume;*) quod fit, si arborum truncis, unde rami

Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves;
Vel, quum decorum mitibus pomis caput
Auctumnus arvis extulit,
Vt gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpurae,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium.
Libet iacere, modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquae,
Queruntur in silvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,

inutiles (h. e. steriles, et ex ignobili stirpe procreati,) resecti sunt, generosiores et foecundiores inseruntur; Columell. V. 11. *Tria genera porro insitionum antiqui tradiderunt: unum, quo resecta et fissa arbor resectos surculos accipit.* Ovid. Rem. Am. 195. *Venerit insitio, fac ramum ramus adoptet.* cf. Virg. Georg. II. 74. seqq. — *feliciores*, intellige surculos, (*Pfropfreise*) e nobiliore stirpe prognatos; hinc *arbores felices*, in quibus melioris notae poma nascuntur; *(veredelte Obstbäume,)* Liv. V. 24. *nulla felix arbor, nihil frugiferum in agris relictum;* cf. Claud. X. 66. — *reducta*, sc. in sinus, h. e. curva, ut supr. I, 17. 17. Virg. Aen. VII. 703. — *mugientium*, resonans enim in vastis agris boum mugitus ad ea, quae rerum agrestium amantes delectant, referri solet. Virgil. Georg. II. 470. *Mugitusque boum mollesque sub arbore somni Non desunt.* — *Aut press. pur. mell. cond. amph.* Columell. IX. 15. 3. *Vbi liquatum mel in subiectum defluxit alveum, transfertur in vasa fictilia.* — *infirmas*, natura enim sua imbecilles sunt oves; hinc illae apud Ovidium quoque ibid. 44. *infirmum pecus* audiunt. — *quum decor. mit. pom. cap. Auct. arv. extulit*, suavi imagine pro vulgari: tempore auctumni; *decorum*, exquisite pro: *pulchre* vel *rite redimitum*, ut supr. III, 14. 7. *decorae Supplice vitta Virginum matres.* — *Auctumnus* vero, uti Bacchus fere, coronam e ramis pomiferis contextam capite gestare fingitur; vid. *Boettig.* — *insitiva*, ipsius manu inserta; *(selbst gepfropfte.)* — *Priape*, Priapo enim, ut hortorum deo, pomorum primitiae offerebantur; cf. Catull. XX. 6—9. — *Silvan. tutor fin.* cf. supr. III, 29. 23.

v. 23 — 28. *in tenaci gramine*, in toro gramineo; *tenax*, epitheton ornans, ad naturam graminis, quod tenaciter terrae adhaeret, nec facile inde cum radice evelli potest, referendum. — *Fontesque lymphis* cett. inversa constructio pro: et lymphae

Somnos quod invitet leves.
At quum Tonantis annus hibernus Iovis
Imbres nivesque conparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
Apros in obstantes plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumque leporem, et advenam, laqueo, gruem,
Iucunda, captat, praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?

manantes fontium obstrepunt. — Iam vero cum lympha ex fonte aliquo desiliens et *crepante pede* (ut loquitur Hor. infr. Epod. XVI, 48.) praeteriens mollissime ad somnum invitet, vetus lectio *Fontesque* lectioni a *Marklando* propositae *Frondesque* praeferenda est.

v. 29 — 36. *quum Tonant. ann. hib. Iov. imbr. niv. conp.* ornate pro tenui: redeunte hieme. *Tonantis*, refer ad Iovis, caelum terramque ad certum ordinem moderantis, maiestatem; nisi quis malit cum *Boettigero* cogitare de tempestatibus, quae cum tonitru permixtae sub hiemis initio in Italia saevire solent; — *conparat*, in aëre nempe colligens, collectasque inde demittens. — *Aut amite lev. rar. tend. ret. turd. edac. dol.* aut turdis struit insidias, vacat aucupio; (nos: *oder er geht auf den Vogelheerd.*) — Per *amitem levem* intellige furculam sive perticam levigatam, cuius ope rete, ex illa suspensum, avibus superiniicitur. — *turdis edac. dol.* ut dolose iis turdos escae appetentiores capiat; *dolus* nempe turdis paratur esca vel illecebris appositis, cuius cupiditate allecti in insidias incidunt; *turdi* sunt aves, quas nostrates: *Zipp-und Weindrosseln*, vel in universum *Krammets-Vögel* appellant. — *advenam gruem*, aves *advenae* vel *peregrinae* (nos: *Zug-Vögel*) opponuntur *vernaculis*, h. e. quae in regione, ubi natae sunt, per hiemem quoque manent; *gruem* ad lautiores Romanorum epulas pertinuisse, apparet infr. Sat. II, 8. 87. cf. Plin. X. 23. s. 30. — *praemia*, saepe pro: praeda; vide in re nota *Broukhus.* ad Tibull. I. 2. 26. et *Burm.* ad Ovid. Fast. V. 204.

v. 37 — 38. *Quis non mal. quas amor cur. hab.* cett. Cum vocis *amor* latius pateat significatio, in ea explicanda mire fluctuant interpretes. Sed si cogitamus, foeneratorem loqui, orationem ita exorsum: *Beatus ille, qui procul negotiis — Solutus omni foenore*, iam *amorem* pro habendi cupiditate, et nominatim pro foenoris exercendi studio, accipiendum esse, vix dubitari potest. Sensus igitur erit: quis inter haec negotia rustica non malis istis curis, quae cum lucri faciendi studio coniunctae sunt, solvitur? — *amor*, sc. habendi, quod paulo licentius omisit; addidit illud infr. Epist. I, 7. 85. ut Ovid. Art. Am. III. 541. et Rem. 571; et sic passim *auri*, *ar-*

Quodsi pudica mulier in partem iuvet
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli,
Sacrum et vetustis exstruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri:
Claudensque textis cratibus laetum pecus,
Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemtas adparet;

genti, *nummi amor.* Sed non raro simpliciter *amor*, eam, de qua sermo est, cupiditatem designat. Sic infr. Epist. I, 1. 84. simpliciter *amor* de aedificandi amore: *lacus et mare sentit amorem Fcstinantis heri.* cf. Epist. I, 2. 37. — Varias huius loci explicationes vide apud Interprett.

v. 39 — 60. *Quodsi pudica* cett. Quodsi ad haec omnia accedat hoc, ut communem rerum domesticarum curam gerat pudica materfamilias, quae marito, ab opere diurno redeunti, accenso in foco igne, quo fessus ille recreetur, amanter prospiciat, oves claudat, mulgeat, et vino horno depromto agrestem coenam apparet; tum tenuis, quem rus suppeditat, victus me quidem magis, quam epulae conquisitissimae sumtuosissimaeque, delectaverit; — *in partem iuvet domum*, comparant Euripid. Electr. v. 71. seqq. — *Sabina qualis*, laudatur passim, quae apud veteres Sabinos viguerit, tam morum sanctitas, quam domesticae disciplinae severitas; cf. supr. III, 6. 38. et Columell. Praef. ad Lib. XII. 7 — 10. — *pernicis*, refer ad corporis agilitatem, quae multa exercitatione paratur; sic apud Liv. LXIV. 34. *corpus pernicissimum*, et XXVIII. 20. *corpora multa exercitatione pernicia.* — Horatium imitatus est Statius Silv. V. 1. 122. seqq. — *velut Appula coniux Agricolae parci, vel sole infecta Sabino, Quae videt emeriti iam prospectantibus astris Tempus adesse viri, propere mensasque toroeque instruit, expectatque sonum redeuntis aratri.* — *Sacr. et vetust. exstr.* — *Lass. sub adv. vir.*, scilicet ut *aquam calidam*, qua *fessus* maritus lavetur, *comparet*, ut Tibull. I. 10. 42. disertius in re simillima loquitur; — *sacrum*, sc. *Laribus; vetustis* pro: aridis. — *pecus laetum*, luxurians saliensque ob bonam corporis habitudinem. — *distenta siccet ubera*, ornatius pro tenui: mulgeat; — *horna vina*, hornotina, hoc ipso demum anno nata, adeoque fere adhuc mustum. — *promens dulci dolio*, mustum scilicet servabatur primum in *cupa* sive *dolio* capaciore, unde illud, quando defaecatum fuerat, in amphoras, testas vel cados *defundebatur;* vinum igitur *ex dolio haustum*, vel *doliarc*, bibere solebant tenuiores vel pauperiores, *defusum* vero et in apothecis vinariis reconditum beatiores; vid. *Boettig.* et quem *Ernesti* in Clav. Cic. s. v. *dolium* laudat *Abram.* ad Cic. Philipp. II. 27. — *dulci*, in quibus dulce vi-

Non me Lucrina iuverint conchylia,
Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare;
Non Afra avis descendat in ventrem meum
Non attagen Ionicus
Iucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus,
Vel haedus ereptus lupo.
Has inter epulas ut iuvat pastas oves
Videre properantes domum!

num sive mustum conditum est; — *conchylia Lucrina*, e lacu Lucrino petita, quae caeteris ostreis a lautiorum epularum aestimatoribus praeferri solebant; cf. infr. Sat. II, 4. 32. et Macrob. II. 11. — *rhombus*, (*Schollenfisch*, *Bütte*,), passim inter melioris notae pisces laudatur; cf. infr. Sat. I, 2. 116. Columell. VIII. 17. 9. — *scari*, vide, quos de hoc nobiliore pisce laudat *Iacobs*. in *Animadv.* ad Anth. Gr. Vol. III. Pars I. p. 89. — *Si quos Eois inton. fluct. hiems ad h. v. m.* si forte tempestas, magno cum tumultu in mari Eoo exorta, eorum inde quosdam ad mare vicinum dispulerit; — *Afra avis*, gallina Numidica, guttata, (*Perlhuhn*) vid. *Schneid.* ad Columell. VIII. 2. 2. — *attagen Ionicus*, (*rothes gehaubtes Haselhuhn*) est ille adhuc regionum Asiaticarum inprimis indigena; — *herba lapathi*, (*Sauerampfer*) a verbo λαπάζειν, h. e. inanire, sc. alvum; hinc infr. Sat. II, 4. 29. *si dura morabitur alvus — pellent obstantia conchae, Et lapathi brevis herba.* — *prata amantis*, pratensis, in pratis praecipue et locis udis atque palustribus nascentis; Plin. XX. 21. — *malvae salubres corpori gravi*, h. e. alvum adstrictiorem levantes; hinc supr. I, 31. 16. dicuntur *leves*; Mart. X. 48. 7. *Exoneraturas ventrem mihi villica malvas Attulit, et varias, quas habet hortus, opes.* — *Terminal.* Celebrabantur *Terminalia* a. d. VII. Cal. Mart. vide de iis Ovid. Fast. II. 639. seqq. — *caesa agna*, Ovid. l. l. v. 655. *Spargitur et caesa communi Terminus agna.* — *haed. erept. lup.* vel quod eiusmodi haedus, iam lupi dentibus laesus, mactari omnino debet, vel quod ea, quae bona fortuna nobis servata et reddita sunt, studiosius in usum et fructum convertimus.

v. 61 — 70. *Has inter epulas* cett. Iam dulcissimam illam voluptatem, qua vespertino tempore post peractos diei labores rusticus perfunditur, breviter adumbrat. Concipit nempe animo foenerator iucundissimum illum sensum, quo rusticus inter epulas agrestes vel ovium pastarum domum properantium, vel boum cum

Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido!
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares!
Haec ubi loquutus foenerator Alphius,
Iamiam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam,
Quaerit Calendis ponere.

inverso vomere ad stabulum redeuntium, vel vernarum circa Lares sedentium adspectu afficitur! — *videre fess. vom. invers. bov. Coll. trah. langu.* cf. supr. III, 6. 41. et, quem laudat *Cl. Mitsch.* Oppian. Cyneg. I. 138. seqq. — *vomerem inversum collo trahentes*, h. e. aratra vomere inverso iugo suspensa trahentes; Virgil. Eclog. II. 66. *Adspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci.* — *renidentes*, ignis in foco accensi splendore refulgentes; Mart. III. 58. 22. *Cingunt serenum* (lucentem) *lactei focum vernae, Et larga festos lucet ad Lares silva.* Nisi quis *renidentes* malit referre ad *vernas*, ut sit: ridentes, laetum et hilarem animum ridendo exprimentes. Catull. XXXIX. 1. *Egnatius, quod candidos habet dentes* *Renidet usquequaque*, et sic *renidens* pro: ridens apud Liv. XXXV. 49. — In simili fere re *vernae* infr. Sat. II, 6. 66. dicuntur *procaces* — *Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces Pasco libatis dapibus.* — *Haec ubi loquutus* cett. Nihilominus tamen *foenerator Alphius*, *haec locutus*, *ubi*, *iamiam futurus rusticus*, *omnem pecuniam* (ad praedium sibi emendum) *Idibus redegit*, eandem mutato consilio proximis *Calendis quaerit ponere*, (denuo foenori dare.) — Scilicet *Calendae* et *Idus* duo illi apud Romanos cuiusque mensis dies fuere, quibus pecunia vel foenori daretur, vel foenori data redigeretur; (de locutione: *pecuniam redigere*, multa exempla dedit *Bentl.*) hinc non *Calendae* tantum debitoribus, ut Hor. infr. Sat. I, 3. 87. dicit, *tristes* fuere, sed etiam *Idus*, ut Catilinae, cui Cicero in Orat. I. in Catil. c. 6. *fortunarum ruinas proximis Idibus impendere* ait. — *pecuniam ponere* pro: foenori dare; sic infr. Epist. ad Pis. v. 421. *Dives agris, dives* *positis in foenore nummis*; et sic apud Cic. Verr. III. 70. *cum posita esset pecunia apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis foeneratus est.* Sic apud Graecos *βάλλειν*, *καταβάλλειν*, *τιθέναι*, de quibus vide, quem *Cl. Mitsch.* laudat, *Taylor.* ad Lys. p. 580.

CARMEN III.

AD MAECENATEM.

Parentis olim si quis inpia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?

CARMEN III.

Postquam *allium* Horatius inter medios, quibus se misere illo sumto affligi queritur, cruciatus tanquam herbam, qua nulla nunquam a veneficis tractata sit potentior, graviter in hoc carmine exsecratus est, Maecenatem, ne puellas forte gravi eius foetore ab amplexibus suis dimoveat, lepide allio abstinere iubet. — Iocum utique aliquem, quo Horatium suum Maecenas facete luserat, huic carmini occasionem dedisse, ex epitheto *iocosus*, quod v. 20. Maecenati tribuit poeta, satis probabiliter colligi posse existimo. Quodsi igitur sumimus, Maecenatem Horatio ad se vocato inter alias epulas rusticum quoddam edulium sive moretum, ex allio confectum, quod maxime eum detestari sciret, apposuisse, et sic illusum suaviter derisisse, causam certe, quae poetam ad hoc carmen scribendum impulerit, satis idoneam ponimus.

v. 1 — 4. *Parentis olim si quis* cett. Homini isti omnium scelestissimo, qui aliquando in parricidio deprehensus fuerit, supplicium decernatur id, ut allium cicuta nocentius sumat. — *olim*, iam de tempore futuro. — *edit*, (ad antiquam subiunctivi formam: *edim, is, it*,) pro: edat. — *cicutis*, de *cicuta*, (cuius succus est genus quoddam veneni, quod apud Athenienses damnati, ut Socrates, sumere cogebantur,) vid. Plin. XXV. 13. s. 95. — *o dura messorum ilia*, sc. quae perferre valent vim istam allii pestiferam! messoribus eiusmodi moretum, ex allio et aliis contusis herbis confectum, rustica mulier Thestylis parat apud Virgil. Eclog. II. 10. *Thestylis et rapido fessis messoribus aestu Allia serpyllumque, herbas contundit olentes.*

v. 5 — 14. *Quid hoc veneni*, quale dixerim ego illud veneni esse, quod cett. — *viperinus cruor*, qui vim praesentissimi veneni habere putabatur; hinc supr. I, 8. 10. proverbiali locutione: *vitare aliquid sanguine viperino cautius.* — *incoctus*, coquunt enim et incoquunt herbas venenatas veneficae; sic *cocta gramina* apud Propert. II. 4. 8. et Medea apud Ovid. Met. VIII. 265. *Seminaque floresque et succos incoquit acres.* — *me fefellit?* mihi fraudi fuit? — *Canidia*, cuius scelera infr. in carmine quinto et decimo septimo

Vt Argonautas praeter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris inligaturum iuga,
Perunxit hoc Iasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosae Apuliae:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.
At, si quid unquam tale concupiveris,
Iocose Maecenas, precor,

insectatur; — *tractavit*, miscuit. — *malas*, venenatas; *malus*, ut Graecorum *κακός*, saepe de rebus noxiis et veneno infectis; vid. *Drakenb.* ad Sil. Ital. VIII, 500. et *Burmann.* ad Petron. c. LVIII. — *Vt Argonaut. praeter omn. candid. Medea* cett. sensus: allio sive allii succis Medea, postquam prae caeteris Argonautis ducis eorum pulchritudine capta fuit, Iasonem, ut igneum spiritum taurorum, quos iugo, quod illi nondum experti erant, alligare debebat, perferre posset, inunxisse credibile est; — *ignota taur. inlig. iuga*, pro vulgari: tauros illigaturum ignotis iugis; plane ut supr. Epod. I, 25. *Non ut iuvencis inligata pluribus Aratra nitantur mea*; cf. de hac re, quos laudant Interpretes, Pind. Pyth. IV. 393. Apollon. Rhod. III. 1041. et Val. Flacc. VII. 463. — *candidum*, pulchrum, formosum, ut saepe. — *mirata est*, amore eius, postquam cum admiratione eius formam contemplata fuerat, capta fuit; cf. supr. I, 4. 19. IV, 9. 15. — *Hoc delibut. ult. don. pellic.* Allii quoque succis Medea dona illa nuptialia, (pallam et coronam,) quibus pellicem (*Creusam* sive *Glaucen*, novam Iasonis coniugem) ulcisceretur, delibuisse videtur; qua re peracta illa curru alatis serpentibus uncto aufugit. — Habebant nempe venena illa, quibus dona nuptialia inunxisse Medea dicitur, hanc vim, ut Creusam cum tota eius domo comburerent. Res ex Euripidis Medea satis nota, cf. Hygin. Fab. XXV. et Apollodor. II. 28. cf. infr. Epod. V, 63. — *fugit*, Athenas nempe, vid. Apollodor. I. 9. 28. — *Serpente alite*, h. e. alato, ut supr. IV, 11. 26. *Pegasus ales*.

v. 15 — 18. *Nec tantus unquam sid. insedit vapor* cett. nec tanto unquam solis aestu sub Sirii ortu arida illa terra Appulia (cf. III, 30. 11.) exusta est, nec tanto aestu fortis olim Hercules per vestem a Deianira acceptam correptus est, quanto ego nunc per pestiferum, quod sumsi, corripior allium! — *siderum vapor*, aestus, qui saevit sub ortu Sirii; *munus*, vestis, Nessi cruore tincta; vide Ovid. Met. IX. 130. seqq. — *efficacis*, gravissima quaeque effecta reddentis, invicti.

v. 19 — 22. *tale*, suaviter pro allio, quod ne nomine quidem suo prae eius contemtu appellat; — *iocose*, vid. argum. Pro *iocose*, quod

Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

CARMEN IV.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,

sane, nisi ad iocum, de quo in argum. diximus, referimus, parum Maecenatis dignitati convenit, *Marklandus* rescribendum esse censet: *Iocosa*, ut ad puellam referatur; sed ne puella quidem, quae ob allii foetorem oscula repudiat, satis commode *iocosa* dicitur. — *manum sav. oppon. tuo*, Propert. II. 29. 39. *Dixit et opposita propellens savia dextra Prosilit.* — *extrema in sponda cubet*, extrema lecti parte a te semota cubet, ne allii foetorem trahat.

CARMEN IV.

Acerbissime poeta in hoc carmine hominis cuiusdam, qui e servo tribunus militum factus erat, superbiam et insolentiam traducit. Rem indignam plane et vix ferendam esse ait, quod homo, qui servus olim loris caesus et compede vinctus fuerit, nunc divitiis locupletatus omnes alios prae se contemnat, superbo gressu in toga laxa per viam sacram se conspiciendum inferat, amplissima latifundia possideat, curru mannis iuncto per viam Appiam volitet, et tribuni militum dignitate superbiens prima sedilia in spectaculis inter equites occupet! — Vulgo quidem hoc carmen: *In Sext. Maenam Pompeii Libertum*, inscribitur, sed recte deleta est haec inscriptio ab interpretibus recentioribus. Nam cum de tribuni militum honoribus, quos *Maenas* gesserit, nihil aliunde constet, nec ea, quae de servilibus poenis in hoc carmine commemorantur, in eum cadere videantur, infamis denique eius perfidia, quam vel maxime poeta notaturus fuisset, ne verbo quidem in eo notata fuerit; perperam illud a veteribus scholiastis ad *Maenam, Pompeii libertum*, relatum esse facile apparet. — Incidit autem hoc carmen, si illud, ut ex versu 19 colligere licet, anno circiter V. C. DCCXVIII, quo exercitum contra Pompeii servilem manum missurus erat Octavianus, scriptum est, in ea tempora, quibus plures omnino, qui infimo loco nati tam bonis, quam honoribus proscriptorum ad se translatis, altius verticem extollerent, extitisse satis constat. Eiusmodi igitur hominem aliquem, cuius nomen scire nihil attinet, poeta in hoc carmine tanquam in tabula depictum omnium derisui et contemtui proposuit. — Obversatum Horatio esse Anacreontem, Fragm. XXVII. (edit. *Fisch.*) *Toupius* in *Epist. Crit.* p. 180. monuit.

v. 1 — 4. *Lupis et agn. quanta* cett. Quantum lupis cum agnis, tantum tecum mihi intercedit odium, h. e. tu omnium mihi infestissimus es. De lupis et agnis sibi invicem infestissimis Homer. Iliad. XXII. 263. *Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέου-*

Ibericis peruste funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
Cum bis trium ulnarum toga,
Vt ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
„Sectus flagellis hic Triumviralibus,
„Praeconis ad fastidium,

σι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν. — *sortito*, ex affectu et instinctu cuique animalium per sortem fatalem insito. — *peruste*, significanter pro: notate, lora enim, dum terga notant, graviter eadem simul urunt; hinc apud Catull. XXV. 10. *inusta flagella*, ubi cf. not. infr. Epist. I, 16. 47. *loris non ureris aio*. — *funibus Ibericis*, ex sparto, quod in Iberia s. Hispania nascebatur, tortis; vid. Plin. XIX. 1. s. 2. et cf. ad Catull. LXIV. 227. — *crura*, sc. peruste. — *dura compede*, nequiores praecipue servi tam in ergastulis, quam in opere foras faciendo, compedes gestare solebant.

v. 5—10. *Licet superb. ambul. pecun.* licet superbo tuo incessu te divitem esse ostentes; — *superbus* tam ad *pecuniam*, qua quis superbit, quam ad *ambules* referendum; *ambulare*, ut Sat. I, 2. 25. *Malthinus tunicis demissis ambulat*, de iis, qui incessu dignitatem quandam affectant. — *Fortuna non mutat genus*, manes tamen semper servilis conditionis homo. — *Viam Sacram*, hanc viam enim frequentare inprimis solebat hominum otiosorum turba; cf. infr. Sat. I, 9. 1. — *te metiente*, suaviter iam *viam metiri*, ut paulo ante *ambulare*, dicitur is, qui se non vulgarem hominem esse, ostensurus, incessu dignitatem suam prodere studet; incedit autem eiusmodi homo vanus ita, ut gressus ad mensuram *quandam* dirigere videatur. — Pro vulgari lectione: *bis ter ulnarum* cum *Bentleio: bis trium ulnarum*, latinitate id postulante, dedi; vid. *Bentl.* — Toga laxa autem, vel, ut Ovidius Remed. Amor. 680. loquitur, *toga laxo sinu conspicienda*, ab hominibus mollibus, luxuriosis et divitibus, tanquam opulentiae insigne, gestabatur. Hinc apud Ciceronem in Cat. II. 10. homines molliores *velis, non togis amicti* dicuntur. — *Vt ora vert. huc et h. eunt. liberr. indign.* ut in via Sacra te hinc illinc transeuntes, converso ad te ore, liberrime indignationem suam prodant? Sequentem orationem: *Sectus flagellis* cett. apte et graviter poeta vanum nostrum hominem in via Sacra transeuntibus suggerit.

v. 11 — 16. *flagellis Triumviral.* de triumviris capitalibus, qui suppliciis a damnatis sumendis praeerant, vid. *Lipsium* ad Tacit. Annal. V. 9. et *Cort.* ad Sallust. Catil. 55. Eosdem de poenis servilibus ius dixisse docet *Pignor. de Servis* p. 13. — *Praeconis ad fastidium*, scilicet, quo gravior poena olim ab isto ho-

„Arat Falerni mille fundi iugera,
„Et Appiam mannis terit;
„Sedilibusque magnus in primis eques,
„Othone contemto, sedet.
„Quid adtinet tot ora navium gravi
„Rostrata duci pondere
„Contra latrones atque servilem manum,
„Hoc hoc tribuno militum?“

mine sumta fuerat, eo maiori illa fastidio et molestiae fuit praeconi, qui tam poenae causam, quam magnum plagarum numerum publice pronunciare debuerat. — *Arat*, possidet, nihil amplius, ut supr. III, 16. 26. — *fundi Falerni*, in Campania, ubi ob regionis cum amoenitatem tum fertilitatem latifundia sua habebant Romanorum ditissimi. — *mannis*, — *manni*, cf. supr. III, 27. 7. equi Gallici, (*Zelter*) parvi quidem, sed velocitate sua nobiles, quibus beatiores inprimis ad celeriora in villas facienda itinera usi sunt; Lucret. III. 1076. *Currit agens mannos in villam hic praecipitanter; — Appiam terit*, per viam Appiam vehitur; haec via enim celeberrima ducebat in Campaniam et Brundusium. — *Sedil. magn. in prim. equ. Oth. cont. sedet*, et in spectaculis, elusa et susque deque habita lege Roscia, tanquam magnus eques prima sedilia occupat. — Lege enim theatrali, quam *L. Roscius Otho* V. C. DCLXXXVI. tulit, sancitum fuit, ne quis in quatuordecim gradibus sive cuneis orchestrae, in qua senatores sedebant, proximis, sederet, nisi qui eques et equestri censu esset. Sed iste homo, quamvis ut tribunus militum equestri dignitate gaudebat, hactenus tamen legem Othonis *contemnebat*, h. e. eludebat, quod ex mente Othonis plebs et servilis conditionis homines, qualis iste fuit, ab equitibus secerni debebant.

v. 17—20. *Quid adtinet* cett. sensus: quid expedit tanto apparatu classem instruere, ut latrones et servos vincamus, si servi apud nos ad tribuni militum honores evehuntur? — *ora nav. grav. pond. rostrata*, h. e. rostra navium gravi aeris pondere munita. — *latron. atque servil. man.* Pompeii nempe exercitus, contra quem debellandum Octavianus V. C. DCCXVIII. profectus est, maximam partem tum ex piratis et servis undique collectis constabat; vid. Dio XLVIII. 20. Flor. IV. 8. cf. infr. IX, 9—10.

CARMEN V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

At, o Deorum quidquid in caelo regit
Terras et humanum genus!
Quid iste fert tumultus? aut quid omnium

CARMEN V.

Ad probrosa illa carmina, quibus vetularum amores petulanter Horatius insectatus est, pertinet inprimis hoc, quod in anili Canidiae libidine diffamanda versatur. E multis, quos insolenter olim tractasse videtur Canidia, amatoribus, unus tantum, ut poeta narrat, ei relictus fuerat, ridiculus scilicet quidam senex *Varus*, et hic ipse alia simul scorta sectans. Ab his igitur cum eius animum non avertere posset formae, quam aetas abstulerat, lenocinio, ad artem magicam, qua ei vim faceret, confugere debebat libidine furens Canidia. Hinc, sive ista a superstitiosa plebe vere pro venefica habita, sive, quae hoc nomine differretur, digna poetae visa fuerit, nefanda, quae furiosa anus ad libidinosi senis animum sibi uni devinciendum perpetraverit, enarrantur in hoc carmine scelera. In quibus cum unum praecipue atrocitate superaret caetera omnia, horrendum nempe illud consilium, quo ista ex pueri ingenui, fame enecti, medulla et iecore efficacissimum philtrum conficere instituerit; huius totius rei scenam in hoc carmine repraesentat, et Canidiam sacra magica cum tribus aliis administris, Sagana, Veia et Folia, adornantem inducit; adest puer, et cum malum sibi a Canidia parari ex truci eius in se defixo vultu animadvertit, eam, ut sibi parcat, per omnes deos rogat et obsecrat, sed frustra! Canidia miserum puerum, praetexta ei derepta, denudat, sacra magica apparat, et varia, quae iis adhiberi solebant, accendi iubet. Sagana domum lustrat et Veia scrobem effodit, quo puer, ad mentum usque ita infossus, ut appositas dapes videre quidem, nec tamen eas attingere posset, in philtri miscendi usum fame pereat. Nec deest huic sacrorum magitorum administrationi Folia, famosa pariter tum temporis venefica. Mox Canidia horrendo carmine rerum magicarum numina, Noctem et Hecaten, appellat, easque, ut Varum sibi adducant, precatur. Quo non veniente indignatur illa de vano incantationis suae eventu, et efficaciorem istam ex pueri iecore et medulla comparandam potionem minatur. Puer interim, nulla sui miserationе veneficas tangi sentiens, diras veneficis istis imprecatur, quas ipse poeta Canidiae in hoc carmine imprecaturus erat.

v. 1—10. Puer mala, quae sibi immineant, expavescens, in haec verba erumpit: — *At, o deorum quidquid in cael. reg. terr. et hum. gen.*, h. e. at per deos immortales, quid sibi vult hic tumultuosus apparatus? *quidquid deorum*, nota elegantia, pro: omnes dii. Liv. III. 25. *et quidquid deorum est.* Idem II, 35. *quidquid patrum*, pro: omnes patres. Plura vid. apud *Drakenb.* ad Liv. T. IV. p. 675. — *tumultus*, videbat

Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris adfuit,
Per hoc inane purpurae decus precor,
Per inprobaturum haec Iovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua?
Vt haec tremente questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Inpube corpus, quale posset inpia
Mollire Thracum pectora;
Canidia, brevibus inplicata viperis
Crines et incomtum caput,
Iubet sepulcris caprificos erutas,

enim in rebus magicis apparandis huc et illuc discurrere veneficas. — *aut quid*, sc. sibi volunt. — *in unum*, sc. conversi; abrupta oratio egregie ad pueri perturbationem exprimendam adornata est. — *Per liberos*, bene pueri animum doloris, quem parentes (cf. v. 101.) de eius interitu suscepturi sint, subit cogitatio; itaque obtestatur Canidiam per maternum eius, si vere mater sit, animum, ut parentum causa sui miserat. — *si vocata Lucin.* cf. supr. ad III, 22. 3. — *partubus veris*, vere parienti, h. e. nisi forte eos aliis matribus per malas fraudes subduxeris; inter ipsas preces igitur puer notat Canidiae scelera, quod ad totius carminis consilium referendum est. — *Per hoc inan. purp. decus*, per hanc togam praetextam, ingenuitatis meae insigne, vanum illud, si me non tutum praestare potest a tua violentia; *inane*, quia nulla praetextae ratione habita vim parabat Canidia; de *praetexta*, ut insigni, quod pueros ingenuos contra iniuriam et violentiam muniret, laudant Quinctil. Decl. CCCXL. extr. *Ego vobis allego etiam ipsum sacrum praetextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus, quo infirmitatem pueritiae sacram facimus ac venerabilem.* Scelus autem Canidiae eo, quod eius furor ne ingenuo quidem puero pepercerit, mirum in modum augeri, quilibet ipse sentit. — *aut uti petita ferro bellua?* vel ut saeva bestia eum, a quo petita est, intueri solet, torvis nempe et minacibus oculis.

v. 11 — 24. *Vt haec trement. quest. ore* cett. sensus et orationis nexus: postquam puer, haec ore tremente questus, praetexta ei derepta, ut corpus impube et nudum, (per appositionem pro: impubi corpore) cuius adspectus vel impia Thracum pectora flectere posset, constitit; tum Canidia cett. — *brevibus inplic. viper. crin. et incomt. cap.*, Furiarum more anguineo capillo redimita; hinc venefica Erichto, ad sacra magica se accingens, apud Lucan. VI 654. *Discolor et vario Furialis cultus amictu Induitur*, *vultusque ape-*

Iubet cupressus funebres,
Et uncta turpis ova ranae sanguine,
Plumamque nocturnae strigis,
Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit, venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunae canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis,
Echinus, aut Laurens aper.

ritur crine remoto, Et coma vipereis substringitur horrida sertis. — *incomtum*, sic Tisiphone apud Tibull. I. 3. 69. *Tisiphoneque impexa comas pro crinibus angues.* — *caprific. erut. sepulcr.* ad infaustas enim et infelices arbores, quarum ligna in sacris magicis accendi solebant, pertinebat *caprificus* in sepulcris nata; cf. Propert. IV. 5. 74. — *cupressus funebres*, quia *cupressus* in tumulis poni solebat; hinc supr. II, 1. 5. dicitur: *invisa.* — *uncta*, polluta, contaminata, ut supr. II, 1. 5. *arma cruore uncta*, infr. Sat. II, 2. 68. *neque, sicut simplex Naevius, unctam Convivis praebebit aquam;* et sic *unctae manus* Sat. II, 4. 78. — *turpis ranae*, rubetae, quae, quia sanguine venenato, ut vipera, turgere putabatur, sacris magicis inserviit; vid. Propert. III. 6. 27. — *nocturnae strigis*, ex noctuarum genere, ob flebilem inprimis vocem, quam noctu e culminibus et in bustis edit, inauspicatae; de eius, uti *bubonis*, in sacris magicis usu vid. Ovid. Fast. VI. 139. seqq. Senec. Med. 731. seqq. — *Iolcos*, urbs Thessaliae, ut omnis Thessalia, venenorum feracissima; Tibull. II. 4. 56. — *Iberia*, Ponti regio, Colchis vicina; intelliguntur igitur venenatae herbae, qualibus Medea usa sit; cf. Virg. Eclog. VIII. 95. — *Colchicis*, magicis, quales additis lignis infelicibus accenderit Medea Colchica.

v. 25 — 28. *expedita*, succincta, infr. Sat. I, 8. 23. *Vidi egomet nigra succinctam vadere palla Canidiam.* — *sparg. Avern. aqu.*, sc. ad domum lustrandam, *aquae Avernales*, ex Averno petitae. Hinc Dido, sacra magica ad se amore exsolvendam instituens, apud Virg. Aen. IV. 512. *Sparserat et latices simulatos fontis Averni;* et sic *Stygius lacus* apud Propert. IV. 3. 15. — *marinus echinus*, erinaceus, (*Meer-Igel*) hinc ducta proverbialis locutio: ἐχίνου τραχύτερος. — *Laurens*, hanc lectionem, quae *N. Heinsii* debetur ingenio, non dubitavi cum *Bentleio* in textum recipere, cum vulgata lectio: *currens*, aprorum naturae repugnet, quippe qui non *currendo*, sed stando et pugnae se aptando setis inhorrescere solent; vid. Hom. Iliad. XIII. 471. et Odyss. XIX. 439. et 446. — *Laurens*, epitheton ornans, quod *apris*, quos Laurentes silvae alere inprimis solebant, saepe tribuitur; multa exempla vid. apud *Bentleium*.

Abacta nulla Veia conscientia
Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus;
Quo posset infossus puer
Longo die bis terque mutatae dapis
Inemori spectaculo:
Quum promineret ore, quantum extant aqua
Suspensa mento corpora:
Exsucta uti medulla, et aridum iecur
Amoris esset poculum,
Interminato quum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:

v. 29—40 *Abacta nulla Veia conscientia*, Veia, quae a re iussa se non abigi et deterreri patiebatur sceleris, quod perpetraret, conscientia, *humum exhauriebat*, scrobem effodiebat; *ingemens laboribus*, significanter de duriore labore, qui omni virium nisu inter gemitus et anhelitus perficitur; sic fere apud Virgil. Georg. I. 48. *taurus aratro ingemere* dicitur. — *Quo poss. infoss. puer long. d. b. t. mut. dap. inem. spectac.* ut ibi infossus puer adspectu appositarum epularum, et saepius per longum diem, ut eo maiore earum desiderio maceraretur, mutatarum intabesceret et fame enecaretur; — *posset inemori*, pro: inemoreretur; *posse* enim saepe inservit periphrasi. — *aqua suspensa mento corpora*, viva imagine pro tenui: natantes. — *medulla exsucta*, fame exesa et exsiccata; Ammian. Marcell. XXX. 4. *ad usque ipsas medullas exsuctus*. — *Amoris poculum*, philtrum. — *quum semel*, h. e. simul ac, ut *ut semel* infr. Sat. II, 2. 124. — *cibo interminato*, ad quem tangendum non admittebatur.

v. 41—46. *Non defuisse masculae libid. Ariminens. Foliam*, cett. sensus: Foliam Arimino, (Vmbriae oppido,) ortam, nefandae libidinis veneficam, operam suam his sacris magicis commodasse, Neapolis et vicinorum oppidorum incolis persuasum fuit; haud dubie, quod in hac praecipue regione multa de Foliae arte magica circumferebantur; — *masculae libidinis*, Graecis eiusmodi femina, quae ipsa libidini suae contra leges naturae satisfacere studet, τριβὰς dicitur; vid. Martial. I. 91. et cf. Iuvenal. VI. 310. — *otiosa*, iucundum literarum amantibus otium praebens; de *Neapoli*, studiorum sede, vid. *Wernsdorf.* ad Poett. min. T. IV. Excurs. IX. p. 395. Sed *Cl. Mitsch.* ideo nunc Neapolin *otiosam* dictam esse putat, quod Romani, amoenitate regionis invitati, eo secedere soliti fuerint. Idem mihi

Quae sidera excantata voce Thessala,
Lunamque caelo deripit.
Hic inresectum saeva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitrae,
Nox, et Diana, quae silentium regis,
Arcana quum fiunt sacra,
Nunc, nunc adeste: nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosae dum latent silvis ferae,
Dulci sopore languidae,
Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanae canes,

videtur. — *voce Thessala*, carmine magico. — *Lunamq. cael. deripit*, Virgil Eclog. VIII. 69. *Carmina vel caelo possunt deducere Lunam*, ubi fuse de hac re egit *Cerda*.

v. 47 — 54. *Hic inresect. saev. dent. livid. Canid. rod. pollicem*, en foedam corporis spurcitiem, qua Canidia carmen magicum decantans inducitur! — *inresectum pollicem*, Furiae quoque, quarum externum habitum veneficis induunt poetae, *ungues inresectos* gerunt, uti depictam earum unam nobis dedit *Boettigerus* in praeclaro libello: *Furien-Maske* (*Weimar* 1801.) Tab. I. cf. infra Sat. I, 8. 26. — *livido*, lurido, carioso, quales vetularum dentes esse solent. — *Quid dixit? aut quid tacuit?* nefanda quaeque effata et palam professa est, quod gravius per interrogationem extulit poeta. — *O rebus meis Non infid. arbitr. Nox et Dian.* cett. Noctem et Dianam sive Hecaten, sacrorum magicorum praesides, veneficarum more invocat Canidia; ut Medea apud Ovid. Met. VII. 192. seqq. *Nox, ait, arcanis fidissima — Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris Adiutrixque venis*, cf. Senec. Med. 740. et Lucan. VI. 695. seqq. — *quae silentium regis Arcan. quum f. sacr.* pro vulgari: quae sacra arcana moderaris, quum illa sub noctis silentio fiunt. — *Nunc, nunc adeste: nunc in hostil. dom. Ir. atq. num. vert.* „ex antiquo, ait *Mitscherl.*, precandi ritu, pro: mihi propitiae sitis, ira vestra in hostes ablegata.“ Sed in quosnam Noctis et Dianae hostes? per *hostiles domus* haud dubie intelligendae sunt eae, quae ipsi Canidiae infestae fuerunt; malim igitur de meretricibus, quae Varum a Canidiae amplexibus nunc detinerent, cogitare.

v. 55 — 60. *Formidolos. dum lat. silv. fer.* cett. vulgarem sententiam „adducite mihi senem a meretricibus Suburanis“ ita effert: facite, quaeso, o Deae, ut media nocte Varum, nardo, quo melius et perfectius ego nunquam mihi confecisse videor, perunctum, canes in vico Subura petant, et latratu, de qua re omnes risum tollant, redeuntem persequantur. — *Suburanae canes*, in vico enim *Su-*

Nardo perunctum, quale non perfectius
Meae laborarint manus. —
Quid accidit? cur dira barbarae minus
Venena Medeae valent,
Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Quum palla, tabo munus inbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba, nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.

bura s. *Suburra*, nequitiae suae officinam habebant meretrices; hinc apud Mart. VI. 66. v. 1. seqq. de praecone puellam vendente: *Famae non nimium bonae puellam, Quales in media sedent Suburra, Vendebat modo praeco Gellianus.* cf. Pers. V. 32. — *nardo perunct.* — per *nardum* Canidia non proprie unguenta, quibus alias homines venustiores vel ridiculos adeo senes (cf. Plaut. Casin. Act. II. Sc. 3.) puellis placendi caussa se delibuisse constat, sed satis salse venenatas herbas, quarum vi nunc adduci debebat Varus, intellexisse videtur, alias non addidisset: — *quale non perfectius* (h. e. efficacius) *Meae laborarint manus*, Canidia enim, ut venefica, non nardum, sed venena parabat miscebatque, nec facile nardum, quo perunctus meretricibus placet Varus, ei suppeditatura fuisset.

v. 61 — 70. *Quid accidit? cur* cett. Non uno tenore haec omnia pronunciasse, sed orationem interdum, ut res ferebat, Canidiam inhibuisse puta. Cum igitur, compressa iam aliquantisper voce Varum, quem ad se rediturum esse speraverat, frustra exspectasset Canidia; tum illa morae impatiens et indignatione de vano incantationis suae effectu plena in haec fere verba erumpit: „Quid tandem accidit, cur minus nunc vim suam exserunt venena alias efficacissima? Atqui ego omnium herbarum venenatarum sum scientissima! Nihilominus Varus indormit nunc omnium pellicum cubilibus, medicamine quasi aliquo, quod mei oblivionem inducat, infectis!“ Apud Virgilium quoque Eclog. VIII. venefica ita carmen suum decantat, ut eventum incantationis exspectando in media oratione aliquantisper subsistat; sic enim illa v. 101. *Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti Transque caput iace, nec respexeris; his ego Daphnin Adgrediar;* iam exspectat redeuntem ab urbe Daphnin, qui cum interposita aliqua mora non venisset, tum demum addit: *nihil ille deos, nil carmina curat.* — *cur dira venena Medeae*, cum Medea se comparat Canidia, et quam illius venena vim habuisse feruntur, eandem suis quoque venenis vindicat, uti venefica apud Theocrit. 2. 15. *Φάρμακα ταῦθ᾽ ἔρδοισα μήτε τι Κίρκης Μήτε τι Μηδείας μήτε ξανθᾶς Περιμήδας.* — *barbarae*, Colchicae. — *superbam pellicem*, Creusam s. Glaucen, ob honorem, quo ab Iasone Medea praelata fuerat, magnifice se nunc extollen-

Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum. —
Ah! Ah! solutus ambulat veneficae
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus
O multa fleturum caput!
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque caelum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super,

tem; simillime autem supr. Epod. III, 14. de Medea *Hoc delibutis ulta donis pellicem, Serpente fugit alite*, ubi de hac re cf. not. — *tabo munus inbutum*, pallam, quam veneno infectam ut munus nuptiale Creusa miserat. — *fefellit me*, fugit meam artis magicae peritiam; — *cubilibus unctis oblivione*, cubilia, ubi nunc latebat Varus, Canidiae plane immemor, paulo sublimius *uncta oblivione* dicuntur, h. e. eiusmodi quasi herbis imbuta, quae oblivionem offunderent.

v. 71 — 82. *Ah! Ah! solut. ambul. venef. scient. carm.* Antequam haec loqueretur Canidia, eam paulisper in meditatione defixam adstitisse et de causa irriti sui conatus cogitasse existima, qua inventa „Ah! Ah!" inquit, nunc scio, cur Varus non venerit; ille scilicet scientioris cuiusdam veneficae carmine a vi incantationis meae solutus nihil mea carmina curat, sed secure et libere circumvagatur; — *ambul.*, *ambulare* iam de iis, qui securi et tuti ab omni periculo incedunt; supr. IV, 5. 17. *Tutus bos etenim rura perambulat.* — *Non usitat. Var. pot. O multa fletur. cap.* cett. ergo, o Vare, novae et insolitae, quam tibi miscebo, potionis vi non sine multis lacrymis ad me recurres, nec te semel mihi advocatum alia saga iterum a me avocare carmine suo valebit. — *multa fleturum*, — *multa*, pro: multum; sic plane *multa lacrimans* apud Ennium in Fragment. p. 124. edit. *Hessel.* quod exstat apud Cicer. de Divinat. I. 20. — *fleturum*, doliturum, infr. Sat. II, 1. 46. *Qui me commórit — Flebit et insignis tota cantabitur urbe.* — *Marsis vocibus*, pro quibusque carminibus magicis. *Marsi* ut serpentium venenatorum domitores praecipue celebrantur, vid. Aul. Gell. XVI. 11. hinc Virgil. VII. 758. *Marsis quaesitas montibus herbas*, ubi vid. *Cerd.* cf. *Nic. Heins.* ad Ovid. Art. Am. II. 102. infr. XVII, v. 29. *Marsa naenia* pariter de carmine magico. — *Maius parabo* cett. multo fortius et potentius philtrum tibi parabo, et tibi, quamvis invito et reluctanti, infundam. — *Priusque caelum sidet* cett. Et prius totus rerum naturae ordo invertetur et confundetur, quam fieri poterit hoc, ut non tanta, quanta nunc hoc bitumen, amoris mei flamma corripiaris. — *Bitum.* de *bituminis* in re magica

Quam non amore sic meo flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub haec puer, iam non, ut ante, mollibus
Lenire verbis inpias;
Sed dubius, unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces:
Venena magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire iussus exspiravero,
Nocturnus occurram Furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quae vis Deorum est Manium;
Et inquietis adsidens praecordiis,

usu cf. Virg. Eclog. VIII. 82. — *atris*, refer ad atrum fumum, quem bituminis flamma volvit rotatque.

v. 83 — 102. *Sub haec puer*, dum haec Canidia peragebat, et puer nihil spei sibi relictum esse intelligebat. — *lenire*, sc. tentavit, aggressus est, vel simpliciter pro: lenibat. — *unde rumperet silentium*, quibus verbis iustam de inaudita veneficarum in se crudelitate iram palam faceret. — *preces Thyesteas*, exsecrationes, qualibus Thyestes fratrem suum Atreum insectatus est. — *Venena magnum fas nef. non val. conv. human. vic.* sensus: veneficae quidem incantationibus suis sanctissima quaeque polluere et fanda nefandis permiscere valent, sed eaedem non valent sortem et poenam, quae earum scelera manet, immutare et a se avertere. — *fas nefasque convertere*, similiter fere apud Virgil. Georg. I. 505. *Quippe ubi f a s v e r s u m a t q u e n e f a s.* — *humanam vicem*, sortem hominum sceleribus destinatam; ἀμοιβήν, ἀντίποινον, cf. supr. I, 28. 33. — *diris vos agam*, malis exsecrationibus, quibus poena a vestris sceleribus expetatur, vos urgebo et persequar; *agere*, pro: urgere, persequi, ut carm. seq. v. 7. — *Nocturnus occurr. Furor*, tempore nocturno vobis vexandis et terrendis adero. Vti *Furiae* scelestos homines, ita puer veneficas persequi vult; sed, ut puer, non *Furiarum*, sed *Furoris* personam induit.—Comparant Sueton. Ner. c. 34. *neque sceleris conscientiam — ferre potuit, saepe confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum ac taedis candentibus.* Dido quoque paulo ante mortem apud Virgil. Aen. IV. 384. *Sequar atris ignibus absens, Et, quum frigida mors anima seduxerit artus, Omnibus umbra locis adero.* — *Petamque vultus*, Ovid. in Ibin 146. *Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum, Insequar et v u l t u s ossea forma t u o s.* — *Quae vis Deor. est Man.* apposite in hanc rem Cl. *Mitsch.* laudat Val. Flacc. III. 386. — *adsidens*, notissimus est locus Ciceronis pro Rosc. Amerin. c. 24, ubi re,

Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscenas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinae alites:
Neque hoc parentes, heu mihi superstites!
Effugerit spectaculum.

CARMEN VI.

Quid inmerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?

quam poetae per Furiarum imaginem designare voluerint, exposita, additur: *Hae sunt impiis adsiduae domesticaeque Furiae, quae dies noctesque parentum poenas a conscceleratissimis filiis repetant.* — *obscenas*, abominandas, detestabiles; exempla vid. ad Catull. LXVIII. 99.—*different*, huc illuc secum tracta devorabunt. — *Esquilinae alites*, intellige aves famelicas et rapaces, accipitres, milvios, corvos, cett. in regione illa ad montem Esquilinum, ubi supplicia a damnatis sumebantur, circumvolitantes et proiecta occisorum corpora dilaniantes. — *Neque hoc parent. heu! mihi superstit. Effug. spect.* Quod quidem poenarum, a scelestis veneficis expetitarum, spectaculum parentibus meis, heu tristi meo fato superstitibus, accidet gratissimum, h. e. parentes autem mei superstites de hac gratia scelestis veneficis relata gaudebunt.

CARMEN VI.

Contra hominem quendam maledicum, ignavo pusilloque animo eos tantum, quos se impune rodere posse sciret, petentem, minaciter poeta exsurgit. Comparat autem istum hominem cum eiusmodi cane degenere, qui quosque quidem sibi obvios sine omni discrimine ferociter allatret, sed ipse petitus timide refugiat, vel obiecto cibo statim placetur; se vero cum iis canibus generosioribus, qui, quas semel sibi infestas feras petunt, in iis urgendis et persequendis fortiter persistunt. Monet igitur istum hominem, ne temere se lacessat, dum, demta canis imagine, eiusmodi ei minatur iambos, quales olim Archilochus in Lycamben, et Hipponax in Bupalum vibraverit. — Vulgo hoc carmen *In Cassium Severum* inscribitur, sed quod supra ad huius libri carmen quartum de *Sex. Maena*, *Pompeii liberto*, cui illud vulgo inscribitur, monuimus, idem nunc de *Cassio Severo* valet. Quodsi enim Horatius hoc carmen cum inscriptione: *In Cassium Severum* publicasset, haud dubie ipsum Cassium in hoc carmine appellasset. Sine dubio igitur huius carminis inscriptio veteri cuidam scholiastae debetur, qui, cum apud Tacit. Annal. I. 72. et IV. 31. *Cassium Severum* hominem maledicen-

Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam, qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nives,
Quaecunque praecedet fera.
Tu, quum timenda voce complesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave! namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua;

tissimum fuisse legisset, se eum, in quem scriptum esset hoc carmen ab Horatio, invenisse putavit.

v. 1 — 4. *inmerentes hospites*, maledicus igitur iste homo eorum adeo bonae famae, quos laedere nefas fuit, obtrectare solebat; — *canis*, prava ista obtrectandi maledicendique aliis libido passim cum importuno canum latratu comparatur; hinc maledicta aliis ingerentes *latrare*, Graece: ὑλακτεῖν, βαΰζειν, dicuntur; vid *Mitsch.* — Maledicus autem iste similis fere fuit iis canibus, de quibus Cicero in Orat. pro Rosc. Am. c. 20. ait: *Quodsi luce quoque canes latrent, quum deos salutatum aliqui venerint: opinor, iis crura suffringantur, quod acres sint etiam tum, quum suspicio nulla sit;* — comparat nempe Cicero in hoc loco malos accusatores cum canibus importuno tempore latrantibus. — *lupos*, qui non sine periculo a canibus petuntur, adeoque nunc pro iis, qui maledicorum voces facile comprimere possunt. Cl. *Mitsch.* comparat Pind. Pyth. II. 154. — *inanes minas*, quales sunt eorum canum, qui terrent tantum latrando, non nocent mordendo. — *si potes*, sc. hoc impetrare ab ignavia tua.

v. 5 — 10. *aut Molossus aut fulv. Lacon*, — canes Epirotici et Spartani paulo robustiores, tam pastoribus ad greges a nocturnis furibus et luporum incursu defendendos, quam venatoribus ad feras indagandas et persequendas inserviebant; Virgil. Georg. III. 404. *Nec tibi cura canum fuerit postrema; sed una Veloces Spartae catulos acremque Molossum Pasce sero pingui. Nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem, incursusque luporum.* — *horrebis*, ubi de utriusque canis forma et indole egit *Vossius.* — *Quaecunque praecedet fera*, pro: agam quamcunque, quae mihi praecedet, feram, h. e. omnes ante me currentes feras urgebo et persequar. — *Proiect. odorar. cib.*, Cl. *Mitsch.* comparat Martial. IV. 53. 6.

v. 11 — 16. *asperrimus*, acerbissimus; cf. infr. ad Epist. ad Pis. v. 221. — *Parata toll. corn.* cum armis, quae in promtu habeo, fortiter exsurgam; intelligit nimirum iambos, quibus ita se aggressurum esse ait maledicos, uti cornibus suis taurus sibi infestos aggredi solet. Non persistit igitur poeta in allegoria a canibus ducta, sed nova imagine se timendum facit maledicis; quae quidem imaginum mutatio et diversitas displicere omnino debet rem ad artis

Qualis Lycambae spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
Am, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

CARMEN VII.

AD POPVLVM ROMANVM.

Quo, quo scelesti ruitis, aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?

praecepta aestimantibus; cf. supr. ad II, 5. 9. — *Qual. Lycamb. spret. infid. gen. A. ac. host. Bup.* qualem se Lycambae praebuit Archilochus, cum ille filiam suam iam Archilocho desponsam concessisset alii; aut qualis iram suam effudit Hipponax in Bupalum, quod is cum Anthermo Hipponactis imaginem, foeditate insignem, deridendam circulis exposuerat; vid. Plin. XXXVI. 5. Vterque autem poeta, Archilochus quidem Lycamben, Hipponax vero Bupalum et Anthermum, iamborum suorum acerbitate ad restim redegisse dicuntur. — *inultus*, qui ob infirmitatem suam non ulcisci potest factam sibi iniuriam.

CARMEN VII.

Scriptum est hoc carmen sine dubio eo tempore, quo, cum, victo Lepido et Sext. Pompeio occiso, sopita aliquamdiu quievissent bella civilia, novum illud, quod V. C. DCCXXI. contra Antonium parabat Octavianus, gliscere inciperet, et ignes doloso cineri suppositi iam iam prorumpere viderentur. Poeta igitur nova, quae patriae intendantur, animo concipiens pericula, populares suos a nefando isto bellum civile redintegrandi consilio ita deterrere studet, ut primum mala et damna, quae bella civilia iam intulerint, iis ante oculos ponat; deinde, quam caecus iste furor sit, quo se non contra hostem aliquem externum, sed saevis bestiis adeo immaniores contra semetipsos agi patiantur, graviter ostendat; denique fatalium, quae eorum scelera maneant, poenarum praesagitione eos percellat.

v. 1 — 4. *Quo, quo scelest. ruit.* quo tandem rapi vos patimini vestris, o cives, sceleribus? *scelus* (ἄγος) admittunt et ei expiando se obligant, qui sanguine, in bello civili fuso, inquinantur; hinc supr. I, 2. 29. de bellis civilibus: *Cui dabit partes s c e l u s expiandi Iupiter?* — *enses conditi*, postquam nempe V. C. DCCXVIII. Pompeius Antonii iussu occisus fuerat, vid. Dio XLIX. 18. Vell. II. 79. ensibus hucusque in vagina conditis per aliquot annos a bello civili cessatum fuerat. — *campis atque Neptun. sup.* terra marique; supr. II, 1. 29. de bellis civilibus: *Quis non Latino sanguine*

Non ut superbas invidae Carthaginis
 Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet
 Sacra catenatus via:
Sed ut, secundum vota Parthorum, sua
 Vrbs haec periret dextera.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
 Nunquam, nisi in dispar, feris.
Furorne caecus, an rapit vis acrior?
 An culpa? responsum date.

pinguior Campus sepulcris inpia proelia Testatur — quod mare Dauniae Non decoloravere caedes?

v. 5 — 10. *Non ut superbas* cett. non quidem ut Romani sanguinem illum contra hostes externos funderent et, sicut olim, vel superbam Carthaginem everterent, vel de Britannis perdomitis triumpharent, sed ut Romanum imperium ex voto Parthorum se suis ipsius viribus conficeret. — *superbas*, refer ad Carthaginiensium de potentia sua superbiam. — *invidae*, summi imperii gloriam Romanis invidentis; hinc *invida Romani imperii aemula* Carthago dicitur apud Sallust. Cat. 10. — *Intactus aut Britann.* — *intactus* dicitur *Britannus*, cum nondum *adiectus imperio Romano* (vid. supr. III, 5. 3. et ibi not.) integris adhuc viribus resisteret Romanis. — *descend. sacr. caten. via*, vinctus per viam Sacram ante currum triumphantis duceretur, et inde in carcerem (ubi supplicia a captivis sumebantur) *descenderet*. Laudant in hanc rem locum Ciceronis Verr. V. 30. *At etiam qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces servant, ut, his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum, fructumque victoriae populus Romanus percipere possit; tamen cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemque dies et victoribus imperii et victis vitae finem facit.* — *secund. vota Parth.*, ut optant imperio nostro infestissimi. Notus in hanc sententiam est locus Hom. Il. I. 255. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ, Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν. — *sua Vrbs haec perir. dextera*, similiter infr. Epod. XVI, 2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.* Liv. in Prooem. *legentium plerisque — festinantibus ad haec nova, quibus iam pridem praevalentis populi vires se ipsae conficiunt.*

v. 11 — 12. *Nequ. hic lup. mos, nec fuit leon.* cett. Eiusmodi immane, quo cives in cives saeviunt, ingenium nec lupis nec leonibus esse solet, qui nunquam, nisi in dispar genus, saevi sunt. Iuvenal. XV. 160. *quando leoni Fortior eripuit vitam leo?* ubi in sententiam, feras non saevire in sui generis feras, plura exempla attulit Cl. *Ruperti*.

v. 13 — 16. *vis acrior*, divinitus, velut noxa, immissa mentis caecitas; θεοβλάβεια. — *culpa*, (ἄτη) delicta et scelera, quae perpetrata a maioribus nepotes luere et expiare debent;

Tacent, et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsae stupent.
Sic est; acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternae necis:
Vt inmerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

CARMEN VIII.

Rogare longo putidam te saeculo,
Vires quid enervet meas?
Quum sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret,

cf. III, 6. 1. — *Tacent*, tacendo mentem suam aperiunt et se culpae obnoxios fatentur. Cic. in Catil. I. 8. *Quid est Catilina? ecquid attendis? ecquid animadvertis horum silentium? patiuntur, tacent.* — *stupent*, significanter pro tenui: sunt.

v. 17 — 20. *Romanos agunt*, urgent et premunt. — *scelusque fratern. nec.* scelus, quod Romulus fratris sui caede commisit. — *Vt inmer. flux. in terr. Rem. sac. nep. cruor*, postquam sanguis innocentis Remi in terram fluxit nepotibus *sacer*, h. e. expiandus, sive, postquam Romulus parricidium nepotibus expiandum perpetravit. Bella civilia ab hoc parricidio, tanquam prima Romanae gentis labe, repetit quoque Lucanus I. 95. *Fraterno primi maduerunt sanguine muri.* Sed Virgilius Georg. I. 502. maiorum scelera, nepotibus per bella civilia expianda, altius a Laomedontis periuriis derivat.

CARMEN VIII.

In nullo carmine magis pudicitiae et honestatis leges migrasse videtur Horatius, quam in hoc, ubi turpem libidinosae anus formam pudenda plane protervia descriptam dedit. Quae quidem protervia licet lectorum cuique, qui non omni honestatis sensu destitutus sit, displicere omnino et nauseam creare debeat, eadem tamen aetatis, qua hoc carmen scriptum est, licentia et ingenio excusari quodammodo posse videtur. Fortasse quoque totius huius carminis spurcities Archilocho vel alii poetae Graeco, quem Horatius expressit, tribuenda est. — Fingit autem poeta, vetulam aliquam ex se quaesivisse, quid sit, quod ad libidinem secum exercendam languere nunc et torpere incipiat? Respondet igitur ei in hoc carmine, et torporis sui causas, ab anili eius turpitudine petitas, petulanter aperit.

v. 1 — 6. *Rogare longo putid. te saec.* cett. sensus et nexus: tune, cuius corpus longa annorum deturpavit series, rogas, cur ad rem tecum habendam nulla amplius stimuler libidine? quasi id rogare opus sit, cum sit tibi dens ater cett. — *rogare te*, plenius: fierine potest, ut roges, vel simpliciter pro: rogasne?

Hietque turpis inter aridas nates
 Podex, velut crudae bovis.
Sed incitat me pectus, et mammae putres,
 Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
 Exile suris additum.
Esto beata, funus atque imagines
 Ducant Triumphales tuum;
Nec sit marita, quae rotundioribus
 Onusta baccis ambulet;
Quid? quod libelli Stoici inter sericos
 Iacere pulvillos amant:
Inliterati num minus nervi rigent?
 Minusve languet fascinum?

ut passim apud Comicos. — *longo saeculo putidam*, in grandi iam aetate, quae importuna et invisa est amatoribus, constitutam, turpem vetulam. Similis annosae vetulae descriptio est in Priapeis carm. LVII. 1. *Cornix et caries vetusque bustum, Turba et putrida facta saeculorum.* conf. *Mitsch.* — *vetus senectus*, ut *veteres senes* apud Tibull. I. 8. 50. — *front. rug. exar.* cf. Virgil. Aen. VII. 417. — *crudae*, quia cruda fere caro in macris bobus, praecipue inter nates, conspicitur.

v. 7 — 10. *Sed*, haec particula irrisioni inservit, ut alias *videlicet.* Multo minus, ait, me incitare potest *pectus* cett. — *venter mollis*, languidus, opponitur firmo adhuc et succulento. — *additum*, superimpositum.

v. 11 — 20. *Esto beata* cett. sensus: sis licet dives et nobilis, nec ulla alia matrona pretiosioribus margaritis ornata incedat, imo sis docta et philosophiae dedita, nihilo minus tamen nervi mei, qui sunt illiterati, h. e. qui non mulierum doctrina, sed earum forma incitantur, rigent, fascinumque languet, quod quidem, cum illud anili tua forma provocari nequeat, alio modo tibi provocandum est. — *imagines Triumphales*, maiorum scilicet, quibus triumphi honor contigit, adeoque nobilissimorum virorum imagines. — *funus tuum ducant*, funeri tuo praeferantur, quod non tantum in nobilium virorum, sed etiam nobilium matronarum funere fieri solebat; vid. Cic. de Orat. II. 55. — *funeris* autem eo acerbius mentionem facit, cum ista anus, ut supra III, 15. 4. *Chloris, maturo funeri propior* esset. — *rotundioribus*, in baccarum enim rotunditate earum pretium spectabatur; vid. Plin. IX. 35. — *ambulet*, notionem superbiae et iactantiae habet, vid. supr. ad Epod. IV, 5. — *libelli Stoici*, facete anum libidinosam Stoicae philosophiae studiosam inducit! — *amant iacere*, quasi sic iacere sibi placent. — *Inliterati num minus* cett. Horatius, ut videtur, vult dicere: num putas, nervos meos ideo, quia tu doctrinam prae te fers, minus rigere? lepide doctrinae op-

Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore adlaborandum est tibi.

CARMEN IX.

AD MAECENATEM.

Quando repostum Caecubum ad festas dapes,
Victore laetus Caesare,
Tecum sub alta, sic Iovi gratum, domo,
Beate Maecenas, bibam,

ponuntur nervi indocti, h. e. duri, indociles, rigidi, qui doctrina incitari et impelli nequeunt. — *fascinum*, [βασκάνιον] h. l. membrum virile significat. — *superbo*, superbe vetularum libidines repudiante.

CARMEN IX.

Cum primus de Antonio et Cleopatra, ad Actium ab Augusto splendide victis, Romam allatus esset nuncius, publicae illi, in quam omnes Romani incesserant, laetitiae non defuit Horatius. In hoc igitur carmine, gloriosissimae illi Augusti victoriae celebrandae consecrato, primum diem festum, quem apud Maecenatem inter generosioris vini pocula et inter mixtos tibiarum lyraeque cantus transacturus sit, indicit; deinde in Antonium, qui Romanae virtutis plane oblitus Cleopatrae se turpiter emancipaverit, nobili cum indignatione invehitur; mox laetitiae sensu ita abripitur, ut, quasi iam Antonii victor, Augustus, cum pompa triumphali urbem ingrediatur, in publicam illam acclamationem: *Io triumphe!* erumpat et, quasi in media compotatione iam liberius Genio suo indulgeat, largiora pocula sibi afferri iubeat. — Impetu quodam poeta in hoc carmine fertur, qui laetitiae, poetae animum confundentis magis quam perfundentis, magnitudinem egregie exprimit. — In eodem argumento vel in eadem Augusti de Cleopatra et Antonio victoria versatur quoque libri primi carmen trigesimum septimum, sed id serius scriptum est tum, cum Romani de nunciata Cleopatrae et Antonii morte laetarentur.

v. 1 — 6. *repostum Caecub. ad festas dapes*, similiter supr. III, 28. 2. *reconditum Caecubum*, melioris enim vel, ut supr. II, 3. 8. dicitur, *interioris notae* vinum ad laetiores dies celebrandos in cella vinaria reponi et recondi solet. — *sub alta domo*, de turri Maecenatiana cf. supr. ad III, 29. 6 et 10. — *sic Iovi gratum*, sic enim, quod ipsi Iovi, Romani imperii custodi, gratum sit, faciemus; ex formula solemni: οὕτω Διὶ φίλον. — *beate*, refer ad Maecenatis opulentiam, praecipue ad altioris eius in hortis Esquilinis domus, ubi compotatio fieri debebat, possessionem. — *Sonant. mixt. tib. carm. lyr.*, h. e. lyra ad modos Dorios, tibiis vero ad modos Phrygios carmen sonantibus, ita quidem, ut utrumque carmen mixtum sit, h. e. vicissim se excipiat. Similiter supr. IV, 15. 30. *Lydis*

Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis Barbarum?
Vt nuper, actus quum freto Neptunius
Dux fugit, ustis navibus,
Minatus Vrbi vincla, quae detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus, eheu! posteri negabitis,
Emancipatus feminae,
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest!

remista carmina tibiis. — *Dorium*, modi *Dorii* fuerunt graves et severi; *Barbari*, h. e. Phrygii, (ut *tibia barbara* apud Catull. LXIV. 265. ubi vid. not.) feri et furori iniiciendo apti.

v. 7 — 10. *Vt nuper*, cett. ut ante quinque annos eiusmodi diem festum inter laeta pocula celebravimus, cum exercitus ille, quem e servis et fugitivis collectum, contra nos duxerat Pompeius, in freto Siculo fusus fugatusque est, navibus, quas Pompeius reliquerat, ab Augusto combustis. — *actus*, exactus, eiectus. — *freto*, Siculo nempe, ubi pugnam illam prope Messinam commissam fuisse constat. — *Neptunius dux*, Sext. Pompeius, qui, ut narrat Aurel. Vict. de V. Illustr. c. 84. *cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est, cumque bobus auratis et equo placavit*, cf. Dio XLVIII. 19. Eo salsius nunc eum, in mari perdomitum, *ducem Neptunium* vocat. — *ustis nav.* Octavianum post pugnam illam magnum navium, a Pompeio relictarum et litori allisarum, numerum combussisse testatur Dio XLIX. 10. — *Minat. Vrbi vincl. quae detr. Serv. amic. perfid.* pro tenui: Romanum imperium cum servorum perfidorum manu potestati suae subiicere tentans; *serv. amic. perfid.* invidiose et humiliter de Pompeio, quasi servis perfidis, e quibus illum exercitum suum supplevisse constat, (vid. Vell. II. 13. Dio XLVIII. 19.) amicus adeo fuerit.

v. 11 — 16. *Emancipatus feminae*, mancipii instar subiectus feminae imperio, feminae quasi venditus. Plaut. Bacch. I. 1. 59. *Nunc, mulier, tibi me emancipo, tuus sum, tibi do operam.* — *Fert vall. et arm. mil. et spadon. Serv. rug. pot.* qui, ut fortem militem decet, vallum et arma fert, idem a se impetrare potest hoc, ut decrepitis eunuchis serviat! — Quod uni Antonio proprie tribuendum erat, id toti simul eius exercitui, corrupto quasi et infecto ducis exemplo, tribuit. *Fert vall. et arm. miles*, commode de hac militum Romanorum in bello laboris patientia afferunt locum Ciceronis Quaest. Tusc. II. 16. *Militiae nostri exercitus qui labor, et quantus agminis, ferre plus dimidiati mensis cibaria; ferre, si quid ad usum velint; ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus: arma enim membra militis esse dicunt.* — *rugosis*, decrepitis senibus,

Interque signa turpe militaria
Sol adspicit conopium!
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caesarem;
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citae.
Io Triumphe! tu moraris aureos
Currus, et intactas boves;
Io Triumphe! nec Iugurthino parem
Bello reportasti ducem;

cf. Terent. Eunuch. IV. 4. 10. — *spadonibus*, Mardionem inprimis magnae in illis auctoritatis fuisse, ex Plutarch. in Anton. p. 945, discimus. — *Interque sign. turp. milit. Sol adsp. conop.* et Sol, nefanda quaeque adspiciens, adspicit inter signa militaria turpe mollitiei signum conopium, pro tenui: et inter signa militaria conopium animadvertere licet. — *conopium* et *conopeum*, velum, quo Aegyptii ad arcendos culices utebantur; vid. *Interpretes* et *Iacobs.* in Animadv. ad Anth. Gr. V. III. P. I. p. 105.

v. 17 — 20. *Ad hoc frementes,* ob hoc indignantes; *ad* pro: ob, propter; vid *Bentl.* infr. ad Sat. I, 6. 87. et *Drakenb.* ad Liv. XXXVII. 27. §. 6. T. IV. p. 60. — *bis mille Galli equos verterunt*, h. e. averterunt, ab Antonio defecerunt; — *canentes Caesarem*, Caesarem salvere iubentes, h. e. ad Caesarem transeuntes; consilium igitur illud, quo paulo ante pugnam Actiacam duo Gallograecorum s. Galatarum duces, Deiotarus et Amyntas ad Octavianum defecisse traduntur, (vid Plutarch. in Anton. p. 945. et Vell. II. 84.) salse poeta a rei, Romanis inhonestissimae, indignatione repetit. — *Hostil. nav. port. lat. Pupp. sinistr. cit.* h. e. ut *Boettig.* hunc locum paulo impeditiorem expedire studuit: et pars navium hostilium perfide, dum pugnabatur, a sinistra parte retrorsum actarum, in portu latent; *pupp. cit.* — *puppem ciere*, (πρύμναν κρούσασθαι, lat. *remis inhibere,*) dicuntur, qui ad fugam vel defectionem dissimulandam, ita navem retro agunt, ut inverso cursu prora puppim, non puppis proram sequatur. — *sinistrorsum*, nam cum Antonio, classe e portu in altum evecta, dextrorsum Italiam versus acies explicanda esset, naves pugnae se subducturae sinistrorsum in portum se recipere debebant.

v. 21 — 26. *Io Triumphe!* Triumphum tanquam Deum appellat, eique morae impatientiam et cupiditatem suam, qua splendidissimi, per quem Augustus urbem ingressurus sit, triumphi spectaculo inhiet, declarat. — *aureos currus*, ex ebore enim et auro constructi fuerunt currus triumphales; de *auro* laudat *Boettigerus* Philostr. in Vit. Sophist. I. 7. p. 488. — *intactas boves*, solemne Iovi Capitolino ab Augusto triumphante instituendum sacrificium, mactando nempe *boves intactas*, h. e. nondum iugum passas, ut mos et ritus postulabat; Virg. Georg. IV.

Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis, Punico
Lugubre mutavit sagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
Ventis iturus non suis;
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia,
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Caecubum.
Curam metumque Caesaris rerum iuvat
Dulci Lyaeo solvere.

540. *intactas cervice iuvencas.* — *nec Iugurth. par. bell. report. duc. Neque Afric.* cett. nec Mario de victo Iugurtha, nec Scipioni Africano de eversa Carthagine tanti splendoris triumphus contigit, h. e. Augusti gloria omnium, qui unquam triumpharunt, gloriam superat. — *cui super Carthag. Virt. sepulc. condidit.* Ad gloriae aeternitatem, quam virtute sua sibi paraverit Scipio, significandam suaviter ipsa Virtus, ut Dea, sepulcrum sive monumentum super Carthaginem exstruxisse fingitur.

v. 27 — 32. *Punico Lugubr. mutavit sagum*, inversa constructione pro: sagum puniceum sive purpureum mutavit cum veste sordida, h. e. purpureo paludamento, imperatoris insigni, deposito, vestem, quae mutatam sortem indicaret, induit. — *cent. nobil. Cret urb.* vid. supr. ad III, 27. 33. — *non suis*, h. e. non propitiis; Ovid. Met. IV. 373. *Vota suos habuere deos.* cf. supr. ad IV, 14. 33. — *Noto exercitatas*, h. e. Noto vexatas, cf. supr. ad I, 22. 5.

v. 33 — 38. *Capacior. affer huc, puer, scyphos*, cett. Iam laetitiae sensu ita impellitur et confunditur poeta, ut iam interesse sibi videatur indictae apud Maecenatem compotationi; cf. supr. III, 19. 9. — *quod fluent. naus. coërceat*, alvum fluentem adstringat. Hinc Athenaeus vinum Caecubum vocat *εὔτονον*. — *metire*, per cyathos, vid. ad III, 8. 13. — *metusque Caesaris rerum*, sollicitudinem de rerum, quibus gerendis cum maxime Caesar operam dat, eventu.

CARMEN X.

IN MAEVIVM POETAM.

Mala soluta navis exit alite,
Ferens olentem Maevium.
Vt horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento, fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat;
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices;

CARMEN X.

Maevio Horatius, homini sibi infestissimo, navi nunc iter in Graeciam facturo, naufragium imprecatur. Rogatis igitur ventis, ut tantam in mari Ionio tempestatem concitent, quantam olim Minerva in Aiacem concitasse dicitur, se, fracta Maevii nave, hircum et agnam Tempestatibus immolaturum esse spondet. — Malum poetam Maevium fuisse ex Virgilii Eclog. III. 90. *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi*, satis certo colligi posse videtur. Quodsi eundem ex malorum poetarum more petulantius Horatio insultasse statuas, causa, cur Vatiniano quasi poeta istum persecutus sit odio, facile apparet. — Caeterum si quis animi causa hoc carmen cum libri primi carmine tertio comparaverit, ubi Horatius Virgilio Athenas navigaturo felicem navigationem apprecatur, diversos tam pii amoris quam magni odii sensus non sine voluptate expressos animadvertet.

v. 1—4. *Mala alite*, infausto omine, ut supr. I, 15. 5. *mala avi.* — *olentem*, gravi odore detestabilem; *gravis* nempe *hircus*, ut infr. Epod. XII, 5. dicitur, in eius *hirsutis alis cubuisse* videtur; cf. ad Catull. LXIX. 6. nisi quis iam *olentem* simpliciter pro: detestabilem explicare malit. — *utrumque latus*, sc. navis; — *horridis*, saevis, tumidis. — *Auster*, *Eurus*, *Aquilo*, scilicet ut eo gravior concitetur tempestas, plures ventos, qui simul ruant et contra se pugnent, poetarum more in partes vocat; cf. Virgil. Aen. I. 85.

v. 5—14. *Niger*, caelum nigrum reddens et obscurans; ut supr. I, 5. 7. *nigri venti;* contra *Notus albus* supr. I, 7. 15. et *venti candidi* III, 7. 1. — *inverso mari*, cum *imis vadis*, ut Virgil. Aen. I. 125. loquitur, *stagna refunduntur*, Cl. *Mitsch.* comparat Philipp. Thessal. XII. 2. Anthol. Gr. T. II. p. 198. — *Insurgat Aquilo*, *quantus*, irruat Aquilo tantus, quantus, h. e. tanto impetu, quanto cett. — *trementes ilices*, tremulo motu huc illuc nutantes, ventorum impetu contremiscentes, ut supr. III, 27. 23. *ripae verbere trementes;* — pro *frangit* ex coniectura *Wakefieldius* in textum recepit: *Plangit;* „Statim, inquit,

Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit;
Quietiore nec feratur aequore,
Quam Graia victorum manus:
Quum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In inpiam Aiacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis eiulatio,
Preces et aversum ad Iovem;
Ionius udo quum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quod si praeda curvo litore

praecesserat vox *fractos*, et quorsum, sodes, *tremere*, si *frangantur*." Sed ex meo sensu *frangit* bene respondet voci *fractos* et multo illo gravius est; ut *frangit* enim Aquilo ilices, ita *frangere* quoque debet *remos*, *franguntur* autem ilices, dum *tremunt*. — *sidus amicum*, intellige Dioscuros; supr. IV, 8. 31. *Clarum Tyndaridae sidus ab infimis Quassas eripiunt aequoribus rates*, cf. supr. I, 3. 2. — *Qua trist. Orion cadit*, qua Orionis occasus tristem tempestatem concitat; supr. III, 27. 17. *Sed vides, quanto trepidet tumultu Pronus Orion*. cf. supr. ad I, 28. 21. *tristis*, ut apud Virgil. Aen. XI. 259. *triste Minervae sidus*, de tristi tempestate a Minerva concitata. — *Quam Graia vict. man. Quum Pallas* cett. De hoc naufragio, Graecis a Minerva Cassandrae, ab Aiace Oileo in templo Palladis vitiatae causa ad cautes Euboicas immisso, uti de caeteris Graecorum a Troiae excidio redeuntium fatis narrat Diomedes apud Virgil. Aen. XI. 260. seqq. cf. Aen. I. 39. et ibi *Heynius*.

v. 15 — 20. *O quant. instat navit. sud. tuis* cett. Iam, ut vati ἐνθουσιάζοντι, rei futurae eventus ante oculos versatur; videt nautas laboribus, quibus navem periculo eripiant, insudare; videt Maevium de vitae suae discrimine impallescere; audit eum muliebriter eiulare et frustra Iovem precibus fatigare; conspicit denique eundem cum fracta navi perire! Similiter supra I, 15. 9. Nereus vaticinium de futuris in bello Troiano pugnis edens: *Eheu! quantus equis, quantus adest viris Sudor!* — *non virilis*, haud virum decens, muliebris. — *Preces et avers. ad Iov.* et preces, quibus frustra Iovis implorabis auxilium, h. e. quam irritas ad Iovem, te non audientem, preces iacies! — *aversum*, tibi iratum et aversa aure preces tuas respuentem. — *Ionius ud. qu. remug. sin. Not. car. rup.* cum mare Ionium, Noti sonitu et stridore reboans, carinam fregerit, pro vulgari: cum Notus in mari Ionio furens carinam fregerit. — *Ionius sinus*, mare Ionium, in sinus curvatum, ut *sinus Calabri*, supr. I, 33. 16. — *udo*, pluviosam tempestatem ciente.

v. 21 — 24. *Opima quod si praed. curv. lit.* cett. quodsi autem corpus

Porrecta mergos iuveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna Tempestatibus.

CARMEN XI.

AD PETTIVM.

Petti, nihil me, sicut antea, iuvat
Scribere versiculos Amore percussum gravi:
Amore, qui me praeter omnes expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.

tuum in litus eiectum et ibi porrectum mergis opima praeda contigerit, tum ego voti mei damnatus caprum et agnam immolabo Tempestatibus. — Quo quidem voto nihil a poeta acerbius addi potuit; acerbissime inprimis optat, ut Maevii corpus *opima praeda* mergis contingat, sive quod illi eiecta corpora tanquam opimam praedam depasci soleant, sive quod ipsi Maevio *opimum* corpus fuerit. — *Tempestatibus*, de religioso *Tempestatum* cultu vid. *Cerd.* ad Virgil. V. 772. ubi Aeneas quoque *agnam Tempestatibus* immolari iubet.

CARMEN XI.

Quam parum firmitatis et constantiae sibi sit in pervincendis amoris cruciatibus, ingenue et familiariter amico suo et sodali Pettio aperit. Repetit igitur, quid sibi ante tres annos in Inachiae amore acciderit, et quam turpiter se in capto eam deserendi consilio dederit. Qua re narrata se nunc Lycisci amore, a quo pariter nec amicorum consiliis, nec pueri illius iniuriis, expediri possit, teneri profitens mollem suum et parum virilem animum haud dissimulat. — Talem igitur fere semet ipsum in hoc carmine descripsit poeta, qualis apud Terentium in Eunucho inducitur Phaedria, qui, quomodo amantium animi modo huc modo illuc impellantur et agitentur, pro illustri exemplo haberi potest.

v. 1—4. *Petti, nihil me, sic. ant., iuv. scrib. vers. Am. perc. gr.* ex quo tempore amore excrucior, non amplius, ut ante, Musarum studiis delector. — *Amor. percuss. grav.* h. e. sauciatum a gravi Deo, Amore; nam si *Amor*, ut sequentia postulant, iam deus est, qui sagittis suis hominum animos percutit, non *perculsum* cum *Mitsch.*, sed *percussum* cum *Bentl.* legendum est. — *perculsus* et *percussus* in omnibus paene veterum scriptoribus librariorum imperitia temere permutata sunt; vid. *Bentl.* ad h. l. et *Drakenb.* ad Sil. Ital. II. 213. — *gravis*, est enim Amor θεὸς βαρύς, δεινός. — *qui me praeter omnes expetit — urere*, eleganter pro vulgari: qui me inprimis urit. — *mollib. in puer. aut in puell.* — de locutione: *urere in aliquo et aliqua*, ut *ardere* et *aestuare in aliqua*, pro: ob aliquam, vid. *Heins.* ad Ovid. Met. IV. 234. et

Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu! me, per urbem, (nam pudet tanti mali,)
Fabula quanta fui! conviviorum et poenitet,
In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus.
Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium? querebar, adplorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promorat loco.

Broukhus. ad Tibull. I. 7. 40. — *me expetit urere*, Graece: ut me urat.

v. 5—10. *Hic tertius December — silvis honorem decutit*, ornate pro: tertius nunc est annus. — *honorem*, folia. Virg. Georg. II. 404. *Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem.* — *Inachia furere*, ob Inachiam furere, furori, quo Inachia me correptum tenebat, indulgere; — *per urbem Fabula quanta fui!* quomodo per ora hominum traductus fui! *fabulae* dicuntur, qui sermonibus omnium circumferuntur, ridentur, diffamantur; exempla vid. apud *Heins.* ad Ovid. Art. Am. II. 561. — *silentium*, de silentio, amoris signo, cf. Catull. LI. 9. cf. supr. IV, 1. 35 et 36. — *arguit*, prodit, μηνύει, supra I, 13. 7. *humor et in genas Furtim labitur*, *arguens*, *Quam lentis penitus macerer ignibus.* — *et latere petit. im. spirit.* ornate pro: alta suspiria. Cl. *Mitsch.* comparat Callimach. Ep. XLV. 1. Ἕλκος ἔχων ὁ ξεῖνος ἐλάνθανεν· ὡς ἀνιηρὸν Πνεῦμα διὰ στηθέων, εἶδες, ἀνηγάγετο.

v. 11—18. *Contrane lucrum* cett. Nexus et sensus huius paulo impeditioris et obscurioris loci, ut mihi videtur, est fere hic: tu ipse, Petti, ante tres annos testis fuisti, quomodo contra Inachiam meum obdurarem animum; „fierine potest, querebar apud te, cum vino incensus arcanos meos amores tibi retegerem, fierine potest, ut Inachia animi mei candorem ditiorum postponat muneribus? Quodsi igitur indignationi meae de Inachiae iniuria liberius nunc ita indulgere placet, ut ea, quae vana adhuc amoris mei fomenta fuerunt, ex animo eiiciam et missa faciam; ego, quem ante, se prae ditioribus contemni, pudebat, submoto nunc isto pudore, cum ditioribus, quibus impar sum, certare desinam." — Copiose de hoc loco disputavit, sed eius sensum non satis perspexit *Mitscherlichius.* — *Contrane lucr. nil valere*, nota loquendi ratione pro: fierine potest, vel, estne fas, ut nil valeat contra lucrum cett. — *adplorans tibi*, dolorem meum tecum communicans; *simul*, simulac. — *inverec. Deus*, Bacchus iam dicitur deus *inverecundus*, quod, qui eius munere, vino, incaluerunt, non raro ea, quae verecunde texerant, liberius proferre et retegere solent. — *arcana calentis fervid. mer.* h. e. arcana mei, qui calebam fervidiore mero, graviter et significanter pro simplice: mea, sive arcanos meos amores; verba: *calentis fervidiore mero* statum animi, ex quo facilius aliquid

Quod si meis inaestuat praecordiis
Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet inparibus certare submotus pudor.
Vbi haec severus te palam laudaveram,
Iussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos heu! mihi postes, et heu!
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc, gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitia, amor Lycisci me tenet:
Vnde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliae graves;
Sed alius ardor aut puellae candidae,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

promoveri et elici potest, bene designant. — *promorat loco*, ex animo, quo latebant, protulerat; supr. III, 21. 15. de vino: *Tu sapientium Curas et arcanum iocoso Consilium retegis Lyaeo*, cf. supr. I, 18. 16. infr. Epist. I, 5. 16. et Asclepiad. Ep. X. 1. 2. Anth. Gr. T. I. p. 146. — *Quod si me inaest. praecord. lib. bil.* quodsi igitur nunc tam libera in animo meo fervet ira, (*libera*, quae nullo amplius fomento supprimitur,) *ut ventis dividat*, ut ventis diripienda tradam, h. e. missa faciam; — *haec fomenta*, intellige spem, quae eius in Inachiam amorem adhuc nutriverat; speraverat nempe, fore, ut Inachia candidum pauperis ingenium ditiorum muneribus praeferat; — *ingrata*, nil proficientia, ipse explicat; *vulnus nil malum levantia*. – *Desinet submotus pudor*, ego submoto illo pudore (vid. supra) desinam cett.

v. 19 — 28. *severus*, firmo et severo consilio; *laudaveram*, iactaveram; *iussus*, sc. a te. — *abire domum*, meam nempe, non puellae domum. — *ferebar incerto pede*, ego, qui modo certum consilium ceperam, labascere coepi et redii ad domum Inachiae. Suaviter tribuit pedi, quod eius animo tribuendum erat. Tibull. II. 6. 13. *Iuravi quoties, rediturum ad limina nunquam: Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit.* – *lumbos et infregi lat.* quod ei non intromisso ante ianuam iacendum fuit; ut supr. III, 10. 20. — *gloriant. quaml. mulierc. vinc. mollit.* pueri mollissimi. — *expedire*, cf. supr. I, 27. 4. — *amicorum libera consilia*, consilia liberius et apertius ab amicis data, h. e. sincera. — *alius ardor*, novus amor; — *renodantis*, solventis, ut super humeros flueret; *humerus* enim *capillis sparsus*, ut Hor. supr. III, 20. 14. loquitur, placebat in pueris mollioribus; cf. IV, 10. 3.

CARMEN XII.

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo iuveni, neque naris obesae?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.
Qui sudor vietis et quam malus undique membris
Crescit odor! quum, pene soluto,
Indomitam properat rabiem sedare, neque illi
Iam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili; iamque subando
Tenta cubilia, tectaque rumpit

CARMEN XII.

Hoc carmen pariter ac supra Epodon carmen octavum, felle, quod in libidinosam quandam anum evomuit, turpiter inquinatum est. Hic quoque vetulae cuiusdam, a qua ad libidinem cum illa exercendam se expetitum esse fingit, foeditatem foede describit, et, ut eo magis appareat, quantus fuerit istius mulieris in libidine furor, eam loquentem et inertiam sibi in re Venerea exprobrantem inducit.

v. 1—8. *Quid tibi vis*, quantus libidinis te agitat furor. — *dignissima*, quae coeas cum *nigris barris*, h. e. elephantis, et foeditate tibi similibus et libidini tuae explendae paribus. Non audiendi sunt, qui nostra aetate per *barros*, non elephantos, sed simiorum quoddam genus intelligendum esse probatum iverunt; imo Horatius consulto elephantum ut animal nervosius posuit. — *tabellas*, ceratas puta, in quibus, quid vellet, exaraverat vetula; *arcanas* eiusmodi *tabellas* vocat Ovidius Amor. II. 15. 15. — *firmo*, valido ad munia comparis aequanda; — *neque naris obesae*, qui nihil olfaciat, adeoque malum vetulae odorem facile perferre possit. — *Polypus*, de gravi polypi foetore vid. Cels. VI. 8. et quos laudat *Mitsch.* — *gravis hircus*, gravis odor, qualis est hircorum; ut τράγος apud Graecos. Catull. LXIX. 5. *Laedit te quaedam mala fabula, qua tibi fertur Valle sub alarum trux habitare caper;* vid. ibi not. — In voce *vietis* penultimam poeta corripuit.

v. 9—12. *neque illi iam man. humid. cret.* neque in eius facie creta sudore liquefacta manet, sed defluit; ex *creta* nempe pigmentum parabatur, quo candorem faciei conciliarent mulieres; Ovid. A. A. III. 199. *Scitis et inducta candorem quaerere creta;* cf. Interpr. — *colorque stercore fucatus crocodili*, fucus ex stercore crocodili confectus. Plinius XXVIII. 8. *stercus crocodili molestias in facie enascentes tollere*

Vel mea quum saevis agitat fastidia verbis:
„Inachia langues minus, ac me;
„Inachiam ter nocte potes; mihi semper ad unum
„Mollis opus: pereat male, quae te,
„Lesbia, quaerenti taurum, monstravit inertem,
„Quum mihi Cous adesset Amyntas,
„Cuius in indomito constantior inguine nervus,
„Quam nova collibus arbor inhaeret.
„Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
„Cui properabantur? tibi nempe;
„Ne foret aequales inter conviva, magis quem
„Diligeret mulier sua, quam te.
„O ego infelix, quam tu fugis, ut pavet acres
„Agna lupos, capreaeque leones."

ait. — *tenta cubilia* explicant de lecto funibus tento; equidem *tenta* malim ad *subando* referre, ut sit: subando distenta et dissoluta. — *tectaque*, explicant de integumentis et vestibus stragulis; malim per hyperbolen de ipso cubiculi tecto intelligere.

v. 13 — 20. *Vel mea quum saevis* cett. ad *vel* supple fere hanc sententiam: quam indomitae libidinis ista mulier est, *quum* cett. — *mea fastidia saevis verbis agitat*, meum in concubitu languorem exagitat his asperis verbis: — *Inachia*, apud Inachiam sive in συνόυσίᾳ cum Inachia, — *langues minus*, *ac me*, minus atque apud me vires te deficiunt. — *potes*, suppresso, ait *Mitscherlichius*, ex verecundiae sensu: *subagitare;* sed ubi est in hoc carmine verecundia? imo ex usu loquendi hoc factum est, quem ipse *Mitsch.* bene exemplis adstruxit. — *ad unum opus*, συνουσίαν. — *mollis*, idem, quod in versu sequente *iners*. — *pereat male*, cett. abeat Lesbia in malam rem, quae mihi nervosiorem et validiorem appetenti te hominem languidum et inertem adduxit.

v. 21 — 26. *Muric. Tyriis iter. vell. lan. cui properabantur?* Scin' tu, cui ego studiose texui vestem bis colore purpureo tinctam? (h. e. dibapham) cf. supr. ad II, 16. 36. — *mulier sua*, h. e amica sua. — *ut pav. acres agn. lup. capr. leon.* Theocrit. XI. 24. Φεύγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα. cf. supr. Epod. IV, 1. — *ut pavet*, ut cum pavore fugit, *capreaeque* cum pavore fugiunt.

CARMEN XIII.

AD AMICOS.

Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc silvae
Threïcio Aquilone sonant; rapiamus, amici,
Occasionem de die; dumque virent genua,
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move Consule pressa meo.
Cetera mitte loqui: Deus haec fortasse benigna

CARMEN XIII.

Amicos suos, quibuscum poeta pluviosum diem inter laeta vini pocula transigere vult, unamquamque, quae laetioris vitae fructum offerat, occasionem cupide amplecti, sollicitudinem de rebus futuris ex animo dimittere et iuvenili, dum licet, aetate frui iubet. Cui quidem vitae praecepto, quod saepius Horatius amicis suis proposuit, nunc pondus quoddam addere studet auctoritate Chironis, qui pariter alumnum suum Achillem, postquam fatum, quod eum ad Troiam maneat, vaticinatus fuerat, curas vino pellere iusserit. — Caeterum compotationes et laeta convivia pluviosis praecipue diebus instituta fuisse, apparet quoque ex libri tertii carmine decimo septimo, ad Aelium Lamiam hoc nomine scripto.

v. 1—5. *caelum contraxit*, pro: nubes in caelo contraxit; — horrida tempestas contractis in caelo nubibus imminet; — similia poetarum loca, in tempestatis imminentis descriptione versantia, collegerunt ad h. l. *Interprett.* — *deducunt Iovem*, Iupiter enim ὑέτιος, (h. e. aër) dum pluit, in terram descendere vel se demittere fingitur. — *Threïcio*, cf. supr. ad I, 25. 11. — *rapiamus, amici, occasionem de die*, agedum igitur, amici, de hoc pluvioso die, laetae compotationi apto, statim usum capiamus; — *dumque virent genua*, dum vigor adhuc inest genibus, dum iuvenilis adhuc in nobis viget alacritas, dum valemus; Theocrit. XIV. 70. ποιῆν τι δεῖ ἆς γόνυ χλωρόν· cf. *Mitsch.* — In hanc sententiam similiter Hor. supr. I, 9. 17. *Donec virenti canities abest Morosa.* Propert. IV. 5. 57. *Dum vernat sanguis, dum rugis integer annus.* — *obduct. solv. front. senect.* a fronte curarum nubibus quasi obducta dissolvatur senilis austeritas; frons contracta et ad severitatem composita exporrigatur, h. e. missis curis hilaritati indulgeatur.

v. 6—10. *Tu vina Torquato move Consule pressa meo*, iam convivium accelerari iubet poeta, et quasi iam adsint amici, eorum aliquem vinum Consule L. Manlio Torquato *secum natum* (vid. supr. III, 21. 1.) promere iubet; videtur nempe sermo esse de compotatione, ubi de symbolis biberetur. — *move* supr. III, 21. 6. *moveri digna* (amphora) *bono die*,

Reducet in sedem vice. Nunc et Achaemenia
Perfundi nardo iuvat, et fide Cyllenea
Levare diris pectora sollicitudinibus.
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte, mortalis Dea nate, puer, Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina, lubricus et Simois;
Vnde tibi reditum certo subtemine Parcae
Rupere; nec mater domum caerula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis.

Descende. — *Cetera mitte loqui,* supr. I, 9. 9. *permitte Divis cetera.* — *Deus haec fortasse benigna Reduc. in sed. vice*, ea, quae nunc animum tuum macerant et cruciant, grata fortasse deus vicissitudine in pristinum statum revocabit. — *Achaemenia*, cf. supr. ad III, 1. 44. — *nardo*, unguento pretiosissimo; cf. II, 11. 16. — *fide Cyllenea,* lyra, quae ab eius inventore Mercurio, (cf. I, 10. 6.) in Arcadiae monte *Cyllene* nato, *Cyllenea* dicitur. — *diris*, exsecrabilibus.

v. 11—18. *Nobil. ut grand. cec. Centaur. alum.* quod quidem nobilis Centaurus quoque, Chiron, magno suo alumno suasit, cum hoc ederet vaticinium: — Chironem, cui, tam sapientiae quam virtutis gloria inter Centauros conspicuo, (vid. *Mitsch.*) filium suum Achillem Thetis educandum tradiderat, (vid. Stat. Achill. I. 100. seqq.) ad Pindari exemplum Pyth. IX. 88. seqq. iam vatem induxit poeta. — *grandi,* suaviter Achilles iam puer talis repraesentatur, qualis virtute sua evasurus erat. — *Assaraci tellus*, Troia, Assaraci olim imperio subiecta; sic apud Virgil. Aen. I. 284. *domus Assaraci.* — *parvi Scamandri flumina,* Scamander enim, cuius fons in monte Ida est, intra parvum primum labitur alveum. — *lubricus*, epitheton ornans, cuique fluvio conveniens; alii explicant: tortuosus, sinuosus, anguis instar se provolvens. — *certo subtemine*, inevitabili, quod semel Parcarum filis vel subtemine deductum et constitutum est, fato. De Parcis, fata Achillis nendo deducentibus, est locus suavissimus apud Catull. LXIV. 339. seqq. — *Deformis aegrim. dulc. aegrim. dulc. alloquiis*, gratissimis illis (vino nempe et cantu) malarum curarum fomentis; *alloquium*, ut *allocutio* apud Catull. XXXVIII. 5. de quovis solatii et lenimenti genere; vid. *Drakenb.* ad Liv. IX. 6. T. II. p. 852. et quae notavimus ad l. l. Catull. Et sic *παραμύθιον* et *παραμυθεῖσθαι* apud Graecos; vid. *Wetsten.* ad N. T. t. II. p. 267. et *T. Hemsterhus.* ad Xenoph. Ephes. p. 153. Sed *Bentleius*, latinitati hac explicatione timens, particulam *et* ante *dulcibus* inserendam esse putat, suffragante *Wakefieldio*. At, cum recte *cantus* dici possit *alloquium*, per zeugma autem non opus sit, ut *alloquium* utrisque praecedentibus nominibus

CARMEN XIV.

AD MAECENATEM.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Maecenas, occidis saepe rogando:
Deus, Deus nam me vetat
Inceptos, olim promissum carmen, iambos
Ad umbilicum adducere.

accommodetur, iam ex hac causa quomodo latinitas offendatur, non video. — *deformis*, aegritudo enim macie vultum deformat.

CARMEN XIV.

Maecenati identidem Horatium roganti et cum eo expostulanti, cur iam diu datam fidem, se carmen iambicum cum illo communicare velle, nondum exsolverit, respondet poeta in hoc carmine, dum omnis morae causam in amorem, quo gravius, quam olim Anacreon, torreatur, confert. De summa autem amoris vi ipsum Maecenatem, in pulcherrimae puellae amore cum maxime occupatum, facete testem facit.

v. 1—8. *Mollis inertia* cett. pulchre et splendide pro vulgari: cur effluxerit mihi plane ex animo, quod de carmine iambico quondam tibi promiseram, saepe rogando me enecas, candide Maecenas. — *mollis inertia*, ignavum, quo quis molliter diffluit, otium. — *Pocula Lethaeos ut si ducentia somn. arente fauce trax.* quasi ego ex Lethe biberim; *arent. fauc. traxerim*, avide hauserim; sic Hercules *vinum trahere* apud Val. Flacc. III. 609. dicitur, et sic ἕλκειν et σπᾷν apud Graecos; vid. *Bergler.* ad Alciphr. I. 34. p. 149. — *ducentia*, adducentia, ut supr. Carm. III, 27. 42. *somnium ducere.* — *Lethaeos somnos*, talem torporem, quali, qui ex Lethe biberunt, obruuntur, h. e. omnium rerum oblivionem; — *candide*, animi candorem, in quo vel maxime spectatur amicitia, familiariter Maecenati tribuit. — *occidis*, enecas. — *Deus*, Amor. — *nam*, ad hanc particulam supple fere haec: noli, quaeso, mirari, vel: non in causa est mollis inertia, *nam* cett. — *me vetat* cett. supr. Epod. XI, 1. *Petti, nihil me, sicut antea, iuvat Scribere versiculos, Amore percussum gravi.* — *Incept. olim promiss. carm. iamb.* inceptum illud, quod olim tibi promisi, carmen iambicum; possis quoque vocem *olim* cum *Wakefieldio* ad *inceptos* referre. — Cl. *Mitsch* in argum. ad hoc carmen per *inceptos iambos* ipsum Epodon librum omnino intelligendum esse existimat, sed nolim iam *promissum carmen* de pluribus intelligere; haud dubie de peculiari quodam carmine sermo est. Sic Catullus LXV. de carmine *peculiari*, quod ex Callimachi carminibus de

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum;
Qui persaepe cava testudine flevit amorem,
Non elaboratum ad pedem.
Vreris ipse miser; quod si non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua; me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

Coma Berenices latinis numeris expressum nondum ex promisso miserat, apud Hortalum se excusat. — *ad umbilicum adducere*, ad finem perducere; *umbilicus* fuit bacillus teres, qui extremis voluminum oris ita adiungebatur, ut eius adminiculo illa circumvolvi possent; prominentes utrimque partes, ex auro, argento vel alio metallo factae, dicebantur *cornua;* vid. *Heyn.* ad Tibull. III. 1. 13. liber igitur *ad umbilicum adductus* debebat esse absolutus et ad finem perductus.

v. 9 — 16. *arsisse Bathyllo*, de loqutione *ardere aliquo* vel *aliqua* vid. supr. ad II, 4. 7. — *Teïam*, hinc *fides Teïa* supr. I, 17. 18. — *non elaboratum ad pedem*, carminibus, haud ad certos metri pedes diligenter exactis; paulo licentius nempe in permutandis iambis, anapaestis, spondeis cett. versatus est Anacreon, quod suaviter nunc tribuit eius animo, vehementius amoris affectu perturbato. — *quod si non pulch. ign. Accend. obsess. Ilion*, quodsi autem puella tua aeque pulchra est, atque illa, ob quam Troia obsessa et accensa est, h. e. quodsi autem puella tua ipsi Helenae non cedit pulchritudine; — *ignis*, alias quoque pulchrae puellae ob amorem, quem in amantium animis accendunt, appellari solent *ignes.* Notissimus est locus Terentii Eunuch. I. 2. 5. *Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.* Virgil. Eclog. III. 66. *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.* Sed multo significantius nunc *ignis* dicitur Helena, quippe quae non tantum Paridis animum amore erga se accendit, sed per hunc ipsum simul amorem accensae quoque Troiae causa extitit. — *neque uno contenta*, Catullus quoque LXVIII. 135. de amica sua: *Quae tamen etsi uno non est contenta Catullo.*

CARMEN XV.

AD NEAERAM.

Nox erat, et caelo fulgebat Luna sereno
Inter minora sidera,
Quum tu, magnorum numen laesura Deorum,
In verba iurabas mea,
Arctius, atque hedera procera adstringitur ilex,
Lentis adhaerens brachiis;
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbaret hibernum mare,

CARMEN XV.

Neaerae, quam sanctissimo iureiurando datam sibi in amore fidem fefellisse queritur, firmissimum animi sui consilium significat. Iuvenem autem a Neaera nunc sibi praelatum, quamvis ille ditissimus, doctissimus et formosissimus sit, eandem tamen apud Neaeram perfidiam experturum esse, in doloris sui solatium auguratur.

v. 1—10. *Nox erat* cett. vide, quam egregie poeta exornaverit sententiam fere hanc: Luna lucebat in caelo sereno, cum inter arctissimos complexus iureiurando, te semper me unum amaturam esse, et deos et me luderes! — *Nox erat, et caelo fulg. Luna ser.*, Noctem, Lunam et sidera saepe apud poetas amantes amoris sui conscia faciunt; cf. Meleag. LXXI. 1. seqq. Anth. Gr. T. I. p. 22. et plura in hanc rem a *Mitscherlichio* prolata exempla. — *inter minora sidera.* supr. I, 12. 47. *velut inter ignes Luna minores.* — *magnorum numen deorum*, maiestatem magnorum deorum, magnos deos; intellige Venerem et alios deos deasque; Tibull. I. 2. 79. *Num Veneris magnae violavi numina verbo?* — *laesura*, sic Phyllis apud Ovid. Heroid. II. 43. de laesis a Demophoonte per periuria numinibus: *Si de tot laesis sua numina quisque Deorum Vindicet; in poenas non satis unus erit.* — *In verba mea*, in verba, quae ipse tibi praeibam. — *Arctius, atque hedera* cett. iunge; *adhaerens lentis brachiis arctius, atque procera ilex adstringitur* (circumdatur) *hedera*, (ab hedera), h. e. dum lentis tuis brachiis arctius meis amplexibus adhaerebas, atque (quam) hedera ilici adhaerere solet; *ilex adstringitur hedera*, exquisitius pro: hedera adstringitur (h. e. annectitur) ad ilicem, h. e. ambit ilicem; *lentis*, flexibilibus, apposite de arcto amplexu. Sic *lenta vitis* apud Virg. Eclog. III. 38. *Lenta quibus* (poculis) *torno facili superaddita vitis:* Caeterum de arctis amantium complexibus cum hedera, arboribus se applicante, comparatis cf. supr. I, 36. 20. — *dum pecori lupus*, particulam *semper* per res, quae semper natura sua sibi constant, tribus versibus expressit et amplificavit; *lupus pecori, se infestus esset.* — *nautis infestus*

Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute Neaera!
Nam, si quid in Flacco viri est,
Non feret adsiduas potiori te dare noctes,
Et quaeret iratus parem,
Nec semel offensi cedet constantia formae,
Si certus intrarit dolor.
At tu, quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore et multa dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagorae fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea:

Orion Turbar. bib. mare, cf. supr. I, 28. 21. III, 27. 18. et Epod. X, 10. — *Intonsusque agit. Apoll. aura capill.* pro tenui: et intonsi Apollinis crines essent; designatur autem aeterna Apollinis iuventas, capillis intonsis spectabilis; Tibull. I. 4. 37. *Sola aeterna est Phoebo Bacchoque iuventas, Nam decet intonsus crinis utrumque deum.*

v. 11—16. *O dolitura mea multum virtute Neaera*, o Neaera, non sine magno dolore, me forte cepisse consilium, animadvertes; *virtute*, iam de constantia, qua quis in capto aliquo consilio persistit; *dolitura*, Catull. VIII. 14. *At tu dolebis, cum rogaberis nulla, Scelesta, nocte*, cf. Philodemi Ep. XX. Anth. Gr. T. II. p. 75. — *Nam, si quid in Flacco viri est*, Terent. Eunuch I. 1. 21. *sentiet* (Thais), *qui vir siem.* et I. 2. 74. *Eu noster! laudo, tandem perdoluit: vir es.* — *potiori*, cf. supr. ad III, 9. 2. — *parem*, aliam puellam pari fide in amore sibi uni addictam; Propert. I. 1. 31. *Sitis et in tuto semper amore pares.* — *Nec semel offensi constantia*, nec mea constantia, cum semel a te offensus et aliis postpositus fui, — *cedet formae*, formae tuae venustate se vinci et immutari patietur; — *offensi semel constantia*, brevi elegantia pro: mea, qua semel a te offensus me obduravi, constantia; similiter supr. Epod. XI, 13. *calentis arcana.* Dedi nempe pro vulgari lectione: *offensae*, quae, sive hanc vocem active, „ubi me semel offendisti," sive passive, „ubi semel te offendero," explicaveris, friget et dura est, cum Bentleio: *offensi.* — *si certus intrarit dolor*, si certum firmumque, quod dolor subdidit, cepero consilium.

v. 17—24. *At tu, quicunque es felicior*, Tibull. I. 5. 69. *At tu, qui potior nunc es, mea furta timeto; Versatur celeri Fors levis orbe rotae.* — *meo superbus incedis malo*, superbe me tibi a Neaera perfida postpositum rides. — *licebit*, pro quamvis, licet, ut infra Sat. II, 2. 59. *licebit Ille repotia natales aliosve dierum Festos albatus celebret.* — *Pactolus*, Lydiae fluvius, aureis arenis,

Eheu! translatos alio moerebis amores:
Ast ego vicissim risero.

CARMEN XVI.

AD POPVLVM ROMANVM.

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit.

quas vexisse dicitur, satis notus. — *arcana*, recondita praecepta et dogmata; — *Pythagorae reuati*, cf. supr. ad I, 28. 11. — *Nirea*, cf. III, 20. 15. — *Ast ego vicissim risero*, comparant Asclepiad. XVIII. 3. Anth. Gr. T. I. p. 147. Plura in hanc sententiam vid. apud *Iacobs.* ad Straton. Epigr. XXXV. in Animadv. Vol. II. P. III. p. 83.

CARMEN XVI.

Cum nondum saevire desinerent bella civilia, imo novis nunc rempublicam terrerent periculis, poeta ruinae, quae per illa imperio immineat, cogitatione percussus eiusmodi Romanis in hoc carmine proponit consilium, quod ad eorum animos percellendos et a furore isto, quo contra semet ipsos ruant, avertendos egregie accommodatum est. Suadet nempe iis, ut in re desperata Phocaeos imitentur, et, sicut illi, deserta patria, regionem exteram, in quamcunque tandem sors eos deferat, adeant. Quod quidem ut eo maiore melioris fortunae spe sequantur consilium, Fortunatas Oceani insulas, ut sedem auspicatiorem, piis Romanis destinatas esse, comminiscitur. — Sententiarum nexus est fere hic: „Roma, quam nullus exterorum hostium vincere valuit, per bella civilia, in alteram iam aetatem producta, suis ipsius conficitur viribus! Roma in cineres collapsa solo aequabitur et erutis Romuli ossibus insolentius insultabit barbarus! Fortasse, his malis nobis imminentibus, aut omnes aut certe melior vestrum pars, de salubriore dispicitis consilio! Saluberrimum autem haud dubie erit id, si Phocaeos in simili rerum desperatione imitati eamus, quocunque nos pedes ferent, et ventus vocabit, et, ne cui unquam in has terras redire velle in mentem veniat, sanctissimum iusiurandum interponamus. Sumite igitur animum, conscendite navem, et (dicam vobis, quae fortunatiora loca nos maneant) divites insulas petite! Hic vobis omnium rerum sponte affluentibus copiis et summa vitae securitate atque felicitate frui licebit! Ipse Iupiter, postquam aetatem auream in aeream et deinde in ferream mutavit, haec litora a caeteris terris corruptis secrevit et piae genti destinavit; haec igitur, o pii, secundis auspiciis vobis adeunda sunt.“ Quas quidem sententias qua arte Horatius amplificaverit et exornaverit, lectores ipsi sentient.

v. 1 — 10. *Altera aetas*, si hominum aetatem, *γενεάν*, ad vulgarem rationem (vid. quos laudat *Albert.* ad Hesych. s. v. *γενεά*, T. I.

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenae manus,
Aemula nec virtus Capuae, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox;
Nec fera caerulea domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Hannibal:
Inpia perdemus devoti sanguinis aetas;
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu! cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungula;

p. 814. n. 18.) pro triginta annorum spatio accipimus, hoc carmen autem, ut huius libri septimum et nonum, anno V. C. DCCXXI, quo contra Antonium bellum pararet Octavianus, scriptum esse ponimus; bella civilia, inde ab anno V. C. DCLXVI, quo Sulla contra Marium hostiliter insurrexerat, repetita, iam quinquaginta et quinque annos in republica saevierant. — *et ipsa*, *αὐτή*, sponte, ut sexcenties; — *viribus suis ruit*, supr. Epod. VII, 9. *Sed ut, secundum vota Parthorum, sua Vrbs haec periret dextera.* — *finitimi valuerunt perdere Marsi*, designatur bellum Marsicum sive Sociale, de quo vid. supr. ad III, 14. 18. — *Minac. aut Etrusc. Porsen. man.* bellum Etruscum cum Porsena ex Liv. II. 9. satis notum. — *Aemula nec virt. Capuae*, laudant Cic. in L. Agr. II. 32. *Maiores vestri — tres solum urbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam, statuerunt posse imperii gravitatem ac nomen sustinere.* — *Spartacus acer*, bellum servile, quod concitavit Spartacus, vid. supr. ad III, 14. 19. — *Allobrox*, Allobroges, Galliae populus, Rhodani a lacu Lemano ad Isaram usque accola; — *novis rebus infidelis*, crebras enim seditiones moverunt Allobroges, a Cn. Domitio Ahenobarbo V. C. DCXXXI. Romanorum ditioni subiecti; hinc Catilina quoque eos in partes suas trahere studuerat. — *Nec fer. caerul. German. pub.* cf. supr. ad IV, 5. 26. — *parentibus abominatus*, de caesis nempe ab illo filiis, ut supr. I, 1. 24. *bella matribus detestata.* — *abominatus* passive, ut in loco modo allato: *detestata.* — *Inpia perdem. devot. sangu. aetas*, nos, quorum sanguis ad maiorum scelera expianda devotus est, Romam ad interitum vocabimus; cf. Epod. VII, 20. — *rursus*, ut ante; loca, ubi nunc Roma stat, sola et vasta, ut ante urbem conditam, erunt; laudant Propert. IV. 1. 1. Ovid. Fast. V. 95. Tibull. II. 5. 25.

v. 11 — 14. *Barbarus — victor*, respicit barbaras gentes, quas Antonius sibi adiunxerat, Dacos, Aethiopes, (III, 6. 14.) cett. — *eques sonante verb. ungula*, ornate pro simplice: inequitabit, quod insolentiae adiunctam notionem habet; *Cl. Mitsch.* comparat Ovid. ex Pont. I. 2. 111. *Nec male compositos — Bistonii cineres ungula pulset equi.* — *Quaeque carent vent. et sol. ossa Quir.* et ossa Romuli, quae nec ventis nec soli exposita sunt, h. e. con-

Quaeque carent ventis et solibus, ossa Quirini,
  Nefas videre! dissipabit insolens.
Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars,
  Malis carere quaeritis laboribus;
Nulla sit hac potior sententia: Phocaeorum
  Velut profugit execrata civitas
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
  Apris reliquit et rapacibus lupis,
Ire, pedes quocunque ferent, quocunque per undas
  Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
  Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: Simul imis saxa renarint
  Vadis levata, ne redire sit nefas;

dita et humata sunt, quaeque, tanquam rem sacram, oculis usurpare nefas est, insolens dissipabit. Sepulcra enim iam per se religiose coli debebant, (Cic. Quaest. Tusc. I. 12. ubi vide *Interpr.*) multo religiosius autem sepulcrum urbis conditoris Romuli, (laudant Claud. XXVI. 100. seqq.) quod, ut Cruquii Scholiast. ex Varrone docet, pro Rostris fuit; — *quae carent ventis*, similiter supr. III, 29. 23. *caretque Ripa vagis taciturna ventis*; — *nefas videre*, apposite in hanc rem *Mitsch.* ex Pseudo-Phocyl. v. 94, 95. affert: *Μὴ τύμβον φθιμένων ἀνορύξῃς μηδ' ἀθέατα δείξῃς ἠελίῳ καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσῃς.*

v. 15 — 24. *Forte, quid expediat* cett. h. e. fortasse aut communiter omnes aut certe melior pars nunc dispicitis, quid ad mala, quae vobis immineant, evitanda prosit inprimis et conferat. — *Nulla sit hac pot. sententia*, si me auditis, nihil prius nobis faciendum est, quam ut Phocaeorum exemplum secuti eamus, quocunque nos pedes ferent. — *Phocaeor. velut*, iunge: *velut Phocaeorum civitas execrata* (detestationibus abominata) *agros atque Lares proprios profugit.* — Phocaei enim, graviter ab Harpago, Cyri duce, obsessi et iam ad deditionem paene adacti, cum patriam una cum coniugibus et liberis suis relinquendi cepissent consilium, prius quam discederent, massam ferri in mare iniecisse et, se non prius quam illa ex mari emersisset, redituros esse, inter exsecrationes iurasse traduntur; vid. Herod. I. 165. — *civit. execrat. agr. atque Lar.*, se exsecrando et diis Manibus devovendo, si unquam rediret in patriam. — *ire, pedes quocunque fer.*, supr. III, 11. 49. *I, pedes quo te rapiunt et aura.* — *protervus*, cf. ad I, 26. 2. — *Sic placet?* ex sententiam rogantis formula; *secunda alite*, bono omine.

v. 25 — 34. *in haec*, sc. concepta verba; ipse nempe praeit carmen exsecrabile sive iurisiurandi formulam. — *Simul im. saxa renar. vad. lev. ne red. s. nef.* simulac haec saxa ex imo maris fundo emerserint,

Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra iunxerit libidine
Mirus amor, iuvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba miluo;
Credula nec ravos timeant armenta leones;
Ametque salsa laevis hircus aequora.
Haec, et quae poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,

tum in patriam redire nobis liceat et fas sit; pro ferri massa, quam Phocaei iusiurandum peragentes in mare iniecisse dicuntur, Horatius *saxa* posuit; — *levata renarint*, ornate et significanter pro: in altum resurrexerint, emerserint. — Caeterum quemadmodum Hor. in carmine praecedente v.6.seqq. particulam *semper* per res, quae natura sua sibi semper constant, ita nunc part.: *nunquam* per res, quae natura sua fieri nequeunt, sive per *ἀδύνατα*, circumscripsit, quanquam eum in iis cumulandis iuveniliter luxuriasse dixeris. — *neu pigeat*, et tum placeat; — *conversa lintea domum dare*, domum renavigare. — *Padus*, citerioris Galliae fluvius, *Matina laverit cacumina*, mutato cursu Matini, Calabriae montis, alluerit et superaverit cacumina; *seu*, sive quando; — *Apenninus*, mons longo tractu per Italiam porrectus. — *amor mirus*, inauditus. — *monstra iunxerit nova libidine*, diversae naturae animalia, novo iis per miraculum quoddam iniecto instinctu, ad coitum stimulaverit; *ut*, ita, ut; *monstra* iam dicuntur animalia, quae prodigio quodam aliam naturam induunt. — *subsidere*, se submittere, subiici maribus. Lucret. IV. 1191. *Nec ratione alia volucres, armenta feraeque, Et pecudes et equae maribus subsidere possent.* — *Adult. columb. milüo*, Cl. *Mitsch.* comparat Lucian. DD. XXII. 1. *τράγος μοιχεύει αἶγα.* — *credula*, de securitate sua persuasa; — *ravos*, explicant: ravis oculis truculentos, sed cf. ad III, 27. 3. — *hircus laevis*, ex hirco piscis instar laevis factus; comparant Archiloch. XVI. 7. seqq. Anth. Graec. T. I. p. 44.

v. 35 — 38. *abscindere*, abrumpere, intercludere; — *reditus dulces*, reditus in patriam, quae, ut Ovid. ex Pont. I. 3. 35. loquitur, *dulcedine quadam nos captos* tenet. — *execrata*, iureiurando et exsecratione, se nunquam redituram esse, obstricta. — *mollis*, prae mollitia et ignavia maritimi itineris labores fugiens; — *exspes*, abiectum animum ad melioris sortis spem haud attollens; — *inomin. perprimat cubilia*, graviter pro: inauspicato domi maneat.

Etrusca praeter et volate litora.
Nos manet Oceanus circumvagus! arva, beata
Petamus arva, divites et insulas!
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et inputata floret usque vinea;
Germinat et nunquam fallentis termes olivae,
Suamque pulla ficus ornat arborem;

v. 39—54. *muliebr. tollite luctum*, nolite sub discessu ex patria muliebriter lamentari, sed viri estote. Orationis colorem, observante *Mitscherlichio*, duxit Horatius ex Archilocho; (in Stob. Flor. Grot. p. 513.) *τλῆτε γυναικεῖον πένθος ἀπωσάμενοι.* — *Etrusc. praet. et volate lit.* celeri cursu mare Tyrrhenum transvecti Oceanum versus navigate; *volare* de celeri cursu; — supr. Carm. IV, 5. 19. *Pacatum volitant per mare navitae*; cf. ad Catull. IV, 5. — *Nos manet Oceanus circumvagus, arva* — *Mitscherlichius*, qui *arva* cum *circumvagus* iungit, hunc locum ita explicat: „qui arva ambit, adeoque insulas in Oceano sitas, pro vulgari: nos manent arva Oceano circumflua;“ mihi quidem locutio *circumvagus arva* pro: vagus circum arva, durissima videtur; ut nihil dicam, tam vim repetitionis *beata arva*, quam orationis gravitatem atque nexum perire, si *arva* priore loco posita ad *circumvagus* referatur. Supr. I, 34. 9. *flumina* simpliciter dicuntur *vaga*; cur non aeque ad rem *Oceanus* simpliciter dici possit *circumvagus?* h. e. late diffusus, vagans circum terras et insulas. Sensus: trans Oceanum circumvagum, qui nos manet superandus, petamus arva, et quidem beata arva et divites insulas. Sic fere apud Virgil. Aen. VII. 225. *Oceanus refusus* — *et si quem tellus extrema refuso Submovet Oceano.* — *divites insulas*, *μακάρων νῆσοι*, Fortunatas insulas, quo nomine apud veteres eas, quae nunc *Canariae* vocantur, designatas fuisse, iam alii probatum ivere. Est autem harum insularum apud Plutarch. in Sertor. p. 520. edit. *Reisk.* et Pompon. Mel. III. 10. 10. ita comparata descriptio, ut poetam eas potissimum, in quas, quae poetae de aurea aetate finxerunt, transferret, sibi delegisse, haud mireris. Obversatum quoque fortasse poetae est, ut iam *Gesnerus* in Praelect. II. *de navig. extr. Column. Herc.* p. 458. monuit, consilium illud, quod Sertorius V. C. DCLXXXIII, cum eius res in Hispania in summum discrimen adductae fuissent, in insulas Fortunatas traiiciendi cepisse dicitur; vid. Plutarch. l. l. — *reddit Cererem*, fruges fert; proprie quidem *Cererem reddere* dicitur ager cultus et aratus, qui semen sibi creditum cum foenore *reddit*, h. e. largas fruges ex semine profert, sed haec locutionis proprietas haud urgenda est. — Caeterum translatam illam ex aurea aetate ad Fortunatas insulas *de agrorum inaratorum fertilitate* sententiam quatuor versibus poeta pulchre amplificavit. Comparanda autem cum Horatio ea poetarum loca, quae in aureae aetatis descriptione versantur, in quoque fere poeta obvia. — *ficus pulla*, fusci coloris, qualis est ficuum matu-

Mella cava manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovili;
Nec intumescit alta viperis humus.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem aestuosa torret inpotentia.
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,

rarum; *ornat suam arborem*, in sua nascitur arbore, non in frondibus peregrinis, h. e. per insitionis opus adoptatis; de ficuum insitione vid. Cato XLII. 1. Columell. V. 11. 7. *suas*, similiter apud Virgil. Georg. II. 82. arbor *novas frondes et non sua poma mirari* dicitur. — *mella cava man. ex il.* cf. Tibull. I. 3. 45. Virg. Eclog. IV. 22. — *crepante pede*, dulci murmure; Lucret. V. 273. et VI. 658. *super terra fluit agmine dulci*, *Qua via secta semel liquido pede detulit undas;* cf. *Mitsch.* — *Illic iniussae ven. ad mulctra capell.* Virg. Eclog. IV. 21. *Ipsae lacte domum referunt distenta capellae Vbera.* — *amicus*, suaviter de grege, qui sponte et amanter quasi munera sua dominis offert. — *Nec vespertin. circumg. urs. ovili*, Virgil. Georg. III. 537. *Nec lupus insidiis explorat ovilia circum*, *Nec gregibus nocturnus obambulat;* cf. Eclog. IV. 30. et ibi *Cerd.* — *Nec intumesc. alt. viper. humus*, nec terra alit viperas, vel viperis quasi gravida est; *intumescit* sublimius ad terram transfert, quod viperis veneno tumentibus proprium est; *humus alta*, num, quia in terris altioribus vel locis acclivibus lustra sua habere solent viperae? ut sit: nec montosa ibi est humus, quae viperis intumescat. Si statuere liceat, librarios fortasse in epitheto voci *humus* addito peccasse, equidem pro *alta* malim *alma*, vel *atra*, ut, sicut *intumescit*, ad *atrum* viperarum venenum referatur. — *Nulla nocent pecori contagia*, aër ibi spirat saluberrimus; — *aestuosa inpotentia*, nempe, ut supra III, 13. 9. dicitur, *flagrantis atrox hora Caniculae.* — Caeterum versus 53 et 54. qui in editt. vett. post versum 62. apparent, iam ab aliis, ne omnem ibi sententiarum nexum turbarent, huc transpositi sunt. Sed cum statim in versibus sequentibus de mitiore aëris temperie agatur, ne hic quidem satis opportunum locum occupant. Facile igitur accesserim iis, qui hos duos versus, licet Horatio haud indignos, ab aliena manu inportatos esse statuunt.

v. 55 — 58. *ut*, exempli causa, quod, — *neque larg. aquo. Eur. arva rad. imbr.* cett. nec crebrae pluviae hos agros vexent, nec siccitas eos exurat, h. e. media quaedam in his terris regnet aëris temperies. — *radat*, infr. Sat. II, 6. 25. *Sive aquilo radit terras*, ubi vid. not. Similiter fere de campis Elysiis Hom. Odyss. IV. 567. *Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἄρ χειμὼν πολὺς, οὔτε ποτ'*

Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
 Vtrumque rege temperante Caelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
 Neque inpudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
 Laboriosa nec cohors Vlixei.
Iupiter illa piae secrevit litora genti,
 Vt inquinavit aere tempus aureum:
Aerea dehinc ferro duravit saecula, quorum
 Piis secunda vate me datur fuga.

CARMEN XVII.

AD CANIDIAM.

Horatius.

Iam iam efficaci do manus scientiae
Supplex, et oro regna per Proserpinae,

ὄμβρος, *Ἀλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν, ἀναψύχειν ἀνθρώπους.* — *utrumque*, pluviosam tempestatem et continuum solis ardorem.

v. 59 — 66. *Non huc Argoo* cett. Qui in his insulis vivunt, nullum cum peregrinis habent commercium, adeoque periculi, ne illorum vitiis corrumpantur, immunes et expertes sunt. Ex his autem, qui longinquis per Oceanum navigationibus celebrati sunt, Argonautas, Vlyssem et Phoenices ponit. — *pinus Argoo remige*, navis Argo; *inpudica Colchis*, Medea, cum Iasone Graeciam versus navigans. — *torserunt cornua*, antennarum cornua s. antennas litori obverterunt, significanter pro: appulerunt. — *laboriosa*, multis laboribus et periculis in mari exercitata, cf. carm. seq. v. 16. — *secrevit*, a caeteris terris corruptis excepit et destinavit *piae genti*. Observatus Horatio est Hesiod. Ἔργ. 167. *Τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε' ὀπάσσας Ζεὺς Κρονΐδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης.* — *Καί τοι μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες Ἐν μακάρων νήσοισι πάρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην.* — *Vt inquinav. aere temp. aur.* postquam Iupiter aetatem auream in aeream et deinde in ferream mutavit; *inquinavit*, corrupit, significanter pro: mutavit, tempus deterius fecit; — *quor. piis secunda vate me dat. fuga*, quae quidem ferrea saecula fugere licebit piis me vatem sequentibus.

CARMEN XVII.

Canidia, quam Horatius supra Epod. carm. V. ut libidinosam anum et veneficam acerbissime tractavit, vario modo iram suam ob illud carmen ita in poetam effudisse videtur, ut eum de integro contra se lacessitum ad hoc alterum carmen scriben-

Per et Dianae non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium

dum incitaret. Poeta igitur, se ipsum Canidiae artibus magicis petitum et saevissimis cruciatibus ab ea affectum esse, fingens, non sine magna irrisione, ut sibi nunc satis perdomito parcat, supplex eam orat et obsecrat. Ad eius animum autem placandum et mitigandum his utitur rationibus: Achillem quoque et Circen supplicibus precibus locum reliquisse, ait; se nunc satis superque poenarum ei pro sua dedisse petulantia et, quanta sit eius in arte venefica potentia, ingente dolore expertum esse; se ad omnes, quascunque iusserit, poenas exsolvendas, imo ad eius laudes ad caelum usque mendaci lyra extollendas paratum esse; Dioscuros quoque Stesichori palinodia, ut ei lumina redderent, permotos esse. Sed Canidia, quam respondentem inducit, se nullis precibus frangi posse, imo ab Horatio, qui eius sacra irriserit et urbem eius nomine impleverit, crudelissimas poenas expetituram esse minatur et profitetur. — Sed longe aliter de hoc carmine sentit *Mitscherlichius*. Tantum nempe huius cum Epod. carmine quinto nexum esse statuit, ut tela, in illo inchoata, hoc demum detexta et absoluta sit. Hinc a v. 1 — 51. non Horatium, sed Varum loqui ita sibi persuasum habuit, ut, expuncto Horatii nomine, Vari nomen huic carmini praefigendum curaret. Sed huic opinioni plura in hoc carmine obstant. Nam ut nihil de v. 39.: *sive mendaci lyra Voles sonari*, dicam, quomodo ridiculus iste senex, Varus, v. 42 — 44. se cum Stesichoro comparare, vel Stesichori exemplum in causam suam laudare potuit? Et quomodo, quae Canidia v. 56. seqq. dicit: *Inultus ut tu riseris Cotyttia Vulgata, sacrum liberi Cupidinis? Et Esquilini Pontifex venefici Inpune ut Vrbem nomine impleris meo?* in Varum quadrant? Imo omnis huius carminis vis et acerbitas ponenda est in ironia sive simulatione; nam dum palinodia, ut Stesichorus Dioscuros, Canidiam se placare velle simulat, eam salsissime exagitat, et dum eam laudat, liberius eius scelera et flagitia notat et traducit.

v. 1 — 7. *Iam iam effic. do man. sci. suppl.* iam supplex ad genua tua provolvor et artis tuae potentia me victum profiteor; *manum dare*, solemnis locutio de victis, victori se submittentibus. — *regna per Proserpinae*, orat igitur per ea, quae Canidiae, ut veneficae, vel maxime cara et veneranda esse debebant; — *per Dianae non movenda numina*, per Dianam haud sollicitandam et ad iram lacessendam; — *defixa*, incantatione ligata et devota, *ðedeµéva*, incantata. — *figi* et *defigi* dicuntur, quibus vis fit per artem magicam; vid. *Nic. Heins.* ad Ovid. Her. VI. 91. et Amor. III. 7. 29. — *caelo devocare sidera*, ut supr. Epod. V, 45. *Lunam caelo deripere.* — *vocibus sacris*, formulis vel carminibus magicis. — *Citumque retro sol.*, *sol. turb.*, et fac, ut licia, quibus nunc me ligas, resolvantur; retro age turbinem sive rhombum magicum, h. e. vi magica, qua nunc vincior, me solve. — Scilicet ut citissime agitatus (*citus*) vel rotatus rhombus per licia attracta et advoluta incantatos

Defixa caelo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Vnxere matres Iliae addictum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis moenibus rex procidit
Heu! pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Vlixei,
Volente Circa, membra; tunc mens et sonus

vi magica ligabat et vinciebat, ita idem retro actus per licia remissa et revoluta eos vi magica solvebat et liberabat; de turbine sive rhombo magico vid. quos laudat *Mitsch.* Hinc *retro carmen agere* dixit Val. Flacc. I. 781: seqq. *iam iam exorabile retro Carmen agens, neque enim ante leves niger avehit umbras Portitor et vinctae* (haec enim unice vera est lectio, quam pro inepta: *cunctae*, mira sagacitate nuperrime Flacco restituit Amiciss. *Iacobs.*) *primi stant faucibus Orci.*

v. 8 — 18. *Movit nepotem* cett. Facete ludit Canidiam, dum eam, ut mulierem abiectissimam, cum illustrissimis antiquitatis heroibus componit. — *Telephus*, rex Mysorum, cum contra Achivos, ad eius oras appulsos, exercitum duxisset, et vulneratus ab Achille et eiusdem cura a vulnere sanatus esse dicitur; vid. Hygin. Fab. CI. Hinc Ovid. Trist. V. 2. 15. *Telephus aeterna consumtus tabe perisset, Si non, quae nocuit, dextra tulisset opem.* cf. Propert. II. 1. 65. *nepotem Nereium,* mater enim Achillis, Thetis, Nerei filia fuit. — *Vnxere matres addict.* cett. Achilles, quamvis Hectoris corpus alitibus et canibus destinaverat, tamen, ut illud sepeliendum suis redderet, Priami precibus adductus fuit. — *Vnxere matres Iliae*, corpora enim sepelienda, ut satis notum, lavari et ungi solebant. Virgil Aen. VI. 218. de sepeliendo Miseno: *Pars calidos latices et aëna undantia flammis Expediunt, corpusque lavant frigentis et ungunt;* ubi copiosissime de hoc ritu egit *Cerda.* — *Hectori addict. fer. alit. atque can.* Achilles enim, se corpus Hectoris alitibus et canibus proiecturum esse, saepe minatus fuerat. Hom. Iliad. XXIII. 183. *Ἕκτορα δ' οὔτι δώσω Πριαμίδην πυρὶ δαπτέμεν, ἀλλὰ κύνεσσιν.* — *homicidam*, ἀνδροφόνον, fortissimum. — *Postquam relict. moen. rex procid.* supr. I, 10. 14. Priamus *Ilio relicto*, ut corpus Hectoris redimeret, per Mercurium ad Achillem ductus dicitur. — *pervicacis,* supr. I, 6. 6. *Pelidae cedere nescii.* — *Setosa dur. exuere pell.* de Vlyssis sociis a Circa in sues mutatis et ab eadem, Vlysse deprecante, humanae formae restitutis vid. Hom. Odyss. X. — *setosa membra duris*

Relapsus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit iuventas, et verecundus color
Reliquit ossa, pelle amicta lurida;
Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum a labore me reclinat otium.
Vrget diem nox, et dies noctem, neque est
Levare tenta spiritu praecordia.
Ergo, negatum, vincor, ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsa dissilire naenia.
Quid amplius vis? O mare et terra! ardeo,

pellibus, setosorum porcorum formam. — *laboriosi*, multis laboribus et aerumnis exercitati; cf. Carm. anteced. v. 62. Similiter Vlysses infr. Epist. I, 7. 40. *patiens* vocatur. — *notus honor*, pristina humanae formae pulchritudo et dignitas.

v. 19 — 26. *Dedi satis superque poen. tibi*, intelligit cruciatus per Canidiae veneficia sibi iniectos, quos ipse statim describit. — *Amata naut. mult. et institor.* fecerat igitur olim Canidia cuique pro mercede sui copiam; supr. III, 6. 30. *Seu vocat institor, Seu navis Hispanae magister, Dedecorum pretiosus emtor.* — *Fugit iuventas* cett. acerbe exagitat Canidiae artem magicam, dum eius vi se nunc misere macerari et contabescere fingit; — *verecundus color*, rubor, color verecundiae; Ovid. Met. I. 484. *Pulchra verecunde suffunditur ora rubore.* — *Reliquit ossa, pelle amicta lurida*, pulchre pro vulgari: mutatus est in luridum. — *Tuis capillus albus est odoribus*, tuis incantationibus canescere incipio; per *odores* intellige herbas magicas, *φάρμακα*. Comparant Theocrit. 2. 88. qui prae amore tabescentis imaginem adumbrat sic: *Καί μευ χρὼς μὲν ὁμοῖος ἐγίνετο πολλάκι θάψῳ· Ἔῤῥευν δ᾽ ἐκ κεφαλᾶς πᾶσαι τρίχες· αὐτὰ δὲ λοιπὰ Ὀστέ᾽ ἔτ᾽ ἧς καὶ δέρμα.* — *me reclinat*, me requiescere sinit — *a labore*, amoris aestu et cruciatibus; — *neque est*, *οὐδ᾽ ἔστι*, neque licet; — *levare tenta spiritu praecordia*, ornate pro: respirare.

v. 27 — 35. *Ergo, negatum, vinc. ut cred. mis.* ergo verum esse, quod antea de carminum magicorum efficacia negabam, miser ego, ut credam, experientia vincor. — *Sabella carmina* et *Marsa naenia* dicuntur carmina magica, quod Sabini et Marsi artibus magicis deditissimi fuisse dicuntur; — *pectus increpare*, eleganter pro: impellere et commovere; — *dissilire*, prae dolore nempe et aestu, alias *angues* carminibus magicis rumpi et dissilire dicuntur; *Marsa naenia*, cf. supr. Epod. V; 76. similiter Ovid. Art. Am. II. 102. *Non facient, ut vivat amor, Medeïdes herbae, Mixtaque cum magicis naenia Marsa sonis.* —

Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Furens in Aetna flamma. Tu, donec cinis
Iniuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quae finis? aut quod me manet stipendium?
Effare: iussas cum fide poenas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum iuvencos, sive mendaci lyra
Voles sonari; tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenae Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Ademta vati reddidere lumina.
Et tu, potes nam, solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,

Quant. neque atro delibut. Hercul. Nessi cruore, supr. Epod. III, 17. *Nec munus humeris efficacis Herculis Inarsit aestuosius*, ubi vid. not. — *Nec Sicana fervida fur. in Aetna flamma*, Catull. LXVIII. 54. *Cum tantum arderem, quantum Trinacria rupes*, ubi plura de hac comparatione vide apud *Vulp.* et *Stat.* — *Tu, donec cinis* cett. tu nulla mei miseratione tacta tamdiu venenis Colchicis in me miscendis et comparandis insudas, donec me in aridum cinerem, protervis ventis dissipandum, redegeris. — *Cales officina*, exquisite pro: es mihi quasi officina, quae calet *venenis Colchicis*.

v. 36 — 44. *stipendium*, redemtionis pretium, poena mihi victo tibi victrici pendenda; cf. supr. ad IV, 8. 17. — *centum iuvencos*, hecatomben; — *mendaci*, qua nempe mulier impudica et improba ut pudica et proba laudatur; — *tu pudica, tu proba Perambulab. astra sid. aur.* ego te carminibus meis ut pudicam et probam stellis inseram, h. e. ad caelum usque extollam; — *perambulabis astra*, te inter caetera astra iactabis; verbum *perambulare* notionem superbiae et iactantiae habet, cf. supr. ad Epod. IV, 5. — *Infamis Helenae Cast. offens. vice Frat. magni Cast.* Vt mitiorem te mihi praebeas, exemplo tibi sint Dioscuri, qui, quamvis Stesichoro ob probrosum, quo Helenam diffamaverat, carmen graviter irascebantur, tamen eius palinodia, ut ereptum ei oculorum usum redderent, victi et permoti sunt; de fabula Stesichori vid. supr. ad Carm. I, 16. in argum. s. fin. et quos laudat *Mitsch.* ad h. l.

v. 45 — 52. *potes nam*, δύνασαι γάρ, ex solemni in precibus ad deorum numina formula. — *nec obsoleta*, h. e. despecta; res enim *obsoletae* in despectu fere esse solent; — *paternis sordibus*, sordida origine. — *Nec in sepulcr. paup. prud. an. novendial. dissip. pulveres*, nec es anus, quae calleas in pauperum sepulcris

Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novendiales dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus, et purae manus:
Tuusque venter Pactumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Vtcunque fortis exsilis puerpera.

Canidia.

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?

novendiales pulveres dissipare; cineres nimirum in sepulcris religiose condi et servari, non loco suo moveri et dissipari debebant, quod fiebat, si a sagis auferrentur; — *sepulcr. pauper.* nam ditiores sepulcris, ne cineres a sagis auferri possent, custodes addere solebant; vid. *Dorvill.* ad Charit. p. 429. edit. Lips. — *Novendiales*, qui ante novem dies, ut postulabat disciplina magica, conditi erant; de cinerum in re magica usu res nota; cf. Sat. I, 8. 22. — *Tuusque venter Pactumeius*, et filius tuus Pactumeius, quem te, ut sagam, alii matri subripuisse suspicantur homines, genuinus ventris tui foetus est, vere e ventre tuo editus est; *venter* pro filio; exempla vid. apud *Bentl.* Caeterum suspicionem illam, qua Canidia filium suum Pactumeium alii matri per artem magicam subduxisse credebatur, tangit quoque supr. Epod. V, 5. miser ille puer a Canidia petitus: *Per liberos te, si vocata partubus Lucina veris adfuit.*

v. 53—59. *Quid obseratis auribus fundis preces?* cett. Quo maior Canidiae, quam sibi respondentem poeta inducit, est ferocia et insolentia, et quo atrociores, quas ista iacit, minae sunt, eo acerbior, qua eius artem magicam exagitat, est irrisio. — *Non saxa nud. surdiora navit. Neptun. alto tund. hiber. salo*, saxa, quae fluctus marini tundunt, non surdiora sunt miserorum naufragorum precibus, h. e. quam surda esse solent saxa naufragis, tam surdae aures meae tuis precibus sunt; — *nudis*, ab omni ope derelictis, in mari nempe, fracta navi, natantibus. — *Neptunus hibernus*, mota per Neptunum tempestas; — *alto salo*, marinis fluctibus. — *Inultus ut tu riseris* cett. sensus: egone patiar, ut tu inultus deriseris et evulgaveris veneficia mea, liberae Veneri sacra, et, quasi penes te, tanquam Pontificem, sacrorum magicorum esset arbitrium et iudicium, impune me per ora hominum traduxeris? — *Cotyttia*, (quae proprie fuerunt sacra nocturna, a Thracibus primum (Strab. X. p. 324.) in honorem *Cotyttus*, h. e. liberae Veneris et Licentiae instituta, unde additur *sacrum liberi Cupidinis*,) nunc

Et Esquilini Pontifex venefici
Inpune ut urbem nomine inpleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent:
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignae Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti;
Optat supremo conlocare Sisyphus
In monte saxum; sed vetant leges Iovis.
Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere;

ideo magica sua sacra appellat Canidia, quod per ea libidini suae, arcessito nempe sene illo Varo, satisfacere voluerat; — *vulgata*, evulgata, carmine illo contumelioso supr. Epod. V. — *Et Esquil. Pontif. venefici*, et quasi praepositus esses sacris magicis; *Pontifex* enim sacris publicis et privatis praeerat; *veneficium* dicitur *Esquilinum*, quia veneficae e monte Esquilino ossa et cineres mortuorum ad artis magicae usum petere solebant.

v. 60 — 64. *Quid proderat ditasse* cett. Sensus et nexus: Quid, quaeso, si impune haec facere posses, profuisset mihi artes magicas non sine magna mercede apud anus Pelignas didicisse, aut praesentia venena miscuisse? Sed non inultus abibis, imo fata tardiora, quam optas, te manent; nam vita longa et misera trahenda tibi est eo fine, ut semper novis suppediteris doloribus, h. e. novi semper te dolores excipiant.

v. 65 — 69. *Optat quietem* cett. Canidia *fata votis tardiora* in vers. 62. magis explicat: optabis quidem, ait, a cruciatibus tuis et laboribus liberari, sed aeque frustra optabis, ac Tantalus, Prometheus et Sisyphus a poenis infernalibus liberari optant. — *quietem*, poenarum remissionem. — *infidus*, Tantalus enim arcana, ab Iove sibi inter epulas commissa, perfide evulgaverat. — *egens benignae semper dapis*, largas quidem sibi appositas dapes videbat Tantalus, sed, cum eas illi non attingere liceret, *inter opes* (ut Hor. supr. III, 16. 28.) *inops* erat, h. e. inter medias dapes fame enecabatur; — *obligatus aliti*, destinatus et devotus vulturi, qui tam in monte Caucaso, quam in Orco (cf. supr. II, 13. 37.) Promethei cor exederet. — *Sisyphus*, cf. supr. II, 14. 20. — *leges Iovis*, fata semel ab Iove constituta.

v. 70 — 75. *Voles modo* cett. sensus: quamvis tu autem vel saltu ex altis turribus, vel gladio in pectus adacto, vel laqueo gutturi annexo, vitam finire in animum induxeris, tamen a fastidiosa, qua maceraris, aegrimonia haud te liberare poteris, et tunc tibi has poenas exsolventi insolentius insultabo. — *Norico*, epitheton ornans, ut supr. I, 16. 9. —

**Frustraque vincla gutturi nectes tuo,
Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques,
Meaeque terra cedet insolentiae.
An, quae movere cereas imagines,
Vt ipse nosti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum,
Plorem artis, in te nil agentis, exitum?**

tunc, quando misere laborabis his doloribus, — *ego vectabor eques humeris inimicis*, inequitabo et insidebo humeris tuis mihi inimicis, tibi mihi infestissimo. Qui insolentius hosti insultant, equitis imagine adumbrari solent; cf. carm. anteced. v. 12. et [illegible] *καθιππεύειν* apud Graecos, cf. *Mitsch.* — *Meaeque terra cedet insolentiae.* Minus nunc placet huius loci, quam olim dedi, explicatio. Simplicissimum videtur, si hic locus explicetur sic: mihique insolentius in altum enitenti terra cedet, h. e. ego te ex terra insolentius mecum in altum auferam. Canidia nempe, se, ut veneficam, poetam, dum eius humeris insideat, insolentius secum in altum abripere et per aërem agitare velle, minatur. Qui terram relinquit, *ei terra cedit.*

v. 76—81. *An, quae movere cereas imagines* cett. sensus: an ego, quae cereas imagines, ut exemplo quodam tibi ipsi paulo curiosiori probavi, animi motibus afficere, Lunam carminibus de caelo deducere, mortuos in vitam revocare et philtrum miscere possim, nihil arte mea contra te efficiam? De *cereis imaginibus*, amantis effigiem in sacris magicis repraesentantibus, cf. Theocrit. II. 28. Virg. Eclog. VIII. 80. *cereas imagines movere*, iisdem, quibus amans afficitur, motibus implere; — *curiosus*, cum ex huius rei explorandae studio adesses mihi cereas imagines tractanti. — *Deripere Lun. vocibus*, cf. supra Epod. V, 46. — *desiderii poculum*, supr. carm. laud. v. 38. *amoris poculum*, philtrum. — v. 81. vulgo legebatur: *Plorem artis, in te nil habentis exitum?* — *plorem artis* explicabant: artis causa, vel: de arte. Sed quis hoc durum loquendi genus ferat? Dedi igitur lectionem in edit. *Bentl.* exhibitam, quae omnem difficultatem tollit. Eodem redit, quod coniecerat *Iacobsius: Plorem artis, in te nil v a l e n t i s, exitum?* — *artis exitum* pro: ipsa arte, quatenus in ea exitus praecipue et effectus spectatur

CARMEN SAECVLARE

PRO

INCOLVMITATE IMPERII.

Phoebe, silvarumque potens Diana,
Lucidum caeli decus, o colendi

CARMEN SAECVLARE.

Cum V. C. DCCXXXVII. ludorum saecularium instaret celebratio, et ad ritus, quos in iis celebrandis observari iubebant libri Sibyllini, pertineret quoque his, ut puerorum puellarumque chorus hymnum in Apollinem et Dianam caneret; Augustus sane eo, quod huius hymni componendi munus Horatio, ut tradit Suetonius in eius vita, iniungeret, aeternam his ludis saecularibus paravit memoriam. Quamdiu enim Musis honor suus stabit, tamdiu in hoc Horatii carmine praestantissimo saecularium, quos Augustus instauravit, ludorum vigebit memoria. Elaboratissimis autem Horatii carminibus hoc carmen saeculare accensendum esse, vel inde intelligi potest, quod ad hoc rite canendum singulari carmine supr. IV, 6. Apollinis opem imploravit et sibi expetiit. Nec mirum, si poeta in carmine publice in publica laetitia a puerorum puellarumque choro decantando omne studium posuerit et omnes ingenii vires nervosque intenderit. — Quod autem ad ludos saeculares attinet, cum in universum tam de eorum origine, quam de stato, quo celebrati sint, tempore nihil certi pronunciari possit, (vid. quos de *ludis saecularibus Roman.* laudavit Cl. *Mitsch.* p. 642. in not. n. 3. et adde, quae nuperrime in hanc rem contulit Cel. *Ecekius* in Commentatione: *Academiae Lips. in saeculi XIX. initiis pietatis monumenta. Lips. apud Tauchnitz.* 1801.) Augustum eos ad Sibyllinorum oraculorum auctoritatem eo consilio, ut populus Romanus de magna, qua nunc frueretur, felicitate laetaretur, deosque de imperii incolumitate et perpetua prosperitate pie veneraretur, apparasse, tenere sufficiat. Iam vero cum Apollo et Diana non solum dii averrunci, *ἀλεξίκακοι*, *ἀποτρόπαιοι*, haberentur, sed etiam ut ii colerentur, quorum benevolentiae vel maxime deberetur tam aëris salubritas, quam agrorum fertilitas, (ob causas physicas scilicet, sive ob vim, quam sol et luna in terram, ad-

Semper et culti, date, quae precamur
Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuere versus,
Virgines lectas, puerosque castos,
Dîs, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem

eoque in aëris salubritatem et fertilitatem habent,) causa, cur eorum potissimum numina in ludis saecularibus adorarentur et hymno celebrarentur, facile perspicitur. Ter autem chorus in hoc hymno Apollinem et Dianam appellat, et ter singularibus precibus Romanum imperium eorum tutelae et favori tradit et consecrat; primum quidem a versu 1 usque ad v. 32. rogat: ut Phoebus in toto terrarum orbe nuspiam urbem Roma maiorem illustret, Diana vero subolis ex legitimis coniugiis procreandae tantam curam habeat, ut exacto CX annorum spatio iterum laeta intersit ludis saecularibus, a populo Romano, quovis felicitatis genere mactato, celebrandis; deinde a v. 33 usque ad v. 60. ut, Apolline et Diana Romam tuentibus, Romana iuventus mature in probitatis studio exerceatur, senectus placida tranquillitate perfruatur, totus populus Romanus omni prosperitate gaudeat et imperium Romanum ad summum sub laetissimis Augusti auspiciis potentiae fastigium evectum virtutis adhuc neglectae cultu et honore exsplendescat, omnique rerum copia abundet; tum a v. 61 usque ad v. 72. ut propitia Apollinis et Dianae numina rei Romanae felicitatem non solum in proximum lustrum prorogent, sed eam auctiorem adeo ad longissima usque tempora florere sinant. Quibus precibus finitis addit chorus epilogum, quo de certissimo precum suarum eventu Romanos sperare iubet.

v. 1—8. *silvarum potens*, supr. III, 22. 1. *montium custos nemorumque*, ubi cf. not. — *date*, *quae precamur tempore sacro* cett. exaudite preces, quas fundimus ludis saecularibus, ubi secundum versus Sibyllinos puerorum puellarumque chorus deos gentis Romanae tutelares hymno celebrare debet. — *Sibyllini versus*, versus illi Sibyllini ad ludos saeculares spectantes exstant adhuc, et apud Zosimum II. 6. inveniuntur; emendatiores eos in argumento ad hoc carmen exhibuit *Mitscherlichius*. — *virgines lectas*; debebant enim tam virgines quam pueri esse patrimi et matrimi, h. e. quorum patres et matres adhuc superstites essent; eorum autem numerus, qui quoque in versibus Sibyllinis praescribitur, fuit ter novenus, ita, ut XXVII pueri et totidem puellae canerent. — *septem colles*, Roma.

v. 9—12. *celas*, sol diem celat et condit, quando occidit; — *aliusque et idem nasceris*, et novus novo die, et idem (h. e. eodem, quo heri, nitore,) oriris; — *possis nihil urbe Roma vis. maius* utinam fiat, ut in nullam urbem, Roma ampliorem, e caelo despicias, h. e. fac, ut nulla urbs in toto terrarum orbe Roma sit po-

Nasceris; possis nihil urbe Roma
Visere maius.
Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.
Diva, producas subolem, Patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque novae feraci
Lege marita,
Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.

tentior. Similis locus est apud Virgil. Aen. VII. 218. *regnis — quae maxima quondam Extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.*

v. 13 — 32. *Rite maturos* cett. iam chorus Dianam, ut deam, obstetricis munere apud puerperas fungentem, et quidem primum Graeco nomine, *Ilithyia*, deinde Latino: *Lucina seu Genitalis*, appellat, et, ut eius cura gens Romana legitimis connubiis propagetur, obsecrat. — *lenis aperire maturos partus*, Graece pro: lenis in aperiendis, h. e. proferendis maturis partibus, tu, quae dextra et benigna ades parturientibus s. utero (ut supr. III, 22. 2. de Diana dicitur,) *laborantibus; aperit* Diana *partus*, dum partum edentibus obstetricia sua opera succurrit; — *rite*, more suo. — *sive probas*, sive mavis. — *Lucina*, Catull. XXXIV. 13. *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis*, ubi cf. not. et supr. ad III, 22. 2. — *Genitalis*, eadem, quae *Lucina*, Graeco nempe nomini *Ilithyia* opponitur Latinum: *Lucina* s. *Genitalis;* nove autem iam *Genitalis*, quae gignentes s. puerperas ope sua levat, geniturae favet et se propitiam praebet. — *producas subolem*, magis designat et explicat Lucinae, *subolem producentis*, h. e. in lucem protrahentis, munus. — *Patr. prosp. decreta sup. iugand.* respicitur lex Iulia de *maritandis ordinibus*, quam Augustus, cum ei ferendae iam V. C. DCCXXVI. frustra dedisset operam, hoc ipso anno, quo ludi saeculares celebrabantur, senatus consulti auctoritate populum accepturum esse speraverat, sed vana tum quoque fuit haec Augusti spes; perlata enim illa lex demum est a M. Papio et Q. Poppaeo V. C. DCCLXII. vid. *Lipsium* ad Tacit. Annal. III. 25. *Excurs.* e. et quos laudat *Mitsch.* — *prosperes*, rata esse iubeas; *prol. nov. fer. leg. marit.* — *lex marita*, h. e. lex de *maritandis ordinibus* rogata, eleganter dicitur *ferax novae prolis*, quia hac lege novae proli per legitima connubia procreandae, et sic genti Romanae casta matrum fecunditate augendae propagandaeque prudenter prospiciebatur. — *Certus undenos decies* cett. sensus: ut post centum

Vosque, veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona iam peractis
Iungite fata.
Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant fetus et aquae, salubres
Et Iovis aurae.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:

et decem annos redeant ludi saeculares, per tres dies et noctes magna hominum frequentia celebrandi. — *Certus orbis*, de tempore, quod intra certum vel dierum vel mensium vel annorum spatium et numerum circumvolvitur; Virgil. Aen. V. 46. *Annuus exactis completur mensibus orbis;* iam de exacto et circumvoluto, quod in libris Sibyllinis praestitutum fuit, tempore; — *undenos decies per annos*, hic ipse CX annorum numerus in versibus Sibyllinis praescribitur; — *cantus referatque ludos*, ludis saecularibus de integro institutis hymnum in Apollinem et Dianam puerorum puellarumque chorum decantare iubeat. — *ter die claro totiesque* cett. tres enim dies et totidem noctes pariter ex librorum Sibyllinorum praescripto ludorum saecularium celebrationi dicari debebant; — *frequentes*, frequenter celebrandos. — *Vosque, veraces cecinisse, Parcae* cett. sensus: et vos, o Parcae, quae veraci ore praedicitis id, quod semel constitutum est, et certus rerum eventus confirmat, (h. e. immutabile est,) agite, laeta peractis succedere iubete tempora; — *veraces cecinisse*, Graece, quae deae estis veraces in canendo, h. e. praedicendo eo, *quod semel dictum est*, quod semel constitutum est; sic omnis, puto, qua in hoc loco expediendo se impediverunt interpretes, remota est difficultas; scilicet dictum iam non est: ore pronunciatum a Parcis, sed: constitutum, praefinitum, praestitutum, sc. a fato. — *Fertilis frugum* cett. Telluri quoque secundum versus Sibyllinos divinus in celebrandis ludis saecularibus honor praestari debebat; hinc chorus *Tellurem* ut deam appellat, cuius benignitate homines pecudesque aluntur; inest autem his precibus fere hoc: gaudeant Romani tam secunda agrorum fertilitate, quam pecudis proventu largissimo; — *spicea don. Cerer. corona*, notissimus in hanc sententiam est locus Tibulli I. 1. 15. *Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea, quae templi pendeat ante fores.* — *fetus*, agrorum fruges. Cic. Orat. II. 30. *quo meliores ager fetus possit et grandiores edere.* — *salubres*, tam ad *aquas*, quam ad *auras* referri potest.

v. 33 — 48. *Condito mitis placidusque telo*, sagittis conditis sive arcu remisso incedit Apollo mitis et placidus, sagittis autem promtis, sive arcu adducto et tento, minax et iratus; cf. supr. ad II, 10. 20. — *audi pueros — audi puellas*, puero-

Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.
Roma si vestrum est opus, Iliaeque
Litus Etruscum tenuere turmae,
Iussa pars mutare Lares et urbem
Sospite cursu:
Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:
Dî, probos mores docili iuventae,
Dî, senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque prolemque
Et decus omne.
Quique vos bubus veneratur albis,
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,

rum enim puellarumque chorum vicissim in hoc carmine decantato se excepisse, sive alternis cecinisse, vix dubitari potest. — *bicornis*, sic enim apparet Luna primis novilunii diebus, et sic in ipsis iis vett. nummis, qui in memoriam horum ludorum saecularium excusi sunt, conspicitur; vid. *Boettig.* — *Roma si vestrum est opus*, si auctoritate vestra vestrisque auspiciis Roma est condita; — *litus Etruscum tenuere*, Italiam, ut novam sedem ibi tenerent, adierunt; — *iussa pars*, per appositionem; pars nempe illa Troianorum, qui Apollinis oraculo (Virg. Aen. III. 94. seqq. IV. 348 — 6. VI. 59.) iussi sunt *mutare Lares et urbem*, h. e. e patria fugere et novam sedem quaerere. — *Cui Aeneas liberum iter munivit*, cui parti dux fuit Aeneas; — *per ardentem Troiam*, per ardentis Troiae flammas; hinc Aeneas apud Virg. Aen. II. 633. — *flammam inter et hostes Expedior, dant tela locum flammaeque recedunt.* — *sine fraude*, h. e. sine noxa, ut supr. II, 19. 20. quod *iter liberum* magis explicat. — *castus*, pius. — *plura relictis*, ampliora, quam quae relicta essent, h. e. regnum relicto maius et potentius. — *Dî*, Apollo et Diana. — *remque*, opulentiam.

v. 49 — 52. *Quique vos bubus veneratur albis* cett. Et Augustus, qui albis bubus mactatis nunc splendidum in vestrum honorem instituit sacrificium, summum porro teneat imperium, et hostium victor victis se mitem et lenem praebeat. — Haec sententia multo magis favet gloriae Augusti, quam si cum *Cruquio* et *Bentleio* legeris: *Quaeque vos bubus veneratur* ((rogat) *albis*, — *Impetret.* — *bubus albis*, tale enim sacrificium exigebant versus Sibyllini. — *Anchisae Venerisque sanguis*, hinc Augustus supr. IV, 5. 1. *Divis ortus* dicitur, ubi vid. not. — *iacentem lenis in hostem*, ad praeceptum Anchisae, apud Virgil. Aen. VI. 852. *Tu regere imperio populos*,

Inperet, bellante prior, iacentem
Lenis in hostem.
Iam mari terraque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:
Iam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Iam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet: apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur, et fulgente decorus arcu
Phoebus, acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt aequus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,

Romane, memento, Hae tibi erunt artes, pacisque imponere morem, Parcere subiectis et debellare superbos.

v. 53 — 60. *Iam mari terraque* cett. Vulgarem sententiam: „Iam hostibus terra marique victis aureae aetatis Romam redit felicitas,“ egregie amplificavit. — *Medus*, cf. supr. IV, 14. 42. — *Albanas secures*, Romanos fasces, h. e. Romanum imperium; *Albanus* pro: Romanus, quia *Alba Longa*, unde Romam deducta est colonia, Romanorum quasi mater fuit. — *Iam Scyth. responsa pet. superb. nup. et Indi.* cf. ad IV, 14. 42. — *Iam Fides* cett. *Caelicolae* enim, qui aurea aetate, ut Catullus canit LXIV. 385. *praesentes domos castas invisere et saepius mortali coetui se ostendere* soliti fuerint, ferrea aetate terram reliquisse finguntur; cf. Hesiod. Ἔργ. 197. seqq. — *beata pleno copia cornu*, cf. supr. ad I, 17. 16.

v. 61 — 72. *Augur, et fulgente decor. arcu* cett. Quodsi igitur Apollo genti Romanae propitius est, sospitet eam et ad felicissima tempora propaget; Diana autem, si genti Romanae propitia est, preces quindecimvirorum exaudiat et ratas esse iubeat. — *Augur*, Apollinis laudes et virtutes, ut in hymnis fieri solet, cumulantur; laudatur igitur ille primum ut vates, μάντις, deinde ut arcitenens, χρυσότοξος, ἀργυρότοξος, tum ut Musarum praeses, μουσαγέτης, denique ut deus salutaris sive artis medendi peritus, ἰατρός; easdem Apollinis laudes recenset Pindarus Pyth. V. 80. seqq. iam a *Mitsch.* in Analect. p. 711. laudatus. — *Si Palatinas videt aequus arces* cett. Equidem hunc locum nunc ita explicandum puto: si mitis ille preces, quae nunc in monte Palatino funduntur, audit; rem Romanam et Latium felix, h. e. reipublicae Romanae et Latii felicitatem in lustrum alterum et in aevum semper melius propaget et extendat.

**Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget aevum.
Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Adplicet aures.
Haec Iovem sentire, Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.**

— *Palatinas arces*, innuit templum, Apollini ab Augusto in monte Palatino splendidissime exstructum, vid. Dio LIII. 1. ubi hoc ipsum carmen saeculare decantatum est. — *Remque Romanam Latiumque*, ad illum versum Ennii: *Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.* — *prorogare* iam est: propagare, proferre, extendere, servare; sic *vitam hominibus prorogare* dixit Plaut. Pseudol. III. 2. 38. — *Quaeque Aventin.* cett. et Diana, quae in monte Aventino Algidoque colitur, si propitia est genti Romanae, quindecim virorum preces respiciat cett. *Aventin.* de Dianae templo in Aventino vid. *Donat. Rom.* III. 13. — *Algidumque*, in hoc monte enim prope Romam ad viam Appiam versari inprimis solebat Diana, cf. I, 21. 6. unde, sacra ei ibi facta esse, sponte intelligitur. — *quindecimvir. prec.* quindecimviris enim, qui libris Sibyllinis praeerant, singularis sacrorum saecularium demandata fuit cura et administratio.

v. 73 — 76. Iam chorus, decantato carmine, addit epilogum, et spem bonam certamque, se non solum ab Apolline et Diana, sed etiam ab Iove cunctisque diis exauditum esse, cum concione communicat; quod quidem in audientium animis sensus excitare debebat laetissimos. — *sentire*, audire, et, ut rata esse iubeat, permovere; — *spem bon. cert. dom. reporto*, — *chorus doctus dicere* cett. chorus, ut saepe apud Tragicos, in singulari loquitur, pro: nos pueri puellaeque, qui carmen in Apollinis et Dianae laudem dicere edocti sumus, nempe a χοροῦ διδασκάλῳ Horatio. Chorus scilicet, qui alternatim antea cecinerat, coniunctim cecinit epilogum.

LIPSIAE
EX OFFICINA B. G. TEVBNERI.

4

Semper et culti, date, quae precamur
Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuere versus,
Virgines lectas, puerosque castos,
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem

eoque in aëris salubritatem et fertilitatem habent,) causa, cur eorum potissimum numina in ludis saecularibus adorarentur et hymno celebrarentur, facile perspicitur. Ter autem chorus in hoc hymno Apollinem et Dianam appellat, et ter singularibus precibus Romanum imperium eorum tutelae et favori tradit et consecrat; primum quidem a versu 1 usque ad v. 32. rogat: ut Phoebus in toto terrarum orbe nuspiam urbem Roma maiorem illustret, Diana vero subolis ex legitimis coniugiis procreandae tantam curam habeat, ut exacto CX annorum spatio iterum laeta intersit ludis saecularibus, a populo Romano, quovis felicitatis genere mactato, celebrandis; deinde a v. 33 usque ad v. 60. ut, Apolline et Diana Romam tuentibus, Romana iuventus mature in probitatis studio exerceatur, senectus placida tranquillitate perfruatur, totus populus Romanus omni prosperitate gaudeat et imperium Romanum ad summum sub laetissimis Augusti auspiciis potentiae fastigium evectum virtutis adhuc neglectae cultu et honore exsplendescat, omnique rerum copia abundet; tum a v. 61 usque ad v. 72. ut propitia Apollinis et Dianae numina rei Romanae felicitatem non solum in proximum lustrum prorogent, sed eam auctiorem adeo ad longissima usque tempora florere sinant. Quibus precibus finitis addit chorus epilogum, quo de certissimo precum suarum eventu Romanos sperare iubet.

v. 1—8. *silvarum potens*, supr. III, 22. 1. *montium custos nemorumque*, ubi cf. not. — *date*, *quae precamur tempore sacro* cett. exaudite preces, quas fundimus ludis saecularibus, ubi secundum versus Sibyllinos puerorum puellarumque chorus deos gentis Romanae tutelares hymno celebrare debet. — *Sibyllini versus*, versus illi Sibyllini ad ludos saeculares spectantes exstant adhuc, et apud Zosimum II. 6. inveniuntur; emendatiores eos in argumento ad hoc carmen exhibuit *Mitscherlichius*. — *virgines lectas*; debebant enim tam virgines quam pueri esse patrimi et matrimi, h. e. quorum patres et matres adhuc superstites essent; eorum autem numerus, qui quoque in versibus Sibyllinis praescribitur, fuit ter novenus, ita, ut XXVII pueri et totidem puellae essent. — *septem colles*, Roma.

v. 9—12. *celas*, sol diem celat et condit, quando occidit; — *aliusque et idem nasceris*, et novus novo die, et idem (h. e. eodem, quo heri, nitore,) oriris; — *possis nihil urbe Roma vis. maius* utinam fiat, ut in nullam urbem, Roma ampliorem, e caelo despicias, h. e. fac, ut nulla urbs in toto terrarum orbe Roma sit po-

Nasceris; possis nihil urbe Roma
Visere maius.
Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.
Diva, producas subolem, Patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque novae feraci
Lege marita,
Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.

tentior. Similis locus est apud Virgil. Aen. VII. 218. *regnis — quae maxima quondam Extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.*

v. 13 — 32. *Rite maturos* cett. iam chorus Dianam, ut deam, obstetricis munere apud puerperas fungentem, et quidem primum Graeco nomine, *Ilithyia*, deinde Latino: *Lucina* seu *Genitalis*, appellat, et, ut eius cura gens Romana legitimis connubiis propagetur, obsecrat. — *lenis aperire maturos partus*, Graece pro: lenis in aperiendis, h. e. proferendis maturis partibus, tu, quae dextra et benigna ades parturientibus s. utero (ut supr. III, 22. 2. de Diana dicitur,) *laborantibus; aperit Diana partus*, dum partum edentibus obstetricia sua opera succurrit; — *rite*, more suo. — *sive probas*, sive mavis. — *Lucina*, Catull. XXXIV. 13. *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis*, ubi cf. not. et supr. ad III, 22. 2. — *Genitalis*, eadem, quae *Lucina*, Graeco nempe nomini *Ilithyia* opponitur Latinum: *Lucina* s. *Genitalis;* nove autem iam *Genitalis*, quae gignentes s. puerperas ope sua levat, geniturae favet et se propitiam praebet. — *producas subolem*, magis designat et explicat Lucinae, *subolem producentis*, h. e. in lucem protrahentis, munus. — *Patr. prosp. decreta sup. iugand.* respicitur lex Iulia de *maritandis ordinibus*, quam Augustus, cum ei ferendae iam V. C. DCCXXVI. frustra dedisset operam, hoc ipso anno, quo ludi saeculares celebrabantur, senatus consulti auctoritate populum accepturum esse speraverat, sed vana tum quoque fuit haec Augusti spes; perlata enim illa lex demum est a M. Papio et Q. Poppaeo V. C. DCCLXII. vid. *Lipsium* ad Tacit. Annal. III. 25. *Excurs.* e. et quos laudat *Mitsch.* — *prosperes*, rata esse iubeas; *prol. nov. fer. leg. marit.* — *lex marita*, h. e. lex de *maritandis ordinibus* rogata, eleganter dicitur *ferax novae prolis*, quia hac lege novae proli per legitima connubia procreandae, et sic genti Romanae casta matrum fecunditate augendae propagandaeque prudenter prospiciebatur. — *Certus undenos decies* cett. sensus: ut post centum

Vosque, veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona iam peractis
Iungite fata.
Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant fetus et aquae, salubres
Et Iovis aurae.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:

et decem annos redeant ludi saeculares, per tres dies et noctes magna hominum frequentia celebrandi. — *Certus orbis*, de tempore, quod intra certum vel dierum vel mensium vel annorum spatium et numerum circumvolvitur; Virgil. Aen. V. 46. *Annuus exactis completur mensibus orbis;* iam de exacto et circumvoluto, quod in libris Sibyllinis praestitutum fuit, tempore; — *undenos decies per annos*, hic ipse CX annorum numerus in versibus Sibyllinis praescribitur; — *cantus referatque ludos*, ludis saecularibus de integro institutis hymnum in Apollinem et Dianam puerorum puellarumque chorum decantare iubeat. — *ter die claro totiesque* cett. tres enim dies et totidem noctes pariter ex librorum Sibyllinorum praescripto ludorum saecularium celebrationi dicari debebant; — *frequentes*, frequenter celebrandos. — *Vosque, veraces cecinisse, Parcae* cett. sensus: et vos, o Parcae, quae veraci ore praedicitis id, quod semel constitutum est, et certus rerum eventus confirmat, (h. e. immutabile est,) agite, laeta peractis succedere iubete tempora; — *veraces cecinisse*, Graece, quae deae estis veraces in canendo, h. e. praedicendo eo, *quod semel dictum est*, quod semel constitutum est; sic omnis, puto, qua in hoc loco expediendo se impediverunt interpretes, remota est difficultas; scilicet dictum iam non est: ore pronunciatum a Parcis, sed: constitutum, praefinitum, praestitutum, sc. a fato. — *Fertilis frugum* cett. Telluri quoque secundum versus Sibyllinos divinus in celebrandis ludis saecularibus honor praestari debebat; hinc chorus *Tellurem* ut deam appellat, cuius benignitate homines pecudesque aluntur; inest autem his precibus fere hoc: gaudeant Romani tam secunda agrorum fertilitate, quam pecudis proventu largissimo; — *spicea don. Cerer. corona*, notissimus in hanc sententiam est locus Tibulli I. 1. 15. *Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea, quae templi pendeat ante fores.* — *fetus*, agrorum fruges. Cic. Orat. II. 30. *quo meliores ager fetus possit et grandiores edere.* — *salubres*, tam ad aquas, quam ad auras referri potest.

v. 33 — 48. *Condito mitis placidusque telo*, sagittis conditis sive arcu remisso incedit Apollo mitis et placidus, sagittis autem promtis, sive arcu adducto et tento, minax et iratus; cf. supr. ad II, 10. 20. — *audi pueros* — *audi puellas*, puero-

Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas.
Roma si vestrum est opus, Iliaeque
Litus Etruscum tenuere turmae,
Iussa pars mutare Lares et urbem
Sospite cursu:
Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:
Dî, probos mores docili iuventae,
Dî, senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque prolemque
Et decus omne.
Quique vos bubus veneratur albis,
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,

rum enim puellarumque chorum vicissim in hoc carmine decantato se excepisse, sive alternis cecinisse, vix dubitari potest. — *bicornis*, sic enim apparet Luna primis novilunii diebus, et sic in ipsis iis vett. nummis, qui in memoriam horum ludorum saecularium excusi sunt, conspicitur; vid. *Boettig.* — *Roma si vestrum est opus*, si auctoritate vestra vestrisque auspiciis Roma est condita; — *litus Etruscum tenuere*, Italiam, ut novam sedem ibi tenerent, adierunt; — *iussa pars*, per appositionem; pars nempe illa Troianorum, qui Apollinis oraculo (Virg. Aen. III. 94. seqq. IV. 348 — 6. VI. 59.) iussi sunt *mutare Lares et urbem*, h. e. e patria fugere et novam sedem quaerere. — *Cui Aeneas liberum iter munivit*, cui parti dux fuit Aeneas; — *per ardentem Troiam*, per ardentis Troiae flammas; hinc Aeneas apud Virg. Aen. II. 633. — *flammam inter et hostes Expedior, dant tela locum flammaeque recedunt.* — *sine fraude*, h. e. sine noxa, ut supr. II, 19. 20. quod *iter liberum* magis explicat. — *castus*, pius. — *plura relictis*, ampliora, quam quae relicta essent, h. e. regnum relicto maius et potentius. — *Di*, Apollo et Diana. — *remque*, opulentiam.

v. 49 — 52. *Quique vos bubus veneratur albis* cett. Et Augustus, qui albis bubus mactatis nunc splendidum in vestrum honorem instituit sacrificium, summum porro teneat imperium, et hostium victor victis se mitem et lenem praebeat. — Haec sententia multo magis favet gloriae Augusti, quam si cum *Cruquio* et *Bentleio* legeris: *Quaeque vos bubus veneratur* (rogat) *albis*, — *Inpetret.* — *bubus albis*, tale enim sacrificium exigebant versus Sibyllini. — *Anchisae Venerisque sanguis*, hinc Augustus supr. IV, 5. 1. *Divis ortus* dicitur, ubi vid. not. — *iacentem lenis in hostem*, ad praeceptum Anchisae, apud Virgil. Aen. VI. 852. *Tu regere imperio populos,*

Inperet, bellante prior, iacentem
Lenis in hostem.
Iam mari terraque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:
Iam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Iam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet: apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur, et fulgente decorus arcu
Phoebus, acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,
Si Palatinas videt aequus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,

Romane, memento, Hae tibi erunt artes, pacisque imponere morem, Parcere subiectis et debellare superbos.

v. 53 — 60. *Iam mari terraque* cett. Vulgarem sententiam: „Iam hostibus terra marique victis aureae aetatis Romam redit felicitas," egregie amplificavit. — *Medus*, cf. supr. IV, 14. 42. — *Albanas secures*, Romanos fasces, h. e. Romanum imperium; *Albanus* pro: Romanus, quia *Alba Longa*, unde Romam deducta est colonia, Romanorum quasi mater fuit. — *Iam Scyth. responsa pet. superb. nup. et Indi.* cf. ad IV, 14. 42. — *Iam Fides* cett. *Caelicolae* enim, qui aurea aetate, ut Catullus canit LXIV. 385. *praesentes domos castas invisere et saepius mortali coetui se ostendere* soliti fuerint, ferrea aetate terram reliquisse finguntur; cf. Hesiod. Ἔργ. 197. seqq. — *beata pleno copia cornu*, cf. supr. ad I, 17. 16.

v. 61 — 72. *Augur, et fulgente decor. arcu* cett. Quodsi igitur Apollo genti Romanae propitius est, sospitet eam et ad felicissima tempora propaget; Diana autem, si genti Romanae propitia est, preces quindecimvirorum exaudiat et ratas esse iubeat. — *Augur*, Apollinis laudes et virtutes, ut in hymnis fieri solet, cumulantur; laudatur igitur ille primum ut vates, *μάντις*, deinde ut arcitenens, *χρυσότοξος*, *ἀργυρότοξος*, tum ut Musarum praeses, *μουσαγέτης*, denique ut deus salutaris sive artis medendi peritus, *ἰατρός*; easdem Apollinis laudes recenset Pindarus Pyth. V. 80. seqq. iam a *Mitsch.* in Analect. p. 711. laudatus. — *Si Palatinas videt aequus arces* cett. Equidem hunc locum nunc ita explicandum puto: si mitis ille preces, quae nunc in monte Palatino funduntur, audit; rem Romanam et Latium felix, h. e. reipublicae Romanae et Latii felicitatem in lustrum alterum et in aevum semper melius propaget et extendat.

Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget aevum.
Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
Adplicet aures.
Haec Iovem sentire, Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.

— *Palatinas arces*, innuit templum, Apollini ab Augusto in monte Palatino splendidissime exstructum, vid. Dio LIII. 1. ubi hoc ipsum carmen saeculare decantatum est. — *Remque Romanam Latiumque*, ad illum versum Ennii: *Qui rem Romanam Latiumque augescere vultis.* — *prorogare* iam est: propagare, proferre, extendere, servare; sic *vitam hominibus prorogare* dixit Plaut. Pseudol. III. 2. 38. — *Quaeque Aventin.* cett. et Diana, quae in monte Aventino Algidoque colitur, si propitia est genti Romanae, quindecim virorum preces respiciat cett. *Aventin.* de Dianae templo in Aventino vid. *Donat. Rom.* III. 13. — *Algidumque*, in hoc monte enim prope Romam ad viam Appiam versari inprimis solebat Diana, cf. I, 21. 6. unde, sacra ei ibi facta esse, sponte intelligitur. — *quindecimvir. prec.* quindecimviris enim, qui libris Sibyllinis praeerant, singularis sacrorum saecularium demandata fuit cura et administratio.

v. 73 — 76. Iam chorus, decantato carmine, addit epilogum, et spem bonam certamque, se non solum ab Apolline et Diana, sed etiam ab Iove cunctisque diis exauditum esse, cum concione communicat; quod quidem in audientium animis sensus excitare debebat laetissimos. — *sentire*, audire, et, ut rata esse iubeat, permovere; — *spem bon. cert. dom. reporto*, — *chorus doctus dicere* cett. chorus, ut saepe apud Tragicos, in singulari loquitur, pro: nos pueri puellaeque, qui carmen in Apollinis et Dianae laudem dicere edocti sumus, nempe a χοροῦ διδασκάλῳ Horatio. Chorus scilicet, qui alternatim antea cecinerat, coniunctim cecinit epilogum.

LIPSIAE

EX OFFICINA B. G. TEVBNERI.

